د کابل کالنۍ

۱۳۲۱

د پښتو ټولنې د نشریاتو څخه

د کابل پوهنتون د "الفت" د پښتو ټولنې عمومي مجموعه

او د مسافت د څانګې

۵۰۱

M.A.LIBRARY, A.M.U.

PE2288

د کابل پوهنتون لسمه کال نی

دلوی څښتن په فضل او مرحمت او د هغی مینی په اثر کښې چه زمونږ عرفان پالونکی اعلیحضرت المتوکل علی الله محمدظاهر شاه ئی دوطن له مادی او معنوی ترقیاتو سره لری او دپښتون دنجیب ملت دښه استقبال په درنا کښې دپښتو ټولنې (انجمن ادبی) کارکونکی موفق شوه چه د کابل پوهنتون لسمه کال نشر کړی .

لوی خدای اړه شکرونه دی چه زمونږ عزیز مملکت داغم اړلی کال د امن او اسایش په سیوری کښې تېر کړ او دخپل متبوع حکومت د ښو نیتو او د محترمې کابینې دښو اجراآتو په مرسته ئی په دی کال کښې هم لکه تېر کلونه خپل ادبی او عرفانی پیشرفت ته ادامه ورکړه او په دغه لاره کښې ئی متین او مفید قدمونه واخستل لکه چه د مختلفو اثارو له نشر څخه هم زمونږ هر راز ملی نهضتونه ښکاره کېږی او دوطن نیکمرغی یکښې له ورا څلېږی .

ددی موسسی مامورین ددغو ټولو موفقیتو په نسبت خپله شکریه ښکاره کوی او ددغی مقدسی وظیفی په لاره کښې چه ددی موسسی په غاړه پرته ده خپل موفقیت غواړی او دخپل محلمی پادشاه له سیوری لاندی دهواد د نورو ترقیاتو او لازیاتی کامیابی آرزو لری .

«پښتو ټولنه»

د افغانستان پادشاه

د افغانستان معظم شهریار اوزلمی مترقی اعلیحضرت محمد ظاهر شاه [illegible] ملکه واقبال الله
[illegible] ذات دی [illegible] کابل [illegible] زوید [illegible] مرحله بیه زدی .

همایونی ذات د ۱۲۹۳ هجری کال د میزان پر ۲۲ په کابل کښی زیږیدلی دی .

[illegible] او په [illegible] او ښاغلی [illegible] تحصیلات
[illegible] اعلیحضرت محمد نادر شاه
[illegible] همایونی ذات [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

کیبنٹ

صدارت عظمیٰ

صدر اعظم	:	ج ع ع ح ا ا المتیان والاحضرت اشرف محمد ہاشم خان
معاون	:	ع ح ج والاحضرت افخم سردار محمد نعیم خان
دوہم معاون	:	ع ح ج عبدالرحیم خان
مشاور	:	ع ص سید احمد خان
	:	" یار محمد خان
دمنیط امور لاتو رئیس	:	" محمد شاہ خان
دتحریراتو لمرئی مدیر	:	ع ح خلیل اللہ خان
" دوہم	:	" محمد فاروق خان
داوراقو مدیر	:	" شہاب ابراہیم خان
دعرایضو	:	" عبداللہ خان
داجرائی	:	" عبدالکریم خان
داملاکو	:	" عبدالستار خان
دمنیط امو لاتو دریاست دتدبیر جوماتکی مدیر	:	" محمد رفیق خان
" دمرئی	:	" سلیمان خان
" دسیبل	:	" محمد عثمان خان
داملاکو دتدقیق د اجرائی مدیر	:	" عبداللہ خان
"	:	" عبدالحق محمد خان

د محاسباتو دعمومی تفتیش ریاست :

رئیس	:	" غلام یحییٰ خان
عضو د کومی مدیر د حیث	:	" شاہ محمود خان
داتباعی	:	" عبداللہ خان
"	:	" عبدالستار خان
" دابتدائی	:	" عبدالامین خان
"	:	" عبدالحمید خان
"	:	" یار محمد خان

S. A. R. + V. A. Sardar Mohammad Hachem Khan
Premier ministre

دحرب د وزارت تشکیلات

وزیر	:	ع ، ج ، ا ، ا ، نیشان والا حضرت غازی سپه سالار
	:	سردار شاه محمود خان
معاون	:	ع ، ع ، س ، محمد انور خان نائب سالار
د اردو عمومی رئیس	:	ع ، س ، سردار عالی اسدالله خان فرقه مشر
مفتش د [illegible]	:	ج ، محمد صفر خان غند مشر
[illegible]	:	س ، محمد سرور خان لوا مشر
معاون	:	[illegible] عبدالله خان
[illegible]	:	ج ، محمد ابراهیم خان [illegible]
[illegible]	:	[illegible] خان

ریاستونه

د عمومی ارکان حرب ریاست :

رئیس	:	ع ، س ، محمد [illegible] خان فرقه مشر
[illegible]	:	[illegible]
[illegible]	:	[illegible]
[illegible]	:	[illegible]

[illegible]

[illegible]

ش. ج. ا. ا. نیان والاحضرت غازی سردار شاه محمود خان سپه سالار او د حرب وزیر
S. A.R. : A.A. : Sardar Chah Mahmoud Khan ministre de la guerre

اعضاء	: ح ، محمد عمر خان	غلو مشر
"	: " ، سید محمد حسین خان	
"	: " ، محمد یعقوب خان	
"	: " ، محمد اکبر خان	
"	: " ، محمد ایاز خان	
"	: " ، حسین علی خان	
"	: ش ، امیر محمد خان	کنو کمشر
"	: " ، داد محمد خان	

د دائمی دیوان حرب ریاست :

رئیس	: ع ، ش ، عبدالقیوم خان	فرقه مشر
معاون	: ح ، گلمیر خان	غلو مشر
اعضاء	: " ، حبیب الله خان	
"	: " ، احمد شاه خان	
"	: " ، محمد اصغر شاه خان	
"	: " ، غلام یاور الدین خان	
"	: " ، سید احمد خان	ثانی
"	: ش ، مجید سلمان خان	کنو کمشر
"	: " ، عبدالله خان	
"	: " ، غلام علی خان	

د حربی فابریکو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر	: ع ، غلام دستگیر خان	غلو مشر
معاون	: " ، احمد سر خان	
د تخنیکی دیپو مدیر	: ش ، عبدالمجید خان	کنو کمشر

د قبایلو ریاست :

رئیس	: ع ، ش ،	فرقه مشر
معاون	: " ،	کنو کمشر

د اسپاڼه ریاست :

اداری رئیس	: " ،	
معاون	:	

د سپورټ مدیر : ش . ظهیرالدین [illegible]

[illegible] : [illegible]

د استخباراتو عمومي مدیریت :

عمومي مدیر : ج . محمد انور خان [illegible]

معاون : [illegible]

[illegible] اتو عمومي مدیریت :

[illegible] : [illegible]

امري معاون : [illegible]

[illegible] : [illegible]

[illegible] : [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

دتړمیم دفاریکی اودمکتب مدیر : ح ، غلام دستگیر خان

دښوونې اوروزنې مدیر : ش ، محمد عارف خان کشاف

دلوازمو مدیر : « ، عبدالفتاح خان

دلمړی تولې قوماندان اودپیلوټانو

دعملیاتو دتولې ښوونکی : ش ، شاه محمد خان کشاف

دولایانو عسکری قوماندانان :

د مرکزی قوا، قوماندان : ع ، ش ، سردارعالی محمد داؤد خان فرقه مشر

« قندهار عسکری « : « ، ش ، محمد علم خان

« هرات : « « ، « ، محمد قاسم خان

مزارشریف « « : « « ، الله داد خان

« قطغن و بدخشان دعسکری

قوماندان وکیل : ح ، محمدعثمانخان غندمشر

د سمت جنوبی د عسکری

قوماندان : ع ، ح ، ش سردار عالی علیشا خان نایب سالار

قوماندان قوای ځمکنی جنوبی

د سمت جنوبی دلمړی فرقې

قوماندان : ع ، ش ، غلام رسول خان فرقه مشر

دسمت جنوبی دوهمې فرقې قوماندان : « « « فیض محمد خان «

ټولو دعسکری قوماندان : « « « نور محمد خان «

دخارجي دوزارت تشکیلات

دخارجی وزیر : ښاغلی علی محمد خان

امری معین : ښاغلی حبیب الله خان

معین : ښاغلی عبدالحمید خان

د سیاسی عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ښاغلی نجیب الله خان

دلوی خانګی مدیر : ښاغلی عبدالرؤف خان

دوهمی : ښاغلی فضل احمد خان

دریمی : ښاغلی عبدالرحمن خان

څلورمی : ښاغلی محمد یونس خان

د نشریفاتو ریاست :

: ښاغلی

د کلتور او معارف مدیریت :

: ښاغلی

د تجارتی مدیریت :

: ښاغلی

د کنترول او محاسبی مدیریت :

: ښاغلی

Ex. Mr Mohammad Khan minister des affaires étrangères.

ع ، ج ، ا ، ا ، نیان والاحضرت سردار شاه ولی خا

داعلیحضرت وزیر مختار اوفوق العاده نماینده

• Sardar Chah Vali Khan envoyé extraor-
ministre plénipotentiaire de Se Majesté

پښتنی سفیران او نمایندګان په خارج کښې

داعلیحضرت اوی سفیر په انقره کښې	:	ع ، ج فیض محمد خان
« « « په طهران «	:	. . . . .
« « « په ماسکو «	:	ع ، ج سلطان احمد خان
« مختار وزیر په ویشی فرانسه «	:	ع ، ج ، ا ، ا ثبان والاحضرت سردارشاه ولیخان
« « په لندن «	:	ع ، ج احمد علیخان
« « « په برلین «	:	ع ، ج الله نواز خان
« « « په توکیو «	:	ع ، ج ذوالفقار خان
« « په قاهره «	:	ع ، ج محمد صادق خان مجددی چه د حجاز مختار وزیر هم دی
« « په بغداد «	:	ع ، ج عبدالرحمن خان
« « په امریکا «	:	ع ، ج عبدالحسین خان عزیز
جنرال قونسل په دهلی	:	ع ، س محمد شفیع خان
« په مشهد	:	ع ، س میر محمد صدیق خان
« قونسل په بمبئی	:	. . . . .
« « په کراچی «	:	. . . . .
د پښتون دوزې مامور په پښاور	:	س ، محمد ابرم
په کوئټه	:	س ، میر غلام فاروق خان

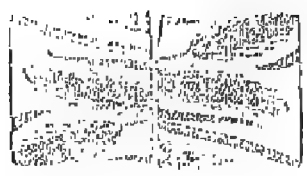

داخله وزارت

د داخلهٔ وزیر	:	ع ، ج محمد نوروز خان
امنیه رئیس	:	ش ضره بازخان فرقه مشر
معین	:	ش عبدالرشید خان
د احصائی رئیس	:	عبدالعزیز خان
تفریش	:	عبدالله خان
مامور زلو مدیر	:	ش ، محمد حسن خان
اوزانو	:	غلام محمد خان
ثبوت	:	محمد سرور خان
امداد او تربیه		
معاون	:	

H. Ex. Mohammad Nooroz Khan
Minister de l'Interieur.

د عدلیه وزارت

وزیر : ع ، ج فضل احمد خان مجددی

معین : ع ، س امین الله خان

د معین رئیس : ج ، ف مولوی عبدالربخان

د معین اود جمعیت العلماء

معاون : ف ، مولوی صالح محمد خان

د جمعیت العلماء

منشی : فاضل عبدالکریم خان

کډا

دا برابر اړ

د وزیر علیین : س ، محمد عمر خان

د تحریراتو اړ

د اوراقو مدیر : ، عبدالسلام خان

د نمبر دریاست

مدیر : ، محمد شریف خان

د کنترول مدیر : ، محمد ناصر خان

د جمعیت العلماء

ع ، ج فضل احمد خان مجددی د عدلیه وزیر

S.EX. Fazl- Ahmad Khan ministre de la Justice.

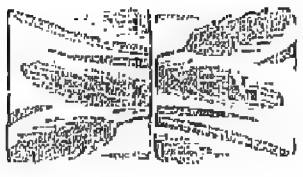

بزرگترین عیب هااینست که عیبی که در دیگران میبینی در نفس تو همان عیب موجود بود ودرک آن نمکنی .

« عمر فاروق رض »

دمالیې وزارت

وزیر : ښاغلی میرزا محمد خان

معین : ښاغلی محمد اسلام خان

د کنټرول عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ښاغلی عبدالغفور خان

[illegible] : ښاغلی [illegible]

[illegible] : ښاغلی عبدالولی خان

[illegible] : ښاغلی [illegible]

د بیلجټ عمومی مدیریت :

[illegible] : ښاغلی [illegible]

[illegible] : ښاغلی [illegible]

S. Ex. Mirza Mohammad Khan
ministre de finances.

ع ، ج ، والاحضرت سردار محمد نعیم خان دمعارف وزیر اودصدارت عظمی لمری معاون
S. Ex. Sardar Mohammad Naïm Khan ministre de
l'instruction publique

از مؤدت ابله احتراز کنید ، زیرا که بسا اوقات ارادهٔ نفع شما میکند و شما را ضرر می رساند .
« عمر فاروق رض »

دمعارف وزارت

وزیر معارف	:	ع ، ج سردار محمد نعیم خان
مشاور	:	ع ، ص عبدالاحمد خان
معین	:	ع ، ص سید عبدالله خان
مشاور	:	عزتمند اسمعیل حکمت بی
	:	ع ؛ ص هاشم شایق خان
	:	ع ؛ ص عبدالحی خان حبیبی
مدیر قلم مخصوص	:	ص امیرالدینخان

ریاست تعلیم و تربیه :

کفیل ریاست	:	ع، ص داکتر محمدانس خان
عضو	:	ع ، محمدنبی خان
	:	ص ، محمداسمعیل خان غزنوی
معاون عضو	:	ص ، محمد کریم خان
کفیل عضو	:	ص ، عبدالغفورخان

پښتو ستر تو ب :

رئیس	:	ع ، ص برهان الدین خان
عضو	:	ص ، حبیب الله خان

ریاست تدریسات:

رئیس	:	ع ، ص عزیز الرحمن خان
معاون	:	ع ، عبدالجبار خان
	:	ص ، محمدیونس خان

ریاست تفتیش :

رئیس	:	ع ، ص ، سید محمد فاروق خان
مفتش	:	ص ، محمدطاهر خان
	:	ص ، عبدالاحمد خان
	:	ص ، میر محمداسمعیل خان

مفتش	:	ص ، عزیز محمد خان
"	:	ص ، سید حبیب خان
"	:	" ، عبد الله خان

دسپورت او حفظ الصحي ریاست :

رئیس	:	ع ، ص ، میا فاروق شاه خان
دسپورت دمدیریت کفیل	:	ص ، محمد محسن خان
دشفاخانې دا کټر	:	" ، عبد الرحیم خان
داجرائې اوماموریتو مدیر	:	" ، محمد مرید خان
د کنټرول او مدیر	:	" ، غلام سخی خان
دتنظیماتو دمدیریت وکیل	:	" ، محمد مرید خان
دموزیم مدیر	:	ع ، احمد عدنان
داوراتو	:	ص عبد الله خان

دطبي فاکولتي ریاست :

رئیس	:	ع ، ص ، رفیق کاظمی
اداري مدیر	:	ص ، محمد [illegible]

دحقوقو اوعلومو سیاسي پوهنځي ریاست :

[illegible]	:	[illegible]
[illegible]	:	[illegible]
[illegible]	:	[illegible]
[illegible]	:	[illegible]
[illegible]	:	[illegible]
[illegible]	:	[illegible]
[illegible]	:	[illegible]
[illegible]	:	[illegible]
[illegible]	:	[illegible]
[illegible]	:	[illegible]
[illegible]	:	[illegible]
[illegible]	:	[illegible]

دحکام دښوونځی مدیر	:	ص ، عبدالغفار خان
دپست اودتلگراف دښوونځیو مدیر	:	« ، محمدامین خان
دتجارتی دښوونځی مدیریت وکیل	:	« ، عبدالقدس خان
دمساحت دښوونځی مدیر	:	« ، عبدالسلام خان
دتحریر واصول اودمحاسبی دښوونځیو مدیر	:	« ، عبدالقیوم خان
دپرستاری دښوونځی مدیر	:	« ، فدای احمد خان
دبلدیی دمنطقی دښوونځیو مدیر	:	« ، محمد اکرم خان
دولایت کابل دمعارف مدیریت وکیل	:	، غلام حیدر خان

❀ ❀ ❀

دملی اقتصاد وزارت

وزیر : ع ، ج ، ا ، ع ، عبدالمجید خان

لمړی معین : « ، ص ، محمد اکرم خان

دوهم « : « « ، غلام غوث خان

دگمرکاتو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : . . . . . .

دگریزی : ص ، حبیب الله خان

دتجارتی عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، سید احمد علی شاه خان

دشرکتو او

کریډټ مدیر : ص ، محمد صدیق خان

دخارجه تجارتی

مدیر : « ، محمد [illegible] خان

دتجارتی

احصائیی مدیر : . . . . .

دتجارت داخلق عمومی مدیر : ع ، میرضیاء الدین خان

دصنایعو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، محمد نعیم خان

دفوایدو : ص ، عبدالغفور خان

ع ، ج لمړعالی نښان عبدالمجید خان دملی اقتصاد وزیر
S. Ex. Abdul-Majid Khan ministre de l'économie Nationale

دفابریکاتو دتصفیی مدیر	:	ص ، احمدجان خان
« لاسی خانګی	:	. . . .

دا نطباعاتو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر	:	ع محمدزمان خان تره کی
داقتصاد دڅانګی «	:	ص ، غلام دستګیر خان

اداری عمومی مدیریت :

دعمومی مدیر کفیل	:	ع ، عبدالشکور خان صدیقی
دماموریتو مدیر	:	س ، محمدهاشم خان
[illegible]	:	عزیزالله خان
[illegible]	:	محمدعلیخان
[illegible]	:	عبدالودود خان
[illegible]	:	. . . .

دفوائدعامي وزارت

وزیر	:	[illegible] الله خان
معین	:	[illegible] عبدالحمید خان
		[illegible]
		[illegible]

[illegible]

اداری مدیریتونه:

د داشو مدیر	:	ص ، محمد افضل خان
دمصالح دتهیې مدیر	:	« ، امیر محمد خان
دمیخانیکی «	:	« ، غلام محمد خان
دمامورینو «	:	« ، بدرالدین خان
دمتراوژی «	:	« ، نورالحق خان
دتصفیهٔ ماضیه «	:	« ، محمد موسی خان
دپیمایشی «	:	. . . . .
داوراقو «	:	ص ، محمد ایوبخان

دصحیې وزارت

وزیر	:	ع ، ج ، غلام یحیی خان
معین	:	. . . . .
دروغتیادساتنې		
عمومی مدیر	:	ع ، جلال الدینخان
د نشریاتو او		
احصائیې مدیر	:	ص ، عبدالغفور خان
دروغتیا د ساتنې		
اوتشکیلاتومدیر	:	، محمد آصف خان
د درملو والې		
دمدیریت مامور	:	، محمد اکبر خان
د مامورینو او		
اجرایې مدیر	:	، محمدابراهیم خان
دکنترول‌مدیر	:	، عبدالرشید خان
داوراقومامور	:	، صالح محمدخان
دتفتیش دخانګی		
فنی معاون	:	، عبدالجلیل خان
دمجادلې اوبین‌المللی خانګی معاون	:	ص ، میر آقا خان

ع ، ج غلام یحیی خان د صحیې وزیر
S. Ex. Ghulam Yahya Khan
ministre del, Hgène publique

بذی هائیرا که دربارهٔ دیگران روامید ارید درواقع بنفس خود تان میکنید و بخو د تان بر میگردد .

(پیه‌رساله)

دمرکز مربوطه موسسات :

دمرکزی معاینه‌خانې موظف دکتور	:	س ، محمد ایوبخان
دا لسریز دموسسې آمر	:	عرتمند احمد تلاشی بیك
دبرقی تداوی او دا لسریز		
دموسسې فنی معاون	:	س ، عزیزالله خان
دعمومی نیوی رئیس	:	عرتمند صلاح الدین بیك
دعلی آباد دصحیه موسسا تو		
دشفاخانی سرطبیب	:	عرتمند فواد بیك
دسرنگ دمحبس دشفاخانی سرطبیب	:	س ، غلام فاروقخان
دمستوراتو دشفاخانی سرطبیب	:	، عبدالقیوم خان
دمستوراتو دشفاخانی مدیره	:	، زینب بیگم
دمستوراتو دسناتوریم مامور	:	، امیر بیگم
دروغتیا دساتنی اودانستیتو باکتریولوژی متخصص	:	عرتمند داکتر زهدی بیك
دروغتیا دساتنی اودانستیتو باکتریولوژی د کتور	:	س ، عبدالمجید خان
دتروخاب جوړولو دموسسې د کتور	:	، محمد آغوربای
دنبخو «	:	محترمه ترهان

* * *

دپست اوتلگراف اوتیلفون وزارت

وزیر	:	
وکیل	:	
دکابل زون	:	
دکابل معون	:	
دتلگراف عمومی مدیر	:	
دتلگراف اداری	:	
دپست اوتیلفون عمومی مدیر	:	
	:	

رادیو فنی عمومی	مدیر	: ع ، عطاؤالله خان
رادیو تخنیکی اواداری	«	: س ، محمد اسلم خان
دخارجه ارتباطه	«	: « ، عبدالقیوم خان
دچك آفس	«	: « ، محمد عثمانخان
دیکه‌توت دتلگراف خانی منتظم		: « ، محمد حسین‌خان
دمهتاب قلعه دتلگراف		: « ، غلام سرور خان
دمامورینو اواجرائیې کفیل		: « ، محمد ایوبخان
د کنترول مدیر		: « ، اهل محمد خان
داوراقو	«	: « ، محمد اکرم خان

دمعادن وزارت

د معادن دوزارت کفیل		: ع ، ج ، رحیم‌الله خان
« معین	«	: « ، ص ، غلام محمد خان
« مخصوص قلم سرکاتب		: ص ، میرزا عبدالستار خان
« فنی عمومی	مدیر	: ع ، سید عبدالاحد خان
« پیرلو او پلورلو	«	: س ، محمد صدیق خان
« تفتیش		: « ، محمد احسان خان
« کنترول		: « ، محمدحسن خان
« داجرائیې اومامورینو مامور		: « ، عبدالفتاح خان
اوراقو سرکاتب		: « ، عنایت‌الله خان

دکرهنی دمستقل ریاست

رئیس : ج ، میرمحمدیوسف خان

معین : . . . . .

د کرهنی عمومی

مدیر : ع ، محمد زمانخان

دتفتیش عمومی

مدیر : » ، نادرعلیخان

د کرهنی د آفتو

د دفع مدیر : س ، محمد کریم‌خان

دقوانینو اوتدوین

مدیر : » ، فقیرمحمدخان

داجرائیې اومامورینو

دمدیر کفیل : س ، نادر علیخان

د کنترول مدیر : » ، عبدالرؤف خان

داورا قومدیر : س، میرمحمدهاشم خان

داحصائیې دمدیریت کفیل : (امورات شعبهٔ احصائیهٔ زراعتی را نیز س فقیرمحمدخان مدیر تدوین قوانین زراعتی بحیث کفیل ایفامی نماید)

ج ،میرمحمدیوسف‌خان د کرهنی‌دمستقل ریاست رئیس
S.Ex. Mimr M. Yossuf Khan chef de département de l'agriculture

د مطبوعاتو د مستقل ریاست

رئیس	:	ج ، صلاح الدین خان
مشاور	:	ع ، قاری عبدالله خان
«	:	« ، سرور خان گویا
«	:	« ، محمد امین خان خوگیانی
عضو (آرت)	:	« ، عبدالغفور خان برشنا

د نشریاتو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر	:	ع ، سید قاسم خان رښتیا
دلمړی څانګې مدیر	:	ص ، عبدالرؤف خان بینوا
ددوهمې «	:	« ، عبدالباقی خان لطیفی
د آژانس «	:	« ، عبدالنبی خان
« « لمړی معاون	:	« ، محمد محسن خان
« « دوهم «	:	« ، عبدالحلیم خان (عاطفی)
« رادیو مدیر	:	« ، محمد عثمان خان صدقی
« « معاون	:	« ، نجف علی خان
« « «	:	« ، سید بهاء الحق خان

د پښتو ټولنې عمومی مدیریت :

عمومی مدیر	:	ع ، عبدالرحمن خان « پژواک »
معاون	:	« ، امین الله خان « زمریالی »
د « کفیل اودفواعدومدیر	:	« ، صدیق الله خان « رښتین »
دپښتو ټولنې عمومی مجلې او د صحافت دخانګې مدیر	:	« ، ګل پاچاخان « الفت »
ددارالمعارف مدیر	:	ص ، میاحسین خان
د لغاتو د مدیر کفیل	:	ص ، سید مسعود خان
دتالیف او ترجمې مدیر	:	« ، محمد ګل خان « نوری »

ج ، صلاح الدین خان دمطبوعاتو مستقل رئیس
S. Ex. Salahoddin Khan Chef du département de la presse

وقت خودرا برای اصلاح نفس خود ذریعهٔ مطالعهٔ آثار دیگران صرف کن و علم را بر مال ترجیح بده . (سقراط)

د تاریخ عمومی مدیریت :

عمومی مدیر	:	ع ، احمدعلی خان کهزاد
اعضاء	:	« ، سرورخان گویا (دریاست ادبی مشاور)
«	:	« ، میر غلام محمد خان غبار
«	:	ص ، علی احمد خان نعیمی
«	:	« ، محمد نبی خان کهزاد
«	:	« ، میر غلام حامد خان
«	:	« ، محمد ابراهیم خان خلیل

د مطابع عمومی مدیریت :

عمومی مدیر	:	ع ، احمدالله خان کریمی
اداری معاون	:	« ، غلام جیلانی خان اعظمی
فنی معاون	:	ص ، محمدنوری افندی
د تصحیح شعبی کفیل	:	« ، شیر احمد خان
داجرائیې مامور	:	« ، عبدالوکیل خان
د کنترول «	:	« ، غلام حیدر خان
دطباعتی «	:	« ، محمد شریف خان
د تخنیکی «	:	« ، فضل احمد خان
دپانوگرافی «	:	« ، نورالحق خان

اداری څانګی :

داجرائیې اومامورینو مدیر	:	ص ، میر امین الدین [illegible]
د کنترول مامور	:	« ، محمد نعیم خان
د اوراقو «	:	« ، [illegible]
د کتابخانې «	:	« ، غلام حیدر [illegible]

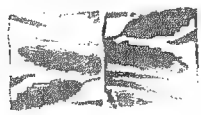

د ولایاتو او اعلی حکومتو تشکیلات

د کابل ولایت

د والی وکیل	:	و ، ج محمد اسماعیل خان
مستوفی	:	ع ، ص سید حبیب خان
د مرافعی د محکمی قاضی	:	ف ، ملا عبدالجلیل خان
« کوتوالی قوماندان	:	ح ، خواجه محمد نعیم خان
« کمرک رئیس	:	ع ، ص ، غلام حیدر خان
« تحریراتو مدیر	:	س ، عبدالباقیخان
« احصائیې	:	ص ، فضل محمد خان
« معارف د مدیر وکیل	:	« ، غلام حیدر خان
« تعمیراتو عمومی مدیر	:	ع ، عبدالغیاث خان
« معابر او بندواوولو عمومی مدیر	:	« ، احمد شاه خان
د تنگ غارو دانشاآتو مدیر	:	ص ، شیر احمد خان
« بند خروار «	:	« ، سید قاسم خان
« بند سراج غزنی «	:	« ، فقیر محمد خان
« قرغی دبند «	:	« ، محمد جانخان
« مصالح دتهیې «	:	« ، فضل حق خان
« تفتیش «	:	« ، علی محمد خان

د قندهار ولایت

نایب الحکومه	:	و ، ج محمد قاسم خان
مستوفی	:	ع ، ص عبدالاحد خان
د مرافعې قاضی	:	ف ، ملا صاحبجانخان
د کوتوالی د قوماندان کفیل	:	ش ، عبدالقادر خان کندوکمشر
د معارفو عمومی مدیر	:	ع ، غلام جیلانی خان « جلالی »
د کمرک رئیس	:	ع ، ص محمد عزیز خان
د تجارتی منازعاتو د فیصلی رئیس	:	« ، غلام فاروق خان

د تجارت د اطاق رئیس	:	ع ، ص حبیب الله خان
خارجه مدیر	:	ص ، محمد رفیق خان
د بلدیې رئیس	:	ع ، ص محمد اکبر خان
د تحریراتو مدیر	:	ص ، محمد اسماعیل خان
د کرهنې «	:	« ، عبدالغفور خان
د مخابراتو «	:	« ، گل احمد خان
د صحیې «	:	« ، عطا محمد خان
د مطبوعاتو «	:	« ، محمد یوسف خان
د معدن «	:	« ، عبدالواحد خان
د احصائیې «	:	« ، امین الله خان
د فوائد عامې «	:	« ، محمد عمر خان
د حمل ونقل «	:	« ، محمد حسین خان
د استخباراتو «	:	« ، محمد سرور خان
د خزانې «	:	« ، عبدالحمید خان
د ودیو اوبدلو مامور	:	« ، عبداللطیف خان
د برېښنا مامور	:	ص ، سید جعفر خان
د تفتیش «	:	« ، میر فقیر محمد خان
د اجرائیې «	:	« ، محمد علی خان
د تلگراف منتظم	:	« ، غلام نبی خان
د پښتو د کورسو مامور	:	« ، سید حسین خان
د آژانس «	:	« ، محمد نسیم خان

د هرات ولایت

د نائب الحکومه وکیل	:	ع ، ع عبدالله خان
مستوفی	:	ش ، ص سید محمد خان
د مرافعې د محکمې قاضي	:	ف ، ملا احمد علی خان
د ټولوالي فوماندان	:	ع ، خدا بخش خان
د ګمرک رئیس	:	ش ، ص حاجی محمد عظیم خان
د خارجه چارو مدیر	:	ص ، محمد اشرف خان

د تحریراتو مدیر	:	ص ، عبدالقدیرخان
د فوائدعامي دمدیریت کفیل	:	« ، محمدسرورخان
د معارف مدیر	:	« ، خواجه گلبدین خان
د احصائیې «	:	« ، عبدالظاهرخان
د صحیې «	:	« ، نظام الدین خان
د مخابراتو «	:	« ، غلام غوث خان
د خزانې «	:	« ، حاجی گل محمدخان
د کرهنې «	:	« ، محمدزمانخان
د مطبوعاتو «	:	« ، محمدهاشم خان «پردیس»
د منازعاتو دفیصلې رئیس	:	ع ، ص عبدالقادرخان
د اطاق تجارت رئیس	:	ع ، ص سیدمحمدخان
د ادبی انجمن مدیر	:	ص ، عبدالعلی خان «شایق»
د تلگراف منتظم	:	« ، عبدالرحیم خان

د مزارشریف ولایت

نائب الحکومه	:	و ، ج گل احمدخان
مستوفی	:	ع ، ص عبدالکریم خان
د کوتوالی قوماندان	:	ح ، سیدکمال خان
د ژاندارمه دلواء کفیل	:	« ، عبدالجلیل خان
د مرافعی دمحکمی قاضی	:	ف ، ملاعبدالرحمن خان
د تحریراتو مدیر	:	ص ، عبدالسمیع خان
د گمرك «	:	« ، حبیب الله خان
د معارفو «	:	« ، محراب الدینخان
د صحیې «	:	« ، صفرعلیخان
د احصائې «	:	« ، محمد اسلم خان
د مخابراتو «	:	« ، نقیب الله خان
د مطبوعاتو «	:	« ، عبدالصمد خان
د فوائد عامی «	:	. . . . .
د حمل ونقل «	:	« ، دوست محمدخان

ماهیشه کسیرا که بما قیمت میدهد دوست میداشته باشیم ، ولی کسیرا که مابه آن قیمت میدهیم دوست نمیداشته باشیم .
(روشفو کولد)

د زراعت دمدیریت کفیل	:	ص ، محمدعلیخان
د بلدیې رئیس	:	ع ، ص عبدالکریم خان
د روغې شریف دچارورئیس	:	« « « نورمحمدخان
د منازعاتو د فیصلې «	:	« « « عبدالاحدخان
د تجارتی داطاق «	:	« « « . . . . .
د خزانی مدیر	:	ص ، سیداحمدشاه خان
د اجرائیې دمامورکفیل	:	« « غلام داؤدخان
د استخباراتو مامور	:	« « عبدالرشیدخان
د موزیم مامور	:	« « حاجی محمدسلیم خان
د آثارانس مامور	:	« « عبداللطیف خان
د پښو د ټورسو مامور	:	« « عبدالرؤف خان
د څنگلو مامور	:	« « عین الدینخان

د قطغن او بدخشان ولایت

تنظیمیه رئیس	:	ع ، ج ، ص ، ا غلاه فاروق خان
د مستوفی	:	« « ص ، نورمحمد خان
د مرافعې قاضی	:	ف ، سیدعبدالرحمن خان
د پولیسو د څوکنداس کفیل	:	ش ، دین محمد خان
د تنظیمیه ریاست د تحریراتو مدیر	:	ص ، شاه محمد خان
د ولایت د تحریراتو «	:	« « ، غلام محمد خان
د خزانه څارنې	:	« « « کمال الدینخان
د [illegible]	:	« « محمد حفیظ خان
د [illegible]	:	« « نصرالله خان
د [illegible]	:	« « غلام [illegible]
د [illegible]	:	« « [illegible]
د [illegible]	:	« « غلام [illegible]
د [illegible]	:	« « [illegible]
د [illegible]	:	« « محمد [illegible]
د [illegible]	:	« « [illegible]

گاهی ممکن است محبت مردها در برابر زنهای شان غیر ثابت باشد ، ولی درمقابل دوستان شان تغیر نمیکنند . (کمالی داسا)

د تجارتی منازعاتو دفیصلې رئیس	:	ع ، ص ، سید محمد خان
« قند و ز د کرهنې عمومی مدیر	:	« ، غلام صدیق خان
« حمل و نقل «	:	ص ، عبدالواحد خان
« تالقانو د ما لګې دمعدن مدیر	:	ص ، عبدالخالق خان
« رستاق دزر شوئی «	:	« ، محمد صدیق خان
« مساحت دلمړی شق «	:	« ، عبدالظاهر خان
« « « دوهم «	:	« ، محبوب خان
« استخباراتو «	:	« ، عبدالعلیم خان
« څنګلو «	:	« ، غلام حضرت خان
« انطباعاتو «	:	« ، محمد یوسف خان

د مشرقی ولایت

د نایب الحکومه وکیل	:	و ، ج عبدالحکیم خان
« مستوفی «	:	ع ، ص ، محمد حسین خان
« کوتوالی فوماندان	:	ح ، حاجی ضیاءالدینخان
« تحریراتو مدیر	:	ص ، عبدالرزاق خان
« خارجی «	:	« ، اختر محمد خان
« استخباراتو	:	« ، محمد صدیق خان
« کمرک	:	محمود خان
« مطبوعاتو «	:	« ، قیام الدینخان
« فوائدې عامې «	:	« ، غلام حیدر خان
« معارف	:	« ، عبدالحمید خان
احصائیې	:	« ، ضیاءالدینخان
« مخابراتو	:	« ، غلام دستگیر خان
« صحیې «	:	« ، دکتور محمد شریف خان

د جنوبی ولایت

رئیس تنظیمیه اودقول اردو فوماندان	:	ع ، ع ، ش ، ص ، غ ، علیشا خان نایب سالار
مستوفی	:	ع ، ص سید کمال خان

دکوتوالی قوماندان	:	ح ، مدد خان
« مرافعي قاضی	:	ف ، محمدیوسف خان
« خارجی مدیر	:	ص ، سلطان علیخان
« تحریراتو «	:	« ، میرزا احمد خان
« معارف «	:	« ، محمداعظم خان ایازی
« مطبوعاتودمدیریت کفیل	:	« ، عبدالقدوس خان پرهیز
« گمرك مدیر	:	« ، عبدالمجیدخان
« روغتیا «	:	« ، محمدسرورخان
« قبائل «	:	« ، غلام رسول خان
« فوائد عامي «	:	« ، مدد خان
« استخباراتو «	:	« ، روشن دلخان
« مخابراتو «	:	« ، سیداحمد شاه خان
« بلدیي رئیس	:	ع ، ص دوست محمد خان

دمیمني اعلی حکومت

اعلی حاکم	:	ع ، ع ، س عبد الوهاب خان
اعلی سرشته دار	:	ع ، س عزیز احمد خان
داندخوی کمیساراودژاندارمي غنډمشر	:	ح ، غلام سرورخان
دمرافعي قاضی	:	ف ، ملا محمدیوسف خان
داندخوی دمعدن عمومی مدیر	:	ع ، سید محمد سرور خان
دکوتوالی قوماندان	:	ش ، عبدالقیوم خان
دفوائد عامي مدیر	:	ص ، فضل حق خان
دمعارف مامور	:	« ، قاری غلام محمدخان
دتحریراتو	:	« ، محمد رحیم خان
د گمرك	:	« ، آقا رحیم خان
دمخابراتو	:	« رجب علیخان
د گمرك	:	« ، میرا ئیز خان
دملگی شفاخانی سرطبیب	:	« ، میر احمد خان
داحصائیي مامور	:	« ، غلام جانخان

بعضی ازضعفا بحدی ضعف خویشرا مستشعر میشوند که آنرا حسن استعمال کرده وازان نتیجه وثمر میگیرند . (روشفوکولد)

د استخباراتو مامور	:	« ، محمد عثمانخان
د کنترول «	:	« ، عبدالعزیز خان
د حمل و نقل «	:	« ، محمد ابراهیم خان
دبلدیې رئیس	:	« ، عزت‌الله خان
دتجارتی منازعاتو دفیصلې رئیس	:	« ، احمد جانخان
دتلگراف منتظم	:	« ، عبدالحق خان
د رادیو «	:	« ، حفیظ‌الله خان

دفراه اعلی حکومت

اعلی حاکم	:	ع ، ع ، ص عبدالصمد خان
سرشته دار	:	« ، ص ، محمد عثمانخان
دمرافعې قاضی	:	. . . . .
د کوتوالی قوماندان	:	ش ، عبدالشکور خان کنډ کمشر
دصحیې مدیر	:	ص ، محمود خان
د کرهنې مدیر	:	. . . . .
دگمرك مدیر	:	ص ، رحمت‌الله خان
دتحریراتو مدیر	:	« ، محمد عمر خان
دفوائد عامې «	:	« ، شیر محمدخان
دمخابراتو مامور	:	« ، محمد نوروز خان
دمعارفو مامور	:	« ، عبدالعزیز خان
دخزانی مامور	:	« ، محمد ابراهیم خان
داحصائیې «	:	« ، عبدالعزیز خان
دپښتو د کورسو اود آژانس مامور	:	« ، شمس‌الحق خان

امانت رادر چشم ، ضعف را دراطراف دهن ، وقوت را درزنخ ، و نظافت رادر ناخن های مرد جستجو کن ،
(جورج هورس لورور)

د ملی دوائرو تشکیلات

دملی شورا عالی ریاست

رئیس : ع ، ج عبد الاحد خان
امری معین : ع ، س محمد الیاس خان
دوهم معین : ، ، سلطان محمد خان
منشی : ، ، عبدا للطیف خان
معاون : س ، محمد انور خان

د مجلس دخانگی

سر کاتب : ، ، محمد داؤد خان
د کنترول مامور : ، ، محمد حسین خان

وکیلان :

د کابل د مرکز

وکیل : ع ، سید جلال الدین خان

د شش کروهی

وکیل : ع ، عبد الاحد خان
د پغمان وکیل : ، ، محمد علیخان

د لوگر وکیل : ع ، حاجی محمد ابراهیم خان
د وردك : ، محمد سرور خان
د میدان : ، خانشیرین خان
د سروبی : ، میر احمد خان
د چهاریکار : ، محمد کبیر خان
د جلال السراج : ، میرزا ولیشاه خان
د کوهدامن : ، میر حیدر خان
د ریږ د کوهستان : ، عبد الاحد خان
د تگاب : ، محمد فیروز خان
د نجراب : ، غلام نقشبند خان
د سپغان و کهمرد : ، محمد یوسف خان

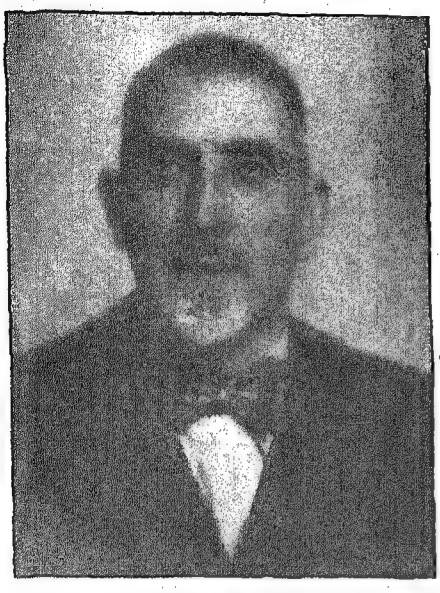

ع ، ج عبدالاحدخان دملی شورا رئیس
S.Ex Abdul Ahad Khan président du Conseil National,

بهترین قوت‌مرد درعمل عقلی اوظاهر میشود ، طوریکه بهترین قوت‌زن درکار های روزانه واخلاق اودیده میشود .
(راسکن)

د پنجشیر	وکیل	: ع ، محمد ابراهیم خان
د بامیان	«	: « ، محمد حسین خان
د سرخ وپارسا	«	: « ، حبیب الله خان
د غوربند	«	: « ، خوشدل خان
د مقر	«	: « ، حاجی عبدالقیوم خان
د غزنی	«	: « ، میرزا عبدالوهابخان
د دهشین کتواز	«	: « ، حاجی حیدر خان
د کوچی کتواز	«	: « ، احمد جانخان
د دایزنگی	«	: « ، علی احمد خان
د بهسود	«	: « ، محمد نبی خان
د یکاولنگ	«	: « ، سید اکبر شاه خان
د جاغوری	«	: « ، غلام علیخان

د قندهار ولایت :

د قندهار دمرکز	وکیل	: ع ، عبدالرحمن خان
د پنجوایی	«	: « ، نور احمد خان
د کدنی	«	: « ، امیر محمد خان
د تیری	«	: « ، عبدالعزیز خان
د کشك نخود	«	: « ، محمد اسحق خان
د ارغستان	«	: « ، عبدالرحمن خان
د دهلی	«	: « ، محمد یعقوبخان
د کرمسیر	«	: « ، محمد اکبر خان
د پشت‌رود و کرشك	«	: « ، محمد موسی خان
د زمین‌داور	«	: « ، عبدالحمید خان
د کیزاب	«	: « ، حاجی فیض الحق خان
د ارزگان	«	: « ، محمد کبیر خان
د ترنك وجلدك	«	: « ، محمد حسن خان
د پشت‌رود د کوچی	«	: « ، حبیب الله خان
د قندهار د کوچی	«	: « ، اسمعیل حبیب الله خان

د هرات ولایت :

د هرات دمرکز وکیل	:	ع ، حاجی غلام‌نبی‌خان
د بلوکات «	:	« ، محمدعثمانخان
دغور وکیل	:	« ، احمدجان خان
دشین دنه «	:	« ، محمدحلیم خان
دغوریان «	:	« ، عبدالشکور خان
دقلعه نو «	:	« ، حاجی معین‌الدین خان
داوبه «	:	« ، نظرمحمد خان
دتولك «	:	« ، عبدالرحمن خان
دشهرك «	:	« ، آقاجان خان
دچغچران «	:	« ، بهادر بیگ خان
دبالامرغاب «	:	« ، عبدالقادر خان

دمزار شریف ولایت :

دمزار شریف دمرکز وکیل	:	ع ، حاجی عبیدالله خان
د کشنده «	:	« ، نازك میر خان
دسنگ چارك «	:	« ، محمداطیف خان
دتاشقرغان «	:	« ، محمداسمعیل خان
دایبك «	:	« میرزا کیلان خان
دسریل «	:	« ، قاری محمد عظیم خان
د آقچه «	:	« ، رحمن بردی خان
ددولت آباد «	:	« ، نورالله خان
ددرهٔ صوف «	:	« ، سنگی محمد خان
دبلخ «	:	« ، برهان‌الدینخان

د قطغن اوبدخشان ولایت :

د خان آباد د شپار وکیل	:	ع ، عبدالله خان
دقندوز «	:	« ، عبدالستار خان
دتخار «	:	« ، گل‌علم خان
دانداراب «	:	« ، محمدسنجر خان

دتالقان	وکیل	:	ع ، سید مراد خان
دغوری	«	:	« ، محمد عمر خان
دبدخشان	«	:	« ، محمد صفدر خان .
درستاق	«	:	« ، مولوی نجم‌الدینخان
دینگی قلعه	«	:	« ، محمدنبی خان
دجرم	«	:	« ، مولوی میرزا شاه‌خان
ددرواز	«	:	« ، سیدایشان خان
دواخان	«	:	« ، سیدشمس‌الدین خان
دکشم	«	:	« ، سعدالله خان

دمشرقی ولایت :

دجلال آباد دمرکز	وکیل	:	ع ، عبدالعظیم خان
دسرخ رود	«	:	« ، سیدمحمد صادق خان
دلغمان	«	:	« ، غلام نبی خان
دنورستان لغمان	«	:	« ، مشك عالم خان
دخوگیانی	«	:	« ، شیربندل خان
دشنوار	«	:	« ، محمد ظفر خان
دمهمندری	«	:	« ، محمد عالم خان
درودات	«	:	« ، میاه جان خان
دکامی	«	:	« ، عبدالغفور خان
داسمار	«	:	« ، میرعلم خان
ددرهٔ پیچ	«	:	« ، محمد حسین خان
دکنرخاص وکوزکنر	«	:	« ، محمد نیاز خان
دبرکنر درهٔ سین	«	:	« ، محمدافضل خان
دغلجائی حصارك	«	:	« ، ریدیگل خان
دننگهاری دکوچی	«	:	« ، طوطی شاه خان

دجنوبی ولایت :

دزرمت	وکیل	:	ع ، غلام محمد خان
دتنی خوست		:	« ، گل رنگ شاه خان
دجدران		:	« ، گلمك خان

دمنگل وکیل : ع ، لعل محمد خان
دجاجی « : « ، حسین خان
دچمکنی « : « ، علیجان خان

دفراه اعلی حکومت :

دچخانسور وکیل : ع ، غلام رسول خان
دبکواه وخاشرود « : « ، خیر محمد خان

دمیمنې اعلی حکومت :

د میمنې د مرکز وکیل : ع ، میرزا نورمحمد خان
دتگاب شیرین « : « ، سید ابوالخیر خان
ددرزاب اوکرزیوان « : « ، میرمحمد اسلم خان
دقیصار « : « ، میرزا محمد امین خان

احجار کریمه دراماکن تاریك زمین یافت میشود ، همچنین حقایق جز در اعماق فکر جای دیگری یافت شده نمیتواند .
(هوگر)

داعیان مجلس

ع ، ج میر عطا محمد خان داعیان رئیس
S.Ex.Mir Ata Mohammad Khan
président du Sénat,

رئیس	:	ع ، ج میر عطا محمد خان
لوی معاون	:	« ، س حاجی محمد اکبر خان
دتمیز رئیس	:	« ، « عبدالغفار خان
عضو	:	« ، سردار گل محمد خان
«	:	« ، حاجی خبر محمد خان
«	:	، عطا محمد خان
«	:	« ، عبدالحکیم خان
«	:	« ، معاذالله خان
«	:	« ، شرف الدین خان
«	:	، جان محمد خان
«	:	« ، سید یافوت شاه خان
«	:	« ، ایشان امان الدین خان
«	:	« ، ملك رحمدل خان
«	:	« ، حاجی عبدالرحیم خان
«	:	، اخندزاده محمد رسول خان
«	:	« ، خان آقا خان

عضو	:	ع ، عبدالغفور خان
	:	، حاجی عبدالحکیم خان
	:	« ، عبداللطیف خان
	:	« : امین الله خان
	:	، عبدالستار خان
	:	« ، میر محمد علیخان
	:	، سید احمد شاه خان
	:	، علی احمد خان
	:	« ، محمد حسن خان مهمند
	:	« ، میرزا خداداد خان
	:	نظر محمد خان

بهتر ومرجح تر حیات شریف است نه حیات دراز . (شکسپیر)

عضو	:	ع ، محمد حسن خان وردك
»	:	« ، مولوی محمد پذیر خان
»	:	« ، نورالدین خان
»	:	« ، حاجی محمد شریف خان
»	:	« ، غلام رسول خان
»	:	« ، محمد اکبر خان
»	:	« ، سید احمد خان
»	:	« ، بشیر احمد خان
»	:	« ، خواجه محمد خان
»	:	« ، محمد یعقوب خان
»	:	« ، محمد حسین خان افندی
»	:	« ، خواجه جانگل خان
»	:	« ، محمد اسحاق خان
»	:	« ، حاجی شاه بیگ خان
»	:	« ، نیك محمد خان
»	:	« ، عبدالحکیم خان
»	:	« ، عبدالجبار خان

د دربار وزارت

وزیر	ع ، ج والاحضرت سردار احمد شاه خان
معین دتشریفاتو	ع ، ص محمد حیدر خان
عمومی مدیر	ع ، عبدالرشید خان
دتشریفاتو معاون	ص ، محمد اکرم خان
« « «	« « عبدالله خان
دکنترول عمومی مدیر	ع ، عبدالوهابخان
داجرائیې او تنظیماتو مدیر	« « عبدالرحیم خان
دتقلیې مدیر	ص ، میر اکبر خان
دخزانې مدیر	« « عبدالباقیخان
فراشباشی	« « حاجی امین الله خان
دکارخانې ناظر	« حاجی نظر محمد خان
داوراقو مامور	« « حافظ محمد عظیم خان
مخصوص مامور	« « میر علی احمد خان

ع ، ج والا حضرت سردار احمد شاه خان
دربار وزیر
S.A. Ahmad Chah Khan ministre de laco ur

دشاهانه حضور مصاحبین :

ع ، ص محمد اکبر خان
« « حاجی محمد نوابخان
« « محمد سرور خان
« « سلطان محمد خان

فن حیات اینست که بدانیم چگونه از کم متمتع شویم و چگونه بسیار را تحمل کنیم . (هیزلت)

دشاهی دارالتحریر

دسرمنشی وکیل : ع ، ج میر محمد حیدر خان

مشاور : ع ، سراج الدین خان

داورا قومدیر : غلام قادر خان

دخصوص قلم

دخانگی مدیر : نور محمد خان

دلمری خانگی

مدیر : نور محمد خان

دنومی خانگی

مدیر : عبدالقدوس خان

دملوکانه دبیته

کورس معلم : مولوی صالح محمد خان

ع ، ج میر محمد حیدر خان دسرمنشی وکیل

S.Ex. Mohammad Haïdar Khan
secrétaire par intérim

دشاهانه حضور حربی سرپاوری

سرپاور : ع ، ش عبدالغفور خان فرقه مشر

معاون : محمد لطیف خان

حربی پاور : ج ، محمد حسین خان فرقه مشر

دسرپاوریت خدمتی شنه کشر : ع ، کلبدین خان کنډ کشر

حربی سرپاور : ع ، درمحمد خان توپی مشر

انتقام یگانه قرضی بشمار می‌رود که تادیهٔ آن غلط است .

د افغانستان بانك

ع ، ص سردار محمد عمر خان کفیل بانك

رئیس	:	ع ، ج ، س ، ع عبدالمجید خان دملی اقتصاد وزیر
د رئیس کفیل	:	ع ، ص سردار محمد عمر خان
معاون	:	« « محمد علیخان
	:	« « . . . . .
خزانه دار	:	« « نظر محمد خان
دمحاسبی عمومی مدیر	:	« « . . . .
دخزانو اوارتباط		
عمومی مدیر	:	« « حبیب الله خان
د اجرائیې او		
دامورینو مدیر	:	س ، محمد حیدر خان « لیسان »

دخزانی داجرائیی مدیر	:	س ، صلاح الدین خان «طرزی»
دتحریراتو اومخصوص «	:	« « سیداسحق خان «بری»
داعتباراتو «	:	« « عبدالله خان
دداخلی تفتیش	:	« « . . . . .
د کنترول دمدیریت معاون	:	« « سیداحمد علی شاه خان
دمحاسبی «	:	« « صالح محمد خان
د افغانستان بانك نماینده دنیویارك کښې	:	ع ، محمد شعیب خان
« « قندهار «	:	س ، خواجه ذکرالله خان

د مملکتی دوائرو اجراآت

امور حربیه

امور حربیه سالیان درازیست که‌درتحت ادارهٔ شخص برگزیده وفرزندصالح وفدا کار این‌وطن والاحضرت ع ، ج ، ا ، انشان سردار شاه محمود خان سپه‌سالار غازی وزیر حربیه تدویر می‌شود . در اثر مساعی این مرد جلیل امور حربیهٔ افغانستان مزیت حقیقیهٔ خود را حائز وبیکصورت بسیار متین موافق به پلان واساسات مرتبهٔ خود بقضاء اردو های جهان نشوونما می کنند .

اساساتیکه راجع به ترقی اردو تعقیب میگردد تنها بخش وحقیقتاً باعث اطمینان تمام افراد ملت دیده می‌شود ، لهذا گفته می‌توانیم که اجراآت وزارت جلیلهٔ حربیهٔ ما اعتماد قوی میدهد که اردوی شاهی موافق بمراد حکومت ومنت بمقابل ایجابات حال و زمان یک کتلهٔ منظم وموجب استناد ملت است . حقیقتاً اردوی شاهی برای اظهار موجودیت‌خود بمقابل همین اطمینان ملت متعاداً مراحل مساعی حقیقی را می پیماید .

سلسلهٔ اجراآتیکه درشعب حربیه برای تعالی شئون عسکری درین‌سال تحت اجرا بوده ازهمه سال بهتر است ، وزارت جلیلهٔ حربیه علاوه براجراآت مهمهٔ که درین سال بمنصهٔ اجرا آورده اند باجراآت امور آتی نیزموفق گردیده اند .

۱ :- غور درتشکیلات اردو وتعدیلات لازمه در آن .

۲ :- ترقی امور تعلیم وتربیه دراردو ووضع اصول جدید تعلیمی .

۳ :- اجرای تفتیشات ومراقبتهای امور اداری وتعلیم وتربیه وغیر فقط .

٤ :- ورود عدهٔ صاحبمنصبان فارغ‌التحصیل افغانی وصبیوتعین شان .

٥ :- گماشت نمودن صاحبمنصبان جوان از مکتب حربیه ومقرر شدن شان در قطعات .

٦ :- اکمال تحصیل نمودن دورهٔ (۲) قورس عالی وتقرر شان درقطعات .

۷ :- (۱) تعلیم گاه صاحبمنصبان وتقرر شان درقطعات .

۸ :- اکمال قانون های قطعات وتنظیم اصول جدید تعلیمی موزیکه [illegible] وتربیه وخریداری سامان جدیدوتشکیل قورس موزیکه های مشق .

۹ :- بپایان رسیدن یکدورهٔ دیگر صاحبمنصبان ومنسوبین مکتب .

۱۰ :- تعدیلات در تشکیلات قاپریکه [illegible] ومنسوب مکاتب مخصوص [illegible] وملحق شدن به اداره قطعات تعلیمی قاپریکه های حربی .

ع ، ش ، والاحضرت سردار محمدداؤدخان دمرکزی قواؤقوماندا

S. A. Jenéral Mohd Daoud khan commandant
des forcces armées de Kaboul

۱۱ :ـ تقرر یك عده استادان کار اسلحه از تحصیل یافتگان مکتب میخانیکی حربیه به کمبود قطعات .

۱۲ : ـ اکمال تحصیل وتقرر یك‌عدهٔ دیگر دوکتوران از کورسهای‌صحیه وبیطاریه .

۱۳ :ـ تدابیر مجادله باامراض دراردو .

۱٤ :ـ جلب و استخدام یك تعداد مستخدمین خارجی برای مکاتب و کورسها وامور صحیه وبیطاریه .

۱۵ :ـ تاسیس یك‌تعلیمگاه برای ستاژ عسکری دوکتوران فارغ‌التحصیل فاکولتهٔ طبی که دراردو آمده اند .

۱٦ :ـ احضار یافته ها ونقشه های مملکت (ازنقطهٔ نظر عسکری) .

۱۷ :ـ امور ترفیع وتبدلات دربین صاحبمنصبان اردو .

۱۸ :ـ تدقیق وغور بودجه های اردو .

۱۹ :ـ اکمال وتهیهٔ لوازم واحتیاجات ووضع قوانین آن .

۲۰ :ـ غور در تسلیحات ومسایل اسلحه وجباخانه وآلات و ادوات فنیه وهکذا اجرای تدقیقات ومعاینه های فنیهٔ آن .

۲۱ :ـ ترتیب پروگرام ها و پروژه های مفیده در تمام اردو و تحت اجراء گرفتن وتطبیق شدن آن .

دسمت مشرقی د عسکری قوماندانی

اجراآت

اخیراً دراثر توجه قوماندانی عسکری سمت مشرقی ومامورین مربوطه در امور عمرانی قوماندانی عسکری پیشرفتهای ذیل بعمل آمده‌است :

۱ : ـ حسب استیذان مقامات عالیه‌جهت رهایش آمرین‌وضابطان ودوائروهیئت قوماندانی عسکری نسبت به‌احتیاجی که‌محسوس گردیده‌بوددرتابستان‌امسال درصفیهٔ‌وزیری (گتو کلی) تعمیر یك سلسله بناهای متعدد که‌طبق نقشه بصورت پخته کاری زیر تعمیر گرفته شده بود ازانجمله (٥) کوتی سنگی عصری که‌هر کوتی آن دارای اطاق های متعدد ازقبیل صالون واطاق مطالعه واطاق خواب ومطبخ وتشناب وغیره میباشد ، ساخته شده است وسا ختمان مابقی تعمیر اطاق‌های مزبور درتابستان ۱۳۲۲ ختم خواهدشد .

۲ : ـ درقرارگاه قشله درمرکز جلال آباد بسلسلهٔ بناهای سابقه درباغ جدیدالاحداث قوماندانی‌طبق نقشه یك عمارت عصری خیلی زیبا که‌دارای اطاق های متعدد میباشد بصورت پخته‌تحت‌تعمیر گرفته شده بودکه‌دریکمدت کم کار تعمیر آن خاتمه یافت .

۳ : ـ کار تعمیر دیوار های باغ العافیهٔ قومندانی قشله که درسال گذشته در مرکز شروع شده بود خاتمه یافته است .

۴ ـ کار تعمیر دوبلکه بصورت پخته کاری درباغ العافیهٔ قومندانی قشله بالای نهر شاهی که ازباغ عبور میکند زیر تعمیر گرفته شده بود ، اتمام شده است .

۵ ـ کار تعمیر یکدرب جدید که درمرکز قشله شروع شده ، قریب الاختتام است .

۶ ـ کار تعمیر یک قطعه خانه که ازمرمت رفع احتیاج مریضان را کرده میتوانست ودرسال گذشته کار آن درقلعه عیرخیل شروع شده بود درخزان امسال بکار گرفته وقابل استفاده شده است .

۷ ـ کار تعمیر یک قسمه [illegible] شروع شده بود [illegible] وارهم [illegible]

۸ ـ [illegible]

۹ ـ [illegible]

۱۰ ـ [illegible]

۱۱ ـ [illegible]

۱۲ ـ [illegible]

۱۳ ـ [illegible]

۱۴ ـ [illegible]

۱۵ـ دراسمار نظر به‌نقشه برعلاوهٔ تعمیرات‌سابقه ازجملهٔ بارکهای جدیدیکه تحت تعمیر ساختمان است کار دوبارك بصورت پخته‌کاری خاتمه یافته‌است. کار تعمیر بارکهای دیگر آن قریب به‌ختم میباشد .

۱۶ـ کار مصالح و مواد تعمیر مسجدیکه در غنی‌خیل شروع گردیده تهیه شده است وعنقریب بکار آن اقدام خواهدشد .

۱۷ـ کار ترمیم و اصلاح عموم قشله های مربوط عسکری که قبلاً شروع شده بود درخزان امسال تمام شده است .

امور خارجیه

درین‌سال نیز سیاست‌خارجی مملکت عزیزما مثل‌سنوات ماضیه براساس بیطرفی‌تام و حفظ وادامهٔ روابط دوستانه باممالك متحابه جریان داشته ـ وزارت امور خارجه این تصمیم نیك ونوع خواهانهٔ پادشاه معظم خویش راکه درجرگهٔ ملی‌نیز تائید یافته قدم بقدم در روابط خویش باتمام ممالك پیروی کرده وبه‌اعانت ایزد توانا تاکنون به‌حفظ بیطرفی وحقوق ملی بدرجهٔ احسن کامیاب‌می‌باشد وآینده نیز ازخداوند قدیر امیدواراست که‌چنین خواهد بود .

مقرری های مهمهٔ که درسال ۱۳۲۱ در مربوطات وزارت امور خارجیه بعمل آمده حسب ذیل است :

ع،ج عبدالحسین‌خان عزیز وزیرپست وتلگراف وتیلفون به‌حیث وزیرمختار اعلیحضرت همایونی در واشنگتن .

ع،ص میرمحمد صدیق‌خان مدیر عمومی امورین‌المللی وزارت امور خارجه به جنرال قونسلگری اعلیحضرت همایونی درمشهد .

ع،محمدشعیب‌خان قونسل اعلیحضرت دربمبئی به‌حیث قونسل افغان درنیویارك .

ص،محمد یونس خان سابق معاون ریاست بلدیه کابل به مدیریت‌شعبهٔ (٤ سیاسی) وزارت امور خارجه .

ص ، سید تاج الدین خان معاون ریاست تشریفات بحیث سرکاتب وزارت مختاری اعلیحضرت درواشنگتن.

ص ، محمد اشرف خان سرکاتب جنرال قونسلگری افغانی درمشهد بحیث مدیر امور خارجه ولایت هرات .

ص ، عبدالرزاقخان معاون شعبهٔ حقوق بحیث مدیر مامورین وزارت خارجیه .

ص غلام‌محمدخان‌معاون مدیریت‌مامورین به‌سرکاتبی‌سفارت کبرای اعلیحضرت درمسکو.

مختصر سوانح جلالتمآب خالد الزهاوی

وزیر مختار و نمایندهٔ فوق‌العاده عراق در دربار شاهی کابل

عالیقدر جلالتمآب آقای ژنرال خالدالزهاوی وزیر مختار و نمایندهٔ فوق العادهٔ دولت پاد شاهی عراق در کابل (افغانستان) در سال ۱۸۸۹ در بغداد متولد شده ،در سال ۱۹۰۶ تحصیلات خود را در مکتب حربیهٔ اسلامبول بپایان رسانیده ودر قشون ترك صاحبمنصب بوده است .

آقای ژنرال خالد الزهاوی
وزیر مختار عراق در کابل

در جنگ ۱۹۱٤ ـ ۱۹۱۸ شرکت کرده ودراین موقع درخدمت ارکان‌حرب ترکیه بوده است .

بعد از جنگ بعراق مراجعت نموده داخل قشون دولت‌عراق‌شده وسمت ریاست گارد مخصوص اعلیحضرت‌فیصل اول‌پادشاه عراق وبعد از آن ریاست مکتب حربیه را در بغداد دارا بوده اند .

درسال ۱۹۳۳ حکومت عراقی وی رابرای تکمیل تحصیلات بانگلستان فرستاده ومشارالیه درسال ۱۹۳٤ مکتب ارکانحرب انگلستان را بپایان رسانیده وپس از آن بعراق مراجعت وبسمت مدیریت ارکان حرب وریاست قوای هوائی ومدیریت عمومی هوا پیمائی ملی عراق منصوب گردید .

پس از آن بدرجهٔ ژنرالی نائل و دراین موقع مدیر عمومی ادارهٔ لشکر عراق بوده وبعد از آن بترتیب سمت فرماندهی قوای شمال شرق و جنوب عراق را دارا بوده است

درسال ۱۹۳۹ والی کوة‌الا ماره‌وبعدازان‌والی بغداد وپس از آن مدیر عمومی آب وانهار در عراق بوده اند .

اخیراً بسمت وزیرمختار ونماینده فوق‌العادهٔ اعلیحضرت فیصل‌دوم پادشاه عراق دردربار اعلیحضرت محمدظاهرشاه پادشاه‌افغانستان انتخاب‌واعتبارنامه‌های خود را در ٤ فوریهٔ ۱۹٤۳ بحضور اعلیحضرت پادشاه افغانستان تقدیم داشته اند .

سوانح آقای وزیر مختار امریکا

در کابل

۳۱ دسامبر ۱۸۸٦ ع متولد وین آستریا ، والدین هالیندی حصول حق تابعیت تعلیمات شخصی داخل مکتب در کالیفورنیا و سویس .

۱۹۰۸ ع حصول درجهٔ بی ، ایل دارالعلوم کالیفورنیا ،

۱۹۰۹ « « « ایم ، ایل « « .

۱۹۰۸ الی ۱۹۱۱ داخل شعبهٔ حقوق دارالعلوم کالیفورنیا.

۱۹۱۱ « ۱۹۱۲ عضو لا کولتی میمؤریل دارالعلوم هارورد.

۱۹۰۹ « ۱۹۱۱ معلم شعبهٔ تواریخ دارالعلوم کالیفورنیا.

۱۲ مارچ ۱۹۱۲ پس ازامتحان بحیث محصل ترجمان در ترکیه.

اول جولائی ۱۹۱٤ ترجمان جنرال قونسلگری امریکا دراستانبول .

کارنیو لیورس‌وان ، اچ‌انگرت
وزیر مختار امریکا در کابل

نوامبر و دسامبر ۱۹۱٤ مامور ایجانس در در دانیال .

۱۲ فروری ۱۹۱۵ نایب قونسل در استامبول .

۱٤ آگست ۱۹۱۵ نایب قونسل وترجمان در بغداد شریف (معطل گردید) .

ستامبر ۱۹۱۵ الی دسامبر ۱۹۱٦ مربوط به‌سفارت کبرای امریکا در استامبول .

دسامبر ۱۹۱٦ الی اپریل ۱۹۱۷ در شام وفلسطین .

ازانجام بیکاری باید ترسید زیرا ازجرهم بیشتر منجربه آفات است . (عمرفاروق رض)

۱۸ـ ۱ گست ۱۹۱۷ تایپ کاتب وزارت مختاری امریکا درها گ .

۳می ۱۹۱۸ پس ازامتحان کاتب درجه ٤ سفاری کبرا یاوزارت مختاری .

اول جون ۱۹۱۸ کاتب درجه ٤ سفارت امریکا درها گ .

١٤ مارچ ۱۹۱۹ کاتب درجه ۳ در سفارت امریکا مقیم ها گ .

۹ ستامبر ۱۹۱۹ کاتب درجه ۳ درسفارت امریکا مقیم طهران .

٤ نوامبر ۱۹۱۹ کاتب درجه ۳ در سفارت امریکا مقیم استامبول بطورموقتی

۱۰ مارچ ۱۹۲۰ « « « « « طهران

۱۰،۱ کتوبر ۱۹۲۲ بادارهٔ مربوطه .

٤ دسامبر ۱۹۲۲ کاتب درجه ۲ .

۲٦ ستامبر ۱۹۲۳ سرکاتب سفارت درهاوانا .

اول جولائی مامور درجه ٤ درشعبهٔ امورسیاسی خارجه .

۱۱ فروری ۱۹۲۵ سرکاتب سفارت درسان سالویدور .

اول می ۱۹۲٦ « درسان تیا گو .

از ۱۸ نوامبر ۱۹۲۷ بیکار .

۲۱ دسامبر ۱۹۲۷ سرکاتب سفارت در کاراکاس .

۱۹ دسامبر ۱۹۲۹ مامور درجه ۳ در شعبهٔ امور سیاسی خارجه .

۱۳ جون ۱۹۳۰ سر کاتب سفارت در (چین) .

۲۹ « ۱۹۳۳ « « قاهره .

۸ جولائی ۱۹۳۵ « « ادیس ابابا .

۲۲ « ۱۹۳۵ ترفیع برتبهٔ جنرال قونسل .

۲٤ « ۱۹۳۵ علاوه بر وظایف سر کاتب بحیث جنرال قونسل در ادیس ابابا .

۷ فروری ۱۹۳٦ وزیر مختار و(ریزیدنت) وجنرال قونسل در ادیس ابابا .

اول اپریل ۱۹۳٦ مامورد رجه ۲ درشعبهٔ امور سیاسی خارجه .

۱۹می ۱۹۳٦ مامور درجه اول در شعبهٔ امور سیاسی خارجه .

۲۹ جنوری ۱۹۳۷ مستشار وزارت مختاری امریکا در طهران و کفیل سفارت .

۲۳ ـ ۱ گست ۱۹٤۰ جنرال قونسل در بیروت .

سوانح آقای موتو هاروشی چیدا وزیر مختار جاپان در کابل .

آقای موتوهاروشی چیدا وزیرمختار جاپان در کابل

سال ۱۸۹۳ ـ متولد توکیو .

« ۱۹۱۷ ـ فارغ التحصیل دارالفنون شهنشاهی توکیو شعبهٔ حقوق .

« ۱۹۱۸ ـ داخل خدمت وزارت خارجه .

« ۱۹۱۸ ـ الی ۱۹۲۱ دوام ماموریت دروزارت خارجه.

« ۱۹۲۱ ـ الی ۱۹۲۷ بحیث اتاشه و کاتب سوم دروزارت مختاری متعینه چیک سلاویك .

« ۱۹۲۷ الی ۱۹۲۹ کاتب وزارت خارجه .

« ۱۹۲۹ بحیث کاتب دوم سفارت کبرای مقیم المان مقرر گردید .

« ۱۹۳۲ بحیث کاتب اول سفارت کبرای مقیم المان مقرر گردید .

« ۱۹۳۳ کاتب اول وزارت مختاری در لتویا مقرر وشارژدافر آنجا بوده .

سال ۱۹۳٤ برتبهٔ جنرال قونسل مقیم همبرگ عزتقرر یافت .

« به کتابت اول سفارت کبرای در اتحاد شوروی .

« ۱۹۳۷ بحیث جنرال قونسل درولادی واستیوك .

درماه می ۱۹۳۹ بحیث مستشار سفارت کبرای دراتحاد شوروی .

درماه اکتوبر ۱۹٤۰ از خدمت مستعفی گردید .

امور داخلی

تغیرات وتبدلاتیکه درین سال بوزارت داخله ومربوطات آن ازنقطهٔ نظر اداری وایجابات محیط وغیره بعمل آمده به قسمت ذیل مجزی وتحریر میشود :

اول :ـ تعدیلات درتشکلات اداری وملکی .

دوم :ـ مقرری ها .

(اول) تعدیلات درتشکیلات اداری و ملکی :ـ

(الف) تشکیلات دوایرکه ازنقطهٔ نظر اهمیت امور مربوطه واقتضای وقت به اساس مراجعه دوائر مربوطه ومنظوری مقامات رفیعه تعدیل وذیلا تشکیل شده است :

۱ـ مدیریت عمومی ناقلین از وزارت اقتصاد ملی منفک وبوزارت داخله مربوط شده دوایر مربوطهٔ مدیریت عمومی مذکور قرار ذیل است :ـ

آ ـ مدیریت ناقلین درمرکز وزارت

ب ـ « « زراعتی « «

ج ـ « « ناقلین ولایت قطغن

د ـ « « اول مساحتی « «

ه ـ « « دوم « « «

و ـ ریاست قارم زراعتی بغلان

ز ـ ماموریت بلدیه بغلان

ح ـ « « پل خمری

ط ـ « « ناقلین قندهار

ی ـ « « جنوبی

۲ـ دوایر ذیل از نقطهٔ نظر اهمیت امور مربوط بهریاست امنیه تشکیل شده :ـ

آ ـ مدیریت سرحدی

ب ـ « صحیه

ج ـ صناعتی

(ب) تعدیلات وتبدلات ملکیه که حسب پیشنهاد دوایر مربوطه وبتصویب مقامات عالی در قسمت ملکیه واقع شده قرار آتی است :ـ

۱ـ [illegible]

۲ـ [illegible]

۳ـ [illegible]

(دوم) مقرری ها

(الف) [illegible]

۱ـ [illegible]

۲ـ [illegible]

۳ـ ص‌محمد ابراهم خان مدیر وعضو ریاست تفتیش وزارت بمدیریت پاسپورت ریاست امنیه مقرر شده اند .

٤ـ « عبدالسمیع خان مدیر وعضو ریاست تفتیش وزارت بمدیریت سرحدی ریاست امنیه مقرر شده اند .

٥ـ « نصرالله خان دکتور بحیث کفیل مدیریت صحیه وزارت.

٦ـ « عبدالوکیل خان مامور تفتیش ولایت هرات ترفیعاً بمدیریت وعضو ریاست تفتیش مقرر شده اند .

۷ـ « میراحمد خان سابق مدیر ناحیه پنجم ریاست بلدیه بمدیریت تفتیش قندهار مقرر شده اند .

(ب) ولایات :ـ

۱ـ و،ج عبدالحکیم خان حاکم اعلی مشرقی ترفیعاً بوکالت نائب الحکومه گی ولایت مشرقی مقرر شده اند .

۲ـ ع ، ع ، ش ، س ، ع علیشاه خان بریاست تنظیمیهٔ ولایت جنوبی .

۳ـ ع،ع گلاب شاه خان حاکم کلان غورات بحکومت کلان دایزنگی تبدیل شده .

٤ـ « پاینده محمد خان بحکومت کلان ارزگان مقرر شده .

٥ـ « محمد رفیق خان حاکم درجه اول دندقندهار ترفیعاً بحکومت کلان قلات مقرر شده.

٦ـ ص عبدالظاهر خان مامور تفتیش حکومت اعلی میمنه ترفیعاً بکفالت مدیر احصاحیهٔ ولایت هرات.

۷ـ « محمد اسلم خان سرکاتب اجرائیه وزارت داخله ترفیعاً بکفالت مدیر احصائیهٔ ولایت مزار.

اجرا آت ریاست امنیه :

۱ـ بمدیریت صنعتی محابس ولایات ومحبس عمومی که جدیداً تشکیل یافته ص « عزیزالدین خان بحیث مدیر مقرر گردیده که امور صنعتی محابس راتحت کنترول گرفته ودرپیشرفت آن اقدامات نموده امید است که درسال ۱۳۲۲ نتایج خوبی ازان گرفته شود .

۲ـ در سال جاری مدیریت صحیه بغرض اتخاذ تدابیر حفظ الصحه و انسداد امراض ساریه کافه منسوبین امنیهٔ مملکت جزو ریاست امنیه منظور گردیده و برای بدست داشتن احصائیه مریضان پولیس وژاندارمه و تهیهٔ ادویه لازمه اقدامات بعمل آمده و علاوه بر آن تاسیس شفاخانها به ژاندارمهٔ سرحدیه نیز دایر گردیده است .

۳ـ ازدورهٔ پنجم تعلیمگاه کورس ژاندارمه، مداومین فارغ التحصیل شده وبرتبه های مختلف نائل وبوظائف معینه شان مامور گردیدند .

٤ـ برای دورهٔ ششم نفری مداومین تکمیل وتحت تعلیم گرفته شده اند .

۵ـ درقوهٔ ضابطهٔ علاقه داری‌چرخ نیز تزئید بعمل آمده ، زیراعلاقه داری مذکور بحکومت درجه ۳ تبدیل ومنظور گردیده .

ریاست احصائیه

۱ ـ ریاست احصائیه درسال ۱۳۲۱ اصولنامه جدید مکلفیت عسکری ونظیماتنامه جرای متخلفین‌را که‌درسال گذشته تصویب ونشر شده بود درساحهٔ تطبیق گذاشته راجع به تکمیل تعدادی کارآمد سال جاری قطعات واحضار آن‌هامطابق اصول‌های‌مذکور اقدامات کرده.

۲ ـ امور توزیع تذکرهٔ تابعیت را که ازسال گذشته درولایت کابل و دیگرولایات جریان‌داشت درهذاه‌السنه‌نیز تعقیب کرده وموضوع مذکور تاهنوز تحت‌اجرا است .

۳ ـ اجراآت سال ۱۳۲۰ دوایر احصائیهٔ ولایات وحکومات کلان و حکومت‌ها ، وعلاقه‌داری‌ها ذریعه هیئت‌های تفتیش احصائیه از آغاز سال‌جاری تحت‌تفتیش وزارتی قرار داده شده ونتایج آن تاجائیکه تفتیش آن تامدشده بوزارت رسیده است .

۴ ـ درولایت مشرقی که تاهنوز بصورت قوی تقرری‌دهد بساحهٔ احصائیه اقدامات کرده ودربعضی نقاط ولایت مذکور اصول مکلفیت‌را تطبیق وبصورت عملی نظر کرده .

۵ ـ درتشکیلات ریاست احصائیه درسال جاری ع.محمدمعصوم‌خان مدیر احصائیه وارد داخله بحیث‌معاون ریاست احصائیه منظور شده که درعلاوه وظایف معاونت ریاست احصائیه وظایف مدیریت احصائیه ریاست را هم تنظیم میکند .

اجراآت شعبهٔ مدیریت مجلس وتحریکات :

یکی ازاجراآت [illegible]

کار اقدامات لازمه ازپیش گرفته شده که‌باثر اقدامات متذکره کار فابریکات محبس نسبت به‌سابق خیلی‌ها پیشرفت نموده است چنانچه توضیح پیمانهٔ کار گذشته و کار فابریکات سال جاری محبس‌را سه‌قطعه گرافیك که‌ضمناً تقدیم است بخوبی ارائه داده میتواند .

۵ـ درسال‌جاری یك‌فابریکهٔ جدید خیاطی درمحبس‌تشکیل شده که‌درین مؤسسه (۶۱) نفرکار کرده وسالیانه ده‌هزار دریشی عسکری واکابررا دوخته وتهیه مینماید .

۶ـ هم‌چنین درفابریکهٔ جراب بافی وسعت زیادی داده شده که‌فعلا درفابریکهٔ مذکور (۱۳۱) نفرکارمینماید ومحصول جراب سالیانهٔ آنها به‌هشتاد هزار میرسد .

۷ـ هکذادرسال‌جاری یك‌شعبه‌برای‌مالیدن‌نمد درمحبس تاسیس یافته که (۳۸) نفردر آن کار میکند اگرچه مؤسسهٔ مذکور یك‌مؤسسهٔ محدود وابتدائی بوده اما درثانی امید است وسعت گرفته وتشکیل یك‌فابریکهٔ درست‌را اختیار نماید .

۸ـ همچنین‌یك‌سلسله دستگاه جدید برای شعبهٔ بافت تهیه شده که‌بکار انداخته میشود بوسیلهٔ دستگاهای مذکور تسرهای رهدار نازك بصورت زیاد ورنگ‌های‌مختلف بعمل آمده ومی‌آید که‌بقیمت های‌مناسب دردسترس عامه گذاشته شده .

۹ـ درسال‌جاری یکی‌ازاجراآت‌مهم‌نصب‌یك‌پایه آسیاب جدید برقی است که ازطرف مدیریت محبس بکار انداخته شده وگندم خورا کهٔ محبوسین توسط آن آرد میشود وقوهٔ کار روزانهٔ آن در حدود ده خروار می‌باشد .

۱۰ـ دیگرازاجراآت مهم‌وسعت‌یافتن خبازی‌محبس وتعمیر جدید داش‌های‌نان‌پزی بوده که‌پخت نان جیرهٔ محبوسین ونان کارآمد شفاخانه‌های مرکز مربوطهٔ وزارت جلیلهٔ صحیه را نیز تهیه ومیرساند .

۱۱ـ هکذابازشدن یك دکان بحیث‌نمایندگی فروش مصنوعات‌محبس درجادهٔ‌باغبانکوچه میباشد که توسط نمایندگی مذکور هرنوع مصنوعات محبس برای فروش دردسترس عامه گذاشته شده .

۱۲ـ تاسیس یك فابریکهٔ چرم گری درچهار یکار می‌باشد که‌توسط آن پخت چرم ناب کار آمد مدیریت محبس بعمل می آید .

۱۳ـ تعمیریك فابریکهٔ جدیدنساجی‌بداخل‌محبس میباشد که‌به‌نسبت وسعت یافتن کار ونفر فابریکه های سابقه جدید تعمیر وبکار افتاده .

امور وزارت مالیه

امور مالی که‌درزمرهٔ امور مملکتی مقام بلندی دارد ، باوجود مشکلات جنگ دنیا که ازهرطرف براوضاع اقتصادی‌ومالی‌اثر می اندازد ، ازین توجهات حکومت متبوعه اطمینان

بخش بوده وبودجهٔ مملکت موازنه لازمه راحفظ کرده است . وعلاوهً نظر به تدابیر اساسی که اتخاذ شده وجدیت مامورین مربوطه بعضی تزئیدات نیز در عوائد مالی به مشاهده میرسد قرار ذیل :

۱ :ـ مالیهٔ جمعی ازقرار فیصد		۱	اعشاریه	۵۷ پول
۲ :ـ « للمی «	«	۳	«	۷۷ / ۲ ـ افغانی
۳ :ـ محصول مواشی «	«	۰	۰	۱۱ / ۵ ـ «
٤ :ـ محصول اصنافی واسیابی «		۷	۰	۷٤ / ۷ ـ «
۵ :ـ فروش عرایض «	«	۷	۰	۶۲ / ۵ ـ «

امور معارف

جای شکروسپاس است درین روزها که آتش جنگ تمام دنیا را فرا گرفته وبجریانات عرفانی نیز صدمه وارد نموده است افغانستان همیشه بقدمهای ثابت در امور عرفانی خود پیشرفت وزمینهٔ سعادت ورفاه آیندهٔ مملکت رامهیا میسازد . البته باوجوداینکه جنگ خانمانسوز درتمام ممالک مخارب وغیرمخارب بحران های اقتصادی تولید نموده ، مصارف گزافی کلان راه معارف درین اوقات تصرف میرسد اهتمام وتوجه حکومت متبوع وترقی خواه ما را در ادارهٔ تربیهٔ اولاد وطن نشان میدهد .

معارف افغانستان همه ساله مدارج خودرا درامور عرفانی درین دنیای خود پیموده مقام ومنزلت درکت راشر امور عرفانی مملکت اشغال میکند ، چنانچه ازاحصائیه وراپور های هرساله پیشرفت وترقی یکساله درین رشته بخوبی آشکار میگردد . ملت دوانا وتربیهٔ حکیم سالهای عرفانی خود را مهیا میکرده تشنهٔ علم ومعرفت بوده تبدیلات وترقی عرفانی را بدیده قبول نگریسته گرمجوشی وسرشاری بخرچ میدهد ، ازینرو میبینیم که در مدت قلیل درپیشرفت سویهٔ عرفانی خود مصروف شده ، تعداد محصلین مکاتب هرسال اشخاص زیاد جدیدی را بدایره آموزش وارد ساخته ، وسعت را میسر میشود .

امسال درورزارت معارف افغانستان مجلس عالی مکاتب مرکب از ... تشکیل یافته چنانچه مجالس متعدد عمومی ... را بخوبی ثابت آنست .

سویهٔ علمی وعرفانی ... ترقی ... معارف ...

تایك درجه تعلیمات ثانوی را اصلاح وازآنها فراغت یافت واسباب ووسائل آن فراهم گردیدقدم به‌تأسیس‌مدارج بلندتری‌نهادچنانچه افتتاح فاکولته‌ها وپوهنتونها اهمیت این‌موضوع راخوبتر نشان میدهد نظر باینکه حکومت‌معارف خواه‌ما علاقه وعشق مفرطی نسبت بمعارف دارند همه‌وقت تجاویز وپلانهای متعدد و جدیدی برای مسعود ساختن وباتربیه‌وباعلم گردانیدن ابنای وطن برروی کار می آید بنابرین ازمطالعهٔ راپور امساله بخوبی واضح میگردد که وزارت معارف به پیشرفت‌های خوبی‌نائل گردیده.ازین‌رو برای ملت‌افغان اطمینان‌ها وامیدهای قوی حاصل‌میشود که آیندهٔ‌معارف‌افغانستان برهنمائی اعلیحضرت همایونی‌محمدظاهر شاه ودیگر اراکین دولت خیلی در خشان‌ومجلل است وزارت معارف اجراآت‌د واثر خودرا مختصراً قرار ذیل عرضه میدارد البته‌مورد دقت‌است که‌پیشرفت های علمی یك مملکت‌و تربیهٔ ابنای‌آن به‌بلند رفتن مدارج روحی‌و تربیوی سائر افراد ملت است که‌قلم ازتصویر آن‌عاجزمیماندپس‌تحریرات‌آتی‌محض‌چوکات‌واستخوان بندی خلص اجراآت رابمعرض مشاهده قرار میدهد .

ریاست تعلیم و تربیه :

ریاست تعلیم وتربیه که روح وزارت معارف‌است امسال نظرباینکه درتشکیل و وظائف آن تجدید نظرشده مظهرفعالیت های بیشتری گردیده ونظر به وظائف خود قدمهای بیشتر ومتینی در راه اصلاحات وترقیات پلانهای خود برداشته ونظر به همین ابراز فعالیت خویش توجه آمرین خود را جلب نموده چنانچه یك‌نفر که دارای لقب داکتری است بریاست این دائره تعیین‌شده ویکنفر عضو آن به رتبهٔ اعزازی مدیریت عمومی نائل گردید واین ریاست توانست که‌یك‌پروغرام‌عصری موافق روحیات وعنعنات‌ملی متوسطه‌ها ولیسه‌ها ودارالمعلمین ها بوجود آورد ـ کتب‌جدید موافق‌اقتضاء احتیاجات‌امروزه حسب‌پروغرام مرتبه برای صنوف شش‌گانهٔ ابتدائی بمیدان عمل آورده آنرابمکاتب توزیع‌نموده مکاتب‌را معاینه وهدایت‌نامه ها صادر وتقسیم اوقات های مکاتب را مرتب ساخت باوجود مشکلات امروزه برای پیشبرد امور عرفانی وتربیوی از هیچگونه مساعی ومجاهدات خود داری ننموده چنانچه اجراآت مهمهٔ خود را به تفصیلات ذیل نشان میدهد .

الف ـ قسمت پروغرام ولوائح .

۱ ـ پروغرام پښتو برای متوسطه ها .

۲ ـ پروغرام تاریخ برای متوسطه ولیسه‌ها

۳ ـ 〃 〃 جغرافیه 〃 〃

٤ ـ پروغرام ریاضی برای متوسطه ولیسه‌ها
٥ ـ « فیزیك « « «
٦ ـ « کیمیا « « «
٧ ـ « بایولوجی « « «
٨ ـ « رسم « « «
٩ ـ « اخلاق ومعلومات مدنیه برای لیسه ها
١٠ ـ « برای دارالمعلمین متوسطه
١١ ـ « « اساسی
١٢ ـ ترتیب پروغرام های سپورت ابتدائیه و متوسطهٔ ولیسه
١٣ ـ « تعلیماتنامهٔ دارالمعلمین
١٤ ـ طبع پروغرامهای متوسطهٔ که فوقاً ذکر شده
١٥ ـ توزیع ونشر « « «
١٦ ترتیب پروغرام انگلیسی برای مکتب اصول تحریر ومحاسبه
١٧ ـ لائحه درباب تطبیق پروغرام های لیسه‌ها ومتوسطه
١٨ ـ لائحه راجع به تنظیم امور تعلیم وتربیه .
١٩ ـ پروغرام وتعلیماتنامهٔ پوهنتون پښتو [illegible]
٢٠ ـ « اوست کلان یعنی درس [illegible]
٢١ ـ پروژهٔ تشکیل وتعلیماتنامه وپروغرام [illegible]
٢٢ ـ لائحهٔ تشکیل دارالمعلمین

ب ـ قسمت مجالس :

١ ـ انعقاد کمیسون‌ها [illegible]
٢ ـ مجالس عامل برای جریان وتصویب [illegible]
٣ ـ « کمیسون ها برای تدقیق [illegible]
٤ ـ « مجلس راجع به تشکیل [illegible]

ج ـ قسمت تالیف [illegible]

١ ـ [illegible]
٢ ـ [illegible]
٣ ـ جغرافیای [illegible]
٤ ـ « [illegible]

۵ ـ معلومات طبیعی پنجم .
٦ ـ « عائله صنف پنجم .
۷ ـ « « « ششم .
۸ ـ « طبیعی « « .
۹ ـ « وطنی « « .
۱۰ ـ « « « پنجم .
۱۱ ـ هندسه « چهارم .
۱۲ ـ دشمیرلارشیوونکی حصهٔ دوم .
۱۳ ـ تطبیقات رهنمای معلم (معلومات حیاتیه) قسمت دوم .
۱٤ ـ کتب مذکور بعد از تالیف به تصویب وتصدیق ریاست تعلیم وتربیه رسیده بغیر ازدوقلم آن تماماً طبع ونشر شده .

د ـ تعدیل و تجدیدنظر :

۱ ـ تاریخ صنف هفتم .
۲ ـ معلوما تمدنیهٔ صنف هفتم .
۳ ـ تاریخ « سوم .
٤ ـ « « ششم .
۵ ـ « « چهارم .
٦ ـ قرائت پښتوی چهارم .
۷ ـ « « پنجم .
۸ ـ « « ششم .
۹ ـ حساب اول ابتدائی .
۱۰ ـ « دوم . « .
۱۱ ـ قرائت پښتوی اول .
۱۲ ـ « « دوم .
۱۳ ـ « « چهارم .
۱٤ ـ « « پنجم .
۱۵ ـ « « ششم .
۱٦ ـ معلومات مدنیهٔ صنف ششم .

ه ـ قسمت تصویب :

۱ ـ تصویب تعداد کتب مولفهٔ صنوف ابتدائی برای سال آینده .

جبن مرضی است که دماغ را مختل میسازد . (راسین)

۲ ـ تصویب راجع بحق الزحمهٔ مصنفین و مؤلفین ومبیضین .
۳ ـ « « بتدریس مضمون فقه فا کولتهٔ حقوق .
٤ ـ « « به رخصتی های مکاتب : حکام ، اصول تحریر ومحاسبه ، تجارتی ، پست تلگراف وپرستاری .
٥ ـ تصویب راجع به تنظیم وترتیب موسسهٔ پوهنځی .
٦ ـ « « به تدوین وتالیف کتب قرائت پښتوی مکاتب ثانوی .
۷ ـ « « به تقسیم اوقات دروس مسلکی وغیرمسلکی دارالمعلمین ها .
۸ ـ « « به توزیع سامان ولایات .
۹ ـ « « به تهیهٔ کتب پښتوی لیسه ها .
۱۰ ـ « « بتقرر کفیل مدیر مکتب استقلال .
۱۱ ـ « « به تعداد صفحات کتب متوسطه .
۱۲ ـ تصویب توزیع ساعات مضمون شیزم کورنی پوهنځی بالای مضامین تاریخ ومعلومات طبیعیهٔ صنف مذکور .
۱۳ ـ تصویب عدم لزوم نشر کتاب کورنی پوهنځی شیزم تولگی .
۱٤ ـ « استعمال کتابهای قرائت چهارم وپنجم وششم سابق برای خرد ، وپنجم وشیزم تولگی موجوده .
۱٥ ـ تصویب تالیف کتاب درجه پښتو مطابق جدول ارتباط .
۱٦ ـ « تکرار وتوسعهٔ مباحث کتاب هندسهٔ چهارم وپنجم درصنف شش .
۱۷ ـ « تبدیل سنوات میلادی وهجری درتدریسات دور دوم ابتدائیه بهم دگر .
۱۸ ـ « راجع بتهیهٔ سوالات تاریخی برای درج قانون ابتدائی .
۱۹ ـ « به نکاتی که درطبع ثانی کتاب شیزم هوایی باید ملحوظ شود .

ب ـ قسمت متفرقه :

تنظیم و تشکیل کتابخانه ازروی صنف بندی علمی .
« تحویلخانه .
ترتیب وتنظیم آرشیف .
خریداری کتب مخصوص دارالمعلمین .
انتخاب وخریداری کتب تقریبا ۱۵۰۰ جلد .
قرار دادها راجع به تالیف کتب [illegible]
متوسطه ها ، عقدقراردادهای متعلق [illegible]
تهیهٔ مواد برای کتب درسی ادبیات پښتو [illegible]

ایراد کنفرانس های تربیوی .
درست نمودن نمونهٔ شهادت نامه ها .
تبییض پارچه های ادبی برای کتب پښتوی متوسطه تا ولیسه ها .
نگرانی ومیزی امتحانات سالانه درمکاتب مرکز .
انتخاب سوالات امتحان مکاتب مرکز .
ترجمهٔ ۱۰ جلد کتاب ابتدائی .
ترتیب خریطهٔ مکاتب ولایت کابل .
« « « افغانستان .

۱ ـ تهیهٔ دستورالعمل توزیع واستعمال کتابهای درسی مکاتب .
۲ ـ « بیلوگرافی کتابهای ابتدائی وترتیب نمونهٔ کتابخانهٔ ابتدائی .
۳ ـ مخاطبه ومفاهمه بامعلمین درخصوص اظهار نظریات‌شان راجع به‌تجدید طبع کتابهای ابتدائی، تهیهٔ نمونهٔ تقسیم اوقات دورهٔ ابتدائیه بامراعات شرائط اصول صنفی .
٤ ـ ملاحظهٔ صورت توزیع کتابهای جدید ابتدائی واستعمال آن دربعضی مکاتب‌مرکز وارسال هدایات متعلقهٔ آن .
٥ ـ ملاحظهٔ‌صورت اجرای دروس دورهٔ‌اول ابتدائی مطابق جدول ارتباط ومذاکره بامعلمین بعضی مکاتب مرکز درحسن اجرای آن .
٦ ـ اخذامتحان معلمین که‌تعلیمات خصوصی داشته درخواست معلمی را داشتند .
۷ ـ عقدقرار دادهای متعلق امور لازمه نشر کتابهای ابتدائی .
۸ ـ توزیع کتب بمؤلفین ومباوتین قلمی ریاست تعلیم وتربیه .
۹ ـ معاونت‌دراجرای همه‌اموراداری وترجمه‌ونشریات‌شعبهٔ‌مشاوریت علمی‌وزارت‌معارف.
۱۰ ـ معاونت درتدریسات کورس دارالمعلمین قندهار وایراد کنفرانسهای متعدد راجع بصورت تطبیق اصول صنفی درآن .
۱۱ ـ معاونت درجملهٔ تدریسات کورس تربیوی معلمین مرکز .
۱۲ ـ هدایت درتدریسات کورس تربیوی معلمین مربوطهٔ ولایت کابل .
۱۳ ـ معاونت درترجمهٔ کنفرانس‌های تربیوی برای معلمین مرکز .
۱٤ ـ « در ترجمانی کورس خریطه سازی .

پښتو ستر توب :

همه میدانیم که‌حکومت‌ما توجه خصوصش‌را بحفظ وارتقای تمام شئون مملکتی با لخاصه زبان ملی معطوف نموده است .

هرچندیکه راجع به ارتقاء واعتلای زبان ملی ازبدو سلطنت نادری نظریه های متینی طرح ـ وقدم های اساسی وضع گردیده است ـ ولی دردورهٔ حکومت اعلیحضرت (محمدظاهرشاه) سلمه‌الله بزبان ملی بیشتر صرف مساعی شده است ـ واولیای این حکومت در بن مورد بیشتر اظهار دلچسپی وعلاقمندی می کنند .

چنانچه بنا برداعیه همین احساسات و جذبات است که درضمن دیگر اعتلا ونشو ونمای که درسائر شعب مملکتداری مرئی است ـ اهمیت ووقعت بارزی به زبان ملی ارزانی گردیده است ومتعاقباً افکار قیمتدار رجال بیدار حکومت ما درفراهم آوری وسائل مزید موفقیت و کامیابی زبان پښتو داخل مجهودات شایان است .

بنابرآنچه ذکرشد خوشبختانه درتابستان امسال (۱۳۲۱) به تاسی از ارادهٔ سنیهٔ ذات شاهانه ـ وبمقصد تقویهٔ شئون ملی ومزید تعمیم وتوسعهٔ آن وزارت معارف ریاست جدیدی را محض برای خدمت به ملت وبه وجود آوردن وسائل و وسائط مزید بیشرفت ووسعت زبان ملی مملکت بنام ـ «پښتوسترتوب» تشکیل وتاسیس نمود !

برای اینکه خوانندگان محترم ازمرام این ریاست استعلام فرمایند ذیلا بعضی مطالب مرامنامهٔ پښتوسترتوب که از طرف شورای عالی وزارت معارف تصویب و از محضر مقامات عالیه تصدیق گردیده است مرقوم می گردد .

نصب‌العین ومرام پښتو سترتوب

یا عمدهٔ مطالب واجرا آن آتی

پښتو سترتوب در راه مزید بسط وتوسعهٔ زبان ملی مکوشد ونشریهٔ هرگونه وسائط پیشرفت آن درمؤسسات معارف بذل مجاهده میورزد .

پښتو سترتوب در طبع ونشر تمام آثار مفید وعصری که درمؤسسات معارف مملکت بمطالعه میگذارد ودرین راه بانتظام خدمات شئون ملی همکاری می نماید .

پښتوسترتوب درانتخاب طلبهٔ پښتونخوا وپښتونیس خیلی امکان از [illegible] امتحان آنان وتصدیق امر ادخال شان در دارالمعلمین عالی [illegible] و نگرانی میورزد تا از دارالمعلمین چنان فارغ التحصیلانی [illegible] پښتو را در عموم مکاتب افغانستان تطبیق کرده بتوانند .

بمساعدت ریاست تدریسات درتحصیلات [illegible] صنوف ششم ـ نهم ودوازدهم افغانستان بمقدار اسبوعی [illegible] ـ وکلاسهای [illegible] وتیگر صفات ممیزهٔ آنها همسان میگردد . [illegible] امتحان معلمین و [illegible] آنان وارسی میکند . مراقبت میکند تا درموارد [illegible] و [illegible] پښتو [illegible]

نه شادیها ، نه‌عشق ،نه‌ثروت، نه‌تندرستی اینهاهیچ یك‌عامل وموجد سعادت نیستند ،اماخوشبختی بدون هریك ازینها هم کامل وتام نیست . (کیبولت)

بمعلمین لحاظ لیاقت علمی وفعالیت تدریسی معلمین ازنقطهٔ‌نظر زبان پښتو هم بشود . به‌ملحوظ پښتو بودن عموم کتب تدریسی مکاتب ابتدائی ومفکورهٔ تعمیم و توسعهٔ مزید پښتو در مکاتب بمساعدت ریاسات وادارات معارف مجاهده ونگرانی میورزد تاعموم معلمین مکاتب پښتو دان پښتوخوان،پښتونگار باشند ویا اقلاً پلان تدریسی ـ تهیهٔ اسباق ـ حل معضلات تعلیمی شان‌را از دیگر همکاران پښتو لسان شان بفرمایند .

باتمام فعالیت میکوشد تاکورسهای پښتوی مربوطهٔ وزارت معارف را حتی الامکان کامیاب گرداند .

برای آن معلمین ومربیانی که درتعلیمات پښتو مظهر فعالیت بیشتر گردند ـ اصولاً ترجیحات‌لازمه میدهد . بمعاینه و تفتیش تعلیمات پښتو وپیشرفت آن دردارالمعلمین‌وعموم‌مکاتب حتی‌الامکان وارسی‌میکند ـ ضمناً به‌آنانی که‌بازبان ملی خود ابراز علاقه مندی ننموده باشند تنبیهات‌مقتضیه‌را تجویزمیکند . امتحانات دارالمعلمین وعموم مکاتب‌افغانستان درآنچه که‌مربوط بزبان ملی باشد یاتوسط یکی از نمایندگان یامنتخبین پښتو سترتوب یا طبق هدایت و نظریه و قرارهای متخذهٔ این ریاست گرفته میشود .

از پیشرفت دروس پښتو و علاقمندی عموم متصدیان مؤسسات عرفانی به‌آن ماهواره چنان راپور های را بازیافت میدارد که‌طبق هدایت نامهٔ جداگانه دائماً تهیه میگردد. هرساله ازعموم معلمین راجع به‌مجهودات ومساعی شان نسبت به‌پیشرفت و کامیابی لسان‌ملی کسب‌آگاهی میکند ودرنتیجه‌مجاهدین را اصولاً مظهر تلطیف ومساهلین‌را اساساًمورد تکدیر قرارمیدهد .

در طبع و نشر تمام کتب تدریسی باشتراك ریاست تعلیم و تربیه مساعده میدارد . باعموم ریاسات وادارات مرکزی وزارت معارف ودیگر ادارات عرفانی حتی معلمین درحل وفصل هرنوع امور راجعه به‌لسان ملیه معاضده میورزد .

طبعاً مقصود ازتذکار وانتخاب این‌مواد ازبین‌سائرمواد این‌مرامنامه همانااشاره‌است باین‌مسئله که این‌ریاست فقط درهمین‌موارد فی‌الجمله‌مصدر اجراآت واقدامات گردیده‌است .

ومعترف است که‌نظر به‌هدایت کار وتصادف تشکیل پښتوسترتوب به‌تعطیلات متوالی سنوی ـ وموجودیت بعضی محظورات «طبیعی‌ـموسمی ـ محلی ـ اداری ـ و کولتوری » طوریکه ارادهٔ حکومت وتمنای این ریاست است در این چند ماه مظهر دیگر کدام خدمت و فعالیت قابل تذکری نشده است . درحالیکه از فضل‌الهی امیدواری کلی دارد که درسال آتی بناظرین گرامی (کابل کلنی) نمونهٔ چند از کار روائیهای خودرا ارمغان کند .

ریاست تدریسات

ریاست تدریسات تطبیق تعلیمات عمومی مسلکی و غیر مسلکی و تربیوی تمام مکاتب افغانستان را نظر به تعمیم واساس پیشرفت‌های امور عرفانی تحت قوانین موضوعه عملی مینماید راجع به تهیه نمودن وبهم‌رسانیدن کتب ولوازم تحصیل ، تقرر و تبدیل معلمین ، جای مکتب ترسیل پروگرام ها وهدایت نامه‌ها ودساتیر لازمهٔ که مربوط به تدریس یومیهٔ عرفانی است وبریاست تدریسات تماس داشته و تمام مکاتب مرکز و ولایات و حکومات زیر نظر ریاست تدریسات بوده ومطابق فوق اجرا میگردد وضمناً درامور تدریسی وتطبیقی هر گدام باخبری وکنترول داشته ، کسانیکه در وظیفهٔ خود جدیت ورزیده اند از طرف ریاست تدریسات مکتوب‌های رضامندی عنوانی هر گدام صادر وکسانیکه کسالت وسکتگی درپیشرفت امور تعلیمی نموده بودند هدایات‌لازمه برای بهبود کار شان داده‌شده تا تمام امورتعلیمی به‌بهترین صورت به‌محور اصلی‌خود دور خورده بتواند . برعلاوهٔ امور فوق اساس جریانات امور عرفانی این ریاست جهت معلومات مفصل‌تر بصورت ذیل تحریر میگردد :-

اول- تاسیس مکاتب :

۱- وزارت برای پیشرفت‌سویهٔ تعلیمی معلمین‌فارغ‌التحصیلان دارالمعلمین‌اساسی ودورهٔ بکلوریا یات‌موسسهٔ جدید بنام پوهنځی متضور و مؤسسهٔ مذکور بتاریخ ۱۵ جوزا ازطرف ریاست‌تدریسات افتتاح ومتعلمین بتدریس شروع کردند .

۲ - برای بلند بردن سویهٔ علمی فارغ‌التحصیلان‌مستعجل‌یک کورس لوسطی نیز افتتاح ومعلمین مذکور بعدازساعت ۲ مصروف تعلیم گردیده اند .

۳ - بودجهٔ معاشات و مصارفات قا کولتهٔ سپنس از طرف ریاست تدریسات ترتیب و بمرجع آن اطلاع شده .

٤ - برای بلندبردن سویهٔ علمی یک کورس شتمهه درتاریخ [illegible] افتتاح وازطرف ریاست تدریسات هدایات لازمه بمرجعش صادر گردیده .

دوم- بعضی مکاتب که امسال پروگرام تعلیمی‌شان تمدید شده :

چون دورهٔ تعلیم‌ابتدائی چهارساله بعضی‌سال قرار گرفته وپروگرام آن تمام مکاتب توزیع گردیده ، علاوه برسال گذشته امسال نیز از حضور والاحضرت وزیر صاحب معارف (٥٤) باب مکاتب دیگر منظور گردید که فارغ‌التحصیلان ابتدائیهٔ چهارده را صنف پنجم ترفی بدهند تا دورهٔ ابتدائیه بدورهٔ شش خود برسد چنانچه درین موضوع بمکاتب مربوطه احکام صادر ودرباب تهیه وترسیل معلمین و بودجه وسامان و لوازم تعلیم آن از طرف ریاست تدریسات اقدامات لازمه شده است .

سوم ـ معاینه‌وتطبیق تدریسی :

قرار معمول که‌راپور تدریسی تمام مکاتب ماهوار بریاست تدریسات میرسد ، ریاست تدریسات نظر به‌معیار پروغرام راپور مذکور را معاینه وهدایات لازمه نسبت بنواقص آن بمرجعش صادر کرده، علاوه ازمعاینهٔ راپور که ازطرف ریاست تدریسات بعمل آمده ازجانب ریاست‌تفتیش مفتشینی که درمکاتب مرکز وولایات‌رفته وراپور های خود را بریاست تدریسات فرستاده اند جهت اصلاح ورفع نواقص تعلیمی بمکاتب مربوطه هدایات لازمه صادر گردیده وهمچنین ریاست تدریسات مراقبت تعلیمی مکاتب راوقتاً فوقتاً نموده ، دربهبود وپیشرفت تعلیم هدایات داده است .

چهارم ـ مراقبت‌و نگرانی امتحانات‌وتوزیع‌شهادتنامه‌ها‌ومکافات وغیره :

۱ـ‌ریاست تدریسات قبل ازایام امتحان سالانه به‌تمام‌مکاتب مرکز وولایات وحکومات اعلی احکام صادر نموده که باید تمام معلمین باساس اصو لنامهٔ امتحان رفتار نمو ده ، نتا یج امتحان‌را بریاست تدریسات ارسال‌دارند ، چنانچه اوراق نتایج امتحان‌تمام مکاتب‌افغانستان تحت کنترول ودقت گرفته شده نکات قابل اصلاح آن تصحیح و بمراجع‌آن هدایات لازمه اعطا گردیده .

۲ـ‌درمکاتب مرکز ومتوسطه‌ها وثانوی‌نظر به‌تقسیم اوقات امتحان‌ممتحن وممیز انتخاب وجهت ممیزی آنهارا بمکاتب‌دعوت کرده که‌بروزهای معینه حضور بهم‌رسانند وبعد ازملاحظهٔ امتحا نات صورت نظر یات خو درا که‌بر یاست تدریسات ارائه داده‌اند ریاست‌تدریسات بعد ازملا حظه بمکاتب قر ار آن هدایات لازمه اعطا کرده .

۳ـ‌برای فارغ‌التحصیلان دورهٔ اعدادی، رشدی ،ابتدائی که‌مستحق گرفتن شهادتنامه بوده‌اند ازطرف ریاست تدر یسات برای شان شهاد تنامه‌تحریر وبعد ازا مضاء وثبت ومهر ریاست‌تدریسات برای شان اعطا شده است .

٤ـ‌دیپلومه‌های فاکولتهٔ طبی ومکتب طبی ودواسازی را ریاست تدریسات حاضر کرده که بتاریخ ۲٦ میزان درقصر صدا رت عظمی بحضور وا لا حضرت افخم صدر اعظم صا حب وکابینهٔ محترم بایك اندازه پول به‌مستحقین آن اعطا گردید .

٥ـ‌برای‌حضرات معلمین‌فخری مکتب‌نجات که‌درپیشرفت امورعرفانیهٔ مملکت‌خودجدیت ورزیده ، قابل تقدیر دیده می‌شدند ازطرف ریاست تدریسات بهر کدام تصدیقنامهٔ که‌بامضای والا حضرت غ ، ج‌وزیر صاحب معارف مزین شده بود بایك اندازه پول اعطا گردید .

٦ـ‌محصلین افغانی که‌خارج رفته وبعد از دورهٔ تکمیل تحصیلات خویش بوطن عو دت

نموده اند ریاست تدریسات ازروی دیپلوم درجه ومعاش آنهارا تعیین نموده ، مطابق تخصص شان بدوائر رسمی معرفی کرده .

پنجم ـ تقرر وتبدل معلمین وغیره :

۱ـ یك عده فارغ التحصیلان دارالمعلمین دائوی کابل ودار لمعلمین اساسی که امسال فارغ گردیده اند حسب اصول ونسبت به کمبود معلمین به تمام مکاتب مرکز وولایات حکم تقرر شان صادر وفرستاده شدند .

۲ـ بعضی معلمین خارجی که قرار دادشان ختم گردیده بود باایشان تجدید قرار داد کرده وبعضی که کمبود دیده شد راجع باستخدام شان اقدامات لازمه کرده .

۳ـ تقرروتبدل معلمین تاکنون بزیر اثر ریاست تدریسات اجرا گردیده وهم متحدالمال به تمام مکاتب مرکز وولایات صادر گردیده که چگونه دروظائف خود باشند ومنهمك باشند .

٤ـ راجع به معلمینیکه نومرهٔ امتحان بینوی شان ازشش نومره کمتر بوده حسب تصویب انجمن معارف بتمام ولایات خبر داده شد که امسال فیصد پنج افغانی ازمعاش شان وضع دارند.

ششم ـ کنفرانس ها :

ریاست تدریسات امسال تمام معلمین مکاتب مرکز را چندین بار بمکتب صنایع دعوت داده بغرض پیشرفت سویهٔ تعلیمی معلمین نسبت به معرفی ـ معلم ، تربیهٔ اطفال وپیشرفت زبان ملی کنفرانس های مفید توسط مشاور علمی وزارت وداکتر محمد انور خان مدیر دار المعلمین وشاغلی عبدالحی خان حبیبی مشاور وزارت ایراد کرده .

هفتم ـ نمایشگاه عرفانی :

نظر به پیشرفت وتشویق درامور معارف دراین سال از طرف [illegible] راجع بنمایش عرفانی بتمام مرکز وولایات اطلاع داده شده بود [illegible] ومرتب کردن کارهای علمی طلبه موفق گردیده [illegible] وزارت اقتصاد بمعرض نمایش گذاشته شد ومورد تقدیر وزارت اقتصاد واقع شده [illegible] محسوب گردید .

ریاست تفتیش

۱ ـ اجرا آت و کار روائیهای ریاست تفتیش وزارت معارف در [illegible] تربیوی ـ اخلاقی وغیره رسیدگی کرده قرار ذیل است :

الف : درمرکز (۳۳) باب مکتب را یکدفعه معاینه وتفتیش نموده .

ب : در ولایت کابل :

(۲۰) باب مکاتب سمت لوگر یکدفعه

(۲۱) باب مکاتب سمت شمالی یکدفعه

(۱۳) باب مکاتب ششکروهی یکدفعه

فقرات تحقیقیه ـ۳۰فقره ـ

هدایات ونظریات وزارت ـ راجع به‌امور اداری ـ ترتیب سوانح طلبهٔ ابتدائی متوسط وغیره ـ مسائل اخلاقی ـ تهیهٔ شاگردان برای بعضی مؤسسات دیگر : ـ۴۰فقره ـ

ج : غزنی ـ

(۲۰) باب مکتب سه‌دفعه تفتیش ومعاینه شده

معلمین ومعلمین اول مکافات دیده ـ۸نفر ـ

د : قندهار ـ

(۵۹) باب مکتب یکدفعه تفتیش شده .

فقرات تحقیقیه ـ۶ ـ

هدایات و نظریات وزارت ـ راجع به امور اداری ـ ترتیب سوانح صنوف ابتدائی متوسط وثانوی ـ مسائل اخلاقی معلمین ـ متعلمین ومامورین وتهیهٔ شاگرد برای بعضی مؤسسات دیگر .

: هرات ـ

(۳۹) باب مکتب هرات یکدفعه تفتیش شده

معلمین مکافات دیده ـ۱۷نفر ـ

فقرات تحقیقیه ـ۵ ـ

هدایات ونظریات‌وزارت ـ راجع به‌امور اداری ـ ترتیب سوانح‌صنوف ابتدائی‌متوسط مسائل اخلاقی معلمین ـ ومتعلمین و مامورین وتهیهٔ شاگرد برای‌بعضی مؤسسات دیگر .

ـ۱۵فقره ـ

: ولایت مزارشریف ـ

(۳۴) باب مکاتب مزار یکدفعه معاینه شده

معلمین ومعلمین اول مکافات دیده ـ۲۰نفر ـ

فقرات تحقیقیه ـ۴ ـ

هدایات ونظریات‌وزارت ـ راجع به‌امور اداری ـ ترتیب سوانح طلبهٔ صنوف ابتدائی

متوسط ـ مسائل اخلاقی معلمین ومتعلمین ومامورین وتهیهٔ شاگردان برای مؤسسات دیگر .
ـ۱۵ فقره ـ

ز : ولایت قطغن وبدخشان ـ
(۳۱) باب مکتب دو دفعه معاینه شده
معلمین ومعلمین اول مکافات دیده ـ۳۲ نفر ـ
شاگردان مکافات دیده ـ۳۹۳ نفر ـ
هدایات که مانند دیگر ولایات داده شده ـ۲۰ فقره ـ

ح : ولایت مشرقی ـ
فقرات تحقیقیه ـ۵ فقره ـ
هدایاتی که وقتاً فوقتاً مانند دیگر جاها داده شده ـ۱۳ فقره ـ

ط : ولایت جنوبی
فقرات تحقیقیه ـ۲ ـ
هدایاتی که وقتاً فوقتاً مانند دیگر جاها داده شده ـ۱۳ فقره ـ

ی : فراه ـ
فقرات تحقیقیه ـ۳ ـ
هدایاتی که باوقات مختلف مانند دیگر جاها داده شده ـ۷ فقره ـ

ك : میمنه ـ
فقرات تحقیقیه ـ۵ ـ
هدایاتی که راجع باصلاح امور اداری وغیره داده شده ـ۱۳ فقره ـ
در تفتیش‌ها مراتب ذیل درنظر گرفته شده : ـ
۱ ـ فعالیت معلمین راجع بتعلیم وتربیهٔ طلبه .
۲ ـ کارروائیهای سرمعلمین ومامورین راجع بتهیهٔ لوازم وتحصیل وامین طلبه مکاتب .
۳ ـ اوضاع وحرکات معلمین ومامورین وطرز گذاره وروفتار شان بطلبه وغیره .
۴ ـ رعایت حفظ‌الصحه درمکاتب وانتظام صنف‌ها .
۵ ـ امور انضباط درباره طلاب درداخل وخارج مکتب .
۶ ـ طرز جریان تعلیم وتطبیق آن باتعلیمنامه ومروگذاره وطرز معامله معلمین .
۷ ـ طرز ادخال طلبهٔ جدیدالشمول هرسال وتطبیق آن باتوامر صادره مربوطه .
۸ ـ وارسی بهنگهداری سامان تدریسی وغیره لوازم مکتب .
۹ ـ وجود سامان ولوازم تدریسی مکتب وغیرهٔ آن باسیاهه صحیح آن تطبیق .
۱۰ ـ تطبیق راپورهای تدریسی باسویهٔ علمی شاگردان .

۱۱ ـ ملاحظهٔ وظایف خانگی که‌ازطرف معلم بطلاب داده میشود .
۱۲ ـ معلومات‌راجع به‌امتحان ماهوارطلبه ـ تعدادنا کامها چه‌وازطرف‌شخص اداره‌چی راجع به‌اصلاح نقیصهٔ نا کامها چه‌ترتیبات گرفته شده .
۱۳ ـ معاینهٔ طرز تیاری در س معلمین وتمیز خوب وبدآن .
۱٤ ـ ملاحظهٔ تقسیم اوقات ومعلوم نمودن نواقص آن .
۱۵ ـ ملاحظهٔ طرز تقسیمات محتویات مضامین معلمین .
۱٦ ـ معاینهٔ پښتو وطرز افادهٔ طلاب ومعلمین بزبان پښتو که بصورت تحریری وشفاهی چطور است .
۱۷ ـ صورت تطبیق‌وعملی شدن هدایات که‌ازوزارت‌راجع به‌پښتو داده‌شده چطور است .
۱۸ ـ ترتیب جدول مختصر اسمای معلمین با درجهٔ تحصیل و تطبیق مضمون محوله شان بامقدار خواندگی طلاب .
۱۹ ـ معلومات راجع به‌اینکه ازابتدای تاسیس مکتب چند دوره فارغ التحصیل شده .
۲۰ ـ معلومات راجع‌به‌توجه‌یاعدم‌توجه حکام وعلاقه‌دارها به مکتب .
۲۱ ـ معلومات راجع به‌پابندی طلاب بوقت معینه .
۲۲ ـ سوانح طلاب جدیدالشمول وملاحظهٔ کتاب سوانح تمام طلاب مکتب .
۲۳ ـ ملاحظهٔ طرز تعمیر و موقعیت مکتب .
۲٤ ـ معلومات نسبت به‌اوضاع معلمین وسرمعلمین باطلبه در داخل و خارج مکتب .
۲۵ ـ معلومات نسبت به‌مریضهای‌مکتب واجراآت اداره .
۲٦ ـ معلومات‌راجع‌به‌سررشتهٔ آب‌نوشیدنی‌طلاب.
۲۷ ـ ملاحظهٔ راپورهای‌حاضری طلبه که‌ماهواره ازطرف‌ادارهٔ مکتب‌ترتیب وفرستاده میشود ـ نقل آن که‌دراداره موجوداست ـ دیده میشود .
۲۸ ـ معلومات راجع به‌ملازمین مکتب وطرز حاضری اوشان .
۲۹ ـ معلومات بصورت مصرف پول قرطاسیه ومتفرقه ومحروقات تاجائیکه ممکن شود.
۳۰ ـ صورت جلب واحضار طلاب غیر حاضر یومیه وغیرحاضر دائمی اجراآت مامورین مؤظف تحت مداقه قرار گرفته میشود .
۳۱ ـ ملاحظهٔ کتاب حاضری وارصنف طلاب .
۳۲ ـ ملاحظه کتاب حاضری مامورین بارقعات مریضی ـ ضروری و غیره سال جاری بااسباب موجبهٔ آن .
۳۳ ـ معاینهٔ کتب اداری ازقبیل داخل وخارج و توزیع سامان وغیره .
۳٤ ـ طرز توزیع سامان ولوازم تعلیمی بطلاب .

۳۵ ـ معلومات راجع بتعداد داخلهٔ مکتب ـ تعداد صنوف وتعداد معلمین شاملهٔ هر صنف تعداد طلبهٔ جدیدالشمول ـ تعداد فارغ‌التحصیلان ـ تبدیلی وفوتی .

۲ ـ طور معمول همه ساله امتحانات در صنوف اول مکاتب ابتدائی در مکاتب مسلکی ودارالمعلمین‌ها درمکاتب متوسط درمدارس ثانوی‌دردارالفنون شاگردان‌جدید شامل‌نموده.

۳ ـ یك‌دستهٔ‌شاگردان‌ازفارغ‌التحصیلان دورهٔ‌ابتدائی ازولایات‌وحکومات‌اعلی جهت‌شمول مکاتب حربی ومکتب پست وتیلفون وتلگراف ومکتب صحیه ـ وبیطاریه مربوط مرکز وزارت حربی حاضر مرکز وبمکاتب مذکور شامل ومصروف تحصیل شده وهکذا راجع بیك تعداد فارغ‌التحصیل دورهٔ‌متوسط اقدامات لازمه گردیده .

٤ ـ برای جلوگیری ازسوء اجرا آت وقیام انتظام در مکاتب ومؤسسات دیگر دوائر عرفانی ومراقبت درامور اداری (۸۳) فقره تفتیش وتحقیق ودرمجلس انضباط وزارت تقدیم وفیصله گردیده .

وهمچنین موضوعات تفتیش طلب که وقتاً فوقتاً پیش شده ـ حسب نظریهٔ مقامات عالی تحت تحقیق گرفته بعداز تصویب مجلس، منظوری حضور جلالتمآبی درمعرض اجرا گذاشته شده.

۵ ـ درمسائل زیست وحوایج طلبهٔ‌افغانی درخارج اجرا آت نموده از تعین سعیات‌تحصیل وستاژ وغیرهٔ شان که با دوائر مرکز فیصله ونجویز شده وقتاً فوقتاً بممالك مذکوره مخابره شده وجواباتیکه واصل آمده به دوائر ذی‌علاقهٔ مرکزی اطلاع شده .

٦ ـ درپایان‌هرماه راپورهای حاضری وغیرحاضری‌طلاب موجوده وجدیدالشمول مراکز وکلیهٔ ولایات وحکومت اعلی را دریافت وتحت مشاهده قرار داده ـ احصائیهٔ هرسه را جداگانه ترتیب نموده .

۷ ـ در طلب غیر حاضران ـ غیر وتبدیل طلبهٔ مکاتب مرکز و اطراف [illegible] لایات اقدامات بعمل آورده .

ریاست سپورت وحفظ‌الصحه

الف ـ شق سپورت :

۱ ـ این‌ریاست درسال جاری [illegible] را [illegible] وزارت آنرا توام بروز سپورت‌های انفرادی یك‌جوش وخروشی [illegible] بود بحضوروالاحضرت‌غازی وزیرحربیه وزیرمعارف درصحنهٔ‌جمنازیم مکتب حربیه ودیگر وزارت خانها واهالی وجود بهم رسانیده بودند درکنوپ سکتی [illegible] .

۱ سپورت های انفرادی اگرچه از چندین سال باین‌طرف در مملکت عزیزما جریان یافته وپیش‌میرود ـ امادوره اعتلاء آن درین زمان گویا سال ۱۳۲۱ بوده ـ چون تورنمنت مذکور خاتمه پذیرفت بعد از چندی توزیع انعامات صورت گرفت . ریاست سپورت برای هرفرد وهرشخصیکه درسپورت گوی سبقت‌را ربوده بود وعنوان قهرمانیت را حایز گردیده مطابق به لیاقت آن انعام تعیین نموده دران روز حاضر داشت ـ از طرف مقام وزارت معارف انعام هریك‌را به‌مستحقش اعطا وبیرق‌معارف وکپ کلان‌را بمکتب‌استقلال که قهرمان سپورت سال ۱۳۲۱ شناخته شد از مکتب نجات که در سال ۱۳۲۰ قهرمان بود گرفته به‌آن تفویض گردید .

۲ ترمیم میدان مکتب حبیبیه ـ دارالمعلمین نوی کابل .
۳ ـ تعیین اندازهٔ میدانهای سپورت واطلاع آن برتمام مکاتب ومراجع مربوطه .
٤ ـ تهیهٔ اسباب سپورت از خارج .
٥ ـ تفریق سامانهای داغمه ، جدید ، مستعمل ذریعهٔ یك‌هیئت .
٦ ـ توزیع سامان واجناس به مرکز وولایات .
۷ ـ ارسال یکعده معلمین سپورت به مشرقی .
۸ ـ تهیهٔ وسائل مقدماتی آلهٔ سکی .
۹ ـ تعیین نمره برای سپورت .
۱۰ ترویج تورنمنت های خزانی .
۱۱ تاسیس کلوب سپورتی بنام کلوب شاه .
۱۲ ـ تعیین یك‌تیم فت‌بال بنام تیم آریانا .

ب ـ شق حفظ الصحه :

۱ ـ تعمیر یك‌شفاخانهٔ عصری معارف .
۲ ـ معاینهٔ صحی تمام طلاب مرکز .
۳ ـ استخدام یکنفر دوکتور متخصص دندان .
٤ ـ معاینهٔ دندان تمام طلاب مرکز .
٥ ـ تصویب صورت معالجهٔ دندان اطفال غریب ومتمول بصورت مجانی وتادیهٔ پول .
٦ ـ تاسیس یك‌موسسهٔ معالجهٔ دندان .
۷ ـ تاسیس یك‌لابراتور برای تجربه .
۸ ـ تعمیر یك‌اطاق مخصوص جراحی .
۹ ـ واکسین ضدتیفوئید به ۱٤۰۰۰ طلبه .

۱۰ ـ واکسین ضد چیچك به مکاتب مرکز .
۱۱ ـ دفع مرض حمای لکه‌دار مکاتب وچارهای اساسی جلوگیری آن .
۱۲ ـ معاینهٔ شاگردان قرار ذیل :

معاینه عمومی	۱۴۰۰۰
معالجه ـ	۱۰۸۰۹
امراض داخله	۶۴۷۰
امراض جلد	۹۸۶
امراض چشم	۷۲۲
دندان	۲۴۶
گوش وگلو	۹۸۱
جراحی	۱۲۸۴
عقلی وعصبی	۱۰۰

۱۳ ـ ارسال یك هیئت صحی وسپورت برای معاینهٔ اوضاع صحی وسپورتی قندهار و مشرقی
۱۴ ـ توزید ادویه وسامان از خارج .
۱۵ ـ خریداری ادویه ازشرکت های ملی ورسمی .

مدیریت عمومی موزه

۱ ـ حفریات ۱۳۲۱ :ـ

هیئت حفریات افغانی وهیئت فرانسه بتاریخ ۳ ثور ۱۳۲۱ به مقصد حفریات در بگرام از کابل حرکت نموده عازم بگرام شدند وبدون روز های معطل تقریبا سه ماه در بگرام حفریات جاری، هیئت جانبین الی اخیر سرطان وارد کابل شدند و بعد از مکلف وارد موزه گردید وهمچنین بتاریخ ۲۸ میزان ۱۳۲۱ هیئت افغانی بمعرفی موزه گرنیشن دو باره وارد بگرام شده درهمان جای سابقه شروع بحفریات نمود تا بتاریخ ۱۱ ثور ۱۳۲۲ روز در بگرام حفریات شده وحاتم موسیو گریشمن مریض شده بفرانسه معاودت کرد و بتاریخ ۸ قوس هیئت ضرفین وارد کابل گردیده بعد از مکلفه حفریات بموزه تسلیم شد .

۲ ـ خریداری ۱۴ جلد کتاب فارسی ، پوشتو ، مکالمه العربی ، مکالمه فرانسه در علم جراحت فتوح الاوراد ، محاورات عربی ، [illegible] دیوان سردار احمدخان ، احوال کشمیر ، کتاب نقش حق .
۳ ـ پنج لوحه نوشته فارسی .
۴ ـ ۶۶ دانه سکه‌مسی ونقره و طلا .
۵ ـ ۴۱ قلم خریداری آثار تاریخی وعتیقه .

مدیریت تنظیمات.

این دائره نیز مانند سائر دوائر وزارت موصوفه در حصهٔ اجرای امورات محولهٔ خود جدیت لازمه بکار برده وتمام کارهای تهیهٔ کتب درسی ولوازم تحصیل وادوات لازمهٔ مکاتب مرکز وولایات وحکومات اعلی راچه ازداخل مملکت وچه از خارج حسب پروگرام معینه پیش ازپیش تدارك وانتظام نموده ومخصوصاً درقسمت بهمرسانیدن وتوزیع کتب درسی ولوازم تحصیل معارف ولایات وحکومات اعلی قرار احصائیه طلاب معارف مزبور قبل از آغاز سال تعلیمی سعی واهتمام لازمه نموده واین امر را باوجود موجود بودن بعضی مشکلات دروسائل حمل ونقل بخوبصورت اجرا وانجام داده کدام بندش وسکتگی ازناحیهٔ عدم کتب درسی ولوازم تحصیل وغیره در دروس محصلین معارف ولایات وحکومات اعلی رخ نداده وازین جهت مراتب خوشنودی مقام وزارت را حاصل داشته است .

مدیریت ماموربن واجرائیه :

همانطوریکه کلیه دوائر وزارت معارف بوظائف محولهٔ خود در سال ۱۳۲۱ رسیدگی کرده اند دائرهٔ ماموربن واجرائیه هم امورمتعلقهٔ خود را در دست اجرا گرفته ودراین راه ابراز فعالیت کرده است چه آنکه این دائره حسب وظیفه تمام ماموربن ومستخدمین موسسات جدید وسابقه را باید تهیه وتدارك دیده واحتیاج موسسات را ازین ناحیه مرتفع گرداند .

طوریکه ازاجرا آت سال ۱۳۲۱ این دائره معلوم میشود دائرهٔ مذکور نه تنها احتیاج موسسات ودوائر عرفانی را از رهگذر تدارك ماموربن ومستخدمین رفع کرده بلکه برای انتظام و حسن تداویر امور متعلقه پیشنهاداتی هم بمقامات صلاحیت دار تقدیم وبعد منظوری بمعرض تطبیق واجرا گذاشته است بصورت عمومی اجرا آت دائرهٔ ماموربن درسال ۱۳۲۱ برحسب آتی است :

اول تقرر ع،ص عبدالاحمد خان معین دوم به مشاوری وزارت معارف .

دوم تقرر ع،ص دکتور محمدانس خان بحیث کفیل ریاست تعلیم وتربیه .

سوم تقرر ع،ص برهان الدین خان کشککی بحیث پښتو ستر .

چهارم تقرر ع محمد نبی خان عضو ریاست تعلیم وتربیه وع عبدالجبارخان معاون ریاست تدریسات بدرجه مدیریت عمومی .

پنجم تقرر ع، غلام جیلانی خان ترفیعا بحیث مدیر عمومی معارف قندهار .

ششم تقرر (۷) نفر بحیث مدیر بدوائر عرفانی مملکت .

هفتم : شمولیت (۱۵) نفر بحیث عضو بریاست های مربوطهٔ وزارت معارف .

هشتم : مؤظف ساختن (۹۱) نفر ازدرجهٔ مامورالی کتاب چهارم بدوائرمرکز وولایات .

نهم : استخدام (۲۱۹) نفر بصفت مستخدم درموسسات ودوائر عرفانی .

دهم : رسیدگی به امور سجل وسوانح تمام معلمین ومامورین معارف .

یازدهم : اجرای معاش ومصارف مرکز وزارت معارف واصدار هدایات بشعبات اجرائیهٔ مکاتب بحیث اجرائیهٔ مرکزی .

مدیریت کنترول :

طبیعی است که امور مالی در رشتهٔ حیات عمومی مداخلهٔ تامه داشته وهیچ امری بدون کمک و مساعدت مالی انجام پذیر نبوده ونیست پس ازینجاست که حکومت متبوع و معارف خواه ما تنویر افکار اولاد اینخاک را بر طرق وو سایل مختلف جزو مهم پروگرام خویش قرار داده ویك بودجهٔ هنگفت وبزرگی را بنام وزارت معارف اعتبار واعطا نموده که مدیریت کنترول وزارت معارف عهده دار انجام این امور بوده وتوانسته است که برحسب وظیفهٔ امور مرجوعهٔ خویش را با کمال خوبی وحسن صورت انجام بدهد . شعبات مرکز ومربوطات مدیریت کنترول وزارت معارف که بامتجاوز از (سی) شعبهٔ حسابی در تماس است با اجرا آتی که درطرف سال مالی ۱۳۲۱ به آن موفق شده ، قرار ذیل توضیح میشود :

الف ـ شق بودجهٔ دولت .

۱ـ ماموریت بودجه ـ شعبهٔ ترتیب بودجه واحصائیه. شعبهٔ اجرائیه تخصیصات وواردات .

۲ـ ماموریت تادیات نقدی :

۱ ـ شعبهٔ معاشات .

۲ ـ مصارف .

۳ ـ دارائی بودجوی .

۳ـ ماموریت جنسی .

ب ـ شق مدرك که به تحت اثر یك ماموریت اداره میشود :

۱ـ شعبهٔ نقدی .

۲ـ جنسی .

ج ـ کنترول های مربوطه :ـ

۱ـ فاکولهٔ طبی
۲ـ دارالمعلمین ابتدائی) مربوطهٔ بودجهٔ دولت

۳ـ مدیریت کنترول مکاتب صنایع که نظر به طبی انجنیری بودن بعضی از مربوطات بودجهٔ مدرك. باتوضیحاتیکه درفوق دادیم مدیریت کنترول وزارت معارف را در صورت

اداری وزارت قرار داده واینك می رویم باینکه این مدیریت چه کرده وچه اموری را انجام داده اند .

۱ـ ماموریت بودجه ـ مامور ترتیب وتوزیع بودجهٔ معارف درمملکت بوده وتوانسته است که بودجهٔ وزارت معارف رادرموقع آن بوزارت مالیه تقدیم ودرعین حال احتیاجات غیرمترقبه را در حالیکه از چوکات بودجه خارج نشده و در امور مالی و موازنهٔ عمومی فشار عاید نکند تلافی نماید همچنان درجریان سال به تحویل تابلو های موعدی وارداتی بوزارت مالیه وتحصیل پولهای قابل تحصیل موفق ویك مسئلهٔ مهمی که با خط درشت واجرا آت این ماموریت یاد داشت میشود همانا گرفتن (یك ملیون ودوصد هزار افغانی) سهمی است که درشرکت پخته بدست آورده ومی خواهد که از ین پول علاوه بر بودجهٔ معینهٔ دولت خدمت بهتری را در راه معارف انجام دهد .

۲ ـ ماموریت معاش ومصرف :

این ماموریت که عهده دار تمام پرداخت های وزارت معارف است باحسن صورت وصرفه جوئی تادیات وزارت معارف را انجام داده وآنچه را که بطورمساعده وتقاوی پرداخته است بازرسی ودرتصفیهٔ پولهای تقاوی با اشخاص طرف معامله اقدامات سریع نموده وضمناً ازاصدار متحدالمال های حسابی برشعبات مربوطه خود داری نکرده وتوانسته است تابلوهای موعدی موظفهٔ خودرا درموقعش بوزارت مالیه تقدیم نماید .

۳ـ ماموریت جنسی :

این ماموریت که دراجرا آت سال ۱۳۲۱ خود نظر بملاحظات وضعیت جنگ عالمسوز درصرفیات ذخایر وزارت معارف صرفه ومیانه روی رامدنظر گرفته وآنچه بذخایر وزارت معارف افزوده شده است باکمال دقت وارسی وآنچه را که بصرف رسانیده با اهتمام زیادی درگرفتن موجودی ها وتصفیهٔ آن وترتیب تابلوی جنسی وتحویل آن بوزارت مالیه ورهنمائی های حسابی به شعب مربوطه اقدامات جدیانه نموده است .

٤ـ ماموریت مدرك :

این اداره باتمام معنی یك مدیریت کنترول کوچك رانمایندگی کرده آنچه اجرا آتیکه دربودجهٔ دولت به تحت (۳) عنوان جداگانه بودجهٔ معاش و مصرف و جنسی توضیح شده درین شعبه درتحت یك عنوان ماموریت مدرك انجام یافته وبر علاوه موفق شده است که یك لایحهٔ اجرا آت حسابی را تحت برای مکاتب صنایع وزارت معارف ترتیب وبعد از صحه وتصویب وزارت مالیه ذریعهٔ مامورین مربوطه درمعرض اجرا قرار دهد .

۵ ـ کنترول های مربوط :

درطرز اجرا آت با کنترول مرکز تفاوتی نداشته ودر ارسال تابلوهای موعدی خود بوزارت مالیه بسلسلهٔ مدیریت کنترول مرکز موفق شده اند .

ریاست فاکولتهٔ طب :

۱ـ چهار ده نفر ازستاژیرهای فارغ التحصیل فاکولتهٔ طبی ستاژ خود را مکمل کرده وبه اخذ دیلومه نایل شدند همچنان ده نفر ازمکتب طبی و۷ نفرازمکتب دواسازی بعد از تکمیل ستاژ دیلومه گرفتند .

۲ـ از فاکولتهٔ طبی ۱۱ نفر درسال جاری فارغ التحصیل شده وبرای ستاژ بمشفا خانه ها فرستاده شده اند همچنان از مکتب طبی ۱۵ نفر واز دواسازی دو نفر فارغ التحصیل شده مشغول ستاژ گردیدند .

۳ـ درصنف اول فاکولته جدیداً ۹نفرازفارغ التحصیلان بکلوریا شامل گردیده مصروف تحصیل شده اند همچنان بیست نفر درصنف اول طبی و(۱۲) نفر به صنف اول دواسازی جدیداً شامل شده اند .

٤ـ درفاکولتهٔ طبی یك موزیم امراض سازی ترتیب شده ملازها و تصاویر برای پروپاگاند صحی واستفادهٔ علاقه مندان بموقع استفاده گذاشته شده است .

۵ـ پنج نفر ازفارغ التحصیلان دورهٔ اول فاکولتهٔ طبی تخصص کرده و امتحان تخصص شان ازطرف فاکولتهٔ طبی اخذ و سند تخصص برای شان داده شده است .

٦ـ درلابوراتوار کیمیا علاوه ازتجارب وتطبیقات درس مواد مهمه که بجریان تحقیق آن مطلوب بود به فاکولته رجعت داده شده و درین مدت تجزیه شده را بوجه آتی مربوطه تقدیم شده است .

۷ـ در راپورتشریح مرضی پارچه های مرضی ازمشفاخانه غرض تشخیص فرستاده شده است در راپور اتوار تحقیق شده راپورهای آنها تنظیم وبمنابع مربوطه تقدیم شده است .

۸ـ درموسسهٔ باکترالوژی همریك موسسهٔ مشترك بین وزارتخانه وفاکولته است از مشفاخانه ها مواد برای تشخیص امراض مکروبی ارسال وشده نتیجه تحقیق داده شده است وباین اساس تداوی لازمه اجرا شده است علاوتاً ما تین های مختلف ازامراض کولرا، تیفو ، چیچك ، سگ دیوانه به مقادیر زیاد تهیه شده وبرای استفاده در سایر مناطق مملکت مورد استفاده قرار داده شده است همچنین بلاتی مرض های لکه دار تدقیقات فزیه تحت اجرا گرفته شده است .

ریاست فاکولتهٔ سیانس :

فاکولتهٔ سیانس که بنابرعدم وجود طلاب دارای شهادتنامهٔ بکلوریا ومعلمین ، چند سال درسهای خود را معطل مانده‌بود دراثر کامیابی‌تعداد طلاب‌ازلیسه ها واوامر وزارت معارف دوباره دروس خود را ازتاریخ اول قوس ۱۳۲۱ شروع نمود .

امسال صنوف اول دوشعبهٔ ریاضی ، فزیك وکیمیا. بیولوجی تاسیس شده‌است .

تعداد طلابی که شامل درس شده اند به شانزده نفربالغ میشود .

معلمین فاکولته قرار ذیل اند :

ریاضیات	داکتر محمدانس خان
فزیك	پروفیسور داکتر شتز
کیمیا	داکتر محمد انورخان
بیولوجی	پروفیسور داکترموت

علاوه بران فاکولتهٔ سیانس ترتیب لابوراتوار و کتابخانه را نموده بمعرض استفادهٔ طلاب ومعلمین قرار داده است باتاسیس‌این فاکولته هیئت‌مجموع فاکولتهٔ طبی،حقوق وسائنس. قسم اهم یونیورستی کابل را تشکیل میدهد .

فاکولتهٔ حقوق :

امسال فاکولتهٔ حقوق زیادتر به‌اصلاح وتنظیم مؤسسهٔ خود موفق وبه پیشرفتهای خوب نایل گردیده پروگرام خودرا اصلاح وشاگردهای صنف اول خودرا به‌دوم ترفیع‌داد. از متعلمین صنف‌سوم آن که‌هشت‌نفر فارغ‌التحصیل گردیده ،دو نفرآن ازسال‌سابق‌و۶نفرآن‌از امسال موجود بوددرقصرصدارت‌عظما به‌اخذ دپلومه نایل گردیدند. چون عمارت سابق برای صنوف ودوائرفاکولته گنجایش نداشت یك عمارت وسیع دیگر برایش تخصیص داده شد .

امور وزارت اقتصاد

دوائر وزارت اقتصادملی باوجود مسدودبودن راههای تجارتی‌ومشکلات‌اوضاع امروزی که‌عالم بشریت‌را دچاربحران گردانیده، درمدور سال جاری‌موفق‌باجراآت‌ذیل گردیده اند:

الف ـ امورصنائع :

۱ ـ مدیریت عمومی صنائع در هذاالسنه باشموسسهٔ جدید یك و سند را بسرمایهٔ ابتدائی (۵۰) لك افغانی وانتهائی یك کرور افغانی درکابل تاسیس نموده .

۲ ـ درامور دیگر شعبات صنعتی‌درحدود وظائف وصلاحیت خویش معاونت و مراقبت بعمل آورده است .

۳ ـ توجه خصوصی وزارت اقتصاد در شعب صنائع درین آوان بسوی صنائع دستی خصوص رخت باب معطوف میباشد که درین راه پیشرفت های محسوسی بمشاهده رسیده و در نندار تون ۱۳۲۲ نتائج آن مشاهده خواهد شد .

ب ـ امور تجارت و شرکتها :

مدیریت شرکتها برعلاوه رسیده گی باجرای امور مربوطهٔ عموم شرکتها خصوص از پوست قره قل ، قند و شکر ، پطرول وموتر و غیره ، واعطای هدایات لازمه بشرکتهای مذکور وملاحظه و تدقیق در اطراف اساسنامهای آنها ، اجرا آنچه در سال ۱۳۲۱ بوسطهٔ شعبهٔ شرکتها نموده حسب آتی است :

۱ ـ در هرات شرکتی باسم شرکت اتفاق بادغیسات هرات بسرمایهٔ مبلغ (۳۰۰۰۰۰۰۰۰) افغانی باداشتن امتیاز موازی (۳۲۳۲۸) جلد پوست قره قلی ومقدار (۵۵۲ کراه و ۶۵۲ کیلو و ۳۸۷) تن پشم از پیداوار ولایت هرات تاسیس وشروع بکار نموده است .

۲ ـ درمیمنه شرکتی باسم (شرکت میمنه) باداشتن امتیاز (۱۰۰۰۰۰) جلد پوست قره قلی از پوستهای پیداوار ولایات شمالی افغانستان برای سه سال (۱۳۲۰،۱۳۲۱،۱۳۲۲) تاسیس نموده است .

۳ ـ شرکتی باسم (غزابل شرکت) درمرکز کابل بسرمایهٔ مبلغ (۲۰۰۰۰۰۰۰۰) افغانی بغرض صادرات امتعهٔ پیداوار مملکت از قبیل پنبه ، پوست گوسفندی وروباه وغیره وتوریدامتعهٔ خارجی ازقبیل رخت وغیره احتیاجات برحسب اصول ومقررات دولتی بصورت تجارت انحصاری وامتیازی تاسیس وتشکیل گردیده وشروع بکار نموده است .

۴ ـ انحصار تصدیر وتجارتی میوه جات خشک افغانستان بشرکت غزابل از اول سال ۱۳۱۱ الی ختم سال ۱۳۲۰ سالانه مبلغ پنج لک افغانی بوجه تادیه نموده بود از اول سال جاری الی ختم سال ۱۳۲۳ سالانه مبلغ [illegible] افغانی [illegible] .

امور فوائد عامه

[illegible]

[illegible]

۱ ـ [illegible]

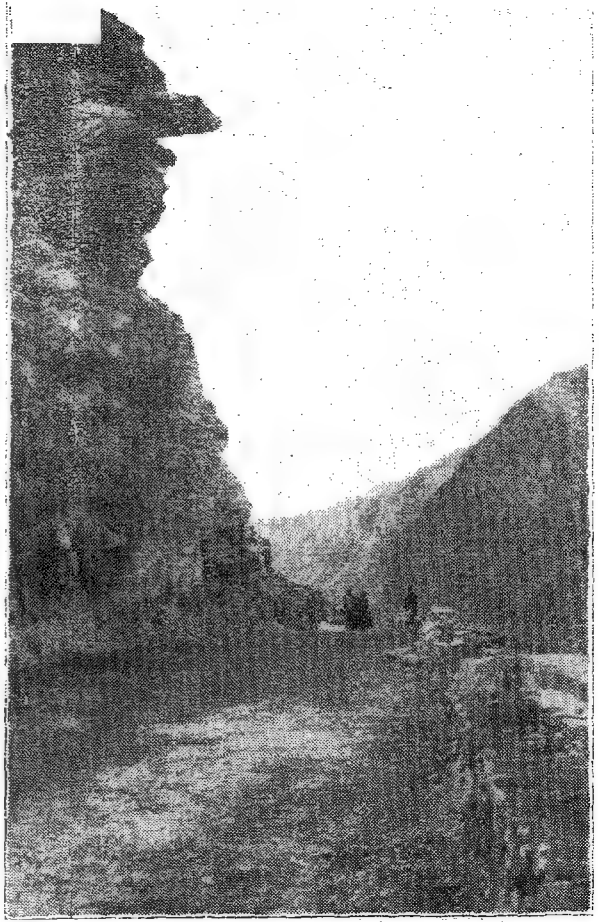

دوریښمین تنګی دسرك یوه برخه

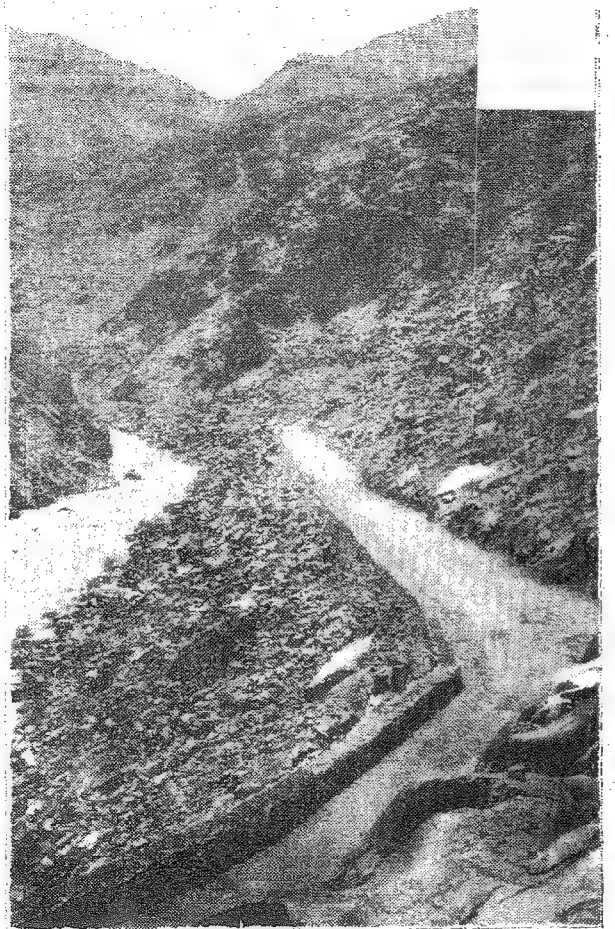

د کابل سیند او دوریښمین تنګی لوی سرك

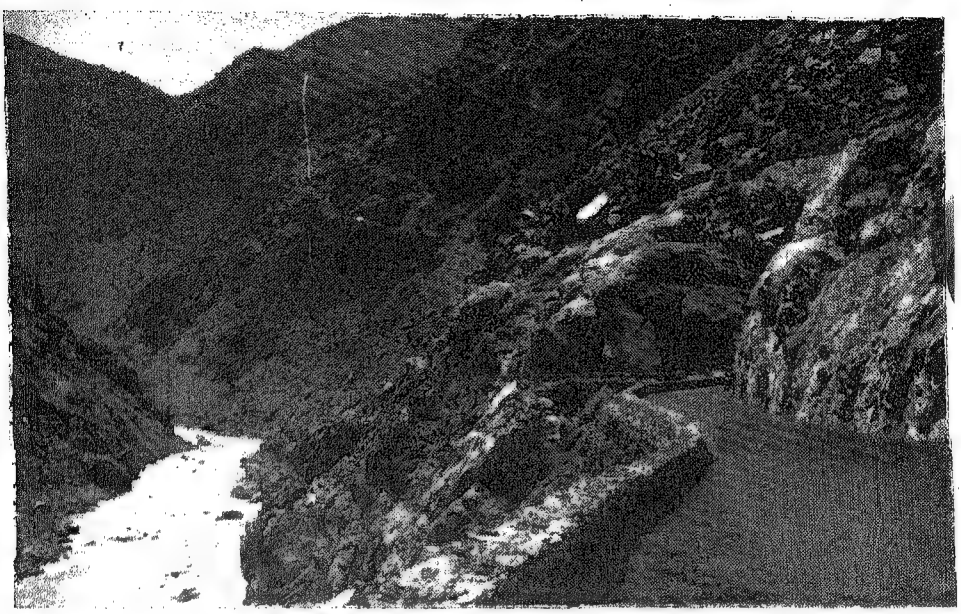

دوریشمین تنگی دنوی سراك یوه برخه

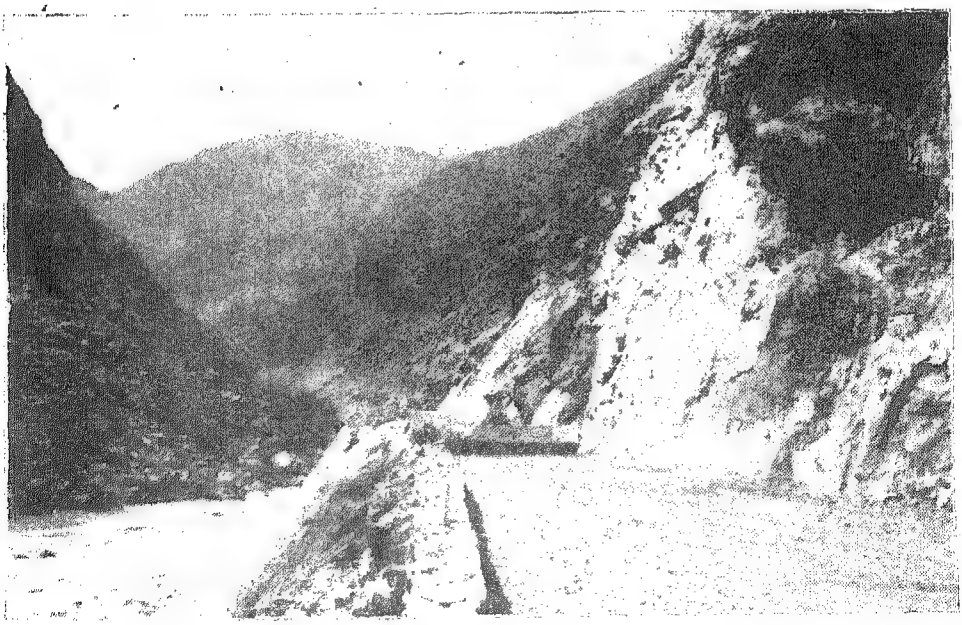

دوریشمین تنگی دنوی سراك یوه برخه

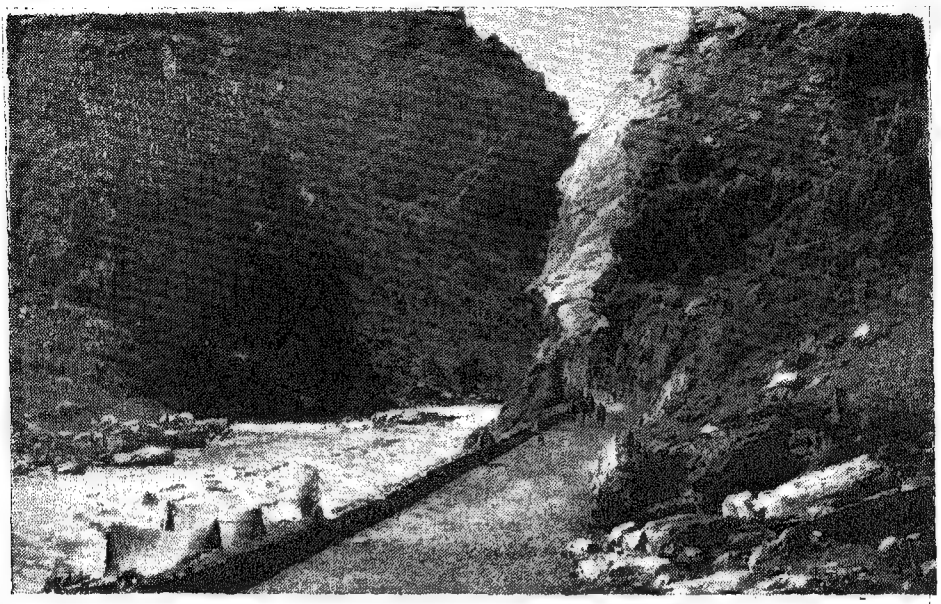

دمشرقی دنوی سرك یوه برخه دکابل دولایت حصه (اُوریښمین تنګی)

دوریښمین تنګی دسرك جوړوونکی دکار له لوازمو سره

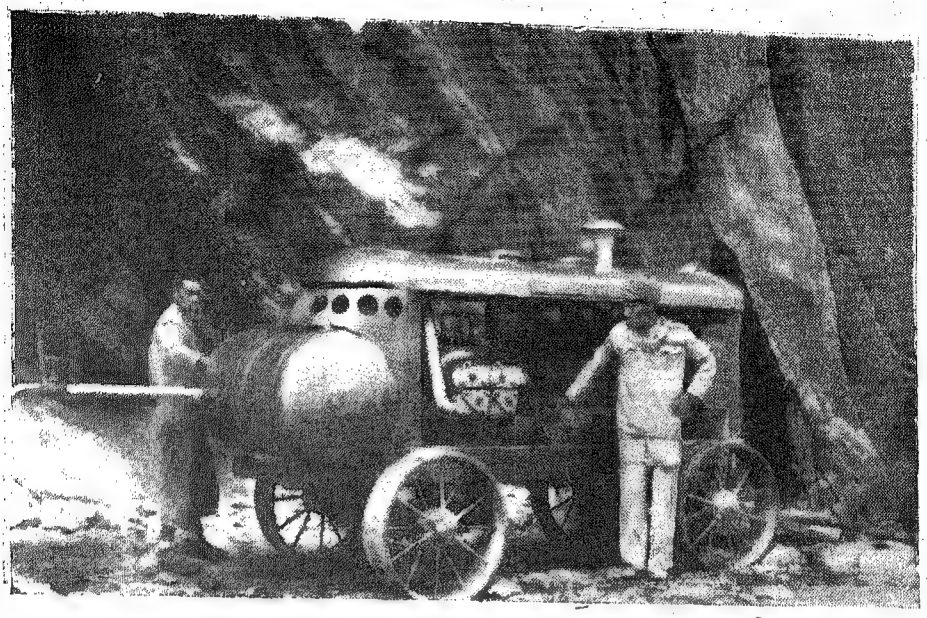

دفشار ماشین چه دهوا دفشار په ذریعه کانی پریکوی (دمشرقی نوی‌سرك)

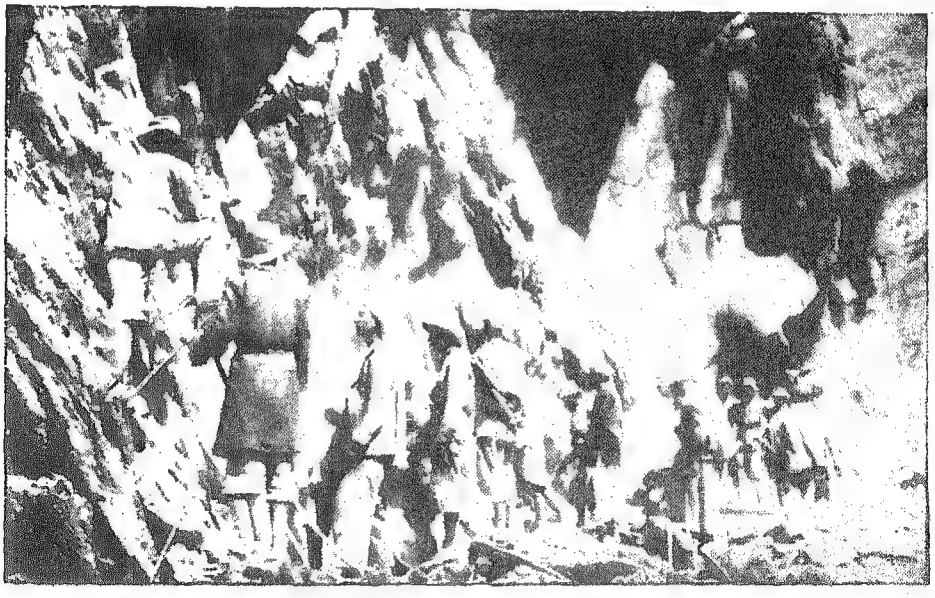

دفشار ماشین دکار په وخت کښې چه غږرا نږوی

کار کوونکی وروسته دکار ترتمامیدو رخصت غواړی

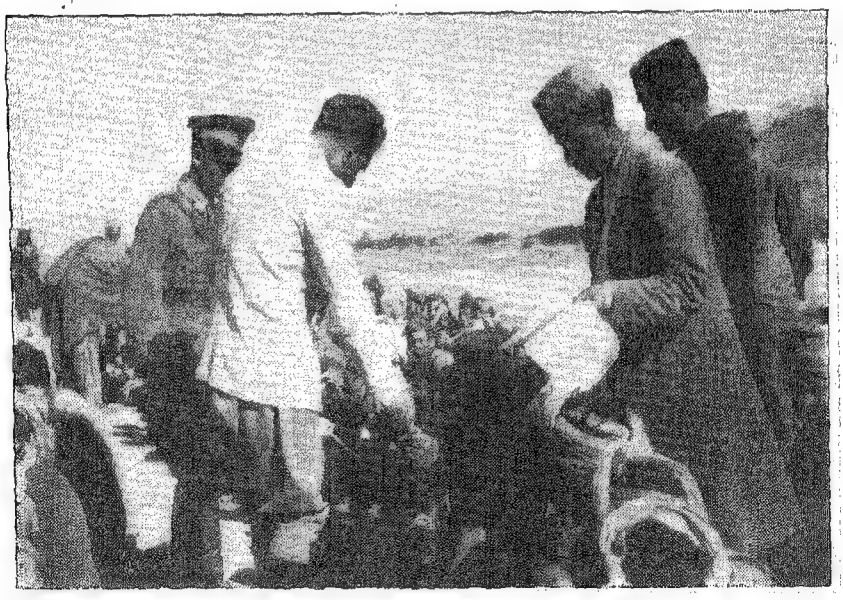

دکابل دوالي وکیل یخیل‌لاس کار کوونکو ته اجرت اویسی ورکوی

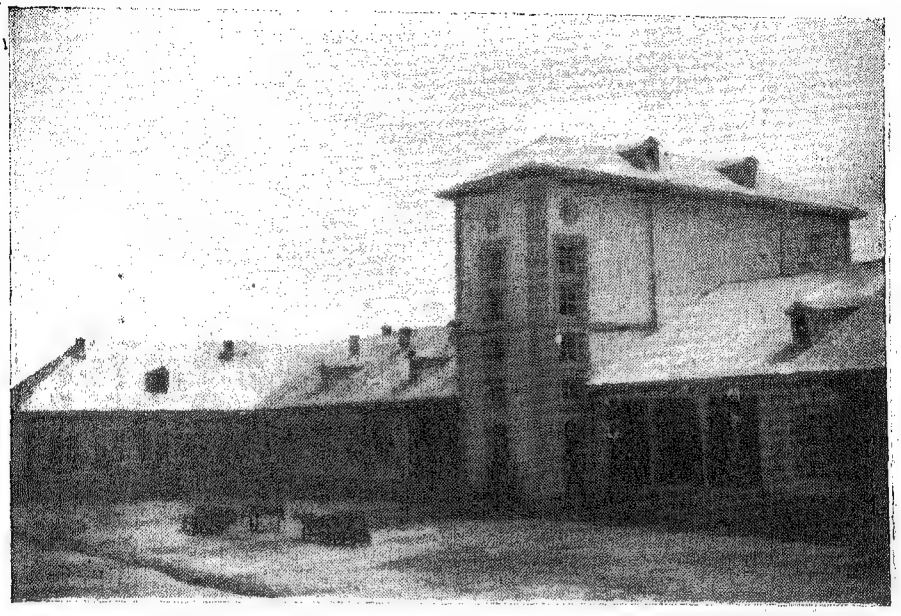

د سمت شمالی‌دنور ودانیو څخه دچاریکار و منځنی ښوونځی

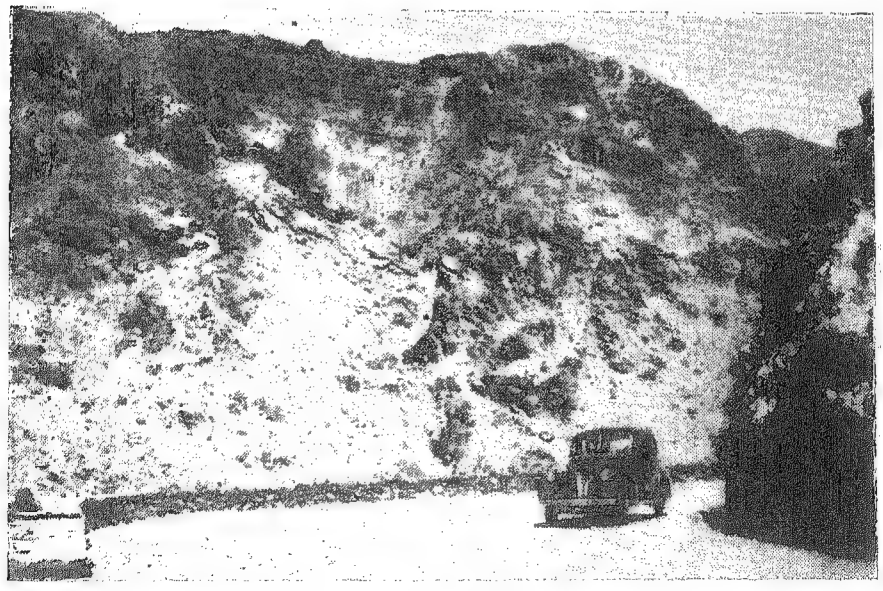

دغوربند سرك دپراختیا اووسعت په‌حال کښې

کار می‌شود ، چنانچه تفصیلات آن در مقالهٔ جداگانهٔ که در آخر سالنامه مندرج است ملاحظه خواهد شد .

این جاده که اغلبا در پهلوی کوهای سخت امتداد یافته ، عملیات سرنگ پرانی وتونل سازی وپرکاری و کناره سازی وپل سازی وغیره را به پیمانهٔ بزرگی ایجاب می‌کند درسال ۱۳۲۱ درهرقسمت آن چه درحصهٔ ولایت مشرقی وچه درحصهٔ ولایت کابل وچه در حصهٔ سخت ترین آن که ماهی پر باشد به تفاریق کار زیاد بعمل آمده و سرنگ پرانی بصورت یدی وهم با ماشین‌ها بمقدار کثیری اجرا شده و در شروع سال جاری ۱۵ کیلومتر ازین سرک در حصهٔ تنگی ابریشمی بکلی خاتمه یافته .

باقی درهرحصه امسال نیز کار جاریست . طول این سرک ۱۵۳ ونسبت به سرک لته بند (۳۹) کیلومتر کمتر است .

۲ :- سرک پغمان این سرک که به طول (هفده ونیم) کیلومتر ازطرف مدیریت معابر ولایت کابل تحت تعمیر است دارای دوخط بوده که یکی برای رفت ودیگری برای آمد میباشد وهر کدام آن (۶) متر عرض دارد ، یک سرک آن تحت پخته کاری میباشد وسرک دوم تقریباً درتمام طول خام کاری شده است ، پلها و آبروها نیز تحت تعمیر میباشد امسال یک سرک آن تکمیل خواهد شد .

۳ :- سرک اساسی دورادور افغانستان که درهرولایت کارآن تحت نظر شعبات وزارت فوائدعامه جریان دارد ، مخصوصا درحصهٔ ولایت قندهار ، حکومت اعلای فراه ، ولایت هرات ولایت قطغن وغیره واین جادهٔ اساسی به عرض ۱۰ متر میباشد وپارچه پارچه تحت تعمیر واصلاح گرفته شده است .

ب :- درشق انهار و بند ها :

۱ :- کار بند قرغه بسرعت وشدت بیشتری تحت تعمیر گرفته شده وقوهٔ زیادی باینطرف مبذول شده است .

۲ :- کار نهرهای دهلن وخشک کردن جبه زارهای آن که مطابق پلان علیحده بهمکاری وزارت اقتصاد وریاست تنظیمیهٔ آنولایت ادامه دارد .

۳ :- در حکومت اعلای فراه نهرها و کاریز های کوچک وبزرگ بهمکاری حکومت اعلی واهالی تحت کار است .

۴ :- در سمت شمالی کابل نهر خواجه ونهر (رستم) تحت کار گرفته شده است ودر سال ۱۳۲۲ نتیجه خواهد داد .

انتقاد کاری آسان و لی دوری ازخبط وخطا واقدام بکار غیر قابل انتقاد خیلی دشوار است.
(یکی ازحکمای عرب)

ج : ـ در قسمت تعمیرات :

عماراتیکه کارآن تمام گردیده :

۱ : ـ تعمیر دیپوی عمومی واقع کارته نمبر ٤ .
۲ : ـ « شفاخانهٔ مستورات واقع قلعهٔ باقر خان .
۳ : ـ « اوراق وزارت خارجه .
٤ : ـ « حصهٔ حریق شدهٔ عمارت وزارت خارجه .
٥ : ـ « نندارتون .

تعمیراتیکه تحت کار است .

۱ : ـ تعمیر معاینه خانه واقع اب دریا .
۲ : ـ گراجهای سیاه سنگ .
۳ : ـ « « شهر آرا .
٤ : ـ ترمیمات ارگ کابل .
٥ : ـ گدامهای ارزاقی .
٦ : ـ ترمیم زیارت حضرت جبرئیل انصار .
۷ : ـ تعمیر اطاقهای مهتاب قلعه تعلق وزارت پست .

ولایت هرات

الف : ـ حصهٔ تعمیرات :

۱ : ـ عمارت بزرگ شفاخانهٔ جدید تنیم کاره بودتکمیل وسفیده کاری وپوسر کاری ودرب دروازه و کلکین وآینه کاری وتمدید سرک پیش روی آن بعمل آمده است .

۲ : ـ دیوارهای سمت جنوبی وشرقی مکتب نمبر ۲ واقع بر آب چگان تعمیر ومرمت شده بود تکمیل گردیده است .

۳ : ـ تعمیر استیشن متروالوجی درهندوانه آغاز و عمارت آن تکمیر گردید و دیوار های احاطهٔ آنرا از کرسی نیم متر کار شده .

٤ : ـ عمارت هوتل مرکز کامنیم کاره بوده عمارت تحتانی آن سفیده کاری وسقف آنها تکمیل گردیده وحصهٔ فوقانی آنهم پوشش وپلستر کاری وسفیده کاری آن مصروف است .

٥ : عمارت جدید ادارهٔ جریدهٔ اتفاق اسلام تکمیل وسفیده کاری شده است .

٦ : ـ عمارت جدید مجلس کنیم کار بوده درهندوانه عموما خارجاً پوشش وپلستر کاری

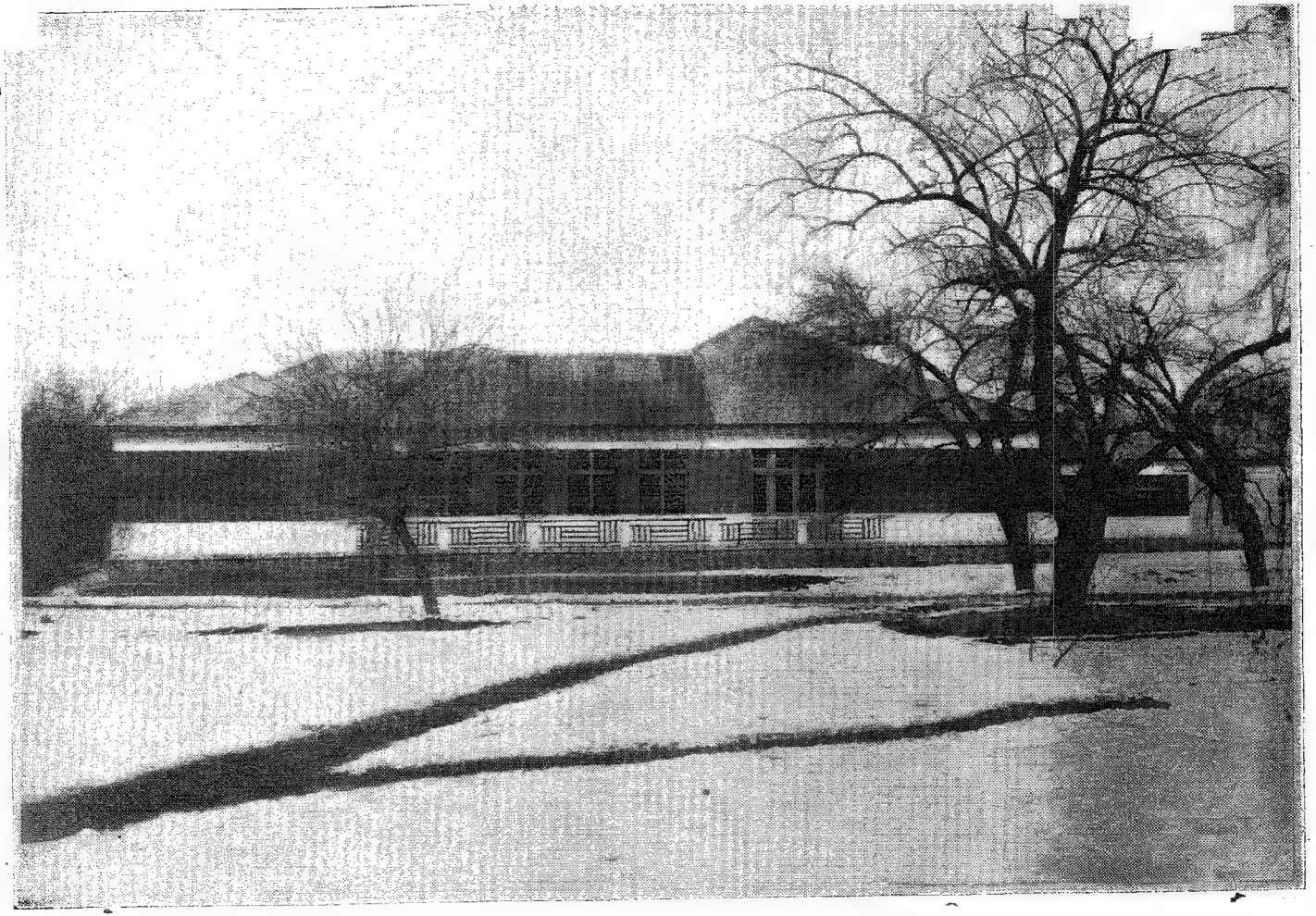

د کابل دمستوراتو دشفاخانې دنوی ودانۍ یوه برخه

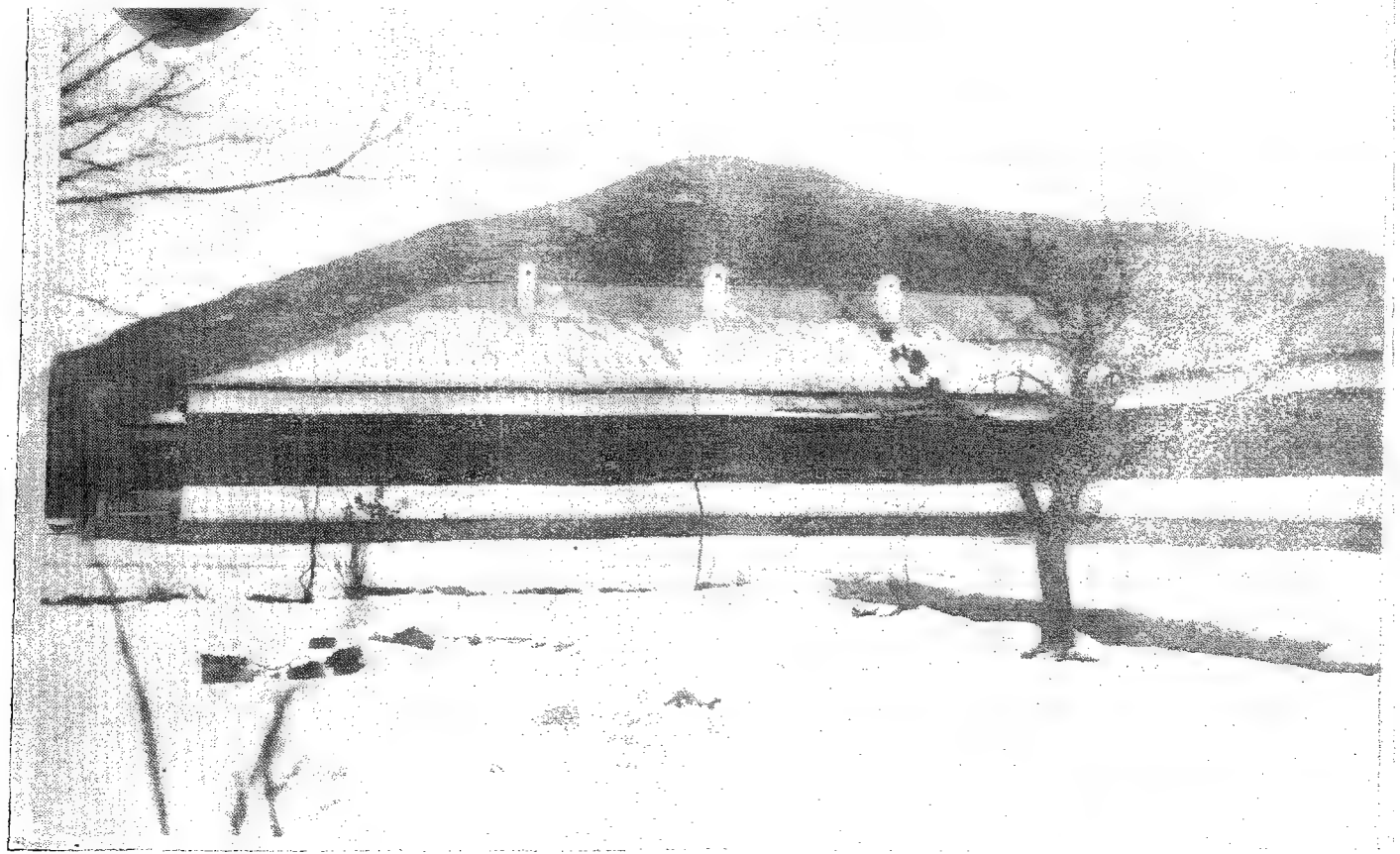

د کابل د مستورانو د شفاخانې دنوی ودانی یوه برخه

وسفیده کاری شده است وعلاوة دروازه و کلکین هایش نصب شده ودیوار برج دار آن بارتفاع دومتر ودونیم متر کارشده است وکتارهٔ پشت‌بام سه‌سمت آن‌تکمیل ویك سمت آن باقیمانده است .

۷ : ـ تعمیر قوماندانی کوتوالی که پوشش واستر کاری آن مانده بود استر کاری وپوشش آن تکمیل گردید .

۸ : ـ مکتب زیارتگاه‌درهذه‌السنه تکمیل شده است وطرف استفادهٔ طلاب گردیده .

۹ : ـ مکتب ادرسکن به‌پوشش رسیده وخاك اندازی تحت خانها واستر کاری وسنگ کاری احاطه‌وغیرهٔ آن تکمیل گردیده است .

۱۰ : ـ تعمیر مکتب زنده‌جان که‌نیم کاره‌بوده‌در هذه‌السنه‌تکمیل وطرف استفادهٔ طلاب قرار داده شده .

ب ـ شق ترمیمات :

۱ : ـ ترمیمات مکتب نمبر ۱

۲ : ـ ترمیمات مکتب نمبر۲ ازقبیل تجدید دروازه هاوغیره .

۳ : ـ در کلکین های خزانه سیم های آهنی نصب گردید .

حکومت کلان غزنی

۱ ـ یك سرك جدید ازخط سرك عمومی قندهار بحکومت جدیدالتشکیل اندر ساختمان وامتدادیافته‌است مسافهٔ ۱۲ کروه ـ هکذا بالمثل آن ازسرك کتواز هم سرك جدید کشوده بحکومت اندر دوطرفه وصل‌کرده شده .

۲ ـ از حصهٔ مرکز حکومت کلان سرك‌جدید اصدر شاد بحکومت جدیدا لتشکیل جغتو ملحق‌وهم‌سرك علیحده مسافهٔ (۸) کروه ازخط‌سرك عمومی‌بعلاقه داری واغظ‌مربوط حکومت جغتو برده‌شده .

۳ ـ از خط سرك حکومت واز خواه سرك جدید که مشهور به تروه سر حد آمیده میشودبمسافهٔ ۲۲ کروه امتداد وساخته شده‌است .

٤ ـ تعمیر دوائرحکومتی شرین کدجدید ساختمان کرده‌شده تماما تکمیل وازعلاقه‌داری یوسف خیل مربوط حکومت شرین که آنهم تعمیر جدید کرده شده درشرف اکمال دست .

۵ ـ یك‌پل‌جدید بین‌حصهٔ جانی‌خیل کتواز وملی‌زائی که‌دریابراست جدید ساخته‌شده .

٦ ـ تعمیرات حکومتی‌مقر وجاغوری وحکومتی قره‌باغ باحکومتی جغتو وتعمیرات مکانی وکدام‌ملکی مرکز حکومتکلان ومقرتحت ساختمان و درشرف تکمیل است .

امور صحیه

امور صحیه که مورد توجه مخصوص حکومت متبوعه میباشد ، درین سال پیشرفت های تازهٔ را احراز ووزارت صحیه بتأسی ازنظریات بهیخواهانهٔ حکومت متبوعه در مورد مجادله باامراض وتاسیس وتوسعهٔ مؤسسات صحی و پیشبرد حفظ الصحهٔ عامه داخل اقدامات جدی شده که مختصر آن قرار ذیل است :

کالرا

در اوائل سال ۱۳۲۱ باساس اطلاع مدیریت صحیهٔ قراه ضمه درچهار ولایت چهانسور شبه مرض کالرا رفته بود فورا ازطرف وزارت صحیه هیئتی مرکب از دکتوران ومعاونین ساحه لازمه ویك مقدار کافی واکسین بدانطرف اعزام وبهیئت مزبوره امر داده شد تا در اطراف این مرض تحقیقات نموده واگر ازنقطهٔ نظر پولی کلینکی اندی تیفوئید کالرا مرفت فورا واکسی ناسیون عمومی را بالای اهالی تطبیق کرده وبه قرانطین های حدودی قیام نمایند دراثر تحقیقات پولی کلینکی وباکترلوژی بالاخره بتحقیق پیوست که مرض مزبوره کولرا نبوده ویکنوع اسهال موسمی است ، گویا درسال ۱۳۲۱ ازاطراف خداوندیك در سرتاسر خاك افغانستان ازنقطهٔ نظر کولرا خبریت نامه حکمفرمائی داشته است .

تیفوئید :

برای اینکه ازوافعات معرفه جلوگیری بعمل آید وزارت صحیه مطابق پروگرام هرساله برای حفظ ماتقدم یك تعداد زیادی واکسین تیفوئید را توسط موسسهٔ باکترلوژی پوهنتون جدید در مرکز وجه در ولایات واطراف بپیمانهٔ وسیعی واکسین مزبوره را طرف استفاده عمال قرار داده وبدتمام مراکز صحی امر لازم صادر شده بود تا بتطبیق واکسی سیون بطور فعال مساعی نمایند چنانچه در سال ۱۳۲۱ از روی احصائیه که بدست آمده است از مراجعه خداوند ست بمقابل سال ماقبل مرض تیفوئید تقلیل محسوس پیدا کرده است .

حمای لکه دار :

در اوائل سال ۱۳۲۱ مرض حمای لکه دار در بعض نقاط [illegible] سال سالها زیاد تر توسعه اختیار کرده وبه وجه وزارت صحیه را [illegible] معطوف ساخته ومجبور گردید تا طور جدی بالای مرض [illegible] نمودن تمام مرض حمای لکه دار مشکلات زیادی را [illegible]

مایوس شدن ازیك امید بزرگ چون غروب آفتاب تابان است . (لانگفیلو)

تاتوسط مامورین صحی دروسط سال مذکور از انتشار این‌مرض بکاهد ، برعلاوه از طرف موسسهٔ باکتریولوژی برای بدست آوردن یکنوع‌واکسین ضدحمای لکه‌دار ازخون مریض مبتلابمرض مذکور اقدامی هم‌بعمل آمد ولی‌ازآنجائیکه صورت استحصال این‌واکسین مشکلات زیادی‌باخود همراه‌داشت وزارت‌صحیه موفق‌شده‌نتوانست تابصورت مثبت‌ازآن‌استفاده بکند .

واکسین ضدحمای لکه‌دار:

چون‌دامنهٔ مرض‌حمای‌لکه‌دار وسعت‌اختیار نمود وزارت‌صحیه متشبث‌شد تابهروسیلهٔ ممکنه بایدوسائل وقایه ازاین‌مرض رابدست آورد چنانچه مقارن همین‌تشبث اطلاعی بدست آمد که درموسسات باکتریولوژی امریکا به‌تعداد کافی واکسین‌ضد حمای‌لکه‌دار استحصال میگردد به‌تاسی این‌منظور وزارت صحیه فوراً نسبت‌به‌توریدو اکسین مذکور داخل اقدامات شده وامیداست به‌توریداین واکسین‌ها موفق آید .

جذام :

هرچندیکه درسال گذشته نسبت بموضوع جذام تفصیلات لازمه داده شده و موضوع ازنظر قارئین گذارش یافته معهذا برای اینکه اجراآت‌سال گذشته ازهم گسیخته نشود طرزتلخیص ذیلاً دراین‌باره راپوری قیدمیشود : برای‌تاسیس دهکدهٔ‌جذام درحصهٔ سرخ آب لوگر قبلاً یك‌قطعه‌اراضی انتخاب وپلانهای اساسی بانقشه‌های تعمیراتی آن ترتیب گردیده بود وبرای اینکه در اطراف موفعیت این‌دهکده هنوزهم تدقیقات لازمه بعمل آید از طرف وزارت صحیه یکنفرمتخصص که‌عضو موسسهٔ (پرتش‌ایمپائر لیپراسی اسوسی ایشن بر طانوی) بود دعوت داده‌شد تابمرکز آمده وازنقطهٔ‌نظرفن دربارهٔ این‌موضوع راپوری را بوزارت صحیه تقدیم نماید چنانچه متخصص‌مذکور بتاریخ ۱۷ سرطان سال ۲۱ وارد کابل گردیده وبعدازیکهفته‌توقف تحقیقات لازمه را بادستهٔ ازدکتوران مربوطهٔ مابعمل آورده وصورت راپور خودرا بمقام وزارت‌صحیه تقدیم‌نمود که‌این‌را پورهم درپیش انداختن منظور اساسی وزارت صحیه کمکی نمود ، درنتیجهٔ تحقیقات وتدقیقات ثانوی وزارت صحیه باساس منظوری مقامات صلاحیت دار چنین تجویز نمود که‌باید علاوه‌ازین دهکدهٔ عمومی ازسائرنقاط افغانستان یعنی درموا ضعیکه مرض جذام درآن حصص وسعت‌اختیار کرده باشد جذام خانهای کوچکی احداث گردد چنانچه بهاساس همین منظوربود که‌درحصهٔ هزارهٔ‌بغل برای تعمیر کریت جذامی هائیکه ازسائر نقاط افغانستان وارد کابل شده ودر اینجا سکونت دارند یك جذام خانهٔ کوچکی نیز اعمار گردد ، درحصهٔ هزارهٔ بغل تحقیقات فنی جاریست وامید میرود که‌در سال ۳۲ بعمل آمدن این منظور ازطرف وزارت صحیه اقدامی بعمل آید . برعلاوه تازمانیکه

احداث جذام خانهای متعدده درمواضع معینهٔ آن صورت بگیرد ازطرف مقامات صلاحیت دار به‌تمام ولایات ومربوطات آن احکامی صادر شده‌است مبنی براینکه تا زمان احداث جذام خانهٔ مطلوب افراد مبتلای آن‌را درمناطق مسکونهٔ خودشان تحت‌تجرید قرار داده‌وازمعاشرت ایشان باافراد دیگر جلوگیری بعمل آرند .

حمایهٔ اطفال :

همانطوریکه موسسات حمایهٔ اطفال درسائر ممالك دائر بوده وهردولتی به‌اندازهٔ اقتدار وتوانائی‌خوددراینراه قدمی‌برداشته حکومت‌بهیخواه مانیز تااندازهٔ ممکنه‌درراه حمایت‌اطفال ازمساعی لازمه خودداری نکرده‌است چنانچه بتأسی همین نظریات حکومت بود که وزارت صحیه ،وزارت جلیلهٔ‌معارف وریاست‌بلدیه پروژهٔ‌مقدماتی حمایهٔ‌اطفال راتدوین‌نموده‌وبه‌پیشگاه حکومت متبوع تقدیم نمود ، هرچندیکه وزارت صحیه ازعرصهٔ چندین سال‌به‌انتظار است که‌درراه حفظ صحت اطفال‌تدابیر لازمه‌را اتخاذ کرده ولی باوجود آن‌چون موسسات حمایهٔ اطفال بدون مساعی وزارت جلیلهٔ معارف و ریاست بلدیه حسب مطلوب عملی شده نمیتوانست ازین حیث بامساعی مراجع دوگانه پروژهٔ مقدماتی راتعین نموده وبه حاصل کردن منظوری آن‌از مقامات صلاحیت دار اقدامی نمود ، گویا اکنون وزارت صحیه ،وزارت جلیلهٔ معارف وریاست بلدیه هریك درحصهٔ وظائف خودمطابق پلان مرتبه به‌تاسیس این‌موسسه در اواخر سال ۲۱ اقداماتی بعمل آورده اند .

واکسین چیچك وآبله کوبی

درسال ۲۱ نیز طبق سالهای گذشته نسبت بعملی نمودن آبله‌کوبی درین نمود اطفال مملکت اقداماتی بعمل آمده وبه‌تعداد (۲۰۰۰۰۰) نفر واکسین چیچك طرف استفاده قرار داده شده است .

مشکوکیت های حفاظت واکسین چیچك

چون درموسم گرما تزریقات واکسین‌چیچك درولایات‌وسائر نقاط افغانستان اشکالاتی داشت وازجهت شدت گرمی بواکسین چیچك آسیب‌رسیده وزارت‌صحیه توجه‌مخصوصی [illegible] ازین‌رو بارجاع یکنوع مشکوکیه موفق گردید بمسیولان وبلدیه واقع‌شدن که [illegible] واکسین درفرستادن آنها بمقاطع خلاف موفق آید یکی ازاین‌های خصوصی مشکوکیه‌های مذکور اینست که‌برای یکعدد متداوی برای‌حفاظت گردوهمچنان بهرشکل مقدار کافی برای واکسین چیچك گنجایش دارد وبرای اینکه درارسال ومرسول واکسین چیچك تعطیلی رخ ندهد ودرعین‌زمان‌درهرمدیریت صحیه‌واکسین چیچك‌برای‌یکسنه متداوی محفوظ‌شده بتواند

وزارت صحیه چنین تجویز نمود که باید بهر یك از شفاخانها ،دو، دو ،دانه ازین صندوقچه ها موجود باشد ، یك صندوقچهٔ آن بصورت دائمی درخود شفاخانه موجود بوده و یك صندوقچهٔ دیگر آن بقسم سیار در وزارت صحیه موجود میباشد تادر مواقع لازمه واکسین در خواستی ولایات واطراف بوسیلهٔ همین صندوقچهٔ سیار فرستاده شد ه وعندالورود واپس بمرکز مسترد میشود .

تجویز جدید راجع به آبله کوبی در ولایات وسائر نقاط افغانستان :

باوجود آنکه همه ساله امر تطبیق واکسی ناسیون از طرف وزارت صحیه به تمام موسسات صحیهٔ افغانستان وآبله کوبهای مربوطه صادر ووا کسین چیچك هم تازه ورایگان ارسال شده ومراقبت های جدید درین زمینه بعمل می آید اخیراً تجویز دیگری هم از جانب وزارت صحیه اتخاذ شده وضمیمهٔ متحدالمالی برای نائب الحکومه ها وحکام اعلی وکلان صادر گردیده است تا دراطراف تجویز متذکره غوروخوض عمیقی نموده ونظریات خودرا بوزارت صحیه بفرستند ، اجرای این تجویز کمك فوق العادهٔ رادر دوام واکسی ناسیون ضد چیچك بالای عموم اهالی نموده ویك مجادلهٔ عمیقی را بااین مرض وانمود میسازد .

تعدیل اجرت مواد تجزیوی خون و غیره در موسسهٔ باکترلوژی :

قبل ازین نسبت بوضعیت اقتصادی اجرت موادی که جهت تحلیل وتجزیه در موسسهٔ باکترلوژی فرستاده میشد تحت یك پیمانهٔ قرار یافته بود ، اخیراً که در قیمت مواد و ارداتی مورد ضرورت تجزیهٔ متذکره تزئیداتی رخ داده است درقیمت بعضی از این مواد تعدیلات و تزئیداتی بعمل آمده است .

۱ ـ تفتیش ادویه فروشیهای مرکز قرار مقررات موضوعهٔ وزارت صحیه از ابتدای سال گذشته درهر پانزده روز جریان داشته ونواقصی که بملاحظه رسیده است بر اساس مقررات متذکره باتوضیح داده شده وبامورد اخطار وجزا قرار یافته ، گویا این تفتیش ها در اصلاح ادویه فروشیها چه در زمینهٔ نظم ونظافت ادویه فروشیها وچه در خصوص فروش ادویه و غیرهٔ آنها رول خوبی ایفا کرده است .

۲ ـ بنابر مشکلات توریدادویه وبلند رفتن قیمت آن تغیرات زیادی درین او اخر در قیمت ادویه رخ داده بود برای جلوگیری ازاحتکار دوافروشیها وقایم نمودن یك معیار معین جهت فروش ادویه مسئله تحت کنترول قرار گرفته وبرای فروش ادویه (ادویه فروشیهای مرکزی واطرافی) معیار اساسی تعیین گردیده .

۳ ـ افتتاح دوافروشیها : دراثر درخواست وارده در سال ۱۳۲۱ دو شرکت دوافروشی دیگر نیز یکی بنام ادویه فروشی رنا ودیگری سینا در دوافروشیهای شهری افزوده شده ونظر

به احتیاجات مناطق شهری ادویه فروشی اولی در چارراهی متصل ریاست مطبوعات ودومی درباغ علیمردان قریب مندوی جربوزه فروشی متمرکز ساخته شده وهمچنان یك‌دوا فروشی دیگری در مرکز هرات نیز بنام (اصلاح) افتتاح شده وبه مالکین آنها فهمانده شده است تاجزئی اختلافی از مقررات موضوعهٔ ادویه فروشیها ننمایند .

۱ ـ بااینکه درسال ۱۳۲۱ بحران موجوده در توزید ادویه مشکلات زیادی را پیش کرده معهذا نسبت به‌تجاویزیکه از طرف وزارت صحیه اتخاذ گردیده بود باهمکاری ریاست دپوادویه احتیاجات شفاخانها حتی‌المقدور تهیه گردیده وخصوصا نسبت به کنترول اساسی که در بارهٔ صرفیات ادویهٔ شفاخانها بعمل آمده است بیشتر در صرفه جوئی ادویه کمك کرده است گویا بااینکه طرق تجارتی در اثر مشتعل بودن جنگ موجوده مسدود بود تا کنون درامورات جاریهٔ هیچ شفاخانه بندشی بوقوع نه پیوست .

۲ ـ وزارت صحیه ازمدتی باینطرف تفتیش شفاخانهای ولایات رادرنظر داشته وخصوصا درین وقتیکه توزید ادویه ازخارج مشکلات زیادی دارد میخواست معلوم کند که در کدام یك ازشفاخانهای متذکره ادویه وجود دارد کهبدرد خودش نخورده امابرای شفاخانه یك منطقهٔ دیگری اشدضرورت میباشد بهاساس این‌مفکوره منظوری تعیین‌هیئت تفتیش را ازمقامات صلاحیت دار خواهش وپس‌از استحصال منظوری مقامات‌متذکره یك‌هیئت مکمل را که مرکب ازاشخاص فنی‌واداری باشد بیك پروگرام مفصلی اجراء نمود که به اساس خط حرکتی که ازجانب وزارت صحیه مقرر شده است بالعموم شفاخانهای افغانستان را تفتیش نموده و نتایج آنرا بوزارت صحیه تقدیم نمایند ـ هیئت مزبوره برطبق پروگرام مرتبه هنوز هم مشغول تفتیش میباشد .

تعلیمات عمومی دوا خانهای حکومتی و [illegible] از طبع خارج و بمعرض توزیع گذاشته شده است .

رهنمای مجدانه بارا خود نیز از طبع خارج و به دسترس استفادهٔ طلاب مکاتب گذاشته شده است .

از [illegible] درجهٔ دوم دشفاخانهای مرکزی در سال ۱۳۲۰ تشکیل شده بود امسال ازحیث اینکه فعلا مواد احتیاج الیه سروس های درجه اول وسوم شفاخانهای مرکزی بالمرفه استدرتحت مراقبهٔ سروس های مذکور تحدید نظر شده و لازم دیده شد تا سروس های درجه دوم نیز بهمین منوال تحت مراقبهٔ سروس های درجه اول قرار گیرد و از آنجمله [illegible] سروس های درجه دوم صرف درسمت [illegible] آنرا بسیاری تعمیل آمده و مراقبه سروس های درجه اول قرار گرفته است .

چون نتیجهٔ واقعات مرضیه در مجلس ایجاب تزئید بستره های شفا خانهٔ آنرا می نمود درسال ۱۳۲۱ زیادتی درجملهٔ بستره های موجودهٔ مجلس منظور گردیده واین بستره ها محض جهته معالجه وتداوی مریضان مبتلا به حماء لکه دار تخصیص یافته است اما دراوانیکه مریضان بستری درمجلس زیادت حاصل نماید بسترهای افزود شده مورد استفادهٔ سائر مریضان غیراز مریضان مبتلا به حماء لکه دارنیز قرار میگیرد .

پروژهٔ ساختمان وتاسیس یك شفا خانه جهته قطعات ژاندارم مرکز درجوار عمارت مجلس عمومی ازطرف وزارت صحیه پیش بینی شده وباوزارت فوائد عامه مفاهمه شده تانقشهٔ ساختمان عمارت مذکور را باپیش بینی‌های لازمهٔ مصارف آن‌جهت سال ۱۳۲۲ تکمیل نماید از آغاز سال آئنده به تعمیر شفاخانهٔ مزبور مبادرت میشود .

قرار پلان اساسی که جهت‌اعمار یك شفاخانهٔ عصری‌مستورات دراحاطهٔ شفاخانهٔ موجودهٔ مستورات کابل طرح شده بودامسال یك قسمتی‌ازین پلان‌عملی گردیده ویك عمارت جدیدی‌که گنجایش چهل تاشصت بستره را دارد توسطه وزارت جلیلهٔ فوائد عامه باشکل موزونی‌اعمار واخیراً عدهٔ ازمریضان درآن منتقل‌شده وعمارت متذکره طرف‌استفاده‌قرارگرفته است .

عمارتی که جهت ساخت ادویه ازمواد پیداوار مملکت وذخیره نمودن ادویه وغیره درسال گذشته در کارته ٤تحت تعمیر قرار داده شده بود به پایهٔ تکمیل رسیده وفعلاً دیپوی عمومی واقع جادهٔ شاهی درآنجا منتقل گردیده است که ازینقرار ازیك قسمت‌عمارت مذکور استفاده بعمل آمده استوعلی التدریج از سائر قسمت های آن نیزطوریکه متذکر شده بودیم استفاده خواهدشد .

مریضان قطعات ژاندارم ولایات‌شمالی‌وزارت‌داخله که سابقاً توسطه شفاخانهاو دوکتوران مربوط وزارت صحیه معاینه ومداوا میشدند اخیراً حسب مفاهمه وموافقهٔ وزارت صحیه ووزارت داخله تاسیس یك یك شفاخانه درحصص خان آباد ، مزارشریف‌ومیمنه جهت قطعات حصص متذکره صورت گرفته ومریضان قطعات ژاندارم این مناطق در شفاخانهای متعلق خودشان معالجه وتداوی میشوند دکتوران این شفاخانهارا وزارت صحیه‌ازفارغ التحصیلان فاکولتهٔ طب تعیین ومقرر کرده است .

برای اینکه یك‌تعلیماتنامه ودستورعمل کافی‌دردست‌دکتوران ومامورین صحیه ومنسوبین موسسات صحیه جهت اجرا آت ایشان وجود داشته باشدپروژهٔ یك تعلیماتنامه وظائفی‌ازطرف وزارت صحیه ترتیب وبه موسسات صحی علی آباد فرستاده شده است تادر آنجا عملاً مورد تطبیق قرارگرفته وبعداً درکافهٔ مراجع صحی مورد تعمیل قرار یابد .

قرار ترتیباتی که از طرف وزارت معارف ووزارت صحیه راجع به تهیهٔ متخصصین

در داخل مملکت اتخاذ شده وموضوع آنرا با احراز تخصص شاغلی دکتور محمداسماعیل خان (علم) درسال گذشته متذکر شدیم درین سال پنج نفردیگر ازدوکتوران فارغ التحصیل دورهٔ اول فاکولتهٔ طب موفق به احراز درجهٔ تخصص درشعب ذیل گردیده اند :

۱ـ شاغلی دکتور عبدالغنی خان افضل متخصص امراض داخله .
۲ـ « « فقیر محمد خان « « « «
۳ـ « « نوروز علی خان « « گوش ، گلو، بینی
٤ـ « « غلام حسین خان « « جراحی
٥ـ « « عبدالرحمن خان « جلدیه

درسال جاری امتحانات (۷) نفرمتعلمات کورس قابله گی که دورهٔ معینهٔ تعلیمات شانرا بپایان رسانیده بودند حسب پروگرام مرتبه اخذ ودیپلوم قابله گی برای شان داده شده تا به خدمات آتیهٔ توده باساس شهادتنامه های خویش بپردازند .

درسال ۱۳۲۱ یازده نفر ازطلاب دورهٔ پنجم فاکولتهٔ طب و ۱۵ نفرازطلاب دورهٔ هشتم مکتب طبی و۲ نفرازطلاب دورهٔ پنجم دواسازی فاکولته فارغ التحصیل شده ودرشعبات مختلفه مشغول ستاژ میباشند تابعد ازتکمیل ستاژ به شعبات لازمه مقرر ومؤظف ساخته شونداسامی طلاب فارغ التحصیل متذکره برحسب ذیل است :

الف ـ فاکولتهٔ طب :

۱ـ شاغلی میرغلام حیدرخان، ۲ـ شاغلی سید رضاخان، ۳ ـ شاغلی د سمت الله خان
٤ـ شاغلی غلام زکریا خان، ٥ـ شاغلی محمد آصف خان، ٦ـ شاغلی محمد رسول خان، ۷ـ شاغلی محمد نعیم خان،
۸ـ شاغلی محمد انورخان، ۹ـ شاغلی علی احمد خان، ۱۰ـ شاغلی عبدالاحد خان، ۱۱ـ شاغلی عبدالصمد خان.

ب ـ مکتب طبی :

۱ ـ شاغلی محمد انور خان ، ۲ ـ شاغلی نور محمد خان ، ۳ ـ شاغلی سید حبیب خان
٤ ـ شاغلی ناصر علیخان ، ٥ ـ شاغلی خواجه عبدالله خان ، ٦ ـ شاغلی محمد امین خان .
۷ ـ شاغلی عبدالحق خان ، ۸ ـ شاغلی میر جان خان ، ۹ ـ شاغلی سید محمد انور خان .
۱۰ ـ شاغلی محمدسرور خان ، ۱۱ ـ شاغلی عبدالاحد خان ، ۱۲ ـ شاغلی محمد انور خان .
۱۳ ـ شاغلی محمدیونس خان ، ۱٤ ـ شاغلی حفیظ الله خان ، ۱٥ ـ شاغلی شیر محمد خان .

ج ـ دواسازی :

۱ ـ شاغلی صمدعلیخان ، ۲ ـ شاغلی میر افضل خان

پنجاه نفر ازطلاب شامل مکتب پرستاری که درسال گذشته شروع بتحصیل کرده بودند

تعلیمات نظری شانرا در دورهٔ شش‌ماه معین تمام‌داشته حسب پروغرام مرتبه امتحانات شان اخذ وموفقیت حاصل کردند سپس بادارهٔ مؤسسات صحیهٔ علی آباد امر داده شد تاترتیبات تقسیم طلاب متذکره را درشعب مختلفه جهت‌فرا گرفتن تدریس عملی پرستاری درشفاخانه‌های مؤسسات صحیه اتخاذ نمایند .

ورود مستخدمین :

۱ ـ عزتمند دکتورمحمد آغوزبیگ متخصص دندان در هذه‌السنه استخدام و در موسسهٔ دندانسازی مردانه مصروف خدمت میباشد .

۲ ـ محترمه دکتور بای‌نریمان دکتورهٔ دندان درهذه‌السنه‌استخدام ودرمؤسسهٔ‌دندانسازی زنانه مصروف خدمت میباشد .

۳ ـ محترمه مادام شودان شو یستر درهذه‌السنه استخدام و به شفاخانهٔ مستورات اجراء وظیفه میدارد .

درمؤسسات‌صحی علی آباد

درشعبات فنیه :

ازآنجائیکه افراد مملکت‌ما روزبروز به‌اهمیت مؤسسات‌صحیه پی‌برده ومنافع‌صحی زیادی ازمراجعت خویش درموسسات متذکره حاصل کرده اند سال بسال درتعداد رجوع کنندگان این موسسات می‌افزاید ، و عدهٔ معالجه شدگان هرساله را درشت تر ارائه میکند ، چنانچه درنه‌ماه امسال (ازحمل الی آخر قوس) فی‌صد پانزده درتعداد مراجعین نسبت به‌سال تمام ۱۳۲۰ افزوده و ازطرفی هم چون یوماً فیوماً درطرز تداوی ومعالجات بیهم از اصولات عصری ونوینی دنبال میشود لله‌الحمد در وفیات مراجعین‌نیز تقلیل شایانی نسبت به‌سنوات گذشته بمشاهده می‌رسد .

درقسمت اداری :

۱ ـ یك‌تعداد بسترهای اوکس دربسترهای اوکس سابق افزوده شده است .

۲ ـ یك‌تعداد کافی‌ادویه دردپوی موسسات‌صحیه ذخیره شده تامشکلاتی در آتی ازحیث قلت ادویه رخ نداده و رفاهیت مریضان تأمین شده باشد .

۳ ـ چونکه مریضان نیز به‌تعداد خیلی کافی درتحویلخانهٔ موسسات ذخیره شده است .

٤ ـ امسال ازتسخین برقی درشفاخانهٔ ملکی استفاده بعمل آمده وبرای بسترهای اوکس یك‌یك‌بخاری برقی‌نصب وازآنها استفاده میشود .

۵ ـ در واردات هشت ماههٔ اجرت تداوی مریضان نظر به واردات سال تمام ۱۳۲۰ فی صد ۴۳/۵۰ افغانی افزودی بعمل آمده است و اگر مبلغی که در نظر گرفته شده است درچهار ماه بعد نیز افزود شود فی صد صد افزودی واردات امساله را ارائه میکند .

اجراآت مدیریت صحیهٔ قندهار :

۱ ـ جلب توجه مریضان وازدیاد مضاعف به تعداد (۳۰۹۱) نفر درسال ۱۳۲۱ معاینه شده.

۲ ـ ترمیم وتعمیر شفاخانه باساس توجه دارالحکومگی ذریعهٔ شعبهٔ تعمیر مدیریت فوائدعامه .

۳ ـ تکمیل نواقص سامان برق وضروریات عاجلهٔ شفا خانه .

٤ ـ تبدیل نمودن زمین وباغچهٔ شفاخانه به باغچه های گل و زمین زراعتی .

۵ ـ معاینهٔ احصائیهٔ عسکری وافراد کسان نهر بغرا ومعاینهٔ طلاب مکتب برای تعلیمات عسکری مرکز کابل .

٦ ـ جلب توجه مریضان به بستری شدن درداخل شفاخانه واعتماد عموم به طبابت .

۷ ـ خدمتگاری بیست بستره بطور دوام وقبول کردن وتن دادن درعلاج .

۸ ـ قناعت بخشیدن ووانمود نمودن اینکه بیست بستره کفایت ننموده مریضان داخلی بسیار ودوکتوران آمادهٔ ده بسترهٔ جدید .

۹ ـ اعطای نظریهٔ ده بستره برای سال آیندهٔ شفاخانه یعنی بلند بردن چرکت های شفاخانه ازتعداد (۲۰) به سی بستره .

۱۰ ـ تعین وفیصلهٔ سامان نوکری شب وحاضر شدن دو دکتور بخدمت کاری شب درسنه ۱۳۲۲ که اولین اقدام ونظریه است که درولایت تطبیق میشود .

۱۱ ـ تبدیل نمودن طرز سنجش وحساب ادویه خانه ازسال به سال یعنی سنجش هفته واربا درنظر گرفتن وقیمت نسخه وحساب گراه گراه ادویه گویا اولین اقدامی است که مطابق خواهش مرکز کابل در ولایات عملی شده .

۱۲ ـ سنجش حسابات شعبهٔ اجرائیهٔ شفاخانه یعنی حسابات دفتر و سنجش آن بوقت تمام وصنوفیت .

۱۳ ـ برای کنترول اغذیهٔ مریضان تعین سه نفر مدیر و سرپرستار وسر قلاب که برای اجرای اغذیهٔ یومیه اعضاء هرسه نفر شاملی است .

۱٤ ـ تعین اطاق های لکس برای مریضان وماموربن بخلاب مکتب .

۱۵ ـ تعین حکلوب دوکتوران برای حفظ انتظامیه صاعی وتکمیل اثاث البیت اطاق مدیریت صحیه .

۱٦ ـ فعالیت شفاخانه برای مریضان مدیریت صحیه .

۱۷ ـ تکمیل عدد وفعه شفاخانه

۱۸ ـ مجادله باحمای لکه دار مجس .

۱۹ ـ تعین دونفر دوکتور درهفتهٔ دومراتبه برای معالجه وتداوی مریضان ومتعهد شدن ادویهٔشان ازطرف شفاخانه مرکزی ومقرری سی دواساز تعلیم یافتهٔ عصری .

۲۰ ـ تکمیل کمبودی های نفر معاون دوکتور به جهت امراض جراحی بامعاون آن

۲۱ ـ آبله کوب دونفر که تاامسال یکنفرفرستاده شده بود حال دونفر تعین وتکمیل شد .

۲۲ خریداری هوتل فلات وتبدیل نمودن آن بیك شفاخانهٔ اساسی .

۲۳ ـ فرستادن آبله کوبها باطراف بحکومتی ترین ودهراود وارغنداب و پنجوائی .

۲٤ ـ رونق صحیح واعتماد مریضان شفاخانهٔ مستورات وز دیادت مراجعین یومیه به مستورات که از دیاد مضاعف گفته میشود .

امور پوست، تیلگراف و تیلفون

۱ ـ تقرر یک نفر انجنیر بدرجه دوم شعبهٔ انجنیری مدیریت تلگراف که عبارت ازس،غلام سرورخان منتظم سابقهٔ مهتاب قلعه میباشد .

۲ ـ تاسیس تیلگراف خانهٔ جدید قلعهٔ نو هرات .

۳ ـ یکعده ازطلاب مکتب تیلفون وتیلگراف که جدیداً ازتعلیمات مکتب فارغ وهرکدام بوظیفهٔ معینه اش محول کرده شده وازاول عقرب ۱۳۲۱ وظایف خودرا اشغال نموده اند .

٤ ـ ترتیب یك لایحهٔ صورت ترمیمات واخذ اجراآت وغیره رادیوها در شعبهٔ تخنیکی مدیریت عمومی رادیوی وزارت پست .

■ ـ ترتیب هدایت نامهٔ فروش تکت های پستی افغانی بداخل وخارج واجرای آن ازمقام مربوطه.

٦ ـ بازنمودن غرفهٔ دوم اخذمحصول تیلگراف بهنسبت زیادی کار و ازدحام مردم برای جلوگیری ازشکایات وفراهم آوری سهولت تیلگراف دهنده گان .

۷ ـ اخذتمام خبرهای ۲٤ ساعتهٔ آژانس ریوتر وحصهٔ ازآژانس های مشهور دیگردنیا ازقبیل تاس ، دومی وترانس اوشن .

۸ ـ تاسیس شعبهٔ محاسبات درمرکز مدیریت تیلگراف .

۹ ـ ارسال منتظم سیار تیلگراف برای بازدید جمیع تیلگراف خانه های مملکت وترتیب وتصحیح اجراآت آنها .

۱۰ ـ چون در مدیریت تیلفون برای طرز رفتار بامشترکین تیلفون وقطع ونصب تیلفون وتمدید اینها واخذ محصول وغیره ومقرراتی وجود نداشت لهذا مدیریت موصوف مقررات مزبور را از صحهٔ مجلس گذشتانده درمعرض اجرا قرار داد وسواد آنرا به تمام دوایر

مخابراتی ولایات وحکومات اطلاع نمود .

۱۱ ـ تعیین یکنفر متخصص جدیددر شعبهٔ تیلفون .

۱۲ ـ تشکیل یك شعبهٔ گستدنر در مرکز وزارت با سامان مربوطه ازقبیل ماشین شبکه و برش وغیره که بکار انداخته شده فعلاً تخمین تمامی قرطاسیهٔ کار آمد مرکز و وزارت ویك قسمت اطراف را طبع وتحت استعمال آورده است .

۱۳ ـ اتمام امور تعمیر الحاقیهٔ وزارت واستفاده ازان وهم علاوتا تعمیر یك تحویل خانه برای حفاظت سامان تیلفون ازقبیل سیم های لچ کیبل وغیره از کثرت برف وباران وغیره نظیر آن ترتیبات تحویل خانه های سابقه که تمامی سامان فنی وسامان نازك وغیره که مطابق اصول فنی لازم حفظ بود حفظ کرده شدند .

۱٤ ـ ترتیب یك لایحهٔ سانسور مرسولات پستی خبرهای تیلفون و تیلگرافی و استحصال منظوری مقامات صلاحیت دار دفاتر بمقامات مربوطه وامر اجرای آن عندالزوم ازطرف حکومت .

۱۵ ـ ترتیب یك لایحه صورت تر میمات واخذ اجرت وغیره رادیو ها در شعبه تخنیکی مدیریت رادیوی وزارت پست .

مدیریت عمومی تخنیکی رادیو :

۱ ـ ترتیب احصائیهٔ رادیوهای آخذهٔ شخصی مرکز و ولایات واذن جواز نامهٔ استعمال واخذ محصول سالانه .

۲ ـ ترتیب احصائیه ودادن جواز برای رادیوهای تجارتی و تجار .

۳ ـ معاینهٔ رادیو های واردهٔ کمرکی وتهیهٔ راپور فنی آن .

قسمت تخنیکی :

۱ ـ ادامه وبکار انداختن دستگاه رادیو بموج متوسط ۱۲۰۰ متر مساوی ٦۷٤ کیلو سایکل در تمام سال توسط کارکران داخلی .

۲ ـ ترمیم موتر جنریتر های موادبرق و رادیو های آخته ورادیو های واصیلی فیرما ولودسپیکر های ولایات حکومتی هاوترمیم رادیو هایی شخصی بحساب دولت .

۳ ـ تکمیل بعضی لوازم استودیو وارتباط آواز ساعت به برود کاست ، تکمیل اطاق انتظار وغیره .

٤ ـ ریکارد گیری آهنگ های مخصوصهٔ رادیو کابل .

ولایت هرات

۱ ـ تبدیل پایه های چوبی لین تیلفون وتلگراف سمت اسلام قلعه به پایه های آهنی .

۲ ـ نقل دادن تلگرافخانهٔ مرحد مغاره به مرکز حکومتی [illegible]

۳ :- تجدید پایه های لین های مربوطه وترمیم عمومی واصلاحات لین های مذکور .
٤ :- ترمیم بعضی تیلفونها که از کثرت استعمال خراب شده بود ، ذریعهٔ مامور فنی .
٥ :- تقرر یکدسته فارغ التحصیلان مکتب تیلفون وتلگراف که ازوزارت پست فرستاده شده بودند به شعبات تیلفون خانها وتلگرافخانهای مربوطه .
٦ :- ترمیمات لازمهٔ تعمیر تلگرافخانه ومدیریت مخابرات واکمال دیوار احاطهٔ تعمیرات مذکور .
۷ :- ترتیب امور دفتر داری وتصفیهٔ محاسبات گذشته وتحصیل باقیات محصول پسته وتیلفون وتلگراف ورادیو .
۸ :- تشکیلات جدید واصلاحات لازمهٔ خطوط سیر وحرکت پوستی حصص مربوطهٔ ولایت .
۹ :- ترتیب نقشه‌های لینهای تیلفون وخطوط پوستی مربوط ولایت توسط مامورین فنی .
۱۰ :- ترتیب کنفرانسهای شق اداری وفنی هیئت مدیره در مدیریت مخابرات واتخاذ دساتیر لازمه برای انجام و بهبود کار امورمربوطه .
۱۱ :- تهیهٔ مبل و مفروشات جدید جهت اطاق ماشین تلگراف بیسیم .
۱۲ :- خریداری یك تعداد تیلفونها وسامان لازمهٔ آنها از خارج .
۱۳ :- در واردات محصول پوسته و تیلفون وتلگراف مدیریت مخابرات در ۹ ماه سال جاری نسبت بگذشته فیصد (۳) افغانی تزئید بعمل آمده .

ولایت جنوبی

۱ :- لین تیلفون ازمرکز جاجی الی علاقه داری حصهٔ اول چمکنی تمدید شده (۷۰۰) پایه
۲ :- از حصهٔ اول چمکنی الی سرحد پطان که لین تیلفون تمدید شده (٥۰٥) «
۳ :- ازحصهٔ چمکنی الی حکومت منگل « « « « (٥۰۰) «
٤ :- از جاجی الی سرحد پیوار « « « « (٦۰۰) «

علاوه برتمدیدلین ونصب پایه ها به مواضع مذکور تیلفون ها هم نصب گردیده و بکار انداخته شده .

امور ریاست مستقل زراعت

ریاست مستقل زراعت درجریان سنه ۱۳۲۱ به طبق سنوات گذشته دراصلاحات زراعتی ازقبیل اصلاح نباتات وحیوانات وتنظیم جنگلات واحداث باغها وتشکیل قوریه ها وترمیم وحفر کاریزها ومدافعهٔ حشرات مضره وغیره به تعقیب اجرا آت گذشته ادامه داده متناسب به توان ووسایطی که برایش مهیا وممکن بوده است اقدامات نموده است . حاجت به تذکار نیست

که به عصر حاضر ترقیات زراعتی وعملی نمودن پلان های فنی آن مانند دیگر شعب فعالیت های مدنی بالوازم فنی ارتباط کلی داشته ریاست مستقل زراعت از سبب وضعیت مغشوش دنیا مع الاسف به استخدام متخصصین زراعتی وتوریدلوازم‌فنی‌خویش‌موفق‌شده‌نتوانسته‌اجرا آتی را که درسنه۱۳۲۱ بعمل آورده است نسبت به مواد پروگرام فنی اش خیلی‌محدود ومتناسب به مقدور ووسایط ممکنه بوده است‌ومابعضی‌از آنهارابطریق اختصار ذیلاً قیدتحریرمی‌آوریم وبه‌چهارشق مختلف ذیل تفریق مینمائیم :-

الف:- اجرا آت جهت اصلاح نباتات .

ب :- « « « حیوانات .

ج :- تنظیم وتنسیق جنگلات وتشکیل ماموریت های جدید .

د :- اجرا آت متفرقه .

الف: اجرا آت جهت اصلاح نباتات . (درفارم قندوز)

۱- پنبه :- اصلاحات پنبهٔ قطنی که ازسنه ۱۳۱۷ باینطرف‌ادامه داردمنتج باین شد که حاصلات سالانهٔ پنبهٔ قطنی از (۱۹۱۵۹۲۷) سیرسنه ۱۳۱۶به (۲۷۴۹۳۸۹) سیرسنه ۱۳۲۰ بالغ گردیده درجنسیت پنبه نیز ترقی محسوسی بعمل آمد . مرام غائی‌ریاست د ر ا صلاحات پنبهٔ قطنی بلند بردن حاصلات واصلاح جنسیت پنبهٔ آنولا بوده است که ذریعهٔ فارم قندوز تحت اثراشخاص فنی بحصول انجامیده است وعملیات آن درسنه ۱۳۲۱ جریان وادامه داشته است ، درسنه ۱۳۲۱ درتقابل زرع پنبه دانهٔ امریکائی عادی که جنسیت آن نسبت به پنبه دانهٔ امریکائی جدید الورود پست تر است مساعی زیاده تری بعمل آمده زرع آن را به محال حضرت امام وتالقان وخواجه غار محدود گذاشته تحت نگرانی مدیریت فارم به ساحه قندوز وخان آباد وقلعهٔ زال از پنبه دانهٔ جنس امریکائی جدیدالورود تقسیم شده است که مراد از (۳۶۱۱۱) سیر میباشد . باین قسم برای سنهٔ آینده از پنبه دانه هشت قندوز وخان آباد وقلعه زال میتوانیم که برای تمامی نقاط قطغن و حتی ولایت مزار شریف نیز ازپنبه دانه های امریکائی جدید بذرهم تا زرع نمایند .

این ترویج تصریحی تخم جدیده بعوض تخم غائی درباله بردن خواص مطلوبه وترقی جنسیت نو پنبه خالی ازمهم است . درسنه ۱۳۲۱ تجارب فنی آتی تحت مجموعه متخصص مصری و سه نفر تابعهٔ زیردستش اداره یافته ۲۴نوع پنبه های مختلف امریکائی ومصری‌باصول های مختلفی تحت تجربه گرفته شده اند . مطلوب ازین تجارب اینست که معلوم کرده که بهترین انواع پنبه های خارجی باآبوهوای قطغن کدام اند وبه کدام اصول زرع بهترین نتیجه از آن گرفته میشود . در تکثیر بهترین نوع پنبه وترویج بهترین اصول زرع صرف مساعی شود .

علاوه براصلاح تخم پنبه وانتشار آن دربین زارعین اصلاح اصول زرع پنبه نکته مهم دیگری است که آن نیز باصول فنی مدتیست تحت نگرانی فارم قندوز و نماینده گی هایش درنقاط مختلفه قطغن تحت مراقبت گرفته شده است . چنانچه درسالهای سنه ۱۳۱۸ و ۱۳۱۹ در اثرهدایات متخصصین وپروگرام فارم‌قندوز برای‌نماینده گی‌ها تاکید شده‌بود که اصول‌فنی واساسی زرع پنبه را دربین زارعین ترویج وتبلیغ نمایندونیزانعاماتیکه برای اهالی داده میشد از روی تطبیقات اصول فنی وتعمیل هدایات متخصصین بوده‌است تا اصول‌زرع فنی پنبه دربین زارعین قطغن ترویج یابد . لاکن چون برای بلند بردن حاصلات پنبه قطغن تنها تعمیل هدایات فنی کافی نبوده بایست زارع حاصل زمین خود را نیز زیاده نماید لهذا برای این مطلوب در آخرسنه ۱۳۱۹ چنین فیصله شد که درآینده‌حاصلات فی‌جریبی پنبه رامقیاس انعامات قرار داده به آن اشخاصی انعام داده شود که حاصل فی جریبی پنبه شان زیاده تر ثابت گردد چنانچه در تقسیم انعامات سنه ۱۳۲۰ که درسنه ۱۳۲۱ بعمل‌می‌آید همچنین ترتیبی گرفته شده است . این ترتیب‌درحینیکه مقدارآب درقطغن حاضرمحدودبوده اراضی‌مزیدی را تحت زرع پنبه آورده نمیتوانیم در ازدیاد حاصلات پنبه رول مهمی را بازی خواهد کرد .

۳ـ پنج نوع تخم برنج‌هندی تجربتاً درفارم قندوز تحت نگرانی متخصص هندی‌زرع شده و در نتیجه معلوم گردید که دونوع از آنها موسوم به جونا ولسیما نی که اول آن نوع‌برنج‌لك ودوم‌آن نوع‌برنج باریك‌است به‌آب وهوای‌قندوز خوبتر موافقت‌نموده حاصل شان دوچند حاصل برنج وطنی بوده است . یکمقدار از تخم این دونوع برنج در بین زارعین نیز بمطلوب تعمیم زرع تقسیم شده است .

٤ـ سه نوع‌ماش(ماش سیاه کرم ، ماش کشمیری ، ماش کلان هندی) زرع شده‌است که نسبت به ماش‌های وطنی‌حاصل هم زیاده‌تر داده اند وهم دانه های شان کلانتر است . علی‌الخصوص حاصل ماش کلان هندی وماش‌سیاه کرم‌زیاده‌تربوده نتیجهٔ خیلی خوب‌داده‌اند چنانچه از روی وزن حاصل آنها تقریبا سه‌چند حاصل ماش های وطنی ماست .

٥ـ رشقه و شبدر در قطغن نتیجهٔ خوبی نمیدهد و حصهٔ مغذی و برگی آنها نسبت به حصه های سخت و سلولوزی کمتر است . لهذا یك نوع شبدر خارجی که بنام برسیم یاد می‌شود تجربتاً درتجربه‌گاه زراعتی قندوز زرع شده ونتیجهٔ خوبی ازان بدست آمده است، برسیم نسبت به شبدر و رشقه حاصل خوبتروزیاده تری میدهد .

٦ـ دونوع یولاف (یولاف که به فرانسوی اون Avoine نام دارد ونوعی است از غله جات برای خوراکهٔ حیوانات خصوصاً اسپ بکار برده می‌شود) نیز تجربتاً در فارم قندوز زرع شده است که یك‌نوع آن فرانسوی ونوع دیگر آن امریکائی است ونتیجهٔ خوبی حاصل شده است .

پولاف دراخیر فصل جینکه دیگر علوفهٔ سبز موجود نباشد بقسم نبات خصیلی نیز کار میدهد.

۷ـ زغر که نبات خیلی مفیدی بوده ودرقطغن تنها برای استفاده ازتیل آن زرع میشود درسافه های خویش مواد نسجی مهمی دارد که ازان پارچه‌های خیلی قشنگی درخارج می‌بافند لهذا هفت نوع خارجی آن تجربتاً در فارم قندوز زرع شده است تا از نقطهٔ نظر تار کشی معلومات لازمه حاصل گردد.

۸ـ به مطلوب اصلاح جنس یك تعداد زیاد نهال اشجار مثمر از قبیل شفتالو وسیب وناك وبادام وزردآلو وآلوچه تحت نگرانی وهدایات متخصص زراعت پیوند شده است وپیوندها از مشهورترین وبهترترین انواع جمع آوری شده است.

۹ـ یك نوع کنجد جدید زرع شده است که نسبت به کنجدوطنی حاصل آن زیاده است.

۱۰ـ درتکثیر انواع سبزیجات خصوصاً لوبیا، مشنگ، نخود، کلم گلدار وکلم شلغم وغیره مساعی لازمه بعمل آمده وتخم آنها برای اینکه در بین زارعین تقسیم گردد بمقدار کافی جمع شده واز ریاست زراعت هدایت داده شده تاحبوب آن نوع نباتاتی را که در تجربه گاه نتیجهٔ خوبی داده‌اند اعلان نموده برای شائقین تقسیم نمایند.

۱۱ـ غرس نهالهای سفیدار وعرعر درفارم قندوز، به‌غرض سرسبزی واینکه قلمه های آن درقطغن‌مورد استفاده قرارداده‌شود یك تعدادزیاد سفیدار وعرعر به‌دوراطور زمین فارم ودر کنارجاده‌های بزرگ آن دوقطاره وسه‌قطاره‌غرس گردیده ودرشروع سنه ۱۳۳۱ به‌تعداد کافی نهال سفیدار وعرعر درفارم قندوز غرس گردیده است.

۱۲ـ نهالهای‌متنوعهٔ‌دیگری نیز ازقبیل‌بکین، بید، پنجه‌چنار، توت، ارغوان، بیدروسی انگورکشمشی وحسینی وآبجوش به‌عدهٔ ممکنه غرس شده است.

۱۳ـ به‌غرض اصلاح جنس یك تعداد نهالهای‌سیب وناك‌وسیب‌پیوندی وبهی وانار وآلوبالو نیز درزمین‌های فارم غرس شده تاتوسط عملیات فنی اصلاح شوند.

۱۴ـ پسته‌زمینی که یکی ازنباتات صنعتی‌است ودرفارم قندوز زرع شده بود محصول خوبی داده وبرای ترویج زرع یك‌یك اندازه آن در حصص مختلف قندوز و حضرت امام صاحب وعلمدزال وحواجه‌غار وتالقان بنهالی تقسیم شده است، ازپسته‌زمینی دراثر فشار روغن گرفته میشود که‌صاف آن دراطعمه وناصاف آن درصابون‌سازی‌وغیره بکار برده‌میشود، از کنجارهٔ آن برای چاق ساختن حیوانات وزیاده‌ساختن‌شیر آنها استفاده میشود. علاوه برتقسیم پستهٔ زمینی بمقادیر مختلف قطغن یك‌مقدار دیگر آن درفارم قندوز نیز زرع شده است.

۱۵ـ علاوه براقسام تخمهای خارجی تخم دیگر نباتات نسجی مثل تخم‌شاتانه وتخم سنه (کنف) نیز بقسم تجربه دراراضی فارم‌قندوز زرع‌شده است که‌نتیجهٔ‌خوبی داده است.

۱۶ـ یك‌مقدار جو فرانسوی وبعضی انواع گندم خارجی ووحشی ازقبیل گندم مصری

شادمانی حقیقی درقناعت وانکسار مضمراست. نفس‌خودرا درمقابل خواهشات مادی و شهوانی فریب بده . (۰)

گندم‌موری ، گندم زردچه و گندم سرخچه و گندم سفیدچه و مندهٔ وطنی و گندم هندی و گندم‌سیاه به‌قسم تجربه زرع گردیده است .

۱۷ـ یکعده نهالهای هندی که‌ازسرمای زمستان سنه ۱۳۲۰ صدمه‌دیده حصه‌های بالای‌شان خشك‌شده بود ازسطح زمین قطع ونوده‌های جدیدی ازآنهاسرزده است برای حفاظت‌آنها ازسرمای آینده ترتیبات گرفته شده است .

۱۸ـ یك‌مقدار تخم‌پیله درباغ‌چهاردرهٔ قندوز ذریعهٔ‌مدیریت فارم تحت تربیه گرفته شده نتیجهٔ که گرفته شده است خوب است .

(۲) اجراآت جهت اصلاح نباتات و تکثیر آنها

ذریعهٔ مدیریت‌ها و ماموریت های زراعت :

درقندهار : ریاست‌مستقل زراعت درنظردارد که عندالموقع بعدازانکه وسایط لازمهٔ‌فنی فراهم گردد درولایت قندهار وهرات و مزارشریف و غیره مثل ولایت قطغن تجربه گاهی برای اصلاحات زراعتی ولایات مذکور تاسیس نماید وهدایات لازمه بمدیریت زراعت قندهار داده‌شد تاسرازحالا باغ‌دند قندهار واراضی‌همجوارش‌را مخصوص‌تجربه‌گاه زراعتی گذاشته فعلاً دران انواع مختلفهٔ نهالهای‌مثمر و غیر مثمر قندهار را مطابق به نقشه و هدایات ریاست فوریه نماید تا دروقتیکه به‌نموی لازمه برسند از بهترین انواع اشجارپیوند شده تحت عملیات فنی قرار داده شوند .

علاوه‌بران یکنفر ازفارغ‌التحصیلان زراعت که‌درفارمهٔ قندوزعملیات نموده‌بود بایکمقدار تخم سبزیجات وهدایات لازمه بقندهار فرستاده شده تا درباغ دند تخم‌هایمذکور را بذرنموده زراعت‌آنهارا درقندهار وسعت بدهد. همچنین‌درجنگل مرنجان وارغنداب‌قندهار درسنه ۱۳۲۱ یکعدهٔ زیاد سفیدار ، عرعر ، چنار غرس‌گردیده قطعات جدید زمین به‌فوریه تبدیل گردیده است . برای مدیریت‌زراعت قندهار از مرکز هدایت داده شد تادرموقع لازمه به‌دوطرفهٔ نهر سراج قندهار ازسربند تاحدیکه آب رسیده است نهال توت‌که‌به آب وهوای گرم مساعد ودرخت بس مفید است غرس‌نماید همچنین هدایت‌داده شده است که‌بغرض آبادی وسرسبزی اراضی فوریه های نهال های متنوعه را در نقاط لازمهٔ اراضی تحت نهر سراج قندهار تشکیل نماید .

در فراه : چون منطقهٔ فراه نسبتاً کم‌آب بوده نظر بوسعت اراضی تعداد اشجار نیز دران منطقه قلیل است لهذا درسنه ۱۳۲۰ دراثرپیشنهاد حکومت‌اعلی فراه مبلغ یك‌لك افغانی برای حفر کاریزها ومبلغ هشتادهزار افغانی جهت احداث بیست عدد باغ بدو طرفهٔ سرك

شهر فراه از حضور منظوری حاصل و تخصیصیهٔ آن از بودجهٔ ریاست زراعت به فراه فرستاده شده بود .

قرار اطلاع واصله در سنه ۱۳۲۱ یك تعداد کاریز های قدیمه اصلاح و چند کاریز جدید نیز در اثر توجه و مساعی حکومت اعلی فراه ذریعهٔ ماموریت زراعت آن منطقه حفر گردیده و کارات مذکور ادامه دارد . در خصوص تعین حدود بیست عدد باغ وخریداری زمین وغیرهٔ آن نیز مراتب ابتدائی پیموده شده است .

درسنه ۱۳۲۰ در باغ پل فراه رود ودر کنار جاده های شهر و در قوریه باغ عکاسی وبدور شهر کهنه وقشلهٔ عسکری وغیره نقاط لازمه یکعدهٔ کافی نهالهای مثمر وغیر مثمر غرس گردید. درباغ پل فراه علاوه بران دراثر توجه ع،ع،ص حاکم اعلی فراه یکعده گلها واشجار زینتی ویك مقدار سبزیجات نیز ذریعهٔ ماموریت زراعت زرع شده است . درباغ بکوا ودل آرام وخرمالق ودرباغهای حکومتی چغانسور نیز یك تعداد نهالهای میوه دار جدید غرس گردیده است .

درهرات ، درسنه ۱۳۲۱ در اغهای تخت صفر وباغ شاهی ودرجنگلات رباط صدر، تلاس پل مالان یکعده نهالهای مثمر وغیر مثمر غرس گردیده است . لاکن نهالشانی مهمی که بعمل آمده است درباغ پشتون پل هرات است که فعلاً دارای هشت لك فلهٔ سفیدار ویکهزار وپنجصد نهال شنگ ویکعده ناجو وهفت هزار و هفتصد عددنهالهای سیب ، آلو، امرت وغیره است که روی هم درسنه ۱۳۲۰ وسنه ۱۳۲۱ غرس گردیده اند .

تعمیر یك حوض به طول وعرض ۳۲ متر وعمق ۳ ونیم متر برای آبیاری باغ تخت صفر وتوسعهٔ آن به اتمام رسیده است . ازطرف مدیریت زراعت هرات یکعده فلهٔ سفیدار وغیر در کشك وقلعهٔ نو وگلران فرستاده شده است درباغهای جدید الاحداث حکومتی های گلران، فادس اندسکن ،مرغاب دراثر توجه حکام یکعدهٔ زیادنهالهای اشجار مثمر وغیر مثمر غرس گردیده است .

در ولایت مزارشریف : درباغهای جدید الاحداث خواجه منگجك ، مزینان ،فیض آباد حضرت سلطان ، شورتپه ،شولگره ،دهدادی که درسنه ۱۳۲۰ غرس شده بود درسنه ۱۳۲۱ نهال شانی مطابق به هدایات ریاست مستقل زراعت به عدهٔ کافی بعمل آمده خصوصاً قوریه های بادام ، چهارمغز، زردآلو، سیب بهی، تاك مطابق به نقشه ویلان مربه بعمل آمده است تادر وقت ارزوه قرار هدایاتیکه ازمرکز داده شده است نهالهای مذکور ازبهترین انواع میوه ها پیوند شده تحت تربیه گرفته شود .

همچنین درباغهای تاشقرغان ، آقچه ، شنگ چهارگنبد ، مزینان یکعده نهالهای بدون غرس ویکعده نهالهای سالقه پیوند شده اند ولی ازمرکز هدایت داده شده تادرهمه ی سرکاری قوریه های بادام وچهارمغز که چوب آن خیلی قابلیت استحکام دارد تخم سبزیجات درباغ حضور زرع شده وتخم بعضی نباتات دوائی مانند [illegible] وغیره

ازاعمال وخوبیهای خود تعریف مکن. حسودمباش ، زیرانه بخودت ونه به آنهائیکه حسدمی برری سود میدهد . (۰)

درباغ دهدادی زرع شده است درخصوص احیا واصلاح جنگل قلند که تخمیناً مساحه ۴۰۰ جریب زمین رافرا گرفته واشجار آن مدعا ازسفیدار وبیداست که اکثرپیر و کرم خورده است هدایات لازمهٔ بمدیریت زراعت داده شده تا ذریعه هیئت اشجار کرم خورده و کهن آن را طوری قطع کنند که ازبیخ آنها نوده های صالح وجدیدی برآمده اشجار کرم خورده وحشرات مضره ازبین رفته جنگل دوباره احیا گردد ونیز از چوب اشجار قطع شده قرارلزوم استفاده لازمهٔ بعمل آید .

ب : اجرا آت جهته اصلاح حیوانات :

۱ـ یکی ازاجناس مهم حیوانات اهلی وطن عزیزما اسپ است که ازان برای سواری وبارکشی وقلبه درهرنقطهٔ وطن ما استفاده میشود وتکثیر واصلاح آن دارائی مملکت رابلند میبرد . بناءً علیه لایحهٔ درباره تکثیر تعدادواصلاح وتربیه اسپ های مملکت ازطرف ریاست مستقل زراعت ترتیب وبه مجلس عالی وزراء تقدیم گردیده ولایحهٔ مذکور بعدازتصویب مجلس وزراء وامضای حضور مبارک شاهانه ذریعهٔ فرمان علیحدهٔ صدارت عظمی بریاست توصل ورزیده ونیز فرامین علیحده اسمی نائب الحکومگی های هرات ومزار شریف وریاست تنظیمیهٔ قطغن وحکومتی اعلی میمنه که نقاط مهم تربیهٔ اسپ میباشند بریاست وارد گردیده تابمراجعش فرستاده شوند . فرامین مقام عالی صدارت عظمی باسوادلایحهٔ اصلاح نسل اسپ ها بولایات قطغن وهرات ومزار شریف و حکومتی اعلی میمنه فرستاده شد وتحریرشد که مطابق بمفاد احکام حضور نائب الحکومه گی ها وحکام به تعمیل موادلایحه پرداخته ازاجرا آت خویش بریاست اطلاع نمایند .

برای اینکه این مطلب به موفقیت مکمل تری فائز گردد حکومت برای تشویق اهالی بنام انعام وغیره یکمقدار پولی را نیزدربودجهٔ مملکتی منظور فرموده تا مطابق بموادلایحه باشخاصیکه به تکثیر ویا اصلاح اسپ های خویش می پردازند یك اندازه انعام نیز اعطا گردد ومتعاقب فرامین ولوائح تخصیصیهٔ انعامات به قطغن وهرات ومیمنه ومزار شریف فرستاده شد .

۲ : علاوه بران برای اصلاح گاوهای شیری نواحی کابل ازریاست زراعت ترتیبات مخصوصی گرفته شده است که بالتدریج وسعت داده خواهد شد . این ترتیبات مراد از خریداری یکعده نرگاو های طرمی است که از دائرهٔ نسلگیری علی آباد بعد از منظوری وصوابدید مقامات صلاحیت دار خریداری شده است تادر وقت مناسب درنقاط مختلفه نواحی کابل تعمیر داده شده اهالی در نسل گیری واصلاح گاو های خویش از آنها استفادهٔ لازمه نمایند ودر مقدار شیر وجنسیت گاوهای شان اصلاحاتی بعمل آید . علاوه برمنظوری محافظ وگاوران یکمشت پول بغرض تشویق وترغیب اهالی نیز منظوری حاصل شده است

تابه آن اشخاصیکه گارهای خود را بطور خوبتری نگاهداشته ودرخورا که وحفظ الصحهٔ آنها سعی وتوجه زیاده تری نموده‌اند وحیوانات‌شان به‌نسبت حیوانات‌دیگران چاق‌تر ویامقدار شیر شان زیاده تر باشد قرار ممیزی هیئت فنی انعام نیز داده شود .

۳ ، همچنین در خصوص تکثیر واصلاح جنس قاطر که در کشیدن عراده ها وبار ها ی سنگین استفاده های کلی ازان میشود چنین ترتیبی گرفته شده است که یکعده مرکب ها ی طرمی از غزنی خریداری وبه دایز نگی فرستاده شود تامرکب‌های مذکور به نقاط معینه تقسیم وبرای تکثیر نسل قاطر واصلاح آن بامادیان های آن منطقه تخلیط گردد .

٤ ، در خصوص گوسفند های مرینوس که قبلاً درولایات با گوسفند های وطنی مخلوط واز آنها نسل گرفته شده است چون اکثر آنها ازپیری قابل استفاده نبوده وياسقط شده بودند ریاست زراعت بابانک‌ملی ووزارت خارجه داخل مذاکره شده‌است تایکعده قوچهای جدید را از روسیه ویاهند خریداری نماید وبرای مدیریت های زراعت در ولایات هدایت داده شد که تاوقت رسیدن قوچهای جدید از قوچهای دورگهٔ مرینوس کار بگیرند .

٥ ، همچنین درقندهار وهرات ومزارشریف‌ومیمنه دراثر هدایات ریاست زراعت وتوجه نائب‌الحکومگی ها از فیل مرغهائیکه درسنهٔ ۱۳۲۰ فرستاده شده‌بود یکعده چوچه گرفته شده ویکعده فیل‌مرغهای کلان به غرض تکثیر جنس بفروش رسیده است . دراثر بروز بعضی امراض دربین فیلمرغهای قندهار ومزار شریف هدایات لازمه از ریاست زراعت داده شد.

٦ ، اگرچه برای اصلاح حیوانات ذریعهٔ فارم قندوز پروگرام فنی آن دراثر نبودن متخصصین ولوازم فنی امسال عملی شده نتوانست بااین هم برای مدیریت فارم هدایت داده شد که یکعده نریان های طرمی را که دارای صفات مطلوبهٔ نسل گیری باشد از قطغن خریداری نموده درفارم ازآنها نسل بگیرند ونیز بقسم اسپ های طرمی برای اصلاح جنس وطنی آنهارا بدسترس اهالی که از مادیان های خود خواهش چوچه گیری را داشته باشند بگذارند .

علاوه براین درفارم قندوز یکعده فیلمرغ نیزتحت‌تربیه وازآنها چوچه گرفته‌شده‌است.

ج ـ اجراآت به غرض توسعه وتنظیم واستفادهٔ اصولی جنگلات .

جنگلات هرات ومیمنه ومزار شریف وقطغن ودرهٔ شکاری ولایت کابل نه‌تنها باعث سرسبزی مملکت‌اند بلکه قابل توسعه بوده درصورتیکه اشجار آنها از تجاوزات مالدارها وگزند حیوانات شان محافظه شده بصورت صحیحی مورد استعمال قرار یابند عایدات مهمی از جنگلات مذکور گرفته خواهدشد لهذا ریاست‌مستقل زراعت درخصوص محافظه واستعمال اصولی اشجار جنگلات ولایت مزارشریف وقطغن وبدخشان وحکومت‌اعلی‌میمنه ودرهٔ شکاری تحقیقاتی بعمل آورده نظریات خود را درموضوع تشکیل ماموریت های جدید جنگلات قطغن

ومیمنه ومزار شریف و درهٔ شکاری بحضور تقدیم نموده به منظوری معاشات و مصارفات جدیدی نائل گردید .

در ولایت هرات چون پیشتر مدیریتی بنام مدیریت جنگلات منظوری داشت تبدیلی در تشکیل آن بعمل نیامد ، منظوری تشکیلات ماموریت های جدید (که مدعا از مامور ومعاون مامور ومحافظین جنگلات ونگرانها وپیاده ها است) به قطغن و میمنه ومزارشریف وولایت کابل فرستاده شد در خصوص اینکه چطور جنگلات مذکور حفاظه وتوسعه داده شده وچطور از اشجار وحاصلات آنها استفاده های اصولی بعمل آید لایحهٔ علیحدهٔ ترتیب وبولایت مذکور فرستاده شده علاوه برآن چون سابق باستثنای جنگلات هرات جمع آوری پستهٔ جنگلات میمنه و مزارشریف و قطغن تحت قیودی نبوده اهالی بدون داشتن کدام جوازنامه وبدون اینکه چیدن پسته وقت معینی داشته باشد ودرحینیکه هنوز پسته ها به پختهگی کاملهٔ خود ها نرسیده بودند بجمع آوری آن میپرداختند و در نتیجه از یکطرف یك حصه پسته های جمع نمودگی شان خام ویاپوچك بوده بخساره تجار وخودشان تمام می شد وازطرف دیگر مراقبت ونگرانی آنها ذریعهٔ مامورین جنگل بطور صحیح بعمل نیامده علاوه برجمع آوری پسته اشجار جنگل را نیز قطع نموده به جنگل خساره میرسانیدند .

لهذا برای جلوگیری این همه نواقص وبرای اینکه چین پسته تحت اصول ونگرانی آید چنین تصویب شد که اهالی بدون داشتن تکت نمیتوانند از پستهٔ جنگلات استفاده نمایند متعاقب آن یکعده تکت جواز پسته بمرکز طبع وبه قطغن ومیمنه و مزارشریف فرستاده شد تا بعد ازاخذ محصول معینی باهالی تقسیم گردد قراراطلاع واصله یکعده کافی تکت درمحال مذکور بفروش رسیده یکمقدار عایداتی ازین بابت حاصل شده است که قابل توجه بوده امید ازدیاد آن درآینده نیز برده میشود .

علاوه براین مامورهای جدید جنگلات برای معاینه وملاحظهٔ جنگلات منطقهٔ خویش برآمده دراطراف مساحهٔ جنگل وتعداد وانواع اشجار آن معلوماتی برای خویش فراهم نموده اند دراثر تاکیدات وهدایات ریاست مستقل زراعت درعایدات جنگلات هرات نیز درسنه ۱۳۲۱ زیادتی بعمل آمده یکعدهٔ زیاد تکت چیدن پسته بالای اهالی بفروش رسیده است و در ضبط وربط امور جنگلات از طرف مدیریت زراعت هرات وحکام محلی مساعی زیاده تری بعمل آمده است .

د : ـ اجرآت متفرقه .

۱ : در شروع سنه ۱۳۲۱ مدیر عمومی زراعت جهت معاینهٔ کارات زراعتی وملاحظهٔ باغها وجنگلهای حکومتی قندهار و فراه وهرات و مزارشریف ومیمنه و قطغن عازم صوبهای

مذکور گردیده بعدازدادن هدایات‌لازمه بمامورین‌زراعتی واپس بمرکزعودت وراپورت خود را بریاست زراعت تقدیم نمود .

۲ : برای تکمیل آن راپورتیکه موسیو (مت) متخصص نباتات بعد از معاینهٔ بعضی نقاط کتیراخیزهرات درسنه ۱۳۲۰ بریاست زراعت تقدیم نموده بود صحیب‌الله‌خان معاون متخصص مذکور که‌درسنهٔ گذشته نیز همرایش بود درشروع سنه۱۳۲۱ به هرات فرستاده شد تا نقاط لازمهٔ باقیمانده را معاینه نموده ازرقبهٔ اراضی بتهٔ کتیرا ومقدارحاصل وغیره خصوصیات آن معلوماتی عملی حاصل نموده راپورت خودرا بریاست زراعت تقدیم دارد .

مشارالیه بعدازتحقیقات ومعاینات لازمهٔ نقاط مطلوبه راپورت خود را بانمونه‌های کتیرا بریاست تقدیم نموده ریاست راپورت مذکور را تحت مطالعه قرارداده است .

۳ : درسنه ۱۳۲۰ شرکت پنبه بغرض ترویج پیله‌وری درین اهالی قطغن یکمقدار تخم پیله را فراهم نموده بریاست زراعت از نظریهٔ خویش اطلاع نموده طالب‌هدایات شده بود . ریاست‌زراعت یکنفر از مامورین پیله‌را ازریاست زراعت بقندوز فرستاد تاتخم هایمذکور را بیشتر ازاینکه باهالی تقسیم گردد از ملاحظهٔ خود گذرانیده در صورتیکه سالم و مناسب پیله‌وری باشند به‌توزیع آنها نظریه داده بعد ازان نقاط مختلف پیله‌وری را معاینه کرده برای نماینده‌های شرکت وبرای اهالی هدایات لازمه بدهد .

چون تخم‌های پیله‌را که‌شرکت باهالی تقسیم نموده‌بود ازخود ولایت‌قطغن‌بوده باصول فنی حاصل نشده بود لهذا برای اینکه از توزیع تخم خراب جلوگیری بعمل آمده تخم خوب درین اهالی توزیع گردد ، از ریاست زراعت برای مامورین شرکت خبر داده‌شد تا برای سال آینده تخم سالم وصحیح تهیه نمایند وبایریاست اطلاع نمایند تادرفراهم آوری تخم پیله صحیح اقدامات لازمه نمایند .

۴ : چون درولایت مزارشریف نیز یکمقدار تخم پیله وارده هرات درین اهالی تقسیم شده‌بود یک‌نفر مامور پیله‌وری‌را فرستادیم تادرخصوص پیله‌وری اساسی و درجهٔ صحیح پیله‌ها باهالی هدایت لازمه‌بدهد فراهدایات ریاست مامور مذکور نقاط لازمهٔ پیله‌وری را معاینه نموده بعد ازدادن هدایات لازمه باهالی راپورت خودرا بریاست تقدیم نمود .

۵ : یکمقدار تخم کتیر بسوی زودرس ازهند بریاست زراعت فرستاده شده بود تخم مذکور دریک قطعه زمین چاردهی تجربتاً زرع و نتیجه باوجودیکه زرع آن بسی دیرتر بعمل آمده امیدوار بخش بوده است .

۶ : بیشتر ازین نمونه های تخم هندی سبزی و حبوباتی افغانستان را برای مقایسه ومعلوم نمودن مقدار قیمتی مامورین شان به ممالک هندی فرستاده بودند و در نتیجه گفتنی می‌گفتند بعضی ازنمونه‌ها را قابل اصلیان ندانسته برای حصول نتیجه خوبتر

په ۱۳۲۱ کښې ځینې مهمې عسکرۍ مقرریدل

ع، ش فیض محمدخان فرقه مشر
د دوهمې فرقې قوماندان

ح ، محمدعثمان خان غنډمشر دقطغن
اوبدخشان دعسکرۍ قوماندان کفیل

ح ، غلام دستګیر خان غنډ مشر
د حربی فابریکو عمومی مدیر

ش ، خان محمدخان د ارکان حرب
کندکمشر چه په دی کال کښې
وروسته دتحصیل له فراغه له ترکیی
خخه راغلی دی

غ ،محمدنسیم خان دار کان حرب
تولیمشر ، چه په دی کال کښې
وروسته دتحصیل له فراغه له ترکیی
خخه راغلی دی

غ ،عبدالخالق خان د ارکان حرب
تولیمشر ، چه په دی کال کښې
. و رو سته د تحصیل له فراغه
له ترکیی خخه راغلی دی

په ۱۳۲۱ کښې ځینې مهمې مقرریې

ع ، ص داکتر محمد انس خان
دمعارف دوزارت دتعلیم او
تربیې رئیس

ع ، ص عبدالحی خان « حبیبی »
دمطبوعاتو دمستقل ریاست معاون
او د پښتو ټولنې عمومي مدیر

ع ، ص سید کمال خان دسمت
جنوبی مستوفی

ع احمدالله خان (کریمی) دمطبوعو
عمومي مدیر

ص ، عبدالبر خان د ژوندون مدیر

طالب‌مقدار زیاده‌تری ازآنها شده‌بود واز ریاست زراعت نمونهای ترخهای مطلوبه کمپنی بمقدار لازمه با نمو نه تر خهای دیگر نقاط افغا نستان فرستاده شده بود. کمپنی مذ کو ر دراطر اف ترخهای بعضی نقاط معلو مات چندی‌را ازریاست زراعت طالب شده وهنوز این مسئله تحت مذا کره میباشد .

۷ : بعضی حصص ولایات مزار شریف وقطغن و هرات وحکو مت اعلی میمنه ودر بعضی مربوطات ولایت کـابل مثل‌ده‌سبز وبتخاك دراثر کشفیات تیرماه سنه ۱۳۲۰ آثار ملخ وزه گذ اری آن بملاحظه‌رسیده بوددراثر فعالیت مامورین مدافعه‌بلخ وهمدستی اهالی تعدادزیاد ازحشرات‌مضره مذ کورهلاك‌وازخسارات‌زراعتی‌جلو گیری بعمل آمده‌است‌ونیزبرای‌جلو گیری ازبروز آینده ترتیبات لازمه‌ازطرف‌مدیریت‌دفع آفات ریاست‌مستقل‌زراعت گرفته‌شده‌است.

۸ : دراثر اطلاعیکه درخصوص پرواز ملخ ازسمت بلوچستان وایران بطر ف ولا یت قند هار وحکومت اعلی فراه بریاست زراعت واصل شده بود جهة حفظ ماتقدم وجلو گیری ازخسارات ممکنه یکعده مامورین فنی مدافعه ملخ ازمد یریت دفع آفات ریا ست به قند هار وفراه فرستاده شده بود تاسمت حر کت وفرود گاه ملخ‌های‌مذ کور را معلوم نموده بر یاست اطلاع‌وقرارهدایات‌واصله‌مر کزداخل اقدامات‌لازمه گردند. یکعده ازمامورین مذ کور تاوقتیکه امکان‌ورودملخ‌درنقاط‌مذ کورمتصوربود درقندهار وفراه‌بوده‌بعدازانقضای وقت بروز وپرواز ملخ چون اثری ازان بملاحظه نرسید واپس بمر کز مراجعه نموده رایورت اطمینانیه خویش رابشعبه‌مربوطه سپردند مراقبت این‌موضوع‌توسط مامورین‌فنی هنوزدرقندهار وفراه‌ادامه‌دارد.

۹ :درمدافعه‌مرض جولاگك وکرم‌پت دار که‌ازسنه ۱۳۲۰ باین‌طرف درباغات غزنی وقلات وسیغان وکهمرد وچهاردهی غوربند بروز نموده است درسنه ۱۳۲۱ نیز ترتیبات لازمه گرفته شده یکعده مامورین فنی باهدا یات لازمه جهة انحای‌حشرات مضره مذکور ودادن هدا یات به‌دهاقین درنقاط مذکور فرستاده شده است ونظر به را پورت های واصله از تعداد حشرات مذ کور وخسارات شان کاسته شده است .

امور مطبوعات

مدیریت‌عمومی‌نشریات :

اجرا آت‌قابل تذکر سال۱۳۲۱ مدیریت شعبهٔ اول مدیریت عمومی نشریات علاوه بریك سلسله کارهای معموله وعادی واموریکه بابعضی دوائر بنام معاونت اخلاقی نموده طور اجمال ذیل است .

۱ ـ بغرض تزئید جراید درمملکت وتوسیع وسائل‌تربیه وعرفان‌وهم‌به مقصد تسهیل امور طباعتی (حکومت‌اعلای میمنه) اقدام‌به‌تاسیس یك‌جریدهٔ‌هفته‌وار درمیمنه ، چنانچه فعلاً تشکیلات

جریده ومطبعه ولوازم طباعتی آن به تعاون مدیریت عمومی مطابع آماده ساخته شده است در سال ۱۳۲۲ مطبعه دائر وجریده بنشریات خود آغاز خواهد کرد .

۲ ـ کنفرانس های پانزده روزه بصورت مرتب واتخاذ ترتیبات جهت نشر برخی از کنفرانس ها در مجلات وطن .

۳ ـ تهیهٔ (۹۳) جلد کتاب برای طبع که اسمای آن علیحده ذکر یافته .

٤ ـ درجه بندی کتب که درظرف سال ازطرف نویسند گان رسیده وبملاحظهٔ هیئت قضاوت رسانده شده .

٥ ـ توزیع پنج دسته جوائز (آریانا ـ خوشحال خان ـ ابن سینا ـ جائزهٔ وزیر اقتصاد ـ جائزهٔ جشن (یانندارتون) به (۹۰ نفر) مولفین ومترجمین آن).

٦ ـ اجرای یك سلسله نام گذاری ها به معاونت پښتو تولنه .

۷ ـ توصیه به تزئید در قسمت نشریات پښتوی جراید ومجلات .

۸ ـ احصائیه ودرجه بندی مقالات منتشره درسال ۱۳۲۱ درمطبوعات وطن وتوزیع جوائز آن .

۹ ـ ارسال (۱۰۰) مقاله ومنظومه بغرض نشر به جراید بقسم امداد .

۱۰ ـ اقدام برای پیشرفت جراید ، مجلات ورفع احتیاجات ومشکلات آنها در داخل حدود وظائف شان .

۱۱ ـ ادامه دادن به تحریك اعانهٔ مطبوعاتی درولایات که باثر آن رویهمرفته مبلغ (۲۰۰۰۰۰) افغانی اعانه برای جراید ولایات تهیه شده است .

۱۲ ـ مراقبت جراید ومجلات مطابق مقررات مخصوصه ودادن هدایات لازمه راجع به بهبودی صوری ومعنوی آنها .

۱۳ ـ اظهار نظریه نسبت به آثاریکه برای ملاحظه باین اداره ازمقامات مختلف فرستاده شده است .

۱٤ ـ اقدام بتاسیس یك مغازه فروش لوازم طباعتی در مطابع ولایات وتهیهٔ سامان برای سال ۱۳۲۲ .

۱٥ ـ تشویق به تاسیس قرائت خانها درولایات وارسال وتهیهٔ آثار به آنها .

۱٦ ـ ترتیب استحقین نشان معارف طبق لائحهٔ جوائز بمقامات عالیه وپس از منظوری ترتیب توزیع آن .

۱۷ ـ ارسال (٤) جلد کتاب که دربان ملی نوشته شده برای طبع به ولایات .

۱۸ ـ تقسیم کتب مفیده قابل استفاده از جملهٔ آثار وارده به دوائر ذی علاقه مثل پښتو تولنه وشعبهٔ تاریخ وغیره .

۱۹ ـ تهیه وارسال (۳٦) جلد کتب جهت ترجمه به پښتو به پښتو تولنه ،

۲۰ ـ ترتیب لایحهٔ تالیف وترجمه برای سال ۱۳۲۲ .
۲۱ ـ ترتیب پروژهٔ جوائز مطبوعاتی برای سال ۱۳۲۲ .
۲۲ ـ انتخاب آثار وموضوعات برای تالیف وترجمهٔ سال ۱۳۲۲ .
۲۳ ـ سنجش با همکاری وزارت عدلیه راجع به تورید کتب مطبوع .
۲٤ ـ تصمیم برای تکمیل تمام کلکسیون های نشریات وطن از سالهای گذشته .
۲۵ ـ ابتیاع مطبعهٔ برقی هرات برای مدیریت مطبوعات ولایت مذکور ازپولهای اعانه بهمکاری وکیل نائب‌الحکومهٔ ولایت مزبور وتهیهٔ لوازم آن .
۲٦ ـ تهیهٔ لوازم واعطای هدایات‌برای بکارانداختن مطبعه که‌از طرف بعض اشخاص مطبوعات دوست بتشویق نائب الحکومهٔ قندهار به مدیریت‌مطبوعات قندهار اعطا شد ه .
۲۷ ـ خریداری یك‌لك وپنج هزار وسه‌صد وسی افغانی اسهام از پولهای اعانه ومفاهمه بامراجع مربوطهٔ آن .
۲۸ـترتیب‌اساسی تقسیمات کاغذوتحریك به‌صرفه‌جوئی‌ازقرطاسیه وکنترول‌مجلات و جرائد .
۲۹ ـ پیش نهاد وتثبیت دربارهٔ روی کار آوردن بیمهٔ صحی درریاست مطبوعات وغیره تنظیمات آن .
۳۰ ـ اقدام بساختمان یك‌عمارت جدید برای‌بعضی دوائرمدیریت عمومی نشریات .
۳۱ ـ تشکیل یك‌هیئت سپورت وساختمان موضع وتهیهٔ لوازم آن .
۳۲ ـ اقدام بروی کار آوردن صحنهٔ تمثیل وفراهم آوردن درامه ها و اقدا م بعملی کردن آن وترتیب صحنه بکمك وزارت معارف برای سال ۱۳۲۲ .
۳۳ ـ قرارداد بایك عده مترجمین جهت ترجمهٔ آثار .
۳٤ ـ خریداری یك عده کتب قلمی وچاپی برای ذخیرهٔ کتب خانهٔ مرکز و اطراف .

کتبیکه طبع شده :

۱ : ـ آریانا	اثر بناغلی « کهزاد »
۲ : ـ لغوی څېړنه	« « الفت »

کتبیکه بولایات جهت‌طبع فرستاده شده :

۱ : ـ مینوهنداره	اثر بناغلی « رشتین »
۲ : ـ لحان وپیژنه	« « خوزمن »
۳ : ـ دلحان طبیب‌اوسه	« « سردار محمدخان « زهیر »
٤ : ـ خوش بین‌اوسی	« « محمدیونس « مقیم »

کتبیکه برای ترجمه به پښتو تولنه فرستاده شده :

۱ : ـ معلومات عمومیه	اثر بناغلی « خوزمن »
۲ : ـ حفظ الصحه	« « احمد « ضیاع »
۳ : ـ حیض وعوارض آن	« « محمد یوسف خان
٤ : ـ فن معانی	« « قاری مرحوم
٥ : ـ سیاست نفوس زراعتی	« « « کریمی »
٦ : ـ دشمنان جوانی	« « دکتور غنی « افضل »
۷ : ـ حاوی الدرر	« « غلام رسول خان
۸ : ـ مقیاسات دنیا	« « محمد ناصر خان
۹ : ـ معقل القهقری	« « عبدالحمید خان
۱۰ : ـ گلهای بهاری	« « « پروانه »
۱۱ : ـ کاروان اشك	« « « غمین
۱۲ : ـ دبستان صنعت	« « « آئینه »
۱۳ : ـ معرفت	« « دکتور امیر محمد « اثیر »
۱٤ : ـ علم مساحه	« « محمد امان خان
۱٥ : ـ فلسفهٔ پرواز	« « عبدالحکیم « طبیبی »
۱٦ : ـ آداب معاشرت	محمد یوسف خان
۱۷ : ـ دائرهٔ سرخ	« « محمد امین خان
۱۸ : ـ روحیات	« « سردار محمد زهیر
۱۹ : ـ کابوس دیل	سویدا
۲۰ : ـ گرامر انگلیسی بفارسی	رشیدی
۲۱ : ـ دندان هری کولیتی گیری	واجد
۲۲ : ـ فلاش	محمد یوسف خان
۲۳ : ـ موفت کریستو	محمود خان
۲٤ : ـ کونتین درورد	میر عبدالواهاب
۲٥ : ـ شهرهای آریانا	صدیقی
۲٦ : ـ عروس ناگاه	« « عشقی

کتبیکه برای طبع موجود است :

۱ : ـ گلاوزی در افغانستان	محمد عثمان خان

۲ : ـ وطن وملت	اثر بناغلی « کریمی »
۳ : ـ جوان افغان	« « « رښتیا »
٤ : ـ بهلمسون	« « « الفت »
٥ : ـ اوسنی ادبا	« « « بینوا »
٦ : ـ صورت گران هرات	« « « نعیمی »
۷ : ـ حمید مومند	« « « رشتین »
۸ : ـ پشتون وپښتو	« « « زمریالی »
۹ : ـ تاریخ هرات	« « « جلالی »
۱۰ : ـ اقتصادیات افغانستان	« « محمدعتیق خان
۱۱ : ـ پښتومصادر	« « « ایازی »
۱۲ : ـ زن دراسلام	« « « طرازی »
۱۳ : حقوق اداره	« « « رښتیا »
۱٤ : ـ روحیات اطفال	« « عبدالرسول خان
۱٥ : ـ منطق	« « « بیتاب »
۱٦ : ـ بابر	« « « کهزاد »
۱۷ : ـ ملیهنداره	« « « نوری »
۱۸ : ـ دپښتو مصادر باغیچه	« « محمدشیر گل خان
۱۹ : ـ تعرفه واوامرپشتو	« « « کشاف »
۲۰ : ـ د سرشاهی پشه	« « « روشان »
۲۱ : ـ دپشتو فولکلور	« « اورادالدینخان
۲۲ : دپشتو متلونه	« « نوری
۲۳ : ـ پشتودودونه	« « « جرار »
۲٤ : ـ هندسه	« « نجم الدینخان
۲٥ : ـ دوطن په لارشهید	« « « بنادمن »
۲٦ : ـ تهذیب المستورات	« « محمد گل خان
۲۷ : ـ دپښتو اوجرمنی خودآموز	« « « رشیدی »
۲۸ : ـ دپښتو گلغوتی	« « « مخلص »
۲۹ : ـ دلائل المکاتیب	« آغامحمدخان
۳۰ : ـ علم النفس	« واسعی »

۳۱ : ـ ملی ژوند	اثر شاغلی اوراد الدینخان
۳۲ : ـ محمودی ادب	« « « پښتون »
۳۳ : ـ گیتان جیلی	« « « بینوا »
۳٤ : ـ دلخان طبیب اوسه	« « محمد ابراهیم خان
۳۵ : ـ طبیب خانهٔ هر شخص	« « « شعاع »
۳٦ : ـ منطق	« « قاری مرحوم
۳۷ : ـ فامیل بك	« « غلام صدیق خان
۳۸ : ـ دبریالی توب دستور	« « نور محمد خان « تره کی »
۳۹ : ـ لحان واکی	« « « اخلاص »
٤۰ : ـ تعلیم وتربیه	« « عبداللطیف خان
٤۱ : ـ جوامع الکلام	« « « واسعی »
٤۲ : ـ دژوندون دستور	« « سلطان محمد خان
٤۳ : ـ دارادی قدرت	« « نور محمد خان « تره کی »
٤٤ : ـ دهلکانو لارښوونکی	« « «
٤۵ : ـ دخوشبختی لار	« « سلطان محمد خان
٤٦ : ـ معلومات راجع بافغانستان	« « محمد صدیق خان
٤۷ : ـ باغچهٔ میوه	« « عبدالکریم خان
٤۸ : ـ ساختمان زبان پښتو	« « محمد صدیق خان « طرزی »
٤۹ : ـ جغرافیای اقتصادی افغانستان	« « محمد نادرخان معلم
۵۰ : ـ رشحات خلیل	« « « خلیل »
۵۱ : ـ غزلیات فرحت	« « فرحت »
۵۲ : ـ حقیقت ایمان	« « کاموی »
۵۳ : ـ تاریخ آل عثمان	« « حبیب الله خان
۵٤ : ـ دارالمنظوم	« « عبدالقیوم خان
۵۵ : ـ دژوندانه دود	« « لطاز »
۵٦ : ـ دپښتو لار	« « « الفت »
۵۷ : ـ مختصر اولنه تاریخ	« « عبدالحمید خان
۵۸ : ـ دجواهرو لغول	« « محمد امین خان
۵۹ : ـ خلاصهٔ میراث	« « حبیب الله خان
٦۰ : ـ ردتشبیه ضادالظا	« « حبیب الله خان جاجوری
٦۱ : ـ روح الاجتماع	« « واسعی »

شعبهٔ دوم :

۱ ـ مضامین ویادداشتهای لازمه وتراجم مهمهٔ اخبار که‌از منابع مختلفه ازقبیل جرائد ومجلات خارجی ترجمه وبمقامات مربوطه تقدیم شده‌است (۲۵۳۷) نمره .

۲ـ مراوده بادوایرمهمهٔ کتنگ فروشی‌های خارجه‌وتجدید اشتراك کتنگ‌های که‌میعاد اشتراك آن‌اختتام پذیرفته بودوترجمه عده‌زیادی ازکتنگ های‌مذکور که یمسائل ومصالح افغانستان ویابه‌مسائل عمومی وآفاقی مربوط‌بود ه‌ذریعه مترجمین اداره‌وتقدیم تراجم‌مذکور بدوایر مربوطهٔ دیگر (بالغ‌برسه هزار کتنگ جمع شده است .)

۳ ـ مضامین ومقالات که نسبت‌به‌تمام شئون افغانستان بحث رانده‌درجرائدومجلات مختلفه ترجمه وتراجم‌آن‌بدوایر مربوطه ویاجهة نشر واشاعه بجرائد داخلی تقدیم شده است .

٤ ـ ترتیب مقالات مفیده ازشعبه دوم نشریات به‌جهةنشر دراخبار های خارجه وارسال آن‌به‌دوایر اخبارهای خارجی .

٥ ـ اشتراك جرائدومجلات مختلفه‌برای اداره‌وتجدید اشتراك جرائدیکه میعادواشتراك آن بسر رسیده بود .

٦ ـ اقدامات برای خریداری یکعده کتب مفیده ازالسنه مختلفه برای کتابخانه ریاست ذریعه کتابفروشی‌ها ونمایندگیهای افغانی درخارج وتورید آنها ازخارج به کابل .

۷ ـ اقدامات‌برای خریداری کتب وخریطه‌های لازمهٔ کارآمد دوایر مرکزی ریاست وهکذا اقدامات جهة اشتراك جرائد ومجلات مختلفه خارجی‌برای دوایر جرائدولایات .

۸ ـ مطالعه وتتبع مضامین ومقالات راجع بافغانستان ویاراجع بمسائل عمومیه در متجاوز از۵۰نوع جرائد ومجلات خارجی (که‌باثر اشتراك ویابصورت مجانی و تبادله باداره وارد شده‌است) وانتخاب مضامین ومقالات لازمه ازبین آنها برای ترجمه ونشر .

۹ ـ ارسال یکعده معلومات‌نشریاتی وآثار مطبوعه‌ازقبیل‌روزنامه‌ها، مجلهٔ کابل، سالنامه‌ها ومخصوصاً سالنامه ۱۳۲۰ کابل ـ وآثارتازه‌مطبوعه‌پشتوتولنه وفوتوهای رجال‌ومناظروموسسات وغیره افغانی به‌موسسات علمی ومطبوعاتی خارجی واشخاص متتبع خارجی .

۱۰ ـ دوام دادن‌روابط سابقه‌واقدام برای‌تاسیس‌روابط عرفانی‌ومطبوعاتی جدید باکتب خانه‌ها ومقامات علمی وتاریخی خارجه.

۱۱ ارسال یکعده سالنامه‌ها وسایر نشریات افغانی به‌نمایندگی‌های افغانی درخارجه.

۱۲ ـ تهیه فوتوهای‌لازمه خارجی وداخلی جهة جرائد مرکز وولایات وجهة سالنامه‌کابل.

۱۳ ـ تدوین وترتیب اجمال‌های سیاسی موقوته وتقدیم وارجاع آن بمراجع مربوطه .

نشریات رادیو :

دوسال قبل این دستگاه درشب اول سال ازطرف والاحضرت وزیرمعارف ومعاون صدارت عظمی گشوده شده بود . رادیو کابل درظرف این دوسال درتوان خود خدمتیکه میتوانست انجام داد وکوشید که اسباب خوشنودی شنوندگان رافراهم آرد . درمیان همین کوششها سال دوم نشریاتی پایان یافت واینك ـ بنشریات سال سوم خود آغازنموده هدفیکه رادیو کابل درظرف سال تعقیب کرد . عبارت ازسه نکتهٔ اساسی ذیل بوده اول ـ خدمت بزبان ملی پښتو که درین راه مانند سائر موسسات خادم زبان ملی پښتو وظیفهٔ خود را بجدیت روز افزون انجام داده است .

دومین هدف اساسی رادیو کابل خدمت به معلومات وبلندبردن سویهٔ شنوندگان بوده که حتی الوسع با انتشار مقالات متنوع ومفید خواه ازجهت ازدیاد معلومات آفاقی وبین المللی وخواه ازپهلوی کمك بمسائل اجتماعی ـ صحی ـ اقتصادی ـ زراعتی ـ وغیره جنبه های زندگی تا اندازهٔ این وظیفه را درظرف سال انجام داد وازهردر بصورت مقالات مسلسل ومتفرق ودیالوگ ودرامه واقسانه وغیره برای ازدیاد معلومات شنوندگان خود کار کرد .

هدف سوم رادیو کابل مشغول ساختن شنوندگان بود توسط موسیقی . شعبهٔ موسیقی نشریات رادیو که روز وشب آرزو دارد بذوق مردم خدمت کند درظرف سال باشنواندن انواع مختلفهٔ موزیك سرودها ـ نغمه ها ـ ترانه ها ـ وغیره توانست حتی الامکان اسباب خوشی شنوندگان خود را فراهم آرد .

اینك خلاصه آنچه درظرف سال از اول حمل ۱۳۲۱ تا اول حمل ۱۳۲۲ در رادیو کابل انتشار یافته بعرض رسانده میشود که به سه قسمت ذیل تقسیم شده .

(۱) کنفرانسها ـ (۲) خبرها ـ (۳) موسیقی ـ

اول ـ درقسمت کنفرانسها ادارهٔ نشریات رادیو کابل توانست که بهکاری فعلا وجز نویسان پایتخت ـ طبق پروگرام میشوه درموضوعات مختلفه ۶۹۸ مقاله انتشار بدهد که از انجمله ۸۹ مقاله تاریخی ۵۳ مقاله جغرافیائی ۹۶ مقاله صحی ۱۲۳ مقاله تربیوی واجتماعی واخلاقی ۴۸ مقاله اقتصادی ۹۹ مقاله زراعتی ۲۵ مقاله ادبی ۲۹ مقاله سیاسی ۶۲ مقاله موعظه دینی و ۴۰ مقاله متفرقه و ۲۰ پارچه نظم که درپیرامون ۸۲۷۶ صفحه و ۲۳ نغمه میگردد علاوه بران از طرف صبح مقالات گوناگون بنام امورخانه که هر مقاله آن بر صفحه و ۲۲ نغمه میشمار شده که درپیرامون درتمام سال بالغ بر سه صد مقاله شده که اگر روی مقالات دیگر افزوده شود شمار مقالات رابه ۹۹۸ وتعداد صفحات نشر شده رابه ۹۲۷۶ صفحه میرساند .

دوم درقسم خبرها مخصوصا برای انتشار آخرین اخباریکه صحت سرویس آخرین

خبرهای شب علاوه گردیده وروبهمرفته درظرف سال در حدود (۱۶۰۶۰) صفحه خبرانتشار داده شده .

سوم درقسمت موسیقی بانواع مختلف آن فعالیت بخرج داده شد چه ازیك طرف بانتشار موزیك کلاسیك وازطرفی درنشرموزیك محلی بنام کلیوالی وروستائی‌وسوم باشاعهٔ موزیك مخصوص رادیو کابل سعی بعمل آمدازهرقسمت‌نظربگنجایش‌پروگرام ووقت برودکاست گردید که روی اینها ساختن ونشرنغمه های خوب ونغمه های‌یکه تهیه‌وریکارد های‌مخصوصهٔ رادیو کابل وبرودکاست نغمه های‌غربی‌توسط ارکسترا ازجملهٔ کارهای‌یکسالهٔ رادیوکابل‌حساب میشود . درهمینجا علاوه باید کرد که کورس موسیقی که در نیمهٔ اخیر سال گذشته تاسیس یافته بود امتحان سالانهٔ خود را درین سال بموفقیت به پایان رسانده وفعلا بدروس‌سال دوم خود دوام میکند وهم برای پیشبرد موسیقی ملی وآشناساختن‌شاگردان به آهنگ های‌پښتودرپروگرام کورس‌موزیك یك حصهٔ جدا گانهٔ درنیمهٔ دوم سال‌تخصیص‌وبکارخود کامیابانه ادامه داده . مجموع ساعات نشریات رادیو کابل‌درظرف سال که در روزهای‌عادی چهارونیم ودر روزهای جمعه ورخصتی و اعیاد پنج ونیم ساعت باشدبالغ بر ۳۰دقیقه ـ۱۶۹۴ساعت میگردد که بدینقرار تقسیم یافته .

تلاوت قرآن کریم	۲۵ـ۳۵ساعت
موعظه	۲۰ـ۴۰ »
امورخانه	۰۰ـ۲۵ »
مضامین	۰۰ ـ ۱۷۵ ساعت
خبرها	۲۵ ـ ۳۹۵ »
درس‌پښتو	۳۰ ـ ۵۵ »
سازوآواز	۲۳ ـ ۷۹۴ »
سازغربی	۶ ـ ۴۵ »
ریکاردشرقی	۲۴ـ ۱۱۳ »
ریکاردغربی	۳۷ ـ ۳۴ »

بهمین‌صورت ادارهٔ‌نشریات رادیو درانتشار مجلهٔ پښتون‌زغ قدمی دیگر برداشته وآنرا بشکل مجلهٔ ادبی ماهانه در آورد که متضمن پروگرام ماهانهٔ رادیو کابل میباشد که با وجود بحران کاغذ ومشکلات طباعتی امروز بموفقیت درسایهٔ علاقه‌مندی خوانندگان خود در صف مجلات وطن نشسته .

اینست خلاصهٔ کارهای که ادارهٔ نشریات‌رادیودرظرف‌سال انجام داده (فعالیت سالانهٔ شعبهٔ تخنیکی رادیو درذیل اجراآت وزارت پست وتلگراف ملاحظه شود) .

امور متفرقه :

۱ـ تعمیر یک عمارت جدید برای کورس موسیقی که در اواخر سال گذشته شروع و اکنون درجوار مدیریت نشریات رادیو بپایهٔ تکمیل رسیده ودارای تالار های دروس سازو آواز واطاق های اداره وغیره میباشد .

۲ـ توزید یک مقدار ریکارد خام وسامان ریکارد گیری که بواسطهٔ آن اکثر نغمه‌ها وآوازهای خوانندگان ونوازندگان وهمچنین نطق‌های رسمی وغیره ثبت وتهیه شده است .

د باختر آژانس

اول ـ ادارهٔ آژانس باختر مرکب از شعبات ذیل میباشد :

۱ـ شعبهٔ اداری .
۲ـ شعبهٔ تدقیق .
۳ـ شعبهٔ مترجمین .
٤ـ شعبهٔ اطلاعات .
٥ـ شعبهٔ عکاسی ورپورتاژ .
٦ـ نماینده های آژانسی ولایات .

دوم ـ اجراآت سال ۱۳۲۱ این موسسه :

۱ـ خبرهائیکه درجراید مملکت بمنصهٔ اشاعه گذاشته شده است. ۲٤٤٥۸ خبر
۲ـ خبرهائیکه برای نشریات رادیو فرستاده شده است . ۱۲٤۸۰ »
۳ـ خبرهائیکه برای اطلاع دوایر مربوطهٔ مملکتی فرستاده شده . ۳٦۱۲
٤ـ مقالاتیکه دردارالترجمهٔ آژانس ترجمه شده و برای نشریات رادیو فرستاده شده درحدود ۲۰۰ مقاله
٥ـ از آژانس بمدیریت مطبوعات ولایات که اجمال خبرهای خارجه تحاریر شده ۲۰۰۰
٦ـ خبرهائیکه ذریعهٔ نمایندگان آژانس و ولایات و حکومت اعلی رسیده و نشر شده درحدود ۸۰۰۰ خبر
۷ـ اعلاناتیکه در آژانس ملاحظه وحکم نشر داده شده ۱۷۲۳
۸ـ عکسهائیکه ازمناظر طبیعی وقابریکه‌ها وسایرموسسات انتعاشی گرفته شده ودرجراید داخلی وقتاً فوقتاً نشر گردیده وهم برای بعضی مطبوعات خارجی روانه شده ۱۳۲٦ قطعه

این موسسه دربدایت کارخود میباشد ودرصدد است که همه وسایلی را برای تکمیل خود تهیه نماید . بهنسبت آغاز تا کنون دوره های تکاملی را پیموده است وهم اخیراً بکمک وزارت

پست وتلگراف موفق آمده است تایکدستگاه مستقل تلگرافی برای خودتدارك نماید چنانچه قسمت زیاد سامان ولوازم آن باوجود مشکلات موجوده درشرف وارد شدن بوده و عنقریب درالحاقیهٔ کلوپ رادیو که ازهر حیث مطابق مقتضیات فنی واداری آن میباشد تاسیس ودایر خواهد شد .

مدیریت عمومی پښتو ټولنه

مدیریت دایرة المعارف

نظر به پروگرام موضوعه تدوین دائرةالمعارف پښتوی افغانستان وتأسی نظریات معارف خواهانهٔ حکومت متبوعه مدیریت دائرةالمعارف در ظرف سال ۱۳۲۱ برعلاوهٔ غور و تدقیق دراطراف مواد ومعلومات مختلفه وحاصلهٔ سال ۱۳۲۰ موفق به جمع آوری وتهیهٔ قریب (۱۵،۰۰۰) صفحه مواد متنوعهٔ علمی ازماخذ مختلفهٔ شرقی و غربی وهکذا نائل بفراهم آوری یك اندازه معلومات ومواد محلی ذریعهٔ فضلا وادباء وطن جهت دائرةالمعارف گردیده است . چنانچه به تطبیق ، تدقیق وتتبع موادحاصله وگردآمده باأصل ماخذها ومقابله باماخذمختلفهٔ دیگر صرف مساعی دارند . وعلاوه برای ترجمه وترتیب موادحاصله بزبان ملی ادبای لایق وفهیم پښتو را موظف وحصهٔ ازمضامین مرتبه وتدقیق شده را ذریعهٔ ادبای موصوف به پښتو آورده وآماده نموده است . رویهمرفته مدیریت مذکور برای تهیه وجمع آوری تمام شقوق علمی وفنی ومعلومات داخلی وخارجی دائرةالمعارف که اهمیت آن بهمه ارباب دانش هویداست دائماً با صاحبان تخصص واهل فن وذوات فاضل ودانشمند درتماس بوده و ساعی است تا پروگرام وسیع خویش را درر شته های مختلفه حسب مرام تعقیب وبخواست خداوندوتوجه ونظریات عرفان خواهانهٔ حکومت متبوعهٔ خویش وهمت وکمك ارباب دانش هر چه زود تر باین امر مهم وعالی بیش از پیش موفق آید . (ومن الله التوفیق)

شعبهٔ نقد وتبصره :

۱ ـ نشر مقالات ومضامین انتقادی وتبصروی بغرض اصلاحات ادبی وصحت پښتو ازطرف گل پاچا « الفت » مبصر عمومی پښتو ټولنه .

۲ ـ ترتیب یك لایحه وانعقادیك مجلس بزرگ فضلای مرکز بغرض توحید ادبی وتحریری پښتو

۳ ـ نگرانی ومراقبت پښتوی جراید ازطرف معاون شعبه شاغلی عزیزالرحمن خان (سیفی)

٤ ـ نوشتن جزء دوم جلد پنجم پښتو کلی ـ ازطرف مبصر عمومی .

٥ ـ غور وتدقیق درجزء اول جلد ششم پښتو کلی .

٦ ـ همکاری ومعاونت باجراید .

۷ ـ تصحیح وترجمهٔ اسما واعلام وجداول رسمی دوایر باشتراك وهمکاری مدیریت قواعد .

۸ ـ نظر ثانی ودقت درپښتوی یك حصه از کتاب برلیتس اثر بناغلی (یژ واك) .
۹ ـ همکاری باوزارت جلیلهٔ معارف در انتخاب وتهیه اشعار ومضامین منثور برای کتب قرائتی .
۱۰ ـ نوشتن یك اثر منظوم بنام (زخمی زړه) بصورت یك رسالهٔ ادبی .
۱۱ ـ نوشتن یك رسالهٔ منثور دراطراف رسم الخط پښتو .

شعبهٔ قواعد

الف تألیفات :

۱ ـ جزء اول سمستر ششم پښتو ، تالیف صدیق الله خان رښتین به اصول گرایمر تطبیقی وتدریسی نوشته شده است . ۱۲۰ صفحه
۲ ـ یك گرایمر جدید پښتو بطرز واسلوبی که جامع کلیه قوانین بوده ازمکمل ترین گرایمرهای پښتو بحساب می رود مؤلفین بناغلی صدیق الله خان رښتین ومولوی محمد شیر گل خان کاموی . ۳۰۰ »
۳ ـ تالیف یك حصه گرایمر جدید بزبان پښتو از بحث مصدر الی آخر بحث فعل مؤلف مولوی محمد شیر گل خان کاموی . ۱۹۶ »
٤ ـ کتاب مصادر پښتو بنام « دپښتو تاج المصادر » درحدود پنجهزار مصادر مؤلف محمد شیر گل خان کاموی .
٥ ـ یك رساله دراطراف املاو رسم الخط پښتو ، مؤلف ، بناغلی عبدالقادر خان ٤۰ »
یك کتاب بنام (پښتو لوستنه) در (٥۰) صفحه » »
٦ ـ جلد دوم پښتانه شعراء شامل « ۱۱۰ » نفر شاعر بطبع ونشر رسیداست ۳۰۰ »
درتدوین وترتیب جلد سوم پښتانه شعرا نیز کار شده است وتذکرهٔ شعرای حماسی نیز تاجائیکه ممکن بود ترتیب و فراهم شده . یك جلد

ب تراجم :

۱ ـ تراجم اصول نامه های شورای ملی . ۱۲٦
۲ ـ وضع لغات جدیده (٤۰۰) لغات .
۳ ـ پښتو نمودن سرلوحه ها واسمای دوایر دولتی وغیره (٥۰۰) جمله .
٤ ـ ترجمهٔ گرایمر ترکی « تورکچه » متن جم بناغلی میر سید احمد خان غندمش وزارت جلیلهٔ معارف به
که بطور افتخار و رایگان ترجمه نموده است . یك جلد) شریعهٔ تشریح شعبهٔ قواعد به پښتو توسط
انجام گردیده است .
٥ ـ کتب قلمی که شعبهٔ تشریح شعبهٔ قواعد بطور رایگان به پښتو توسط انجام گردیده است .
٦ ـ دیوان میرزا خان یك جلد »
۷ ـ تفسیر والضحی ، یك جلد .

۸ منهاج العابدین ، یك جلد .
۹ رسالهٔ پښتو در اطاعت اولوالامر ـ یك جلد .

شعبهٔ لغات

در شعبهٔ لغت علاوه برلغاتی که درسال ۱۳۲۰ جمع شده یك اندازه لغات دیگری نیز درکتب علمی وادبی قدیم پښتو وازمحاورات قبائل پښتون اتخاذ وبرآن افزوده شده است .
در لغات سال گذشته نیز تاحدی تدقیق وتحقیق بعمل آمده وبمحضر فضلای پښتو زبان گذاشته شده تابعد ازتدقیقات کامل جهت تصحیح وتنقیح آن بصورت یك فرهنگ عصری جامع مورد طبع گذاشته شود .

شعبهٔ تالیف وترجمه :

الف :ـ (۱) ترجمهٔ کتاب عربی (کیف تحافظ علی صحتك) بنام روغتیا (۱۸۸) صفحه (۲) تالیف وتدوین کتاب جلددوم خوږ بانډار (۳۲۹) صفحه حاوی یکصد وسیزده حکایت (۳) رسالهٔ دمینوستانیه یعنی تعبیرات عاشق ومعشوق (۵۲) صفحه (٤) تکمیل واختتام ترجمهٔ کتاب اسرار زندگی بنام (دروغتیا عمومی قوانین) درحدود (٤۱۰) صفحه (٥) ضروب الامثال پښتو پنج صفحه (٦) مقابله و تصحیح اوراق دائرة المعارف (۱۲۰۳) صفحه (۷) مضامین متفرقه وترجمهٔ اصولنامه‌ها وغیره (۷۱) صفحه(۸)همکاری ونوټ دادن سرهای ملی به‌رادیو(٤٥) صفحه بناغلی محمد گل خان « نوری » مدیر شعبهٔ تألیف وترجمه .

ب : (۱) ترجمهٔ کتاب سعادة الزوجین در حدود (٤۲۰)صفحه(۲)ترجمهٔ اوراق دائرة المعارف (۱۲۰۳) صفحه (۳) مضامین متفرقه وترجمهٔ اصولنامه ها وغیره (۹۳) صفحه بناغلی مولانا عزیز الرحمن خان .

ج :ـ ترجمهٔ کتاب حکومت عوام ترکی در حدود (۱۰۰) صفحه که قریب الاختتام است عبدالحمیدخان عضو شعبهٔ تالیف وترجمه.

د :ـ (۱) جمع آوری رباعیات وچهار بیتی های قدیمه (۱٦۳) صفحه (۳)نگارش(۱۳٦)صفحه مضامین برای جلد سوم پښتانه شعراء (۳) نیمکی های ملی (۲٥) صفحه (٤) فراهم کردن اشعار حماسی (۱٥)صفحه (٥) تالیف کتاب وشتی که یك عده لطائف و فکاهیات میباشد (۱۲٦) (٦) کمك ونوټ دادن سرها بهادارهٔ نشریات رادیو بناغلی غلام رحمن خان « جرار »

ه :ـ (۱) شرح حال سید جمال الدین افغان (٤٤) صفحه (۲) تذکرهٔ مشاهیر و علماء مشرقی (٦۲) صفحه (۳) ترجمهٔ کتاب روح التربیه (۲۰٥) صفحه (٤) معرفی (٦۰) نفر شعراء پښتو برای طبع جلد سوم پښتانه شعراء بناغلی قاضی اورادالدین خان .

مدیریت کورس‌ها

الف : درسال ۱۳۲۰ درمرکز کابل (۱۰٤) کورس) جمله ۲۳۹ کورس
« « « « ولایات (۱۳۵) «)

❀ ❀ ❀

ب : « « ۱۳۲۱ درمرکز کابل (۱۳۰) کورس)
« « « « ولایات (۱۷۷) «) جمله ۳۰۷ «

از دوموادهٔ (الف) و (ب) فوق واضح میگردد که نسبت بسال ۱۳۲۰ در سال جاری درمرکز ۲٦ودرولایات ٤۲ کورس اضافه وعلاوه درهرولایت یکیکنفرمامور نیزاعزام گردیده . ودر کورس‌های مستعجله یك‌تعداد متعلمین تحت تعلیم گرفته‌شد که‌پس‌ازنتیجهٔ‌امتحان و کامیابی آنها عدهٔ ازنفری‌مذکور بوزارت جلیلهٔ معارف فرستاده شده وازبافی‌نفری آن درخود شعبهٔ کورس‌ها کار گرفته می‌شود .

کورس‌های اکابر :

کورس‌های اکابر که درهذه‌السنه از طرف ریاست مستقل مطبوعات بتأسی نیات عرفان پرورانهٔ حکومت بهی‌خواه ما برای باسواد ساختن اشخاص کلان‌سال بی‌سواد که در مرکز وولایات تاسیس گردیده قرار ذیل است :

دوائر ملی وغیره :		قشله های عسکری	
کابل	۳٤ کورس		۲٤ کورس
قندهار	۹ «		۱۰ «
هرات	٤ «		۱٦ «
مزارشریف	٥ «		۱٥ «
مشرقی	۱ «		۱۳ «
میمنه	۹ «		۰ «
قراه	۳ «		۳ «
غزنی	۲ «		٤۷ «
گردیز	۰ «		٥ «
قطغن‌وبدخشان	۰ «		۹ «
	٦٦ کورس		۱٤۱ کورس

از تمام کورس های فوق‌الذکر پښتو و اکابر همیشه تفتیش ، و از پروگرام تعلیمی شان وقتاً فوقتاً باخبری بعمل آمده و درختم هر سمستر کتاب پښتو کلی امتحان هرکورس اخذ ودراثر راپورهائیکه رسیده نتائج امتحانها مفصل ترتیب گردیده وعلاوه برای عموم کورسهای فوق‌الذکر کتب تعلیمی ، معلم ، تخته و غیره سامان تدریسی چه در مرکز و چه در ولایات تهیه و فرستاده شده .

مدیریت صحافت :

۱ : ـ تهیهٔ مضامین وکلان کردن قطع وحجم مجلهٔ کابل وترجمهٔ مضامین فارسی که از خارج پښتو تولنه بغرض نشر رسیده ، وترجمهٔ بعضی مقالات ازعربی وجراید خارجی و مرتباً نشر مجلهٔ مذکور .

۲ : ـ تهیهٔ مضامین دکابل کالنی .

۳ : ـ تصحیح ونظر ثانی جلد دوم پښتانه شعراء ونگرانی طبع اوراق بازگشتی آن درمطبعه ازطرف «بینوا» و«نظامی» .

٤ : ـ ترجمهٔ کتاب برلیس به‌پښتو تقریباً (٦٠) صفحه ازطرف «بینوا»

٥ : ـ انتخاب آثارشعراء گذشتهٔ پښتو ونویسندگان عصرحاضروفرستادن آن‌بوزارت جلیلهٔ معارف بطور کمك ومعاونت تقریباً (۲٥٠) صفحه ازطرف «بینوا» و«نظامی» .

٦ : ـ کمك به‌نشریات رادیو .

۷ : ـ تصحیح اصل مضامین ونگرانی‌طبع کتاب کورسهای اکابر درمطبعه ازطرف نظامی.

مدیریت عمومی تاریخ

علاوه برامورادارى که‌اجراآت آن‌بتوسط مدیریت عمومی تاریخ‌وموزه درسال ۱۳۲۱ صورت گرفته ، اجراآت ذیل نیز درمدیریت مذکور بعمل آمده است .

الف : مجالس : ـ این مجالس بر دو نوع است یکی مجالس بزرگ‌تاریخی که‌در آن تمام همکاران شعبهٔ تاریخ شرکت ورزیده ودرین سال دومرتبه انعقاد یافت ودوم جلسه های هفتگی که‌بحضور والا حضرت وزیر معارف (معاون صدارت عظمی) ورئیس‌مستقل مطبوعات واعضای مهم کمیسیون تاریخ درتمام سال منعقد شده‌است .

ب تالیفات .

۱ : ـ نگارشات شاغلی احمدعلیخان کهزاد :

رسالهٔ توکیوها (ترکها) دولت کاپیسا ، کوشانی‌های خورد یاشاهی های‌کابل ، ترکی شاهی ، برهمن شاهی ،رتبیل شاهان ومقابله بااعراب ، رسالهٔ اشکانی‌ها وپارتها و تجدید نظر

ونگارش رسالهٔ سلطنت مستقل یونانی‌های باختر ـ رسالهٔ رتبیل شاهان برای سالنامهٔ ۱۳۲۱ نگارش یك سلسله مقالات برای مجلهٔ کابل وارسال کنفرانسهای تاریخی برای رادیو کابل وتشکیل جلسه‌های هفته وار تاریخی باحضور ع ، ج والاحضرت وزیر معارف (معاون صدارت عظمی) درتمام دورهٔ سال .

۲ : ـ نگارشات مباغلی علی احمد خان « نعیمی »

فصل طاهریان برای تاریخ مسلسل افغانستان ـ تهیه مواد واسناد ویاد داشت ها ومأخذ برای نگارش فصل صفاریها ـ رسالهٔ کوچك «غور» برای سالنامهٔ ۱۳۲۱ ـ یك سلسله مقالات برای مجلهٔ آریانا ـ اهتمام درتصحیح وطبع وروش طبا عتی مجلهٔ آریانا ـ یك سلسله مقا لات وتراجم برای مطبوعات مرکز .

ج نشریات :

علاوه بربعضی کتب تاریخی که تحت طبع گرفته شده، درین سال یك مجلهٔ جدید بنام آریانا متضمن تحقیقات ومقامین تاریخی وعلمی نیز ازطرف مدیریت عمومی تاریخ تاسیس وچند شمارهٔ آن تا کنون باضافهٔ مقا لات بزبان فرانسه نشر وموجب دلچسپی مخصوص علاقه مندان تاریخ وثقافت ملی قرار گرفته است .

مدیریت عمومی مطابع

الف : مطبعهٔ عمو می کابل که مو ظف به خدمات طباعتی دوایر مملکتی وامور نشریاتی کلیهٔ مطبوعات وعن است درین سنه بر علاوهٔ ایفای خدمات مذکوره که تمام فرمایشات ادارات دولت را ازقبیل طبع وتدارك کتب واوراق کار آمد اداری ومحاسباتی ومکتوب ومبنوت به یك پیمانهٔ وسیع نظر به پیشرفت وتوسیع کارهای دولت عملی نموده مجلات وجرایدوعن را نیز بافشنگی وتزیینات لازمه دارای فوتوها ونقشه‌ها وتصاویر خوبی وتازه گی حروف هریك را به موقع مبنهٔ نشر آن طبع وبمقامات مربوطه سپرده است کتبا بطبع تمام کاغذهای مکتوب وغیره درسال ۱۳۲۱ با اینکه قلت کاغذ ورسیدن مواد ومصالح طباعتی ازجملهٔ موانع و مشکلات بزرگ مطبعهٔ عمومی بشمار بوده ولی باوصف آن هیئت اداری این مطبعه بمساعدت وتوجه حکومت بتدارك وتوريد اين ضروريات خويش ازداخل وعن وهم بتدارك از ممالك خارجه موفق شده وبمقابل احتیاجات بیشتری که دوایر مختلفهٔ کشوری ونظامی وموسسات اجتماعی افراد فرمایش کرده است صبح نوین سکه وتعطیلی واقع نگردیده وفرمایش دهندگان ومشتریان خودرا بهمه سال راضی و شاکر ساخته است .

ب : مطبعهٔ عمو می کابل درین سنه علاوه بر طبع نشریات امور عرفانی وبشر دوستی [illegible] امور

اداره‌های دولت مطبوع بطبع وتدارك مواد آتی‌الذکر موفق گردیده است .

اول : طبع کاغذ های قیمتدار صکوك ازقبیل عرایض‌چهابی ، نکاح‌نامه ، تذکره تابعیت پاسپورت ها اقسام‌صکوك‌کار آمدوزارت‌عدلیه‌ومحاکم شرعیه، تکت‌های‌تعرفه گمرکی‌وپسته‌چینی تکت‌های مختلف‌پستی، تکت‌های‌سینما، تکت‌های‌نمایشات مختلفهٔ‌جشن استقلال، تکت های‌پهلوانی وغیره که‌نسبت بسال‌های قبل فی‌صد پنجاه دریك‌قسمتی وفی‌صد سی درباقی‌قسمت‌ها زیادتر طبع وتزئید دران بعمل آمده است .

دوم : فرمایش طباعتی وزارت‌خانهاودوایردولت‌را ازقرار فی‌صدسی نسبت‌بسالهای ماقبل عموما بیشتر طبع وتهیه نموده است .

سوم : برای وزارت جلیلهٔ معارف ووزارت‌حربیه وریاست مطبوعات وفوماندانی مکتب حربیه وغیره باندازهٔ (۲۵۹۱۶۱) جلد کتاب‌طبع نموده است .

ج : مطبعهٔ‌عمومی درین‌سنه باوصف مشکلات موادتنها ازدرك کاغذ که‌جزو اعظم مواد کار آمد طباعتی اوبشمار است بمقدار (۷۳۴۵) گده کاغذ سفید از داخل وخارج تهیه و خریداری و درتحویلخانهٔ مواد خود ذخیره نموده است کذا باندازهٔ پنجاه‌ودو صند و ق بزرگ موادطباعتی ازهرقبیل‌مثل ادویه ومواد زنکوگرافی وادویه کارآمد آفسیت،رنگ های مختلف کارآمد طبع ازخارج توریدنموده است وهم یك‌مقدار لوازم واسباب کارآمد تخنیکی واداری‌خودرا که‌تدارك آن‌درخود کابل ممکن می شد از داخله تهیه‌کرده‌است.

د : دربودجه مداخل مطبعه درین سنه روبهمرفته ازقرار فی صد سی تزئید بعمل آمده ودرشق بودجهٔ مصارفات‌ومعاشات بااینکه مقدارکارقرار مندرجات‌فوق زیادشده ولی باآنهم مطبعه بطور همدردی باحکومت متبوع خویش تقریباً درحدود پنجاه هزار افغانی تنقیص نموده و کارگران‌خویش‌را ازنقطهٔ‌نظر اخلاقی واحساسات همدردی باحکومت ووطن به‌آن اندازه متحسس ساخته است که هرفرد زاید ازمقدار کارکردن سابق انهماك وعلاقه بکار های خود پیدا کرده اند واین تنقیص بیشتر به قسمت تهیهٔ کاغذ که درین فرصت خیلی مهم و قیمت آن روبه صعود است افزود شده .

ه : چون امورحفظ‌الصحهٔ کارگران خیلی طرف توجه‌بوده وازرهگذر مریضی وعلالت نفری مشکلاتی واقع می‌شد لذا درین سنه مطبعه بتجویز رئیس مستقل مطبوعات موفق گردیده تایکنفر داکتر صحیه‌را برای‌معالجه ومعاینهٔ امورحفظ‌الصحهٔ کارگران‌خود مستخدم قرارداده ودرداخانهٔ عمومی سالانه یك‌مقدار پول که بطور اعانه وهمدردی ازعموم نفری مستخدمین ریاست مطبوعات ومطابع ذخیره وجمع آوری میشود پرداخته وعندالحاجت بموجب تکت‌های معرفی ونسخه داکتر نفری مذکور دوای کارآمد خودرا اخذنمایند ، لهذا ازآغاز برج

میزان سال ۱۳۲۱ باینطرف امور مذکوره بدرستی تطبیق واجراء میشود .

و : نظر به ایجاب کار درین‌سنه تشکیل جدیدی دراموردداخلی مطبعه بعمل آمده ودرین تشکیل برعلاوهٔ مدیریت عمومی ومعاونت اداری مدیریت عمومی وشعبات کنترول و اجرائیه مطبعه ومدیریت‌صحکوک یك‌معاونت‌فنی وماموریت‌های‌طباعتی وتخنیکی، دروازه ، زنکوگرافی آفسیت ، صحافی ، حروف‌چینی نیز تعیین وتشکیل گردیده است .

ز : چون امور تصحیح که‌یك شغل بزرگ وبااهمیتی‌درمطبعه بشمار است تاحال ادارهٔ مسئولی نداشته ومصححین‌مطابع درتحت نظربعضی‌نمایند های دوائر نشریاتی اجرای این‌وظیفه را می نمودند ـ لذا ضرورت تاسیس وتشکیل یك‌دارالتصحیح رامقام ریاست ومدیریت عمومی مطابع احساس کرده ودرنتیجه به‌تشکیل یك‌مدیریت دارالتصحیح موفق گردید عجالتاً درتحت نظر یکنفر مدیرو۱۰ نفر اعضاء اداره مذکور دائر بوده وبامور تصحیح تمام آثار مطبو عه ازقبیل جراید مجلات کتب معارف وسائر فرمایشات طباعتی می پردازند .

برعلاوهٔمواد متذکرهٔ گذشته اصلاحات و اندامات نو ینیکه بمطبعهٔ عمومی کابل از طرف‌مدیریت‌عمومی‌بعمل آمده خلص‌توضیحات آن قرارآتی داده میشود : ـ

اول : سیاهی کابلی که‌یك‌ماده‌مهم طبع‌شعبه‌لیتوگراف مطبعه بوده‌ودرسنوات قبل‌ازخارج توريد وبمصرف رسانیده می‌شد درین‌سنه نظربعدم ورود غالب‌مواد کار آمد طباعتی آنهم قلت پیدا کرده ومدیریت عمومی مطابع نظربرفع احتیاج فوری خود متشبث گردید تاتدارك آنرا بخود مطبعه بنماید لهذا درجستجوی‌مواد کار آمد آن وتحصیل نسخه ترکیب بر آمده بالاخره موفق گردید که‌بعد ازامتحان وترکیب چندنسخه یکرقم‌موزون‌تر آنرا که بهیچ وجه باسیاهی خارجه تفاوتی‌نمیکند مورد‌تطبیق وکار گرفتن قرار بدهد .

اینك‌بعد ازاخذ نتیجهٔ عملی که‌در آخر این‌سنه کامیاب شده است مقرردارشته درسال آینده ۱۳۲۲ بواسطهٔ همان کارگر خویش که‌درین‌مطلب‌اسراز موفقیت‌نموده یکقدر کافی ازسیاهی مذکور ساخته‌وبمصرف کابی‌نویسی شعبه‌لیتوگرافی خویش میرساند .

دو : چون درسنوات‌سابق ازیکطرف صفحه زنگ مخصوص کار های زنکوگرافی کار گرفته وکار از صفحه‌ها بعد‌آن اخذنمیگردید نظربه‌احتیاجی که‌شعبه زنکوگرافی بوجود زنگ داشته وتوريد آن درین سنوات ازخارج دچار مشکلات گردیده لهذا تشویق مدیریت عمومی‌مطابع کارگران‌فنی‌این‌شعبه آخر‌آموفق‌گردیدند که‌بعد ازتجربات وتجربیات فنی صفحه دوم‌زنگ‌مذکور را بروی‌صفحه اولی مصادف‌بیت‌یعنی نقطه‌ها واشکال خصوصاً اشکال هندسی قرارببخشد کویااین موفقیت درتقلیل مصارف‌زنگ بمطبعه عمومی کمك زیادی مینماید وآخراً بعدازاطمینان مقررشده که‌درسال ۱۳۲۲ در صفحه سابقه کار خارجه صرف برای

فوتوها وآنگونه تصاویریکه نقطه‌های باریك وقابل توجه دارد کار گرفته ونقوش واشکال معمولی را عموما درین صفحهٔ کهجدید مستعد ساخته شده تثبیت نماید .

سوم : چون مطبعه عمومی در سنوات قبل نظر به پیدایش مواد ریخت حروف طباعتی از قبیل جست ، انتیمون ومس وغیره عندالحاجت هرزمانی حروف تازه بوسیله ماشین های حروف ریزی خود تهیه می نمود درین اواخر کهمواد مذکور قلت پیدا کرده و مخصوصا توریدآن از خارج بهسکته دچار گردیده لذا مدیریت عمومی مطابع درمورد ریخت حروف تازه نظریات وتجاویز آتی را عملی نموده است :

اول : محفلی ازمتخصصین فنی وکیمیادانان درمدیریت عمومی تشکیل نموده وبه آراونظریات شان نسخه‌های گرفته شده کهبعوض بعضی ازمواد سابقه کهامروز پیدایش ندارد دیگر موادی بکار برده می شود کهعین همان کیفیت را درسخت ساختن ومستعد شدن فلز برای حروف طبع تولید می نماید وهمازمواد مذکور در داخله بقدرحاجت دستیاب می شود .

دوم : یکمقدار حروف در مطبعه ازسابق موجود بوده وازیکمقدار کافی آن بواسطه نداشتن مصرف طبع کار گرفته نمی شد وهمچنین حروف ردی خود مرکز وولایات بعدازردی شدن مدت زیادی بیکار مانده وگداز نمی گردید اکنون چنین تجویز شد که ازعموم این دورقم حروف باایرادموادتنقیص شده آن مطابق تجاویزفنی جدید گداز کرده وحروف جدیدبافسام متعدد بقدررفع احتیاج چندوقتهٔ عوم مطابع مملکت تهیه شود تا درسال ۱۳۲۲ مطابع حروف کافی داشته ازتدارك موادخارجی وریختاندن حروف جدید آسوده باشد .

چهارم : دربرج قوس سال ۱۳۲۰ مجلسی مرکب ازنمایندهای دوایردولت نظر بدرخواست مدیریت عمومی مطابع درمدیریت مذکوره منعقد وراجع بصرفه جوئی کاغذ مذاکراتی شده وبالاخره دومطلب عمدهٔ ذیل درمجلس فیصله شده بود .

اول : تعیین مقادیر تخصیصیه کاغذ برای هروزارتخانه ودایره ، دوم ازنقطهٔ صرفه جوئی تغیر شکل وقطع بعضی موادطباعتی. بالاخره درین سنه مدیریت عمومی مطابع موفق گردید که تمام نظریات مجلس را عیناتطبیق وعملی نموده واجرای تمام فرمایشات دوایررا بقدرتخصیصیه کاغذ آنهااجرا وبرای اجرای فرمایشات مزیده وکارهایکه درین سنه طبع آن ازنقطه نظر توسیع وپیشرفت امور رسمی دولت یاموسسات علمی واقتصادی اضافه تر نسبت بسالهای گذشته واقع شده یکمقدار کافی کاغذ ازداخله وخارجه تهیه کند چنانچه باساس همین نظریه مطبعه عمومی ازآغاز این سنه ۱۳۲۱ الی آخر موفق شده توانست کهازنوع کاغذ های ۱۶ ـ ۸ ـ ۶ پوند یکمقدار کافی تهیه وبرعلاوهٔ مصرف طبع فرمایشات مذکوره بمقدار ذخیره سابقه خود نیز بیفزاید.

هکذا آنچه درباب خوردشدن یا کمترمصرف شدن کاغذ نسبت به بعضی ازکارهای طباعتی درمجلس مذکور تصویب شده بود موقع طبع وتطبیق عملی دردوایر دولت آنهم بکامیابی نتیجه

داده ومخصوصا مطبعه نظر باینکه یکقسمت این فرمایشات را که تقطیع آن خورد شده است بکاغذهای تر یشه که سابق از این مصر فی نداشت طبع واجرانموده است لهذا درصرفه کاغذ اقتصاداً ومادتاً تحصیل فایدهٔ زیادی نموده است والبته بعضی ازین فرمایشات که اسلوب تقطیع یا کار گرفتن ازهمین طرز نقصی درشکل وزینت طباعت یادر اجرای کار واقع نمیکند درنظر گرفته شده که درسالهای آینده ولومقدار کاغذ کارآمد زیاد هم شود باز هم بهمین اسلوب طبع ومورد کار قرارداده خواهد شد .

پنجم : اجرای فرمایشات طباعتی درمطبعه عمومی سابق ازین به ملحوظ فن وسلسله شعبات فنی نشده ازدیگرسو بواسطه عدم ارتباط شعب فنی ودوایر حسابی درقبول واجرای یك فرمایش معایب زیادی داشته تعطیلات وسکته گی های زیادی در کار واقع می گردید . بالاخره درین سنه لایحه بعنوان تقسیم وظائف مامورین طباعتی واجرای فرمایشات طباعتی ازطرف مدیریت عمومی مطابع ترتیب گردید اکنون فرمایشاتیکه ازطرف دوایر ومقامات یا اشخاص انفرادی بمطبعه عمومی وارد میشود بدواً بدایره اجرائیه توصل نموده نوع وتاریخ فرمایش قید کتاب آردر وفرمایش شده سپس بدایره فنی سپرده می شود وبدایره فنی بلافاصله ازطرف مجلس واعضائیکه ازشعب مختلف فنی ترکیب می یابد در اطراف همان فرمایش غور وتدقیق لازم بعمل آمده سپس بمامور همان شعبهٔ که ابتدا اجرای فرمایش مذکور متعلق آن است سپرده شده تاریخ تسلیم وزمان اتمام طبع آن بکتاب مخصوص این کار بطور تعهد امضا گرفته وبمورد طبع میرسد وهم ترتیباتی درین دایره قرار داده شده که اولاً هیچگونه فرمایشیکه بدوا درمجلس مذکوره اجرای آن قبول میشود مسترد نگردد وعیناً بهمان فورم وشکل وکاغذیکه مقرر شده وهم اندازه فوتوها واشکالی که دارد مطابق آن اجرا وباز بموعدیکه مقرر وتعین گردیده عیناً درهمان مدت باید فرمایش مذکور اجرا وعملی شود وهم اشخاص فرمایش دهنده در اطراف اجرای فرمایش خویش ببرزمانیکه خواسته باشند بادایرهٔ فنی مطبعه مخابره ومفاهمه کرده وسوای مصارف پول وحساب اجرت که باجرائیه مطبعه کدام وقتی مجبور شوند دیگر هیچ بصورت آزاد وبسهولت تمام سروکار داشته ازمراجعات بادوایر مختلف مطابع بی نیاز خواهد بود .

ششم : درماشین های آفسیت مطبعه عمومی قبل ازین چون فرمایشات عیناً بواسطهٔ فلم مخصوص آفسیت واو یا شطباعت معمولی هم می بود اجرا میکردند بنابرینکه فلم بشکل بومیت ومخصوصاً درین سنوات بواسطهٔ عدم توریه آن ازخارج در مصرف او ادویهٔ زائدی بکار میرفت . آخراً مامورین فنی طبق نظریه مدیریت عمومی مطابع بکاغذ جلاتاریکه درمطابع خارجه صرف برای جداول ازان کار گرفته می شد همان کاغذ را بطور تجربه مورد استعمال قرار داده وبعد اظهار نتوش وخطوطیکه بهم بین صفحه ها تی شده میشد آن کاغذ

مذکوررسم ونوشته کرده وبعدبجای فلم درصفحهٔ جستی تثبیت وبماشین مذکوربکار انداخته است که نتیجهٔ آن کامیاب برآمده وعجالتاً تمام اموریکه طبع آن به آفسیت لازم شود سوای آن قسمت جزئی که مراد از فوتوها ویا کارهای دقیق رسم بوده باشد باقی مطالب عموماً بکاغذ مذکوره قابل اجرا بوده وازین راه صرفه جوئی زیادی در مصرف فلمهای مخصوص آفست کرده می شود .

هفتم : تحویلخانه های موادخام وپخته ومخصوصاً تحویلخانهٔ تخنیکی مطابع که از روی تفریق مواد وتعین مقادیر دارائی آن ونوع ورقم اشیا انتظامی نداشته و مشکلاتی ازین راه در موقع اجرای مصرف یا موجودی تحویلخانه واقع میگردید . بالاخره درین سنه مدیریت عمومی مطابع مجبور گردید تاباوجود مشاغل مبرم تحویلخانه‌های مذکور درجریان اوقات مختلفه اوقاتی راهم برای تنظیم تحویلخانه‌ها تعین وبواسطهٔ یك هیئت بلد و ماهر این کار مواد محتوی تحویلخانه‌ها را تفریق ومواد مذکوره را بصورت درستی تنظیم نماید .

هشتم : برای اینکه ماشین‌ها بصورت صحیح کار کرده بتواند وازباعث کمی مصارف دهنی وغیره نقصی درعمرماشین نرسد اخیراً مدیریت عمومی مطبعه یك هیئت فنی مرکب از متخصصین خارج مطبعه وداخل مطبعه را دعوت وبرای تدقیق مصرف حقیقی ماشین‌های مذکورتعین ودرنتیجه برآوردموزون ومحقق ماشین‌های مذکوررا بوسیلهٔ هیئت مذکوره تحصیل ودرین سنه مورد تطبیق قرار داده است .

نهم : نرخ های مواد طباعتی واجرت های که ازین راه درمطبعهٔ عمومی سابق ازین اخذ وتحصیل میگردید باساس ثابت ومیعادی نبوده بلکه درمرور روزها وهفته‌هادچار تغیرات میگردید وبواسطهٔ این تغیرات ناگهانی درسنجش حسابی اشتباهاتی واقع می شد که غالباً سبب شکایت مشتریان گردیده وهم در دوایر حسابی تولید مشکلاتی می نمود آخراً مدیریت عمومی مطابع یك پروژهٔ اساسی باصول مروجهٔ مطابع دیگرممالك ترتیب داده وبرای تکمیل واجرای عملی شدن آن درنظر گرفته تابمساعدت وزارت مالیه ودوایر مختلف خود مطابع باین زودی با جرای آن موفق گردد وعجالتاً تابوقت تکمیل مواد این پروژه همین اساس را درنظر گرفته وبنرخهای گذشته تجدید نظر وهرمطلبی را که ازاصول مقرره خارج میداند آنرا بطرز موجوده تطبیق ویك اندازهٔ عادلانه اخذ اجرت می نمایند .

دهم : درین سنه ریاست مطبوعات که تاسیس مطبعه وجریدهٔ ویرانگه را درولایت جنوبی درنظر گرفته بود لهذا مدیریت عمومی مطابع قبلا بتدارك مستخدمین فنی مطبعه ازقبیل حروف چین کاپی نویس ماشین کار های حروفی ولیتوگرافی، سرمرتب آمادگی دیده بالاخره ماشین‌های طبع حروفی ولیتوگرافی باحروف ودیگر لوازم کارآمد امورطباعتی ویکنفرمامور متخصص خودرا بسمت مذکورفرستاده ومطبعه را تاسیس وبکار انداخته جریدهٔ مذکور را جاری

کیست که یك علودرجه ومکانی بزرگ درمیان مردم بخواهد وتنها به آرزو باشد هر کس میخواهد بایستی کارکند . (پول دومر)

وامورات طباعتی‌دوایر ودفاتر سمت‌مذکور که‌سابقاً درمرکز کابل طبع میگردید ازین تاریخ ببعد درخود آنسمت اجرا می پذیرد .

یازدهم : کذا در حکومتی اعلی مبنه که ریاست عالی مطبوعات تاسیس یك جریده ومطبعه‌را درنظر گرفته وممکن‌است درسال۱۳۲۲ این‌منظور خود را عملی‌نماید لهذا مدیریت عمومی مطابع ازحالامطبعهٔ حروفی وسنگی وتمام‌لوازم وسامان یك‌مطبعه مجهزولوازم کافی‌را درنظر گرفته ونفرکار را انتخاب نموده است تادرسال ۱۳۲۲ مطبعهٔ مذکور را در انولا دایر نماید .

دوازدهم : بعدازتاسیس‌مطبعهٔ جنوبی چندی بعد مدیریت عمومی‌مطابع بمقصد معلوم کردن حسن اجراآت فنی مطبعه مذکوره و هم تفتیش مطبعهٔ سمت مشرقی که از چند سالی باینطرف امور داخلی آن‌مورد تفتیش قرارداده‌نشده‌بود لهذا یکنفرمامورمتخصص خودرا بغرض تفتیش درین دو سمت اعزام وامورات هردو مطبعهٔ مذکوره را بازرسی نموده آنچه نقائصیکه بنظر میرسید اصلاح ولوازم کمبود آنهارا ارسال نمود .

سیزدهم : مدیریت عمومی‌مطابع بغرض‌استخدام نفرتعلیمیافته لایق درشعب زینکوگرافی وآفسیت وحروف‌چینی خویش سابقاً بوزارت جلیلهٔ معارف مقرر داشته بود که‌در مکتب صنایع یکعدهٔ ازطلاب آن امورطباعت‌را درتحت معلمی متخصصین‌خود مطبعهٔ عمومی کابل تحصیل‌نمایند چنانچه نفری مذکور تاکنون دران مکتب مصروف تحصیل این فن هم بودند آخراً نظر باحتیاج فوری که‌مطبعهٔ‌عمومی باستخدام نفرلایق داشته ومیل دارد که نفری متعلمین این‌فن‌را بزودی کامیاب وشامل‌کارسازد لذا باجازهٔ وزارت جلیلهٔ‌معارف‌نفرابتدائی مذکوررا ازمکتب صنایع معارف جلب وکورس طباعتی را درخود مطبعهٔ‌عمومی در تحت نظر گرفته است تانفری مذکور بزودی کامیاب شده وشامل کار ساخته شود .

چهاردهم : کذا آینده نفری‌طالب‌العلم صنف طباعتی مکتب‌صنایع‌را که‌دروس نظری را درمکتب صنایع میخوانند بغرض سازش وتمرین درشعب فنی مطبعه جلب وشامل کارهای عملی ساخته است تابعد از اخذ امتحان شامل کار گردیده شوند .

پانزدهم : غالب دوایر مختلفه مرکز بواسطهٔ داشتن ماشین های کمتر بعضی امورات طباعتی خودشانرا خود اجرامیکردند برای اینکه مطبعه ازتکلیف بسیاراعظم ازکثرت کاردایر فعلی‌مطبعه کار گرفته شده وازطرف دیگر دوایر ازمصارف کمتر وشکیل مامورین طباعتی فراغت حاصل‌نماید چنین تجویز نمود که‌تمام فرمایشات جزئی و کلی دوایر بمطبعه انجام‌شود .

اجرا آت ریاست تفتیش عمومی محاسبات مملکتی

۱ : ـ تفتیش محاسبات سنه ۱۳۱۸ الی اخر سنبلهٔ ۱۳۲۱ سه سال وششماه دافغانستان بانك
۲ : ـ تحقیقات تانکهای پطرول مرکز .
۳ : ـ تفتیش معاملات سنه ۱۳۱۸ الی سنه ۱۳۲۰ مطابع عمومی.
٤ : ـ تفتیش شعبات اجرائیه وکنترول ۲٦ مکتب مربوط وزارت معارف ازسنه ۱۳۱۹ الی سنه ۱۳۲۰ .
٥ : ـ تفتیش امور اجرائیه ومحاسبهٔ مکتب صنائع ازسنه ۱۳۱۹ الی سنه ۱۳۲۰ .

امور املاك

بدیهی است که توسعهٔ زراعت مهم ترین وسایل حیات بشربوده ویك قسمت عمدهٔ اقتصادیات یك مملکت منوط به معاملات زراعتی است وحکومت مقدس ترقی خواه ما که همواره عطف نظر مراحم شان در ترقی وتعالی این خاك مقدس است همانا در آبادی املاك موروثه مملکتی بیشتر صرف مساعی وتوجه فرموده جهته پیشرفت امور ات مربوطه درصدارت عظمی مستقیماً یك مدیریت عمومی تشکیل وهم برای پیدایش وسائل آبادی املاك که حصهٔ بزرگ آن مربوط به وجود حیوانی است تربیهٔ حیوانات وطیور رانیز دران ضم ساخته است وبرای تهیه شیر وحاصلات مسکه و قیماق وسایل فنی آماده و به سیستم عصری اقدامات وتحت عمل گرفته وبرای ارتقاء و پیشرفت هر یك امور مذکور تدابیر لازمه اتخاذ وبه آبادی دهقان خانه ها وطیورخانه ها وحفر کاریزها واحداث نهرهای جدید ترتیبات اتخاذ و اولتر که حصهٔ مهم آن موجودی وجریبی وقیمت املاك موروثی مملکتی است اقدامات منفعت بخش وسریعی بعمل آورده شده است که صورت اجرا آت آن ذیلاً توضیحات داده میشود:ـ

الف :ـ اقدامات درشق املاك :ـ

چون سابقا دفتر اساسی واصولی احصائیهٔ املاك وواردات متعلقهٔ آن که تابلوی املاکی وارداتی رانشان داده بتواند وجود نداشته برای اکمال احصائیه املاك ازمدیریت عمومی املاك هیئتهای جداگانه تعیین ودرمواضعات معینه ترسیل واحصائیه صحیح املاکات از مواضع فیصله شده بذریعهٔ هیئت های مذکور بمدیریت عمومی املاك واصل وبه ترتیب دفتر اساسی واصولی به شعبهٔ املاك عملی گردیده است همچنان معاملات وارداتی به تشریح فوق به دفتر مذکور عملی وتابلوهای مفصل آن ماهوار به وزارت مالیه تقدیم گردیده است .

ب :ـ جز واملاك تکمیل شده :ـ

۱ـ املاکات سمت جنوبی که سابقاً یك احصائیه املاکی بوضعیتی که طرف اطمینان

واقع شده بتواند نداشته وبذریعهٔ هیئت مذکور مساحت آن تکمیل گردیده است یک اندازهٔ زیاد اززمین‌ها که نا معلوم بوده نظر به موجودی بدست آورده وبسرجمع املاک افزوده شده که تماماً بالغ به (۱۳۷۸۹) جریب بوده وقیمت آن مبلغ (۲۷۹۴۷۷۵) افغانی میشود اوراق مذکور بمدیریت عمومی املاک رسیده وقید سرجمع شده وبوزارت جلیلهٔ مالیه هم نقلاً خبر داده شده است .

۲ـ سمت شمالی تاحصهٔ که رسیده بالغ بر (۷۳۳۸) جریب زمین موجودی وقیمت گردیده مابقیهٔ آن هم درشرف تکمیل است قیمت آن بالغ بر (۹۳۵۳۷۶) افغانی میشود .

۳ـ حکومات شش کروهی نیز بالغ بر (۷۳۲) جریب موجودی ومابقیهٔ آن هم عندالموقع تمام خواهد شد .

٤ـ حکومت کلان لهوگرد بالغ بر (۲٤۲۲) جریب و تاحصهٔ تکمیل شده وقیمت آن (۱٦۸۰۹۲) افغانی .

٥ـ سمت مشرقی بالغ بر (۲٦۱۷) جریب زمین موجودی ومابقیهٔ آن هم درشرف تکمیل است وآن هم علاوه میشود که نظر بسرجمع سابقه (۲۳۲۰) جریب زمین که بالغ بر (۳۸۳٦۱٥) افغانی قیمت آن شده افزود گردیده مجموعاً (٤۲۱۰۱٥) افغانی میشود .

ج :ـ املاکیکه جدید خریداری ودرمعرض استفاده گذاشته شده است :ـ

چون برای تربیه ونگهداری حیوانات ازنقطهٔ نظر ایجابات فنی وتربیوی لازم است تاطبقه تربیه وتکثیر نوع حیوانی وحاصلات منتظرهٔ آن بهتر وصحیح‌تر شده بتواند زمین های انتخاب وبرای انتفاع همین مطلب بکار انداخته شود ازهمین نقطهٔ نظر مدیریت عمومی املاک درصدد بوده تا اراضی صالحی تهیه وتدارک کند واز راه نزدیکی تامل مقصد تربیوی بشود بالاخره برای تکمیل این مقصود درنقاط ذیل بقیمت‌های مناسب که از هرحیث منفعت بخش بوده خریداری نموده وعبارت ازمشروحهٔ ذیل است :

۱ ـ املاک بینی حصار
۲ ـ املاک تنگی توغچی
۳ ـ املاک ناریز میر

تبصره : ۱ ـ ازجملهٔ املاک مذکور املاک تنگی توغچی که بالغ بر ۹۷۸۸۸/٥٦ افغانی خریداری شده بود واملاک مذکور تحت اداره وآبادی گرفته شده بالاخره (۲۱۹۸۲۷) افغانی قیمت شده که نظر بخرید مذکور (۱۲۱۹۳۹) افغانی صرفه مفاد واقع شده است .

۲ ـ یک مساحه جریب زمین بغرض مفاد تجارتی خریداری وبعد بفروش رسانیده شده که مفاد آن نظر بخریداری اول بالغ بر پنجاه هزار افغانی شده .

د :ـ املاکیکه بفروش رسانیده شده است :ـ

بعضی زمین های مزروعی حکومتی که در برخی از نقاط بصورت مشتت و پراگنده وجود داشته وطور خاطر خواه از آن کار گرفته شده نمی توانسته یااینکه برای منافع عمومی یا احتیاجات ضروریهٔ وارده از آن کار گرفته شده نمی‌توانسته وبهمان وضعیت سالهای درازی باقی بوده است چون منظور نظر حکومت بهی‌خواه ورعیت نوازوملت دوست مان همیشه طرف آسایش ورفاهیت وآسوده حالی اهالی ورفع احتیاجات کافهٔ ملت بوده بهتر دانسته شده که همچه اراضی مذکور برعایای قریبهٔ آن طور فروش داده وتعداد جریبی آن از سر جمع املاك حکومتی وضع گردد تا اهالی برای خود آباد واز آن استفاده ومنفعت ببرند . زمین هائیکه تا اینوقت بفروش رسیده ونسبت بقیمت گذشتهٔ آن مبلغ(۲۱۷۱۳۷)افغانی افزودی بعمل آمده است .

ه : ـ اقدامات راجع به‌تکثیر وافزودی آب برای اراضی مزروعی وباغی :

۱ ـ جهت‌تکثیر آب وفراهم آوری اسباب موجبهٔ آن حسب ایجابات اصولی زراعتی وتجربوی مدیریت عمومی املاك درتجسس منابع صحیحهٔ آن‌بوده‌است اخیراً به حفر کاریز ها وکشیدن جوی‌های قدیمه که آثارشان‌بوده ولی‌از آن‌ها کار گرفته‌نشده بود به تجدید حفر آن اقدامات لازمه شده چنانچه به حفر کاریزهای علی‌آباد که‌سابقاً برای باغ‌سناتوریم غیرمکفی بوده ودر سال گذشته به لای کشی کاریز وحفرسر چاه های‌جدید اقدام وکار آن تکمیل وحالا برای باغات سناتوریم ونباتات وحتی املاك مربوطه‌تریه خانهٔ‌علی آباد آبیاری‌مینماید .

۲ ـ کاریز قلعهٔ جواد نیزدر سابق آب قلیل‌داشته وتنهاباغ سناتوریم آبیاری و حالا به امتداد کاریز و لای کشی آن اقدام ودر امسال تا اندازه‌به‌پایهٔ تکمیل رسیده وبه آب کاریز علی‌آباد وبه‌املاك مربوطهٔ آن معاونت مینماید .

۳ ـ بکاریز بغل کوه نیزبه‌مثل کاریزهای متذکره اقدامات‌لازمهٔ نموده‌شده وبه‌تکثیر آب آن کوشش های مزیدهٔ بعمل آمده است .

۴ ـ کاریز حوض‌ملامی‌های باغ بالا گسابق درجملهٔ باغی رعیتی وحکومتی غیرمکفی بود بالاثر اقدامات مدیریت عمومی املاك بلای کشی زیاد آن اقدام‌شده گجمله بزرگی آن‌تکمیل وآثار جزوی آن‌باقی مانده ودرامسال درجملهٔ املاك مزروعی وباغی آن‌معاونت شایانی نموده است .

۵ ـ کاریز میناب علیا گمتعلق بروه انبار گذاشته وآب آن خشك گشته می‌شد تعمیر گرفته شده ودر از نو آباد گردیده ومقدار کافی در آب آن افزودی بعمل آمده است .

۶ ـ درکاریز های سیدآباد وحسین کوت‌وحشی بخیار بحفر سر چاه های جدید وتمدید ولای کشی های آن کوشش های جدیانه بعمل آمده وبه‌تکثیر آب آن منتج گردیده است .

۷ ـ کاریز میرزا خلیل لهوگر و کاریز برک بافی وچهار آسیاب نیز مثل مادهٔ ٦ اقدامات شده است .

۸ ـ قنات چمتله جدیداً تحت نظر و بر آورد گرفته شده که عنقریب درموقع بکار آن شروع خواهد شد .

۹ ـ یك جوی بزرگ درحصهٔ نو آباد حکومتی کوهستان حفر واحداث و به مزروعی ساختن مذکور عرصه ایست که اقدامات جدی بعمل آمده وتا حال (۲۳٤۷) جریب زمین که بالغ بر (۲۳٤۷۰۰) افغانی قیمت شده است که یکمقدار آن تا اکنون طور صحیح تحت زراعت آورده شده ونتیجهٔ مفیدی داده ممکن در آتی بزودی ممکنه مجموعاً آباد و برای زراعت آماده ساخته شود .

۱۰ ـ آبادی چمن ها که حصهٔ بزرگ آن در مرکز است تحت اجرا گرفته شده وکارهای آن بسرعت پیش میرود و درنظر است که برای زراعت مستعد ساخته شود چنانچه یك حصهٔ بزرگ آن مساعد وبرای چرایش وخوراکهٔ ایام سبز حیوانی ازان کار گرفته شده است.

۱۱ ـ در بعض نقاطیکه زمین های حکومتی دراراضی رعیتی متصل هم واقع بوده ودر اثر مرور زمان حق آبهٔ آن مغشوش وطور صحیح معلوم نبوده وعلی الاکثر نظر بوقوع بعضی اشکالات وارده زمین های زراعتی اهالی به اندازهٔ حقوق شان آب نمیرسید وبا ادامهٔ مزروعی حکومت فاقد حق آبهٔ خویش گردیده باعث خسارات زراعتی میشده است که این خود علت بزرگ مانع پیشرفت امور زراعتی دیده میشود ـ این موضوع اولیتر جالب نظر واقع گردیده مقامات عالی مراتب عرض واستهداف نظر مراحم وشفقت وعدالت نوازی های حکومت پهی خواه وملت نوازمان عنوانی مستوفیت فرمانی مبنی برفع تمام مشکلات وتعین وتقسیمات صحیحهٔ حق آبها شرف صدور یافته وتمام این مشکلات وارده را رفع ویقین است که باعث اصلاحات زراعتی را باعث ورفاهیت وآسودگی اهالی را سبب خواهد شد .

۱۲ ـ زمینهای حکومتی که در اطراف و نواحی پنجشیر بوده ولا یوقف صیر ناشده ولامزروع وغیر آباد بوده درین اواخر بمآبادی آن اقدام وبدقیت آن نظر گردیده است و برای زراعت مستعد ساخته شده تاحالیکه ازان گرفته شده بواسطهٔ آن تا بالغ بر (۱۰۵۷۱ ـ افغانی و۵۵ پول) (۳۶ خروار و۶۵ سیر و۲ مراو) میشود که باین تقدیر ازواردات میزده آن [illegible] میشود .

۱۳ ـ باشیای مشرفی که سابق ازین واردات آن بالغ بر (۱۱۰۰۰) افغانی بوده در هذه السنه نظر بمقدامات وتوجه مسیریت عمومی املاك واردات آن بالغ بر (۵۵۰۰۰) افغانی گردیده وافزودی معتنابهی نموده است .

ی : معاملات سمت جنوبی که‌حسب احکامات جداگانه نموده شده است .

۱ـ یك‌حصهٔ املاك تکه‌وپارچهٔ گردیز که‌قابل‌استفاده نبوده ونسبت عایدات آن از حیث تشتت وپراگنده گی آن واینکه اگرتحت اداره گرفته‌شود نسبت‌تقرر صاحب کار وسرپرست وغیره مصارف آن بلند میرفت جهت‌استفادهٔ عامه قرار داده شده بعد تعیین قیمت فروش آن درنظر گرفته شده است .

۲ـ از آنجا ئیکه توسعهٔ اشجار و احداث باغهای باصفا سبب اعتدال هوا بوده اخصاً درخوست که‌بیشتر هوا حرارت‌داشته وجالب نظر بوده است به‌اثرمصوبهٔ ریاست تنظیمیهٔ جنوبی واقدامات مدیریت‌عمومی املاك درنظر گرفته شده است تادرموضع مذکوره یك باغ تفریحی که دارای هرنوع اشجار بوده و درانجا غرس شود ترتیباتی اتخاذ و اقدامات اجرای آن عجالتاً گرفته شده است .

۳ـ همچنان درحصهٔ گردیز یك‌باغ تفریحی تحت‌نقشه وپروژه آمده وتحت اجراء است .

٤ـ علاوه براحداث باغهای تفریحی حسب‌منظوری مقامات صالحه ترتیبات فورم‌زرا عتی درموضع خوست درنظر وتحت اجراء گرفته شده است .

۵ـ لست‌مفصل املاك مملکتی‌وافع‌خوست ترتیباتی اتخاذولست املاك‌قابل‌اداره ویاصورت اجاره وی آن و اینکه قابل فروش است حسب منظوری مقامات رفیعه بمراجعش هدایات لازمه صادر شده است .

ك: تشکیل ماموریت املاك جنوبی .

چون امور املاك وباخبری‌ها ووارسی بمعاملات اراضی مزروعی و باغی جنوبی ترتیبات صحیحی نداشته از هر کدام محال‌تحت ادارهٔ مامورین آن نقطه اجرا آت‌می‌شده ولی طور یکه لازم بوده وارسی در ستی اندر ا ن باره دیده نمی‌شد وهم یك‌دفتر مکمل‌یکه تمام امورات آن‌را نشان‌داده بتواند وجودنداشته ازهمین‌نقطهٔ‌نظرمدیریت‌عمومی املاك‌اشکالات عایده را احساس نموده لازم وضرور دانست که مامورین جدا گانه برای تدویر این وظیفه در سمت جنوبی داشته وامور املاك مملکتی‌را ذریعهٔ آنها تحت اجراء بگیرد مراتب را بمقام ر فیعه تقدیم ودرهمه‌السنه به تشکیل یك‌ماموریت باعملهٔ اداری وفنی موفقیت حاصل ومامورین آن مقرر وبکار گماشته شدند که فعلاً امور آن حسب خاطرخواه تحت اجراء است .

ل : تربیهٔ حیوانات واصلاح نسل آن : ـ

اراضی حیوانات بدوحصهٔ بزرگ منقسم شده که‌شق اول آن تجارتی بوده به تهیهٔ شیرومسکه وپنیر وغیره متعلق‌بوده وحصهٔ دیگر آن برای اصلاح نسل‌حیوانی مملکت است که‌ازهردوشق آن الی‌الیوم نتایج صحیح ومعتدلی گرفته‌شده‌است حیواناتمذکوره در ابتداء

تشکیل مدیریت عمومی املاک اختصاصی آن به تعداد (یکصدوهشتادوهفت فرد گاو و گوساله) وحالا چه ازخریداری وچه ازنسل خودتربیه‌خانه درمرکز تربیه‌خانه به‌تعداد(٦٢٦) فرد گاو شیری و گوساله های نسلی وغیره موجود است .

۲ـ برای حیات حیوانی وتداوی لازمهٔ آن یك شفاخانه اصولی تشکیل و درراس آن یکنفر سربیطار که بصورت عصری تربیه وبدارالفنون ترکیه اخذ تعلیم نموده است مستخدم وجهت استفادهٔ عامه قرار داده شده است .

۳ـ املاکیکه درحوالی کابل برای تهیهٔ خوراکهٔ حیوانی تخصیص داده‌شده و بهمرفته ۷۹۹۰ جریب میباشد .

ب ـ تعمیرات عصری رهایش حیوانی علاوه بتربیه خانهٔ علی آباد :

۱ـ تربیه خانهٔ چهاراسیاب برای رهایش (٤٠٠) فرد حیوان درسنهٔ گذشته اعمار و درامسال کار بزرگت آن به‌پایهٔ تکمیل رسیده مابقی آن‌هم درشرف تکمیل است .

۲ـ تربیه‌خانهٔ چهل‌ستون برای سبز(۱۰۰فرد) حیوان درنظر و کار بزرگ آن به پایهٔ تکمیل رسیده کموجود حیوانات مذکور وایام سبزوموسم سرما بباغ ممکن چهل‌ستون وغیره زمین های قریب آن تمام می‌شود .

۳ـ تربیه‌خانه‌موقتی دارالفنون بصورت طویله تحت ترمیم وفعلاً درانجا حیوانات ذیل داده شده بتعداد (۷۰۰) حیوان برای امسال بمعلف آبدیر آینده زمینهای مذکور حمایه شده اند .

٤ ـ تربیه خانهٔ جدالجل مشرق بیدآباد تحت تعمیر برای رهایش [illegible]

[illegible]

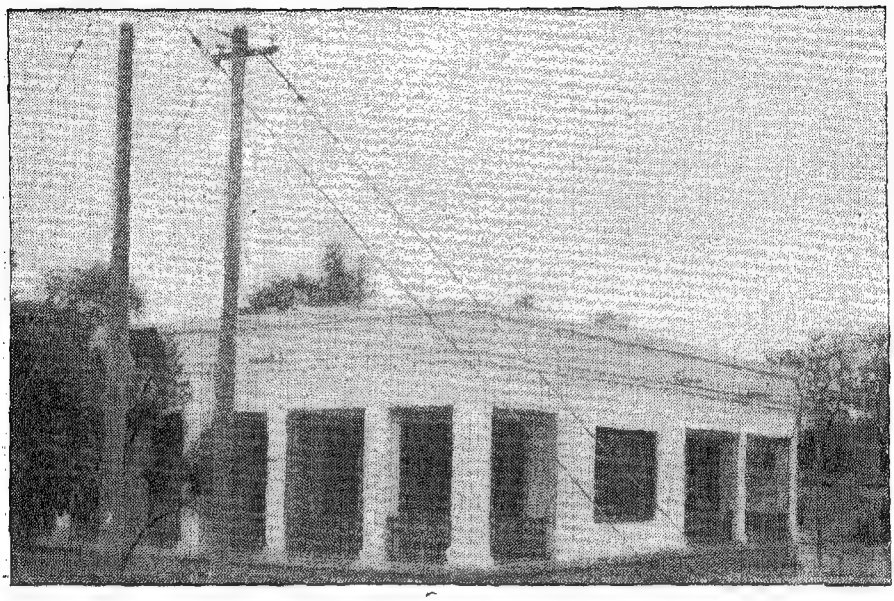

دمخابراتو دمدیریت نوی ودانی په جلال آباد کښې

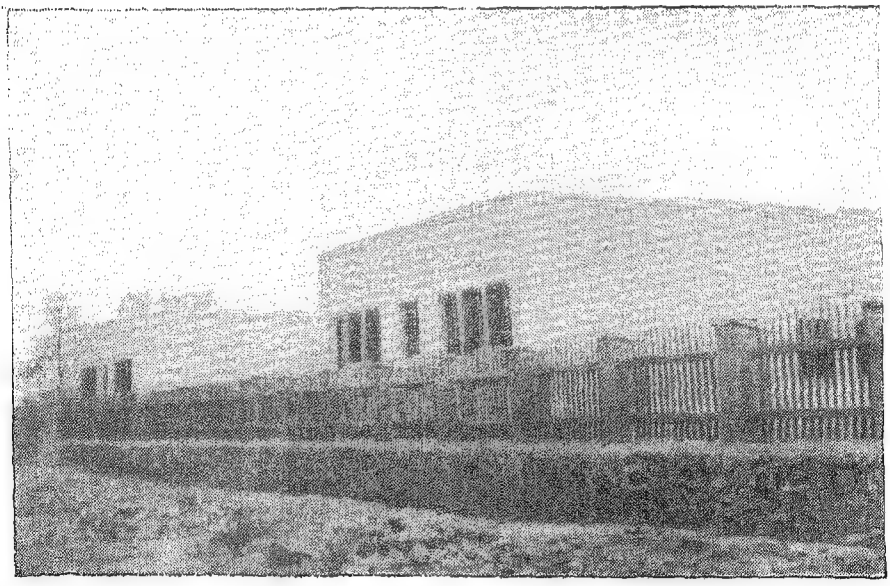

د جلال آباد نوی ملکی شفاخانه

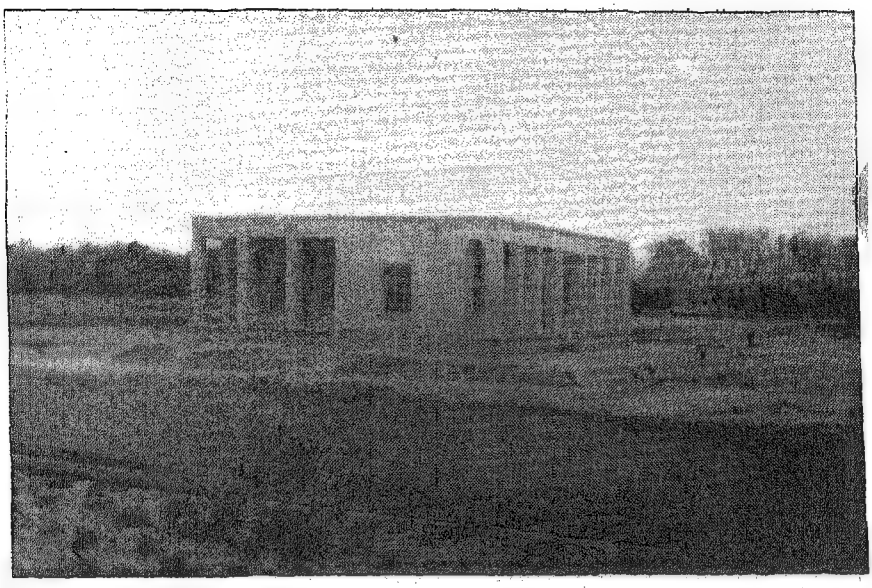

دمعارف داداری نوی ودانی په جلال آباد کښې

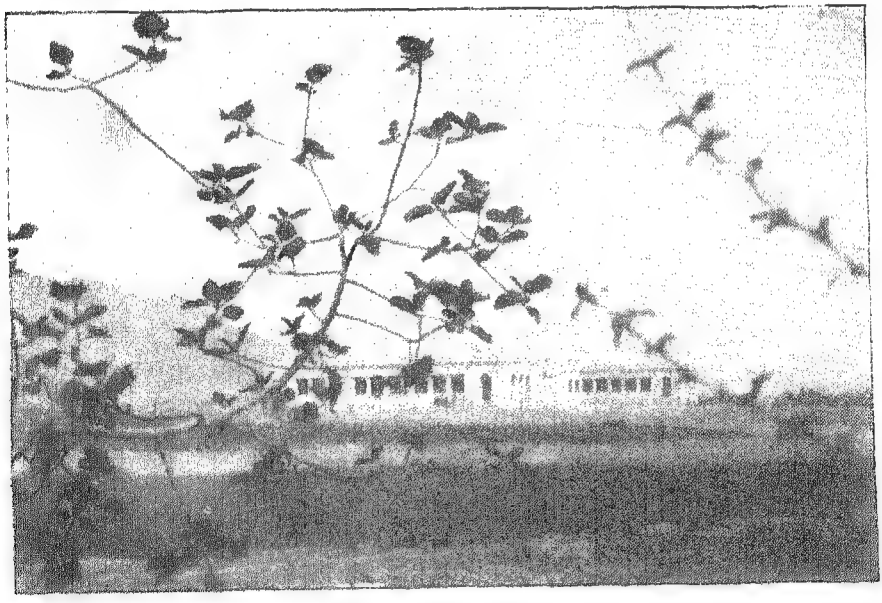

په ننګاهار کښې د سلطانپور منځنی ښوونځی

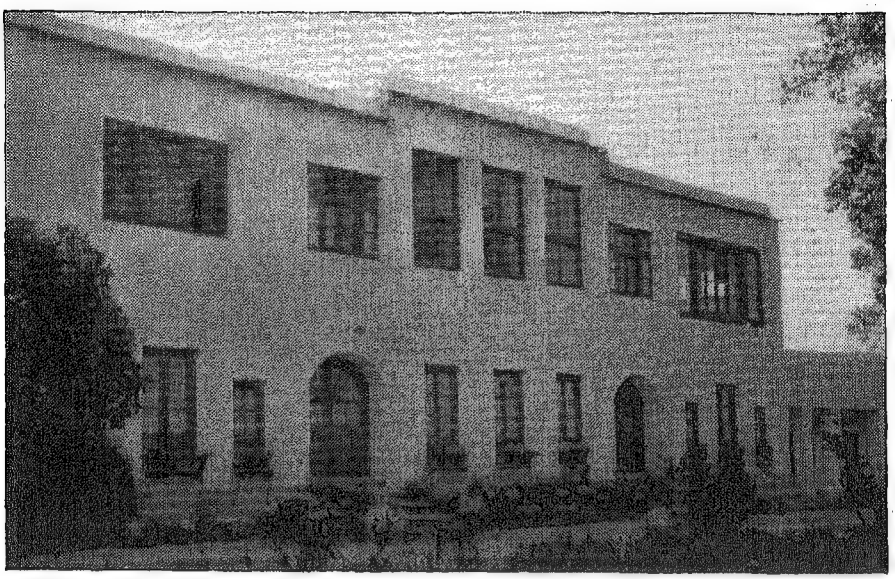

د جلال آباد د باغ کوکب په خوا کښې يوه نوی ودانۍ

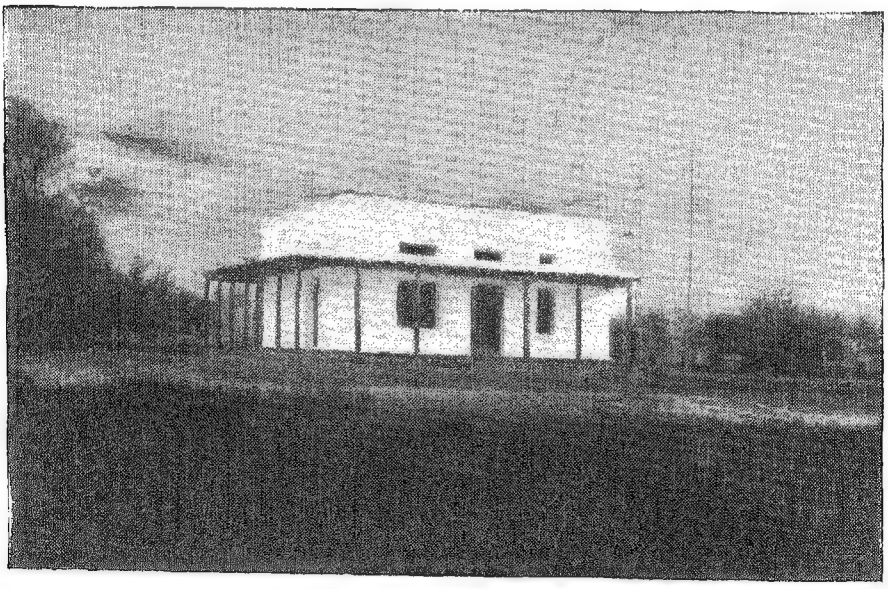

د مترولوژی د موسسی ودانۍ په جلال آباد کښې

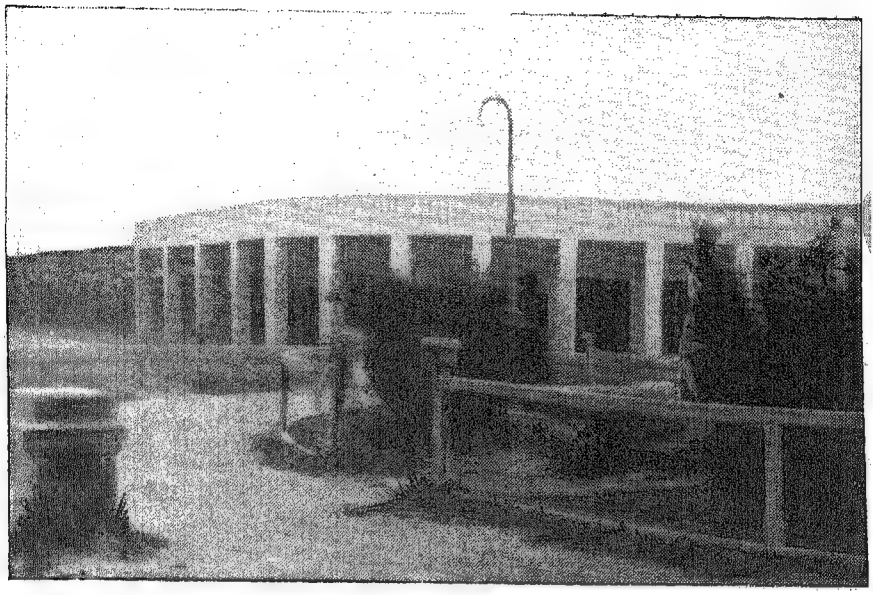

دجلال آباد دنوی شمار منځنی بازار

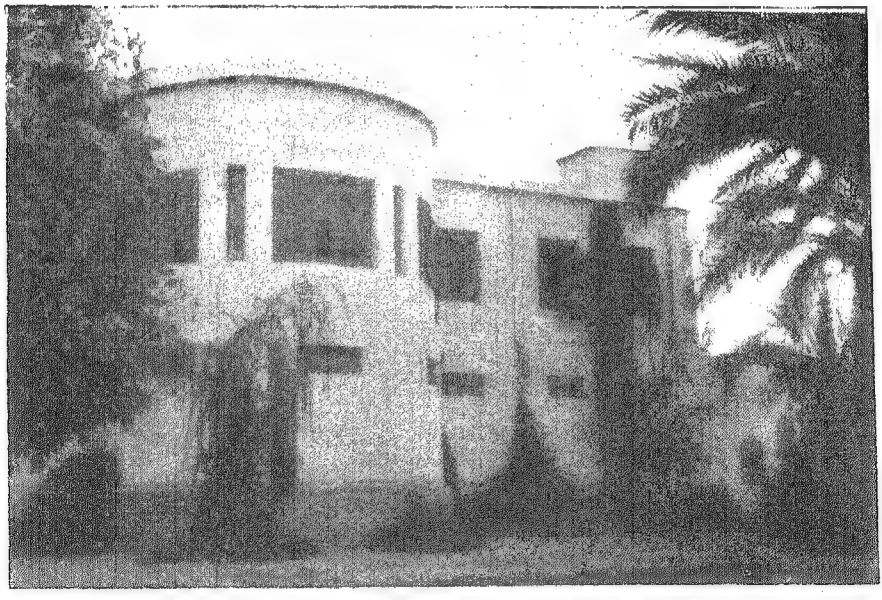

دحکومت پوهنتون ودانی په جلال آباد کښې

د پښتو لیک

لیکونکی:ښاغلی گل پاچاخان - الفت »

له څه وخته چه انسان پدې لحمکه میشت شوی او په غږیدلو ستر گوئي خپل شاوخوا کتلی دی دډنیا هر څه ورته دتغیر اوتحول قبلوونکی ښکاره شویدی .

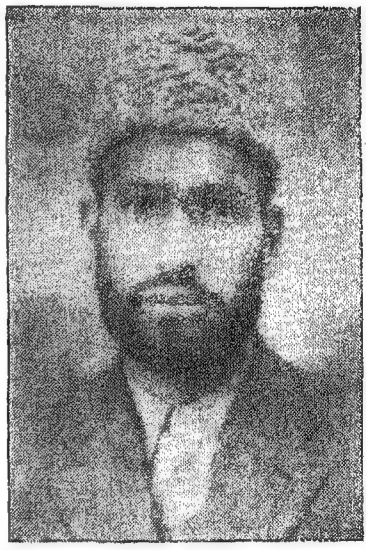

ښاغلی گل پاچا خان - الفت »

دهمدغه تغیر په رنیا کښې انسان د عالم په حدوث اقرار کړی اوتغیروتحول ئی دحدوث منطقی برهان ګڼلی دی- نو داخبره چه دډنیا هر څه دزمان اومکان په امن کښې اودی رااودی یا په بل عبارت تغیر او تحول قبلوی څه نوې خبره نه ده چه سړی ئې د استدلال په قوت اثبات وکړی اودیر اهینو په زورئې پەخلقوباندی ومنی - لکه څنګه چه ز مونږ نور صفات تغیر مومی اومونږ پخپله هم سل رنګونه قبلوو، زمونږ ژبې هم له لحانه څه داوسپنی کلانه ده ګر زولې اولکه دصحرالاله هرپسرلی په یوه رنګ نه وی- دیوې ژبې لغات اوترا کیب ، املا اوانشاء ، لیک اوتحریرهر څه دتغیر لاینغیر قانون ته تابع اوغاړه اینبودونکی دی .

کـه خوك دانه منی، نودیوه قرن پخوا کتابونه دې راواخلی او ودې ګوری چه څومره لغات هلته شته چه اوس نشته اوخومره تصریفات په هغه وخت کښې شویدی چه اوس نه کښږی .

ګه سړی خپل ځینی پخوانی پښتو آثار اوقلمی کتابونه مخې ته ونیسی ښاګلی چه یا ئې بیخی وله لولی اویا ئې وروسته تر ډیر دقت څخه په مطلب پوه شی لحکه چه دهغه وخت زړی املاوانشا اوس خپله په تقریبا بدله ګرځیده اونورځه ورځنی جوړ شویدی .

زمونږ دملی ژبې لیکلی آثار چه زمونږ په لاس کښې دی اومونږ نه خپل پخوانی لیک یادښتو زړه املاوانشا راښئی له(٦٠٠ه) را په دې خوادی مګردا ددې دلیل نشی کېدی چه

مونږ به پخواخه نه وی لیکلی او زمونږ لیك به‌وارد واړه دسلیمان ما کوله تذ کري خخه چه په (٦١٢ه) کښې لیکل شوېده شروع شوی‌وی ـ داخبره ثابته ده چه په یوه ژبه کښې یو کتاب لیکل له خیل لخانه مخکښې دهغه لیك دېر عمر ثابتوی لحکه چه دیوه لیك دپاره دېر مرا حل په کاردی ترڅو چه دیوه کتاب دلیکلو استعداد پیدا کړی ، نوداخبره چه دولت کړ ېده او دپښتا نه شعرا په لمړی جلد کښې هم دحکایت په ډول راغلې ده چه دپښتو د پاره پیررو شان رسم الخط وضع کړ او دپښتو مخصوص توری ئې وټا کل خومره غلطه او بې اساسه معلومېږی لحکه چه دپیرروشان له خیرالبیان خخه خوسوه کاله دمخه دسلیمان ما کو په تذ کره کښې چه‌څو مخدئې دپښتانه شعرا په لمړی جلد کښې زنګو ګراف شویدی د پښتو مخصوص توری شته او داخبره ثابتوی چه داتوری په (٦١٢)ه کښې هم لیکل کېده تو پیرروشان چه‌په(٩٣٢) ه کښې زوکړیدی خنګه ئې دپښتو دمخصوصو تورو مخترع اودلیك موجد ګڼلی شو .

مونږ اوس دپښتو دلیك دمیلاد کال یافرن نشو نعینولی مګر دومره و یلی شو چه دپښتو لیکلی آثاره (٦٠٠) ه خخه را پدې خوا لږؤ دېر پیدا کېږی اوباید چه د پښتولیك ضبط‌ه‌دغو آثارو خخه دېرمخکښې پیداشوی وی .

راغلو اوس دې تورو خبرو نه چه‌دپښتولیك پخواخنګه‌و، اواوس خنګه‌دی؟ خه‌خه‌تحولات پکښې راغلی دی اوخه اصلا حات ئې قبول کړیدی ؟ ـ دالیکلی ژمونږ په بحث کښې ډېره لویه برخه لری اودموضوع زړه پاله کښې .

کوم زاړه اوقلمی کتابونه چه زمالاس ته راغلی دی او دپخوانی ضم یا ترلپچه اوپاڼه ورلخنی معلومېږی یادتېروخت دلیك ډول خرګندوی دوه رازه تغیر مو نږ ته ښکاره ښوهنه تغیر دی چه دورو اوحروفو تبدیل یادتړلیدو اوتقیص په سبب په پخوانی لیك او اوسنی لیك کښې ایدل کېږی لکه چه ـ اوسېږه ، اواوسېدل ـ دسلیمان ما کو په تذ کره کښې (هوسېږه) او (هوسېدل) لیکل شویدی یاکښې(هواد) (اواد) او(هیواد) لیکلی دی . یاخه تغیر دی چه دیوه توری دلیکو په ډول کښې ئې وړاکه (کوت) چه پخوا (کوټ) او (زړه ا(زړا) لیکل کېده ، یوڅېری مېر په‌اصل کښې دتلفظ تغیر دی چه‌په لیك کښې ښکاره سوسنی او دوهم تغیر درسم‌الخط اصلی تغیر دی چه‌اوس اوپخوا وخت په‌لیك کښې لیدل کېږی .

موږ دا دواړه تغیره نه [illegible] ډېر تغیر [illegible] ژمونږ په پخوا [illegible] او اوسنو آثارو کښې لګه ، دالفاظو اوعبارتو [illegible] لیدل کېږی دپښتولیك لرغونتوب لاندی بیانوو لګو ، چکره ورکوونکی ، لرسره ، نمومی نظر کوو .

په دغه لګه کښې مونږ دخپلو [illegible] خپل خپلو [illegible]

سدی ـ رایدې خوایبداشویدی ـ لحینې لغتونه اواصطلاحات چه په پخوانیو کتابو کښې شته په نننی لیك کښې نشته ، هغه تصریفات او اشتقاقات چه (۷) ترنه پخوا کېدل اوس نه کیږی ، کوم لغات چه پخوا په یوه معنی استعمال واوس ئې هغه معنی یا بیخی بدله کړیده یا ئې عمومیت اوخصوصیت موندلی دی لحینې کلماتو توری او حروف هم یا زیات شویدی یا ئې لزوالی پیدا کړیدی ، بعضی تورو خپل ځای نورو توروته پرې ایښی دی ، په لحینې الفاظو کښې توری د حرکاتو په ځای لیکل شویدی اویه لحینو کښې توری لکه حرکات له لیکلو لوېدلی دی ـ دغه ټول تغیرات مونږ په درې برخو (لفظی تغیر ، معنوی تغیر ، دلیك تغیر) بیلولی شو .

(۱) لفظی تغیر ـ کوم تغیر چه دتلفظ له کبله زمونږ په لیکلو آثارو کښې لیدل کیږی هغه په دوه ډوله دی یوهغه تغیر دی چه دلهجې داختلاف په سبب پیداشوی لکه (څښتن) چه پخوا په لحینو کتابو کښې (تښتن) لیکل شویدی او اوس هم لحینې کسان تښتن والی مګر لیکی ئې نه اویوازی همدغه لمړی شکل په نننی لیك کښې غوره شویدی ، یا لکه(کانې) چه د (کوی) په عوض لیکل کېده اواوس ئې څوك نه لیکی .

بل هغه تغیردی چه دتپروخت اودنن ورځی په تصریفی اختلاف پوری اړه لری لکه (وهر) چه زمونږ په زړو آثارو کښې لیدلی کیږی اواوس هرڅوك(مړشو) لیکی ـ دغه رازنور تصریفات هم شته چه اوس عملاً متروك دی اویه لحینو زړونسخو کښې پیدا کیږی لکه (وهیږی) چه دمیرزا خان انصاری په دیوان کښې ئې گورو او اوس هرڅوك (هیر کړی) لیکی .

په دغه جمله کښې لحینې مصادرهم پخواو، چه اشتقاقات ورځنی شویدی اویه زړو کتابو کښې شته مګر اوس ئې څوك نه پیژنی لکه : (تلویزل) او (پریملل) چه دمیرزا په دیوان کښې ورځنی (لغو زی ـ پر یملی) او داسی نور تصریفات شویدی ، دآخوند درویزه په کتاب اوداحمد شاه بابا په دیوان کښې هم (دتلویزی) کلمه څوځو ځایه راغلې ده اومعلومیږی چه دا کلمه په هغه وخت کښې عمومی محاوره وه او زیاته استعمالیده مګر اوس نه په محاوره کښې شته اونه ئې په لیك کښې ویلو ـ اودغه راز لغات چه پخوا مستعمل و، او اوس متروك شویدی نور هم ډیردی .

لحینې محاورات هم پخواوچه اوس نشته لکه (غوزایستل) چه درحمان بابا په دیوان کښې (غوز باسی) (مه غوز باسه) لیدل کیږی اوننی لیکوال ئې په عوض کښې(غوز ټول ، غوز اینبودل) استعمالوی .

دغه لفظی تغیر کله دتو رو دتبدیل په سبب ، کله دتر لید او تنقیص په اثر کښې او کله دتقدیم وتاخیرله کبله پیښیږی لکه : لمر ، نمر ـ اوسکی ، اوښی ـ لحمکه ، مځکه . . .

(۲) معنوی تغیر ـ مونږ پخپلو پخوانیو اواوسنیو کتابو کښې لحینې لغات گورو چه پخوا

په یوه معنی اواوس په بله معنی استعمالیږی لکه : (هسك) چه دیپټ نیکه په منا جات کښې داسمان په معنی استعمال شویدي اواوس ګي لیکونکی په دغه معنی نه پیژنی، یا لکه (څړه) چه د میرزا خان انصاری په دیوان کښې دخالص په معنی را غلی دی او دځړه ر حمت باران لیکل شویدی مګر په دې وخت کښې دخالص په معنی لږاو بې وادې اوبجردسړی ته زیات استعمالیږی نولکه څنګه چه زمونږ ځینی لغاتو دزمانې په اغیزه خپله ظاهری بڼه بدله کړې یاتغیر کړې دده ځینی لغاتو معنوی تحول کړی اوپه مفهوم کښې ګي تغیر راغلی مګر ددې لا مله چه د ا بر خه زمونږ دمقالې له عنوان سره څه دپرربط نه لری نوپه دې ځای کښې په همدغه اجمالی ا لتفات اولنډ اشارت ا کتفا کوو اودموضوع مهم تګی ته را ځو .

(۳) دلیك تغیر- دلته زمونږ مقصد دانه دی چه دلیك په شاوخوا کښې عمومی بحث و کړو یادعمومی لیك تاریخچه ولیکو ځکه چه زمونږعنوان دپښتو لیك دی نوهغه تغیر چه له (۶۰۰ه) را پدې خوا دپښتو په لیك کښې لیدل کیږی دبحث وړدی - کوم تغیر چه مونږ یکښې بحث کوو هغه څه پرزیات عمر نلری ځکه چه له دغه وخت ځنی یخوا کوم لیکلی اثر زمونږ په لاس کښې نشته اودپښتو دلیك هغه یخوانی دورې زمونږ له نظره تراوسه پټی دی نوښو ویلی چه په هغو وختو کښې زمونږ خط څنګه و ؟ اوتر څیزمه هجری قرن پوری ګي څه تحولات پیدا کړه ؟ - وزوسته ردغه فرق نه چه دپښتو دکوم لیکل شوی اثر څه نمونه مونږ سره نشته هغه دسلیمان ماکو تاکړ الاولیاده چه دپښتانه شعرا په لمړی جلد کښې ګي گورو ، اوزمونږ دادب تاریخ ترڅاوړه اودریم هجری قرن پوری دځینو یخوانیو اشعارو په استناد لکه : (دیپټ بابا دعا ، د ملکیار غرشین د غزا سفره ، د یخښتانه عاشقانه نغمه) چه په دغو خوصفحو کښې راغلی دی رسوی .

په دغه موده کښې چه مونږ دخپلی ژبې لیك نه گورو دوه مره راه معمومیږی چه دپښتو مخصوص توری اوحروف چه په نورو ژبو کښې نشته اوپه پښتو پورې اختصاص لري زمونږ په لمړی لیکلی اثر کښې هم شته اوزمونږ دنن ورځې رسم خط څخه (دلوغت یا لغت) څه پور ه ی ه ی لکه دپر لږ اختلاف موجوددی چه دلته یه دوو ماډو کښې لیکل کیږی :

(الف) توری- کوم تغیرونه چه زمونږ په پښتو ورو کښې راوستې پیښ سوی هغه دادی :

(۱) ښ - داتوری یخوا پښې دول (ژ) لیکل کیده نه دپښتو ځینی ځایونو کښې تر نورې پورې په هغه راز ابدل شویدی مګر دلیك صورت هم ورسره ګډ ځیږ ، کښې ورو ، پخت کښې زمونږ اوسنیو لیکوالو بې اغیزه چه ددې دواړو صورتونو یوصورتوا کښې شوی لیکوالو بې هم صورت په نظر کښې ځکه دلایل غږ یزی ټولګډ دوهم شکل خرڅاوسوداهلږ ځنګ لی پرپښوده خاڅې چه ترجیح دلیل په نی همداوی چه دوهم شکل ساده ښکاره کیږی ، ر دایه دلیکنو کښې لکه (ژ ، ژ) هم لږی

شکل لږځه اشکال پښتوی ، نو عملاً داشکل (ږ) غوره اوهغه بل ترك شو چه اوس نو هغه ټول کلمات چه داحرف پکښې راځی لکه :

رون ـ یون ـ ښکنه ـ بږ ـ ګږ ـ اوداسی نور . . . . یه دوهم شکل لیکل کېږی .

(۲) څ ـ دا توری پخوا د پر ځله اوپه دپرو کتابو کښې داراز (څ) لیکل شویدی یعنی د(ځان) پهعوض (څان) اود(ځنی) په ځای (څنی) لیدل کېږی مګر اوس هیڅوك د(څ) په ځای (څ) نه لیکی اودغه دوه شکلونه دوه توری پیژندل شویدی چه یودبل په ځای کښې هیڅکله نه لیکل کېږی یعنی د(ځار) اود(څار) فرق په لیکلو کښې کېږی اوالتباس نه پښتوی .

داتوری دمیرزا خان انصاری اودولت پهدیوانو کښې پدی شکل (د) هم لیکل شویدی چهصورت ئې د(د) دی مګر یوتکی ورلاندی اینبودل شویدی لکه چه ددولت پهدیوان کښې دا کلمې : (ځای ـ ځکه ـ ځیر ـ وینځه ـ ځی ـ ځنی) پدې راز لیکل شویدی (دای ـ دك دیر ـ ویندہ ـ دی ـ دنی) اودمیرزاخان انصاری پهدیوان کښې هم یوغزل چهردیف ئې (ځې) دی په همدغه شکل لیدل کېږی چهیوه مصرع ئې داده : چه داهسی شان پهناز په کرشمه د دغهراز نور اشعارهم شته چهداتوری پکښې همدغهراز لیکلی دی .

داحمدشاه بابا پهدیوان کښې داتوری پهدرې شعرو کښې پدې راز (د) لیکل شویدی یعنی ددال پهشکل چه یوتکی لاندی اویودیاسه لری چه یوبیت ئې دادی :

چهداشان په لاله زار د ـ درپوهېزم په آزار د ـ

پهځینی پخوانیو کتابو کښې ځینی کلمات چهداتوری پکښې راځی داراز (ز) هم لیکل شویدی لکه (ځمکه) چهپهدپرو دیوانو کښې (زمکه) لیدل کېږی .

زمونږددې وخت لیکونکی هریوددې دواړوشکلونو یعنی د(څ ـ ز) پهفرق قایل اوپښتنګ دی مګر پهځای پیژندلو کښې ئې پهیوه ثابت اومعین اساس نهدی روان ، ځینی کسان پدې باب کښې لهخپل قرائنی اوتلفظی تدقیق څخه کاراخلی په ځینو کلماتو کښې (څ) لیکی اوپه ځینو کښې (ز) غوره کوی مګر ددې لاملهچهدادواړهتوری دهرچا پهتلفظ کښې څهډېرباریز او پښکاره فرق نلری نو برسېره پهدې چه نورخونشی قانع کولی پخپلهم په ځینو کلماتو کښې متردد وی نودا کلمات ، (ځوی ـ ځلمی ـ ګرزی ـ زری) څوك یوراز او څوك ئې په بل راز لیکی اوهغه کسان چه (ځوی) په (څ) لیکی جمع ئې (زامن) په (ز) لیکی برسېره پهدغو شکلو دی توری یوبل شکلهم پیدا کړی و ، چه هغه دا(خ) دی مګر اوس ئې څوك نه لیکی .

(۳) ژ ـ داتوری ددولت پهدیوان کښې پدی ډولهم (ذ) لیکل شویدی یعنی دا کلمات (غوږونه ـ لږ ـ کېږی ـ شیږ ـ و نهوزی) داسی لیکل شویدی (غوذون ـ لذ ـ کېږی ـ شیږ ـ ونهوذی) .

(٤) ژ ـ داتوری ددولت په دیوان کښې پدې کلماتو کښې (ژوندون ـ وژلی ـ ژر ژبه ـ بیژنی) پدې رازلیکل شویدی (ژوندون ـ وژلی ـ ژر ـ ژبه ـ بیژنی)

(٥) ی ـ داتوری په زړو آثارو کښې په دوه دوله لیکل شویدی چه معروفه او مجهوله ئې بولی ، معروفه په همدغه دول یعنی گرده او مجهوله اوزده لیکل کیده چه اوس ئې مونږ فرق په تمکو باندی پدې دول (ی ـ ې) کوو چه لمړی شکل دمعروفی دپاره اودو هم دمجهولی دپاره تخصیص موندلی دی ـ پدی اوسنی نهضت کښې دې توری دیوه بل مخصوص آهنگ په لحاظ دوه نور شکلونه هم پیدا کړه چه همغه دادی (ی ـ ی) چه لمړی شکل ته ثقیله او دوهم شکل ته تانیثی (ی) ویل کیږی چه دلفظ په لحاظ دادواړه شکلونه هیڅ فرق نلری مگر په گرامری لحاظ فرق پیدا کوی یعنی لمړی (ی) په افعالو کښې زائی اودوهمه په اسماء کښې نوز مونږ په اوسنی لیك او تحریر کښې داتوری څلور دوله لیدل کیږی سره له دې چه یوه (ی) چه ملینه ئې بولی بی علامې پاته ده .

(ب) کلمات: دپښتو څخه کلماتو هم په لیکلو کښې نسبت پخوانه لږ اودیر فرق پیدا کړ پدی او دافرق یادحروفو اوتورو داتصال او انفصال له کبله یادتزئید اوتنقیص په سبب پیدا شویدی چه حرکاتی توری یعنی هغه حروف چه دحرکاتو په عوض لیکل کیږی دیر تاثیر یکښې لری چه دانه لاندوه مادو لاندی بیانوو :

(الف) د تورو تزئید او تنقیص :

(١) مونږ ددا کلمه دسلیمان ماکو په تذکره کښې پدې دول (مز) لیکلی شویده چه دوه حرفی کلمه باید ورته ووایو وروسته نو دې په تورو څنابو کښې بو توری یعنی (و) یکښې زیات شوی او داصورت (موز) ئې پیدا کړ پدی مگر ددې لامله چه دا صورت هم دخپلو پښتو دتلفظ په لحاظ نیمگړی و ، نو بیا شکل هم په لیك کښې پیدا شو چه همغه دادی (موږ) پدی ترڅو وختو کښې چه پښتو توانه کښې دخط او تصرف دحرکاتو سره یو ډول خلس منځته شو او دتورو لپاره دیوه الی دریو الی شاوخوا موادو په پیدا کښې یو لګیدوه اوفاصله لږ ډیره دتورو مختلو ډولونو پیدا کښې داهم وویل شوه چه همدغه زړه پاتې دخط لی اوهغه ډول نور راشی .

(٢) (ډې ـ ډې) داتوري کښې چه دهغه ضمیرونو پولی پوهیږی چه دا (ده ـ دی) لیکل کیږی او دغه (ی) چه اوس دلفظ په تلفظ کښې نه څرګندیږی دا څرګندیږی چه دا لیکل کیږی چه دا لیکه .

دغه راز نور ډیر کلمات هم شته چه دا ډول څرګندیږی لیکل کیږی لکه (هسی ـ هسې) او نور پدې دول لیکل کیږی (هیڅ ـ هیڅ) پدې علاوه پدې دوه

(ی) به‌ئې نه‌لیکله چه‌دکسرې‌داظهار دیاره‌ئې مونږ لیکو هغه (ی) چه دکلمې جزء ده هم نه لیکل کېده دا راز کلمات زشت ډېر دی چه مونږ دلته دتولو لیکل ضرور نه ګڼو اویه همدغومره نمونه اکتفا کوو،مګرداباید ووایو چه‌په‌دغه پخوانی رسم‌خط کښې ځینې اشکالات‌و چه‌اوسنی لیك هغه رفع کړیدی .

(۳) (به ـ په ـ لکه ـ ته) دراز کلمات هم‌پخوا یدې ډول (ب ـ پ ـ لك ـ ت) لیکل شویدی اودغه (٥) چه‌اوس دفتحې داظهاردیاره ځینو کلماتو په آخر کښې‌لیکل کېږی اوډېر القبا سات رفع کوی په‌پخوانی رسم‌خط کښې ډېرو کلمو په آخر کښې نشته ، دهدې لامله (راته ـ زړه نه ـ کله ـ زمکه)یدې ډول (رات ـ زړ ون ـ ك ـ زمك) لیکل شویدی اویه ځینو ځایو کښې (لو یه) هم(لوی) لیدل کېږی یعنی دغه راز غلطی چه ګرامری اساس ته‌ئی زیان رساوه هم پرزاره رسم خط ګڼې شته چه‌په نوی رسم خط کښې ئې اصلاح شوېده .

(٤) (لری ـ کوی) په‌پخوانیو کتابو کښې ددغسی کلماتو په‌آخر کښې (ن) هم په ځینو ځایو کښې زیات شویدی یعنی (لرن) (لرین) اوکوی (کوین) لیکل‌شویدی .

(٥) ځینې کلمات چه‌په اوسنی لیك کښې دمغیره‌حروفو په‌اثر کښې په آخر کښې (و) پیدا کوی لکه : (دلوانانو ـ دیارانو ـ د مومنانو) په‌پخوانیو کتابو کښې بې واوه لیکل شویدی یعنی دغه واوچه اوس دکلماتو په‌اخر کښې‌زیاتیږی اودخپل ماقبل ضمه ښکاره کوی په‌ځینو پخوانیو آثارو کښې نشته .

(٦) چه ـ دا کلمه دسلیمان ماکو په تذکره ددولت په دیوان اودملامست په ګتاب سلوك الغزات اوځینې نورو کښې یدې راز (چې) لیکلې ده .

(۷) کښې ـ دا کلمه په‌پخوانیو کتابو کښې یدې ډول (کښ) زیاته لیدل کېږی مګر په ځینو کتابو کښې لکه دملا جمعه اودولت اواحمد شاه بابا قلمی دیوانونه‌په‌دغه بل‌صورت یعنی یدې ډول (کښې) هم شته اوهمدغه‌شکل دینټو ټولنې په یوه لوی مجلس کښې چه ځکښې ګې ذکروشو تصویب اوغوره شولکه چه‌دا کلمه اوس هم‌په‌ترکیبی صورت کښې لکه کښېنا ست ـ کښېونل سره‌له (یې) لیکل کېږی که‌څه‌هم په‌ترکیبی صورت کښې بې (ی) هم‌لیدل کېږی لکه چه‌دمیرزا خان انصاری اواحمد شادبابا په‌دیوان کښې کښوت لیکل‌شویدی او(کښېنو) یدی راز (کښ‌شو) هم‌دمیرزا په دیوان کښې لیکلی دی دې شلمې دینټو ټولنې له تصویب څخه ځکښې‌داوسنیو لیکواو یه‌تحریر کښې‌یوبل صورت‌هم پیدا کړی و ، چه‌هغه‌دادی : (ئی)

(ب) دتورو اتصال او انفصال :

دینټو ځینې کلماتو دتورواتصال‌اوانفصال‌له لیله نسبت پخوانه‌تغیر موندلی‌چه‌هغه نودادی :

(۱) له ـ دا کلمه چه د مغیره حروفو له جملې څخه ده یخوا به اکثراً په لیکلو کښې له نورو کلمو سره یو ځای لیکل کېده لکه چه دا خوند درویزه په کتاب او د میرزا خان انصاری په دیوان کښې له ځینو کلماتو سره یې داز لیکل شوی ده (لذات ـ لچا ـ لهغو ـ لدیه ـ لکور ـ لنور چا ـ لیار ـ لخله) او اوس دا کلمات یې داز (له ذاته ـ له چا ـ له هغو ـ له دې ـ له کوره ـ له نور چا له یاره ـ له خولې) لیکو .

(۲) به ـ په : ـ دا کلمې چه اوس ئې له بلې کلمې سره یو ځای نه لیکو پخو اله دېرو کلماتو سره یو ځای لیکل شویدی چه مثالونه ئې دادی (بم ـ بوارو ـ بی ـ بکله ـ بویل ـ بخله ـ بچه ـ بمین)ـ اوس که موږ دا کلمې لیکو نو یې دو ل بوی (په مې ـ په واوری ـ په ئې ـ په کله ـ په ویل ـ په خوله ـ په څه ـ په مینه)

(۳) نه ـ دا حرف چه د نفي توری دی او اوس ئې له ځینو کلمو څخه جلا لیکو ، پخوا به و رسره یو ځای لیکل کېده لکه یې کلماتو کښې (نهیځوك ـ نبی ـ نکه) چه اوس دا راز لیکل کېږی (نه هیڅوك ، نه به ئې ـ نه کا) دا حرف اوس هم له ځینو الفاظو سره یو ځای لیکل کېږی او له ځینو جلاوی یعنې په (نکړی) کښې ئې متصل او په (نه کوی) کښې منفصل لیکو ـ که ورایو چه د دې حرف په اتصال او انفصال کښې د وستی توری تاثیر لری خو یې دواړو کلمو کښې روستی توری همدغه یو کاف دی چه هیڅ تغیر ئې نه دی کړی دا هم څوك نشي ویلی چه د روستی کلمې کلمو ی کیفیت څه اغیزه پکښې کوی ځکه چه (کړی) او (کوی) دواړه یو راز فعل ګڼل کېږی همی نه چه یوه کلمه فعلی او بله اسمی کیف لری .

همدغه راز (مه) چه د نهی او منع کولو حرف دی په (مه کوه) او (مکړه) کښې (ه) متصل او منفصل لیکل کېږی .

دغه دول واړه واړه تیان تور هم پیدا کېږی چه موږ ئې [illegible] ... [illegible]

[illegible]

په یوراز لیدل کیږی اوسړی ګمان کوی چه دادواړه دیوانونه په یوه سړی لیکلی وی یعنی (بخره نمر ، ویاله ، اوښی ، وکړ ، زمکه ، ورځ ، وښه ، اوده ، زیږ ، موندل) په دغو دواړو دیوانو کښې په یوراز لیکل شویدی اوکه همدغسی پسی لټوو دسلیمان ماکو په تذکره کښې ئې هم مومو مګر دبی اطلاعی له کبله دیښتو دنهضت پهروستی دوره کښې دغه ادبی وحدت اودلیک یووالی ورووړو په لته وهل شویدی اودغه یوه لویه لاره په پرو کوخو او کږووزو لارو بدله شوبده اوپه کور کښې کور کی جوړشویدی .

په دغه راز کلماتو کښې که سړی وغواړی چه یو صورت غوره کړی اویه لیک کښې په عمومی دول قبول شی دلته دوه اشکاله پیښیږی: یوداچه هر لیکونکی ته طبعاً هماغه صورت مقبول اوښایسته ښکاری چه دده په ژبه اوزده کښې ځای لری اوخپل ورته ښکاری . بل داچه ددغه راز کلماتو دیوه صورت په انتخاب کښې صحیح فیصله چه په علمی اساس بناوی په ځینی ځایو کښې ګرانه معلومیږی ، مونږ کولی شو چه په بعضی الفاظو کښې دګرامر په لار شودنه یا دیخوانی ادبی لهجی په قبلولو یو صورت غوره کړو ، مګر کله کله له داسې اختلافی صورتونو سره هم مخامخ کیږو چه هلته دترجیح وجه سړی سمدلاسه نه مومی اودې ته احتیاج پیدا کیږی چه دژبی په ریشه کښې ښه تحقیقات وشی اواصلی صورت له نورو صورتو څخه دفیلولوجی اوعلم الاشتقاق په اساس وپیژندل شی .

نومونږ باید دخپل لیک اصلاحات له هغه ځایه شروع کړوچه هلته دفیصلی اساس شته یعنی هغه اختلافی صورتونه چه زمونږ په یخوانی ادبی لهجه کښې نشته او اوس پیدا شویدی اوصحیح مقنع دلائل ئی هم ایجاب نه کوی یاهغه لهجوی تغیرات چه قواعد او ګرامر ئې نه منی اودلیک یوراز والی خرابوی باید له خپل لیک څخه وباسو اوورو ورویه ژبه کښې یوه لهجه چه هر څوک ئی په لیک او تحریر کښې مراعات وکړی پیدا کړو .

زمونږ دتحریری لهجی په ګډولو کښې دخپل اومغفن کلمات هم دپرتاثیر لری او دلیکونکو داختلاف موجب ګرځی یعنی ځینی کسان (خلق) اوځینی (خلك) لیکی ، مګر دقلم په لیکلو کښې هیڅوک د (کلم) طرفدار نه دی اوباید چه نه وی ځکه چه دخپل لغت باید پخپل اصلی صورت ولیکل شی اوله مغفنانو ځینی ئې فرق وشی همسی نه چه (کلم) ، مغفن وبولو اویه تحریر کښې حق ورکړو نوهر کله چه قلم په قاف لیکو خلق په څه دلیل خلك لیکو مکر دلته یوه خبره شته چه خلك او کلم سره له دی چه په دواړو کښو کښې عام پښتانه قاف په کاف بدلوی او دنوعیت په لحاظ هیڅ فرق نلری بیاهم فرق لری نه یوسړی (کلم) ولیکی بنائی چه هر څوک وربانده هاها جوړه کړی مګر هغه لیکونکی چه خلك لیکی هغه نه څوک څه نشی ویلی بلکه دی لابه (خلق) لیکونکو اعتراض کوی ، دالحکه چه یوه کلمه په تحریر کښې په بل څیر داخلول هرچاته بداپسی مګر هغه الفاظ چه پخوا یه لیك کښې راغلی دی که څه هم څه منطقی دلیل ونلری خوك ئی دومره دپرمخالفت نه کوی نو ددې دباره چه زمونږ په لیك کښې یوراز والی پیدا شی دارازشیان هم دبحث وړدی .

رتبیل شاهان

کابلی

شاغلی احمدعلی خان کهزاد

پرده های تاریکی که مرور قرون متمادی روی صفحات در خشان تاریخ افغانستان گسترانیده بود درین چند سال در اثر زحمات وتتبع مشتی از جوانان کم کم برداشته شده وامروز بصورت غیر محسوس روشنی خفیفی بنظر میخورد که باوجود کمی نور قدم های لرزان ما را بطرف حقایق مسلمه رهنمونی میکند .

شاغلی احمد علی خان کهزاد

آنها ئیکه در تاریکی محض قدم برداشته ورفتند تاین چراغ کوچك وکم نور را بدست آوردند امروز باطمینان قلب وقدمهای متین وسنجیده پیشتر میروند ویقین است که فردا اولادان منتبع وخردمند افغانستان بافکار تازه ووسایل مکمل تر علمی شروع بکار نموده ، حیثیت مقام ورول تاریخی افغانستان رادرخود کشور در سحنهٔ آسیا ، دو تاریخ عمومی تر تعیین خواهند کرد .

یکی از دوره های که در تاریخ کشور ما اکنون بآن توجه خاص معمول گردیده است همین دوره غازی امان الله و سلطنت پرافتخار اعلیحضرت محمد نادر شاه شهید میباشد که در آن [illegible]

تاریك ماضی وحوادثی که درین تاریکی بنظر میخورد همیشه و کلیهٔ توجه [illegible] که حتی معلومات من در اطراف رسوم الخط و لغات سنسکریتی [illegible] بعداز سنجش میخواهم در اینجا (از [illegible]) بعضی [illegible] گوشه های خورده و اغلاط این مجموعه متفرق و مشتبه خودرا [illegible] بعرض نمودن حقایق لازمین آن کار آمد باشد . از خداوند [illegible] زلفی ، [illegible]

مختلط گردیده ومنابعی هم که در دست است چه چینی چه ترکی ، چه کشمیری وهندی و چه عربی وفارسی هر کدام شاهان وسلاله های سلطنتی را به اسم ونام ونشان علیحده یاد میکنند . اگر فضا یافقط از یکطرف یعنی به استناد یکی از مأخذ سنجیده شود شاید راهی بدست آید ولی اگر قرار باشد که موضوع در روشنائی همه مدارك دیده شود وباید هم دیده شود وبهم تطبیق گردد کار خیلی مشکل میشود ولی چون یگانه راه تحقیق همین است بدان اقدام میکنیم امید است درین دورهٔ خیلی مهم تاریخ کشور ما هم روشنی بیفتد و رو زنهٔ کوچکی برای تحقیقات آینده باز شود .

* * *

دراطراف نام «رتبیل»

خاطرات ملی بعد ازهزار سال اسمائی ازقبیل رتبیل ، زنتبیل ، زنبورك وبعضی و اقعات بزرگ مربوطهٔ آنها مانند ساختن دیوارهای بالای کوهای کابل وعجله‌ئی که در آبادی، واتمام آن در کار بود بیاد دارد . این خاطره های کوچك و پرا گنده یادی از همان دورهٔ تاریخ ماست که میخواهیم حتی الامکان دراطراف آن روشنی بیندازیم . داستان های عوام رتبیل، زنتبیل زنبورك همه را (شاه) وقلهٔ بلند دنبالهٔ کوه شیردروازه را که فراز (جبه کهنه) یعنی بالای یکی ازموقعیت های قدیم شهر کابل واقع است بنام «تخت زنبورك» یادمیکنند وازخود کلمهٔ «تخت» هم معلوم میشود که زنبورك شاه بوده وچون شاهان ما یادگار های زیادی در کهستانات مملکت ازخود باقی گذاشته اند بدون چون وچرا میتوان گفت که قلهٔ مذکوریکی از تماشا گاهای زنبورك شاه بود وچون مقصد در ینجا صحبت دراطراف خود نام است بدان عمیق میشویم : در خاطرات عامیانهٔ مردم کابل نسبت به رتبیل وزنتبیل ، اسم زنبورك بیشتر عمومیت دارد . در آثار وکتب چاپی مخصوصاً منابع عربی ازقبیل فتوح البلدان بلاذری ، کامل ابن اثیر وطبری وغیره این اسم بصورت (رتبیل) ضبط شده بعضی مأخذ وآثار فارسی که ازین عصر وازین شاه ودودمان او صحبت مینمایند این اسم را به صورت های مختلف قید کرده اند ابو سعید عبدالحی بن الضحاك بن محمود گردیزی درزین الاخبار که تاریخ تالیف آن را به ٤٤٠ هجری نسبت میدهند اورا به اسم «رتبیل» خوانده چنانچه بطور مثال گوید (۱) : . . . . پس ازسیستان به بست آمد وبست را بگرفت وازانجا به بنجوای تکین آباد آمد وبارتبیل حرب کرد وحیله ساخت ورتبیل را بکشت وبنجوای برخود بگرفت . . . .

تاریخ سیستان که به تصحیح ملك الشعراء بهار درطهران به سال ۱۳۱٤ شمسی بطبع رسیده

(۱) صفحهٔ ۱۱ ، کتاب زین الاخبار تالیف ابو سعید عبدالحی بن الضحاك بن محمود گردیزی به سعی واهتمام وتصحیح محمد ناظم طبع برلین سنه ۱۳٤۷ هجری مطابق ۱۹۲۸ .

ودرحدود بین ۲۲۵-۴۴۵ هجری تالیف‌شده این‌نامرا گاهی بصورت (زنبیل) گاهی(زنبیل) ضبط کرده وحتی در دوسطر پشت‌هم ، هم این کلمه بهاملای متفرق نوشته شده مثلاً را جع به آمدن ربیع‌الحارثی به سیستان ضمناً چنین مینگارد ، (۲) . . . . واندر سنه سبع واربعین به بست واخدوان ناحیت‌شد وآن‌زنبیل که رفته بود بااوحرب کرد وزنبیل ازپیش او برفت وبزمین هند روان شد . . . . »

دورهٔ که دراین مقاله میخواهیم مطالعه کنیم دوره ایست که درمیان دو دین و دومذهب واقع شده . می‌شد که این دوره را میان دو چیز دیگر هم قرار داد و لی چون تاریکی ها وخالیگاهای تاریخ چهار گردمارافرا گرفته عجالتاً چوکات را وسیع‌تر گرفتیم تاباسیرمطالعات ونزدیك ساختن وقایع حدود محدودتری برای آن تعین‌کنیم . علاوه برین این دوره‌را ازین جهت‌هم‌درچوکات بزرگ‌میان‌دومذهب قراردادیم که‌قسمت بزرگ‌حوادث آن قسمت حوادثی را که شاید بواسطهٔ ضیقی جای درین مقاله گرفته نتوانیم ، واقعات جنگ های مذهبی تشکیل داده زیرا رتبیل‌ها همان شاهانی هستند که ازسال‌های ۳۲ هجرت تافتح کابل بدست یعقوب بن‌لیث صفاری در۲۵۸ هجری مدت ۲۲۸ سال باژنرال های عرب مقابله کرده اند در حقیقت این دوره دوصفحه از تاریخ کشور وورقی از زندگانی ملی مارا تشکیل داده است ، یکی بدیگری‌مربوط است ، یکی به‌دیگری پیوسته است ویکی بدون‌دیگری فهمیده ونوشته نمیشود .

* * *

معمولا چنین تصور میشود که بعد از گوشانی های بزرگ که پیش ازدوره‌ی (ازاوائل عهد مسیح‌تاربع اول‌قرن‌سوم) رول مهمی درین‌گوشهٔ آسیا بازی کرده اند روح تمرکزداری نظام سلطنتی ، تشکیلات اداری ومقاومت نیروی‌ملی که ازین زمان و بعد مشغول تکمیل دردوره های صعب‌المرور کمی دیگری باقی نمانده است . اندکه چیزهایی میکاهد و آئین اسلامیت رواج می‌یابد و درمقابل عمل منفی عناصری مرکز [illegible] و ظهور آن ، سامانیان ، صفاریان روحیات ملی‌را بیدار می‌سازند . این‌هنگامه‌ی کار تمدنی و فعالیت همان حقایقی که‌درك آن ملت تاریکی عمومی [illegible] گاهی کشور پهناوری مانند [illegible] تشکیلات سلطنتی خود نیاموخت [illegible] با مورخین قرون وسطی دور افتاده [illegible] بزرگ خارجی نمیتوان موجی [illegible] آن بالکل منقطع و [illegible]

(۲) صفحهٔ ۵ تاریخ سیستان

که مرکز اداری سلطنتی وقوای محتشم بزرگ ملی همیشه درعقب دیوارهای سنگی این سرزمین وجود داشت ودرمقابل هر پیش آمدی اثبات وجود میتوانست .

❀ ❀ ❀

چیزیکه درباب تاریخ سیستان قابل ملاحظه است این است که این اسم را به ضبط معروف آن رتبیل یك دفعه هم ذکر نکرده است .

❀ ❀ ❀

درنسخهٔ مجمل‌التاریخ پاریس صفحهٔ ۲۴۷ (۱) این اسم بصورت رتبیل قید شده وگوید : « . . . پادشاهان زمین کابل وسندرا رتبیل گویند . »

❀ ❀ ❀

قراریکه آقای ملك‌الشعرا بهار درپاورقی (۲) صفحهٔ ۹۱ تاریخ سیستان مینگارند چنین معلوم می‌شود که دریك‌نسخه ترجمهٔ طبری که دراواخر یااوائل قرن ششم هجری نوشته شده همه‌جا این اسم (زنتبیل) ضبط‌شده ویکجا هم (زنده پیل) آمده . دراین پاورقی آقای بهار به‌این نتیجه میرسد « که اصل این کلمه زنتبیل بوده وزنتبیل همان زنده‌پیل‌است که درادبیات فارسی هم مکرر درتعریف پهلوانان استعمال شده . . . »

❀ ❀ ❀

دریك نسخهٔ دیگر ترجمهٔ طبری که آقای‌بهار دیده ومتعلق به کتابخانهٔ معارف مشهد است این‌اسم را زنبیل قید کرده اند .

❀ ❀ ❀

قراریکه ازروی پاورقی های صفحهٔ ۴۱۷ جلد دوم تاریخ هند تالیف هلیو بر می آید واصل آنها متاسفانه نزد نگارنده نیست این اسم را مولفین عربی هنوز هم بصورت های مختلف دیگری قید کرده اند .

❀ ❀ ❀

Ockley اوکلی درتاریخ سراسن‌ها(۲)صفحهٔ ۴۹۰ شاه مذکور را « زنتیل Zentil » خوانده . ویلWeil درتاریخ خلفا(۳) بزبان جرمنی صفحهٔ ۴۶۱-۴۴۹ او را به نام « زنبیل Zenbil » یاد کرده .

❀ ❀ ❀

رینیوReinaud درخاطرات‌هند(۴)صفحه۱۷۱-۱۷۲-۱۷۸(رتبیلRathil و« زنبیلZenbyl » خوانده .

---

(۱) صفحه ۴۱۷ جلددوم تاریخ هند تالیف سر ه . ام . الیوت .

(۲) History of the Saracens Bohis Edit.

(۳) Gejeschichte de Chalifen.

(۴) Memoire sur l'inde.

توماس E.Thomas درژورنال انجمن شاهی آسیائی جلد۱۲ صفحه۳٤٤(۱)شاه موصوف را « رتپیل Ratpil » یاد نموده .

* * *

پرایس Price درتاریخ قدیم مسلمانان(۲) صفحه ٤٥٤ـ٥ اسم شاهرا بصورت های(رتپل Reteil) ، (راتپل Ratteil) تذکار داده .

* * *

ابن‌خرداد به (Oxford Ms) صفحه ۲٦ می‌نویسد : ملك سمر قند طرخان سکستان رتل) املای اسم شاه باوجود یکه سه دندانه دارد فقط دونقطه ت بالای‌خانهٔ وسطی گذاشته شده وموسیو میتارد Meytard درژورنال ازیاتیك سال ۱۸٦٥ صفحه ۲٥۱ از فقرهٔ فوق « پادشاه سیستان رتپیل » استخراج وترجمه کرده است .

* * *

ازروی صفحه ٤۱٦ جلددوم تاریخ هند تالیف هلیو چنین برمی‌آید که تاریخ (الفی) که ازان درپاورقی اسم برده شده اسم شاه کابل را بنام « رنبل Ranbal » یاد کرده .

* * *

مولانا نورالدین محمدعوفی درجامع الحکایات خود قسمت اول باب سیزدهم ، حکایت ۲۱ (۳) تحت عنوان یعقوب لیث وروسای‌خانهٔ جالب وجوی ازملاقات موسس سلالهٔ صفاری و پادشاه کابل نقل می‌کند که شاید از روی متن انگلیسی ترجمهٔ آن را بجای متن بدهیم درین حکایت پادشاه کابل که مصروف مطالعهٔ اسم او هستیم بصورت (روسل) یاد شده .

* * *

تاریخ هندوستان فرشته‌است که مجملا معروف شده و درسنه ٦۱۳ هجری از طرف علی بن‌حامد بن‌ابی‌بکر الکوفی از روی سنهٔ عربی درعصر [illegible] شده است درصوابط مختلف ازیکی ازین سه نام (رتپل) یاد شده و این [illegible] نسخه‌های خطی این کتاب صورت (راتپل) هم تحریر یافته و بجای هیر(رتپل) [illegible] خواهند (٤) ازروی [illegible]

---

(۱) Journal of the Royal Asiatic Society Vol. III صفحه

(۲) Retrospect of the Mohammedan History Vol. I. جلد

(۳) صفحه ۲۷٦ [illegible]

(٤) صفحه ۲۲۹ [illegible]

هندوسند تابع او بودند (۱) ودرین وقت هنوز مسلمان نشده بود و کشورش بدست مسلمانان نه افتاده بود .

❀ ❀ ❀

پرفیسر «ولسن» در «آریانا انتیکوا» صفحه ۱۳۳ درباب این پادشاه می‌نویسد : « . . . دراخیر قرن ۷ م مسلمانان در کابل حتی درشمال کوها به‌بت‌پرستانی مقابل شدند که پادشاه آنها (رتنه پاله Retna-pāla) نام هندی داشت واین حوقل که نگارشات او تحمیلاً مربوط به قرن ۱۰م است می‌نویسد که مسلمانان زمانیکه حصار شهر را متصرف شده بودند خود شهر هنوز بدست بت‌پرستان یعنی اهل هنود بود . . . »

درپاورقی نمره یك همین صفحه نام شاه کابل را شرح داده مینویسد : « که مولفین اسلامی این اسم را بصورت رتیل ، رتپیل،رتبل، رنتل،زنتیل وغیره قید کرده‌اندواین‌اختلافات‌املاناشی خاصیت‌حروف رسم الخط فارسی‌است . « پرایس » میگوید که این نام یاتاتاری ویاهندوئی است ودرهندوبودن آن شبهه نیست واصل‌آن رتون پال Rutun-pāll یا «رتنه پاله Retna-pāla» بوده وفراریکه پرایس بملاحظه میرساند خانوادهٔ این شاه «دربخاریا Bokharia » املاکی داشتند . . . .

❀ ❀ ❀

از روی پارهٔ ماخذی که فعلا دردست نگارنده میباشد ازین بیشتر نمیشود دراطراف نام « رتبیل » چیزی نوشت البته این هم بجای خود کافی وتا اندازهٔ زیاد نظر یات مارا راجع به نام « کابل شاهان» این وقت وسعت می بخشد . تاجائیکه عجالتا قضاوت میتوان کرد این نام اسم خاص کدام‌شاه کابلی نبوده بلکه عنوان یك دودمان بزرگ‌است که ماخذ عربی بیش ازدوصد سال ازان ها صحبت میکند وبدون‌اینکه اینجا دقیق شویم‌گفته میتوانیم که ازسال‌های اول هجرت تازمان سلطنت یعقوب بن لیث صفاری درسیستان درتمام این مدت طولانی رتبیل شاهان بین هامون سیستان وسند حکومت نموده اند واین خود دلیلی است واضح که این اسم اسم خاص یك شخص نبوده بلکه اسم یالقب دودمانی بوده که پادشاهان کابل وزابل ورخد وسیستان‌وزمین داور بدان یادمیشدند . شاید اسم اولین‌پادشاهی هم باشد که سرداران عرب درسیستان ودلتای هیرمند بار اول باحکمرانان یاشخص خود اومصادف شده و پسان ها اولادهٔ اورا تازمان آخرین فتح کابل بدست یعقوب‌لیث همان یك نام‌یاد کرده رفته‌اند . بعد ازینکه جنوب هندوکش به تدریج ازمراحل هامون سیستان دراثرپیشرفت مسلمین‌ازدست ایشان برامد بطرف شرق پسپا شده رفته درکشمیر وسند واراضی ماورای آن درقلمروهای نسبتاً کوچك

(۱) صفحه ۱۲۶ چچنامه

وحدودی بنام «ملك سند» سلطنت خود را ادامه دادند. چون ازروی الهندالبیرونی ومسکوکات وازروی اشارات مورخین عرب راجع به دین آنها میدانیم که درین وقت سلسلهٔ برهمنی یا هندو در کابل به سلطنت رسیده بود احتمالات زیاد به این دلالت میکند که این اسم اصلاً هندوئی بوده باشد .

قلمرو سلطنت : اگرچه معمولاً خاطره های ملی ومخصوصاً داستان های عامیانهٔ اهالی کابل رتبیل زنتبیل وزنبورك شاه را که مقصد ازان دودمان رتبیل شاهان کابل باشد، شاهان کابل میدانند ولی در حقیقت دامنهٔ حکم فرمائی آنها از کابل حتی به معنی جامع آن هم خیلی ها وسیع تر بود فراریکه ازمنابع مختلف عربی معلوم میشود شاهانیکه به لقب رتبیل یا یکی از صور مختلف آن یادشده اند درمقابل سرداران عرب وسپاه ایشان ازیك منطقهٔ بسیار وسیعی دفاع میکردند که ازهامون سیستان تا کوهای کابل وحتی تاسواحل سند انبساط داشت . فراریکه درصفحات پیش ذکرشد مجمل التواریخ رتبیل را پادشاه زمین کابل وسند خوانده و چچنامه راسل را بصفت ملك سند یاد نموده . ملك الشعراء بهار ایشان را پادشاهان کابل وسجستان ورخج (۱) میداند .

همین قسم که کابل غیرازشهر مفهوم جغرافیائی مختلفی داشته وه زمین کابل یا کابل زمین علاقهٔ وسیعی را دربرمیگرفت رخج یا رخد یعنی زمین داور وقندهار فعلی وسجستان یعنی حوزهٔ سفلی هیرمند وسیستان هم رقبه های مختلفی را احراز کرده و وقتی هم بوده که تمام اراضی جنوب هندوکش از حدود کرمان گرفته تا کشمیر ولب دریای سند و آن زمین داور گرفته تاسرحد مکران حتی اوفیانوس بنام سیستان یادمیشد چنانچه تاریخ سیستان عین این حدودرا درصفحهٔ ۲۵ چنین ذکر کرده . وحدشرقی اقصی کشمیراست تالب دریای مجف وازسوی غرب زان سوی سه (۲) ... احداد در ورق ۹ میگوید (۳) : سجستان از کشمیر است تالب دریا وسه مغرب سیستان کوه مانست وحد شمالی اسفزار و حدود سند و دیبهٔ سیستان تارزه است

در این جمله واضاحی کتاب الخراج ابوحنیفه دینوری متوفی ۲۸۲ هجری [مرزهای] شمالی [...] اسفزار [...] که مقصد مرکز ولایت سیستان بوده و [...] آن به اسم [...] یاد شده و [...] فصل [...] که [...] سیستان و [...]

(۱) صفحه ۱۸ تاریخ سیستان باورقی نمبر ...

(۲) [...] سیستان بوده باشد و سه [...]

(۳) تاریخ سیستان باورقی نمبر ...

جغرافیائی خاص داشت عبارت از سیستان ودیگر مفهوم عام به معنی جامع ترکه حدود آن شرح یافت وشامل بست ، رخد ، کابل ، زابل ، نوزاد ، زمین داور ، اسفزار و حاشیهٔ باریکی ازجنوب غور وگردیز وغزنی وقسمتی ازبلوچستان تاحدود مکران بود « لوسترانج » درنقشهٔ سوم کتاب اراضی خلافت شرقیه حدشمالی این قطعه‌را که‌بطول بین هامون و رود سند انبساط دارد باخطی معین کرده که از جنوب اسفزار وحدود جنوبی غور به رود خانهٔ پنجشیر تماس نموده وخود رودخانهٔ کابل بقیهٔ آن‌را تارود خانهٔ سند معین نموده است . به این ترتیب اگراراضی مذکور باتشکیلات ونام‌های جغرافیائی امروز تطبیق‌شود چنین برمی آید که رتبیل به‌سیستان افغانی وسیستان فارس ، ولایت‌قندهار ، زمین‌داورو پشت‌رودوگرشك وفراه وارزگان ، دیراوت ، فلات غلزائی ، مقر ، غزنی ، کابل ، سمت‌جنوبی وننگرهار وحصه‌ئی ازبلوچستان تاحدود مکران سلطنت وحکم فرمائی داشت .

پایتخت دودمان‌رتبیل پورمعلوم نیست . درجنگ هااعراب چه‌دربست چه‌درزرنج چه دررخد و کابل وگردیز درهمه‌جاشخصاً خود شاه‌حضور داشته‌وازاو اسم برده‌شده است اکثر احتمالات به‌این‌دلالت میکند که کابل‌مرکزوپایتخت آنهابوده‌باشد زیراخصوصاً بنام‌پادشاهان (کابل‌زمین) یادشده اند والبیرونی درین وقت‌ها در جنوب هندوکش محض‌از (کابلشاهان) اسم می‌برد ویادداشت های‌هیوان ـ تسنگ هم‌درسال های که‌مشرف به‌ظهوراعراب درسر حدات غربی خراسان میباشددولت کابیساراچنان‌مقتدرتصویر میکند که « ممالك همسایه‌ازبیم آن بجان می‌لرزیدند »

* * *

مقام رتبیل شاهان در سلسلهٔ تاریخ افغانستان :

موضوع‌بسیارمهم‌ومشکل که‌تاحال‌مطالعه وحل‌نشده‌وحل آنهم‌باوضعیت موجودهٔ معلومات ما مشکل است این‌است که‌رتبیل شاهان درسلسلهٔ خانواده های سلطنتی ، آریانا ، خراسان ، افغانستان عبارت ازکی‌بوده وبکدام‌سلسله تعلق‌میگیرند ؟ منابع‌غیرعربی راجع‌به آنها چه میگوید وتاکدام اندازه میتوان این‌مدارك را بانگارشات مورخین عرب سرداد .

درین شبهه‌ئی نیست که‌اگر مطالعهٔ موضوع بصورت منفردومستقل مدنظر می بود شهادت مورخین عرب آنهم ازچندین زبان کفایت میکرد ولی چون ربط موضوع به‌سلاله های سابق وقدیم کشور در کرونولوژی تاریخ عمومی افغانستان‌اهمیت زیاددارد ومورخین‌عرب‌ازسلاله هائی که‌پیش ازنشر دین مقدس اسلام در کابل زمین سلطنت نموده اند اسم نمیگیرند ناگزیریم به‌منابع دیگر هم‌رجوع کنیم تاسررشته بدست آید ومطلب خوب‌تر فهمیده شود .

پیشتر اشاره نمودیم که‌بعد ازسقوط کوشانی های بزرگ درربع اول قرن سوم مسیحی

دودمان دیگری در کابل واراضی متصلهٔ آن به سلطنت رسید که بنام (کوشانی های خورد) یا (کیداری) یادمیشوند این خاندان احفادمستقیم همان کوشانی های بزرگ اند که در شروع دوره فترت شاخهٔ باختری وکابلی بهم متحد شده وتقریبا یك ونیم صد سال در تاریك ترین دورهٔ تاریخ افغانستان تاریخ اخیر قرن چهارم مسیحی سلطنت نمودند .

چون ساسانی ها بیش ازپیش جسارت می نمودند هیاطله درین وقت از کهستانات بدخشان فرود آمده فارسی ها وگوپتاهای هندی را درخاك های خودشان عقب نشانیده وتااواسط قرن ٦ مسیحی ادارهٔ مملکت بدست ایشان بود .

مقارن به این وقت درمنگولیا وآسیای مرکزی اقوام زردپوست ژوان ژوان ها وتوکیوها سراشغال اراضی درزدوخورد شده وبدون اینکه اینجا تفصیل داده شود توکیوها بطرف غرب تغیر محل داده رفتند ودو امپراطوری بنام ترکان شرقی وغربی در صحنهٔ پنها ور آسیا تشکیل دادند وایستامی خاقان ترکان غربی با خسروانوشیروان ساسانی اتحادی بسته و دولت هیاطله را درحوالی ٥٦٦ مسیحی مضمحل نمودند ودیری نگذشته بود که درانر تمایل ایستامی به دولت رم شرقی (بیزانس) اتحادترك وساسانی برخورده و (توکیوها) یعنی ترکها درتخارستان وباختر وازآنجا به جنوب هندوکش نفوذیافتند وساسانی ها به حواشی غربی پسپا گشتند ومقارن به این وقت چینائی ها هم در تخارستان ظهور کردند به این ترتیب بعد از هیاطله عناصر تازه هم پیداشد واین عناصر کهویش باقبایل زابلی هیاطله ویکی شاخه ها وعشایر آن وبا کوشانی ها که به نسبت ادزیاد در دره های جنوب هندو کش سکنی داشتند و مخصوصا بعد ازسقوط هیاطله از نقاط مرتفعه وفصل جبال شرقی آریانا فرود آمده بودند مخلوط شده وازاختلاط آنها عنصری بمیان آمده است تخارق کوشانی وزنی در آنها بیشتر است ومیاز ٥٦٦ یعنی بعدازتاریخ سقوط هیاطله زمام حکومت فی ما بین توکیوها ست آمده است ودودمان سلطنتی رتبیل شاهان کابل که مدت وقف مائهٔ آن عبارت از تصاعد شرق و وجود همین عنصر مخلی میباشد که در جنوب هندوکش مخصوصا درولایت لغمان وجلال آباد سکونت گزیده است. یعنی مورخین ازهمین جهت تجاوزدشمن وآنهارا از خواندن فتوحات چه قرار نقش ایرونی وچه قرار شهنامه ... وین سلسله زابلی خودرا کوشانی ها دانسته ونسب نامهٔ خودرا هم به اینکه شهنشاه بزرگ ... نسبت میدادند .

گذشته وضعیت افغانستان این وقت را تشریح ... که ... از ... مسیحی به خصوص بعد از ... وارد شده ... آن زمان ظهور ... غرب یکانه سعی است که ازاین ادوره اطلاعات ... مرحلهٔ این زمان ... سلاله

حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم رحلت فرمودند و حضرت ابوبکر صدیق (رض) به خلافت مسلمین انتخاب می شدند بدین قرار سال هائی که زایر مذکور ازافغانستان بطرف هند میرود و باز از آنجا مراجعت نموده و بطرف مملکت خود عازم چین میشود آخرین سال های زندگانی افغانستان قدیم است دین مقدس اسلام تازه ازشبه جزیرهٔ عرب بطرف شرق منتشر شده وهنوز به مملکت ما نرسیده است یعنی تقریباً ۱۰،۱۵ سال دیگر در کار بود زیرا به بعضی نظریه ها قشون عرب در زمان خلافت حضرت عمر رضی الله تعالی عنه (سال ۲۲ یا ۲۳ هجرت) به سرحدات غربی سیستان ظهور نمودند و قرار برخی شواهد دیگر سیستان در زمان خلافت حضرت سیدنا عثمان رضی الله تعالی عنه بدست ربیع بن زیاد الحارثی فتح شد بهر حال برای مطالعه دورهٔ که مصروف آن هستیم، همان دورهٔ که گفتیم میان دودین واقع شده است واینک حالا از نزدیک تر آن را نگاه میکنیم معلومات زایر چین هیوان-تسنگ و آنهائیکه بعد از او آمده اند برای حصه پیش از اسلام وشهادت مورخین عرب برای حصهٔ اسلامی فوق العاده مهم است. این دو منبع یکی متمم دیگر است و برای فهمیدن روح فضای دورهٔ که در ان عرف ، عادات آئین اخلاق وسیاست وهزار چیز دیگر یکدفعه تغیر میکند وانقلاب فکری در اذهان باشندگان کشور بعمل می آید مطالعه ومقایسهٔ هر دو حتمی ولازمی است وعجالتاً این کار را درمورد رتبیل شاهان کابل بعمل می آریم .

هیوان - تسنگ در ۶۳۲ یعنی ۱۰ یا ۱۵ سال قبل از تماس قشون عرب به سرحدات کشور ما وسال قبل از فتح اول کابل بدست اعراب در کاپیسا که کابل در اینجا جزء آن است از سلطنت مقتدری صحبت میکند که تقریباً از بامیان تا شهر تاکزیلا کنار اندوس انبساط داشت وچهارهزار (لی) احاطهٔ آن بود که به حساب امروز مساحهٔ قلمرو این سلطنت تقریباً ۲۳۰۴ کیلومتر مربع میشود (۱) هیوان - تسنگ راجع به دین ومذهب وپیروان بودائی وبرهمنی وتعداد روحانیون فریقین وعدهٔ معابد وحاصلات زراعتی وآب وهوا وغیره معلومات مفصل میدهد که اینجا بدان کاری نداریم ومطلوب ماشخص خود شاه است. زایر چین درین باب می نویسد : «شاه ازنژاد تسالی Tsa-li (کشتاتر یا طبقهٔ جنگجو) است. مرد بامعلومات واحتیاط کاراست دلاوری وتندی مزاج عین فطرت اواست ازاقتدار ونیروی اوممالک مجاورچون بیدمیلر زند وبرده ایالات حکمفرمائی دارد . رعیت خودرا دوست میدارد واز آنها حمایت میکند . پابند دیانت بودائی است . هرساله مجسمهٔ طلائی بودا را به ارتفاع ۱۸ فت ساخته ودر حفلهٔ نجات که بنام (موکشامها پاریشاد) تشکیل میشود مردمرا دعوت میکند وبه محتاجین وغربا وبیوه زنان ومردان زن مرده صدقه وخیرات میدهد (۲)

ازین بیانات واضح معلوم میشود که درسال های مقارن انتشار اسلام وورود قشون عرب

(۱) صفحهٔ ۱۰۱ افغانستان تالیف (اندره دولو) (۲) صفحهٔ ۱۰۱ افغانستان تالیف (اندره دولو) صفحه ۲۱ جلد اول خاطرات هیوان -تسنگ ترجمه استانیلاس ژولین .

درحواشی غربی افغانستان ورسیدن آنها به سیستان درجنوب هندوکش در کابل وزابل دولت مقتدری وجود داشت که پایتخت آن شهر کاپیسی (بگرام) بود قلمرو این سلطنت بطرف شرق (لان پو) لغمان، (ناکی هولو) نگاراهاراجلال آباد وننگرهار، (کان تولو) پشاورحالیه وچار صده واندو (تاچاشیلو) تا کزیلا وضلع راولپندی حالیه‌را دربرمیگرفت وباسلطنت کشمیر که بدست کارکوتا درلاب ها وردهانا Karkota Durlabhavardhana (بین ۶۳۱-۶۳۳) اداره می‌شد تماس داشت وحتی درقلمرو این‌راجاهم تا کوهای نمک «سانگ‌هوپولا Sang-ho-po-la» پیش‌رفته بود بطرف‌غرب شاه کاپیسا براراضی «تسو-کو-چا Tsu-ku-cha» که آن‌را (تسوکوتا) هم‌خوانده اند وعبارت از ارا کوزی‌یونانی ویاقلمرو زابلستان می‌باشد حکم‌فرمائی داشت . تنها این خطه هفت هزار (لی) احاطه داشت وازان‌معلوم می‌شود که‌بطرف غرب‌نفوذ دولت کاپیسا خیلی ممتدبود(۱) وروی‌هم‌رفته‌از تا کزیلا تا کناره های هیرمند نفوذ وآمریت داشت .

این‌سلطنت مقتدر که هیوان ـ تسنگ‌باجزئیات‌از آن صحبت‌میکند قرار شهادت‌زائر چینی که بعد ازاو آمده ورفته‌اند به‌نیرو واقتدار کامل درجنوب هندوکش دوام داشت چنانچه در حوالی ۷۲۰-۷۳۷ مسیحی که‌تقریباً ۹۰سال بعد ازمسافرت زایر اول‌الذکر شود زایر دیگر چین‌موسوم‌به‌هوی تچا اوHouei-Tcheao ازپادشاه‌خیلی مقتدری درامیان صحبت‌می کند که تحت اثر وسلطهٔ کدام پادشاه دیگر نبود . پیاده نظام وسواره خیلی قوی ومتعدد داشت وممالک دیگر جرئت نداشتند که‌باو حمله کنند . . . علاوه برین این را هم تصریح میکند که پادشاه یکنفر (هان Han) یعنی آریائی بود . در ۷۵۳ تقریباً ۳۳سال بعد زایر دیگر چین وون کانگ Won-Kang حین عبور ازگندهارا درمعبدی اقامت داشت موسوم‌به‌مهد (جو ـ لوشه) پادشاه که‌موسیو سیلون لوی بزرگترین مستشرق فرانسه اورا لاشه یکی از شاهان دودمان شاهی حساب می‌کند(۲) قرار نقل زایر مذکور شاهی که خودرا از اعقاب کنیشکا میدانستند درثوفت درگندهارا حکمفرمائی داشتند . . . . . در سال‌های متمادی ظهور سرداران عرب درحواشی سیستان (۳۰ هجری) . . . . . تا اینکه‌در بعدتر (۷۵۳ مسیحی) به‌وجود حکومت هندی مقتدر در جنوب هندوکش . . . . . که فرار ادعای خود شان وحمایت الپروی که پیش ازان از آنها . . . . . خودرا خودمختار واحقد کنیشکای کبیر میدانستند وهمواره بالید (مقابل ازاسلام در . . . . .)

* * *

حالا برمیگردیم به نگارشات مورخین عرب وفارسی . . . . . این سه تن مورخین

(۱) صفحه ۸ فصل دوم تاریخ های افغانستان ویلسن .

(۲) رجوع کنید از بلاگ شماره ۲ الوم ـ جلد اول ۱۹۳۶ از صفحه ۱۰۱ به ۱۰۳ مضمون موسیو لوی

از کدام پادشاهان صحبت میکنند وقرار تذکار آنها قشون عرب از سرحدات سیستان گرفته تا کابل باکی وکدام قوه مواجهه شده اند .

قشون عرب باتفاوت نظریاتیکه موجود است باراول یا در سال ۱۸ هجری یا۲۲ و یا۲۳ هجری درسرحدات غربی کشورما تماس حاصل نموده‌اند آنچه مسلم است این‌است که بعد از سال ۳۰ هجرت که مصادف به (٦٥٠) مسیحی می‌باشد تماس لاینقطع بین خاك ما وسرداران عرب پیداشده وازین تاریخ به‌بعد تازمان فتح کابل بدست یعقوب‌بن‌لیث‌صفاری در(۲۵۸ هجری مساوی ۸۷۹م) سرداران عرب از سرحدات غربی سیستان گرفته تا کابل به یاد شاهانی مصادف شده‌اند که آنها را بنام های رتبیل - رانت‌بیل - زنبیل - زنتبیل یاد کرده اند .

اولین سردار عرب ربیع‌بن‌زیاد به امر عبدالله بن‌عامر در سال ۳۰ هجرت داخل‌سیستان شده زرنج مرکز آن را فتح کرد . به‌اساس تاریخ سیستان ژنرال‌عرب با (ایران‌بن‌رستم‌شاه) شاه سیستان مقابل شد بلاذری این‌شخص را(ابرویز مرزبان سیستان)خوانده‌وبعضی‌ماخذ دیگر ازشاه نام‌نمیگیرند لیکن قراریکه ازوقایع مابعد یعنی‌ازتصادمات‌سرداران‌عرب باحکمفرمایان‌محلی معلوم می‌شود این شخص یا «ایران شاه» یا«اپرویز» مرزبان یانایب‌الحکومه ئی بیش نبوده که ازطرف پادشاهان نیمروز وزابل وکابل یعنی رتبیل شاهان مقرر می‌شدند .

❀ ❀ ❀

درسنه سی‌وسوم هجرت عبدالله بن‌عامر ، سردار دیگری را که عبدالرحمن بن‌سمره نام داشت به سیستان فرستاد . مشارالیه زرنج والرخج وبلادالداور را مطیع ساخت ودرجبل الزور زمین داور که درآنجا معبد معروف «زور» وقوع داشت بامدافعین وقشون رتبیل مقابل شد .

❀ ❀ ❀

تاریخ سیستان (صفحه۹۱) مینگارد ربیع‌الحارثی در سنه ٤٧ هجرت در بست ورخد با(زنبیل) یا(زبیل) مصادف شد وازین‌تاریخ به بعدهمیشه نام رتبیل بحیث‌شاه ومدافع‌ازسیستان گرفته تا کابل برده می‌شود .

❀ ❀ ❀

عبدالله بن‌ابی بکره‌درسنه۵۱ هجری به‌سیستان آمده‌ودربست ورخد و کابل با(زنبیل) محاربه نمود واخر بادوهزار درم بااو صلح کرد .

❀ ❀ ❀

درسال ٦٤ هجری (٦٨٣ مسیحی) عبدالعزیز بن عبدالله بن عامر والی سیستان شده ووقتیکه‌ازبست‌سوی کابل میرفت دربیابان با «زنبیل» مصادف شد. تاریخ سیستان‌لشکر او را ترکی خوانده درنتیجه رتبیل شاه کابلی شکست خورده وکشته میشود فرار تذکار بلاذری و تبیل

درین جنگ ازدست ابوعفراء عمیر الغازی بقتل رسیدوعبدالله که‌درغیاب عبد العزیز حکمران سیستان مقرر شد با رتبیل یاصحیح تربگوئیم با پسرو جانشینش داخل جنگ شده و کار رتبیل شاه به‌صلح خواهی کشید .

* * *

درعهد خلافت عبدالملك مروان . چون عبدالله امیه‌ازطرف حجاج یوسف والی خراسان وسیستان به‌سیستان آمد درقلعه‌بست بازنبیل محاربه نمود وباز طرفین صلح نمودند.

* * *

هکذا درعهد حجاج ، سردار دیگر عرب‌عبدالله بن‌ابی بکره یادرسیستان یاطوریکه ازبعض منابع دیگر استنباط میشود درمملکت رتبیل درحوالی کابل جنگ سختی میان قشون عرب ورتبیل‌شاه واقع شده ومسلمانان‌شکست خوردند . این‌واقعه در۷۸هجری(۶۹۷مسیحی) واقع‌شد.

* * *

حجاج برای پوشانیدن شکست خود در ۸۱هجری (۷۰۰) مسیحی عبد الرحمن بن محمد بن اشعث رابا چهار هزار نفر به‌قصد کابل به سیستان فرستاد تا قشون ولایت اخیر الذکر راهم‌باخود گرفته‌وجانب کابل‌حرکت کند. جنگ‌های‌میان‌اوو (رتبیل)یا (رتبیل ا درزابل و کابل واقع شد.وبا مخالفتی که‌مابین حجاج وعبدالرحمن محمدالاشعث واقع شد و شرح آن اینجا مورد ندارد سردار مذکور نزد رتبیل شاه پناه برد .

* * *

درعصر ولیدبن عبدالملك ازطرف حجاج که‌والی عراقین وخراسان وسیستان بود حمزه بن عمار درسنه۹۷ درحوالی کابل بارتبیل دچار محاربه گردید .

* * *

درعصر خلافت هشام (۱۰۵ هجری) از طرف خالد بن عبدالله بن الحارث والی عراق سعید بن اسلمی به‌جنگ آمده وبارتبیل مقابل گردید دردوره او منصور سفیر سلیمان بن عبدالله الکندی ازراه اسفزار وفراه‌به لشکر رتبیل حمله‌کرد ازانجا هم بروی حمله‌آورده به‌بست آمده و با رتبیل نیز آویخته درنبیل شکست خورد .

* * *

در۱۰۱ هجری چنانکه حسن بن زاهد بشیر والی [illegible] ازطرف رتبیل [illegible] اکثر حسن عمالی‌خود [illegible] (زرنج) داخل رتبیل هم [illegible] .

* * *

درزمان هادی سنگتم [illegible] رتبیل [illegible] .

صحبت میشود زیرا درجمله اسرا اوراهم گرفته بودند .

❀ ❀ ❀

دردوره عباسی ازرتبیل شاه چندان اسمی برده نشده وچنین مینماید که دراثر جنگ های طولانی خسته وضعیف شده وعموماً درکابل مستقر گردیده وقهراً تن به اطاعت داده تا اینکه سلطنت صفاری تشکیل وروابط میان بغداد وشاهان صفاری تیره وبالاخره قطع میشود در عصر زمامداری یعقوب لیث مجدداً رتبیل روی صحنه می آید وازبست گرفته تارخد وکابل جنگ های سختی میان ایشان واقع میشود وچون مرکز ثقل رتبیل شاه درین وقت بیشتر زابل یعنی حوالی غزنی وکابل میباشد آخرین جنگ ها در سال ۲۵۸ه (۸۷۹ مسیحی) درکابل واقع میشود چنانچه زین الاخبار وتاریخ سیستان این قصه راتذکار داده اند ومحمدعوفی درجامع الحکایات خود مفصل صورت جنگ رتبیل شاه وموسس سلاله صفاری را درکابل شرح میدهد .

❀ ❀ ❀

باتذکار اسمای یکدسته سرداران عرب که منابع عربی وفارسی مفصل ازانها صحبت میکنند معلوم میشود که اقلاً ازسال ۳۰ هجری (۶۵۰ میلادی) تا ۲۵۸ هجری (۸۷۹ میلادی) هر سرداری که ازطرف مقام خلافت ونایب الحکومه های خراسان به سیستان اعزام شده همگی بلااستثنا دریکی ازنقاط سیستان یانیم روز خواه دربست خواه درزرنج خواه دررخدخواه درزابل وکابل وگردیز درسنه وتاریخ معین به پادشاه مملکت که رتبیل باشد وبرادران وخویشاوندان وقشون اومقابل شده اند که شرح وتفصیل فتح وشکست طرفین وغلبه وضعف یکی ازآنها وصورت مذاکرات صلح ودیگر چیز های مربوطه مبحثی است طویل که صفحات سالنامه حتی اختصار آن را هم اجازه نمیدهد .

❀ ❀ ❀

فراریکه ازمطالعه مسکوکات برمی آید والبیرونی مورخ معروف دربارغزنی در کتاب الهند خود شرح میدهد آخرین سلسله های معروف شاهی جنوب هندوکش که مرکز آن ها همواره کابل بوده بدون دخل درجزئیات به اسم ولقب (شاهی) یا (کابل شاهی) یا (کابل شاهیان) معروف اند که آن راهم بازبه دوسلاله مجزی تقسیم میکنند که یکی را معمولا (ترکی شاهی) ودیگری را (برهمن شاهی) میخوانند موسس سلاله اول الذکر برهاتکین Barhatakin وآخرین پادشاه آنها (لگه تورمان) نام داشت که تا ۸۷۵ مسیحی در کابل سلطنت نموده اند وقرار تذکار البیرونی ۶۰ نفر ازآنها به سلطنت رسیده است . مشارالیه یکی ازپادشاهان آنهارا بنام (کنیك) خوانده وبنای یك استوپه بزرگ پشاور رابه اونسبت میدهد ازروی لفظ « کنیك » وازتاسیس بنای استوپه مذکور وتعداد ۶۰ نفری که به این خاندان نسبت میدهد بدون شبهه معلوم میشود که مقصود او ازین خاندان همان دودمان کوشانی است که سلاله

خورد وبزرگ وحتی اسلاف اخیر آنهارا که از روی عرق باهیاطله وزابلی وتیوکیو هم کمی مخلوط شده اند در برمیگیرد و گاهی بشهادت مسکوکات به اسم (دودمان تجن) هم یاد میشوند وهیچ موردندارد که آنهارا ترک خواند. البیرونی هم سلاله اجداد آنهارا به کنیشکای بزرگ کوشانی نسبت میدهد .

سر سلسله دودمان (برهمن شاهی) یا (هندوشاهی) کابل (کالار) نام شخصی است که در دربار (لگه تورمان) آخرین شاه دودمان فوق الذکر سمت وزیری داشته وازحوالی ۸۷۰ تا اوائل قرن ۱۱ یکعده شاهانی مانند(اسپالاتی) (سمانتا Samanta) (کمالو Kamalu) (بهیما Bhima)(جیپال Jayapala) (انندا پال Anandapala)،(تاروجانا پال Tarojanapala) از میان آنها سلطنت نموده اند که جنگ های سبکتگین وسلطان محمود کبیر غزنوی زابلی ازمیان آنها جیپال را بیشتر درزبان های مامعروف ساخته است وسلطنت برهمن شاهیان کابل بطرف شرق تاچترال وباسین وگلگت وسیلاس و کشمیر انبساط داشت . بطرف شمال غوند آنهادرماورای هندوکش واضح تصریح نشده ولی بطرف غرب کناره های هیرمند و سیستان حکم فرمائی داشتند . پس فراریکه اشاره شد از روی ماخذ عربی وفارسی وماخذی که ازعربی ترجمه شده چنین برمی آید که ازسال های ۳۰ هجری تا ۲۵۸ (از ۶۵۰ تا ۸۷۱ مسیحی) درمدت بیش ازدوصد سال که سرداران عرب به کشورهای سیستان وبخارا به داشتند همیشه درجنوب هندوکش باشاهانی مقابل شده اند که آنهارا به نامهای رانبل، رانت بیل، زنبیل وزنبیل وغیره خوانده اند .

حالا که یك موضوع ویك عصر را ازنقطه نظر اعراب وهندوهای معاصر مورد بحث قرار داده به این نتیجه رسیدیم که میان دو سنه فوق دسته ماخذ عربی از زنبیل شاهان سیستان وکابل راگزین چین ومنابع کشمیری ومسکوکات از شاهان ودودمان های شاهی هندو بحث میکند ازهمان یك سلسله شاهان ودودمان های شاهی هندو بحث میکند تاجائیکه ضرورت داشت تفصیلات هرنوع طرف توجه قرار شد .

در دوره هائیکه مورخین عرب از زنبیل ورخج کابل وسیستان یاد میکنند (نیمروز) مورخ کشمیری صحبت نمیکند ولی از سیستان وکابل ودودمان وگندهارا و لمغان وتاپیه صحبت میکند که بسیار مهم است میکنند وباشرحیکه ذیلا دقیق ترمعلوم میشود

مسکوکاتی که بنام اشاره پرداخت ضرب شده اند که از روی آنها وکشمیری ومتون تاریخی اورجحان پیدا میکند که دودمان های سلطنتی کابل رهین همین خانواده بوده

که آخرین شاهان کابل چه برهمن وچه ترک وچه کوشان به صفت (شاهی) یاد شده اند ازقبیل : برهمن شاهی کابل ، هندوشاهی کابل ، ترکی‌شاهی کابل یا کابل‌شاهیان وغیره . البیرونی درتاریخ (الهند) خود جینیکه ازدودمان شاهی کابل درمناصفهٔ اول قرن ۱۱ مسیحی صحبت میکندهم آنهارا به صفت (شاهیا) یاد میکند . ازطرف‌دیگر «رتبیل» باصور دیگری که ضبط‌شده مانند زیبل ، زنبیل ، رنبل ، رتبیل ، زنبورك‌در عرف‌وداستان‌های عوام همه به صفت « شاه » ملحق بوده وازروی توافق سنه وتاریخ وزمان محل حکم میتوان کرد که ایشان حتماً جزء همین دودمان (شاهی) کابل اند .

برای ارتباط موضوع متذکر میشویم که کلمهٔ (شاه) ازعصر کوشانی‌های بزرگ یعنی ازقرن اول‌مسیحی باینطرف روی‌مسکوکات کوشانی‌های بزرگ‌وخوردوخاندان کیداراودودمان (تجن) کاپیسا وگندهارا وغیره دیده‌شده. وبارسم‌الخط یونان‌وکوشانی‌وخروشتی تحریر گردیده.

(شاو نانوشاو) یکی‌از القاب کنیشکا است که در مسکوکات اوضبط است (وشهنشاه) معنی دارد . موسس سلالهٔ کوشانی های خورد (کیدارا) در مسکوکات خود را (کیدا را کوشان شاه) خوانده همین قسم درچندین‌سلسله‌مسکوکات معاصراین‌وقت صفت‌شاه‌وشاهی‌دیده میشود ازآن جمله یکی‌مسکوکات است که‌به‌دودمان (تجن شاهی) نسبت‌میشود ونمونه های آن‌اززمین داور ورودبارو سواحل هیرمند وزابلستان‌وفرزان وسگاوند وازنقاط‌بین‌غزنی‌وکابل بدست آمده وبلاذری هم‌یك دفعه بدون اینکه‌اسم‌شاه کابل راتذکار کند اورا بصفت (کابل‌شاه)خوانده ودر جاهای دیگر از (رتبیل)نام میبرد . همین قسم صاحب تاریخ سیستان در صفحه ۸۷ از پادشاه کابل محض بصورت (شاه کابل) یاد میکند این همه قرائن یکجا شده وقرار نظریه (ری H.C.Ray)معلم تاریخ‌وسانسکریت یونی‌ورسیته کلکته‌نشان‌میدهد که‌یحتملاً (رتبیل‌های) ماخذ عرب که‌آنهم بجای‌خود لقب‌است نه‌اسم خاص، جزء (شاهی های) کابل بودند که ازاواسط قرن ۵ به‌بعد سلطنت کرده‌اند. آیا این‌رتبیل‌هاهمان شاهان کاپیسا میباشند که هیوان‌ـ تسنگ زایر چین ازآنها ذکرمیکند ؟ جواب‌این سوال عجالتاً مشکل است ویك طرفه چیزی نمیتوان گفت. قرارنظریهٔ مستری‌چیزمسلمی که اینجاذکر میتوان کرداین‌است که‌رتبیل‌هادروسط‌قرن ۹ مسیحی‌یعنی عصری دردرهٔ کابل سلطنت داشتند که‌قرارنظریهٔ البیرونی‌و(کلهنه) مورخ کشمیر سلالهٔ ترکی شاهی از بین رفت ودودمان برهمن شاهی کابل عرض وجود کرد . درین صورت مدققمذکور رتبیل‌هاراشاهان کاپیسا قیاس‌میکند وعلاوه مینماید که‌درین‌وقت‌شاهی بنام کارکوتاس Karkotasدر کشمیر به‌سلطنت رسیده وشهر تاگریلارا اشغال کرد ودامنهٔ نفوذ شاهان کاپیسارا بطرف شرق محدود ساخت وآنها هم بطرف جنوب غرب نفوذ خودرا توسعه بخشیده وقلمرو خودرا تا کنار هیرمند ودریاچهٔ سیستان انبساط دادند و از همین جهت بار اول درین حصص باسر داران وقشون عرب مقابل شدند (۱) باین ترتیب وضعیت (شاهی‌ها) میان دوقوهٔ باریك

(۱) صفحه ۷۱ The Dynastic Hiotory of Northern Iidiavol.I by Ray.

وخطرناك شده وانقلابی رخداد.(کلار) وزیر برهمنی آخرین شاه ودودمان ترکی شاهی یعنی «لگه تورمان» راسرنگون نموده وسلالهٔ هندوشاهی رابمیان آورد ویادشاهان آن دودمان فراریکه پیشتر هم ذکر شد تا زمان سلطنت الپتگین وسلطان محمود کبیر زابلی در حوالی سمت مشرقی دوام داشت ودرائر فشار لاینقطع خاندان آل‌ناصر غزنه دربربع اول قرن ۱۱ مسیحی مضمحل شدند واحفاد آنها بخاك هندی عقب‌نشستند ودر آنجا درقلمرو محدودتری به‌حکمفرمائی ادامه دادند و تعقیب آنهامطالعات عمیق تری بکاردارد .

رتبیل شاهان وقشون عرب:

فصل‌مهمی که رتبیل شاهان در تاریخ کشور ما اشغال کرده اند عبارت ازمقابله های آنها با سرداران وقشون عرب ومحافظهٔ خاك مملکت است‌ومهمین دفاع ومقابله ها ومقاومه های دو صد ساله است که‌رول تاریخی آنهارا معین کرده‌ومتن‌نگارشات خود مورخین عرب اسباب معرفی وشهرت آنها گشته . در اوائل این مطالعات متذکر شدیم که کشور کهسار ماهیچ وقت فاقد قوای نیرومند ملی وقائدین توانا ومدبر نبوده واین وضعیت را هر مرتبه حملات بیگانه خودش ثابت وآشکارا ساخته قشون نیر ومندعرب که‌یکدسته از سرداران آن راالمختصراًنام گرفتیم‌همان قشون زرگ ومحتشمی‌است که‌دولت سامانی رادر یکی دومیدان‌مضمحل ساخته وبعد ازدوقرن هم‌پوره کهستانات‌بلند کشورمارامتصرف شده نتوانست ورتبیل شاهان کابل‌وامرای دست‌نشاندهٔ آنها از هامون سیستان گرفته تاسند درهر نقطه‌ئی سخت‌جنگیدند، گاهی قشون عرب غالب شد گاهی نیروی رتبیل ، گاهی این‌باج پرداخت وگاهی آن‌حیات خودرا بهزر سرخ خرید چندین‌دفعه مقاومه بمیان آمد ، چندین‌مرتبه‌مهدبسته‌شد هرتیری‌چندین‌مرتبه ازشستی بهدستی افتاد ولی رتبیل شاهان ونیروی ملی تا زمانی پوره مضمحل نشد حتی بعقوب لیث صفاری با دستهٔ نیرومندی از فرزندان خود این کشور به مقابهٔ آنها برخاست . چیز مهمی که از خلال جنگ‌های اعراب ونیروی‌ملی معلوم می‌شود اینست که رتبیل شاهان نمودند خود شان درهر نقطه‌ئی که جنگ بود به قیادت نیروی خود حاضر بوده وجنگ میکردند از روی مطالعهٔ جنگ ها وضعیت وسیاست نظامی رتبیل شاهان واضح معلوم میشود ومراکز مضمحل جغرافیائی وتوپوگرافی ملی دران مدخلیت زیاد دارد . کشور رتبیل از نقطه نظر ساختمان زمین عموماً دوشکل داشت یکی‌هموار وچلکه‌ئی مانند سیستان وحوزهٔ هریرود وبدغیس وبیگرامی کهستانی دشوار گذار مانند ارغنی بین غزنی وکابل وکهسار رتبیل شاهان در هرکدام ازین خود هیئه سهم‌داشتند درآستانهٔ سرحدی کشور درمیان‌کوه‌های کهستانی وهموار مناطق مختلف گردنه‌های مهمه اوردو گاه میکردند عرب والی خراسان یکجاری بوده ودر زمستان دره های تنگ رشقون عرب میرفتند چنانچه در ۲۹ هجری وجنگ عبدالله بن عامر بن کریز حاجی بدره جنگیدند این نقطه رخ داد وقشون عرب در نزدیکی هرات ۱۱ فرسخی کابل به چاهی مصادف گردیدند که آب نداشت ۷۰ هزار درهم به اصحابش داد تا آب بیاورند

وشریح بن‌هانی الحارثی باجمعی ازنظامیان عرب بقتل رسید و آوازهٔ این‌شکست بزرگ حجاج وخلیفه عبدالملك مروان‌را بیقرار ساخت،مجدداً خلیفه وامیر خراسان بمشوره وتهیه نقشه مصروف شدند تاهنگامهٔ این شکست فاحش را خاموش سازند . کامل وطبری میگویند که۲۰ هزار از بهترین جوانان بصره و ۲۰ هزار هم ازمیان اهل کوفه انتخاب کردند که‌جمله چهل‌هزارنفر شود . صاحب تاریخ سیستان اظهار میکند که از یکصدو بیست هزار نفر چهل هزار نفر مرد جنگی وکارآزموده انتخاب کرده وبابهترین اسلحه وادوات واسپ‌های تازی مجهز گردانیدند واز زیبائی وحشمت‌زیادتام آنرا (جیش‌الطواویس)یعنی(قشون طائوسان) ماندند وبه‌سرکردگی آن‌عمربن‌عطا(۱)یاعطاردبن‌عمیر التمیمی‌را معین کرد ندوعبدالرحمن‌بن‌محمدالاشعث الکندی‌والی سیستان هم برآنها سرپرستی داشت . رتبیل شاهان بااین قشون نیرومند وزیبا پنجه داده و به مقابله های سختی ادامه داد ند . قسمتی از حصص غربی کشور رتبیل بدست اعراب افتاد ولی فتوحات خود را ادامه داده نتوانسته ومتوقف شد ند وباقی اقدامات را به سال آینده موکول کردند واگرنگارشات ابن‌اثیر درین زمینه تصدیق شود شکستی‌که بالاذکر نمودیم درین جنگ نصیب اعراب گردید .

بهرحال از روی این دوتمثال واضح معلوم می‌شود که بهترین ومجهز ترین قوای عرب هم درمقابل نیروی کابل شاهان کاری به‌آسانی ساخته نتوانسته وبه ناتوانی خود اعتراف کرده است . جنگ هائی که تنهابرسرکابل شده نشان میدهند که باوجود سقوط شهر وخرابی حصار وبروج آن باز درهفت مرحله حملات عرب شهر بکلی بدست آنها نه افتاد ورتبیل شاه تازمان ملك الدنیا یعقوب لیث صفاری دراینجا حکومت میکرد . جنگ های دوصد سالهٔ قشون عرب بارتبیل شاهان موضوعی است بس‌طویل وپیچیده که اینجا متاسفانه بواسطه ضیق صفحات معینه مقاله نمی‌توان داخل جزئیات شد حتی عمومیات راهم پوره نمی‌توان تذکار داد لذا به‌همین سیر عمومی اکتفا گردید .

* * *

درباب جنگ یعقوب لیث بارتبیل شاه کابل،گردیزی بیك اشارهٔ مختصر اکتفا میکند ولی این‌قضیه درجامع‌الحکایات‌محمدعوفی که کتابیست‌نادرتحت‌عنوان یعقوب‌لیث وروسل Rusal مفصل‌تر آمده روح مطالب را ازروی متن انگلیسی مذکور ازصفحه ۱۷۶ جلددوم تاریخ هند تالیف هلیو ذکر میکنم .

بعدازینکه یعقوب‌لیث به مراتب بلند شکوه وجلال رسید بنای کشورکشائی را گذاشت . صالح نصر که یعقوب دردورهٔ گمنامی دربان او بود فرار نموده به‌روسل Rusal پیوست واورا تحریك نمود که به یعقوب لیث حمله کند . روسل قشون خود را جمع نموده وصالح نصر را

(۱) صفحه ۱۱۲ تاریخ سیستان .

بالا شدن بر فراز کوه بلند دراول قدمهای آهسته بکار دارد . (شکسپیر)

سرعسکر دستهٔ پیش قراول مقرر کرد . یعقوب لیث وقتیکه از قضیه مطلع شد اشخاص باتجربه راجمع نموده وازآنها راجع به حمله روسل نظریه خواست . آنها مشوره دادند که بر دشمن حمله کند . اگرچه قوهٔ او کم است بمدد خداوند غالب خواهد شد ولی حتی المقدور از جنگ خندق وسنگر خود داری نماید وقتیکه یعقوب قشون خود را سان دید از سه هزار سوار بیش نبود معذالك بقصد مقابلهٔ روسل برامد وچون بهبست رسید مردم میگفتند که چطور باچنین قوه کم وعده قلیل سوار باروسل جنگیده می تواند ؟ یعقوب چون میدانست که بااین قوه به روسل مقابل شده نمی توانند ازدرفریب پیش آمده یکی ازنوکران معتمد خود را بپیامی نزد روسل فرستاد که می خواهم به ملاقات مشرف شوم وقبول اطاعت نمایم . همین قسم به قشون خود گفت که به ملاقات روسل میروم ولی ملتفت باشید که نزد اوهرچه که من کردم شماهم بنمائید . وقتیکه ایلچی یعقوب نزد روسل رسید وپیام رابه او رسانید خیلی خوش شد زیرا از او درهراس بود وپیوسته به نقاط مختلف کشور او حمله میکرد واطاعت او خاطرش را آسوده می ساخت . لذا ازایلچی اوبخوشی وگرمجوشی استقبال کرد وبه یعقوب پیغام فرستاده وبه او وعده ها داد . یعقوب قاصد های خودرا یکی پشت دیگر فرستاده میرفت و به عساکر خود میگفت که به این ذریعه قوه دشمن رامعلوم میکنم .

وقتیکه هردوعسکر بیکدیگر مقابل شدند روسل صالح نصررا خواسته وگفت چون دشمن برای تسلیم واطاعت آمده جنگ مورد ندارد . سپس طرفین روزی رابرای مذاکره معین کردند چون روسل بهسواری اسپ عادت نداشت بعنف روان نشست وقتیکه روی شانه اورا بمیدان ملاقات میبردند . روی تخت خود نشست وبه عساکر خود امر کرد که به روی صف آنها اوصاف بگویند . یعقوب باسه هزار سوارانی رشید خود عیان صف ساده وارد شد زیرا تمام زره پوشیده بودند وتیزه های خودرا عقب اسپها مخفی داشتند . وقتیکه یعقوب نزدیك روسل رسید سرخودرا بصورت اظهار دخمه کرد ولی تیزهارا برداشته به پشت روسل حواله کرد واورا یك ضربه هلاك ساخت . سواران اوهم [illegible] شمشیرونیزه کار آنهارا یکسره کردند وچون سرعسکر مقتول را [illegible] ویروزی نصیب یعقوب لیث شد بعد شش هزار سوار [illegible] شصت فیل مملو ازطلا ونقره [illegible] آنرا آوردند [illegible] یعقوب [illegible] بعد ازآن [illegible] یعقوب [illegible] عسکر اوازدیدن [illegible] یعقوب [illegible] یعقوب [illegible] اطراف [illegible] وقتیکه [illegible] یعقوب [illegible] بود ملاقات های [illegible]

ظفر متعلق بکسا نیست که بیش ازدیگران استقامت دارند . (ناپلیون)

نگاهی بغور

شاغلی علی احمد « نعیمی »

مقدمه ـ موقعیت جغرافیائی غور ـ نظری
بتاریخ غور ـ مقامات واماکن تاریخی غور

مقدمه :

درتشکیلات مملکت حکومت کلانی موجود است که بنام غور یادمیشود . اگرچه منطقهٔ که امروز بدین نام یادمیشود درقسمت جنوب شرق ولایت هرات بیش ازیك ناحیه نسبتاً کوچکی را دربر نمیگیرد ولی کسانیکه به تاریخ باستانی و کارنامه های کشورکشائی وجهانداری مردان نامی سر زمین با افتخار آریانای قدیم یعنی افغانستان عزیز امروزی سرو کاری دارند درخلال این اسم زیبا یك چنان جهان و سیعی را تماشا میکنند که بر علاوه خاك کشور ، سند و بلوچستان و قسمتی ازفارس را نیز در بر میگرفت اگر بعبارت هولدچ انگلیس بگوئیم از شنیدن نام غور سر زمینی بنظر انسان تجسم میکند که ازاقصای هندوستان تافارس واز آمورتا هرموز امتداد داشت . (۱)

شاغلی علی احمد خان « نعیمی »

چون مجله وسالنامهٔ کابل که درطی عمر چندین سالهٔ خود پیوسته خدمات شایان وآبرومند درراه احیای افتخارات اسمای تاریخی وجغرافیائی مملکت ازخودنشان داده ومیخواهد این اقدام نیك را پیوسته ادامه بدهد اینست که امسال اینجانب را افتخار بخشید که مقالهٔ تحت عنوان غور تهیه نمایم ، تاحتی المقدور برین ناحیهٔ کهستانی که چون قلب آهنین ونیرومند کشور است ازهر جهت روشنی وپرتوی بیفتد ونام آن برای دفعهٔ دیگر اززاویهٔ فراموشی ونسیان برون آید .

(۱) THE GATAS-OFANDIA مؤلفه هولدچ .

البته خوانندگان محترم میدانند که چیز نوشتن درباب غور که یکی از مناطق سخت کوهستانی آسیا بشمار میرود. کار مشکل است زیرا این سرزمین سنگی که بگفتهٔ فریه قلعه عظیم و مستحکمی است دزمرکز و مرتفع ترین نقاط بلند و بزرگ آسیا تا امروز بکس اجازه نداده است که از بیرون آمده اطراف وزوایای اسرار آمیز آنرا بنظر غور و دقت مشاهده نماید و از همین جهت است که سیاحین جغرافیه نگاران و مستشرقین کمتر سخنی درباب غور گفته اند . معهذا باوجود فقدان مدارك و اسناد تاجائیکه ماخذ کمك میکرد و تااندازهٔ که از توان این عاجز ساخته بود معلومات را فراهم گردید که تقدیم خوانندگان عزیز میگردد . امید است در آینده نسل جوان مادر پی موضوع افتاده آنرا روشن تر بسازند تا اگر خدا خواسته باشد روزی بهر سنگ و چوب آن آشنا باشیم .

موقعیت جغرافیائی غور .

اگر نظری به نقشه جغرافیائی کشور بیفگنیم یك سلسله جبال عظیم را می بینیم که از شرق بطرف غرب صف کشیده واز مرکز گذشته تقریباً تا منتهاالیه سمت غربی مملکت میرود . واراضی نسبتاً پست تر را بدو حصه ازهم جدا میسازد. هرگاه یکی از این سلسله کوهها را که از منتهاالیه شرقی مملکت یعنی از واخان شروع گردیده وبطرف غرب بحدود ایران ختم می شود و آنرا بنام سلسلهٔ هندوکش یاد میکنند از سلسله کوههای مرکزی جدا سازیم یك سلسله جبال دیگری در مرکز کشور بجا میماند که بنامهای کوه بابا و کوه سفید و کوه سیاه وغیره یاد میشوند . کوه سرزمین کوهستانی که بطرف جنوب این کوهها وقوع داشته هیرمند بطرف شرق وجنوب آن افتاده است درقدیم بنام غوریات می شد . وادی غوریك سلسله جبال است وبلند دیگری هم از خود دارد که بعضاً شرقاً غرباً و برخی شمالاً جنوباً امتداد دارند .

غوریان سرزمین اصلی کوهستانی مملکت ما بوده آن سرزمین سنگی مردمان آریائی نژاد بخود دیده تشکیلات سیاسی وولایتی امروزهٔ افغانستان مفهوم نبوده بلکه بر حسب کوه و سلسله جبال تقسیمات ملاقه داری قبایل میباشد .

زیرا که در آن سرزمین کوهستانی غور است ، بدخشان ملاقه داری پرچمن ، کوهستان و تگاب ملاقه داری فرسی ، کوهستان شبرغان ملاقه داری قراباغ و کوهستان چغچران .

اما موقعیت اصلی وقدیمی غور چنین است که ما در فوق بدان اشاره کردیم . یعنی کوهستانی بزرگ که بین هیرمند بطرف جنوب و شرق و هریرود بطرف شمال و غرب واقع شده و از کلیه طرف از حدود مرکزی ایران الی ولایات شمالی افغانستان بشکل دایره مانند احاطه و محیط میباشد . (۱)

(۱) تلاقی اراضی شرقی مؤلف [illegible]

جغرافیه نگاران قرون وسطی این منطقه رامنبع دریاهای بزرگ ومتعدد ازقبیل هریرود هلمند ، خاش رود ، دریاهای فراه ، نگاشته و سر چشمهٔ دریای مرغاب راهم درحصهٔ سر حدی ناحیهٔ غوروغرجستان قرار داده‌اند . (۱) لوسترانج صاحب کتاب خلافت ارضی شرقیه میگوید که در قرن ٤ هجری بقرار قول ابن حوقل غور باداشتن جلگه‌ها ووادیهای پرجمعیت وحاصل خیز خود بداشتن معادن طلا ونقره معروف بوده است .

در زمانه های پیش ازاسلام یعنی در اوقاتیکه غور وجبال فیروزه بدست اجداد سلطان غیاث الدین شهنشاه معروف غور بود افغانهای همین کوهستانات مرکزی همواره درمقابل کشا کش وتهاجمات پی‌درپی موجودیت مستقلانهٔ خودرا حفظ کرده است. دراواسط قرن ٦ هجری یعنی درهمان موقعیکه سلطان نیرومند وشهنشاه مقتدرغور سلطان غیاث الدین برار یکهٔ سلطنت غور جلوس نمود ، نام با افتخار غور از نقطهٔ نظر بسیاست جهان کشائی وفتوحات مفهوم وسیع وبسیار وسیع‌را اتخاذ کرده غرباً شامل تمام ولایت خراسان حالیه وسیستان وجنوباً بلوچستان وشرقاً تماماً ممالك سندوپنجاب الی دهلی ونواحی آن گردید . وازجهت شمال ولایات مرو وبلخ وطخارستان را الی کوه های پامیر وچترال دربر گرفت .

موسیو فریه سیاح معروف فرانسوی که دراواسط قرن نزده عیسوی درفارس و افغانستان مسافرتی نموده وازراه سیاحت بغور آمد (۱۸٤٥-۱۸٤٦) درسیاحت نامهٔ خود میگوید که ایالت غور واقع بجانب جنوب شرق هرات مملکت آن شهزاده گان وشاهان بود که برروی خرابه های قلمرو سلطنت سبکتگین وپسرش سلطان محمود غزنوی سلطنت تازهٔ برپا ساختند . این قسمت پاروپامیزاد درآن اوقات مسکن قبیلهٔ بوذ موسوم به سور که هنوزهم سه یا چهارهزار خانوادهٔ آن درشمال غرب ایالت غور باقیمانده وامرار معیشت میکنند . بهمان اندازهٔ که جنگ داخلی کشور سبب انحطاط وتنزل قبیلهٔ سوری گردید برعکس بهمان اندازه قبیلهٔ تیمنی روبه ترقی وانبساط گذاشته ولایت غور را که ازسوریها خالی گشته بود اشغال وآنرا مسکن ومقر اساسی خود ساختند (۲) . (ص ٤٥٠ ج اول فریه) .

---

(۱) صاحب طبقات ناصری نیز در ضمن یك سلسله حکایات غور را به نسبت کثرت چشمه سارها هزار چشمه میخواند .

(۲) تیمنی‌ها از قدیم ترین مردمان آریانا هستند چنانچه مورخین قدیم یونانی و غیره ازین قوم باسمای مختلفی یاد کرده اند وقرارنگارشات ایشان از همان ازمنهٔ بسیار قدیم غور ناحیهٔ مسکونی این قوم بوده است . بناغلی کهزاد در کتاب آریانای خود که معرفی کننده اسمای تاریخی وجغرافیائی قدیم افغانستان است درضمن دیگر قبائل باستانی کشور شرحی در باب تیمنی‌ها نوشته است که ازنقطهٔ نظر تحقیقات وتتبعات تاریخی فوق العاده مهم و جالب نظر
(مابقی درصفحهٔ ۱٦۰)

چون موقعیت کهستانی ناحیهٔ غور صعب المرور ودارای دره‌های سهمگین می‌باشد وازطرف دیگر وسایلی هم دردست نیست که درنقاط مختلفهٔ آن رفت وآمد شده مشروحاً معلوماتی درباب جغرافیای آن تهیه میگردید اینست که تماماً نقاط این ناحیه مجهول مانده ونمی‌توان بااسناد تاریخ و ناقصی که دردست است داخل جزئیات شد .

فضای وادی غورباز ، وسیع بوده دریای شغاف وخروشانی دربین آن جریان دارد که بعدازطی فاصلهٔ کمی بافراه‌رود یکجامی‌شود . تیواره که امروز مرکز حکومت کلانی غوراست تقریبا دروسط کوهستانات ایالت واقع است . درجنوب تیواره درعقب یکسلسله کوهای گره خورده وادی وسیع وپر ازاشجاری وجود دارد که در آن دوموضع مهم بنام نیلی وزرنی واقع است . این دوموضع از زمانه‌های بسیارقدیم مسکونی بوده وازجملهٔ مناطق مهمهٔ غورباستان بشمار میروند . چنانچه دراطراف وجوانب آنها بقایاوخرابه‌های تاریخی بسیار بنظرمیرسد . جام قلعه نیز درهمین وادی وسیع به نزدیکی زرنی به بلندی کوهی آباداست .

یکی ازمقامات مهم ومسکونی امروزه منطقهٔ غور قلعه یمان است که درشرق تیواره در معصب دریای هلمند واقع گردیده ومرکز مهم قبیلهٔ تیمنی می‌باشد . درینجا نیز آثار وبقیهٔ تاریخی موجود است چنانچه هولدچ هم درکتاب خود بدان اشاره نموده‌است . نیلی وزرنی بواسطهٔ یک راه قافله رو ازیک طرف وبذریعهٔ راه دیگر باتیواره که بتوبهٔ خود باراه دیگری بهرات رابطه دارد ، ازطرف دیگر مربوط می‌باشند . ازهرات به زرنی ازراه پرچمن که موقعیت خوبی ترین این دو موضع دارد نیز می‌توان رفت . فریسی دربین هرات وتیواره افتاده وخواجه چشت تقریبا می‌توان آنرا منتهاالیه سرحد غربی ایالت غور گفت بقول ادریسی هفت روزه راه ازهرات فاصله دارد به اوك بطرف شمال غرب مرکز غوروواقع وباوادیهای اوبه مجاوراست .

(بقیه صفحهٔ گذشته)

می‌باشد . باغنی موصوف میگوید تیمنی‌های امروزه را هروت وهجتان اصلی [illegible] حقیقت گفته های هروت را تکرار می [illegible] تیمنی ها Thamani [illegible] هروت می‌به آسیا در بین زرتشتی ها ویژه ها Tians [illegible] از آنها در سوره [illegible] ژ رودخانا نیز Ares یزدانهای ها یارانی ها [illegible] خانهای گوناگون روغلاوه می‌شده این اسم مختص تعریف صورت کامل [illegible] بایشان تقریبا درتمام منطقه [illegible] هروت [illegible] شارکه وتقریبا درسوره [illegible] دیگر [illegible] ایرانیان وبدیگری [illegible] Ipusai [illegible] [illegible] Tylusa [illegible]

(ص ۱۰۸ کتاب آریانا مؤلفهٔ نیولند) .

[illegible] صفحه ۲۱۷ و ۲۲۵ دیوازه [illegible]

نظری بتاریخ غور :

همان‌طور که منطقهٔ کوهستانی غور ازنقطهٔ نظر جغرا فیا مجهول مانده وبجز ئت دا خل جزئیات آن شده نمی‌توانیم تاریخ باستانی وقرون قبل‌از اسلام آن‌نیز خیلی تاریك بود ه ودرباب آن مدارك واسنا د موثوقی تاحال بدست نیامده است . اگر چه در بعضی کتب ومآخذاسلامی درخصوص ملك‌های غور معلوماتی موجود است ولی بیشتراساس این‌معلومات چنانچه‌دراکثر نگارشات شرقی معمول است بیشتر جنبهٔ افسانوی دارد . که‌ازهیچ نقطهٔ‌نظر مورد اعتماد نویسنده گان امروزی قرار گرفته نمی تواند . اینکه آئین منطقهٔ غور قبل ازاسلام چه بوده بهیچ صورت چیزی نمی‌توان گفت زیرا تاهنوز تد قیقات ، تفحصا ت ، وحفریات فنی درزمینهٔ تاریخ باستان این‌سرزمین بعمل نیامده اگرچه آئین بودیسم منا صفهٔ شرقی افغانستان را ازبلخ وکابل الی قندهار استیلا نموده بود واز طرف دیگر د ر همان آوانیکه دین مقدس اسلام به‌تدریج تاحوزهٔ هیرمند وزابل وکابل یعنی درمنا صفهٔ جنو بی هندوکش پیش‌آمده وانتشار یافت ودرسال ۳۳ هجری عبدالرحمن بن‌سموره حکمران ولایت سیستان مقرر گردید بلاذری درقسمت کوهستانی بلاددداور یازمین‌داور که‌درآن اوقات شامل منطقهٔ ایالت غوربود به‌نزدیك کوهی که‌اعراب آنرا جبل‌الزور خوانده‌اند ازمعبد با شکوه وآئین دیگری صحبت کرد که‌به آئین بودیسم هیچ مناسبتی ندارد . مگر معهذا نمی تو ان گفت کدام‌یك ازین دوآئین توانسته‌بود تاقلب‌غورانتشار یابد . مگر به‌نسبت‌اینکه تا اواسط قرن اول هجری معبدمعروف وباشکوهی‌مانند معبد زوراز آفتاب پرستی که شعبهٔ از آئین برهمانیسم بشمار میرود ، دریکی از حواشی جنوبی غور برپا بود وبت مشهور طلا ئی آن که‌دارای چشمان یاقوتی‌بود بدست‌عبدالرحمن والی‌سیستان ازهم‌شکست، وهمچنان بنابر آنکه درمسکوکات دوسلسله شاهان‌جنوب هندوکش که‌به‌تجن شاهی ونیکی ملکا معروف اند مجسمهٔ شونا رب النوع آفتاب دیده می‌شود (۱) بصورت احتمال میتوان گفت که باید مر دمان وباشنده گان حصهٔ مرکزی غور هم پیروآئین شونا یعنی آفتاب پرست بوده باشد. را جع به‌زبان غوریها تاجائیکه مأخذ شهادت میدهند کدام لهجه مخصوصی ازلهجه های زبان‌باختری بوده است که بافارسی ودیگر زبانهائیکه در اوائل قرن پنجم هجری معمول بودند، شباهتی نداشت . چنانچه صاحب تاریخ بیهقی میگوید که بسال ٤١١ هجری هنگامیکه سلطان مسعود در زمان حیات پدر خود سلطان محمود از هرات بعزم تسخیر غور حرکت کرده قلاع کوهی «بر» و«رزان» را تسخیر نمود درعلاقهٔ«تب» پیشرفت ورسولی به نزد حکمران «تب»

(۱) شمارهٔ ۱۹۰ سال ۱۳۲۱ روز نامهٔ ملی انیس مقالهٔ جبل الزور بناغلی کهزاد .

فرستاد واورا به قبول انقیاد خود دعوت کرد ابوالحسن(۱)و«شیروان» (۲) خواتین غور را که قبلاً باوی پیوسته بودند . بارسول خود جهت ترجمانی فرستاد . و همچنان هولدچ در کتاب معروف خود راجع بزبان مردمان غور میگوید : «اهالی آن بالسان مخصوص تکلم میکنند که مشابه به لسان اهالی خراسان نمی‌باشد .» (۳) تحقیقاتی تاحال در باب لغات این ناحیه بعمل نیامده ولی درین هیچ‌شبهه نخواهد بود که مردمان کهسار غور بایکی از لهجه‌های السنه اوستائی تکلم می‌نمودند . چنانچه خود کلمه غور هم قرار معلوم باید ازکلمه «گر» اوستائی گرفته شده باشد که عیناً مرادف آن درپښتو کلمه «غر» یعنی کوه موجوداست .

خاندان معروف سلاطین غور که در دورهٔ فترت سلالهٔ غزنوی بروی کار آمده زمام ادارهٔ کشور کهستانی آریانارا بدست گرفتند ، از طایفهٔ سوری افغان است که در بین دگر قبائل باشهامت افغان خیلی عزیز ومحترم می‌باشد .

اجداد سلاطین غوری از زمانه های قبل از اسلام ریاست اقوام افغانی غور وجبال فیروزهٔ را دارا بودند وباپادشاهان مقتدر کشوردرهرموقع معاونت های شایانی نموده اند . مؤرخین میگویند که «سجا» نام یکی از اجداد سلاطین غوری از مشاهیر و اشراف غور ومعاصر فریدون بود . همچنان‌شنسب جدا علای این خاندان بزعم مورخین با حضرت خلیفهٔ چهارم کرم‌الله‌وجه معاصر بوده است . امیرفولادی نیز که از اجداد سلالهٔ غوری است در زمانهٔ استیلای عرب ، موقعیکه در خراسان علم های حریت خواهی بلند گردید ، جهت از پادر آوردن حکومت بنی‌امیه لشکری ازمردمان غور غور ترتیب داده با ابومسلم خراسانی کمک ومعاونت نمود ودرآن کارنامه بنوبهٔ خود سهم گرفت . (٤) پنجی [illegible] بن ناون معاصر هارون رشید وسوری جد غوریها معاصر خانوادهٔ شاهی سامانی بوده واز قائدین حربی آن زمان بشمار میرفته است .

محمدساه معاصر سلطان‌محمود غزنوی بوده وبآن پادشاه بزرگ در فرونشاندن غوغای شانداری کرده که از آن به بعد این خانواده واولادان در سلطنت غزنوی نفوذ بسیار درشتی حاصل می‌نمایند .

شاهان غوری ازسال ۵۵۱ هجری ببعد تاسقوط سلاطین غزنوی بدست شاهان خوارزمی بسلطنت رسمی‌تری دست یافته اند که بسط چنین حالتی دیگر بزیر خانواده در ممالک هند و سلطان

(۱) دوکتور ناظم ازقول بیرنی میگوید که ابوالحسن پدر ابوعلی و شیروان بوده . (صفحه ۷۷ ترجمه کتاب سلطان محمود) (۲) ابوعلی مورخ شیروان را معاصر غرجستان میداند (دوکتور ناظم) (۳) صفحه ۲۱۱ سرواتر های عرب India (Sachau in) مؤلف هولدچ

(٤) طبقات ناصری .

سلطنت های بزرگ وکوچك تشکیل دادند مانند خلجی‌ها، سوریها ،وغیره .محمدسام سوری شخصاً در اوایل حکومت سلطان محمود غزنوی گاهی به تجارت بین افغانستان وهند مشغول بوده وتمایلی به خانی وریاست نداشت ولی حینیکه لشکرکشی های سلطان کبیر غزنه در هند شروع گردید وی باقوم خود بعیت سلطان پیوسته برای جهاد قیام کرد وخانوادگی اش مورد عزت واحترام دربار غزنین واقع گردید . سپس در یك مسافرت بحری غرق وا سیر پنجهٔ امواج شد . درعهد سلطان ابراهیم غزنوی حسین بن‌محمدسام بریاست قراولان شاهی تقرر داشت . ودختری ازخانوادهٔ شاهی سلاطین غزنوی‌را سلطان‌ابراهیم بحباله نکاح‌او درآورد. حسین‌را از آن‌شهزاده‌خانم هفت‌پسر بود ؛ اول‌ملك فخرالدین که‌ازطرف پدروالی بامیان‌بود واولاداورا ملوك شنسبانیهٔ‌بامیان گویند. دوم قطب‌الدین‌محمد که‌آخراً بهرام‌شاه غزنوی دختر خودرا بدوداد .سوم شجاع‌الدین چهارم ناصرالدین محمد که‌ولایت‌زمین داور بوی متعلق بود . پنجم‌سیف‌الدین‌سوری که‌بعد از انقراض خاندان‌غزنوی پادشاه غزنی‌شد ششم بهاءالدین‌سام پدرغیاث الدین‌پادشاه غورهفتم علاء الدین جهانسوز .

مسعود بن ابراهیم غزنوی شاه‌حسین را بفرمان روائی غور اعزام نمود . چون ضعف درامور ادارهٔ غزنویان واقع شده بود حسین باستقلال تمام بحکومت پرداخته واولاد های خودرا دربلاد بامیان که‌حاوی‌قسمت‌های‌افغانستان مرکزی‌وشمال شرقی‌بودو هم‌بحصهٔ‌زمینداور که بعضی از حصص قندهار وسیستان را دربرمیگرفت، تعین نمود .بعدازشاه‌حسین قطب‌الدین پسرش پادشاه غور گردید . قطب‌الدین محمد که‌اورا ملك الجبال هم‌میگویند یك‌ذات‌لایق، قابل‌ودر بین‌اولاد شاه‌حسین غوری ممتاز بود . هوای عظمت وبزرگی درسر داشت شهر فیروزکوه‌را بتانهاده محل ادارهٔ غورقرار داد . بهرامشاه غزنوی از شهرتش هراسیده‌وی رابه‌بهانه ازغور به‌غزنین خواست . اولاً محبوس وبالاخره مسمومش کرد . دراثر این‌واقعه سلسلهٔ اتحاد غوریها وغزنویها ازهم گسسته اولاد شاه حسین برسر انتقام آمدند .نخست ملك سیف الدین برادر ملك قطب‌الدین که بغزنین اقامت داشت از قتل برادر متألم شده بغور آمدوبه تشکیل سپاه پرداخته متوجه غزنین شد. بهرام‌شاه راخلع‌وفرار هندساخت وخودش برتخت شاهی غزنی جلوس نمود .درآخر همان‌سال مردم‌غزنین باوی‌مخالفت کرده‌بهرامشاه‌را دوبار به سلطنت دعوت نمودند وملك سیف الدین بدست بهرام شاه بقتل رسید . قتل سیف‌الدین بعلاوه انتقام گذشته سرداران ونامواران غور را مشتعل ساخت . این است که سلطان علاؤالدین که بتوصیهٔ برادر خود ملك قطب الدین برتخت غور جلوس نموده بود با دوازده هزار سپاه بجانب غزنی روان شد وملك شهاب الدین را به نیابت خود بغور گماشت چون یمین‌الدوله بهرام‌شاه ازآن حال واقف گشت باسپاه‌عظیمی ازراه بلاد کرمسیرورخج

وتکین آباد روی بطرف زمین داور آورد . ولی سلطان علاءالدین قبلاً بالشکر های خود بزمین داور رسیده بود . بهرامشاه رسولانی بجانب او فرستاده امر کرد که مجدداً به جانب غور باز گردد . علاؤالدین برسر ستیز آمده جنگهای سختی در گرفت . عساکر بهرامشاه متواری گردیده علاءالدین چنانچه معروف است به انتقام خون برادران خودشهر زیبای غزنین را بسوخت وملقب بجهانسوزشد . بعدازین واقعهٔ جهانسوز دوباره بغورمراجعت کرده بر خلاف اسلاف خود مناسبات را باسلطان سنجر سلجوقی قطع کرده بنای جنگ جوئی را گذاشت تاآنکه بالاخره درسنهٔ ۵۵۱ وفات یافت .

بعداز اوپسرش سیف الدین محمد برتخت فیروز کوه جلوس نمود . پادشاه عادل و کریم النفس بود . ملك غزنین به پسر عم خود سلطان غیاث الدین محمد داد . درزمان او چون حکومت سلجوقیان اوبضعف نهاده بود بعد از سلطان سنجر سلجوقی (۱) بلخ رامسخر نمود . غزان بجنگ او آمدند درین جنگ مجروح گردیده بالاخره پدر ودحیات گفت سنه ۵۵۸ هجری سلطان غیاث الدین ابوالفتح محمد بن سام برادر زادهٔ جهانسوز که در زمان سلطنت عم خویش درقلعهٔ جیرستان غور محبوس بو دوسیف الدین پسر عمش اورا درعهد خویش ازحبس رهانیده بحکومت غور گماشت ، بکرت آراً به تخت سلطنت فیروز کوه جلوس نمود . این سلطان از شاهنشهان نامور افغانستان است . در ابتدا بامور داخلی کشور پرداخته سپس بفکر توسعهٔ قلمروخویش وقائم نمودن امپراطوری بزرگی در وسط آسیا گماشت . در سنه ۵۷۲ هجری شهاب الدین برادر خود را رسماً به سپه سالاری کل قشون بتسخیر ولایات متصرفی سلطان محمود غزنوی درهند اعزام داشت . درین جنگ شهاب الدین ملتان و بعضی نواحی دیگر را در حوزهٔ تصرف در آورد . بعداً در سال ۵۷۵ مجدداً شهاب الدین بامر برادر خود غیاث الدین بعد فتوحات بیشتری در هند حرکت کرده در سنه ۵۷۶ به جانب [illegible] حمله برده وخسروملک آخرین سلطان دودمان محمودی را مغلوب ساخته [illegible] و ولایت را متصرف شد بسال دیگر سند را فتح نموده مظفرانه بغور مراجعت کرد . در سنه ۵۸۰ خسرو ملک [illegible] بعضی ولایات متفرقهٔ هند را متصرف ساخت [illegible] شهاب الدین [illegible] در یکی از قلاع فیروزکوه محبوس شد . (۲)

در سال ۵۸۸ هجری [illegible] سلطان غیاث الدین [illegible]
[illegible]
[illegible] ۵۸۶ سلطان شهاب الدین [illegible] برادر خود [illegible]

(۱) صفحه ۱۹۳ لب التواریخ .

(۲) مقالهٔ [illegible] صفحه ۲۲ شمارهٔ ۳ سال [illegible]

بعزم فتوحات بیشتری بطرف هند حرکت کرده ازضمیمه نمودن بعضی اراضی دیگر به قلمرو بزرگ فیروزکوه قطب‌الدین ایبك‌را که ازکارمندان وفادار بود ، به‌نائب‌الحکومگی هند گماشته خود دوباره به‌پایتخت‌غور مراجعه نمود .

چون درزمان سلطان غیاث‌الدین بزرگ قلمرو سلطنت غور خیلی‌وسعت یافته‌بود سلطان موصوف نظر به‌کارفهمی وقوهٔ ادارهٔ که‌داشت تشکیلات‌منظمی جهت حفاظهٔ خاك‌های مفتوحه وغیرمفتوحه ترتیب‌داد . بدین‌معنی‌که‌قسمت مرکزی‌قلمرو خودرا که عبارت‌ازولایت غور، خراسان غزنی ، قندهارو بلخ‌بود مستقیماً تحت ادارهٔ خود گرفت . قسمت ولایات بلوچستان‌وصو به‌سرحد وسند وپنجاب‌را به‌ادارهٔ برادرخود شهاب‌الدین وا گذاشت . وحصهٔ شمال شرقی کشور را که‌شامل خان‌آبادوبدخشان وبامیان‌ودره‌های سمت‌شمالی کابل‌بود ، به‌ملوك بامیان که از اعمام خود سلطان بودند، سپرد . بالاخره درسال ۵۹۹ بعمر۶۳ سالگی پدرودحیات گفته در مسجد جامع هرات در جهت شمال غربی آ ن مدفون گردید . بموجب وصایای آ ن شهنشاه مغفور شهاب‌الدین ازخراسان که‌درآن‌جا مشغول برقرارکردن نظم ونسق بود بفیروزکوه آمده رسماً به‌تخت امپراطوری جلوس کرد .

شهاب‌الدین ابوالمظفر بن سام مدت چهار سال باکما ل اقتدار برسریر شهنشاهی غور فرمان روائی کرده آخرالامردرسوم شعبان سال۶۰۳ هجری‌درحال ادای‌نماز موقعیکه ازهند مسافرت می‌نمود درکنار نهر نیلاب بدست چندنفر ازهندیان شهید شد (۱) چنانچه در تاریخ وفات اوسروده اند :

شهادت ملك بحروبر شهاب‌الدین — کزابتدای جهان‌مثل اونیامد یك
سوم زغرهٔ شعبان سال‌ششصدودو — فتاد دررهٔ غزنین به‌منزل دم یك

بعدازسلطان‌شهاب‌الدین برادرزادهٔ اومحمودبن‌سلطان غیاث‌الدین محمدبن‌سام که درزمان سلطنت سلطان شهاب‌الدین حاکم سیستان واسفزاربود مالك‌تخت شهنشاهی‌فیروزکوه گردید مدت هفت‌سال سلطنت‌نمود تا آنکه‌درسنه۶۰۹ روزی‌اورا دریکی‌ازاطاقهای‌قصر سلطنتی کشته یافتند . با مرگ این سلطان تهاجمات خوارزمشا هان وسپس تاخت وتازچنگیزخانی بر غور وولایات مربوطهٔ آن شروع گردیده بکلی سلطنت‌مقتدرمحلی‌غور منقرض میگردد . ا گر چه بااین تهاجمات بربرانه مغل‌ها حکومت مرکزی غورمنحل گردید ولی شعبات‌مهم دیگری ازآن درهند مانند خلجی ها و سوریها وهمچنان درخود کشور مانند ملوك کرت‌بجا ماندکه سالهای دیگر دارای اقتدار ونفوذ زیاد بودند . ا گر ما خواسته باشیم ازآن‌دودمانهای غوری که درهندیادرخود افغانستان بعدازانقراض غوریهای فیروزکوه‌بمیان آمدند بصورت بسیار مختصر

(۱) بمقالهٔ شاغلی غبار به صفحهٔ ۶۷ شمارهٔ اول سال دوم مجلهٔ کابل مراجعه شود .

حرف بزنیم اولاً خارج از موضوع ماست وثانیاً مقاله طویل خواهد شد و صفحات سالنامه گنجایش آنرا نخواهد داشت .

مقامات واماکن تاریخی غور :

درغورقرن ششم هجری که مرکز سلطنت پهناور ودودمان غوری بود، چنان شهرها وقلاع بزرگ، مستحکم ومجللی برپابود که آوازهٔ شکوه وعظمت آنها درطی چندین قرن ازبین نرفته واسمای محونا شدنی آنها تابد در صفحات تاریخ پرافتخار ماثبت خواهد ماند . درمآخذ و مدارك اسمای زیادی ازین شهرها واماکن باستانی درضمن تذکار واقعات جها نکشائی ورزم جوئی شاهان مظفر غور ذکر شده ولی بازهم چون مسئله عدم تدقیقات در باب سرزمین تاریخی غور بمیان میآید نمی‌توان موقعیت اصلی ایسن شهرها وقلاع را بصورت قطع در کوهستان های صعب المرور غور امروزی تعین نمود. با آن تاجائیکه توانستیم تفصیلات و چگونگی آنهارا ازمدارك وکتب مختلفه بدست آوردیم که ذیلاً نگاشته می شود :

فیروز کوه :

فیروز کوه حصار کهستانی بود در سرزمین غور یا سطوح مرتفع هزاره جات امروزی که ازطرف قطب‌الدین معروف بملك الجبال درناحیه موسوم به ورسناوه بنا یافته بود . (۱) ومدتها در زمان دودمان غوری مقام پای‌تخت ومرکزیت راداشت . یاقوت را جع به این شهر تاریخی بحث نموده امامتا سفانه تفصیلات نداده است .

بهاوالدین سام که درسال ٥٤٤ هجری جانشین برادر گردید بتعمیر آن افزود و چون ترتیب فیروز کوه در دورهٔ حکومت معزالدین محمدسام بانتظام سپرده شد خاطره این دوره را گردید. گویند ارگ وقصر سلطنتی آن خیلی باشکوه بوده وتنها حصول ٦٠٨٨ م ر مصرف نوسازی شدهان قرار گرفت . ودرسال ٦١٩ و ٦٢٠ دراثر هجوم جنگیز خان ویران او گوتای پسرجنگیز بکلی خراب شد .

[illegible]

(۱) شهرهای افغانستان تألیف آقای فرهنگ صفحه ۲۰۰ .

برکنار معاون فراه رودواقع وتا کنون درنزد اهالی محل بنام غور معروف است . (۱) اگرچه قبیلهٔ که به اسم فیروز کوهی مشهور اند امروز در وادی مرغاب سکونت دارند و لی قبیله مذکور غزدی نشین بوده وضرور نیست که تصور کنیم فیروز کوه هم درهمان وادی وقوع داشته است تیواره درخاك قبیله تیمنی واقع وباهرات وفراه ووادی بالای هریرود بآسانی می‌تواند مراو ده نماید بنابر آن آنرا بااطمینان کافی می‌توان موضع اصلی فیروز کوه دانست .

قصر بز کوشك :

این قصر معروف ازکاخ های عالی وباشکوه شهرفیروز کوه است که درزمان سلاطین غوری تعمیر یافته بود. این کاخ عظیم مانند دیگر آثار وبناهای زیبای فیروز کوه در اثر تهاجم بربرانه چنگیزی بکلی ازبین رفته واثری از آن بجانمانده است . محمود پسرسلطان غیاث الدین ابوا لفتح محمد بن سام ملك علاوالدین علی شاه بن سلطان تکش خوارز مشاه راکه از دربار برادر خود سلطان محمد خوار زمشاه فرار کرده به فیروز کوه پناه آورد، دراثر عهد نامهٔ که میان اووسلطان خوارزمشاه بسته شده بود بهمین قصر بزکوشك محبوس کرد . ازجمله مآخذ یکه دردست است طبقات ناصری نسبتاً تفصیلات بیشتری درباب این کاخ معروف غور میدهد چنانچه میگوید : « آن قصر عمارتی است که درهیچ ملك وحضرت مثل آن قصری بارتفاع وتدویر وارکان ومنظرها وروافات وشرفات هیچ مهندسی نشان نداده است . بربالای آن قصر پنج کنگرهٔ زرین مرصع نهاده اند هریك در ارتفاع سه گروچزی، ورد عرض دوگز ودو همای زرین هریك بمقدار شتر بزرگ نهاده ، آن شرفات زرین وهمارا سلطان غازی معزالدین ازفتح اجمیر بوجه خدمتی وتحفه بحضرت سلطان غیاث الدین محمد سام فرستاده بود بابسیا رتحف دیگر چنانچه حلقهٔ زرین بازنجیر زرین وجریرهٔ که دایرهٔ اوپنج گز درپنج گز بود. ودو کوس زرین که در گردونه آوردند و سلطان غیاث الدین آن حلقه وزنجیر وجریرهٔ درپیش طاق مسجد جامع فیروز کوه بفرمود تابیاویختند وچون مسجد جامع را سیل خراب کرد آن کوس وحلقه وزنجیر رابشهر هرات فرستاد تامسجد جامع رابعد ازآنچه بسوخته بود ازآن وجوه عمارت کردند . . . »

زرنی :

ازنقاط تاریخی غور است که بطرف جنوب کهستانات غور دروادی وسیع وشادابی

(۱) به صفحه ۲۰۵ الی ۲۲۵ کتاب دروازهٔ های هند مؤلفه هولدچ مراجعه شود .

افتاده است . تاحال مسکونی می‌باشد وازروی خرابه‌هاوبقایای تاریخی که‌درهر گوشه وکنار آن یافت می‌شود معلوم است که‌دراز منه قدیم یعنی درعهد شکوه وجلال دود مان غو ر ی ازمراکزمهم ، آباد ، وپرنفوس‌بوده است. درماخذ کمترنامی‌ازآن ذکرشده منهاج‌السراج که‌خیلی نزدیك به عهد سلاطین غور میزیسته و کتاب خودرا درهند به دربار شعبه سلاطین شمسیه‌غورنوشته است سنه (٦٥٨) بنام‌زرنی ازکدام شهر، علاقه ، یا کوهی نام نبرد ه است ولی درجزء اول طبقات خود درضمن وقایع عصر امیر سوری از پنج بار ه کوه غو ر سخن را نده وکوهی رابنام «وزنی» چنین تعریف میکند «: چهارم کوه وزنی‌است که بلاد دا ور والشت وقصر کحو ران درشعاب واطراف اواست .» اگر نظری بجغرافیای غوربیاند از یم شهر وناحیه موجوده زرنی راکه هولدچ وفریه از آن مفصلاً حر ف میزنند عینا در همان موقعیت می‌یابیم که‌منهاج السراج ازموقعیت وزنی تعریف میکند مگر باوجود آن نمی‌توانیم حکم کنیم که‌زرنی عبارت ازوزنی صاحب طبقات ناصری است .

فریه درسیاحت نامه خود زرنی راپای تخت قدیم غورنوشته ومیگوید که‌از آن امروز جز بقایائی باقی نمانده است . زرنی‌یك‌شهر قدیمی وفرسوده‌ایست که‌تماما آنرا خرابه‌های عمارات سنگی وخشت پخته پوشانیده است . این شهر دریك درهٔ سنگ و لی حاصل خیز وشاداب واقع بوده وفضای آن نشاط آور است . کوه بچه هائیکه دراطراف آن وقوع دارند همه بادرختان عظیم وتاك‌ها پوشیده شده‌وبنظر چون تکهٔ زمردی می‌آیند . آبهای فراوان درهر گوشه وکنار این‌درهٔ که‌در هرقدم آن‌یك خرابه افتاده ، جریان‌دارد . شهر زرنی تقریبا چهل فرسنگ ازهرات فاصله داشته ودرآن تقریبا بیش از ٥ هزار مردمان سوری وتیمنی سکونت دارند .

قلعهٔ خیسار :

از قلاع مشهور ومستحکم غور است که در زمان غیاث‌الدین ابوالفتح سلطان معروف تعمیر گردیده . درکتب ومآخذ ازآن تذکار زیاد شده اگرچه تماما کوهستانی غور قابل دفاع وکلیه قلاع وشهر های آن مستحکم ومتین بوده ، ولی خیسار از همه بیشتر شهرت داشت . درموقع حملهٔ چنگیزی علاوه بر آنکه سنه غار یکی از قلاع نهایت ازقشنه وتعمیر آن در شکفت ماند . این قلعه مانند دیگر مقامات تاریخی غور دیگر خرابه پنداشته گردیده وتنها فریه بفاصلهٔ کمی بطرف شرق بآن گذر نموده توانسته از کمال فیروزکوه ، واقع می‌یابد فریه وگوید(١) : «قلعه خیسار بزرگست چنگی افتاده است که اطراف آنرا کوه بچه‌های چنگل‌دار احاطه کرده دیگر آن بطرف بچه

(١) صفحه ٩ چاپ ٣ فریه .

کوچکی‌وجود دارد که‌دارای یك‌فرسنگ وسعت‌بوده ودربین‌آن جزیرهٔ کوچکی بادر ختان کاج وصنوبر وگز دیده می‌شود . ودر بین درختان جزیرهٔ مذکور یك عده خرابه هائی دیده می‌شود که مردمان بومی آنرا بنام بتگاه می‌خوانند. درباب‌خود قلعهٔ خیسار میگوید: « قلعه جنگی خیسار به بلندی یك‌کوهی که بسهولت نمی‌توان بد انجا رسید واقع بوده وباخشت پخته تعمیر گردیده است . این قلعه از طرف جنوب راه دشوار گذاری دارد وبسمت جنوب‌آن یك‌قنات مخروبه دیده می‌شود که ازآن‌آب «چالاپ‌دالان» بشهرمی آمد. طاقها و رواق های بسیار در خرابه های این شهر هنوز هم بپا ایستاده است که خشت وگل آنها زمین را پوشانیده است . » رفعت و شکوه این قلعه را در زمان آبادی آن ، سیفی هروی در تاریخ مشهور خود چنین تعریف میکند : « چون چنگیز خان قلعه های جبال وحصار های امصار خراسان را فتح کرد و چون کار بمحاصرهٔ قلعهٔ خیسار رسید عزیمت آن کرد که ازابنای خود یکی‌را باسپاهیان بولایت غور بفرستد تاقلعهٔ محروسه خیسار را بگیرد . سپاه او عرضه داشتند قلعه درغایت محکمی و بلندی است . دست‌هیچ متصرفی بدان نرسیده ونخواهد رسید الا ملوك اسلام غور را . لشکر بمحاصرهٔ آن فرستادن وولایت غور را خراب کردن ازمصلحت بعید می‌نماید. چنگیز خان فرمود که نقاشان مانی دست که آن قلعه را دیده باشند وطول وعرض وبلندی وپستی اورا مشاهده کرده حاضر گردانند تاهیاکل اماکن وصور مواضع غور را باقلعهٔ محروسهٔ خیسار برکاغذی برکشند . چون نقش بندان ماهرو چهره کشایان حاذق بخامهٔ قدرت و پرکار همت واقلام بدایع وارقام صنایع ورنگ‌آمیزی دل انگیز مثال قلعهٔ خیسار برکاغذی منقش کرده پیش چنگیزخان آوردند چنگیزخان یك‌زمانی اثر تعجب بدیدهٔ بینش نهاده در آن صورت دلپذیر ونقش بی نظیر نگه کرد وبر مداخل ومخارج عقبات جبال غور واقف گشت وصعوبت مناهیج وضیق طرق اطراف یمین ویسار واوج وحضیض قلعهٔ محروسهٔ خیسار بدید روی به‌امرای‌سپاه ومقربان درگاه کرد وگفت مثل‌این‌جای واین‌مکان شاید کس‌ندیده است وکس‌نخواهددید. » بالاخره مجبوراً فرمان‌حکومت‌غوربه‌نام ملك رکن‌الدین کرت فرستاد. (۱)

قلعهٔ سنگی:

قلعه وشهر تاریخی غوراست که هنوز هم درنزدیکی قلعهٔ خیسار یاقیسار خرابه های آن وجود دارد . بنای آنرا سلطان‌حسین‌غازی نهاده(۲)این‌قلعه هم‌مانند قلاع دیگر غور مورد

(۱) تاریخ ملوك کرت مؤلفهٔ شاغلی کویا اعتمادی که هنوز به طبع نرسیده و در مدیریت عمومی تاریخ محفوظ است .

(۲) صفحه ۹ جلد ۲ قریه .

تاخت وتاز وحشیانهٔ مغلان قرار گرفته وبکلی خراب شده است . چون مواد عمرانی آن ازسنگ است ازاین جهت به قلعهٔ سنگی معروف شده است . فریه که آنرا تقریبا دریک قرن پیش بچشم سر مشاهده کرده میگوید که قسمت بالائی آن بکلی هموار است . ودیوارهای دورادور آن باسنگهای بزرگی که بصورت خشن تراشیده ویکی بروی دیگر بدون واسطهٔ کدام سمنت قرار گرفته اند ، آباد گردیده است . مگرباوجود آن این دیوار ها باندازهٔ مستحکم واستوار هستند که تاحال تهاجمات ومرور زمانه نتوانسته است آنهارا بکلی از بین ببرد . درپای این دیوارها وهمچنان درسینهٔ آنها گیاهان خود رو روئیده وآنهارا مستور نموده است . دربین شهر جز حیوانات وحشی کسی سکونت ندارد . آب این قلعه از قنات ها ئی منشا به به قنات قلعهٔ خیسار می آمده ودرحوض وسیعی که در مرکز قلعه واقع است جمع وذخیره می شده است . در کناره های این حوض بعضی ستون پارچها افتاده که معلوم می شود در قدیم اطراف آن باستونها محاط بوده است . بسمت شمال شرق قلعه پشته مانندی موجود است که بازینه های سنگ فرش شده و گوئی بطرف خزانه میرفته است .

فخر آباد .

فخرآباد نیز ازقلاع وشهرهای مستحکم غور است که در ازمنهٔ سلاطین غوری داشته این قلعه بفاصلهٔ دو ساعت راه بطرف جنوب قلعهٔ خیسار ودشت سنگی واقع بوده و هنوز هم مسکونی می باشد . ولی شهر بکلی خراب گردیده و اکنون شکل قریهٔ کوچکی را بخود گرفته است . دراطراف ونواحی آن خرابه های زیادی موجود است . بگفتهٔ فریه ازخلال آنها مسکوکات طلا ونقره بتعداد زیاد مکشوف میگردد .

معبد زور باردن :

درزمان سلاطین غوری [illegible]

[illegible]

یازور یادمی شد . وسیاح بزرگ چینی نیز بزبان خود ازآن شرحی نوشته است .بناغلی کهزاد در مقالهٔ جبل‌الزور خود منتشره درشمارهٔ ۱۹۰ سال ۱۳۲۱ روزنامهٔ ملی انیس با تفصیلات مفصل وتحقیقات تازهٔ ازین معبد وموقعیت آن تذکار نموده وما نکات مهم آنرا درینجانقل می‌نمائیم : « بعد ازینکه عبدالرحمن بن سمره شهر زرنج وبست را اشغال کرده بطرف حوزهٔ علیای هیرمند بعلاقه الرخج وبلاد الداور متوجه شده ودر علاقهٔ کهستانی زمین‌داور نزدیك کوهی که‌اعراب آنرا جبل‌الزور خوانده اند به معبدی برخورد که‌در آن مجسمهٔ بزرگ طلائی باچشمان یاقوتی وجود داشت موسوم به‌زوریازون .

عبدالرحمن دست های هیکل مذکور را شکستانده وچشمان آنرا برون کشید و بمردم فهماند که از دست این بت کاری ساخته نیست که‌بشما امداد نماید . معبدی که این بت‌در آن وجود داشت‌وکوهیکه معبد مذکور دردامنهٔ آن‌بناشده بود بنام‌همین مجسمه به‌معبد زور وجبل‌الزور شهرت یافته‌بود . ناگفته نماند که‌این معبد واین بت‌در دوره های‌پیش ازاسلام خیلی ها شهرت داشت هوان تسنگ زایر چینی که‌در سال ۶۳۰ مسیحی وارد مملکت ماشد بعداز مراجعت ازهند وقتیکه رهسپار چین‌می شد ازراه‌سمت جنوبی وغزنی گذشته‌و باراول ازین هیکل صحبت میکند وازمعلوماتی که میدهدروشنی خوبی به‌این معبد وبت‌معروف آن می‌افتد. مشارالیه‌این‌مجسمه‌را بنام‌شونایاد کرده ومیگوید که‌معبدآن درجنوب‌علاقه «تسا وکوتا» برفراز کوهی آباداست.علاقهٔ تساوکوتا که‌زایرچینی‌تذکارداده‌غزنی‌وقندهارودرهٔ هیرمندرا در برمیگیردومی‌توان آنرامرادف‌زابل خواند. به‌این‌ترتیب‌دیده‌می‌شود که‌ازروی‌معلومات هیوان تسنگ‌سرراست بجائی میرسیم که عبدالرحمن بن سمره بت‌زوریازون را دیده است .

اوسترانج معبدمعروف زور را درنزدیکی شهر «ورتل» قرار میدهدواصطخری آنرا بنام تل و مقدسی داور یاد میکند . وازشهر بست سه روزه راه دورتر دردامنه های کهسار زمین‌داور وحوزهٔ علیای هیرمند وقوع داشت .

خلج :

خلج هم یکی ازبلاد کوهستانی ومستحکم غور است که درتاریخ افتخارات کشور ما مقام ارجمندی را دارا می‌باشد . موقعیت آن قراریکه نامه‌نگاران عرب‌می‌نگارند بایددر جنوب یاجنوب غرب مرکز کوهستانات غور بوده باشد . این شهر تاریخی ازبس شهرت فوق العاده داشت ، تاکنون نام آن ازناحیهٔ‌غور بکلی محونشده وهنوزهم درست بجانب‌غرب غور کوهی ووادی‌ئی بنام کوه‌پیرخلج اشتهاردارد. خلج ازآن‌نقاط کشوراست که‌تاابداسم‌آن ازصفحات تاریخ محو نخواهدشد زیراسلالهٔ معروف خلجی‌های افغان درهند ازمردمان باشهامت و غیور

همین نقطهٔ کوچك بودند . اگرچه‌تاهمین تازه گیها این حقیقت تاریخی ازنظرها پوشیده مانده بود و لی درین اواخر بناغلی کهزاد در مقالهٔ کوچك خود بنام خلج زمینه را رو شن ساخته است (۱) . چون موضوع آن‌سراسر به مرام مقالهٔما مطابقت میکند البته بی‌مورد نخواهد بود که بعضی نکات برجستهٔ آنرا درینجا نقل نمائیم .

میگوید : «درهند یك‌خانوادهٔ دیگر افغان‌هم بعدازیك‌سلسلهٔ موالی‌غور به سلطنت رسید وازسال ۶۸۷ تا ۷۲۱ هجری ۵ نفر از ایشان برتخت دهلی نشسته اند که به سلسلهٔ دود مان خلجی معروف اند . و موسس آنهم ملك جلال‌الدین فیروز شاه خلجی است . بعض مورخین که از خارج قلم برداشته ودراطراف تاریخ ملی ما نگارشاتی بعمل آورده اند بدون تأمل محض بملاحظهٔ اینکه یکی ازطوایف ترکی‌ما وراءالنهر به‌اسم خلجی یاد شده سلاطین خلجی افغانستان‌را دودمان ترکی خوانده ، بعضی مورخین خودماهم درتحقیقات خود راه افراط پیموده‌وازدلسوزی زیاد از خلجی ، غلجی ساخته اند که معرف کلمهٔ معروف غلزائی است حال آنکه حقیقت بخیال‌من غیرازین هردواست . غلجی‌ها نه ازطایفهٔ ترکان ماوراء النهراند ونه‌باغلجی‌یاغلزائی‌ها ارتباط دارند . بلکه‌اهل وباشندهٔ‌خلج‌اندوخلج ازنقاط آبادان و معروف افغانستان مرکزی است که‌بصورت دقیق‌تر می‌توان آنرا به‌اصطلاح امروزی درغورو قرار تعبیرات جغرافیون‌عرب درجملهٔ تخوم زمین‌داور قرار داد . واصطخری زمانیکه از بلاد داور صحبت‌میکند مواضع‌غور وبغنین‌وخلج وبشلنگ‌را اسم می‌برد پس‌خلج یکی ازشهرهای آبادان ومانند بغنین وبشلنگ ازقلعه های مستحکم وحصین غور بوده .

این نقاط هرکدامش درتاریخ افغانستان رول مهمی بازی کرده . این‌جا آسیب‌سنگی مرده‌ائی‌است که‌نگاه شان ازعقاب گرسنه تیزتر است‌وازقلل شامخ کهسارات همسطحهٔ خود را ازنقاط دور افتاده ماورای افق تجسس می نمودند . خلاصه همان غور یکه از غور مرغهای برخاسته دردهلی بنام سلاطین غوری یاموالی غورسلطنت کرده‌اند از همین [illegible] قد بلند کرده وبه‌تعقب وطن‌داران سلف‌خود درهند حکمرانی نموده اند .

بشلنگ :

[illegible] بشلنگ یابشلنگ ازنواحی بیکرو مستحکم غور بوده [illegible] شامل زمین‌داور یعنی دره‌ائی که جاده‌جنوبی غور از آنجا گذشته است . قرار برهان قاطع گفتهٔ بشلنگ بضم اول وفتح لام ظاهراً کوهیست [illegible] اما اصطخری که آنرا [illegible]

(۱) مجلهٔ ۱۶۱ سال ۱۳۳۱ ریاست [illegible]

سلطان محمودشهنشاه کبیر غزنه درسنه ۴۰۱ هجری شخصاً به‌نفس خویش آنجارفت و باغوریها بکوه فشلنگ حرب صعب کرد وبسیاری از مسلمین کشته شدند چنانچه فرخی سیستانی این محاربهٔ سلطان را چنین توصیف میکند :

آنکه برکند بیك حمله درقلعهٔ طاق
آنکه بکشاد بیك تیردر ارگ زرنگ
آنکه زیرسم اسپان سپه خورد بسود
بزمانی در و دیوار حصار پشلنگ

ولی ابن اثیر وحتی دوکتور ناظم صاحب کتاب سلطان محمود درین جنگ از حصار بشلنگ که‌تاریخ سیستان (۱) وشعر فرخی شاهد آن است نامی نبرده وبعوض آن از قلعه آهنگران که‌آنهم بذات خود ازقلاع معروف غور بشمار میرفت ذکر می‌نمایند .

قلعهٔ آهنگران :

درکتب ومآخذ ازآن مکرراً تذکارشده حمداله مستوفی آنرا چنین تعریف میکند: « غور ولایتی‌است وشهر ستان آنجا را رو دآهنگران خوانند . شهری بزرگ است وگرمسیر وآب وهوایش‌درسازگاری‌وسلامت،ازمیوه‌هایش‌انگوروخربوزه‌نیکو است(۲) » مو قعیت این قلعه پوره معلوم نیست و لی قرار نظریه بارتولد روسی (۳) شاید همان دهی باشد که امروز به همین اسم در قسمت علیای هریرود واقع است ولی رورتی ازین آهنگران همان ده آهنگران را خیال کرده که‌در حواشی‌غزنه کاین بود (٤) ابن سوری که‌ازملوك معروف غور است درسنه ۴۰۱ هجری باسلطان محمود غزنوی که شخصاً درین جنگ حضورداشت درین‌قلعه مقابله‌ها نمود تاآنکه اسیر گردیده بغزنه‌فرستاده شد ولی ابن سوری مرگ را براسارت ترجیح داده زهری‌را که در زیرنگین انگشتر داشت مکیده در عرض راه بمقام « کدن » Kidan ترك زندگی گفت .

قلعهٔ مندیش :

مندیش در ازمنهٔ ملوك وسلاطین غور شهرت واهمیت بزرگی داشته اگرچه در مآخذ ازآن مکرراً ذکرشده ولی موقعیت اصلی آن ازروی تکارشات قدیم چندان پوره معلوم

(۱) صفحه ۳۹۰ تاریخ سیستان .
(۲) صفحه ۱۸۸ نزهت القلوب مستوفی .
(۳) جغرافیای تاریخی ایران .
(٤) تبصره صفحه ۳۲۱ ترجمهٔ انگلیسی طبقات ناصری

نمی‌شود . ازگفتهٔ منهاج السراج صاحب طبقات ناصری چنین برمی‌آید که باید شهر و قلعهٔ مندیش در حواشی شمال شرقی ایالت غور کائن بوده باشد چنانچه در ضمن تذکار پنج پارهٔ کوه‌عظیم ومعروف غور میگوید : « یکی از آن (زارمرغ مندیش) است که‌قصر ودارالملك شنسبانیان دردامان آن کوه است وچنین تقریر کنند که سیمرغ، زال زرا که پدر رستم بود درآن کوه پرورا نیده‌است.» چون‌دار الملك ملوك شنسبا نیه غور بامیان بوده می‌توان گفت که قلعه وشهروایالت مندیش درقسمت شمال شرقی‌غوروافع بوده‌است درزمان عباس بن‌شیش که‌یکی ازملوك‌محلی‌غور است مندیش رونق واعتبار شایان نظرداشته ودر آن آبادیها وعمارات زیبا وباشکوه موجود بوده است . در طبقات ناصری مذکور است که « عباس بن‌شیش درولایت مندیش بخط سنگه آن قلعهٔ اصل‌را که بسعاء منحاك بنا کرده بود به‌تجدید آن عمارت فرمان داد واستادان کامل از اطراف حاصل کرده دیوارها برسم باره ازآن قلعه بردوطرف شخ‌کوه « زارمرغ » برکشید و دربای آن کوه، بالای تلی‌قصری‌بلندبنا فرموده به‌دوازده برج ودرهربرج بصورت برجی از فلك‌سی دریچه نهاده شش‌برج شرقی وشمالی وشش برج غربی وجنوبی وهر برج بر صورت برجی ازفلك بنگاشت ووضع آن چنان کرد که هرروز خورشید از دریچه که مطلع آن بودی درتافتی چنانچه اورا معلوم گشتی که‌درآن‌روز آفتاب در کدام درجه از کدام برج است وآن وضع‌دلیل است بر خذاقت واوستادی امیرعباس درعلم نجوم (۱) و درعهد اوقصرهای غورمعنی‌شد و کثرت پذیرفت .

موقعیت مندیش را دوکتور ناظم نیز درحدود بامیان به‌شمال شرق غور قرار میدهد چنانچه در ضمن اسیر شدن ملك سوری بدست سلطان شمود غوری وهر کتاب او بطرف غزنه وفوت شدنش درین راه بمقام ... کمن در باورقی کتاب سلطان شمود غوری ... کمن در بین راه با سلطان رخنه وقوع داشت . وهن آنرا از طبقات ناصری (ص ۲۹۳ ، ۳۲۱ ، ۳۲۲ ، ۳۲۳) که چنین‌جا از کمن نامبرده نمی‌شود ، مربوط ... شمال شرق غور نقل میکند و مندیش‌را در ضلع امتداد ... میکشد . (۲)

... هر از بین سه قصر بلند و باشکوه ... آنرا قوی الاعتبار ... میکند ... میگوید : « چون از سنگ لیز ... ساخته ... آنچه را ...

(۱) میگوید ملك عباس بن‌شیش کمیتی از سلطان سنجر ... غوری بر غور ... حکم داشت ، منجم قابلی بوده ، اصطلاب کبیری ...

(۲) ص ۷۶ کتاب سلطان شمود غوری ... نقل ...

میرفتم تا پای قلعت. قلعهٔ دیدم سخت بلند ونردبان پایهای بیحد واندازهٔ چنانکه بسیار رنج رسیدی تا کسی برتوانستی شد . (۱) »

خوابین :

ایالتی بوده درقسمت جنوب غور که سلطان محمود کبیر در حدود سال ٤٠٥ هجری از راه بست وزمین داور بدان جا لشکر کشیده چند ین فلاع مستحکم آنرا فتح نمود . موقعیت آنرا درین سرحدات شمالی کوهستانات زمین‌داوروحصهٔ جنوبی غورقرار میدهند . بیهقی میگوید : « خواین ناحیتی است ازغور پیوسته به‌زمین داور وآنجا کافران پلیدتر وقوی‌تر بودند ومضایق بسیار وحصار های قوی داشتند . (۲) » در زمان سلطان محمود ولشکر کشی های او ، حکومت این ناحیه متعلق به‌ابوالحسن خلف بود که در لشکر کشی شهزاده مسعود برغور درسنه ٤١١ هجری شرکت داشت .

حصار سیفرود :

ازمحکم ترین قلاع کوهستانی غور است که‌بنای آنرا سلطان بهاؤ الدین محمد سام بن عزالدین حسین نهاده وازمقابله‌های سختی که‌در زمان حملهٔ‌چنگیز خانی درین قلعه بوقوع پیوسته شهرت واهمیت آنها دوبالا شده‌است . صاحب‌طبقات ناصری یکی ازجنگهای این قلعه رادر مقابل عساکر مغل چنین ذکر میکند : « چون سلطان محمد خوارزم شاه از طرف بلخ بطرف مازندران رفت فرمان داد تاملك قطب الدین آنا قلعه‌را عمارت کرد وفرصت اندك بود بربالای قلعه یك حوضی بیش عمارت نتوانست کرد . بعد ازآن فرمان بدو ماه لشکر مغل درآمد وبیش مجال عمارت نماند . درآن حوض بقدرچهل روزه آب به‌جهته‌اهل قلعه جمع کرد لشکرگاه مغل باطراف غور درتاخت وجمله مواشی‌غور ازهمه اجناس بدست کفار افتاد واهل غور ازدرمی چهار درنگ شهادت‌یافت‌ملك قطب الدین بالشکرخود درآن قلعه پناه جست . «منکوته نوین » و«قراچه نوین» و«البر نوین» بالشکر انبوه بپای آن قلعه آمدند وچون ایشانرا معلوم‌شد که‌اهل قلعه‌را آب اندك است دربای سیفرود لشکرگاه نصب گردانیدند وجنگ در آغازیدند ومدت ٥٠ روز برآن‌قلعه‌جنگهای‌سخت کردند (۳). قلعه سیفرودبالاخره‌ازین محاصره‌خلاص گردید ومجددا بسال ٦١٧ هجری سپاه مغل به‌آن حمله وحشیانه آورده محو وفنایش ساختند .

(۱) ص ٦٨ بیهقی .
(۲) ص ١٠٩ بیهقی .
(۳) صفحه ٢٥٥ منتخبات ادبیات فارسی ازطبقات ناصری .

قندهار

شاغلی عثمان خان صدقی

اوضاع جغرافیائی :

بعد از کابل بزرگترین شهر افغانستان قندهار است که مرکز و لایت قدیم ارا کوزی ویا اراچوسیه و یا فرارنوشته های مورخین وجغرافیه نگاران- عرب الرخج والرخذ میباشد .

شاغلی عثمان خان صدقی

شهر قندهار بعرض ۳۱ درجه و۳۷ دقیقهٔ شمالی وطول ٦٥ درجه و ٤٣ دقیقهٔ شرقی از گرین وچ واقع وازسطح بحر ۳٤٦۲ فت بلند می باشد . قندهار درمیان اراضی حاصلخیزی دریای وادی ترنک افتاده که از دریائی بهمین نام بواسطه سلسله کوه کوتاهی جدا می شود. این کوهها حصهٔ سفلی وادی را بدو حصه منقسم نموده وموازی با کوهها تا بیست میل میرود . این کوهها را تورکانی می نامند که از سنگ بشتو و سنگ سیاه بوده وازسطح زمین به اندازه یکهزار فت بلند است قندهار را از سه طرف کوههای دارای قله های بلند و خشک احاطه کرده . وادی قندهار فوق العاده حاصلخیز وخشاب وجاریان دارد که از کوههای غربی سرچشمه می یابند. در جنوب و غرب این وادی [illegible] زیاد دیده میشود. امتداد غرب شمال و [illegible] کوه [illegible] از سطح زمین بلندی دارد [illegible] این [illegible] ترنک [illegible] می گذرد [illegible] (خرخه) می [illegible] قرب (۱۲۰۰) فت [illegible] به گونه وصل گردانده [illegible] .

قندهار در جائی واقع است که فاصلهٔ آن از کابل (۳۱۰) میل ، از هرات که بطرف شمال غرب آنست (۳۷۰) میل و فاصلهٔ آن از چمن جدید که نزدیك ترین نقطهٔ سرحدی میباشد (۳۸۰) میل است.

شهر قندهار فعلی بشکل مستطیلی است که عرض وطول آن دوهزار گز در هزار و ششصد گز و محیط آن قریب چهار میل است . بلندی دیوار از (۲۵) تا (۳۰) فت بوده وعرض آن (۱۵) فت می باشد ـ خارج دیوار خندقی است ده فت عمیق . دیوار شهر چار بازار بزرگ دارد که درمرکز یکی دیگررا تقریبا بزاویهٔ قائمه قطع می کنند ومرکز آن سابقاً گنبدی داشت ، بازار های قندهار عریض وبشکل خیابان مشجر است دکانهای آن برنده دار ودلباز است . عمارات شهر قندهار رویهمرفته همه بصورت گنبدی آبادشده . مهمترین عمارتی که ذوق معماری رانمایندگی میکند مقبرهٔ پادشاه بزرگ اعلیحضرت احمد شاه بابا است این مقبره با گنبد بزرگ ومقبول ومنارهای قشنگ حاوی نمونه های خوب خطوط ونقاشی است . چار بازار شهر را بچهار محلهٔ بزرگ تقسیم نموده که اهالی در آن سکونت دارند .

درچار سمت شهر چار دروازهٔ بزرگ وجود داشت که موسوم به کابل ، شکارپور ، هرات ، وعیدگاه بود . واین دروازه ها بمقابل بازار های بزرگ واقع اند . علاوه بر آن شهر دو دروازهٔ خورد نیز دارد که درنصف حصهٔ غربی آن بوده وموسوم به توپخانه وبردرانی میباشد . دروازهٔ عیدگاه ازبین شهرستان (ارگ) می گذرد که محوطهٔ مربع شکلی بوده وهر ضلع آن (۲۶۰) گز طول دارد .

قریب چارمیل دورتر ازشهر موجودهٔ قندهار در دامنهٔ کوهی که بالاخره بزمین های هموار می انجامد . خرابه های شهر قدیم قندهار دیده میشود که در سال ۱۷۳۸ میلادی ازطرف نادرافشار غارت وخراب گردیده شد . از بالای کوه یك شهرستان کوچکی ناظر خرابه های نیمه مدفون است . درسمت جنوب غرب شهر وشمال شرق کوه ، چل زینه است که درسنگ آهك ساخته شده ویك محوطهٔ کوچك گنبدی داری رهبری میکند . در اینجا بعض خطوط فارسی نقرشده که متضمن پاره از تاریخ قندهار وشرح وسعت سلطنت امپراطور بابر است .

قندهار بزرگترین مرکز تجارت افغانستان است . در بازارهای آن مال التجارهٔ ممالك مختلفه بمشاهده میرسد . اهل قندهار استعداد خوبی درتجارت دارند . واردات عمدهٔ قندهار رخت ، چرم ، قند ، فلزات ، رنگ از خارج وقالین ، برك ، پوستین ، ابریشم وغیره از ولایات داخلی مانند کابل ، هرات ، غزنی است. صادرات آن پشم ، پنبه ، میوه ، ابریشم ، انگوزه وغیره است .

امروز مهمترین تجارت قندهار پشم ومیوه است . فابریکهٔ میوهٔ قندهار اقسام کانسر و ه وشیرینی تهیه کرده بداخل وخارج صادر می کند .

کلمهٔ زندگانی یك مرادف دارد وآنهم فداکاری است . (پرنسس استیفانی)

اگرچه جنوب وغرب وادی قندهارشاداب وخیلی حاصل خیزاست مگروادی ارغنداب حاصلخیز ترین قسمت منطقه می باشد باغهای پرثمر وتاکستان های بیشمار دارد . زمین‌های اطراف قندهار بواسطهٔ نهرهای که‌ازرود ارغنداب ازنزدیك باباولی کشیده شده آبیاری می گردد . آبیاری بواسطهٔ کاریز نیزبکثرت وجود دارد . درقندهار گندم ، جو، باقلی شبدر،رشقه ، تنباکو ، ترکاری وغیره کشت میشود . قندهار از نقطهٔ نظر حاصلات میوه مهمترین منطقهٔ افغانستان شمرده میشود .

نام قندهار :

نام قندهار درتاریخ های قدیم وجود ندارد وچنین معلوم میشود که‌یك‌نام جدیدی است که درین اواخر کسب شهرت کرده . دراسناد تاریخی قبل ازاسلام عجالة این نام یکلی درتاریکی است . درعصر اسلام که‌یك تعداد زیاد جغرافیه نگاران وتاریخ نویسان وجود دارند از وجود شهر ، قصبه ، ده وقریهٔ باین نام درین منطقه تذکری نمی کنند . بعض ازجغرافیه نویسان عرب همچون بلاذری ، مسعودی یعقوبی‌ازین نام‌یاد می کنند امامقصدایشان ازین نام شهریست در مصب در یای کابل . در تاریخ سیستان وحدود العالم من المشرق الی المغرب نیزچنین بوده ، اصطخری وبعضیهای دیگر درهنگام صحبت از الرخج والرخذ شهرهای عمدهٔ این منطقه را پنجوائی وتکین آباد می‌نویسند .

ولایتی که امروز بنام قندهار موسوم است وعین‌همین نام روی مر آن بر گذارده شده درقدیم اراکوزیه نامیده میشد . هرودوتس آنرا هراواتی و دیگر یونانیان آنرا آراخزنامیدند .

ولسن‌در کتاب آریانا اینکوای خودراجع قندهار گوید کهترین سیرهای [illegible] درین ولایت ذکر می کند یکی الکساندریه است که عموماً آنرا قندهار می پندارند تصور می کنند . اینکه شهر مذکور برسر راه مقصود واقع [illegible] لیکن این‌نام یعنی‌قندهار با کندهارا بیشتر ازالکساندریه [illegible]

دستهٔ از نویسندگان عقیده دارند که نام قندهار از اسکندریه [illegible] یعنی که اسکندر درسال ۳۲۹ ق م [illegible] برای عساکر خودش ساخت وایشان همین اسکندریه [illegible] کندهار ، کندار وقندهر شده واسناد مؤرخین [illegible] اسکندریه موالفین آنرا آورده میباشد .

اما گمان غالب چنین است که قندهار [illegible] درین عقیده تقسیلی دارد زیرا در سال ۶۲۰ ه.ق [illegible]

گندهاره وارد شده باستناد یاد داشت های او درین عصر ایفتالیت ها به گندهاره هجوم آوردند . یك حصهٔ از مردم گندهاره برای حفاظهٔ کشکول بودا از دستبرد یفتل مها جرت نموده به آراکهوزی آمدند که غالباً درجای شهرقدیم قندهار بوده ونام کندهارا را نیز باخود آورده بهمان منطقه که آباد شدند گذاشتند واین مسئله درمشرق زمین امثال زیادی دارد . همان گندهارا بود که قندهارشد اماچون شهرت نداشت مخفی ماند وازنظر جغرافیه نگاران عرب واسلام گریخت زیرا درین اوقات شهرمهم منطقه پنجوائی وتکین آباد بود امادرین هیچ شبهه نیست که قندهار بحال ده ، قصبه ویاشهر کوچك کم اهمیتی وجود داشته وفردوسی نیزازان ذکرمی کند که کورنگ شاه پادشاه زابلستان کنیز کی قندهاری داشت وگوید .

بدش قند هاری بت قند لب که ماه ازرخش خیره گشتی بشب

منوچهری دا مغانی هم میگوید (یاقندلب نگاری کزقندهار باشد)

زا بلستان عبارت از غزنین ومنطقه های پیوسته به آن وغالباً تاقند هار باشد وگندهار یاقندهار شهر کی در مملکتش که بحسن شهرت داشته بوده . پس میتوان گفت که نام قندهار خیلی تازه است (۱) .

تاریخ قندهار :

صحبت مادر زمینهٔ نام قندهار طوریکه دیده شد هنوز مکمل نیست لذا د نبالهٔ آنرا گذاشته قندهارراحتی الامکان درتاریخ می جوئیم ومی نگریم که سیل حوادث درسر نوشت این شهر چه تأثیرنموده است اگرچه مقصدماازتعقیب تاریخ قندهارشرح تاریخ مفصل آنست ولی از آنجا که صفحات محدود ومعین اجازه نمی دهد بایك نگاه تند ومجمل ازآن میگذریم وتکمیل مقصد اصلی رابه آینده می گذاریم :

ولایت قندهار که نام قدیم آن هرخواتیش است که هرودوتس آنرا هراواتی و سائر یونانیان آراخزیا ساختند تاریخ پرآشوبی دارد . سرگذشت قدیم آن هنوز درپس پردهٔ مجهولات است . بعد از سقوط سلطنت های قدیم آریانا وانقراض سلسله های پیشد ادیان و کیانیان بلخی دولت ماد در مدیا و در فارس دولت هخامنشی تاسیس گردید. کوروش کبیر فارسی هشت سال برای تسخیر ولایات آریانا سعی کرد اما نتیجهٔ حاصل نموده نتوانست و بالاخره درجنگ باقبائل ولایات غربی افغانستان درسال ۵۲۹ ق م کشته شد . امابعد ازوی ولایات آریانی بنام ملحق بدولت هخامنشی شدند ودرهر کجا حکمدارا ن محلی مستقلانه بسرمی بردند . درهنگامیکه کمبوجه پسر کوروش مصروف جنگها وحوادث مصر شد

۱ ـ نام قندهار درشماره اول سال اول مجله آریانا دیده شود .

شخصی بردیا نام خروج وبر ضداو شورش کرده سرداران را طرفدار خود ساخته بنام بردیا پسر کوروش کبیر پادشاه فارس گردید. درینوقت اوضاع کشوری فارس خراب شده بود مخصوصاً ولایات مفتوحهٔ آریانا تماماً ارتباط خودرا ازمرکز فارس قطع کرده بودند. بردیا برای مطیع ساختن هرخواتیش یعنی ارا کوزیه لشکری فرستاد ولی حکمران محلی آن که قوت زیاد داشت اورا شکست داد. داریوش کبیر بردیارا بکشت. وبر آریانا لشکر کشید وتاحوالی رودسند بدست آورد که درین جمله ارا کوزی نیز شامل بود. اما همینکه اقتدار دولت هخامنشی کم شده رفت مخصوصاً در عصر داریوش سوم ولایات آریانا تکلی مستقل گردیدند. حکمرانان ولایات آریانی که دولت رو بزوال هخامنشی را میدیدند در صدد چارهٔ کار خود بر آمدند. بسوس حکمران باختر ازیکسو وبار سانتس Barsantes والی درنگیانا وارا کوز یا ازطرف دیگر در خیال سلطنت افتاده بودند و در هنگامیکه منگ (گوگامالا) سپه شکست پادشاه هخامنشی شد بسوس تاج شاهی آریانارا بر سر نهاد بارسانتس نیز که هم خیال جدی بسوس بود بطرف درانگیانا وارا کوزیا آمد تا سررشتهٔ دولت خود را بنماید . اما تمام این پلانها دراثرفشون کشی اسکندر مقدونی نا کام ماند .

درینوقت ولایت ارا کوزی ودرانگیانا متحداً تابع یك حکمران بود که بار سانتس نامداشت . این شخص در استخلاص وطن خود بسیار کوشش وبکار آزمایش قطع رابطه بادولت فارسی هخامنشی بود . ازهمین جهت درسال (۳۳۰) ق . داریوش سوم داریوش هخامنشی را باتفاق بسوس حکمران باختر ازین برداشت . بروایت کلیتوس اسکندر باقشون قوی او اقدامات جدی کرده ودر آن وقت بحیث حکمران درانگیانا وارا کوزیه را یکی دست وپاچه ساخت . بارسانتس که ازهیبت اسکندر مقدونی نا کام ماند فرار بسوی هند اختیار کرد وازجمله اسکندر بزرگ ... [illegible] مضبوط بود درخود توان آن ندید که جلو اورا بگیرد [illegible] ولایات درانگیانا وارا کوزیا را بدون [illegible] اسکندر درافتاد . معلوم است که ارا کوزی [illegible] هنگامیکه داخل ولایت ارا کوزی [illegible]

[illegible] Azola Ozola [illegible] Aornos [illegible] Ghazni [illegible]

بیوت Biût، فرساگ Pharsag، کوروشاد Chorochad ، دمتریاس ، والکزاندر وپولس که پایتخت ولایت وبر کنار رود ارا کوتس یعنی ارغنداب واقع بود . بیوت را عبارت از بیجس Bigis یا بست میدانند .

از ملاحظهٔ تاریخ می برآید که بعد از آنچه گفتیم اسکندر مردمان دیگری را که بنام ارا کوتی یادمیشدند تابع ساخت . این مرده یعنی اراکوتی Arachoti مردمانی بودند که باطراف قندهار ورود ارغنداب میزیستند . از جملهٔ شهر های که مورخین یونانی ذکر کرده اند بطور صحت نمی توان گفت که کدام آن بر جای قندهار قدیم آباد بوده ، امامیتوان گفت که شهر ارا کوتس که متعلق بمردمان اراکوتی وبر کنار دریای ارا کوتس واقع بود ممکن است شهرقدیم قندهار (در صور تیکه رود ارغنداب در مسیر اولی خود فرش کرده شود) ویا غالبا پنجوائی باشد . بهرحال ارا کوتس قندهار قدیم و یاپنجوائی باشدیاباشد یقیناشهری بوده که بر کنار دریای ارغنداب ونزدیکی های قندهار وجود داشته . اسکندر طوری که عادت داشت برای رهایش عساکر یونانی خودقلعهٔ نظامی اساس گذاشت وآنرا اسکندریهٔ اراکهوزی خواند. مورخین یونانی این قلعه را طبق عادت خود شهرخواندند واین اشتباه سبب گردید که تاامروز بعضی مورخین اروپائی وشرقی رابخطا برده ومیگویند که بانی قندهار اسکندر است درتابستان سال ۳۲۹ ق م دیوار های این شهر بقدر کافی بلندشده بود که اسکندر (ممنن) راوالی آن مقررداشته وعدهٔ ازعساکر خودرادر آنجامقیم ساخت و بطرف کابل حرکت نمود . بعدازمرگ اسکندر برسرتقسیم دولت وسیع او هرج ومرجی در بین سرداران عسکر او روی دادوهریك از ایشان ادعای جانشینی اسکندر رانمودند . سلیوکس درمناطق مشرق زمین اعتبار قایم کرد و کارش رونقی گرفت . درآریانا حکمرانان محلی مو قع را مغتنم شمرده درصدد آن شدند که نفوذ یونانی را براندازند . یونانیانی که در افغانستان مانده بودند نیزدر زیر اثر این محیط درفکر قطع روابط خود بامرکز بابل شدند . از جملهٔ حکمرانان بومی که درین وقت در ولایات مهم آریانا حکمرانی داشتند بدینقرارند : سیبرتیوس Sibyrtios حکمران اراکوزی وگدروشیا (ولایت قندهار و بلوچستان) ستاساندروس Stasandros حاکم آریاودرانگیانا ، ستازانور (Stasanor) حکمران باختر وسغدیانه بود . اینهاهمه دربی استرداد قوت ازدست رفته شدند وتااند ازهٔ هم موفق آمدند . درین اثنا درهند دولت موریا تاسیس یافت وسلطنت وسیع آن از بنگال تااندس وسعت گرفت . سلیوکس ملتفت این امربود وهمینکه موقع مناسبی یافت بشرق آمد اما شکست خورد ومجبور گردید که ولایات پاروپانیزادی ، آریا واراکوزیه وگدروشیارا به چندرا گپتاواگذارد . ازان ببعد چندی اراکوزی وبعض ولایات آریانا بنام مطیع دولت موریا گردید .

درین اثنادیودوتس حکمران باختر باانتی اوکس سوم پادشاه یونانی بابل قطع رابطه کرده خودرا مستقل دانست ۲۵۶ ق‌م دیودوتس دوم در سال ۲۳۵ ق‌م بسلطنت رسید . انتی‌اوکس‌سوم که‌باپارتها درحال مجادله‌بودصلح کرده ودرسال ۲۰۸ ق‌م بباختر حمله آورد درین وقت درباختر یوتید یموس ، دیودوتس دوم‌را بقتل‌رسانده پادشاه باختر شده بود . انتی‌اوکس سوم باختررا محاصره واین محاصره تاسال ۲۰۶ ق‌م طول کشید و بالاخره بین طرفین صلح‌شد وانتی‌اوکس سوم ازراه کابل بطرف اراکوزیه آمد وسیستان را طی‌کرده بطرف بابل برگشت .

درین‌وقت ازیکطرف دولت موریاروبضعف میرفت وازطرفی هم انتی‌اوکس مراجعه کرد لذا وقت برای ترقی وپیشرفت دولت باختر درزیر ادارهٔ یوتیدموس مساعد گردید . جای نگذشت که‌یوتیدموس پادشاه باختر برعلاقهٔ‌جنوب هندوکش که‌درزیرادارهٔ پادشاه کابل‌موسوم به‌سوفاگزینوس Sofhagesenus بود حمله نموده وآنرا بدست آورد ، وبس ضمیمهٔ دولت باختر ساخت . بعد ازیوتیدموس پسرش دمتریوس پادشاه‌شد وحصهٔ بزرگ هندرا فتح‌کرد وسیالکوت‌را مرکز متصرفات هندی دولت‌یونان وباختری‌ساخت سپس‌اوکراتیدس از غیاب دمتریوس درهند استفاده‌نموده درباختراعلان شاهی‌نمود وبعدازاوپسرش هلیوکلس به‌سلطنت رسید ودراثر ظهور اسکائی‌ها نفوذدولت باختر ازشمال هندوکش به‌جنوب آن منتقل گردید .

درحدود سالهای (۱۵۰_۱۵۵ ق‌م) اسکائی‌ها ازرود آمو گذشته سلطنت یونانی باختررا برانداختند وپادشاه یونانی باختر بوادی کابل عقب‌نشینی‌نمود ولی اسکائی‌ها کابل‌را گرفتند . اسکائی‌ها بطرف هرات رفتند وچون درمغرب سلطنت قوی نداشت لذا بسیستان وقندهار فرود آمدند ، ودراین اسکائی‌های شرقی [illegible] (۵۸ _ ۱۲۳ ق‌م) مهرداد دوم‌اشکانی اسکائی‌ها [illegible] نمود ، اما بعدازمرگ‌مهرداد دوم‌سیستان وقندهار [illegible] در هند وپارتها در قندهار وسیستان سلطنتی تاسیس نمودند [illegible] دونامیس Vonones پسر [illegible] پادشاهی اورا تنها درحدود ۲۰ ق‌م [illegible] پادشاه گردید وغالب درهمین وقت است [illegible] Gondophares [illegible] مسلط بود . این شخص قبلا در [illegible] وقتیکه گندوفارس پادشاه گردید [illegible]

درین زمان دولت بزرگ کوشانی تاسیس می یابد وکجوله کدفیزس یا کدفیزس اول بعد ازانتظام دولت خود درباختر بطرف کابل آمده آنرا متصرف وسپس بطرف ولایت قندهار لشکر کشیده همه را داخل قلمرو خود میسازد . قندهار تاپایان دورهٔ کوشانی های بزرگ مانند سائر و لایات آریانا درامنیت و پیشرفت معنوی بسر می برد . مخصوصاً دورهٔ کنشکای بزرگ یکدورهٔ مجدد اعتلای دولت آریانا است که ازآن فیض این ولایت‌رانیز بهره می‌رسید . اما بعد ازسقوط کوشانی‌های بزرگ مخصوصاً بعد ازوفات هو یشکا پنجمین جانشین کنشکاولایات افغانستان ازدوطرف‌تحت تهدید قراریافت یکی ازطرف شمال وهجوم هیاطله‌ودیگر ازطرف‌غرب وظهور دولت‌جوان ساسانی . بعد ازمرگ (واسودوا) در حوالی سال ۲۲۰ م عظمت کوشانی‌ها ازبین رفت . میگویند که‌بهرام دوم ساسانی درحوالی سالهای ۲۷۷ ـ ۲۹۴ میلادی ویا در اواخر قرن سوم مسیحی سیستان را فتح کرده وباشاه کابل داخل مجادله شده ازسیستان بطرف وادی هلمند و ارغنداب آمد . اما دروقت انوشیروان که‌هجوم هیاطله زیاد واقتداردولت ساسانی‌هم بمعراج خود می‌رسد ودرمقابل دولت کیداری وکابل شاهان بکلی ضعیف می گردند رخج وزابلستان نیزمانندباختر وتخارستان داخل حوزهٔ ساسانی میشود. چه انوشیروان درسال ۵۶۲م بادولت بیزانس صلح پنجاه ساله کرده وازموقع استفاده نموده برای جنگ با هیاطله آمادگی می کند و برای اطمینان از پیشرفت خود قبلاً با ترکها برضد آنها متحد می گردد . کیفیت این جنگ در دست نیست اما پادشاه هیاطله معدوم می‌گردد . در نتیجه رود جیحون سرحد قرار یافته وشاه ساسانی باختر ، تخارستان ورخج را بدست می آرد . اما عکس‌العمل آن دربعضی ولایات افغانستان مشاهده می گردد ، باینمعنی که وادی کابل وزابل وبلوچستان وحوزهٔ پشاور وسوات و غیره درتحت امرای محلی مستقل می‌شوند که مهمترین شان رتبیل های کابل هستند که قندهار نیز در دست شان بود .

ظهور دین مقدس اسلام وانتشار آن باعث فتوحات اعراب در مشرق زمین گردید ؛ مسلمانان عرب بعد از فتح فارس وانقراض دولت ساسانی به خراسان این زمان یا افغانستان نیز لشکر کشیدند سیستان در سال ۲۳ هجری وقندهار درسنه ٤٤ هجری فتح گردید . قندهار درمقابل مسلمانان بسی مقاومت کرد موسیو فریه Ferrier که از جملهٔ سیاحین قرن ۱۹ است نظریه هر بلو Her Belot را که به‌اساس جمله های اخوان الملك (*) می‌باشد چنین نقل کرده جملات اخوان‌الملك اینست : درسال ۳۰٤ هجری (۹۱٦م) در عهد خلافت

(*) شاید اخوان‌الصفا باشد واین سلسله جلاتی که در قرن ٤ هجری نشرمی شده .

[illegible] آن یکی از سر
[illegible] محفوظ مانده بود ، زیرا
[illegible] در گوش
[illegible] نوشته بودند.(۱)
[illegible] موفقیت حاصل کرده
[illegible] اخلاقی که شاید اصلا عین باشد چنین
[illegible] چندین نفر از آن میان هر از سر آدمی ظاهر شده
[illegible] بود بر سبیل بسته نام آنکس بر آن
[illegible] ، خیال بن موسی ، و آن رقعها

[illegible] کلی
[illegible] ، این وضع دوام داشت
[illegible] آمد و بخوانی
[illegible] بگرفت و محمد غزنی و کابل را

[illegible] هجری
[illegible] وصال
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

حمله آورد واورا بکلی مستأصل ساخت .

بعد از انکه تاثیرات روان سوزچنگیزی از بین رفت سلسلهٔ کرت‌ها باقتدار آمد و ملك شمس‌الدین (دوم) کرت درسال ٦٧٦ هجری قندهار را محاصره نمود و قندهار در حوزهٔ دولت ملوك کرت در آمد . درعهد آخرین پادشاه سلالهٔ کرت یعنی ملك غیاث‌الدین پیرعلی تیمور هرات را فتح کرد وآل کرت را خاتمه داد وبعد ازان قندهار را فتح نموده بتواسطهٔ خود پیرمحمد تسلیم داد ۷۹۱ هجری مطابق ۱۳۸۹م .

دراواخر قرن پانزدهم عیسوی قندهار در جملهٔ سلطنت هرات شامل بود ونخستین بارنام قندهار بحیث ضرابخانه در مسکوکات سلطان حسین بایقرا ظاهر گردید . دروقت سلطان حسین سردار ارغون ذوالنون بیگ حکمرانی زمین داور وسائر مناطق را بدست آورده قندهار را پایتخت خود بساخت . اقتدار او درقندهار خیلی زیاد گردید . در آخر دورهٔ سلطان حسین مرزا که شیبانی موقع راغنیمت شمرده به بلخ حمله نمود درقندهار پسر ذوالنون بیگ موسوم به شاه بیگ ارغون حکمرانی داشت . همینکه شیبانی هرات را از اولاد سلطان حسین بایقرا بدست آورده مشغول زد وخورد بود بابر که در کابل اقتدار حاصل کرده بود بطرف قندهار حمله نموده وشاه بیگ را ازقندهار راند وآنرا بدست آورد مورخهٔ ۹۱۳ هجری (۱۵۰۷م) . اما شاه بیگ بزودی بعد ازآمدن شیبانی شهررا بدست آورد و چندین سال مستقلانه زندگی کرد .

درین وقت اوضاع عمومی افغانستان خیلی بحران آمیز ودچار حوادث مهمه بود چه ازیکطرف دولت بزرگ هرات روبزوال رفت وشیبانی ها آمده بلخ ، هرات وقندهار را بدست آوردند ازطرف دیگرصفویها روبعروج گذاشته بدین اطراف چشم دوخته بودند و درکابل بابرشاه اقتداری بهم رسانده درصدد جهانگیری برآمده بود . شاه بیگ ارغون موقع رامغتنم شمرده به آرامی ومستقلانه درقندهار بسربرد تاانیکه باز بابرشاه آنرا درسال ۹۲۸ هجری ۱۵۲۲م بدست آورد . درین هنگام دولت بابری در هندوستان هم قائم شده بود اما حالت قندهار خیلی پرهیجان بود هردودولت جوان ونوتاسیس که درصدد بسط دادن خاك بودند برین منطقه سر نزاع افتادند وقندهار مصدر جنگهابین این دو دولت گردید . لذا صفویها بقندهار لشکر کشیدند درسال ۹٤۱ هجری (۱۵۳۵م) سام میرزایکی ازشاهزادگان باغی صفوی آنرابدست آورده روابط را بامرکز فارس قطع کرد اما طهماسب شاه آنرابازمسخر نموده وازطرف خود حکمرانی موسوم به ابوالمکارم خان قاجار مقرر داشت که این شخص سال بعدازطرف شهزاده کامران پسر بابرشاه برطرف گردید . چه کامران بعد از شکست برادر خود همایون از دست شیرشاه سوری بافاتح مشهورهند خواجه کلان بیگ مغل بکابل وازآنجا بقندهار آمده آنرا از دست

صفویان رهائی داد هنگامیکه همایون پادشاه مغولی هند از هند بطرف افغانستان را نده شد قندهار بدست کامران میرزا بود . همایون در ضمن درخواست مساعدت ازشاه صفوی وعده کرد که قندهار راتحفهٔ صفویان می کند . اما بوعده وفانکرد وصفویان خیال بدست آوردن آنرا کردند، ولی ناکام شدند . درزمان اکبرشاه مغلی هند درسال ۹۶۵ هجری (۱۵۵۶م) طهماسب‌شاه قندهار رابدست آورد واکبر آنرا تاسال ۱۰۰۳هجری (۱۵۹۴م) بدست آورده نتوانست ازان ببعد تاسال ۱۰۳۱ هجری ۱۶۲۱م که عصر جهانگیرباشد قندهار داخل قلمرو مغلهای هندوستان بود. امادر سال مذکورفارسی‌ها باز آنرابدست آوردند. شاه‌جهان درسنه ۱۰۴۷ هجری یعنی ۱۶۳۷ میلادی بازآنرا تسخیر نمود وآخرین بارشاه عباس صفوی درسال ۱۰۵۸ هجری ۱۶۴۸م بر آن بطوری دست یافت که مغلهای هندیگر رهائی داده نتوانستند. چنانچه یکبار اورنگ‌زیب امپراطور مغلی باقوت پنجهزار آدم بران حمله آورد ونا کام‌شد ودرسال ۱۶۵۲م کوشش دیگر اورنگ‌زیب باز نا کام گردید . همچنان تاسال ۱۷۰۹ بدست صفویها بماند تا اینکه سردار بزرگ غلجائی حاجی میرویس خان هوتکی درصدد رهائی قندهار وافغانستان برآمد وکامیاب گردید وپسرش‌محمود دولت فارسی‌راضمیمهٔ افغانستان نموده وسلسلهٔ صفوی راخاتمه داد . دولت فارس تاظهور دولت نادرافشار ضمیمهٔ مملکت افغانی بود.

درسال ۱۱۴۹هجری (۱۷۳۷م) نادر افشار اصفهان راتراک وبطرف قندهار لشکر کشید وآنرا محاصره نمود وبالاخره بعداز دوسال محاصره آنرا فتح کرد . درین ضمن در بیرون قندهار در موضع قرارگاه خود درسرخه شیرفعهٔ عسکری بساخت و آنرا نادر آباد نام کرد ازینجاست که بعض‌ها باشتباه‌برافتاده اورابنای قندهار می‌خوانند نادرافشار درسال ۱۷۴۹ مقتول شد ونوبت سلطنت به بزرگترین شاهان درانی اعلیحضرت احمدشاه رسید . اعلیحضرت احمدشاه رشتهٔ کسیختهٔ سلطنت را بازبهم پیوند و دولت جدید افغانی را بنا کرد . اعلیحضرت موصوف بمناسبت تحکیم دولت خود مرکز شهررا تبدیل کرده بجای کهنه امروز شهر قندهار برپاساخت . (ناظر بنیاد شهر قندهار فعلی را از مکتوب سراج التواریخ که بامضاء تاریخ سلطانی وقلمرو نوشته‌شده‌است بزبان اختصاری نقل می کنیم. مؤلف سراج التواریخ بعد ازذکر معمارات اعلیحضرت احمد شاه در سال ۱۱۷۴ ویرا گشت بدهلی وتاج بخشی بمنصه ظاهر شدن چنین می‌نویسد :

پس از نزول اجلال از آنجا که اعلیحضرت احمد شاه را این معنی تمام گیر خیال بود که هوای نادر آباد ازسبب نارسیدن بحمن ونزاری زمین ومحل مساعدت خراب فرموده درجای با فضای خوش آب و هوای پناه خوش خرمی احداث نموده بنیاد نهاد و لا بد عرض

وعمیقی درساحل غربی رودارغنداب حفر نموده جانب دشت کشیدن فرمود که تعمیر شهر نماید. وازین معنی طائفهٔ الکوزائی که مالک آن ارا ضی بودند مانع آمدند واین امر باعث فسخ عزیمت وی گردیده فعلادست از کار کشید تا که بعد ازچندی والدهٔ ماجده اش بجوار رحمت حق پیوسته درآنجا دفنش فرموده موسوم بروضه اش نمود وعزم کرد که درحدود غربی قریهٔ مرد قلعهٔ احداث شهر نماید طائفهٔ بارکزائی مانع آمدند واعلیحضرت احمدشاه ازحلمیکه داشت هردو طائفه را ردو بدی نفرمود اماقوم فوفلزائی ایثار نموده املاک خود را عرضه کردند. اعلیحضرت موصوف پذیرفته درجائیکه حالا شهر موجوداست موازی دواز ده قلبه وار زمین که ازروی تخمین معادل ششصد جریب باشد مهندسی فرموده اساس شهری نهاد و در شهور سال ۱۱۷٤ دست بکار برده برعهدهٔ همت تمام طوائف درانی چنان نهاده قرار داد که بقرار تقسیم برادرانه هرقبیله سکه وکوچهٔ بنام خود عمارت نماید... دروسط شهر که محل ومرکز اسواق است گنبدی بزرگ وبقعهٔ سترگ بنیادنهادوپس ازاتمام باره وبروج وکندن خندق همه علماء ومشایخ وسادات وفقراوایتام را صلای عام در داده دعوت طعام فرمود وبعداز بذل انعام وصرف طعام همگنان بدعای اختتام پرداخته وشهرا حمد شاهیش نام نهادند. مورخین دیگر گویند که اعلیحضرت موصوف شهر را اشرف البلاد نامید. اماعوام نام قندهار را به آن دادندوبرای تفریق ازقندهار قدیم قندهار احمدشاهی گفتند. امروز از عمر این شهر یکصدو نود سال سپری میشود. شهر قندهار که پایتخت اعلیحضرت احمد شاه بودبعد از وفاتش بحال مرکز ولایت درآمد وپسرش اعلیحضرت تیمور شاه کابل رامرکز دولت خودساختند. اما در ینعصر که آبادی وعمران مملکت میرود باساس حفظ الصحه صورت بگیرد خارج ازقندهاراحمد شاهی دامنهٔ شهر وسعت داده شده امروز قندهار ازبهترین وبزرگترین شهرهای افغانستان است.

این بود مختصر تذکری از قندهار. انشاالله بزودی ممکنه یادداشت های مفصل خود را سروصورت داده کتابی مفصل درین موضوع تقدیم خواهم کرد.

مأخذ

تاریخ سلطانی

سراج التواریخ

حدودالعالم

بلاذری

تاریخ سیستان

جغرافیای تاریخی ایران

تذکرهٔ تاریخی وجغرافیائی شهر های آریانا (صدقی)
اسکندر و آریانا (صدقی)
تاریخ افغانستان (تلسن)
آریانا انتیکوا (ولسن)
نگاهی بتاریخ قدیم افغانستان (یعقوب حسن‌خان)
زین‌الاخبار گردیزی
سیا حتنامهٔ فریه (ترجمهٔ انگلیسی)
انسائیکلو پیدیای بریتانیکا
» » » اسلام
اراضی خلافت شرقی(لوسترنج)
رهنمای افغانستان (محمد علی)
تحفةالکرام
بعضی سالنامه‌های کابل وغیره

گلهای کوهی

(۲)

شاعلی پژواك

شاعلی عبدالرحمن خان « پژواك »

پارسال تحت این عنوان سطر وصفحه ئی چند نگاشته وبخوانندگان تقدیم کردیم ودر پایان نبشتهٔ خویش نوشتیم: « چون متأسفانه امسال دراثر قلت کاغذ صفحات سالنامه برای مضامین طویل گنجایش نداشت وازطرف دیگر نمی توانستیم ازمطالب خود صرف نظر نمائیم لذا بامید سال نیکوتر آینده بقیهٔ مطالب را به سالنامهٔ دیگر حواله میدهیم ومن الله التوفیق »

امسال خدا را شکر گذاریم که تا حدی میتوانیم آرزوی خودرا برآریم وهرچند مشکلات پارسالهٔ مارفع نشده است باز هم میکوشیم که پارهٔ ازمطالب ماولو خیلی مختصر باشد بخوانندگان محترم رسانیده شود .

دسته بندی: صاف باید گفت که از طرف برخی ذوات دردسته بندی حقیقی اشعار ملی تصرفاتی شده است که این کمترین آنرا لازم نشمرده واز ذوات محترم عفو می خواهد . البته واضح است که دسته بندی این اشعار دوجوه دارد : وجه ساختمان وو جه معنی! در وجه ساختمان که نمی توان تصرفی نمود بار تکاب یك سهو اجتهادی که سر چشمهٔ آن احساسات تند نو پسندگان همچه مطالب در مورد زبان ملی شان است واز طرف دیگر فکر مقابلهٔ زبان ملی بازبان های دیگر ایشان رابه چنین تصرفات واداشته است اشعار ملی پښتو راصرفاً باشعار عشقی ، رزمی ، اعتذاری ، تصوفی ، فلسفی وغیره وغیره تقسیم فرموده اند وهم به مهارت زیادی برای اثبات مطلب خود امثلهٔ تهیه نموده اند که شایان آفرین است ولی از نقطهٔ نظر حقیقت جوئی پیدا کردن یك یادوحتی ده مثال (آنهم درحالیکه من

در آوردی نباشد) در تمام ادب یك قوم بزرگ کفایت نمیکند که یك نام جدید در فهرست انواع زیاد کند.

بهر کیف این عاجز نظریهٔ شخصی خود را عرض نموده و به معرفی نامهای اشعار ملی می پردازد.

از نقطهٔ نظر ساختمان: از لحاظ اوزان، تعداد مصرع ها، تفریق شکل ساختمان و نامگذاری های ملی بطور اشعار ملی بچند دستهٔ ذیل تقسیم می شود:

(برای آنکه ضمنا کار دیگری هم کرده و بخوانند گانیکه از فهمیدن معنی اشعار یکه مثال می آوریم محروم اند ترجمهٔ امثله را هر چند خارج موضوع باشد نیز تقدیم می نمائیم)

۱ــ لنډی: که دارای دو مصرع اولی کوتاه و همواره دارای نه سیلابه و دومی دراز تر و همیشه شامل سیزده سیلابه است. بنام لنډی، تپه، تکی مصره و بدله در بین پښتو زبانها شناخته می شود. از لحاظ کثرت در بین تمام انواع اشعار ملی پښتو مقام اول را اشغال کرده است. هیچ افغانی پیدا نمیشود که چندی ازان را به حافظه نسپرده باشد. اکثر آ بجای ضرب المثل در بین صحبت هاشنیده می شود. همگی بلااستثنی سهل ممتنع است. اکثر حصهٔ سرود های عامه را تشکیل میدهد. در موقع سرودن در دیگر اقسام اشعار ملی نیز ازان کار میگیرند که در موقع آن فهمیده خواهد شد. تعداد لنډی آنقدر زیاد است که بهر فرد افغان متجاوز از صد لنډی میرسد.

مثال:

سپا به پسه لنډی سا ویښتی
د دښمن کلان به مستالمه یو ویښته

فردا باز باره پسه خو اهند شو، گلبانی دشت دامن ترا و خواهند کرد.

۲ــ غزل: چیزکه بپښتو زبانها آن را غزل نام می دهند از غزل فارسی فرق دارد، بعضا غزل فارسی نیز امتیازی در زبان پښتو موجود است ولی در بین اشعار ملی بتوان آن را برای فرق غزل خوانهای ها نشان داد. آنچه بصورت غزل فارسی است آن را باصطلاح اسلوب ادبی میگویند بعضی مواقع باصطلاح پښتو زبانها باصطلاح فارسی فرق دارد. زیرا که مراد آنها از غزل ادبی که [illegible] ازان است [illegible] سرودگان و سرایندگان و سرایندگان سروده گفته است که آنها برای آن [illegible] سرود ها آواز و آهنگ، ساز و سرود برآورده است. اوزان سرود ها نیز [illegible] اوزانی (اصطلاح ادب پښتو) موقع بمقاصد مصرع انتخاب نموده ما را با آن آشنا می کند. [illegible]

چون اکثراً دوقرد انتخاب می‌نمایند باین‌مناسبت بقیهٔغزل(باصطلاح ادب فارسی) بحساب نیست درآمده وبه‌همان دوفرد منتخب که اکثراً چارمصرع گزیده است اهمیت داده می شود .

آنچه‌را در ادب‌پنتو غزل می گویند درآثار شعرای صاحب‌دیوان دو دومصرع دارد که در بعضی غزلها سیلابه‌های دومصرع باهم‌مساوی نه‌می‌باشد یعنی‌می‌شود که‌یکی کوتاه و دیگری دراز باشد . ولی درغزلهای ملی دارای دو،سه، وحتی چارمصرع،می‌باشند .

آن قسمتیکه دارای چار مصرع است بدونوع تقسیم می‌شود :

یکی آنکه درهربند همه مصرعها مانند بیت نخستن درازمی‌باشد ودیگری آنکه درهر بند سه‌مصرع دارای یك وزن وقافیه وکوتاه ومصرع‌چارم مساوی مطلع و درقافیه نیزتابع قافیه مطلع می‌باشد .

هرغزل دارای یك مطلع‌است که درمصرع سوم ویاچارم هربند قافیه وردیف آن تکرار می‌شود مثال :

شین رنگین ئی واغوست دوپٹه‌ئی کړه یه سر صنم
راغله برابر صنم

شین رنگین‌ئی واغوست محبوبه گل خندانه شوه رو رو را روانه شوه
د ا د گل غنچه و ه رابیرونه له بوستانه شوه شنه راته عبا نه شوه
مخ‌ئی له حجابه را خرگند کړیه‌هنر صنم
راغله برابر صنم

ترجمه :

لباس سبزورنگین بیر کرد شال را بر سر انداخت
محبوبه به آرایش تمام آمد

لباس او سبز و رنگین است محبوبهٔ من گل خندانی شده است
آهسته آهسته بسوی من می‌خرامد. غنچهٔ بود که‌از باغ بیرون آمد پیش‌روی‌من‌ظاهر شد
رویش را ازنقاب به صنعت وهنر بمن جلوه داد
محبوبه به آرایش تمام آمد

۳ــچهاربیته: موضوع چاربیته عشق و حماسه است ولی علاوه برین دوبرخی مضامین طویل و افسانه ها را در قالب چاربیته می‌توان یافت . این نوع درسرود وساز وآواز یك قسمت بسیار مهم شمرده می‌شود وچون افسانه های رزمی ویا برخی افسانه ها ومضامینیکه که منبع الهام تخیلات وتفکرات مذهبی است بیشتراز طرف شعرا بوسیلهٔ

«... دانیال و پیسر»

... و آواز باید رسانیده می‌شد آن را در چار پیته گنجانیده اند علاوتاً چون تعداد مصرع‌ها ... زیاد است و هر چار پیته شامل چندین بند است برای تفهیم مسایل زمینه‌را خیلی مساعد می‌سازد.

... آخر هر بند در چار پیته هم قافیه می باشد و در وسط دیگر پیته‌ها در عین خود وحدت ... مصرع در چار پیته که عبارت از دو مصرع می‌باشد دارای اهمیت زیاد است و تمام ... معنی مطلب‌های خود ختم می‌شود که آن را اصطلاح ادب می‌نامند ...

... آنکه هر بند آن دارای ... مصرع می‌باشد و دیگر آنکه هر بند ... مصرع‌ها از لحاظ معنا ... این دو قسم مهم و ...

از طعنهٔ مرد ما نباك مدار واز پیغور شان شرم مکن . وقتی پدرم ازخانه برون رودروی این پالنگ (۱) سرخ باهم می نشینیم وآرام می شویم .
محبوب نما ز دیگر بشتاب من برای گرفتن آب بگو در می روم تا با هم همراه باشیم.
مضمون این چار بیتها یاعشقی و یارزمی است افسانه‌ها وحقایق تاریخی عشقی ورزمی عموماً درهمین نوع شعر گفته شده اند .

مثال دیگر : دښائست آواز دلاړه په عالم کښې لور په لور
زه د سوی یم په اور تیك د کوز که له جینه
دښائست آواز دی لاړه په کابل په هندوستان
لکه ناست یمه حیران را رسیږی یاصنیه
عاشقی ده دپره گرانه لحی دا وښکومی باران
پری می لوند شولو گریبان یوپه نشوم په ترتیب
یمه هرچا باندی تیریږی د فانی دور دوران
خوك راځی خوك ځی روان که شم یاروته قریب
باری خپل دی که پردی را کوی راته پیغور
ستر گی نشمه نیولی گوره دوب یم ستا په مینه
دښایست آواز دلاړه په عالم کښې لور په لور
زه دسوی یم په اورتیك دکوز که له جینه
د نری زنې د پاسه د خالونه دی قطاره
توری زلفی د تار تار دی پرتی لکه اوریځی
په سینه کښې دیخ شویدی د مینی دوه انداره
درته پروت یمه بیماره دا رومی د مرض ځی
رب دانکه خوك په رنځ باندی د مینی گرفتاره
نن د لحان گرو سنگار یکا می په اورسوزی
گله زیرشی گله بم شی سره گنگرو دکوی شور
قدم آخلی په ټکور شاپیری را غلی له چینه
دښایست اواز دلاړه په عالم کښې لور په لور
زه د سوی یم په اورتیك د کوز که له جینه

(۱) تخت خوابیست بصورت چار پائی بایایهای رنگین وبافت زیبا که درموقع عروسی ساخته می شود ودرهرخانه موجود است .

ترجمه

هنگامهٔ حسن و آوازهٔ بیاگست تو در آفاق عالم پراگنده شده است ... مرا در آتش سوختی تیکه را ازجبینت فرود آر. آوازهٔ حسن توتا کابل وهند رسید ، من در حیرت نشسته ام . ای نصیب وقسمت من تو بمن می رسی. عشق بازی کارمشکل وسنگینی است باران اشك های من فرود می آید گریبان من ترشده است نمی دانم به چه ترتیبی - دورفلکی دوران بر هر کسی میگذرد کاروان زمان جاریست کسی می آید و کسی میرود . هر کس خودرا به محبوبش نزدیك میخواهد آشنا و بیگانه بمن طعنه میزنند وبمن پیغور میدهند چشمهایم را نمیتوانم بالا کنم بمن نظر کن وبنگر دربحر عشق تو غرق شده ام - هنگامهٔ حسن تو در آفاق پراگنده شده است مرا دردادی تیکه راازجبینت فرود آر. بالای ذقن باریك وزیبای توخال هافطار اند. زلفهای سیاهت مانند ابرها فرود آمده اند روی سینهات دوتا ازعشق به تیر رسیده است من بیمار تواء تو دوای دردمن هستی ، خدا کسیرا بدردعشق گرفتار نکند امروز آرایش کرده ای ، شب مرا به آتش می سوزی، گاهی زیر وگاهی بم میشود گیسوها وپازیب های تو هنگامه وشور برپا کرده اند قدمهای توشعرده و کننده کننده برداشته میشود. پری هستی که ازخطهٔ چین آمده ای هنگامهٔ حسن تو درافاق پراگنده شده است مرا آتش زدی، تیکه را ازجبینت فرود آر .

۵ - ثاری یاغزونه :- این نوع اشعاررا میتوان اشعار آزاد نامید ثاری یاغزونه دو مصرع می باشد گاهی هردو مصرع هم قافیه وهردو مصرع هم برابر می باشند و گاهی به بعضی ثاری ها بصورت لندی دارای یك مصرع کوتاه ویك مصرع دراز نیز می شود ثاری اتحاد قافیه وردیف شرط نیست این اشعار بالنسبت سایر اشعار زمانی تصنیف قانون عروض در آورد . درین قسم اشعار اکثرا افسانه ها و احساسات طویل سروده میشود وجه تسمیه عموما اینست که این اشعار نغمه های دوشاخی است که یکی بدیگری صدا میزند . این نوع رادرقند هار وفراه ثاری ودردیگر قسمت های مملکت غزیگویند (یعنی صدا و آواز است) .

مثال : ازافسانه های ملی فتح خان .

که دوش دق د گلاست - دیواری ثاری ثاری ... فتح خان وولی ... ثاری ثاری دمور ... دمور سوی ثاری ثاری .

ترجمه :- اگر دروازه ی ... که دوش دیوار ثاری ثاری دارد از یکی فتح خان وازدیگری ... ثاری ثاری سوختن ... ثاری ثاری میرد ثاری ثاری ... ثاری ثاری میشود .

مثال ازافسانهٔ مومن خان وشیرینی در ثاری افسانه میرکه اشعار عرفی ... صورت لندی دارد سروی مومن خان سفر طی میرود شیرین چین زده میرود .

تا دسفر موزی یه پینو کړی
دزیروگلوباغ یه چاسپاری مینه

تو موزه های سفررا بیا کردی ، ای محبوب من این باغ گلهای زرد را به که میسپاری مؤمن‌خان درجواب اوغگ کرد .

ما دسفر موزی یه پینو کړی
دزیروگلوباغ‌یه خدای سپارم‌مینه

من موزه‌های سفررا بیا کردم - باغ گلهای زرد رابخدامی سپارم

در اینجا باید متذکر شد که شیرینو وقتی‌باغ گلهای زرد میگوید روز های هجررا تخیل مینماید وبه ظرافت تمام در حالیکه ارغوان زارحسن خود را ازرقن محبوبش زعفران زار می‌بیند خویشتن را بباغ گلهای زرد تشبیه میکند .

٦- بگتی:- این نوع‌مانندلنه‌ی‌فج‌شعرملی‌وخیلی‌مؤثراست‌وپرازجذبات‌می‌باشدشعرای‌ملی‌درین قسمت داد سخن داده اند جزاینکه انسان‌درمقابل این اشعار بوجد آید وبه حیرت گرفتار شود چیزی نمیتواند . سراینده درموقع سرودن وشنونده در وقت شنیدن این اشعار مست وملنگ میشود.من تعبیر بهتری ازین برای حالت وجد و طرب ندارم . راستی را که این اشعار شراب احساسات هستند که درساغر قلب می‌ریزند وسر شار میشوند - بگتی مانند چاربیته یك مطلع‌دارد که دارای دومصرع مساوی وهم قافیه میباشد وبعد ازان هر بند دارای چهار مصرع می‌آید که‌سه مصرع اول آن باهم‌هقافیه ومصرع چهارم بامطلع هم قافیه میباشد وباز سر بامطلع تکرار میشود .

په پښتو کښې :

دپیان علم

ښاغلی عبدالرؤف « بینوا »

« دپروسټ کال اووړم کال په کا لنیو کښې می دپښتو ښوونې مزایا وی ایکښې وې، سټر کیل دصحافت دمخترمې خانګې له خوا دپښتو دپیان دعلم پر خپرا سیارلی شوې وه، ما هم ترکومه اندازه چې می وکړای شول دپرخې پښتو خوا کښې خپرې اوپلنې وکړې چه پدې کار کښې ځینې لوستونکو ته وپاتې نوښه لږ ډیره خندا قس وکړی ما معذور وګڼی، لکه چه ماخپل وس پدې سیمو لی، مګر پدې خبره کومل او پښتو ټوب دپاتو نکو س وظیفه ده (بینوا)

دپیان دعلم پیژندنه : دپیان علم خو قواعد او اصول دی چه دشعر ی نثر ی کښې د لفظ ښاغلی عبدالرؤف خان بینوا په خوږ ازه ډلاله کوڼی سی معنی به څنګه کښې بدایتج اوبه ښه کښې به اوضح وی، ودپیان دعلم مرجع ومعنوی تاثیر ته وایی ویل کوی .

دپیان دعلم اصول: دپیان دعلم اصول خو ډیر دی، خو زه به یوازې دهغو یادونه وکړم چه ډیر اړین دی .

اړین اصل حقیقت

حقیقت دلفظ څخه معنی دهغه څیز څرګندونه ده چه ویلی کښې وی، خو دشاعر یا لیکوال مخصوص اوخپرونکی حیوان ښایی چه کله کله

حقیقت پر خلور ډوله دی : عقلی، الهی، شرعی، اصطلاحی .

عقلی حقیقت : هغه ډول دی چه ټول خلک پرې پوهیږی او ټولنیز حکم یې عقل ملاتړ وی او په هغه څیز کښې ټولنیز ګډون وی او هغه څیز چه ټول خلک

« ونی خدای شنې کوی » .

رحمان باباوایی:- څوك له خاورو شی یو گل پیدا کولای ده له خاورو پیدا کړی گلستان دی.

یاداخبره چه : « خونه بناجوړوی - ور ترکان ترا شی »

لغوی حقیقت: هغه دی چه یو لفظ په لغت کښې دیوشی د پاره وضع شوی وی لکه د « مردارهډی » لفظ چه د (خره) دپاره تا کلی شوی دی ، یاد « اورلړونی » لغت چه د « آتش کاو » دپاره راغلی دی - حمیدوایی :

« بې حمیده مه کړې خدا مجلس ددلبرا نو داخومی باید دی اورله څنګه اورلړونی »

شرعي حقیقت: هغه دی چه د معنی او شرعی امورو ته په شرع کښې یو لفظ وتاکل شی، لکه د « نمونځ » لفظ چه په شرعی حقیقت کښې دمخصوصو اقوالو او افعالو دپاره راوړل کیږی لکه ر حمان باباچه وایی:-

« چه دزړه حضور ئې نه وی په نمانځه کښې په کار نه دی مقتدی وی که امام »

مګر نمونځ په لغوی حقیقت کښې له « نمانځنی » څخه اخیستل شوی دی چه د احترام او ستایش او نازولو اوښه قول په معنی راغلی دی او په ادبیاتو کښې په دې معنی دپر استعمال لری لکه خو شحال خان چه وایی:- « کله کله خوار خو شحال وته نظر کړه دعا شق نمانځنه هیڅ عیب و ننګ نه ده »

بل ځای والی:- « په چادادر په نمنځ کو ې فلکه ! په چالونی په اوز یو په چجو نه »

عبدالقادر خان وایی:- « که نمانځن ویل دی نه کیږی وما ته کله کله را ته کړه خبره سپوره »

عرفي حقیقت : هغه دی چه په عام عرف کښې کو م لفظ دیوشی دپاره وتاکل شی لکه « دمبره » لفظ چه په لغت کښې وهر تاریته ته ویل کیږی، مګر په عرف کښې دښځی وسړی ته چه په پارسی ئی « شوهر » بولی تا کل شوی دی.

مثلاً خوشحال وایی! « دمبره په زیره نه خاندی نورخه کا چه دبل سره خبری کا خمسوری »

دوهم اصل ـ مجاز

مجاز په لغت کښې لاړی ته وایی او په اصطلاح کښې دلفظ هغه معنی ده چه حقیقتاً دده د پاره نه وی وضع شوې مګر دا ضروری ده چه د حقیقی او مجازی معنی په منځ کښې باید یوه علاقه او قرینه وی، که علاقه په منځ کښې نه وی دهغه لفظ استعمال په مجازی معنی کښې غلط دی. مثلاً یوسړی کتاب ته اشاره وکړی او ووایی : - « دا آس واخله ! » دلته مجاز بالکل غلط دی ، ځکه چه د کتاب او آس په منځ کښې هیڅ علاقه او قرینه نشته .

مجاز هم که د لغت پر اصطلاح و، لغوی مجاز ئې بولی او که د عرف پر اصطلاح و، عرفی ئې بولی مثلاً که د « زمری » لفظ د تا کلی حیوان په معنی واخیستل شی لغوی حقیقت دی او که زمور سړی

یعنی مرا دشی لغوی مجاز باله کښی ، لکه ملکیار غرشین چه وایی :-

که ټینګ کړو زړه ونه پریږی یونه چه زمری یونه

اسلام راخخه‌دی څښتن مومل دی

دعرفی مجاز مثال لکه د «پښتو» لفظ چه‌دژبی یه‌معنی‌حقیقت‌اود «عهد، قول، شرافت او ښو اخلاقو» یه‌معنی‌عرفی مجازدی، مثلاً پښتون چه‌دچا سره عهداوقول وکړی نووایی : « پښتو می ورسره کړی‌ده» اویا چه‌څوك شرافت‌اوښه اخلاق نه‌لری، یاله خپله‌قوله مخالفت وکړی نوپښتانه وایی ؟ «بې پښتو سړی دی!»

خواجه رزق‌الله دپښتو پخوانی شاعروایی:

دبلا غښتی می خټ ی له پښتو زه خواجه رزق‌الله نه پریږده پښتو

چه خبرشوم دحملې‌دکوم غلیم دغیرت خولی می‌خا ځی له و پښتو

له دوهم بیته څرګندیږی‌چه ددوهمی مصرع پښتو دشرافت اوعزت‌نفس یه‌معنی‌را غلی‌ده .

دمجاز ډولونه

مجاز دوه ډوله لری : یومرسل مجاز - بل مستعار مجاز .

دغه موویل چه دحقیقی‌اومجازی معنی‌ترمنځ علاقه ضروری‌ده اوس بایدیووارعلاقه وپیژنو یا دمجاز بیان‌وکړو ! علاقه دحقیقی اومجازی معنو یه‌منځ کښې ومناسبت‌دی، نوکه یه‌دې مناسبت کښې تشبیه وه مستعار مجاز ورته‌وایی اوکه نه وه مرسل مجاز ئې بولی .

مرسل مجاز : مرسل مجاز منه‌دی چه دتشبیه علاقه ونه‌لری(۱) بلکه اړخونه مخصوص علاقې لری‌چه موږ به ئې لاندې راوړو :

که څه هم دمرسل مجاز او استعارې کښې اختلاف دی خوك وایی پنځه ویشت خوك وایی دیرش خوك وایی لږی دی ، مګر مشهور ئې شپږ (۱۸) علاقې دی :

۱ - سببیت اومسببیت : کله‌چه‌سبب ذکر او مسبب مراد وی یا برعکس ، یعنی سبب ذکر او مسبب مراد وی لکه خوشحال خان چه‌وایی :

چه زه نه‌وخښی می غمازی دفراق دی زه زلکه‌ډک پرتن سره وینم

(۱) دا به‌مرسل مجاز کښې داسې‌علاقه‌ده چه‌دتشبیه علاقه‌نه‌وی ، یعنی‌دمشبه‌او مشبه‌به ترمنځ دتشبیه علاقه نه‌وی ،

نوبه گریوان کښې داو ښکو تویول خودپتوالی سبب‌دی ـ ذکر سبب شومرادلحنی مسبب‌دی.

۲ ـ مسببیت: مسببیت هغه شی دی چه مسبب دسبب پرسببیت موقوف کوی او مجازاً ذکر مسبب شی مرادلحنی سبب وی، لکه خو شحال‌چه وایی :

چه آئینی‌ته ، بنکاره دیدار کړي ؟ آئینه درسته سره گلزار کړي
چه‌شونډی کښیږ دی‌د جام‌په‌مورگو ؟ او به په‌جام کښې روب انا ر کړي

دلته ذکر مسبب چه روب اناردی، مرادلحنی سبب چه‌دشونډو دسورو والی‌انعکاس‌دی .

۳ ـ کلیت: کلیت هغه شی‌دی چه‌نوروده ته دجزئیت نسبت ولری او مجازاً ذکر کل‌شی مرادلحنی جزء وی . لکه‌دخوشحال بیت‌چه‌دی :

گوتی ومنده په‌غوږو تړي تېرېږه ذاکر زرذکرونه کاږه‌په‌درم کښې

خوشحال‌چه‌وایی: گوتی‌په‌غوږووموندې یعنی دگوتی‌سر، نه‌تولی گوتی ،نوذکر کل‌شومرادجزء‌دی.

٤ ـ جزئیت : جزئیت‌هغه شی‌دی چه‌بل‌شی‌نسبت‌ده ته کلیت ولری اومجازاً ذکر جزء شی مرادلحنی‌کل وی . رحمان بابا وایی :

وراندی سرای لره‌توښه تړه‌رحمانه خوسفردی کړی‌نه‌دی له‌دې سرایه

ذکر سرای چه‌جزء له‌دنیا باله‌کیږی مرادلحنی دنیا یاعقبی ده.

۵ ـ لازمیت : لازمیت هغه شی‌دی چه‌دده وجود دهغه‌بل له‌وجوده سره‌لازوم‌ولری .

نودارواده چه‌مجازاً لازم ذکرشی اومرادلحنی‌ملزوم‌وي، لکه‌دلمر دراختلو پروخت چه‌وویل‌شی :

«رنارا پورته شوه ! » یعنی لمرراپورته شو ـ دلته‌رنادلمرسره لازمه‌ده اولمرملزوم دی نوذکر «رنا» مرادلحنی لمر شو .

٦ ـ ملزومیت: ملزومیت هغه شی‌دی چه‌دده‌د وجودپه‌وخت‌کښې دبل‌شی‌وجودلازمیږی ،

نومجازاً روا ده چه ذکرملزوم‌شی مرادلحنی لازم‌وی، لکه‌دخاښت‌په‌وخت‌کښې چه‌خوك وایی :

«لمر سرای‌ته‌راولوبد!» یعنی‌دلمرنا‌سرای‌ته‌راولویده که‌نه‌وی‌لمرخوپه‌اسمان‌کښې دی .

دلته «لمر» ملزوم‌او «رنا» لازمه‌ده ، ذکرلمرمرادلحنی رنادە .

۷ ـ اطلاق : اطلاق هغه دی چه‌قیدونه پکښې نه‌وی اومجازاً مطلق راوړه‌شی‌مرادلحنی مقید وی لکه خو شحال چه‌ویلی دی :

دسبابادە ! گذر په چمن بیا کړه په‌چمن کښې رنگا رنگ‌گلونه واکړه

دلته د سبا یاد مطلق ذکر شوی دی مراد لخنی د پسرلی د موسم باد دی چه په دې موسم پوری مقید نه کېږي لکه چه د خزان باد ګلونه رژوی .

۸ـ مقید : مقید هغه دی چه یو قید په کښې موجود وی او په مجاز کښې مقید راوړه شی مراد لخنی مطلق و ی لکه حمید چه وایی :

که اسمان د مهجورا نو په وا ی ژ اړی چه دا آه دچا په لخان وی هدی کړ

ځکه خو په انسان یا حیوان پوری مقیده ده ، مګر دلته ئی د اسمان د پاره مجاز ذ اطلاق موندلی دی ، نو مقید راوړه شو مراد لخنی مطلق دی .

۹ـ عمومیت : عمومیت هغه دی چه د پرونه شامل وی او په مجاز کښې ئی د [illegible] مراد لخنی خاص و ی لکه رحمان بابا چه وایی دی :

چا زوانه می پیرته نشته چه غاله شوراخیر

خوشحال وایی :

د عشق غم له خلقه پټ اړه خو شحال خه ئی [illegible]

په پورته بیتو کښې دویمو نکی مقصد مخصوص خلق دی خو [illegible] جهان خو نه مراد لخنی .

۱۰ـ خصوصیت : خصوصیت هغه دی چه پرونه [illegible] ذ کر خاص شی مراد لخنی هغه وی لکه [illegible] خاص مراد لخنی هغه [illegible]

خو د مهجور په [illegible]

۱۱ـ ظرفیت : [illegible] او په مجاز کښې [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

۱۲ ــ مظروفیت: مظروفیت یاحالیت هغه‌دی چه‌په بل کښې حال یا مظروف وی او په مجاز کښې حال یا مظروف ذکر شی مراد لحنی محل یاظرف وی لکه دچاخخه چه در نګ مشوا نهی چه او ر نګ ئې توی شی نورد ته وا ئی : ــ « رنګ دو لی چه کړ ؟ » یعنی مشوانی‌دی ولی‌چه کړه ، نو ذکر رنګ چه مظروف اومرادلحنی ظرف چه مشوا نهی ده بالکه «داوبه چه کړه» یعنی ګیلاس یا کوزه چه کړه . . . . .

۱۳ ــ بدلیت: بدلیت‌هغه شی چه‌له بله شی خخه بدل راغلی‌وی.اوپه مجاز کښې ذکر بدل شی مراد لحنی‌مبدل وی لکه چه پوروړی وائې :

« ما پوره لخانه وادا وه »

په پور ته مثال کښې «ادول » د «ادا کولو» بدل راغلی دی ، نو دلته ذکر بدل‌مراد لحنی مبدل‌ذی یعنی ماپورادا کړه .

۱۴ ــ مبدلیت: مبدلیت هغه دی چه‌دده خخه بل شی بدل وی اومجازا ذکرمبدل شی مراد لحنی‌بدل وی ، لکه دیوه سړی پلار چه چاوژلی وی اودوژلی‌شوی زوی‌دپلارقاتل‌مړ کړی نو پښتانه وا ئی :

« پلانکی پلار واخیست »

یعنی‌دخپل‌پلاربدل‌ئی‌واخیست نوذکرپلار(مبدل) مرادلحنی‌بدل چه‌عوض دی .

۱۵ ــ آلیت: آلیت هغه دی چه یوه شی ته‌د اثر رسولو واسطه اووسیله وی اوپه مجاز کښې آله‌راوړه شی‌مرادلحنی هغه‌اثروی چه‌دده په‌ذریعه خرګند ښکاره لکه یوسړی‌چه چا به غوږه ما لی غولولی وی نووائی:

« پلانکی په‌خوږه‌ژبه وغولیدم »

ژبه آله‌ده‌چې‌وده ،دلته‌ذکرژبه مرادلحنی خبری‌دی ، یعنی‌د«پلانکی په‌خوږو خبرووغولیدم.

عبدالقادر هم‌ویلی‌دی‌بیت :

د رپو ځیږم چه په ژبه مې پرې باسی چه ویلی شې دا هسې مطو لی

ذکر ژبه چه آلیده ، مراد لحنی خبری‌چه‌دژبې اثر دی .

۱۶ : مجاورت: مجاورت دبل‌شی ګاونډ توب‌ته‌وائی، چه‌په مجاز کښې ذکر ګاونډی شی مرادلحنی مجاوریعنی هغه شی چه‌دی ئې ګاونډی دی، لکه یوه شخه چه باغخه وی نو ددې په حق کښې ویل کیږی :

«پلانکی مېرمن پاك لمنې شخه ده»

لمن را وړه شوې ده چه دصورت (بدن) ګا وندی ده، مرا دلمنې بدن دی یعنی پاك صورت ګې په بدونه دی لرلی شوی .

۱۷ : دیخوا په اعتبار :دیخوا په اعتبار داسی دی چه دیوشی و تیری شوی زمانې ته وکتل شی لکه یوځوان سړی ته چه ویل کیږی :- ، هلکه ! دا کار مه کوه دا لکه چه اوس هلك نه دی ، مګر چه وتیری شوی زمانې ته وګورو پخواهلك و .

یا مثلاً عبدالقادر ویلی دی :

معشوقی وزلی مړه ده دی ژوندی دی په دا شه ده چه شو ده مړه وی

که څه هم دوی مړه دی مګر دیخوا په اعتبار ژوندی ویلی شوی دی ځکه چه پخوا ژوندی وه .

۱۸ : دراتلونکی په اعتبار : دراتلونکی په اعتبار داسی ویلی کیږی چه دیوشی وراتلونکی زمانې ته وکتل شی ، لکه څوك چه پر ضعیف اویی وا ته شی او وړه ویل کیږی :

« پلانکی مړدی ژوندو رزق خوری که څه هم اوس خو مړه دی مګر چه راتلونکی زمانې ته وګورو یووخت به مړشی، لکه عبدالقادر خان چه وایی دی :

نه ماشه ګړی دی نه یه شه ژمه چه را ګوځی نې هغه نومه

نود ژوندون می نو دعلم دی مړیم خاله د مړو د مړه

مستعار مجاز : مستعارمجاز هغه دی چه دتشبیه ټولا ته ولرلی اونشی یوازی یولاسه یو استعاره مشتمل وی .

د استعارې تعریف

استعاره خو په لغت کې عاریت غوښتل دی ، اوبه هم د کې کې یو ډول دهغه سی شیره استعمالول دی چه بحقیقت کې دهغه نبوده وخو دوی دوی مګر دهغه دتشبیه یوه ټوکه وی . داستعارې حاصل دتشبیه ده چه ما دې مړه او د ده په اوازو خبره وکړو یاسی ، لکه چه ما په اسد ویلی دی .

داستعارې ډولونه : استعاره خو دوه ډوله ده ، مګر دوه ډوله وی مګر دوه ډوله ویلو کې مشبه به مستعارمنه لفظ کې مستعار لهه دی .

۱ : مصرحه : هغه ده چه مشبه به ذکرشی مرادلخنی مشبه وی اودا لحکه مصرحه بولی چه مشبه به صریحاً راوړه کیږی .

مثلاً دخوشحال بیت دی :

چه دغوږو درلږی نه وینم په سترګو درګوهر می پهرهر بانیه سفته شی

په دوهمه مصرع کښې درګوهر مشبه بهراوړه شوی دی مرادلخنی اوښکی دی چهمشبه بللی کیږی ذکرمشبه بهمرادلخنی مشبه دی .

۲ :ـ مکنیه : هغه ده چه مشبه راوړشی اومرادلخنی مشبه بهوی اویوشی دمشبه بهله لوازمو څخه هم ذکرشی، داهم لحکه مکنیه بولی چه مشبه به پټ وی اومکن وپټوالی ته وائی .

لکه حمید چه ویلی دی :

زړهمی له غیرته په کو ګل دنه دودشی زمنځ چهدی بې فهمهوهی ګوتی په کاکل

زمنځ مشبه مراد لخنی «مشاطه» چهمشبه بهده اوګوتی و هل دمشبه به دلوازمو څخه بالله کیږی . یامثلاً حنان وائی :

پرعصا نرګس تکیه کړیده ولی شوه وریښنه ستا دسترګو بیماری

دلته نرګس مشبه اوبیمار مشبه بهدی اودمشبه بهلازم لکړه لګول دی .

دمصرحې ډولونه : مصرحه استعاره اته ډوله لری :

۱ ـ اصلیه ۲ـ تبعیه ۳ـ ترشیحیه ـ ٤ ـ مجرده ـ ٥ـ مطلقه ٦ ـ عنادیه ۷ـ وفاقیه ۸ـ تمثیلیه

۱ : ـ اصلیه هغه ده چه دمستعار لفظ په کښې جامدوی .

مثلاً خوشحال وائی :

که پرون وې زړه او سترګی راشه نن لحان د جهان یې

په پورته بیت کښې ذکر مشبه بهچه زړه او سترګی دی مرادلخنی مشبه چه « محبوب » دی د « زړه » او « سترګی » الفاظ جامدهم دی یالکه قلندر شاعر چه وائی :

نه دی چالیدلی صبح وشام پهیوه لحای کښې

ما نه لمر بشکار ه شو ستا د زلفو په تورتم کښې

ذکر لمر مرادلخنی مخ دی .

۲ : ـ تبعیه هغه ده چه دمستعار لفظ په کښې مشتق وی لکه دوه تنه چه پهسخته جګړه نښتی وی او بل سړی ووائی : ـ

« سره مړه ئې کړه،ورشه بګانبئې وکړه »

سخته جګړه کول له وژلو سره مشابهه شوه او دتشبیه علاقهئې عذابا وزحمت دی چه په

دواړو کښې شته. او ذکر وړل چه مشبه به مرادلنی مشبه چه سخت وهل نه وړل خو مشتق هم دی
عبدالقادر والی :

له غیره نه می زړگی تو کړ تو کړشی چه اې گوتی په وینتو وهی شانه

گوتی وهل مشبه به مرادلنی زمنځول چه مشبه دی او گوتی وهل مشتق هم دی

۳ : ـ ترشیحیه هغه ده چه مشبه به مناسب دقرینې ترراوړلو وروسته ذکر شی .

لکه رحمان بابا چه وایی :

یار دنازله خوبه پاڅی پسی گرځی چه فلک دعاشقانو بخت بیدار کا

نیمه شپه اې یار ترسره یوری کښینی لکه شمه چه خوک له به مزار بلا

ذکر مزار چه مشبه به باله کیږی مرادلنی شهید بده عاشق دی مشبه به مناسب شمه ده
او قرینه اې وسرته کښینا ستل دی .

۴ : ـ مجرده هغه ده چه مناسب دمشبه راوړه شی .

لکه خوشحال چه وائی :

مست ها تیان خونی زمریو توری وکښې چه سر یوری تورشی نور آسمان دی

په دې بیت کښې مست او خونی زمری مشبه به راوړ شوی مرادلنی جنگیالی خلمان دی چه هغوی
نومشبه باله کیږی . او توری کښل دخنجر او سره مناسبت لری .

۵ : ـ مطلقه هغه ده چه خاص به یوه خواپورې (مشبه به) اړه وه نه لری لکه وړاوړو
خواته شامل وی (۱)

یعنی داسې استعاره راوړه شی چه هم دمشبه به او هم دمشبه مناسبت نه لری وی .

لکه خوشحال چه وائی :

[illegible]

[illegible]

(۱) [illegible]

شب برای اشخاص خوب تاریك نیست وروز برای اشخاص پست روشن نمی نماید .

۷ : ـ وفا قیه‌هغه‌ده چه دواړی‌خواوی (مستعارمنه اومستعارله) په‌یوه شی کښې یو لخای کیدلای شی، لکه : د علم تشبیه په ژوند سره » لحکه‌چه علم اوژوند دواړه په یوه سړی کښې یو لخای کیدلای شی، یا دنابوهی تشبیه له‌مرګ‌سره .

لکه ملا عبدالباقی اخندچه وایی :

عزیم وایی سخت دښمن ته‌منتخب اوشمس راوړی
چه‌بې علمه زندګی کړی‌زما په‌رنګ‌دی ژوندی‌مړی

۸ : ـ تمثیلیه‌هغه‌ده چه‌په‌ده کښې‌مشبه اومشبه‌به دواړه مرکب وی او وجه شبه له‌دې و امورو څخه منتزع شوې‌وی، لکه‌دپښتو دامثل‌چه : « دیوه لاسه‌تاك نخښې » دهغه چاد یاره مثال شی چه غواړی یوازی په کوم کار شروع وکړی مګردلاسه‌ئې پوره نه وی نوداپورته‌مثل‌ورته وایی .

په‌بورته مثل کښې مشبه‌به « دیوه‌لاس‌تاك‌نه‌ختل » دی‌اومشبه « ویونکی » دی. نوهرڅوك‌چه‌وی. له‌دې څخه څرګنده شوه چه قول متلونه تردغی‌استعاري لاندی رالحی مګرهو ،چه مشهور شوی وی لحکه چه‌لږی‌یوه‌خبره وی، چه‌ترخولې ووزی اومشهوره شی‌نومتل ګرزی او دبل چادپاره مثال کیدلای شی .

دریم اصل ـ تشبیه

د تشبیه لغوی معنا : تشبیه په‌لغت کښې ددوشیانو دمعنوی ګډون(۱)وڅرګندیدونه وایی، نو که داګډون حقیقی‌وی‌اوکه‌خیالی وی ـ اومطلب له‌معنوی څخه هغه‌صفت وی چه ددواند نیو موجوداتو څخه‌وی لکه : پوهه، زړورتوب، یانور، د بریالی او توریالی ګډون په کوراو کما لو کښې‌تشبیه نه‌باله کیږی، لحکه چه‌په دوی کښې مشترك امردواندنیو موجوداتو څخه دی .

د تشبیه رکنونه:

تشبیه خلور رکنونه لری : ـ هو، یوشی چه‌له‌باله سره تشبیه کړشی ،لږی شی ته‌مشبه دوهم ته‌مشبه‌به وایی. اوددوی په منځ کښې معنوی ګډون د تشبیه یادشبه وجه یولی اوویونکی ته ئې «شبه» د «ب» په کسره ویل کیږی .

د مشارکت بیان : مقصدله‌مشارکته دمطابقی‌معنی په اعتبار دلالت دی نه‌په التزامی معنی لحکه چه داخبره چه « بریالی‌اوتوریالی مانه راغلل » که څه‌هم په‌التزامی معنی کښې چه « راتګ » دی‌مشارکت‌سره‌لری، مګر په مطابقی معنا کښې مشارکت نه‌لری ،لحکه چه‌مطابقی معنا خودهر یوه د « راتګ » ثابتوالی دی، داسی نه‌چه‌دوی له‌باله سره‌مشابهت مقصددی. او که‌چا قصد اواخست البته هغه‌به خود تشبیه له پوله وباله شی .

مشارکت په « مشبه‌به » کښې داصلیت پر دول دی .

(۱) اشتراك

د تشبیه دوې حواوی :

دتشبیه دوې خواوی یعنی مشبه اومشبه به، یادا سی وی چه ادراک یې یه یوه دینځو حواسو کیږی اویا به مدرک یه عقل وی. هغه چه یه حواسو سره یې ادراک وی دادی :

دلیدلو دحس مثال :

ملا جمعه شاعر وائی :-

داسی حسن لکه ستامخ دی یولی ومې نه لید دیمن به ترکستان کښې

دارویدلو دحس مثال :

حسان شاعر وائی :

آوازه داستاد زافوما کړه پورته کله زغ کاچه څنګیږی دیوانه شو

د زافو آوازه (انګروزه) دلنګیږلو زغه سره تشبیه شوی ده .

د بویو لو دحس مثال :

ملا جمعه وائی :

د ختن دمشکو کله داسی بوی وی لکه نن چه یې زه وینم سنا په ځان کښې

د څکلو دحس مثال :

حسان وائی :

تبسم یې له دښنامه سره خوند لری قدر زیات لری ترنه چه شی شرابو

د دشنام خوند او د تر خوشرابو خوند سره تشبیه کړه شوه .

او هغه دواړی خواوی چه ادراک یې یه عقل پوری اړه لری یا دی لکه دوهمی تشبیه له خوند سره او دنابوهی تشبیه له مرګ سره ، لکه چه دا ټول حسونه د عقل پوری مربوط دی. او هغه ادراک چه یه وهم یا تخیل هغه حواسونو ته ورکول شوی دی او یه دی ټولو کښې لوی وهم دی چه دخیال لوی وهم یا تخیل دی ، لکه چه مخکښې مو ورته اشاره وکړه او لږ څه نور یې هم ورته ووایو .

دخیال لوی وهم یا تخیل :

د چا چه خیال یا مشترک حس څه ته وایی ، د هغه یا د هغوی د ټولو وهم او مشترک حس څه ته ویل کیږی ، لکه څنګه چه مونږ ټول انسانان د ټولو ژوی چه د روښنا یې مخلوق څه ته ویل کیږی لکه د انسان چه ټول سړی او ژوی وایو .

یعنی «وهم» هغه شیان تصویروی چه لیدلی شوی نه وی اوخیال دحسی مدرکا توخخه تجاوز نه کوی گویاوهم پرغالب حاکم دی .

د تشبیه وجه : دتشبیه وجه دمشبه اومشبه به تر منځ دویونکی په نظر کښې یوه مشترکه معناده مګر، هوکه په مشبه به کښې به داصلیت اوپه مشبه کښې به دفرعیت په توګه وی .

دویونکی نظر ددې دپاره ضروردی چه مثلاً د «کرم خان» او «زمري» په تشبیه کښې که څه هم دوی په دپرو ذاتیاتو اوعرضیاتو کښې اشتراك سره لری لکه حیوانیت، جسمیت، وده شوونه، وجودیانور . . . مګر دویونکی مدنظر «زړور توب» اومیرانه ده نه بلشی، نوکه ددووشیانو په منځ کښې دویونکی په نظر تساوی وه دتشابه حکم لری اوکه دویونکی په نظر دطرفینو په یوه خوا کښې دتشبیه دوجه زیاتوالی اوپه بله خوا کښې ټې کموالی وی دتشبیه حکم لری . دا خو څرګنده شوه چه دتشبیه وجه ترمشبه باید په مشبه به کښې داصلیت په توګه او بشپړه وی مګر څو ځایه د ضرورت په دول له دې تعریفه څخه عدول هم کیږی مثلاً :

۱ :- هغه تشبیه ده چه دمشبه به اصلیت اوبشپړتوب ترمعقولی مشبه هیڅ امکان ونه لری، لکه دسپوږمۍ سره دخدایتعالی تشبیه، یوحدیث شریف دی چه :-

« سترون ربکم کماترون القمر لیلته البدر » ترجمه : ژردی چه تاسی به خپل خدای دخلور لسمی شپې دسپوږمۍ په شان وویني . دلته دسپوږمۍ زیاتوالی هیڅ امکان نه لری .

۲ :- هغه ځای دی چه سلب راغلی وی لکه دا آیت شریف چه :

« یانساء النبی لستن کاحد من النساء » یعنی ای دنبی (ص) ښځو! تاسی داسی نه یاست لکه نوری ښځی . دلته نوری ښځی مشبه به دی مګر ځکه چه سلب راغلی دی نو له مشبه به څخه هم نیه والی سلب شوه، مقصد دادی چه ترنورو ښځو ښې یې .

۳ :- هغه ځای دی چه معشوقی ته پخپله ددی له ځانه سره تشبیه ورکړه شی .

٤ :- هغه ځای دی چه دمشبه دکاملوالی ادعا پرخلاف راوړه شی یعنی بر عکس دهر څه چه مشبه به صلاحیت ولری هغه ومشبه ته ورکړشی لکه رحمان بابا چه وائی :

داهلال دی چه لیده شی په شفق کښې که په لاس دګل اندامی سپین وښی دی

په دې بیت کښې وښی مشبه به اوهلال مشبه دی .

داهم باید وویل شی چه دتشبیه وجه دهرټبر او اولس په نظر کښې ځانته ځانته جلوه لری . ممکن دی چه دیوه اولس دتشبیه وجه به دبل اولس په نظر کښې بده وی، یعنی هر اولس ځانته دتشبیه وجه لری .

اودتشبیه وجه باید پردواړو خواوصادقه شی که پریوه دطرفینو صادقه نه شی تشبیه فاسدیږی .

دتشبیه دوجه ډولونه : د تشبیه و جه دوجود په اعتبار چه مشبه او مشبه به نه عاری ښې

برزري دوله ده،لږي حقيقي ده چه وجودلې دطرفينو په نفس ذات کښې ظاهراً ثابت وي دانو دوې نوعې لري :

حسي ، عقلي

حسي هغه دی چه په بشاره حواسو پوري اړه واري لکه جسماني کيفيتونه چه دليدو په حس پورې تکل ، اوږ دوالی ، لنډوالی ، ليده کښې او دارويدو په حس زغ ، آواز ، کثيفوی ، نرم والی ، کښې او دشکلو په حس خوند ، تريخوالی ، خوږوالی ليده کښې خکل کښې او د بويلو په حس هرراز بوی ، وزمه حس کښې اودښلو په حس لوندوالی ، وچوالی ، درونده والی ، کلک والی اونور څرګندېږي .

اوعقلي هغه نفساني کيفيتونه دي چه ادراک ئې په عقل پورې اړه لري ، لکه پوهه ، ليوهې حلم ، زړورتوب ، مېرانه اونور طبيعي امور . دهغه ډول اضافي ده چه دطرفينو په وجود خوا پورې ئې ظاهرا ثبوت نه وي راغلی بلکه دغه معنی په نفس الامر کښې په دواړو اړه واري لکه وجود ياعدم چه په مشابه اومشابه به په دواړو پورې اړه واري اويواړي په يوه خو پورې تړلی وي .

دريم ډول اعتباري اووهمي ده چه په نفس الامر کښې ئې وجود نه وي بلکه محض دمعتبر په اعتبار کښې وي لکه وهميه صورتونه ، داهم ډول څرګنده شي چه په يو واحد يا متعدده وي ، اومتعدد به يا واحد باندې حکم لاندې وي چه يو مفهوم نه خو څيزونو څخه ترلږ شوی وي اويا به دواحد ترحکم لاندې وي .

مګر واحد به يا حسي وي يا عقلي . په حسي کښې ئې لکه اومشابه ، هم ډول حسي وي ځکه دشبيه وچه هغه به کښې ليدل کيږي ، ترڅو چې په عقلي کښې ئې لکه اومشابه هم عقلي وي ځکه چه عقل دغه ډول ادراک کولای شي . حس معقولا ته ادراک ګڼي ، اوله دې جهته دي فرمايلي دي

[illegible]

دوهم قسم دادی چه مشبه او مشبه به او دتشبیه وجه دري سره مرکب حسی وی لکه خوشحال خان چه وایی :

پښتنو زلمیو بیا لا سونه سره کړه لکه باز منګلی سري کاندي په ښکار
سپینی توری ئي ګلګونی کړي په وینو په اهاړ کښې شګفته شو لا له زار

په دوهم بیت کښې دشاعر مقصد دسپینو تورو د ګلګونیدو تشبیه ده ، د اهاړ دوخت له لاله زاره سره ، چه مشبه اومشبه به اودتشبیه وجه دري سره لخانه لخانته یو مرکب او مجموع حسی هیئت باله کیږی یالکه عبدالقادر خان چه وایی .

ژړاوسره نمري اغوستی ګلرخانو وایي سبر و نو رنیو ل ګلونه

دریم هغه قسم دی چه مشبه مفرد حسی اومشبه اودتشبیه وجه مرکب حسی وی .

لکه رحمان بابا چه وایی :

په شرابو کښې خوند نشته د شکر و دیار شونډی هم شراب دی هم شکر

شونډی مشبه اومفرد حسی دی ، شراب اوشکره مشبه به اودتشبیه وجه دسوروالی اوخوږوالی ترکیبی اوامتزاجی حالت دی .

خلرم قسم هغه دی چه مشبه به مفرد مشبه اودتشبیه وجه مرکب حسی وی لکه حنان چه والی :

سره لبان دی په خندا کښې هسی زیب کا لکه ګل چه په ګلزار کښې وغوړیږی

سره لبان دخندا په حالت کښې مشبه اوګل مشبه به دی دتشبیه وجه دګل غوړیده اود خندا ترکیبی حالت دی .

اوهغه چه د تشبیه وجه مرکب عقلی وی لکه درحمان بابا دا بیت چه وائی :

علمیت د بی عمله عالمانو لکه ګنج د کتابونو په خره بارشه

په دی بیت کښې دتشبیه وجه (محرومیده له نفع څخه دی ، سره دزحمت اخیستلو)

دتشبیه وجه چه متعدده وی

دتشبیه وجه چه متعدده وی پر دری ډوله ده :

لمړی- هغه ده چه ټوله حسی وی لکه دیوی مڼې تشبیه له بلی سره ، په رنګ خوند او بوی کښې .

دوهمه هغه ده چه ټوله عقلی وی لکه دیوه مرغه تشبیه له کارګه سره دنظر په تیزوالی اودجماع په سیګوالی کښې رحمان بابا وائی :

په دوران کښې هسی رنګ دلبر پیدا شه ګویا بلبل د نر د پاسه نر پیدا شه

چه انسان حسی اولر عقلی دی .

دتشبیه اقسام دتشبیه دوجهی په اعتبار :

تشبیه دتشبیه دوجهی په اعتبار پر دوه تقسیمه راغلې ده ، لمړی تقسیم پر دوه ډوله دی ،

مجمل ، مفصل

مجمل هغه دی چه تشبیه وجه په کښی ذکر شوی نه وی دا یا پنځه نوعی دی .

لمړی هغه ده چه که څه هم د تشبیه وجه ذکر نه شی لاهم هر څوک په پهیزی چه د تشبیه وجه پلانی شی دی لکه د سړی تشبیه له زمری سره چه د تشبیه وجه هر چاته ښکاره ده چه میړانه او زړه ورتوب دی .

دوهمه هغه ده چه غیر له خواصو بل چاته ښکاره نه وی لکه د علم تشبیه له وړانګو سره د تشبیه وجه دادراك خواده .

دریمه هغه ده چه نه د مشبه او نه د مشبه به کوم وصف په کښی ذکر شی او مړ اداته وصف څخه په دی ځای کښی دادی چه روجهی مشبه ته اشاره نه وی.

څلورمه هغه ده چه یوداسی وصف ذکر شی چه د تشبیه وجهی نه په کښی اشاره شوی لکه خوشحال چه وائی :

سپینی توری ئی گلگونی گړی په وینو په اها د کښی شکنه شولا نه زار ر

دلته سپین والی اوسوروالی د مشبه صفت لوېدلی دی نو خو ګنده شوه چه په دې ځای کښی د تشبیه وجه د سوروالی اوشین والی اجتماع اوګډون دی .

پنځمه هغه ده چه د مشبه به داسی وصف راوړی چه د تشبیه وجه څخه ښکاره شی :

مفصل:

مفصل هغه دی چه پخپله د تشبیه وجه یاد تشبیه دوجهی مستلزم راوړه شی لکه مندرجه والی:

دبادام په دودمی زده سوری سوری شی ... چه راپورته په عنبر مستر ګی بنو ګړی

د تشبیه وجه سوری سوری ګډلی دی .

او د مستلزم مثال لکه د اعرابی جمله : الکلام الفصیح کالعسل فی الحلاوه

د تشبیه وجه په دې ځای کښی هغه طعمی میل دی چه د حلاوت سره لازم دی .

دوهم تقسیم :

د تشبیه دوهم تقسیم په دوه ډوله دی :

۱ - ترډی مبتذل ۲ - لرې غریب .

ترډی مبتذل هغه دی چه فکر ترمشبه د مشبه به وخته نه ښی لوم ذکر شه د تشبیه وجه د زړه والی او ابتذال اسباب خوشحال دی :

۱ - د تشبیه دوجهه وصف د لکه د زړه والی د سپین والی .

۲ - په څه کښی د مشبه به هم د مشبه کښی لکه د سپیخلی د سپین والی د شی سره د رحمان بابا والی :

شام سحر می دغه ستا زلفی رخسار دی نورمی مه پوښته له شام او له سحر ه

۳ـ دمشبه به دنژدیوالی نسبت له مشبه سره لکه دتی تشبیه له اناره سره .

لیری غریبه تشبیه :

دلیرې والی اوغرابت اسباب هم خوښیان دی :

۱ـ چه دتشبیه وجه متعدده اوپاله خوښیانو څخه مرکبه وی، لکه دغه چه ویل شوی دی .

۲ـ چه مشبه به له مشبه سره یولیری نسبت ولری .

۳ـ چه په ذهن کښې دمشبه به حاضربدل دندرت په توګه وی .

داهم باید وویل شی چه بلیغه تشبیه هغه باله کښې چه غرابت اولیری والی ولری، نه نژدیوالی اوابتذال . اوهر څومره چه دتشبیه وجه له لیرو شیانو څخه مرکبه شوی وی هغو مره غرابت اولیری والی پیدا کوی نو که داترکیب وهمی وی اوکه خیالی یاعقلی وی . اوکله یه مبتذله تشبیه دیوه خاص تصرف یاشرط په سبب له ابتذاله وزی لکه رحمان بابا چه وایی:

د نمر سپوزمی می په پا لنګ د پاسه رغړی چه می یاریه بالښت و لګوی سر

د نمر سپوزمی سره تشبیه مبتذله شوې ده ، مګر په پالنګ د پاسه د نمر او سپوزمی رغښتل دتشبیه له ابتذاله باسی .

دتشبیه غرض :

دتشبیه غرض ا ګڼره، مشبه ته راجع کښې اودانو پرځوقسمه دی :

لمړی هغه دی چه تشبیه غرض دمشبه دوجوهو دامکان بیانول وی چه دخیلی ادعا دثبوت د پاره دلیل هم راوړی لکه وایی چه :

بینوا ناست یم ، مدام خمو شه بیلتون می باسی، له عقل وهوشه
او بنی می څاڅی ، دزړه له نمه اوبه توئیږی د دیګ له جوشه

«پیر محمد کاکړ»

دلته دتشبیه غرض دزړه له نمه او بنکی توئیدل دی ، چه په ورستنی مصرع کښې ګې دلیل راوړی دی .

دوهم هغه دی چه دتشبیه غرض دمشبه دحال بیان وی لکه دیوه شی تشبیه له باله سره په توروالی ، سپینوالی یانورو صفتو کښې اویه دې قسم کښې داشرط شته چه دمشبه به حال څرګند وی اوکه نه تشبیه دحال دبیان د پاره نه باله کښې .

مثلاً علیخان وائي :ـ

زه دریسی درسته شیه یته ژاړم لکه پرخه
ته سبا خندان لکه ګل واز ګریوان دچائي؟

حق الرحمهٔ تانرا قبل از بدست آوردن صرف نکنید

په پورته بیت کښې د تشبیه غرض د مبين په ژړا او د معشوق خندا ده چه دا دواړه د مشبه حال بیانه کېږی .
یالکه حمید چه وائی :

دا زما له غمه شین زړه په کښې خیال د یار د شونډو
هسې رنګ زیب و زینت کا لکه مې په شنه پیاله کښې

دلته د تشبیه غرض د زړه شینوالی او د شونډو خیال دی چه دواړه د مشبه حال شمېرل کېږی .

دریم هغه دی چه د تشبیه غرض د مشبه د حال د مقدار څرګندول وی لکه چه وائی :

که ئې سپك کا عاشقی لکه پڼه . هغه کس تر کوه قاف درونه وګڼه
(حمید)

په پورته بیت کښې د تشبیه غرض د مبين سپکوالی او درونوالی دی .

څلرم هغه دی چه وارو پدونکی ته د مشبه حال او شان بیان کړی لکه حمید چه وائی :

هسې زړه ې خونده خاندم په هجران کښې . لکه خاندی سر د پسه په او ر ا وی

په پورته بیت کښې د مشبه حال او شان چه شاعر دی بیان شوی دی ، چه یعنی د ده خندا څنګه بې خونده ده .
پنځم هغه دی چه د تشبیه غرض د مشبه زینت او ښکلیتوب څکاره کول وی ، لکه د [illegible] خوشبه د ګلاب د ګل سره خوشحال وائی :

ته به وایې د ګلاب په ګل شبنم دی . چه پاله خولی د [illegible] په وخت خولی شی

شپږم : هغه دی چه د تشبیه غرض د مشبه ذم او بدول وی لکه حمید چه وائی :

لکه سپی چه په مردار شاوخوا ګرزی . هسې [illegible] دنیا [illegible]

اووم هغه دی چه د تشبیه غرض د مشبه نوی والی ، تازګی او استطراف وی یعنی مشبه د تشبیه په داسې صورت کښې راووزی چه عادتاً ئې په ذهن کښې د صورت حاضرول منع وی .

اتم باید وویل شی چه که د تشبیه غرض د مشبه تقبیح یا ښکلیتوب یا استطراف وی نو لازمه ده چه مشبه به د تشبیه په وجه کښې ډېره مشهوره او ښېره وی .

او په هغه ځای کښې چه د تشبیه غرض د مشبه د امکان [illegible] وی هلته باید مشبه به [illegible] کښې مسلم او معروف وی او هلته چه د تشبیه غرض د مشبه د حال [illegible] بیانول وی [illegible] کښې باید دواړه په معرفت کښې مساوی وی .

[illegible]

د تشبیه اقسام د تشبیه د غرض په [illegible] :

[illegible]

[illegible]

دتشبیه اقسام دتشبیه دادات و په اعتبار :

هغه تشبیه چه تشبیه ادات (حروف) یکښې نه وی ذکر شوی «موکده» بولی او چه د تشبیه ادات یکښې راغلی وی هغې ته مرسله او مطلقه وایی موکده پردوه ډوله ده :

یو هغه چه فقط د تشبیه ادات حذف کړی لکه علیخان چه وایی :

توری زلفی سپین رخسار ورخځه غواړم لکه خدای ته لاس په شام او سحر نیسم

بله هغه ده چه هم د تشبیه ادات حذف کړی او هم مشبه به و مشبه ته مضاف کړی لکه رحمان بابا چه وائی :

دریغه نخل د عشق نوی زرغون شوی چه له شاخه ئی د غم ثمر پیدا شه

نخل مشبه به او عشق مشبه چه نخل عشق ته مضاف دی ـ د تشبیه ادات هم نشته .

په عمومی طور د تشبیه اقسام

قوی ـ متوسط ـ ضعیف

دادری سره اته قسمه دی :

۱ ـ هغه وی چه مشبه او مشبه به و ویل شی مگر د تشبیه ادات او وجه محذوف وی لکه : اسلم زمری دی .

۲ ـ هغه دی چه د پوښتنی په ځای کښې مشبه هم نه راوړی لکه : « زمری دی » دا د هغه چا په جواب کښې چه « توریالی څنگه سړی دی ؟ »

۳ ـ هغه دی چه یوازی د تشبیه حرف حذف شی لکه :

« اکرم په جنگ کښې زمری دی » یعنی لکه زمری .

٤ : هغه دی چه د پوښتنی په ځای کښې مشبه هم حذف کړی لکه :

« په جنگ کښې زمری دی »

دیو چا د پوښتنی په ځواب کښې.

٥ ـ هغه دی چه د تشبیه وجه حذف کړی لکه :

« توریالی لکه زمری دی ».

٦ : ـ هغه دی چه د پوښتنی په ځای کښې مشبه هم حذف کړی لکه :

« زمری دی » د پوښتنی په ځواب کښې :

۷ : ـ هغه دی چه څلور سره راوړی لکه :

« توریالی په زور تور کښې لکه زمری دی »

۸ : هغه دی چه د پوښتنی په وخت کښې یوازی مشبه حذف کړی لکه څوک چه پوښتنه وکړی :

« توریالی څنګه‌وی ؟» په‌ځواب کښې ورته‌وویل شی :

« په‌زورتوب کښې لکه زمری دی »

ددې اتو قسمو څخه لمړی دوه‌قوی‌دی . د آخر دوه ضعیف دی اودانورځلور متوسط‌دی .

د تشبیه دوجهې اواداتودحذف په‌حالت کښې دقوت سبب دا د ی :هر کله‌چه ادات‌حذف شی گوا کی مشبه عین مشبه‌به‌وی ،داتشبیه نوبلیغه تشبیه‌ده .

او که‌د تشبیه وجه‌حذف کړی عمومیت حاصلیږی ،داتوبلیغه ده، نوبه‌هره‌تشبیه کښې‌چه یو له دوی څخه ذ کر شوی‌وی ،نسبت‌پورته ته کمزوري‌اوضعیفه‌ده ، اوکه‌دواړه یکښې‌ذ کر شوی‌و ی داتر ټولو ضعیفه ده.

څلورم‌اصل کنایه

د کنایې‌بیان په‌برو سږ کال کالنی کښې د تشبیهاتو سره ذ کر شوی‌دی .

روش اقتصادی افغانستان

در حال حاضر

جناغلی محمد قدیرخان «ترکی»

در تمام ادوار تاریخ اقتصادی یعنی در دورهائیکه اقتصادیات بین المللی بحال طبیعی (نورمال) بوده اعمال وافعال، مالی، تجارتی وصنعتی بدون مواجهه باموانع وعوائق به جریان طبیعی خود ادامه داده است فصول وموضوعات مهمهٔ اقتصادی ازقبیل : تولید، تداول واستهلاك در تحت یکی ازین دو رژیم : اصول آزادی واصول حمایه اداره گردیده است اماوقتی وضعیت طبیعی مبدل شده بحرانی درافق سیاسی دنیانمودار ومبدل بجنگ میگردد اولاً دول متحارب وبعدازان باندازه وتناسب وسعت واتساع ساحهٔ حرب دول بی طرف به اقتصادیات خویش جنبهٔ خصوصی وغیر طبیعی داده اقتصاد طبیعی ونورمال رامبدل به اقتصاد جنگ مینمایند .

تظاهرات اقتصادیات جنگ که اکنون دردنیا دارای عمومیت است انواع زیادی دارد مانند کنترول برتولید، استهلاك ادارهٔ اعاشهٔ عامه، تبدیل فابریکات سائره بفابریکات تولید آلات جنگ وامثال اینها که بحث درتمام این ها درین مقاله ازموضوع ما خارج بوده صرف درزمینهٔ چگونه گی تولید، توزیع تداول واستهلاك مواد ولوازم خوراکه وپوشاکه وموضوعات مربوطه آن ها وتطبیق آن باتدابیر متخذهٔ حاضرهٔ مملکت مابحث خواهیم کرد ؛

کنترول برتولید :

تولید یابنام دیگر استحصال از موضوعاتی است که درهیچ زمان وبه هیچ وجه دول ازان بی نیاز مانده نمی توانند وحکومات همیشه وبه انواع وسائل ودست آویز برای رفاه وآرامی عامه در زمینهٔ تولید مداخله مینماید مثلاً دراوقات عادی یعنی ازمنهٔ که افق سیاسی دنیا روشن بوده مناسبات بین المللی بحال طبیعی خود ادامه داشته باشد دولت ازدو نقطهٔ نظر بر تولیدات مداخله میکند واین دو نقطهٔ نظر یامالی ویاصحی واجتماعی میباشد مداخلهٔ دولت در تولید از ناحیهٔ مالی این است که دولت بعضی از شعب صنعتی یازراعتی راکه فائدهٔ زیادی داشته باشد ودولت نخواهد آن فوائد هنگفت وعظیم بدون حق بدست اشخاص رسیده وجامعه ازان محروم بماند مستقیماً ویا بطور غیر مستقیم اداره مینماید اما زمینه هائیکه دولت ازجنبه های صحی واجتماعی بران ها مداخله میکند بسیار زیاداست مثل مداخله برخرید و فروش تباکو، تریاك ویا کنترول مؤسسات وشرکتهائیکه جنبهٔ عرفانی واجتماعی دارند مانند سینما ها، تیاترها ومراکز رادیو و غیره .

اما درزمان حرب ملل متحارب بنابر حوائج ضروریهٔ جنگ وتامین مایحتاج حربی وملل بی طرف بواسطهٔ بندش راه های تجارت که مولود محاصره های اقتصادی وخطوط وسیعهٔ جبهات جنگ میباشد

بر تمام منابع تولیدات کنترول میکنند و همه را علی السویه به مفاد و مقاصدیکه از حرب به متحاربین واز محاصره های اقتصادی برای ممالک بی طرف پیدا می شود حصر میکنند .

درین صورت ماهیت مداخلهٔ دولت بر منابع تولیدات چندان شباهتی با مداخلهٔ دولت در زمنهٔ عادیه ندارد مثلاً مداخلهٔ دولت در زمنهٔ عادیه طوریکه گفته شد بنابر مفاد مالی واجتماعی است ولی درزمان حرب به مقصد تامین لوازم حربی واعاشهٔ ملی میباشد ازهمین جهت است که درزمان حرب دول بی طرف ومتحارب هر دو سعی میکنند ازمنابع استحصالات ملی خویش تا حدی که امکان دارد وسرمایه وقوهٔ کار آن ها کافی میباشد برای تهیهٔ لوازم حیاتیهٔ ملی وآلات وادوات جنگ استفاده کنند ازهمین جهت است که استحصالات به مقیاس بزرگی آغاز گردیده بدون بیم اززیادت تولید ونتایج آن تا اندازهٔ که امکان دارد تولید میکنند دراثر این زیادت تولید و کثرت سعی وعمل در استحصالات ملی ازیک طرف برمقدار تولیدات ملی افزود میگردد وارجانب دیگر منابع جدید ملی را بکار انداخته بالنتیجه اقتصادیات مملکت راچندین قدم پیش میبرد .

مملکت عزیزما اززوزیکه جنگ موجوده شکل بین المللی بخود گرفته وراههای تجارت و آمد وشد مواد ومحصولات خارجی به داخل مملکت واز داخل مملکت به اندازهٔ بخارج مسدود گردیده است در اثر اتخاذ تدابیر حکیمانه ومشی مدبرانهٔ حکومت متبوعهٔ پیرسته کوشیده است تا آنچه را که در داخل مملکت داریم وبه آن کار داریم کفایت واحتیاجات تامهٔ مملکتی ما رارفع کرده نمی تواند کوشش بنماید تا اندازهٔ که امکان دارد ضرداخلی مملکت تهیه وتولید نماید ازهمین جهت درسال گذشته دولت اراده نمود تعاضد داخلی را بوسیلهٔ تعاون وتعاون برآن ها ترقی بدهد ازین جهت بوسیله ورهنمائی وزارت اقتصاد شرکتی (کانل) بنام (دلاسی چارودمرستی شرکت) بسرمایهٔ مکفی تاسیس نمود تا این شرکت ... مملکت نماینده گی داشته وبوسیلهٔ آن نمایندگی ها ازیک طرف به ارباب صنایع داخلی ... ملی بنام تقاوی بدهد وازطرف دیگر ... برای پیش رفت ... فنی اعطا نماید .

این شرکت همان طوریکه وزارت اقتصاد ... تاسیس شده ... وفنی شرکت درصنایع داخلی مملکت ... اثر بزرگی ... شرکت کاملاً ارباب صنایع داخلی را بکار ... صنعت وپیشه خود سرمایهٔ داشته ... نتیجهٔ تمام این اقدامات ملی وفکری این ... واسطه افراد این طبقه طبقهٔ دلاسی چارودمرستی شرکت ... تجارتی از بازارچه های کوچک ... بازارچه های بزرگ ...

میتواند به‌فقیر مطابق فقر و به‌دارنده بحال دارائی اولباس تهیه کنند. درنظر من وشاید منکری نداشته باشد که این شرکت ازجنبهٔ اینکه مبرم ترین احتیاج افراد ملت را که عبارت ازلباس میباشد فراهم مینماید خدمت بزرگی به‌اقتصادیات واجتماعیات مملکت خواهدنمود وازین جهت مامنتظریم متصدیان این کار تا کجاخواهندتوانست این مطلب بزرگی را که مایهٔ امیدواری همه میباشد انجام بدهند.

درزمینه های دیگر استحصالیه هم تااندازهٔ که ممکن بوده سرمایه وقوهٔ کار افراد مملکت کفایت میکند سعی وتوجه به‌عمل میاید مثلا بواسطهٔ جنگ راه‌های تجارت مسدودشده وتجارت یکی ازمواد یکه شدیداً ازین وضع متاثر شد تجارت شکر بوده است زیراعمده ترین مراکز استحصالیهٔ شکر درماورائی خط حرب واقع شده باید درین صورت برای این مادهٔ مهمهٔ که از لوازم اولیهٔ خوراکهٔ مردم است توجهی نموده میشد همین بود که دولت فابریکهٔ شکر بغلان را بکار انداخته ازیک‌طرف مواد ابتدائیهٔ فابریکه راباتوجه تمامی فراهم مینماید وازجانب دیگر پیوسته برای رفع حوائج مردم شکر بیرون میدهدوآن را بوسائل خوبی که درذیل عرض خواهدشدتوزیع مینماید. برای اینکه به‌بافندگان ونساجان حصص مختلف مملکت که با کار گاهای دستی به‌بافتن پارچه مشغول اند مواد ابتدائیه فراهم گردد دولت بوسیلهٔ وزارت اقتصاد وریاست مستقل زراعت درپذیرفته درحصص مختلف مملکت توجه خاصی مبذول میدارد.

البته‌دریک مملکت‌وقتی که‌مواد اولیهٔ صنعت زیاد میشود علتی‌دربین نیست که‌صنایع مربوط به‌آن‌ها ترقی ننماید. برای رفع حوائج مایه‌دولت بسائر فابریکه ها توجه‌خاصی مبذول میدارد تا هر کدام به‌قدرقدرت خود درین ازمنهٔ بحرانی که‌تجارت دنیاتقریبا به‌حال‌صفر رسیده برای احتیاجات افراد مملکت مایحتاج شان را فراهم نمایند ازهمین سبب مصنوعات تمام فابریکات نساجی مملکت درنندارتون ۱۳۲۱ قابل تقدیر بود ومیتوان امیدوار بود که‌اگر به همین طرز ورفتار به کارهای خود ادامه بدهند امیداست که‌مدت کمی به‌پیش‌رفت‌های قابل‌تقدیری‌نائل گردند.

رویهمرفته مداخله و هدایت دولت درامور صنعتی ومشی اقتصادی که جکومت متبوعه در زمینهٔ استحصالات اتخاذ نموده درنظرما بسیار مثمر ومفید است وامید است ازین راه بتوانیم بسرعت پیمانهٔ استحصالات را باندازهٔ برسانیم که حوائج عامهٔ‌ملی مارا تکافو کرده درین اوقات بحرانی بخارج محتاج نمانیم.

کنترول برتجارت :

البته بیاد داشته باشید که تجارت ازشعبی میباشد که از همه زیاده تر مورد سوء استعمال و بی انصافی مردم واقع می شود یعنی اگرتجار دارای انصاف ووجدان صحیح وسالم نباشد احتمال دارد در اثر احتکار، گران فروشی وسائر اعمالیکه ازان ها سر میزند صدمات زیاد وسنگینی به‌مردم که‌هر آن باتجار ظرف معامله میباشند وارد گردد پس درتمام ممالک عادت است که‌در ازمنهٔ غیرعادی مانندقحط، جنگ وغیره اولین کاریکه مینمایند کنترول برتجارت

میباشد چنانچه امروز براسطهٔ جنگ بین‌المللی درتمام ممالک چه متحارب وچه بی طرف کنترول شدیدی بر تجارت قائم کرده‌اند.

افغانستان ازممالکی است که باممالک دیگر دنیا روابط تجارتی داشته و ازحیث واردات و صادرات رول خوبی درتجارت دنیا بازی میکند وازین جهت بعد از آغاز جنگ موجوده اقدامات مهم وتدابیر خوبی ازطرف دولت بوسیلهٔ وزارت اقتصادملی درتجارت مملکت اتخاذ گردیده است که اینک‌درذیل خطوط اساسیه اقدامات‌مذکوررادر تحت عناوین مختلفی ذکر مینمایم:

I: تجارت واردات:

۱:ـ کنترول نرخ‌ها: از ابتدای آغازجنگ‌موجوده باین طرف حکومت متبوعه‌موجه ترقی وتموج نرخ های اموال وارداتی ومخصوصاً منسوجات که ازمهمترین‌قلم واردات مملکت بوده پیوسته کوشیده است دراثر تدابیر ومساعی‌اصولی تجاری واقتصادی نرخ‌ها بحال عادی نگه داشته شود دولت در زمینهٔ نرخ های اموال وارده مخصوصاً رخت آلات داخل همین گونه اقدامات بود که دفعتاواقعهٔ‌معروف(پرل‌هاربر) رونما ودراین جابان وامریکا بهم‌خورده جابان بامتحدین مخصوصاً انگلیس وامریکا اعلان جنگ‌دادوقتی جابان داخل جنگ شد چون اکثر اقلام وارداتی رخت‌باب ازجابان وارد مملکت میگردید اموال وارداتی مخصوصاً رخت باب زیاده‌تر موضوع مراقبه و کنترول حکومت قرار گرفت.

حکومت درین وقت محض تامین‌رفاه و آسودگی عامه وایکه افراد مملکت مورد تهدید خطر قیمتی و گرانی نرخ اشیانشوند اقدامات بسیار مؤثر و جدیت فوق العادهٔ بخرج داده است.

۲: ذخیرهٔ مال: دردنیاوقتی میخواهندبه‌رخ‌یک شی استمراری بخشیده‌هیچ نرخ آن را یک‌سان‌نگه دارند اولاً از همان شی یک مقدار زیاد ذخیره تهیه مینمایند این ذخیره برای این است که اگر تهیه شود نرخ ها ترقی نموده گرفته‌قوی این ذخیره یک مقدار را برون کشیده به معرض‌فروش میگذارند این‌مقدار وقتی در بازار فروش میگذارند این‌مقدار وقتی در بازار فروش میگذارند دوباره بر‌مقدار عرضه در بازار افزوده گرفته قیمت این مقدار و همگی زیادیکه عرضه میشود قیمت یک شی در بازار باندازه‌زیادی افتاده و باین وسیله مقدار زیادی مقدار زیادی خریداری کرده آن را گرانتر میفروشند و این عمل مقدار زیادی از اموال بیرون کشیده میشود دوباره را در بازار عرضه میکنند و این‌طور نرخ‌ها را در بازار یکسان نگه میدارند و دولت ذخیره از آن نیز فراهم میکند که در وقت ضرورت از خود ذخیره‌ها استفاده کرده بازار را بحالت عادی برگرداند.

این ذخیره‌ها اموال را از یکجا جمع و آنرا در یکجا فراهم میکند (انبار خانه‌ها) که مملکت به این اموال محتاج است از انجا توزیع میکند و بهیچ مملکتی از آن چیزی نمیدهد.

وزارت اقتصاد ملی که پیوسته برای حفظ وضعیت بازار ها و تامین استراحت وآرامی مردم در تحت هدایات حکومت متبوعه کار میکند و از هیچگونه توجه و وارسی با مور محوله باز نمانده و نمی ماند در روز هائیکه جنگ شدت کرد و راه آمد و رفت تجارت مسدود گردید خواست در زمینهٔ تمام ما یحتاج ملی ذخیرهٔ اموال داشته باشد پس یکی ازان ذخایر اموال که ازاموال وارداتی تهیه نموده است ذخیرهٔ منسوجات وارده است .

برای اینکه قیمت منسوجات از تزلزل مصئون بوده قلتی در آن زمینه احساس نگردد وزارت اقتصاد ملی شرکتی بنام (دمرست شرکت) تاسیس نمود .

این شرکت قراراساسنامهٔ خود موظف است یکمقدارمال مهم وارداتی خود راذخیره نماید طوریکه در فوق عرض کردم مقصد این شرکت از ذخیره نمودن اموال وارداتی این است که بعد از یك مدتی یك ذخیرهٔ هنگفتی از منسوجات داشته وباین وسیله جلو قحطی و گرانی قیمت منسوجات را بگیرد .

این شرکت در حصص مختلفهٔ مملکت دکان های مخصوصی داشته در آن دکان ها منسوجات خودرا به قیمت های مناسبی که تاحد زیادی رعایت خریداران در آن متصور میباشد بفروش میرساند.

۳ ـ سهمیه بندی پطرول و بوره : البته همه میداند که پطرول و بوره از امتعه ایست که مورد احتیاج زیاد بوده نمی توان بدون آن ها چنانچه شاید گذاره نمود پس متعاقب ظهور و اشتعال آتش جنگ بین المللی حکومت متبوعه در تولید بوره در خود مملکت سعی نمود و از جانب دیگر دراثر قلت آن ها در بازار های خارج مجبور گردید تاتو زیع ومصرف آن را زیر اداره بگیرد .

ادارهٔ حکومت بر پطرول طبعا از تردد عراده ها و وسائل نقلیه تاحدی کاست زیرا به عراده های معینی بمقدارمشخص پطرول داده میشود ازاین جهت اموال زیادی که سابقاً بوسیلهٔ موتر حمل ونقل داده می شد از لحاظ صرفه جوئی پطرول معطل ماند در نتیجهٔ این اقدام موترهای شخصی بدون استثناء حمل ونقل مواد عمرانی ، مواد ارتزاقی (غیر از گندم) محروقات و برخی از اموال تجارتی معطل مانده باین صورت موازنهٔ مصرف پطرول استوار گردید .

هم چنان از اسراف شکر که سابقا شکر را در موارد مختلفی بکارمیبردند بوسیلهٔ معرفی نامه هائیکه از مقامات رسمیه باشخاص داده می شود و یا دکان ها و مراکز فروش معینی که به هدایت دولت در هر حصهٔ مملکت باز گردیده است جلوگیری به عمل آمد .

II تجارت صادرات:

در قسمت تجارت صادراتی مملکت هم مانند تجارت وارداتی مذکوراقدامات جدی وقابل تقدیری نموده شده که نمی توان تمام آن ها را درین مقالهٔ کوچك جا داد پس بصورت نمونه بسه قلم عمدهٔ آن که عبارت از :

۱ ـ صادرات پوست ، پشم و پنبه .

۲ ـ صادرات میوه .

۳ ـ احصائیهٔ تجارتی اموال صادراتی . میباشد اشاره مینمائیم :

۱ ـ صادرات پوست ، پشم و پنبه : این سه قلم از مهمترین اقلام تجارت صادراتی مابود که دراثر ظهور جنگ وعمومیت آن در راه‌های معروف و بزرگ تجارتی (که اکثر بازارهای مذکوردرماورای خطوط موجودهٔ جنگ واقع میباشد) تقریباً بازارهای فروش خود را از دست داده اند .

البته از دست رفتن بازار های فروش این مواد برای تجارت صادراتی ما و بالنتیجه موازنهٔ تجارتی مهم است اما تدابیری که دولت اتخاذ نموده برای اینکه بعد از ختم جنگ دوباره به همین مقیاس بلکه زیاده تر از آن جریان خواهد کرد خیلی امید افزا میباشد .

دولت وقتی که دید در تجارت صادراتی پوست، پشم وپنبه از نتیجهٔ جنگ بین‌المللی سکته‌گی عاید گردید فوراً برای جلوگیری ازاختناق آن به گداء واذخار مواد مذکورافداء نمود .

این اقدام دولت که درین زمینه نموده از مبین ترین کار هائی است که درین زمینه باید عملی میشد زیرا : در دنیا وقتی علتی در بین آمده از فروش امتعه جلوگیری مینماید واذربین مرکز استحصال و بازار فروش مناعی سد و مانعی پیدا می شود تمام بین تدابیر (اگر چه تا حدی گران تمام‌می‌شود) همین اصول گداء نمودن و ذخیره کردن است آنچه اکنون میکنند اگر گداء نشوده و یک باره‌گی مستحصلین آن مثلاً از پوست پشم پنبه از استحصال مواد مذکور دست بکشند باید از اشتغال باین عمل منصرف شوند و دارندگان گوسفند فروش گوسفندهای خودرا برای قصابی به بازار بکشند ومستحصلین پنبه ، خوشه زرع پنبه ومبادرت به زراعت آن بزراعت مادهٔ دیگری پرداخته دران زمینه صناعی ، شب مبادرت کرده مواد مستحصل شده ازرمه داری بازمانده گوسفندهای خودرا بمقصد بین مرحله [illegible]

این وضع سبب خواهد گردید که مدتزمنه بسیار کم قرقول و گوسفند پشم و پنبهٔ دهقانی پیدا ازین رفته درصورت اصلاح شدن اوضع تجارت وقتی مواد اولیه‌ای جزو ضرورت مملکت اعم از گوسفند قرقول و گوسفند پشم و بزار پنبه [illegible] قرقول و گوسفندهای مخصوص [illegible]

۲ ـ صادرات میوه : یکی از مواد که در صادرات [illegible] میوه میباشد از همین سبب [illegible] عروضه زمین مورد احتیاج و مطلوب بازارهای [illegible] اصنافی که از خارج [illegible]

مقدار وهم ازجنبهٔ قیمت ترقی شایانی نموده است ووزارت اقتصادملی پیوسته میکوشد تااین وضع رادرتجارت میوهٔ افغانستان ادامه داده وهنوزهم به پیش برد. اقدامات وزارت معزی الیهارا که درین زمینه نموده ومینماید ازهرجنبه قابل تقدیر دانسته ازنام بردن آن‌ها بنابر ایجابات مسئله خود داری مینمائیم وامیدواریم بتوانند آنچه دردل دارند اجرا وبران موفق گردند.

۳ـ احصائیهٔ تجارتی اموال صادراتی: داشتن یك احصائیهٔ صحیح تجارتی برای فهمیدن موازنهٔ تجارتی مملکت از ضروریات اولیهٔ ادارهٔ اقتصادی کشور است وهیچ مملکت نمی تواند سیاست ومشی درستی دراقتصادیات مملکتی خود داشته باشد تااحصائیهٔ کاملی از تجارت خارجی خویش بدست نداشته باشد.

احصائیه‌های صحیح تجارت برای اقدامات دولت، ارباب تجارت، صاحبان صنعت وبالاخره برای اکثری ازمردم دراعمال وافعال مسلکی شان رهنمای صادقی میباشد.

وزارت اقتصادملی درین اواخر به سلسلهٔ اصلاحات دیگر تجاریهٔ خود خواسته است احصائیهٔ درستی ازتجارت مملکت دردست داشته باشد ازهمین جهت درتحت اثر مدیریت عمومی تجارتی آن یك شعبهٔ مکمل احصائیهٔ تجارتی وجود دارد که پیوسته برای تدوین احصائیه‌های درست ومکمل اقتصادی داخل سعی وعمل میباشد چنانچه از اقدامات مهمی که در تجارت خارجی از نقطهٔ نظر اخذ احصائیه به عمل آمده تغیر سیستم موجودهٔ احصائیهٔ تجارت خارجی میباشد چه قبلاً درترتیب وتنظیم احصائیه‌های تجارتی نرخ‌های اموال وامتعهٔ صادراتی ازروی بازارهای داخلی درنظر گرفته میشد، این اصول ازروی تحقیقات ومطالعاتی که اخیراً نموده شد ناقص ظاهر گردید باین صورت ونقص آن این بود که چون دراحصائیه‌های تجارت نرخ‌های بازارهای داخلی اعتبار داده می‌شد ازین جهت چون اموال صادراتی درخارج مملکت بلندتر ازنرخ‌های داخلی بفروش میرسید پس امکان نداشت موازنهٔ درست وصحیح واردات وصادرات مملکت بدست آید اکنون درنتیجهٔ تطبیق سیستم جدید احصائیهٔ اموال صادراتی تنها درگمرك کابل درظرف شش ماه ۱۳ ملیون افغانی نسبت به طرز سابق زیاده‌تر عیان گردیده است.

این بود تدابیری که وزارت اقتصاددراموال صادراتی ازنقطهٔ نظر تدوین احصائیهٔ تجارتی اتخاذنموده واراده دارد درخصوص تثبیت اموال وارداتی نیز ترتیباتی اتخاذ کند زیرا فراریکه اطلاع گرفته‌ایم وزارت معزی الیها درین زمینه هم مشغول مطالعه وتحقیق میباشد.

کنترول براستهلاك:

درفوق عرض کرده بودم که درمواقع باریك ونازك یعنی درازمنهٔ حرب وسائر بحران های اجتماعی وسیاسی دولت درسه زمینه امکان دارد مداخله وسه شعبهٔ ازحیات اقتصادی رازیر کنترول خود قرار بدهد، تولید، تداول واستهلاك، دربارهٔ وضعیت دولت درمواجههٔ تولید وتداول بطور

مختصر صحبت نمودیم. اکنون باید وضعیت دولت را درمواد استهلاک مطالعه کنیم:

ازهمه اولتر باید اعتراف کرد که حکومت متبوعهٔ ما یك حکومت ملی است ومنتهای آرزو وآمال آن رفاهیت وآسوده حالی ملت عزیز افغان میباشد پس اقدامات مذکور تماما منحصر به خدمت برای ملت وصداقت درراه رفاه ملت میباشد وپیوسته میکوشد کاری انجام بدهد که نتیجهٔ آن برای ملت مفیدوتوده ازان فائده بردارد بنابرهمین عوامل وقتی که آتش جنگ در اروپا مشتعل وشعله های دود آلود آن به پاسیفیك هم سرایت کرده وعالم شمول شد مسئلهٔ آذوقه واعاشهٔ ملی زیاده ترکسب اهمیت نموده دولت جدا ازدران مداخله کرد واین مداخلهٔ دولت برای جلوگیری ازاحتکار، بی انصافی تجار، استفاده های ناحق وبی جهت مردم طفیلی وبالاخره خسارهٔ عامه بوده است.

دولت درسایهٔ مداخلهٔ خود که درزمینه استهلاک نمود بعضی ازمواد وما یحتاج ضروریهٔ مردم راتابع رژیم معروف (کوپون) قرارداده باین وسیله ازاسراف، احتکاروسوء استعمالیکه امکان داشت درمواد موصوف رونما گردد جلوگیری کرد.

دولت دیدقیمت اشیای وارداتی مخصوصا رختاب که زیاده برمورد احتیاج وضرورت مردم میباشد بواسطهٔ ظهور جنگ مخصوصا سرایت آن در شرق اقصی روز بروز بلند میرود پس بدستیاری وزارت اقتصاد ملی واطاق های تجارت کوشید تا ازبی انصافی هائی که درین زمینه دکانداران وتجار وارد کننده مینمایند جلوگیری نماید همان بود که قیم تمام اشیای ضروریه را درهرماه از روی انصاف وعدالت که هم تجار ودکانداران مضرر نشوند وهم اهالی بی جهت بی نصیب نگردند تثبیت وبند ربعهٔ روز نامهٔ اصلاح اعلان کردند. توجهی که دولت درین زمینه دارد تنها مکتفی باعلان شده کوشش کرد تا بقرائم مخالفه تعقیب نماید که درج نامه ها بصدد عملی شوند وآن هائی را که ازین راه تخلف نموده بودند مجازات نمود.

خلاصه دولت در زمینه های توزیع تجارت واستهلاک از ابتدای جنگ تا امروز تدابیر قولی اتخاذ ووسیله تعمیل نمودن آنرا مسئلهٔ رفاهیت تجارت بحرین فیصله نمی کرد انتظار آن موقعیت جلوگیری کرده است آنچه که میتوان گفت [illegible] حکومت متبوعه وعلاقه آن ملت عزیز [illegible] به منتهای رفاهیت وآرامی زندگی برگشت نماید [illegible]

این بود مختصری ازمعاملاتی که میانست دولت درزمینهٔ [illegible] واستهلاک) انجام میداد برای معلومات بیشتر [illegible] (دافغانستان بانك وبانك ملی) [illegible]

علاقهٔ تغذیه با صحت عامه :

غذائیکه میخوریم

بقلم رشید «لطیفی»

بقلم عبدالرشید خان «لطیفی»

ادارهٔ سالنامه نظر به سابقهٔ چندین سالهٔ نگارنده به موضوعات صحی وعلاقهٔ نزدیکی که بطب واطبا داشتم نگارش قسمت صحی سالنامه را به دوش اینجانب تحمیل‌نمود. درین موضوعاتیکه برای نگارش در ذهن‌من‌خطور نمود مهمتر ازهمه موضوع‌غذاوصحت‌را تلقی نموده واینك به‌استناد ماخذیکه در دست است مطالعات‌خویش‌را درین‌زمینه تقدیم میدارم، امیداست درین‌موضوع‌مهم وحیاتی‌روشنی‌مختصری‌انداخته‌ونواقص آنرا بعدها اطبای‌صاحب صلاحیت درسایر مطبوعات تکمیل نمایند.

موضوع تغذیه :

بااینکه‌انسان ازآغاز خلقت اهمیت تغذیه‌را در تقویهٔ بدن وغلبه برمرض احساس‌کرده بود، اما طب تااین نزدیکی‌ها به‌علاقهٔ که بین تغذیه وصحت عامه‌موجود است طور لازم توجه واهتمام نداشت واین موضوع ازطرف اطباء محدود ومنحصر به‌بعضی اعتقادات عمومی ومبهمی بوده وبیشتر این نظریه بین ایشان قایم بود که گرسنگی مؤدی به ضعف مقاومت وجود شده وازهمین لحاظ است که شخص گرسنه یانیم گرسنه بیشتر از سایرین دچار امراض میگردد. وهمچنان نسبت مبتلایان سل‌بین طبقاتیکه تغذیهٔ خراب می‌نمایندبیشتر ملاحظه‌شده ووباها وبالخاصه تیفوس باظهور بحرانهای اقتصادی یاجنگ‌هائیکه با آن قیمت‌های احتیاجات اساسی وبخصوصا غذا بلند میرود توام میباشد.

بعدازین دوره بااینکه طب به‌تحلیل تغذیه وتقسیم آن به‌مواد پروتینه ونشاسته ئی ودهنی واملاح معدنی وآب مشغول شده ودرین زمینه مطالعات زیادی بعمل آمد، اما تمام این مباحث باوصف اهمیت آنها فقط قسمت جزئی ازحقیقت علاقه بین غذای انسان وصحتش رابمیان آورده

وتاپیش ازسی سال که آغاز کشف ویتامین‌ها است روشنی کاملی باین موضوع نیفتاده بود وهنوز عامه نمیدانستند که تغذیه چه رول مهم وحیاتی درزندگانی وسلامت بدنی شان دارد.

اثرغذا درقوت وتوانائی ملت:

مسلماً قوت ملت به قوت افراد آن ومجهود جسمانی وعقلی ایشان ارتباط داشته و [illegible] به کمیت غذائیکه فرد صرف مینماید ومقدار غذائیت این غذا متوقف است. وچون ملت عبارت از مجموعهٔ افراد است، لهذا سلامت آنهم منوط به سلامت افراد آن بوده [illegible] فقط وقتی میتواند درمیدان تنازع بقاموفق برآید که به افراد آن غذای خوب و کافی برسد. واین مأمول هم بنوبهٔ آن وقتی برآورده شده میتواند که خود ملت [illegible] زندگی خویش رااز پیدا وار ومحصول زمین خود حاصل نماید [illegible] جنگ [illegible] وبسته‌شدن راه‌های خارجی برروی آن دچار مضیقه نگردد. [illegible] حاضر [illegible] قوای خویش به آن رفتار کرده واصل([illegible]) [illegible] درین زمینه میخواهند تطبیق نمایند، چه‌مخصوصاً آتش جنگ خانمان‌سوزی که امروز [illegible] جهان مشتعل است بیشتر دنیارا بااین حقیقت [illegible] ساخته‌ و [illegible] مواد [illegible] خویش خارج ازخاک خود تکیه داشتند باچه‌مشکلات وخیمی مواجه‌شده [illegible] نبود [illegible] بواسطهٔ مجاعه وقحط وکمبود مواد [illegible] دچار [illegible] و برتفوق [illegible] امکان [illegible] اساسی وفعالیت‌های [illegible] وآخرین حد استفاده رااز کوچکترین وجب خاک خود گرفته [illegible] باغچه‌های‌سبزی [illegible] [illegible]

[illegible]

زیرا ابحاث مذکوره فائدهٔ اغذیه را از حیث قیمت حقیقی آن در حیات انسان و صحتش ومعروضیت اوبه امراض ومقاومت دربرابر بیماریها واضح وروشن ساخت .

گویا تغذیه‌از وجهه علمی جدیدمسئلهٔ کمیت‌نبوده ومقصد پر ساختن معده نمیباشد، بلکه وجود مواد لازمه درخوراکها ازقبیل‌ویتامین ها واملاح معدنی وپروتین هاوغیره است که سلامتی بدن‌راضمانت کرده وآنرا دربرابر حملهٔ ناخوشی های‌گونا گون حفظ می‌نماید. خدمت بزرگی که کنون علمای تغذیه بمامی‌نمایند همین است که‌معیارهای(ستاندارد) اغذیه‌را که‌برای جسم‌مفید وموافق هستند برای ماوضع‌می‌نمایند مثل: شیر، مسکه ،پنیر، انواع سبزیها، تمام مشتقات‌شیر، میوه‌جات تازه تخم‌مرغ، ماهی‌هاوگوشت‌ها . . . تمام این‌مواد درقطاراغذیهٔ واقیه (پروتکتیو) بحساب میروند وصحت عامه‌هم منوط به‌مقدار استهلاک‌این اغذیه است .

البته درین تردیدی نیست که‌طبقات دارادرهرنقطهٔ‌جهان که‌باشند بقدر کفایت‌وحتی‌بیش ازلزوم ازین مواد بدست‌آورده توانسته ودرینمورد موضوع بحث واقع‌شده نمیتوانند امابرای طبقات متوسط وپائین تر ازآنهااغذیهٔ که حاوی تمام موادحیاتی‌فوق‌الذکر باشندمیسر شده نتوانسته وهمین علت است که‌حکومات‌دنیابرای حفظ حیات وموجودیت ملل شان به تامین غذای صالح و کافی برای کافهٔ افرادملت صرف مساعی‌می‌نمایند. درین‌زمینه نخستین قدمی که‌باید برداشته شود بلند بردن سطح معیشت ملت است که مسئلهٔ مشکل ومتعسری میباشد زیرابرای تامین این مقصد لازم‌است که‌تمام ملت از حیث عایدات شان غنی بوده وثروت بصورت عادلانهٔ تقسیم شده باشد که اینهم مشکل ومتعذر است، چه درغنی ترین ممالک دنیا هم این ترتیب از حیز امکان خارج بوده ومثلا ملت انگلیس که بثروت وتمول خویش مشهور بوده وسطح معیشت یك فرد عادی آنهم بقدری بلنداست که‌باهیچ ملت دیگری مقایسه شده نمیتواند . با آنهم از روی اعتراف بزرگترین علمای تغذیهٔ آنها نصف ساکنین فقیر ایشان غذای صحیح ومکملی که علم جدید توصیه نموده و ضامن صحت فردومقاومتش بمقابل مرض میگردد یافته نمیتوانند . همچنان درامریکا هم که ثروت و تمول آن ورد زبانها است در سنه ۱۹۲۹ هوور رئیس جمهور آن‌بزبان خوداعتراف‌واظهارنمود که درولایات متحده نه ملیون طفل موجود است که‌ازسوء تغذیه شکایت می‌نمایند واین کیفیت از معاینهٔ طبی‌در اطفال‌مدارس و ظهور امراض دندان ناشئهٔ استخوانها و ضعف بنیه بخوبی مشهود میگردد .

در ینجا برای واضح شدن مطلب بهتراست بعض احصائیه هائی را ازمقدار انتشار سوء تغذیه در ممالك مختلفه بغرض‌معلومات قارئین محترم‌نشان‌دهیم تاموضوع خوبتر ذهن‌نشین گردد:

در امریکاطور یکه پیشتر هم ذکر نمودیم اقلا در حدود هشت ملیون محصلین محتاج تغذیهٔ اضافی میباشند وازروی یك بحث دیگر یکه بین (۶۰۱۵) طفل درسن‌تعلیم اجرا شده

معلوم گردیده است که بود فیصدمقدارقانونی غذابرایشان میسر نمیشود و ۵۷ فیصد از روز ولادت شان اصلا شیر تازه نوشیده اند ، وقریب (۶۰) فیصدمزهٔ تخم مرغ یامیوه و قریب (۵۰) فیصد سبزیجات سبز را در حیات شان نچشیده اند .

در پاریس معلوم شده است که فیصدی بیست تلمی ازاطفال طبقات فقیر ازنقصهٔ تغذیه بحالت خیلی اسف ناك و خرابی میباشند . درلهستان این نسبت فیصدی (۲۵) ملاحظه شده و (۵۰) فیصد اطفال محتاج تغذیهٔ اضافی و هفت فیصد مستعد به قبول مرض سل بوده اند.

نسبت خرابی و فرسوده گی دندانها در اطفال اروپا بین ۵۰ تا ۹۵ فیصدمیباشد .

در دنمارك طوریکه ملاحظه وتحقیق شده است فیصدی ۳۳ فقربنابرعللی که مهمترین آن سوءتغذیه است به خدمت نظامی پذیرفته نمی شوند . این نسبت در فنلاند فیصدی بیست ویك و در پولاند فیصدی پنجاه میرسد بلکه در یکی ازدول بزرگ این نسبت رد شدن ازخدمت نظامی ازفیصدی ۴۵ درسنه ۱۹۲۳ به فیصدی ۶۷ درسنه ۱۹۳۳ ارتقی کرده بود.

در زنهای حاملهٔ بعض ممالك ظاهر شده است که مقدار هموگلوبین درخون شان از (۵۰) فیصد به (۸۰) فیصد پائین آمده و (۵۵) فیصد به اعراض فقت کلسیوم نظیر آلام عضلات و خستگی که درشبانه روز حتی بوسیلهٔ خواب هم رفع نمی شود ودندانها تا ثانی نشستن یا خوابیدن مدت درازی بیك حالت دچار بوده اند .

در پنجا باید بخاطر داشته باشیم که این احصائیه ها متعلق به زمان پیش ازجنگ حاضره میباشند که دنیا به امن وسلام بوده وراه ها و طرق مواصلات باز و مظاهر رفاهیت ونعم در تمام دنیا موجود بود اما وضع امروزی که بواسطهٔ جنگ در دنیا واقع شده است الیته با این احصائیه ها هیچ طرف مقایسه واقع شده نمی تواند و صفحات های حیاتی مولد این جنگ را در ممالك متحاربه و غیر متحاربه که الا ازتکلیف جنگ متاثر شده اند خود خواننده پیش خود سنجیده میتواند .

علت و اساس عمدهٔ سوءتغذیه دو چیز است :

۱ ـ فقر

۲ ـ جهل

الیته فقر سبب اولی و عمده بوده و علاوه بر آن هم طوریکه پیش اطلاع داده شدیم بسیار دفعه دیده شده است که با زیاد کردن مزد عمله مورد بین و کمی گرانی است

اما جهل هم به سهم خود ولو بدرجهٔ کمتر و خیلی دیر از سبب اولی بازی میکند و بسا افراد اعم از اینکه دارا یا نادار باشند بواسطهٔ عدم معلومات به حفظ الصحه و اهمیت تغذیه و تغذی از انتخاب غذای سالم و در حدود دانی خود جزمیباشند وغیرازانچه بوی خورانك هوس را که برای بدن مضر و سود وفایده بحسم ایشان ندارد و ضروری

میباشد انتخاب نمایند . که در این قسمت باید تشکیلات صحیهٔ مملکتی داخل عمل شده وذریعهٔ رادیو و تبلیغات مختلفه از قبیل جراید و سینما و نمایشات و غیره به توده این موضوع را ذهن نشین نماید .

یکی از وسایل فعالی که حکومات برای ایجاد له باسوء تغذیه در طبقات فقیره به آن متشبث می شوند عبارت از اینها است :

۱ ـ تنظیم اسعار بصورتیکه بین قیمت های خریدهای کلی وجزئی فرق بسیار مختصری موجود باشد .

۲ ـ اعطای غذای مکملی که دارای تمام عناصر لازمه باشد هفتهٔ یك مرتبه به اطفال مدارس .

۳ ـ مراقبت شدید در صاف و سالم بودن اغذیه وعاری بودن آنها ازغش .

٤ ـ دادن خوراك های مجانی به اطفال مدارس تا آنچه را که وجود ایشان از عناصر حیاتی بواسطهٔ تغذیهٔ ناقص در خانه از دست داده است تلافی نماید .

این اقدامات در ملل دیگر از روی احصائیه ها ئیکه نشر داده اند خیلی ها مفید و مؤثر واقع شده و نتایج رضایت بخشی ازان گرفته اند ، و البته در محیط ما هم اگر زیر تجربه گرفته شود ممکن است در بعض قسمت های که گرفتارفقر تغذی میباشند مفید واقع شده بتواند .

درینجا بی مناسبت نخواهد بود اگر بصورت اختصار مهمترین مواد وقائی را که بایست در غذای روزانهٔ انسان موجود باشند باذکر امراض واعراضیکه در صورت فقدان یافت مواد مزبوره در غذا نشأت مینمایند مورد بحث قراردهیم و طبعاً این قسمت رهنمائی بهتری برای اشخاصیکه میخواهند غذای کامل وصحی بخورند خواهد نمود :

مواد غذائیهٔ واقیه	امراض واعراضیکه در اثر فقدان یافت آنها در غذای انسان نشأت مینماید .
۱ ـ تمام مواد پروتینیه	فقر پروتینی درخون که مؤدی به ارتشاح جسم میشود .
۲ ـ مواد پروتینیهٔ که محتوی اسید های امینیهٔ معینی میباشند : مثل تریپتوفان ، ارجنین ، هستیدین ، تیروسین ستین ، فنیل ، این وامثالها که مخصوصاً درگوشت هاوجگر وگرده وماهی ها و شیر و تخم یافت می شوند .	این مواد عبارت ازهمان مواد پروتینی است که برای نموی جسم وتجدید سلول های آن لازم بوده وفقدان یافت آن در غذای انسان مؤدی به متوقف شدن نمو در صغولت از حیث طول ووزن می شود وهمچنان ضعف قوت بدنیه را بار می آورد
۳ ـ کلسیوم : که مخصوصاً درشیر ، پنیر زردی تخم ، سبزیجات وغیره یافت میشود .	رشیتیزم در اطفال ، نرم شدن استخوان ها دراشخاص بالغ ، زیادشدن قابلیت شخص برای

٤ ـ فوسفور : مخصوصاً در شیر، پنیر ـ زردی تخم ـ بادام، مغز هسته وغیره یافت میشود .

٥ ـ یود : مخصوصا درماهی‌ها وحیوانات صدفیه وروغن جگرماهی ـ ترا تیزك آبی و همچنان عادتا در آب مشروب یافت میشود .

٦ ـ آهن، مخصوصاً درسبزیجات سبز وگوشت های سرخ وجگر وزردی تخم مرغ یافت می‌شود .

٧ ـ مس : در اغذیه و اقیهٔ مختلفه یافت میشود .

٨ ـ ویتامین (ا) : این ویتامین مخصوصاً در روغن جگر ماهی ـ جگر وگرده و زردی تخم ، مسکه ، شیر کامل، زردك ، کاهو ، سبزیجات سبز برگ دار، میوه جات مثل کیله، هندوانه، انناس ، شفتالو و غیره یافت می‌شود .

٩ ـ ویتامین (ب ١) :

مخصوصاً درمحصولات زراعتی مثل حبوبات کامل و پوست شده و آرد آنها مثل گندم

فرسودگی دندان ها، کم خونی (انیمیا) بواسطهٔ ضرورت وجود کلسیوم در جسم بطائت تجدد خون خون مجروح شدن یا جریان خون ، عدم انتظام حرکت قلب ، ضعف عضلات در حرکت انقباض ـ تشنجات اطفال دردهای جسمی، عدم استقرار یا راحت یك حالت مرفع نشستن یا خواب ، استحاله در انسجه عصبیه درتخاع شوکی و اعصاب

رشد تیز مدراطفال، نرم شدن استخوانها در اشخاص بالغ ، زیاد شدن قابلیت فرسوده شدن دندانها .

برای مهیا ساختن آیرو کسین در غدهٔ درقیه لازم است ، و از قلت آن عمه بلاهت وکند ذهنی در اطفال پیدا می‌شود.

انیمیا (کم خونی) که بواسطهٔ قلت آهن در مادهٔ ملونهٔ خون بشان میخورد .

معلوم شده است که برای جلوگیری از انیمیا برای مادهٔ ملونهٔ گلبولات سرخ خون لازم است .

برای سلامتی جلد واغشیهٔ مخاطیه وجلوگیری از خشکی و خشونت آنها لازم است .

ضعف مقاومت جسم مقابل سرایت امراض ، وقوف جسم از نمو، موی سر، چشم و اندام سر، شب کوری ، ممروض شدن به عفونات مختلفه بکتریائی، ضعف طبیعی عضلات و غیره

مرض بری بری ، ورم پا و صورت وزن بدن لاغری و ضعف عضلات عمومی بدن ، درد و ورم اعصاب (نقرس) می‌شود .

برنج ؛ عدس ، باقلا و سبز یجات سبز و همچنان زردی تخم و خمیره یافت میشود .

۱۰ ویتامین (ب۲) : عبارت از مجموعهٔ ویتامین هائیست که هنوز در قید بحث میبا شند و بطور مرجح یکی از آنها همان حامض نیکوتین یا نیکوتینامین است و مخصوصاً در گوشت ها و گرده و شیر و سبزیجات سبز و خمیره یافت میشود.

۱۱ ـ ویتامین (ج) : در سبزیجات تازه غیر مطبوخ از قبیل کرم، کاهو، پیاز ، سبزی پالك، بانجان رومی، آب بانجان رومی، آب لیمو ، راوند، شلغم و میوه جات یافت میشود و در مواد حیوانی غیر از شیر موجود نمیباشد .

۱۲ ـ ویتامین (د) : مخصوصاً در مواد غذائیهٔ که دارای ویتامین (ا) میبا شند یافت میشود وجسم هم میتواند در داخل خود آنرا زیر تاثیر روشنی آفتاب یا اشعهٔ مصنوعی ماورای بنفش تهیه نماید .

۱۳ ـ ویتامین (ك):

مرض بلا گرا

مرض اسکربوط ـ آلام و ورم در مفاصل نقصان در وزن جسم، تعب ، فقدان اشتها، تغیر رنگ سیما و زرد شدن آن، زیاد شدن قابلیت بمقابل میکروب های امراض ساریه و شاید باروماتیزم و قرحهٔ معده و اثنی عشری هم ارتباطی داشته باشد.

برای امتصاص کلسیوم و فوسفور در امعاء و تمثیل آنها در جسم برای جلوگیری از مرض رشیتیزم در اطفال و نرم شدن استخوانها در کلان ها لازم است .

هبوط مادهٔ تخثر در خون که ممکن است منتج به قابلیت نزف الدم و استمرار آن موقع حدوث آن گردد.

مرض انیمیای خبیث

۱۴ ـ عامل داخلی که مخصوصاً در معده یافت شده و بعد از آن در کبد بعد از تفاعل آن با عامل خارجی غذا ذخیره میشود .

۱۵ ـ عامل خارجی که عادتاً در اغذیهٔ که شامل ویتامین (ب۲) میباشند یافت میشود.

مرض انیمیای دارای خلایای بزرگ

با آنکه درین جدول خویش از ویتامین (ه) یا (E) و (ف) یا (F) که تا کنون وجود کدام رابطهٔ بین آنها وانسان ثابت نشده است وهمچنان بسیاری از مواد معدنیه واملاح دیگر از قبیل سودیوم و پوتاسیوم و منگنیز و منگنیز و کلوروغیره را که برای ترکیب

مایعات و انسجهٔ مختلفه جسم لازم هستند که نکردیم، اما همین مختصری را هم که از ان معلومات دادیم برای توضیح علاقهٔ غذای انسان به وقایه و حفظ الصحه اش کافی خواهد بود . چنانچه ازروی همین مختصر نیز فهمیده میتوانیم که لااقل درحدود (۶۰) امراض و اعراض است که دارای رابطهٔ مستقیم به تغذیهٔ ناقص میباشند ، وازمهمترین این امراض واعراض طوریکه بیشتر ملاحظه کردیم یکی (تاثر نموی جسمی) بواسطهٔ فقدان مواد پروتینیه که با اسیدهای امینیك وبعضی ویتامین ها مشحون باشند درغذا است که این امر با لخاصه دردورهٔ طفولیت و جوانی دارای اهمیت زیادی است . و دیگر (زیاد شدن قابلیت بمقابل جراثیم امراض) است که هردوی اینها بصفت غیر مستقیم مؤدی بیك سلسله امراض دیگری میشوند، و میتوان قوای مفکره را که در اثر سوء تغذیه متاثر میشود نیز به اینها علاوه کرد .

باری ازملاحظهٔ این حقایق که ذریعه تجارب زیادی صحت آنها ثابت گردیده و علاوتاً بسیاری از این امراضیکه ذکر یافت فقط ذریعهٔ اصلاح غذا و بدون هیچ دوائی استعمال شده باشد شفایاب گردیده اند میتوان به این نتیجه رسید، وانظر خوانندگان محترم را بمواد واقیه ملتفت ومواد غذائی را به دوقسمت مهم و رئیسی جدا نمائیم :

۱ ـ اغذیهٔ واقیه : که برای نمو وتجدید حجرات و انسجهٔ مختلفهٔ جسم لازم بوده بصورت در غذای یومی انسان موجود باشند . این اغذیه هر مخصوصاً به گوشت ها، گوشت ماهی و دروغن های آن ، شیر و مرکبات آن مثل پنیر و مکهن ، تخم مرغ ، سبزیجات سبز کاره و مطبوخ ومیوه جات مختلفه را شامل است که به اندازهٔ لازم قسمت گردان تمام میشود به هم اشتباه و آسانی میسر شده میتوانند .

۲ ـ اغذیهٔ طاقت : [illegible]

معالجات خویش را [illegible]

تقریباً بیگانه میباشد روشنی کافی انداخته باشیم و در پایان این مبحث شاید بیمورد نباشد اگر به مسئله غذا از نقطهٔ نگاه محیط خویش هم یکنظر اجمالی بیندازیم :

علاقهٔ نزدیکی که غذا بصحت داشته ومعلومات فوق مؤید آن است نزد اکثریهٔ افراد ما تقریباً مجهول بوده وشاید عدهٔ معدودی ازمنور ترین ومستعد ترین طبقات وطن مایافت شده بتوانند که به غذای خویش ازوجهه صحی ومطابق دستورات حفظ الصحه اهتمام ورزیده وخوراک خود را ازحیث حاوی بودن مواد لازمهٔ حیاتی آن تهیه وآماده نمایند نه ازحیث رنگ ومزه .

ما تا کنون به غذا فقط ازهمگذر اینکه سد جوع مارا نموده ومنتها به ذایقه مطبوع وگوارا باشد نظر کرده وهمیشه درتجسس خوراک هائی بوده ایم که مطابق خواهش وآرزوی نفسی مابوده نه موافق احتیاج وجود وسلامت بدنی ما ... بهمین نسبت اغذیهٔ ما اکثریا از حیث طعم ومزه ورنگ بسیار جالب بوده اما از نقطهٔ غذائیت و حاوی بودن مواد ما به الاحتیاج وجود خیلی ها فقیر میباشند . برای اینکه خوراکهای ما طعم بهتری داشته ورنگ جذاب تری به آنها داده باشیم اکثریاً مواد حیاتی آنهارا سوختانده وتلف کرده واز صفات غذائی ایشان فیصدی هشتاد میکاهیم. گوشت ها ازهرقبیل که باشند همینکه بدست آشپز مایخته شد در اثر جوش دادن زیاد یا بریان کردن فیصدی نود خاصیت خود راازدست میدهد سبزیجات رادرحین جوش دادن وبعد سرخ کردن درین روغن خراب ساخته وموادغذائی شان راتلف میسازیم. برنج های صاف کرده وبریان شده وروغندار جزاینکه معده رابر نمایند بوجود کمترفایده رسانده میتوانند . شیر مسکه، ماست پنیر خوب بسیار کم وبه ندرت درخوراک های ما دخیل هستند . وبا اینکه محیط ما بالله الحمد ازحیث وفرت نعمت، آفتاب خوب، هوای صاف ومحیط سالم بازهم به بسیار قطعات جهان رجحان وبرتری بارزی دارد حالت سوء تغذی بالخاصه درطبقات پائین زیاد ترموجود بوده واگر احصائیه گرفته شود شاید رقم درشتی رادرتمام مملکت تشکیل دهد واگر آفتاب، هوا، آب میوه جات فراوان ما که کمابیش دردست رس هرغنی وفقیر میباشند نمی بود شاید وضعیت سوء تغذیه که عامل اول آن عدم معلومات ما به این موضوع وثانوی تا اندازهٔ هم قلت مواد اولیهٔ غذائی ازقبیل شیر ومسکه وتخم مرغ وامثال آن است درین محیط بیش ازهر محیط دیگری موجود می بود .

وبازهم اگر مقامات مسئول از حالا درصدد چاره جوئی نبرایند وازیک طرف فکر عامه رادرین قسمت تنویر نه فرمایند وازطرف دیگر ازگران شدن وقلت یافتن مواد مهمهٔ غذائی بوسایل ممکنه جلوگیری نفرمایند شاید بسا نها وضعیت ازین ناحیه وخیم ترشده برود. من بسهم خود درین زمینه اشارهٔ مختصری کرده وتکمیل آنرا به ارباب فن ومسلک میگذارم .

دپښتو پرملي افسانو يوه کتنه :

> دافساني اهميت په تربيه کښې ، دافساني اهميت په تاريخ کښې - افسانې او پښتو ادب - زموږ ملي افسانې دادب له کوره ښخه دي يا د تاريخ غړي ګڼلی کيږي - زموږ دملي افسانو اقسام - افسانه او محيط - زموږ دملي افسانو خصوصيات او مميزات .

عمومي مميزات

ښاغلي محمد ګل «نوري»

د افساني اهميت په تربيه کښې :

افساني او قصې يوهان دجمله فنونو څخه ګڼي - ښځو او خلکو [illegible] دياره يو لازمي شي ګڼي ، او همدا افساني ښځو او يوها [illegible] يوه ډيره ښه او مفيده وسيله ګڼله [illegible] په ښو کوچنيانو ته ادب او تاريخ او د وطن [illegible] او شجاعت او ايثار په ښو قصو کښې ورښوول او په ښو قصو کښې به ګڼي دوی ته د مروت او تهذيب درس ورکاوه .

[illegible] محمد ګل [illegible]

افريقيانو په ښو کوچنيانو [illegible] مشهور [illegible] قصيدې [illegible] مقصد دياره [illegible] شول ګڼي [illegible] به ګڼي [illegible] قصې او افسانې [illegible] ښځو [illegible]

[illegible]

[illegible]

هر کله چه زافن په تعلیم اوتربیه کښې خصوصاً د کوچنیانو په روزنه کښې ډیره اهمیت اولوی اثرلری، نوځینی ابتدایی فاموته په تربیه کښې قصوته پوره اهمیت اولوی مقام ورکوی هر کله چه کوچنیانو فطرتاً د قصو اوجغرافیائی حکایاتو سره ډیره مینه لری، نوهغه پلرونه او استاذان چه خپل کوچنیان اوشاگردان د قصو او افسانو دارولو څخه منع کوی، دوی گوا پر هغو ظلم کوی، اوهغه دخپل فطری حق څخه منع کوی.

هر کله چه قصې اوافسانې د کوچنیانو د خوشحالۍ د پاره یوه ښه وسیله ده اوددوی په دغه ذریعه تعلیم اوتربیې اوزده کړی ته مینې پیدا کیږی، اودقصو او نکلو په اړولو او ددوی په فکرو اودماغو کښې ډیر افکار اوالفاظ اوعبارتونه لځای نیسی، اوبی زیاره اویله کوښښه ددوی په ذهن کښې ډیر مفید معلومات ذخیره کیږی، اوپه دې ذریعه ټ ژړه فکر اوذهن کښې معلومات لځای نیسی، نوله هم دې کبله دوی فطرتاً ددې شیانو وارو پدوته مینه اوشوق لری.

دامعلومه خبره ده چه د درس عادی کتابونه اوالفاظ اومطالب ددوی په فکرو کښې یو بې فائدې اووچ شی ښکاریږی، اودقصو اوافسانو الفاظ او مطالب ددوی په فکرو کښې دیوه ژوندی متحرك شی په شان لځای نیسی، اودهغو معلوماتو په سیوری کښې ددوی پوهه اومعلومات زیاتیږی همدا سبب دی چه ځینو ممالکو د دې فن د پاره لویی لویی موسسې ودانی کړی دی، اوپه دغه مو سسو کښې دقصو په قالب کښې خپلو کوچنیانو ته تاریخی، جغرافیایی حقایق اوشخصی آداب اونور علوم ورزده کوی.

پر سیره پردې افسانې لځانته یخپل پوره اهمیت اولو رقیمت لری، لځکه چه افسانه د جمیلو فنونو هغه ښکلی برخه ده چه د کوچنیانو اولویانو د تولو د زړه تسلی پری کیږی. افسانه ده چه اړوند ونکی ته خوند اومزه ورکوی؛ د قصې په اړولو سره د سړی روح مهذب اوصفا کیږی اود جمال حاسه تغذیه په پیدا کوی. افسانه د کوچنیانو څخه د درس ستومانتیا لیرې کوی اونوی درس ته ځې مینه اوشوق پیدا کوی، افسانه د کوچنیانو عقلی اوجسمی قوه نوی درس ته چمتو کوی. افسانه متعلم ته دایثار، صدق، اخلاص درس ورکوی.

افسانه په شاگرد کښې ارادی قوه پیدا کوی؛ افسانه یو داسی قالب دی چه په دې کښې ډیر علمی اوجغرافیایی اونور ډیر ډیر حقایق په پوره اسانتیا سره لځای شوی دی.

افسانې د یوملت د ژبې د ننر اوادب مهم ټوکی اور کن دی اودملی افسانو څخه دهغه ملت اصلی اوقدیمی ادبیات اوځینی تاریخی احوالات اونور خصوصیات لکه عاشقانه احساسات، حماسیات، زړور توب، مړانه، سخا، عفت، ناموس داری، ساده والی، اجتماعی ژوند ون اونوری اخلاقی ښېګڼې معلوموی. افسانې دی چه د خپل ملت پخوانی ادبیات پخپل زړه کښې پاته کم تغیره څخه ساتی ترهغه وخته چه عربو په اندلس کښې فتوحات کول، د فرانسه شاعری هم لکه د نورو غربی اقوامو په شان بې خونده وه، بلکه دوی هیڅ ادب نه درلود، دونه قدرو چه په لاتینی قصو کښې ددوی شعر اوادب محصورو، چه د غه قصی به ځینی پادریانو په خپلو کلیساګانو کښې کولې.

دافساني اهميت په تاريخ کښې :

په لږې سر کښې تاريخ هغه قصې اونکلونه بلل کيږي چه نکلچيانو به اروپدل اونوتول په ني . نو هغه قصې اونکلونه چه ددوی به خوښ شول اود ټولو وګړو پر خوا به ښه لګيدل، هغه به لې غوره او انتخابول، دا افساني او نکلونه ما کړه درب الټو عو اوپياوړو په باره کښې ر، دې نکلو اوقصو په يونانيانو کښې دغزلو او اشعارو اوبدلورنګښت دراود او ددوی نکلچيا نو به دبدلی اوغزلی پرسر او وزن ويلی، او همدا افساني ديونانيانو دمجد اوبرم او عظمت په نسبت يادغم اوزحمت له کله چه په جګړو اوجنګو کښې ددوی پر جنګيالواو پياوړو پاندی تير شوی وو يلی کيدې، همداسی لږی تاريخی اثر چه په شعری قالب کښې اوبدلی دی ده هوميروس اشعا ردی .

همدغه رنګه په هغه ملتو کښې چه ددوی دمدنيت خپه پوزه برخه ده دراوده، همداسی پور تنی اثرات يعنی قصصی تاريخونه چه نکلچيانو به لې دخپل ملت دپياوړو په باره کښې دنګل پر ډول بيان کاوه موجود وه، لکه چه همداسی اثرات دعربو دجهليت دوخت اودتر کانو دهغه وخت چه دوی لا برسماوی اديانو نه وه معتقدشوی اوداسی نورو ملتو دا ډول کښې ، په داسی ډول تاريخو کښې اخباری او اساطيری جنبه پيدا کيده، لکه چه دهغه چا اهميت چه قصه به لحنی کيده فقط د نکلچی دعينکو څخه ښکا ربدی له همدې لامله هغه شيان چه ددوی زړه به لې نرم کاوه غوره کول، او هرڅه چه به لې زړه غوښت پاسی زياتول، اوڅه به لې زړه وغوښت چه کم لې کړی يه خپل فکر به لې کمول ، لکه هوميروس چه دخپلو رب الټو عو اوپياوړو په باره کښې چه زړه به لې وغوښت هغسی سبت لې وزنه کاوه، لکه په دی ډول داسی معتقده کارونه اواعمال ټول چه هيڅ عقلی له منی لوله هوښيار تصديق پر کولای شی يعنی انسان شوای کولای چه دا بيله بووهمی خيال څخه ډک وی ولی، بدی ودی د حقيقی ګټه قايل شی .

لږی سړی چه په تاريخ کښې لږ زحمت کښې د حقيقت دلاړ ی په پيدا کښې لږ زيار ايستلی دی ، هيروډوتس ، وچه دبه انيز او تاريخی موادو سره سمبال کاوه زيات پر دې چه ده دهغو څو چه دی هوزلی په جغرافيائی حالاتو کښې معلومات کړه ډول ډول نکلونه او افساني اواثرات به لې ټولول، او راوړل به لې په همت کښې به لې ښکلول، همدغه شيان چه ددوی په خيال معقول اوښه وړغه هغه به لې نوره ګوره هيروډوتس پورتنی سرچينو په داسی نکلونه اوروايات به لې ټولول چه ده مخوښ اوښه به ګڼل کښې ډير ځله ده ټولو اوهغه به لې هاموګړو به لږ پدوسره خوندا خيستی، ګوا ښی ښکاره کښې دهغې موړتيا ورکړی .

افساني اوپيښتو ادب :

زمونږ ملی زوړادب اوشعر وشعری زمونږ افسا نه ، ناولونه کښې داسی ډی ډول عبارت

افسانې دی چه دخپل محیط اوملت خصوصیات اواخلاقی سپګنی، لکه مړانه، عفت، دیانت، شجاعت عدل، انصاف، اتفاق، ورور ګلوی، غیرت، او پاک عشق اوساده اوبې ریا اوبې الا یشه مینتوب چه دتاریخ څخه پټ پاته شوی دی وراتلو نکو زامنوته اوخاروی اوور سپی ګې، یعنی دیوه ملت اخلاقی اوغریزوی هنداره ملی قصی او افسانې دی.

اوس دلته په مطلب شروع کوم؛ دپښتانه دملت دهغو قصو نمونه تر هغه اندازې چه زما په وس کیږی اوزما معلومات مرسته راسره کوی لیکم:

زمونږ ملی افسانې اونکلونه اکثره دپخوانیو زمانو اوپیړیو څخه راپاته شوی دی چه له دې جملې څخه یوه دطالب جان یعنی ملاعباس اوګل بشرې افسانه ده، بله دجلالت اوشمایلې، او دموسی خان اوولیجان وګلمکی افسانه، بله دفتح خان اورایا افسانه اونوری دی چه تر نن پورې مونږ دې افسانو په صحیح تاریخ سره نه یو کامیابه شوی چه په کم وخت اوکمه زمانه کښې وې؛ که څه هم ددغو افسانو، له رویه څرګندیږی چه دا افسانې تر اسلام وروسته دی؛ منګر سره له دې مونږ پردې یقین نشو کولای لحکه چه پر افسانو باندی محیط، مذهب، زمانه پوره اغیزه کوی، اوځینې مواد اونومونه ګې اړوی؛ دجلالت خان اوشمایلی په قصه کښې دخونکار اومسلم پاچا نومونه یادشوی دی چه په بلخ کښې وه، اودموسی جان وولیجان په نکل کښې دسهیل پاچا نوم ذکر شوی دی چه دې پهلوانو جنګ ورسره کاوه؛ منګر دسهیل اوخونکار اومسلم په نومو سره پاچهان تر اسلام ورو سته مونږته تاریخ نه دی راښوولی، مثلاً دفتح خان قصه ده وایی چه فتح خان دقلعهٔ بست اودا سلم خان پاچا زوی و اودنقل دیوې ودوو نارو څخه څرګندیږی چه فتح خان پرپښتون و، دفتح خان مور وایې:

اوردی وسی دپریځو په سپین زیرو
مرورلې پخلانه کی لادلاسه ور سپی یاغی ملګرونه

فتح خان وایی:

هندوستان مې دمچیو ګرېښی دی
هرخوکه ګې وهمه نه خلاصیږی دشپیتو پریځو ورځ په ورځ کمی دی

نکلچیان اوراویان متفقاً وایی چه فتح خان اودده ملګری توله پریښی وه؛ پریځی اوس هم داوسنی افغانستان دهلمند درود پرغاړه اوقلعهٔ بست او بند تیمور اوښو راوړ کښې اوسیږی اوپه هندوستان کښې یو ښار هم دده قوم په نامه «پهړایچ» شته اوددوی په عصر کښې دقلعهٔ بست ښار آباد اومنظم ښار وو، اوقلعهٔ بست داسلم خان پاچا پای تخت اومرکز و، ددغه خاپه څخه شپیته تنه پریښی دفتح خان په مشر توب اودګرمخان اوپردل خان اوزرداد خان په معاونت دهند دفتح دپاره تللی اودشمس الدین پاچا سره ګې جنګونه کړی او هلته ټول شهید ان شوی دی، منګر دبلی خواداده چه تاریخ نه دمخه تر اسلام نه وروسته تر اسلام داسلم خان پاچا په نامه په بست کښې یو پاچا نیوولی دی

اونه‌لی دفتح خان اودده دملکرو نوم‌اخیستی دی‌او دشمس‌الدین په‌وخت کښې‌هم قلعهٔ بست وران و نو معلومه ده‌چه‌داسلم خان باچهی دطوائف‌الملوکی په‌زمانه کښې چه دمخه تر اسلام یا داسلام په لمړی‌قرن کښې‌وه .

داسلامی دائرة‌المعارف په‌اول‌جلدپه ۸۰۵ مخ کښې دبست کیفیت په دی‌څیر لیکلی دی چه : دبست‌دښاوخواخاورو او کنډوالو څخه‌معلومیږی چه‌بست‌یو زوړ دمدنیت مرکزووه او په پخوا پیر یو کښې‌لی خورا شهرت اولودوالی‌دراوده‌دعیسوی‌شپږم‌قرن په‌اول کښې‌بست‌هفتالیانو هفتالیت ها یاهیاطله و نیو، بیادډوی څخه نوشیروان‌واخیست(۱) داسلام په زمانه کښې لمړی وار بست عبدالرحمن بن ثموره‌فتح کړی، بیایعقوب لیث‌دصفاری کورنی مؤسس دخپلو ... په‌وخت کښې پر کسال پکښې تیر کړ، اوبیا(٩٧٦٨٢٦٦) کښې‌سبکتگین فتح کړ .

څنګه چه علاؤالدین جها نسوز دغزنوی‌کورنی سلطنت وران کړی‌بست‌هم‌څه‌ورسره وران شو اود ۸ هجری قرن‌په‌پای کښې دبست‌پاته برخه تیمور وران کړه داوبیا (١٧٣٨) دبست‌قلعه نادر افشار‌هم ... لکه ... بیان ... انګل ... دی .

هلبرانت وایی چه په ... کښې ... نادی ... کوتی کښې ... یوه قبیله وه‌چه ... نامی باچهی ... اودی ... ټامی ترمشر توب لاندی دفتوحاتو ... جنګی ... اوافسانی‌په‌ډول‌ ... دخط اولیکلو ... واقعات ... افسانې ... توبای چه‌د انګل ... اودی ... په اثر اوښتی دی . څنګه‌چه‌ ... اغیزه کړی‌ده‌او ... دی .

[illegible]

په هر صورت زمونږ مطلب دادی چه زمونږ لخینی افسانی زړی دی چندانی تاریخ او زمانه ئې نه ده معلومه او دلخینو افسانو تاریخ او زمانه څه نه څه معلومه ده، مثلاً لکه دادم خان او درخانی افسانه، خویشکیاراو شاتر یتی افسانه، قطب خان اونازو او دلی و شهو افسانې چه داخلور واړه افسانې دجلال الدین محمد اکبر مغولی (۹۵۰ هـ تر ۱۰۱٤) په باچهی کښې وې، یعنی ددی تولو پهلوانانو افسانی اوددی ژوند په یقینی دول سره تر زړم هجری کال دمخه اوتر (۹۵۰) وروسته یقینی دی لکه چه ددوی په قصو او نارو کښې دهر لحله دا کبر باچا نوم یادیږی، اودهغه وخت د حکومت صوبه دار چه د کابل حاکم اومحسن خان نومید دادم خان په افسانه کښې یادشوی دی، اومحسن خان حقیقتاً دمغلو دامپرا طوری له خوا د کابل حاکم وو (۱)

خرنګه چه ادم خان په پهلوانی اوجنګیالی توب اودرباب په وهلو سره مشهور وو، نو لکه دده دغسی نورلحو انان هم خوښ وه، خویشکیا رچه اصلی نوم یاراو دقندهار دارغنداب دخویشکو د کلی و، اوقطب خان دده مشهومره یاران وه، اوقطب خان دادمخان اخښی و، چه نازو نومی خورلې وزکړې وه، اوبیا دادمخان مړی بلوتامی پرمړکړی؛ دادوه پهلوانان جلاجلا افسانې لری.

دښادی اوبیبو دافسانې زمانه هم نه ده معلومه، دونه قدر معلو مینږی چه سید معصوم دسید حفالی زوی متخلص په «نامی» سره چه د جلال الدین اکبر لوی سپه سالار اولوی مورخ و، اودهجری زړم کال په حدودو کښې قندهار اوفراه ته راغلی دی یخپل کتاب «تحفهٔ معصومی» کښې لیکی چه زه په دی سفر کښې دښادی اوبیبو چه دوه تنه رښتنی میتان په دلارام کښې یو لحای سره مخ دی زیارت لره ورغلم نو که ښادی اوبیبو ددوه وعصر ته نږدې مړه وای خامخا به ده اشاره ورته کړې وای، لکه چه میر معصوم خولوی مؤرخ او متجس سړې وو

ظریف خان اوما بی هم دقندهار دکشکنخود یادفرام دچراد کلی وه، عنعنه وائی چه ظریف خان دښادی خان تر بورو، (۲) اودښادی خان دافسانې ثبوت خودزړم هجری کال په دی خواونه شو، نوضرور دا افسانه هم تردغی زمانې لاپخواتیره شوې ده واړه کینږی چه ددی پهلوانا نود کلاو کندوالی تراوسه هم شته.

دمومن خان قبر که څه هم په قندهار کښې دملا صاحب داداخوند دغو نډی د کلی سره پرپوه لوړه غونډی معارفی کینږی منګر زمانه اوو خت ئې نه دی معلوم، فقط ددې افسانی

(۱) اخوند درویزه مشهوره مؤلف هم په دغه عصر کښې ژوندی و، اودمحسن خان صوبه دارنوم په خپل کتاب مخزن الاسلام کښې اخلی.

(۲) خرنګه چه دظریف خان اوښادی خان دنکل ناړې پرپوه وزن اویوه سوردی چندانی توپیر نه سره لری، نوښایی چه دوی سره خپلوان اودیوه عصر وی. نوری؟

په یوه تاره کښې ومغلوته اشاره کیږی ، دمغلو دوره خوتر زرم هجری کال دمخه او وروسته
همدوه ـ دمومن خان په نکل کښې والی :
څوانانو تنګ راباندې وکی ـ پلارمې مغل دی ماښا مار لره لیږ یئه

زمونږ ملی افسانې ادب دکورنۍ څخه دی یاد تاریخ غړی ګڼلی کیږی :

دمخه موهم وویل چه افسانې اوتاریخ چندا نی توپیرنه سره لری که لی ولری هم لکه خوراو رور داسی بهوی ؛ هغه واقعه چه نیټه لی صحیح معلومه اویه پوره عنعنه یا دیوه مورخ له خو دلیل په چامه کښې وغیښتله شی عیناً تاریخ ګڼله کیږی ، اوهغه واقعه چه نیټه لی بشپړه وی معلومه اودلیل څخه دبا ندی پاته شوې وی اود خلکو په خولو کښې په عنعنه سره ویئه کیږی البته افسانه بلله کیږی لحینی علما نکاره نه او روایات دروایی اشعارو په شان کښې ګڼی او عیناً لې دادب یومهم غړی یولی اولحینی علما لې د تاریخ څنګه یولی

زمونږ ملی افسانې دوې برخې لری : یوه برخه لې شړه چه دنوو پهلوانانو او نورو یالی توب اومړانه ،غیرت،شجاعت یاددوو مینو دمینې وقایع اودژوند ون حالات ګڼلې یا کیږی ، یا په بل عبارت دقصې وقایع ښئی ؛ اوبله برخه لې نظم ده چه دمخه اود مینې اونور وخلکو چه په دغه افسانه کښې شامل وی نارې او ددوی عرض وداد اوسوال وجواب په هغه مینې نظم اووزن سره راوړلی او ویلی کیږی دې نظم ته دپښتو او نګیړنو په اصطلاح ټکل نارې وایی چه دپښتو بر موسیقی اوغنائی سر باندی په لوړ اواز ویلی کیږی ځکه دې څخه یوه ملګرتیا دطبیعت مظاهر لکه عشق خوشالتیا وصال اونورښه ترا څرګندیږی اوهغې حیث زمونږ دملی افسانو لمړی برخه تاریخی اواصلی وقایع ګڼله کیږی اودهغه نه لیږ وایی یعنی هغه جوهر او دملی ادب زوراساس ده کیږی ګڼی زمونږ ملی افسانې هم دې اوهغه له لاسه ورکولو څخه دی اوهم زمونږ دنثرو پهلوانانو او مینو تاریخ هم څرګند دی

زمونږ دملی افسانو اقسام :

زمونږ ملی افسانې عیناً دهغو [illegible]

عشقی افسانې لکه [illegible]
افسانه ، په دې کښې [illegible]
حماسی قسمی لکه [illegible]
[illegible]
قسمونه کښې [illegible]
دوې برخه اونورښه [illegible]

یوبل قسم افسانې هم شته چه‌ټول‌اساس‌ئې پرهول، پیره، هیبت اینبو شوی دی دداراوهول مناظر داسی رسموی چه پوپوره اوغښتلی تراژیدی لیکونکی‌ئې پینې هم نه‌شی رسمو لای لکه دزبرباني اونوری افسانی ؛ لحینی افسانې دی چه اروپدونکی ته‌خالص دعبرت درس ور کوی لحینی‌افسانې اروپدونکی‌پرعلم اوفن‌او کمال‌تشویق کوی‌لکه دمسگر اونجار اونوری افسانې (۱)

لنده داچه پرته دهغو افسانو څخه چه‌نارې لری چه‌هغه خاص رزمی اوبزمی ګټلی کیږی نوری په سووافسانې دی چه‌تقریباً هریوه‌جلاجلا درس اومضمون‌لری، داسی افسانې هم دیری لروچه په‌هغو کښې دپیریانو، دیانو اوجادوګرو اواسم‌ګرو اونور طلسما تونه بیان شوی دی ؛ مثلاً لکه دعربی اوانګلیسی دالادین اوخزاغ‌افسانه لکه چه‌عیناً همدغه دخزاغ افسانه په پښتو کښې هم‌شته چه‌دمضمون له‌حیثه هیڅ توپیرنه سره لری .

افسانه اومحیط :

پښتانه‌وایی چه‌لکه‌غرهغسی‌ئې کربونیږ ، لکه محیط هغسی ئې سړی، یعنی څرنګه چه محیط وی هغسی‌ئې انسانان‌وی، اودهغه‌محیط اثر اواغیزه دهغه ځای داوسیدونکو په‌غږو اوپه طبیعت، او روحیاتو کښې کیږی، څرګنده‌ده چه‌دیومملت‌ادبیات اوافسانې ددوی دطبیعت، اورو حیاتو سره سم اوزیږیدونکی‌دی، دتودوملکو دوګړو په‌غږو کښې تل سستی اورخاوت‌وی ، له‌دې لامله‌عزم اوثبات‌هم په‌دوی کښې چندانی نه‌ښکاری، تل‌په‌لتی اوبې‌فکری اخته‌وی، نه‌دکار مینه‌لری ، اونه دسبا فکر کوی، ټوله احساسات ئې سولغلی اومړه وی ، ددوی لوبه خاصه به‌داوی چه دوی یوګړی په‌تماشو اومیلو اوبل ګړی به‌یه‌غم لړلی اودګرمیږ په‌مدافعه باخته وی .

د سړو ملکو دوګړو هم تل ژوندون ګران او په ګراواخته تل ئې اندښنه دخپل ژوندن اودهغه‌شی په‌تلاش کښې‌وی چه‌ددوی دژوندون سره مرسته او کومك کوی ، لکه تاوده اوګرم کالی ، داستوګنی ځایونه اونور ، په‌همدی سبب‌دداسی وګړومزاج تل سوړ او همیشه همیش‌پیش پاته ، ټول حواس‌ئې وخپل‌ژوندون ته‌متوجه‌وی، دبلی خوادچرت او خبرو اترو څخه لوبدلی وی .

دمعتدلو ملکو وګړی تل‌جوړ اوروغ وی ، ځکه‌چه دمعتدلو ملکو په فصلو کښې د صحت خاصه‌اوروغتیاشته ، نوله‌همدې لامله‌ددوی مزاج‌اوطبیعت اواحساسات هم‌ژوندی اوروغ وی .

---

(۱) وایی چه په‌پښتو اوختو کښې یو مسگر اویونجا روه. چه مسگر داسی داوسینی ماهی نعت‌البحری‌غوندی‌جوړ کړی‌و، چه‌دریاب ته‌به‌ئې واچاوه، سړی به‌ئې په‌نس کښې و، ددریاب توله ماهیان اولوی نهنګان به‌ئې ښکار کول اووژل ـ اونجار داسی یوه‌طیاره غوندی صندوق جوړ کړی وچه هغه به‌الووت اودوه کسه‌ئې ورلای‌شو، په‌یوه‌ساعت کښې به‌ئې دلسو شیو مزل پرې کاوه، همدا افسانه مالیکلې اوپه پښتو تولنه کښې‌شته . «محمدګل نوری»

نه د کمالات او ستنې په غم لړلی وی ، او نه د سعت ونسون او گډاري په غم اخته وی ، بلکه فکرئې تل سالم او د اجتماعی چرت او ارزدو خپرواتر و خاوندان وی .

څرنگه چه د محیط مزاج او آب هوا د وگړو په مزاج اثر اچوی ، همدا رنگه د بغیله د محیط اجزا یعنی دښت او بیدیا ، غرونه ، شیله او ساحل هم د وگړو په غرو او په طبیعت او مزاج او احساساتو او فکر واثر او اغیزه کوی ، د دښت او بیدیا دوگړي تل په خپل منه تکیه او په ځان ویسا لری ، د دوی مزاج اکثره په جوی اوضاعو پوری اړه لری ، د دښت او بیدیا وگړی تل چست او چالاك او زړه وری ، د غرو وگړي تل په ځان غره او د آزادی هوا او آزاد طبیعت خاوندان وی ، او د ځان او کور و کلی او د وطن په ساتنه کښي د هیڅ رنگه فدا کارۍ څخه ځان نه سپموی ، او تل د خپلو نیکه گانو او پلرو عادات او اخلاق پالی او تل د بیگانو په وړاندې کښي د خپلو پلرو او تو ربالی نیکه گانو خبری اوا ری کوی او د دوی کارنامي او تو ربالی ... د ساحل وگړی تل د خپلو تیرو ملاحانو او غوته وهونکو وگړو او ماتونکانو خبری کوی ، د دریاب د څپو او باتها سکو بیان کوی(۱)

د پښتونواله او سپیڅلی محیط څو افغانستان او څرنگه چه د جغرافی لحاظه د ... افغانستان یو غرنی ملك دی ، نو بالعموم د افغانستان او سیدونکو ته د غرو اوسیدونکی ... دی ، دوی د خپلوا کی او آزادی طبیعت لری ، او تل خپلی اړتیاوې د خپلی ... ته نه گوری ، په خپل ځان او ځان په تکه ... لری ، ... آزادی ... او وطن ته تولو په گران دی ، ځان په ... ځان په ... او ځان د ملت د خپلوا کی ... [illegible] ... و د ور ولی د دوی په مزاج کښي ... [illegible]

زموږ د ملی افسانو خصوصیات او مزیات :

[illegible]

(۱) [illegible]

صفت نه‌کوو، بلکه‌دنوری دنیاویش خلک‌چه‌په‌دې‌افسانو کښې‌څه‌لاس‌اوتنبع‌لری‌هم‌ددې صفت کوی .

سی،ای، ېدولف انګلیس والی‌چه‌دپښتو ادبیات دېښتنو پوازنی داحسا سا تواو عوا طفو تاریخ،اواخلاقو مظهر دی،دا اشعار ډونه‌طبیعی‌اومؤثر دی‌چه‌پر اروېدونکی‌بې اختیاره اغیزه‌کوی ، مثلاً که‌دجنګ بیان کوی‌نودستی‌دارویدونکی‌ستر ګی‌سرې‌اودلحایه بې‌لحایه‌شی ، دجنګ حسیات‌ئې په‌ښوورراشی .اوپه‌هغه لحای کښې چه‌دعشق بیان‌کوی دارویدونکی پر عوا طفو دونه اغیزه کوی اودونه‌ئې عواطف نری‌اورقیق کړی‌چه ددهاوسپلی‌اواوه‌اوه ددهدزړه‌اوعواطفونمایندګی کو ی دالحکه چه‌دونه‌لطیف اوجنګیالی‌احساسات دهیڅ‌قوم په زړو کښې لکه دپښتون تېرچه‌دی ژوری ریښی‌نه‌دی لحغلولی .له‌دغو ادبیاتو یوقسمت همدغه‌افسانې‌اود افسانو ناری دی .

بل خصوصیت اومزیت‌ئې دادی چه‌دپښتوزاړه اوپخوانی‌ژغونه‌ار آوازونه‌ئې په‌خپل زړه کښې‌ساتلی‌اوپاته‌کم‌تغیر څخه‌ئې‌کټ‌مټ‌لکه پخواچه‌وه‌ترنن‌ورځی‌پوری‌راوسولی‌دی،دازغونه اوناري دعربی‌اوفارسی،هندی زغواونارو‌سره‌هیڅ‌مشابهت‌نه‌اری،ونور‌دلیل‌ته حاجت‌نشته‌البته‌پرو به‌زمونږ دملی‌افسانو ناري‌اړیدلی وی،اویقین به‌ئې‌شوی وی‌چه‌دا پرعربی اوزانونه برابر یږی ، ددې دثبوت دپاره به‌مونږلاندی یوه ودوې نمونې هم ولیکو :

دفتح‌خان په‌نکل کښې دفتح‌خان یلار اسلم‌خان چه‌فتح‌خان دپلار بې‌صلاح په‌نیمه شپه کښې دکوچ نقاره وډنګوله مخ دهندوستان پرخواتلی پرفتح‌خان ناره کوی :

څه کی څه کی داهوډی فتح خان څه کی

پر نیمه شپه ئې نقاري وډنګولې - اوپه خدایه خان پر کم لو ر ی و اته کی .

ددې ناري لمړی- مسری- دوولس سپینه (سلېمل) اوخلیر ویښت توری‌ده ، اودوهمه مسر ی- ئې پنځویښت سپینه اونه خلویښت توری ده .

دجلال خان په‌نکل کښې شمایله ناره کوی :

که‌کراردی نن زماشوی کرار دی

ناسې کښې سپیلی چه‌پرمخ بی دخونی زمری پرهاردی

د دې ناري لمړی- مسری- ۱۲ سپینه او ۲۲ توری ده ، او دوهمه مسری- ئې شل سپینه او ۳۹ توری ده .

دظریف‌خان په‌نکل کښې دظریف‌خان مینه ځمایې‌ ده په‌پښتون کښې ناره کوی .

زده زده یم خلکو زده یم، سینه کبابه پراوریږته یم که‌ددې واری

یه ظریف خان وی‌سی مړه‌نه‌شوم، ټکه‌ مې‌ولی حرامزاده یم

های های حرامزاده یم

ناناره ټوله په‌یوه اواز په‌یوه سازیوسته ویله کیږی ، اوټوله یوبنده ، آخره ټیله ئې تکرار کیږی - کوا کی لمړی‌مسری- ئې ٤٤ سپینه او۸۷ توری‌ده ، اواخره یعنی دوهمه‌مسری-

چه دتکر او جمله ده ۷ سپینه اوشپاړس توری ده .

د خویشکیار په نکل کښې شاتر پښه دده محبوبه پرده ناره کوی :

خویشکیاره نه چه زما په غېږ کې ړېږدی

د کرم لښکر که راغلی خویشکیاره ته به تر پلې مابه پرېږدي .

ددې ناړې لپاره مسری ۱۲ سپینه اودوهمه مسری ۲۰ سپینه ده . تاسی د کوری ددې پورته نارولپاره مسری دسپین اوتوروبه نسبت ددوهمې مسری سره خو نه تفاوت لری . خرنګه چه دتورو اوسپین له جثه تفاوت لری ، دغونه د قطع اولحن او آواز ، او اوږدوالی په نسبت هم یودبله تفاوت لری . داهم ده چه دیوه نکل ناړې توله دسپین اوتورو په نسبت کښې پورنګه نه دی بلکه ډېر تفاوت سره لری ، مرسړی دغه د نکل ناړې نه ټی لولای خو چه نګاړی هوی یالې اروېدلی نه وی . ایا په عروضی بحرو کښې خوک داسی بحر پیدا کولای ټی ، مانوده اسو بحر په دي کښې نه دی پیدا کړی دانوره نو پیر سره لری لګه مخکه وانمون !

زموږ دملی افسانو پل مزیت دادی چه هغه اخلاق اوعادات اوپښتو خصوصیات چې وړه ، مړانه ، غیرت ، زده وړتوب ، دیانت ، ناموس داری ، پښتنی میلمه نو محبت ، وفا داری ورور ګلوی ، اتفاق اواتحاد یووالی چه زموږ تر پروپښتو اوپه هغو ټولو زموږ افسانې ټی پرانوی ، اوسنی پښتانه هغه اروی ، اوهغه اوصاف د خپل خط مشی کړه وی ټاسی عمل په کوي لګه دیوه زبردست ناصح په نصیحت ، ددې دپاره چه هم خو هغه مثالونه دنورو ټی لاسی راوړه .

هر کله چه شمس الدین دفتح خان په جنګ کښې مغلوبه شو نو فتح خان خپله ټمان ټی درخواست و کړی ، اوفتح خان ټی پوازی د صلح نومتار کې ناهضاد اره وروهوبنه ، اوهسې ټی ورسره و کړی چه په تش لاسې راته زه په تدبیر سې نا کوم فتح خان پر خپله ورپسې ورغلی نه خه هم کومخان ورته ووېل چه هغه به زیاته پاڼه تش لاسې نه راوړي ، نو وې :

فتح خان ورته وویل چه مغل به کړم
نو هوښیار ټی اروېدلی نعل اوس نه لګی

مګر فتح خان دخپلې ټینګې سپین ورېښ او شمس الدین سره خپلې ګډې ورځې پام کړه او پوازی لاسونه وروټپل کومخان پسې خو شوه ورغلی او شمس الدین ټی ورته پوازی ورښوونه اړه لګه :

ته نو ډېر چه مغل ...
د ... ولاړ ...
... دی ...
اوس ... چه ...
د مغل خپله سر ... چه ...

هغه وچه برښتونه ئې یه خوله چغ کړه تووه ئې پسی لښته کړه دشمس الدین حاضر باش ئی په یوه کله تیت پترک کړه فتح خان ئې را ایله کړې .

داوګوری چه د فتح خان ټول یاران شهیدان شول، رابیاورته وویل چه اوس نو یوازی یاته شولی خان تسلیم کړه . فتح خان څه جواب ورکوی :

که تیتی د ګوارو خانګې تیتی

یامی خوریی یامی موریی، خولې نه کړم پرداسیینه سینه پخی

فتح خان په یوه سر دښته لښکرسره وجنګیدی خوپه اوستری کښې دښمنو پر تنګه دی هم شهیدشو، او پخپله دښمن شمس الدین د ده پر تنګه اوددده پرتوریالی توپ امناوکړه، او پس له مرګه ئی پرده تصدیق وکړی اوپه لوړ اواز ئی ناره پرو کړه :

فتح بریت دی دسروزرو په شپیلی کی

ته لایق دمرګی نه وی فتح خانه، ته لایق وې د ډیلی د با چې

د موسی جان او ولیجان په ټکل کښې چه موسی جان اوولی جان امیرولی د سهیل په جنګ کښې مړه اوشهیدان شول، نوسهیل ددوی کورته راغی غوښت ئې چه کونډه یانی ئې بوزی وئی کړی - تانو چه دولیجان خوروه دی ئې په دې هنر اولیزمی کورته نتووست چه مړه کوم دی ، ورږسته ئې د کوریه خونه کښې وسهیل ته تووه اوسپر کښې بنوول دروازه ئې وترل چه ونه تښتی نو ئې ناره پرو کړه :

سهیلیه تووه اخله راولاړ یزه

سهیلیه دښځی خیال را باندی مه کړه، سهیلیه ښځه نه یم مه شرمیزه

هغه وچه په ښځنی لاس ئې سهیلی اود ده ملګری تولې تکر تکر کړه، نوتاسی وګوری !تانو کولای شو چه سهیلی ئې پر کزاره په زهر ووژلی وای، منګریه پښته وه، په ښکاره ئې سهیلی خبر کړی تووه اوسپر ئی ورته کښښوول اوپه خپل پښتنی غیرت ئې مړ کړی - که دې غیرت او مړانی نه خوښ خبر شی چه شپږته نه لحوانان مسافر په هند کښې دبسته توانا لښکره سره په اتفاق اواتحاد و جنګیدل اودوی یو تربل جارپدل او خانونه ئې یو تربل جارکړه اوټول شهیدان شول او د دوی مړی لاودښمن ته یاته نه شو - اوتانو چه په داسی حال کښې وچه هیڅ نر ګاډی- وریاته نه وه ، پرته له څو کونډیانو اوناویانو څخه، دې په عین ضعف کښې خپل پښتنی غیرت دلاسه ایله نه کړې او خپل عفت ئې وساتی داخالص مونږ ته دغیرت اومړانی اوتوری اوپښتګلوی- درس دی. اومونږ ته دا اینې چه باید په هیڅ حال کښې که څه هم بې وزلی اولږ یو خپل غیرت اوپښتو دلاسه ونه باسو، اویه نړه تووه خپل ژوند ون و ګړواوخپل ناموس او وطن وساتو ، او تل زړه ور اویه اتفاق و اوسو، خوشحال خان توریالی هم دا وصیت کوی :

که اسمان دی دزمری په خوله کی ورکه

د زمری په خوله کی مه ږیږده همت

بنادی اوبیو داکازوی اولور سره کیدل،اودوازه یه‌یوه. کور کښې لوی شوی اوږد بښتی مینه‌ئی دکو چنیوالی خفه یه‌زړه کښې وه -یوه‌ورځ چه دوازه خښکاره ته یه کوټه و کوږی تللی وه، بنادی چه دبیبو مخ ته وکتل ، ددی‌مینی‌ئی دزړه دصبرو دانی وزانه کړه خو له ئی لحنی وغوښتله، بیبو چه پښتنه نشکیالی پیښه‌وه، اوخپل‌پښتنی پت‌اوتا هوش ډیر پر گران‌و، یه‌خه الفاظو بنادی‌خان‌ته‌جواب ورکوی :

چه دابنادی هلك ومایې تل او دې خری

اوس چه دابنادی رالوی شوتو دماغواړی خولگی

دلته مینه او پښتنواله سره راغله ! معلومه ده چه دپښتنوالی احساسات ټوهرځه غالب‌دی، بیبو خوهم پر بنادی مینه‌وه منگردلته دپښتنوالی اوپاك‌لمنی او خپل عفت‌اوپاکی یه‌حجاب کښې وپټله شوه،لحان‌ئې تسلیم‌نه کړې. اوبنادی‌خان هم‌دډیرتانې اوښفورزه سب‌ه‌ښه پرښیول‌ولات ته‌ولاړ، دوازو دمینی‌او پیلتون‌سره لمبه‌پرخانو قوله کړه اودپښتنوالی پیغور ئی‌قبول‌نه کړی،خو په‌اخر کښې دوازه پرخه پهیرمړه اوزهره چاودی شوی دی .

موسی‌خان اوگلمکی هم‌داکازوی اولور سره کیدل‌او دوازه سره‌مینه‌لرلو یو ناه‌ئی زړوله سره یا یللی‌وه، اومورویلار دوازه یه‌نکاح سره ورکړی‌وه - مګر ځنه چه‌موسی‌خان پر گوډ اوو سپیلی گلمکی یه‌زوره‌بوتله - وگوری! چه‌ترمرګ گلمکی دسپیو من ورته کړې اوهغه‌سپینی لاس لحنی ومښت‌اوترپایه یه‌ځې داورته ویل :

که توزن دی داسپیل‌دووس توزن نه‌ی

چه‌موسی‌پر دنیویه سپینه‌پر مالی‌مړه‌سره‌ان

خو یه‌ډای کښې ددې‌هم‌دموسی‌خان پر قبر زهر‌موچاوده مړه‌سوله .

هدغه‌رنگه‌مومن‌خان اوشیرینو یلرویه‌نکاح سره ورکړی اودوی هم [illegible] مینان‌وه ،چه‌دمومن اوشیرینو‌یلرونه مړه شول ،اوشیرینو خپل وروڼه [illegible] اومومن‌خان دا کازوی کیډی‌لحنی وگرزوله یه‌لاسونو [illegible] سره مرکښو کړی‌ښکاره ، سره‌لدې چه‌ښایلی یهوان وه [illegible] یه‌وخت کښې خه‌سوال وجواب سره‌کوی [illegible]

[illegible]

هغه وچه مومن خان هندوستان ته ولاړ ، اوهلته ئې دمغلو په سلطنت کښې یوه توره او مړانه وکړه اودمغلو پاچا خپله لور ددده دمړانې په عوض کښې ده ته ورکړه ، اوده تر پایه لاس و رنه و ډې اونه ئې دهندوستان وبلې بڅې ته و کتل دواړو تر مرګه خپل پت اوپښتنواله اووفاوساتله، اوخپل عهدلې مات نه کړ په خپله پښتو اوقول تپنګ ودریدل .

همدغه رنګه جلات خان اوشمایله چه شمایله ئې محبوبه وه ، اوپه بلخ کښې دملامیرو په مسجد کښې طالب و ، دملامیر لور حجری ته ورغله چه زه دی کوم پرتامینه یم ، منګر دی دمخه لا خبر ووچه دارالحی نوپې سر په لاری کښې ورته وتلمه چه زه پک یم بوی می لحی، یه دی چم دپښتنوالی عفت اوغیرت خوندی کړ اودبدوخخه ئې لحان وژغوری .

شهو چه ددلی محبوبه وه ، اومین ئې ا کبر باچا بندی کړی وو، شهو پسی ولاړه ، غوښت ئې چه خپل مین راخلاس کړی یاداهم ورسره مړه شی. هر کله چه داپه سینه کښې په کښتی کښې کښینسته داخو دیره نه ایسته وه اوپه تورستر گی مشهوره وه، دکښتی وان خوښه شوله، کښتی ئې دګدر خخه چپه کړله زړه ئې وچه وئې تپتوی. شهو په پوه شوله ، وګوری ا شهو دلاس وښې اوبا هو کان په لرمی سره ور کړه او کښتی وان ته ئې وویل چه دغه دلاس باهومی و ا خله ز ه پښتنه یم چپ نظر له منځه وباسه کښتی چپه مه پایه :

کښتی وانه کښتی سمه یر ګدر با سه
دادلاس باهومی واخله کښتی وانه چپ نظر له منځه باسه

پانو دعلی بیګ مینه اومحبوبه وه، علی بیګ هندوستان ته په تجارت پسی تللی و، معصوم خان چه دهغه وطن مشر اوخان و. خوك وایی باچا، شاپانو ئې لیدلی اوخوښه شوې وه غوښت ئې چه په غیر مشروع لار سره ئې کورته بوزی، منګر داخلمی پښتنه وه، خوعمر ئې معصوم خان په پهانو اوپلمو غولاوه، خان ئې ساتی اویه علی بیګ پسی ئې خطونه اوحالونه استول چه ژر راشه :

علی بیګه تاته استوم حالونه
نه یه دې میاشت کښې رانه غلی معصوم خان دی یه باغ ګډایسته مالونه
علی بیګه تاته استوم چټی.
نه یه دې میاشت کښې رانه غلې تورد کن اړه یه درسمه بندی.

خوهغه وچه علی بیګ وخنډیدی. تر خپلې مدې واوښت ، معصوم خان زور ورسره کاوه شاپانو مجبوره شوله بهانه اوپلمه هم پرو دربدله ـ معصوم خان لی په هنر کورته ننووست او پانو پښتنې داسی کارورسره و کړې لکه تانو پښتنې چه دسهلی سره و کړې تکر تکر ئې کړې.

مابی دظریف خان مینه وه، دواړو دخپلې پښتنوالی اوخپل عفت او ناموس داری دساتله

دپاره د خدری چه دظریف اکاو ، څه خواری پرخانو ټیری کړلې ؟ او سینه مایی زده بودی شوله دظریف‌خان پریت ناسته وه .

کل بشره چه دملاعباس چه متخلص‌به‌طالب‌جان سره‌و مینه‌ئې وه‌تاسی ددوی قصه واوری اووئې گوری‌چه دوی دپښتو دپښتنگلوی به‌ساته کښې څه‌شاه کاری گړی دی اوخه دطبقا نه غمونه‌ئې پرخانو په‌دې باره‌کښې ودی دی ؟

دقطب‌خان اونازونکل اودخویشکیار اوشاتریني نکل به‌هم ځینو اروبدلی وی دادم خان نکل خوهرچا اروبدلی دی ـ اوددفندر اومیرانکل‌چه نا دواړه دحمید ماشو خیل به وخت کښې وه (۱) البته چاو چابه اروبدلی‌وی یابه‌ئې نه‌وی‌اروبدلی، دافغانه دملګرتیا او صداقت لامځه دونه‌دپښتو به طبیعت کښې موټرده چه‌به مطلقی اروبدو سره دژوبدونکی به ستر‌گو کښې اوښکی دمرغلرو پشان څرګندیږی ، دادوه زښتی‌ملګری او صادقان دواړه یوبل به مدارا کښې زهره چاودی اومړه‌دی ـ دفاندر دمیرا‌بدای اوښتانه کښې دغه‌ری ژړاخبره دستر ګو سپین شته اوپسی روندشوی دی ـ فندرلوی زر دست‌اد یې هم وچه پولوی دیوانګي اوس هم به‌پښتو ټوله کښې شته، به‌دیوان کښې‌فندر دغه‌ری څرګنده‌ده اوس‌ری به کښې دخیل سره سره دمیرانوم سم یادوی ـ لکه افسانه چه‌ئې مؤثره‌ده دیوانګي هم دغسې مؤثردی اوتعمیی اومحبت به‌جامه کښې ښښتوډی‌ده ـ ده‌دیوان‌دریښو‌اوافغانی [illegible]

د نکل نور

[illegible]

د د یوان ریښی

[illegible]

د [illegible] نکل

[illegible]

د یوان نکل

[illegible]

(۱) فضل دسپین [illegible]

د تکل نـاره

که سپینی سپینی سپوږمۍ سپینی احوال می یوسه دیارتر مینی
پر میرا جان می سلام ووایه قلندر خوری وا د زړګی وینی

لنډه داچه دا افسانې ګرده ما تولی کړی دی ـ د فتح خان ورا بیا ـ جلات خان و شمایله ـ موسی خان او ولیجان ـ شادی اوبیبو ـ مؤمن خان او شیرینو افسانې دملی هنداری په لمړی جلد کښې چاپ اوطبع شوی دی که حاجت وی هلته دی وګتلی شی ـ اودا نوری افسانې لکه د طالب جان افسانه ـ دلی اوشهو، قطب خان او نازو ـ خویشکیار اوشاتریه ـ قلندر اومیرا، ظریف خان اوما بی علی بیګ اوپانډوا وخته نوری افسانې می دملی هنداری د دوهم جلد په عنوان جمع او لیکلی دی اووطبع ته اماده دی که خدای کول ژردی چه چاپ دی شی .

داوه یوه لنډه کتنه چه زمونږ پر ملی افسانو وشوه. زما په عقیده خو زمونږ ملی افسانې دملت هنداره ده، زمونږ ملی خواص اوعواطف اومشاعر په دوی کښې پټ دی، که خدای کول ژر دی چه دایتی خزانې ورووروالشی شی ! ! ! (۱)

کابل ، پښتو ټولنه ـ ۱۵ حمل ۱۳۲۲

محمد گل نوری د پښتو ټولنې د تالیف او ترجمې مدیر

---

(۱) ددې مقالې ماخذ: د کابل کالنۍ ۱۳۱۶، ۱۳۱۷ د ښاغلي زمریالی مضمون ـ د کابل ۱۱۱ مجله زماخیل مضمون ـ لمړی جلد پښتانه شعرا د ښاغلی حبیبی ـ ملی هنداره لمړی اودوهم جلد زماخیل تالیف، اصول التربیة وفن التدریس د مصر طبع ۱۳۴۷-۱۹۲۸ ـ لخینی زماخیل یادداشتونه ـ د آریانا مجله ۲ شماره ۱۳۲۲

مهمترین اختراعات جادیده

بنا غلی میرعلی اصغر «شعاع»

دا نشمندمعروف پاستور گفته بود : یگانه چیز یکه تلخی‌های زندگانی را ازبین میبرد وحیات پر مرارت را بزندگی باحلاوت مبدل میسازد اول کار و فیوز زحمت است

و اختراعات علمیست . را ما حظرة این ما
زیردست خیلی صحیح و ملا
اگر کشفیاتی که در
صورت میگیرد
از آنها
ملیونها
ویکاری
مگر در
اشکالات

بنا غلی میرعلی اصغر «شعاع»

ولی
زندگی
تجربت و
میکوشند
فواید

۲۵۸

اصلاع متحده کیمیا دانها و علماء مصروف تحقیقات مزید سا یتسی بوده ودر هریك لابراتور به تعداد هزار نفر متخصص کیمیا جهت کشف چیز های جدید مصروفیت دارند فعا لیت های علمی آنها بدرجهٔ شدید ومؤثر است که اینك مکتشفات ۱۹۴۰ در جنب آن کهنه و قدیمی داسته میشود . اومیگوید اگر مجبوریت های حربی رونمیداد ووضعیت محار به فشاری بردول وارد نمیکرد البته این همه اختراعات چند ماهه بایست درخلال یك قرن کامل ظهور می نمود ند. امروزهمه میکوشند وادوات مدهشهٔ تخریبی وانهدامی بروی کار می‌آورند ولی فردامکتشفات . خود هارا به ترمیم واصلاح تخریبات امروزه منحصر میسازند . »

وزارت حربیهٔ بر طانیه در این نزدیکیها چنین اعلان نمود که در هنگام صلح تعداد اختراعات سالانه بین ۱۰۰۰ و۴۰۰۰ بالغ میشود مگر تنها در ۱۹۴۱ اندازهٔ مقترحات به (۳۴۰۴۰) عدد بالغ گردید وامروز بصورت عمومی ازطرف اشخاص ماهانه ۲۰۰۰ اقتراح علمی صورت میگیرد مگر همهٔ آنها قابلیت عملی شدن را نداشته وعلماء متبحر بعد از غور و تحقیق تمام از آنها انتخابات می نمایند .

دول محور نیز دراین زمینه قدمهای متین وسریعی برداشته وخاصتاً سایتس حربی آنها پیشرفت شایانی نموده است . در تانك ها،طیاره ها ، جهاز ها و تحت‌البحریها ابتکا رات عجیبی نموده وتاحد ممکن ساحهٔ فعالیت های علمی خودرا توسعه داده اند . کنون خبر بعضی از مهمترین و جدید ترین مخترعات دول مختلفهٔ عالم را از منابع متعدده تحصیل نموده واینك جهت مزید اطلاع قارئین محترم با کمال ایجاز واختصارعرضه میداریم .

جهازجنگی فضائی

طیارهٔ بمب افگن نوع جدید مارتن‌مارس که‌قوای بحری امریکا آن‌رابنام (جهازجنگی‌فضائی)

یادمیکند ازجملهٔ بزرگترین کشتی های طیاراست که تابحال ساخته شده . در ۱ گست ـ ۱۹۴۰ چوکات واساس جهاز مذکور تحت نظارت بحریه امریکا نهاده شد . درجولائی ۱۹۴۱ بالهای آن بوزن ۲۰۰۰۰۰ پاوند دربدنهٔ جهاز نصب گردید . در ۸ سپتامبر برای ۵ روز تجربه پروازامتحانی آن با گذاردن نصف یك ملیون پاوند وزن بربالهای آن صورت گرفت واینك در ۱۹۴۲ از آن عملاً درمیدانهای جنگ استفاده نمودند. طول این طیاره ۱۷۰ فت وعرض بالها ازیك گوشه الی گوشهٔ دیگر ۲۰۰ فت و اگر طیاره به دم ایستاده شود بالهای آن اززمین برابر یك عمارت بیست منزله بلند خواهد بود . عملهٔ آن میتوانند که در وسط بال آن قدم زده وهوا خوری نمایند. انجن آن دارای ۸۰۰۰ قوهٔ اسپ بوده و بر علاوهٔ اطاق افسران اطاق جداگانهٔ برای تفریح وتنفس درآن تهیه شده وموضع میز افسر بزرگ درحصهٔ بینی طیاره میباشد واو برعلاوه اطاق جداگانهٔ هم برای خود دارد . دربین بدنهٔ طیاره دو اطاق "ضعاء خوری ، دوحمام شاور دار بنظر می آید عملهٔ آن از ۱۱ نفر مرکب میباشد . این طیاره (۱۵۰) عسکر را با لوازم واسلحهٔ آنها انتقال داده میتواند . طیارهٔ مذکور باخود موتور بوت ها داشته و عسکر با یسکل دار با توپهای سبك وتوپهای ضد تانك بواسطهٔ آن مسافت میتوانند این جهاز قادر است که از امریکا به اروپا پرواز نموده و درحالیکه در راه هیچ توقف نکند پس به امریکا مراجعت نماید .

تعیین طیاره درعقب پردهٔ دمدوغبار

ارونگ ولف امریکائی آلهٔ بسیار دقیق وحساسی اختراع نموده است که ذریعهٔ آن طیارات حمله آورها از فاصله خیلی دور معلوم میکند این آله در مقابل شعاع سریع مدیدالتاثیر است ، شعاع مذکور از محرك وانبوب طیاره تابش میکند واگر چه خواص آن مانند خواص اشعهٔ مرئیست ولی امواج آن طویل بوده وچشم آن را دیده نمیتواند . چون این شعاع غبار ودمه را میشکافد لذا بذریعهٔ آلهٔ پذیرنده معلوم شده وبذریعه موقعیت طیاره در فضا تعیین میگردد .

قیمت و اهمیت انسانرا فوری مورد هوا خنده قرار میده زیرا در بالا امواج متحرك دیده میشوند ومرواربد درعمق یافت میشود . «اوتوفون لایکسنر»

حرارت در ۶۰ درجه تحت صفر

بعضا هوا با زان به‌مقامات بسیار بلند ی پرواز میکنند وبرای اینکه‌درمقامات موصوفه سردی فوق‌العاده آنهارا تکلیف ندهد لباس چرمی وپوست گوسفند دربرمی‌نمایند . درین اواخر طوری که درین فوتو ملاحظه‌می‌نما ئید لباس مذ کور را ذریعهٔ جریان برق وحرارت آن گرم نگاه داشته ودر نتیجهٔ حرارت‌بدن‌را طوریکه لازم است حفظ‌میکنند. ازخصوصیات لباس مذ کور یکی آنست که‌وزن آن نسبت به لباس معمولی بسیار کم فرق داشته ومانع فعالیت‌هوابازان هم‌نمیگردد.این‌لباس درسردی ۶۰ درجه تحت صفر (میزان‌الحرارهٔ فارنهیت) پوشندهٔ خودرا گرم میسازد .

طریقهٔ جدیده برای گل کردن بمب های محترقه

سر کردهٔ‌بتالیون‌اطفائیهٔ‌لاس‌انجیلس به اسم جیمس ال دانکس بجهت گل کردن بمب های آتش افروز مگنیشیم‌دار ابتکار خوبی‌نموده‌وصرف در مدت نیم دقیقه میتواند که‌شعلهٔ‌بمب راسردوخاموش گرداند . کیلاه‌مخروطی‌شکلی که دراین فوتو ملاحظه میشود آب‌را بر روی آتش افگنده‌وآن‌را خاموش‌میسازد ودرعین حال اشتعال مگنشیم رامانع میگردد .

طیارهٔ بدون پروانه

در ایطالیا جدیداً طیارهٔ ساخته اند که باسم (سی-سی نمبر ۲) یاد میشود . در این طیاره برای دونفر پشت هم‌موضع تهیه کرده‌اند

بالهای آن پست بوده و یکشاه پر در پشت آن نصب نموده اند. این طیاره دارای خصوصیات دیگری هم بوده و وزن آن به (۱۱۰۰) پاوند بالغ میگردد. هنوز راجع به پرواز آن پرش های امتحانی بعمل می آید سرعت رفتار آن فی ساعت ۱۳۰ میل است و موتور آن را طوری ساخته‌اند که بدون پروانه بحرکت افتیده وقوهٔ پیش راندن در آن تولید میشود و در نتیجه طیاره بهوا برمی آید.

تانک‌های جدید مواد سوخت

دراین اواخر تانکهای مواد سوخت طیاره را ازمشتقات رابرو پنبو فورم کاشیک به تانک های الومینی در مقابل گلوله مقاومت میتوانند اختراع نموده اند . دراین فوتو اثرات گلولهٔ ماشین گن را در تانک الومینی بطرف چپ و تانک جدید بجانب راست ملاحظه میفرمائید . این تانک در هنگام فیر مشتعل نمیشود و در وقت بر گردن و برداشتن صدمه بالنبی بآن نمیرسد .

تحت البحری دو نفری

جدیداً درجرمن تحت البحری عجیب دونفری اختراع نموده اند که خیلی مورد استفادهٔ بحری قرارگرفته است . این تحت البحری در عمق آب فرو نمیرود بلکه قسمهٔ خیلی کم

ازسطح آب حرکت میکند سرعت رفتار آن فی ساعت ۲۴ نات (میل مخصوص بحری) بوده وجاپانیها مخصوصا درمحاربات بحرالکاهل وپرل‌هاربر ازآن استفاده نموده اند .

کشتی جدید نجات

وزارت بحری انگلستان درین او اخر اعلان نمود که برای نجات اشخاص وعملهٔ جهاز هائیکه مورد تعرض تارپید وی تحت‌البحری قرار می‌یابند کشتی نجاتی اختراع شده است این کشتی باموتورهای پترولی مجهز بوده وبرای ۳۳ ساعت پترول باخود داشته ومیتواند که دراین مدت فاصلهٔ ۲۰۰ میل راطی نماید . خصوصیات دیگر این کشتی تابحال معلوم نبوده واز همه آله های نجات فوقیت دارد .

آدم فایر پروف

برای عملهٔ اطفائیه وآنهائیکه جهت نجات اشخاص وسامان باید ازمیان آتش عبور کنند یك نوع لباس مخصوصی برنگ خاکی ازپنبهٔ سنگی اختراع نموده اند این لباس تمام وجود را پوشانده وآتش آنرا سوختانده نمیتواند. برعلاوه لباس مذکور خیلی سبك بوده وتمام اعضای بدن را احاطه مینماید و دارای کلاه مخصوصی میباشد که در موقع ضرورت روی انسان را هم پوشانده و بحیث خود کار میدهد .

تفنگ جدید استرالیائی

در استرالیا تفنگی اختراع نموده اند که به اسم (اون گن) یادشده وازجملهٔ بهترین ماشین گن‌های سبك بشمار میرود . این ماشین گن ازشانه ویا تهیگاه فیر گردیده و درسه لحظه

می‌قطار کارتوس ازخود بیرون میکند. وزن آن $10\frac{1}{2}$ پاوند است و بصورت اتوماتیکی وباحرکت ماشه فیر میشود . مخترع آن جوان ۲۷ ساله ایست به اسم ایویلن اون .

لوکوموتیف ضدآتش

برای گل کردن آتش‌ها وحریق انجن مخصوصی در راه ریل تهیه کرده‌اند که بذریعهٔ آن چندین واگون به استقامت راه ریل حرکت نموده ودر هر واگون تانکهائی به گنجائش وظرفیت ۲۲۰۰ گیلن آب تهیه نموده اند.

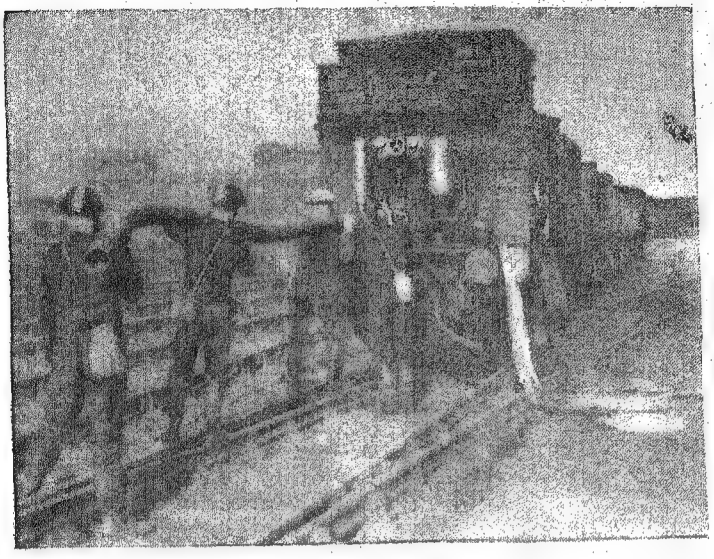

در صورت وقوع حریق با سرعت هرچه تمامتری از آن استفاده نموده ودر هنگام بجریان افتیدن انجن لوله آب داخل تانکها شده وبه این ذریعه در اطفای آتش میکوشند.

درفرتوی فوق لوکوموتیف مذکوررا بالوله‌های آب آن ملاحظه می‌نمائید.

گرامافون های جنگی مخفی

در برطانیه آلهٔ اختراع نموده اند و اسم سنگر وفون که یکی از مخترعات مهم جنگ امروزی بشمار میرود باختصار آن تذریعه صورت گرفته است. ضمن بیان ارکان و اجزای گرامافون یا وجودی که در ساختن آن بکار برده میشود از متعلقات رزمی و فونوگراف آن صحبت نموده وهم چند عکسهای مصوری که در اختیار آن مدیر دارد چاپ میشود تا از روی آنها خوانندگان محترم طرز استعمال سنگر وفون را بفهمند. سنگر وفون برای تعلیم بعضی از قشون بین مورد استفاده قرار داده شده ودراثر مساعی دیپارتمنت انجنیری ساخته و پرداخته گردیده و بمعرض تهیه شده واز فلم بهتر میتواند بصدای رسا و روشن تعلیم داده میشود. تفصیلات دیگر پیرامون خصوصیات سنگر وفون معلومات بیشتری داده خواهد شد. ارکان گرامافون

گراموفون در برطانیه بمسائل حربی وپیشرفت امور جنگ بیشتر تعلق دارد . چنا نچه فعلا تعلیمات قوای هوائی ا غلبا ذر یعهٔ ریکارد گراموفون صورت میگیرد . مثلا قبل از پر و ا ز صد ای طیاره را ذریعهٔ ریکارد بهگوش هوا بازان آشنامیسازند وهم چنان ازآوازماشین گن ، صدای گلوله های توپ به قطرهای مختلف وبسا آوازهای عسکری دیگرریکارد ها تهیه نموده وبه این طریق متعلمین هوابازی را درس میدهند .

ماشین‌های دستی برای محافظهٔ مجرو حین

برا ی بهوش آور دن وتنفس دادن مصنوعی اشخا صیکه درمیدان جنگ بهنسبت حملات هوائی بیهوش شده وتنفس آنها بند گردیده باشد آلهٔ دستی اختر ع نموده اند . حجم وشکـل این ماشین به گرا مو فون پیشترشباهت داشته و وزن آن به‌سی پاو با لـغ میگردد . در داخل آن از ریگ صحرای لیبیا استفا ده نموده و آن را طوری ساخته اند که حشرات وحیو ا نـات مو ذی دران داخل‌شده نمیتواند . درهوای گرم این ماشین‌برای اشخاش بیهوش فوائد ز یادی ر سانده و اندا زهٔ تبخیر وجود آنها را معلوم میکند . فعلا یك تعداد زیـادی ازاین ماشین دربین ستد های متحرض و مدافع قوای فضائی توزیع شده است .

هم ماسك وهم لود سپیکر

یکی ازعلمای هنگری ماسك ضدغازی اختر اع نموده است که دا رای یك مکروفون میباشد ولود سپیکری‌هم به‌آن

مربوط است افسر عسا کرد رهنگام تعرض فضائی وحمله ذریعهٔ غـاز زهر دار در حـا لیکه بچهرهٔ خودماسك مذکوررا پوشیده است میتواند به‌عسا کر او امرلازمه صادرنماید . عکس بالاماسك مذکوررا بامکروفون ولودسپیکر نشان میدهد.

با گستاخی ، دیدم در الی ، استهزاء وتمسخر خود نجیب ترین دارا لی همجنسان خود را نابود مکن .
« کینگس لی »

اختراع مخوف حربی

درین تصویر آلهٔ جدیدهٔ آتش افروزی را ملاحظه می‌نمائید که به‌عوض بمب‌های محترقه بکارمیرود بقسمی که صفحهٔ کوچک فلزی آن خاصیت وقوای احتراقیهٔ شدیدی دارد واطراف آن را

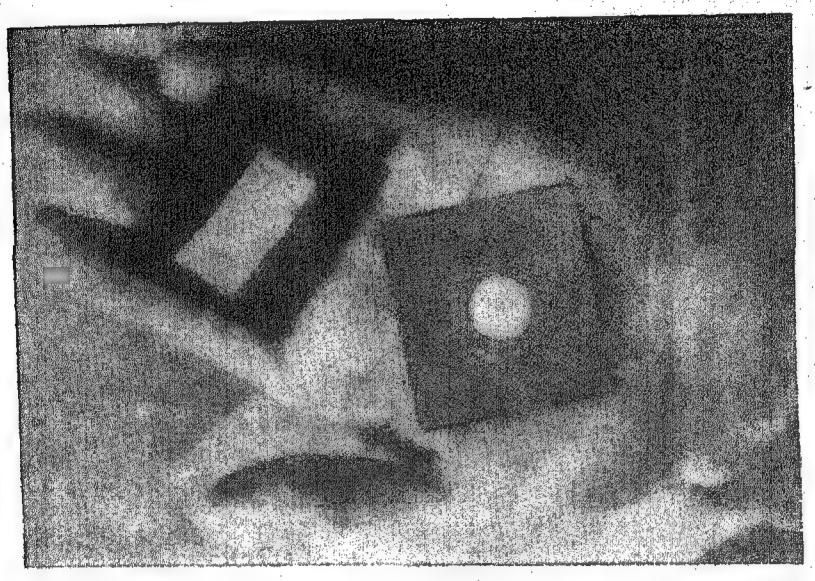

یک‌نوع پشم مخصوص فراگرفته است صفحهٔ فلزی چون تحت تاثیر اکسیجن وشعاع آفتاب واقع میشود مشتعل میگردد آتشی که بذریعهٔ آن روشن میشود روزی خاموش‌نشده ونسبت بمب‌های محترقهٔ معروف تاثیر آن شدیدتر است .

مدهشترین بمب دنیا

[illegible] مخترع معروف امریکا ومتخصص بمب‌سازی آن دولت در اطراف ساختمان یک بمب جدید مصروف تحقیقات میباشد طوری که گفته‌اند بمب جدید او میتواند بشعاع مساحت وابعاد تقریباً نصف ایالت تگزاس تمام موجودات وجاندارانش را زمین میزند .

تاریخ و انسان

یکی از مهمترین آموزشهای تاریخ این است که انسان را با عمل خود تاریخ روی این تاریخ انسان برای خود نام نیک یا ننگ می‌گذارد و تاریخ را بطرف هدف درمیان آب

بحرکت می‌آورد. چون تاریدو بهدف اصابت میکند انسان نیز پارچه پارچه شده‌وازبین‌میرود . هنوز خصوصیات دیگر این اختراع معلوم نیست .

تایرهای فولادی

چون‌دراثر وضعیت حربی‌تهیهٔ تایرهای بادی‌مشکلات داردبنابرآن در برطانیه برای امور کشاورزی تایرهای فولادی‌به‌قطر۳ فت که‌روی آن‌را به‌عرض ٦ـ انچ رابر پوشانده است ایجادنمودند .بذریعهٔ نصب فنرهای مارپیچ درحدود میلهٔ تایر های مذکور ازوقوع تکانها هم جلوگیری نموده‌اند. تایرهای مذکور درامورزراعت اینک مورد استفادهٔ دها قین قرار یافته وسرعت رفتار آنهافی‌ساعت از۱۰ الی۱۵ میل میباشد .

معلوم نمودن‌طوفان هوائی ذریعهٔ رادیو

دردارالفنون فلوریداراجع‌به‌طوفان های هوائی که‌درمدار انقلابی رومیدهد تحقیقات علمی نموده‌وبالاخره‌به‌این‌نتیجه‌رسیده‌اند که‌اگرطوفان‌فضائی موجب‌رعدوبرق گردد ستیشن‌های آخذهٔ رادیو به‌اصول‌جدیدهٔ که‌تعین نموده‌اند میتواند موقعیت‌حدوث طوفان رامعلوم کرده وهم چنان اندازهٔ‌سرعت‌وسمت حرکت آن‌رامشخص کند. اگرطریقه جدید آنهاعمومیت حاصل نماید آن‌وقت ستیشن‌های رادیوی خودرا بصورت بهتری ازصدمهٔ رعدوبرق حفظ‌خواهند نمود .

حمام متحرك

درین اواخر انجمن امریکائی موسوم به (انجمن اعانهٔ جنگ برای برطانیه) حمامهای متحرکی که ذریعه‌عراده ازجائی بجائی انتقال‌داده میشوندتهیه کرده‌اند عرادهٔ مخصوص این‌حمام دائما به‌طرف رستوران‌ها،مکاتب‌ومقامات دیگری که‌مورد اصابت‌بمب واقع‌شده‌اند در حرکت بوده وبه‌اعانت وکمک‌اطفال واشخاص مصروف میباشد.دراین‌عمویر پرستارآب جوش را ازیك ظرف ۸۰ گیلنی‌تحصیل نموده وذریعهٔ آن‌لباس اطفال وخود آنهارا شست وشو میدهد .

ماشین جدید زراعتی

برای زرع کرم ماشین جدیدی اختراع نموده اند که درظرف یك دقیقه دوصد عدد کرم را کاشت می نماید . صورت کاشت آن این طوراست که یك تراکتوریك ماشین کوچکی که عیناً مانند انسان کار میکند نصب شده ودرین ماشین آلهٔ مخصوصی وجوددارد که زمین را حفر نموده و کرم را درین آن میگذارد . درعین حال بذریهٔ دوعراده اطراف موضع زرع شده خوب سخت شده وازیك تانك که ٤٠ گیلن آب درآن موجود میباشد بصورت اتوماتیکی دراطراف آن آب پاش داده میشود. ازاین ماشین برای زرع کچالو، کاهو ، پیاز، تره، لبلبو، توت فرنگی وبادنجان رومی هم کار میگیرند.

کانکریت جدید

مستر تی، اف تاش کانکریتی اختراع نموده است که از کان کریت معروف سبکتر بوده ودارای یك مقدار خاك اره هم میباشد فعلا در یکی از کارخانه های زراعت

[illegible]

[illegible]

[illegible]

این آله عموماً حصص فلزی ماشین‌هارا درداخل تانك پارافین فرومیبرد تداین عمل موجب میگردید تاپارافین کثیف گردد وبرای پاك کردن وفلترنمودن پارافین به‌مشکلات بر میخورد نه، بجهت پاك کردن پرزهای فلزی اولاً آنهارا برروی یك‌میزسوراخ دارمیگذارند وذریعهٔ این آله آن‌راپاك‌میکنند پارافین‌ذریعهٔ سوراخ‌هادرداخل‌میزرفته ودرآن‌جاتصفیه شده‌وبعد کاملاً بصورت فلترشده داخل تانك پارافین میگردد وازضیاع آن‌جلوگیری‌بعمل‌می آید.

تاثیر حوادث آفتاب

ازتحقیقات علمی که‌دررصد خانه‌هابعمل آورده‌اندچنین کشف شده که‌تشکیل یك‌دائره ونقطهٔ که‌فعلاً درروی‌قرص خور شید بنظرمی آیداز ۱۹۳۳ شروع گردیده ودر ۱۹۳۷ به منتهای شدت‌خودرسیده‌بوددر ۱۹۳۸ هم‌بهمان حال باقی‌مانده وبعد از آن متدرجاً رو به انحطاط گذارد ودر ۱۹۴۳ و۱۹۴۴ به‌منتهای کوچکی‌وپستی خودخواهد رسید.

عوارض شمسی برزمین تاثیرات بسیاربزرگی دارد مثلا در۲جون ۱۹۳۷ برروی آفتاب یك‌بر جستگی که‌مرکز آن ۱۶۷۰۰۰ میل‌وارتفاع آن ۸۵۰۰۰ میل بود تشکیل گردید وبرای ۳روز این‌وضعیت باقی ماند وبعدازآن دفعتاً در آن خرابی روداد. این وضعیت در رادیو ومخابرات رادیوئی نقصانات زیادی وارد کرده‌بود.

بریان کردن ذریعهٔ چراغ

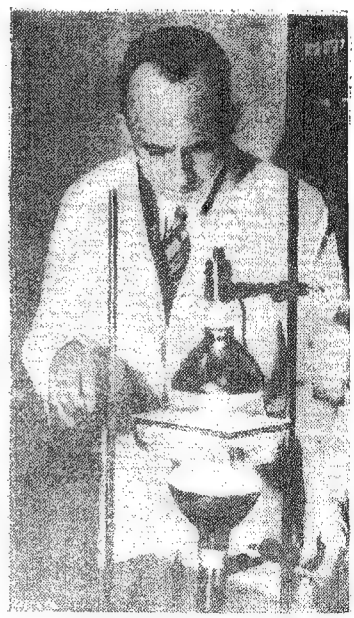

جدیداً چنان چراغهای الکتریکی اختراع نموده اند که شعاع غیر مرئی ما تحت‌شعاع‌سرخ از آن تابش میکند و چون شعاع مذکور دارای حرارت است بنابر آن ذریعهٔ آن کباب‌پخته کرده و بعضی از حبوبات را بریان‌مینمایند. اگریك‌قطعه گوشت گاورا به ضخامت یك انچ بدست آورده وبرروی صفحهٔ میزی که درمیان این دوچراغ نهاده شده بگذارند وشعاع آن‌را متوجه گوشت مذکورسازند بعد از نه‌دقیقه گوشت مذکور سرخ شده وکباب میگردد. جواری در ظرف دو دقیقه بریان شده وازهم میشکفد.

اگردروازه ها را رنگ وروغن و وارنش داده و بعد در معرض تابش این شعاع قرار بدهند بعداز ۶۷دقیقه کاملا دروازه‌ها خشك‌میشود و حال

آنکه خشك نمودن آنها ذریعهٔ جریان هوا کم از کم ۲۴ ساعت وقت بکار دارد . حرارت شعاع غیر مرئی ما تحت شعاع سرخ با حرارت شعاع آفتاب که بعد از طی ۹۰ ملیون میل فاصله در زمین میرسد خیلی شباهت بهم میرساند .

چپر کت های دو منزلهٔ دو نفری

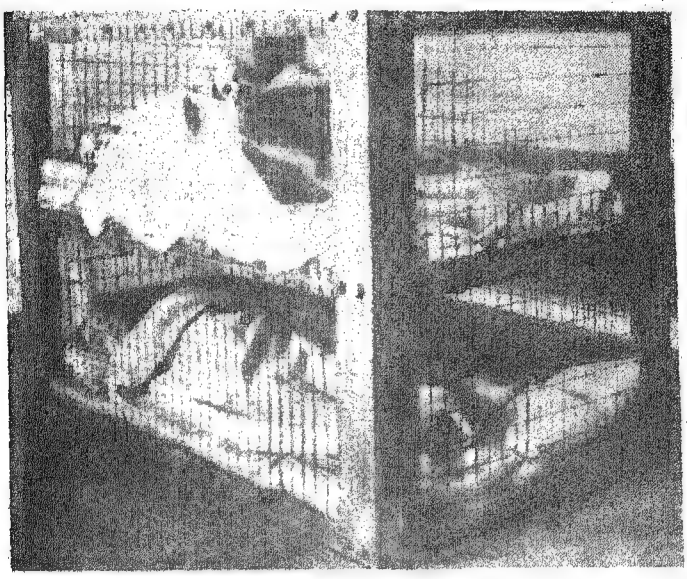

در این اواخر برای خانواده های بر طانوی که عاید ات سالیانهٔ شان بیش از ۳۵۰ پوند میباشد از طرف وزارت امنیت داخلی چپر کت های دو منزلهٔ فولادی ساخته شده و در بین فامیل ها توزیع گردیده است . چپر کت های مذکور نسبت به منزل های موجود ۴ فت و ۳ انچ بلند بوده و هر منزل گنجایش دو نفر را دارد .

رادیو های جدید قوای بحری

در این اواخر برای قوای بحری [illegible] از رادیو های [illegible] کشتی های [illegible] این رادیو ها [illegible] قوای [illegible] رادیو ها [illegible] موفقیت [illegible] رادیو ها [illegible] را [illegible]

تنویر ذریعهٔ بی سیم

علماء مصروف تجارب وتحقیقات علمی بوده ومیخواهند قوای برقی را از آفتاب تحصیل نمایند وبرعلاوه تنویر را ذریعهٔ بی‌سیم عملی گردانند چنانچه‌دراین اواخر یك گلوب برقی را ذریعهٔ‌بی سیم‌منور نموده اند . اگر تنویر ذریعهٔ بی‌سیم عمومیت حاصل کند آن‌وقت بسا مشکلات از بین برداشته خواهد شد . علماء برعلاوه مادهٔ اختراع کرده اند که در اثر آن ریشهٔ‌نباتات بصورت فوری نشو ونما می‌یابد . این ماده خبثت شش‌را داشته و نباتات بواسطهٔ آن هوارا تنفس می نمایند . این اختراع زمین های بائر وعریان را به مرغزار های سبز و خرم متحول خواهد ساخت .

ماشین جدید درو کردن کچالو

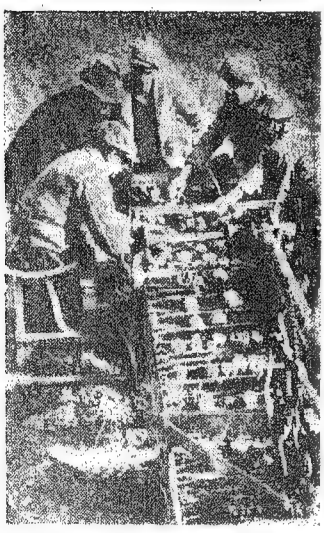

مستر گارنر و مستر موری برای درو کردن وچیدن کچالو اززمین ماشین جدیدی اختراع نموده اند وبذریعهٔ این‌ماشین دوثلث کار راکه ذریعهٔ عمله انجام می یافت تخفیف داده اند . بواسطهٔ این آله کچالو از زمین‌بلند و کنده شده و ذریعهٔ یك آلهٔ بلند کننده بر روی ماشین می آید . در گرد ماشین آدمها ایستاده اند . سپس ازاین ماشین کچالو در میان خریطه‌های مخصوصی که در آخر آن‌است افتیده‌وسنگ وخاك آن پس به‌مرکز ماشین فرستاده شده واخیراً برروی زمین می افتد .

طول باسیل تیفوئد

دراثر تحقیقات جدیدهٔ علمی‌چنین کشف نموده اند که طول باسیل تیفوئد بصورت عمومی به ۳میکرون یا $\frac{3}{25000}$ حصهٔ‌یك انچ بالغ‌میشود‌اگراین‌باسیل برابریك‌مسطرهٔ که طول‌خط آن یك‌فت‌باشدبزرگ گردد در این صورت و ازروی این نسبت طول خود مسطره باید به بیست میل‌بالغ گردد .

قدرت به‌مقاومت مرض

هنری سمنریکی از اساتذهٔ طب‌دارا لفنون کولومبیا چنین کشف‌نموده است که‌انسان‌درسن ده‌سالگی بمقابل‌مرض‌قدرت تمامی دارد وآن راازخودبابزرگترین قوت دفع‌می نماید واگر

انسان بتواند این قدرت رادر خود تاطول حیات حفظ کند درآنصور البته ممکن است تاپنجصد سال زندگانی نماید .

موتر های تهیه کنندهٔ بخار

این فوتوبکی ازموترهای تهیه کنندهٔ بخاررا باواگون آن که برای اولین مرتبه درناحیهٔ چوسك مورد امتحان وتجربه قرار یافته است نشان میدهد درحصص مشرقی لندن ازین موترفوالد زیادی گرفته وتعداد بسیاری از آنهارا بکار خواهند افگند . موضع تهیهٔ بخار دراین موترخیلی مفیدوده وبذریعهٔ آن سالانه ۸۷۵۰ گیلن تیل را میتواند حفظ و ذخیره نمایند . مادهٔ محترقه این موترذغال سنگ خالص بوده وموتر مذکور میتواند که بفاصله ۰۰ امیل بدون تحصیل دوبارهٔ سوخت حرکت نماید .

مادهٔ جدیدهٔ کشندهٔ میکروب

داکتر دوسن استادجامعهٔ کولومبیا ومعاونین آن از مادهٔ عفنه که دربدن بنیره تشکیل می یابد مادهٔ کیمیاوی کشف موده اند که است بجمیع مواد کشندهٔ جراثیم مؤثر تر و ازسلفانیلا میدومشتقات آن هزار مرتبه شدید تراست. این ماده باسم ایسیلین یاد میشود .

دوای زهر مار

در ولایت سوت دا کوتای امریکا متخصصین طبی را عقیده بر آنست که خلاصهٔ آن حسب ذیل است : اگر سگی رادوای سمی بعد ازینکه خوابیدن بولی اگر دوی سم بخورانند بعد ازین تاثیر زهر مار بسگ زنده خواهد ماند چه حین اولین هفته اولی سم دومی را باوی نموده وبنتیجه فعل هردوسم عمل میکردند . بهرحال زهر مار بسگ بمقدار بسیار کمی سریعتر داخل خون سگ شده وبنابرین سم زهر مار از داخل شدن بهر جزء بدن سگ بیشتر بود مگر چون در اثر خوردن سگ زهر مار تاثیر سم بسگ کمتر شده وبنابرین سگ بآسانی میتواند بر تاثیر زهر مار غلبه نماید . علاوه برین در آن صورت آنتی سم در خون سگ باقی میماند . درحالتیکه سگ بعد ازینکه زهر مار خورده است سم در قسمت اعظم بدن سگ منتشر شده و تاثیر زهر مار بسگ کاملا صحیح بنظر میرسد .

میدانی چه کس درحیات دوستدار خود است ؟؟ کسیکه مانند دشمن قوی ونیرومند با خویش در جدل است.
«هامر پنگ»

خواب برقی یا اصول جدید تخدیر

خواب برقی نوع جدید تخدیر است که علمای جامعهٔ شیکاگو آن را بحیوانات تجربه نموده وثابت کردند که این طریقه موارد استعمال زیادی دارد چنانچه اگر جریان برق درنخاع شوکی حیوانات صورت بگیرد برای حیوان موصوف خواب عارض شده وهوش بکلی زائل میگردد وعمل تخدیر صورت میگیرد. اهمیت این نوع تخدیر آنست که طبیب به وضعیت مخدرشدن مریض کاملاً اقتدار و سلطه دارد وحال آنکه این وضعیت دردیگر دو اهای مخدره ازقبیل کلوفورم وغیره وجودندارد. اگرچه چهل سال پیش راجع به این نوع تخدیر فکری بیان آمده ودر ۱۹۱۱ تجربه هم کرده بودند ولی بعدها به علت غیر معلومی این طریق به تعویق افتاد تا آنکه امسال در بارهٔ آن بصورت بهتر وعلمی تری داخل عمل وجدیت گردیدند.

شراب از ذغال

معادن ذغال اینک خبثیت مغارهٔ معمائی الادین رابخود گرفته است چه بسا چیزهای عجیب از آن استخراج میشود. بعد از جنگ امروزی خواهیم نگریست که عمارات از ذغال آباد شده وحتی پنجرهٔ روزنه‌ها را از آن درست خواهند کرد. درعوض سفال از ذغال ادوات وظروف آماده نموده وفرنیچر خانه با الباس نیز از آن ساخته خواهد شد. گذشته از آن ازذغال در تهیهٔ شراب تر کیبی کار خواهند گرفت. ازروی تجربه‌ها چنین ثابت شده است که قوهٔ برقیه بعد ازاین ازذغال استحصال خواهد شد.

منسوجات از نبات بحری

طبق اطلاع تازهٔ که از برطانیه داده شده است ازیك نوع نبات بحری به اسم (سی وید) نخ مصنوعی تهیه کرده وبعد از آن منسوجات آماده می نمایند. ازنبات مذکور مادهٔ به اسم الجینك ایسد استخراج میکنند واگر این نبات خشك شود از ۲۰ الی ۳۰ فی صد آن را این ماده تشکیل میدهد. الجینك ایسد رادر ایسد دیگر حل واز آن تار مصنوعی محکم ومتین بدست می آرند. ازخصوصیات این تار مصنوعی یکی آنست که قابلیت احتراق راندارد واگر آن را به پترول آغشته نموده وبعد در بدهند در آن صورت پترول درخواهد گرفت ولی اصل لباس بحال خود باقی خواهد ماند. برای خانم‌ها هم ازین ماده لباس درست میکنند. طبیعی است این اختراع اهمیت بسیار بزرگی داشته ودرعالم منسوجات تحول بزرگی بروی کار خواهد آورد. خوبی دیگر آن این است که تهیهٔ آن نسبت به دیگر تارهای مصنوعی ارزان تر تمام میشود

طلا از گندم

یکی از اختراعات خیلی مهمی که دراین اواخر رو داده همانا طریقهٔ جدید استخراج طلا از گندم است. راجع به اختراع مذکور صرف اینقدر گفته شده است که کاه قطع شدهٔ گندم را برای

۲۴ ساعت در آب ترمیکنند کفی که ازین آب پیدا میشود دارای مقداری طلامیباشد. سپس آن را باصول مخصوصه تجزیه نموده ودرنتیجه طلابدست می آرند.

سرش از استخوان

درین روزها در برطانیه نمیگذارند که استخوان ها را بخاك دفن نمایند بلکه ازدهن دکان نصاب ها وخانه ها استخوان را جمع کرده واز آن سرش مخصوصی تهیه میکنند که در صنعت طیاره سازی موارد استعمال زیادی دارد وهم چنان برای بمب های شدید الا نفلاق ازاستخوان نایترو گلسرین استحصال میکنند. ازسرش مذکور درخیاره ها، فیوزبمب ها استفاده های زیادی می نمایند.

چای جوش از پورسلین

دربرطانیه چایجوش های چینی برقی تازه اختراع نموده وازآن فوائد زیادی بدست می آرند. مردم به چایجوش برقی ضرورت واحتیاج تمامی داشته وچایجوش های جدیده نسبت به چایجوش های فلزی بیشتر توسعه حاصل کرده است این ظرف گنجایش ۳ پنت آب را داشته وازخاك چینی ذریعهٔ قالب های مخصوص آماده میشود. اولا ظرف موصوف را در کور های مخصوص کوزه گری حرارت میدهند تارنگ آن قبلی تبدیل گردد بعد به کور های مخصوص دیگر آن را بحرارت خیلی زیاد پخته میکنند وسپس به اصول مخصوصه اسباب وسامان برقی را به آن نصب می نمایند. امروز ادوات وظروف چینی وسنگی موارد استعمال زیادی پیدا کرده وآن هارا باصول مختلفه محکم میسازند تا کار فولاد را بدهند.

کاغذ از باس

[illegible] کاغذ درست نموده [illegible] کاغذ [illegible] ۱۰۰۰۰۰۰ [illegible] ۱۹۳۸ و ۱۹۳۹ [illegible] ۲۰۰۰۰۰۰ [illegible] جنگل های آن [illegible] ۲۵۰۰۰ [illegible]

انسان باید هروز به‌محاکمهٔ خودبپردازد واگرگناهی کرده است فوری ازخویش انتقام بکشد.
« سینیکا »

چوب درشت ۱۰۰۰۰۰ ملیون مکعب فت چوب اره‌شده به‌مصرف میرسدوحال آنکه نموی درخت ها درجنگل سالانه ۷۰۰۰ ملیون مکعب فت میباشد ازروی‌این حساب درظرف مدت بسیار کوتاهی جنگل‌ها بکلی ازبین خواهدرفت اینک‌درآینده ذخیرهٔ بسیار بزرگ مصرف کاغذ درخت ها وجنگل های بانس میباشد چه جنگل های مذکور بسیار به سرعت نشو ونما می‌یابد . یک‌ساق درخت بانس در۲۴ ساعت به‌اندازهٔ ۹ ـ انچ بلندمیشود .

الکل از کچالو

درین‌اواخر ازجاپان این‌خبر برادکاست گردید : « به‌نسبت قلت‌پترول مناقلات ذریعهٔ موتر دچارمشکلات گردیده وحکومت جاپان برای‌اینکه‌مشکل قلت‌پترول راازبین‌بردارد فعلاً مصروف تحقیقات وتجربه های‌علمی بوده ومیخواهد ازرابر پترول استخراج کند » دوروزبعد رادیوی بتاویا چنین اعلان کرد : « علما ومتخصصین کوشش دارند تاازیک نوع کچالوی شیرین الکل استخراج نمایند برای عملی ساختن این نظریه فعلا درچندین تصفیه خانهٔ شکر مصر و ف امتحان وتجربه میباشند » .

سپرت موتر از سنگ رس

فعلا دراسترالیاازمیدانهای وسیعهٔ سنگ شیل (نوعی ازسنگ که باخاک رس مخلوط بوده وورقه ورقه میباشد)سپرت موتر استخراج می‌نمایند .اولا سنگ‌های‌مذکوررا خوب خورد نموده وبعد ذریعهٔ حرارت فوق‌العاده آن راگرم می‌نمایند دراثر این حرارت از سنگهای مذکور بخار متصاعد میگردد . این‌بخار دریک موضع مخصوص دیگرغلظت پیدا کرده ودرنتیجه به تیل خام تحول می‌یابد . سپس تیل مذکور راتصفیه کرده وبعیث سپرت موتر یاگیسولین‌از آن کار میگیرند واگرآن‌را باز تصفیه نموده ودراین خصوص توجه‌تمامی نمایند البته در انجن های جدیده هم ازآن استفاده خواهندنمود . این تیل‌را ذریعه یک‌لین پایپ که‌به‌فاصلهٔ ۳۵ میل ممتد شده است‌به استیشن راه‌ریل میرسانند .

در هر فرصتی متوجه بخود باش ببینی چه بودی ، چه هستی وچه میخواهی بشوی یا بصورت از گناهان مبرا خواهی ماند .
« زیستیان برانت »

کورنی مهم وقائع

په ۱۳۲۱ کښې

بناغلی یارمحمدخان « نظامی »

د ۱۳۲۱ کال شروشور هرمملکت ته رسیدلی، اوهیڅ ملک په یه‌دنیا کښې نه وی چه‌ددې خونړی جګړی څخه چه‌نورځ ئې په‌ټوله نړی احاطه کړیده، مامون او محفوظ پاته شوی‌وی .

بناغلی یارمحمدخان نظامی

زمونږ خوږ او ګران وطن افغانستان امیری مملکت دی چه دپاك خاوند په فضل او مرحمت اودخپلی کلکی بې طرفی اوصلح خواهی په‌سبوری کښې تراوسه ددې بلا دتاثر څخه مصئون او مامون پاته‌دی ، اوبې له هغو انسانی اونو عی تأثراتو چه زمونږ زړونه‌ئې غمجن کړی، دخدای‌په فضل زمونږ کال په آرامی تیر شوی .

ملت او حکومت دوا پو په اتفاق سره لاس یوکړی، دیوه نصب العین دپاره په کامل اتفاق دخپلو مقاصدو او مملکتی مرامونو په وړاندی یو لوبخې بخت اوسرګرمۍ دی .

اوس مونږ په دې لاندی کرښو کښې‌دشپې کال شوره اودد کړوهغه کښارښت اووقایع چه‌تر سره دوالړو په اجرا آتو کښې نشر پاتې، د تاریخ په ترتیب د شپې لاندی د بناغلو وستونکو د مطالعو دپاره لیکو :

یانواری اینوارلس

د یانوری دا یاتلسم څخه مونږ دنړی او د وړی مهمو دنیا مهمو دونو په‌ډول او د ټولګو په پرتله د کښې سیمه کړی او هر مملکت دواړی چه په خپل مملکت کښې‌دی لږی کړی او خکومتونه کړی چه‌دهغو د ګټو او مرامونو څخه ئې استفاده وکړی .

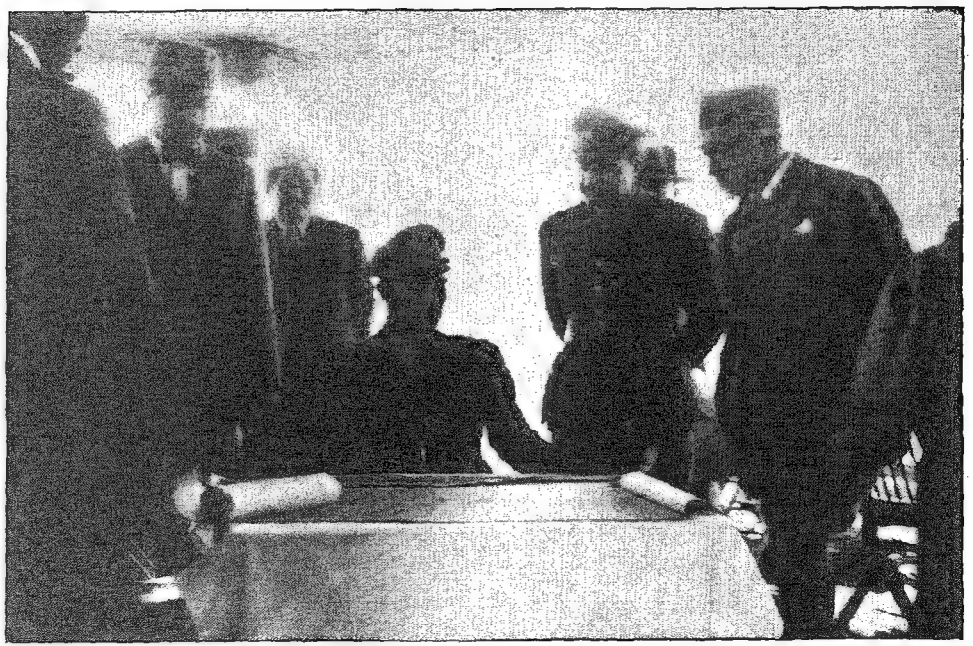

هما یونی اعلیحضرت د حبیبي د ښوونځی د نوی ودانۍ نقشه ګوری

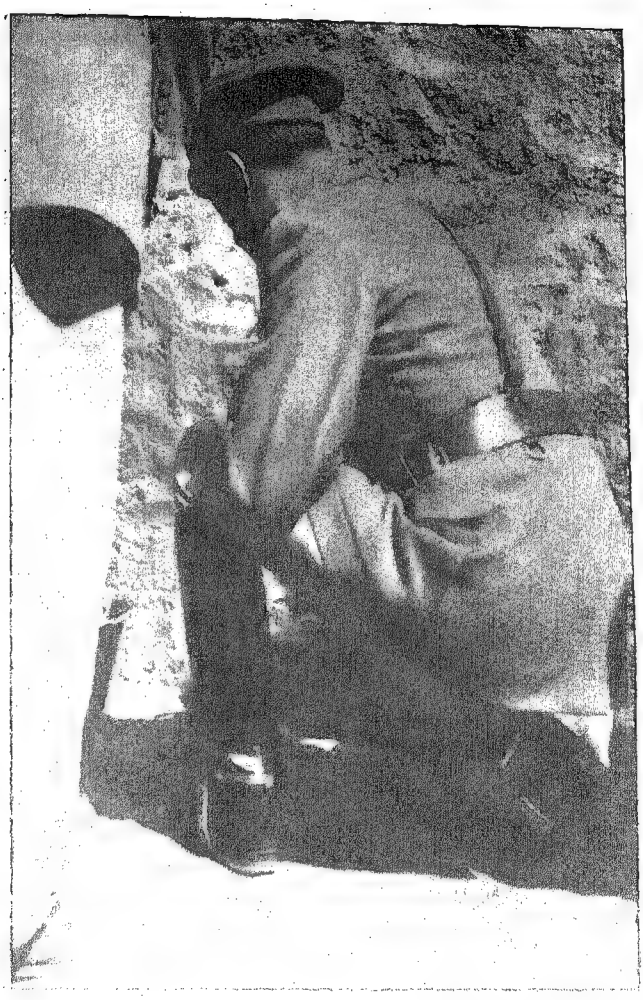

دهمدی لامله په‌دې بختوره دوره کښې چه‌دمملکت ټولې چارې داصلاح او دقیقې وارسې لاندې نیول شوی‌دی، دې کارخوانه هم‌خاصه توجه شوې ده، لکه چه هر کال دحمل په لمړۍ ورځ کښې دملوکانه اشرف‌ذات‌له‌خوادخپل‌گران ملت‌په‌عنوان‌فرمانونه صادرېږی ، اوهغوی ته په دغه فرمانونو کښې دنیالګبود کښېنولو په خواوشا کښې تاکیداوتوصیه کیږی . دادشا هانه ذات فرمانونه چه ملت‌ته په‌دې خصوص کښې توصیوی‌جنبه لری، په دې شوکلو کښې ئی‌دمملکت په‌ودانۍ اوسمسور والی‌کښې ډېر لوړ اوښه‌تاثیرونه کړی اوخلك ئی دې مهم کارته متو جه کړیدی، لکه چه مونږته معلومه شویده هر کال دنیا لګیو کښېنولو په‌وخت اونیټه کښې‌په مرکز اوولایاتو کښې په‌ملیونونو نیا لګی اښودل کیږی .

دمیلاد النبی (ص) احترام

دربیع‌الاول په ۱۲ چه دپاك نبی محمدمصطفی صلی‌الله علیه‌وسلم دمولود بختوره ورځ ده داعلیحضرت شهیدسعید (رح) دحکومت دابتداء څخه تراوسه‌پوری هر کال، ددې بختوری‌ورځی په‌مناسبت په‌سلاځانه‌کښې لوی مجلس جوړیږی، سږکال هم دتیرو کلونو په شان ددوشنبې‌په‌ورځ په۱۰ دحمل او۱۲ دربیع‌الاول په‌سلاځانه کښې مجلل ترتیبات نیول‌شوی‌و اوددې لوئی اومحترمی ورځی داحترام دپاره‌یومجلس منعقد شوچه محترمو علماؤ اوعالی‌رتبه‌مامورینو‌یکښې‌شمولیت‌درلود.

دسهار په۹بجو ج ، غ ، ج ، ا ، ا نشان والاحضرت‌اشرف‌صدراعظم صاحب هم‌ددې مجلس دشرکت دپاره تشریف راوړی‌و، لمړی‌فضیلت ماب مولوی یارمحمدخان دمولود شریف ددې مبارکې اوبختوری‌ورځی په‌اهمیت اودپاك رسول صلی‌الله‌علیه‌وسلم دلوړ شخصیت په‌شاوخوا کښې یوه‌دلچسپه ویناوکړه، له‌دې‌نه وروسته‌جناب‌قاری‌محمدعمرخان دقرآن کریم‌څوآیتونه‌ولوستل.

په‌خاتمه‌کښې دملوکانه داشرف ذات اودافغانستان دسعادت اونیکبختی‌دپاره دعاګانی وشوی ، او دحاضرینوله‌خوا دهغه د دعاتائید وشو او مجلس په لسو بجوخاتمه ومونده.

دحبیبیې دعالی‌مکتب نوی‌ودانی

دثور په(۷)ددوشنبې په‌ورځ ترمایښین‌وروسته‌په‌نوی‌کابل کښې‌دحبیبیې‌دښوونځی دنوی‌ودانۍ لمړی خښته اعلیحضرت همایونی پخپل لاس په‌خورا ښو مراسمو کښېښوولې‌اونورهم مونږ ویښوچه هروخت په‌ودانیو اوښارجوړولو اودنوو‌ښو ونځیو په‌تاسیسولو کښې، ښه‌ښه اقدامات کیږی اوداتاسوی چه‌زمونږدمملکت‌نصب‌العین‌یوعلمی‌نصب‌العین‌دی اوزمونږدراتلونکی ژوند و ن پښت علم دی . معرفت هغه‌لمړی خیزدی چه‌دیوهانواولیا ؤتوجه ځانته جلبوی ځنګه‌چه په ژوند کښې

ای بشر ! کار کلمهٔ سحرکار یست ، کار روح سعادت است ، کار گنجینه و حامی آرامش است.
«هینرېش زیدل»

دعلم فضیلت اواغیزه څرګند ده، نو یلای شو چه دالاردمملکت دنیکمرغی او فلاح د تامین دپاره یوه بنه اوروښانه لارده .

مونږ له خدایه غواړو چه ددې تولو اقداماتو امن نوره هم ارته شی، اود حبیبی دښوونځی دنوی ودانی په شروع چه دقدامت له حیثه زمونږ دهواد لمړی عصری مدرسه ده دښه انجام او دکشور دعلمی ژوند استقبال وشی.

دشهیداعلیحضرت پرمزار دګلو ګیدیو ایښودل

دسه شنبی په ورځ دجوزا په (۱۲)ع،ج کمال کوپرولو د ترکیې نوی سفیر په (۱۱) بجو داعلیحضرت شهید پرمزار د ګلو ګیډۍ کښېښوده .

* * *

دطب فاکولته چه دعلم اومعارف د وزونکی اعلیحضرت محمد نادرشاه شهید له مهمو تاسیساتو څخه ده ، دعقرب په دوهمه چه داسم کال نوی شوی، په دغه مناسبت ددې فاکولتې او د طبی اودواجوړولو دمکتبو محصلین او تعلیمی او اداری هیئتونه دمقبرې متوم اعلیحضرت مزار ته ورغلل اود خدا لصا ته دعا او فاتحی و یلو په ضمن کښي ئې په ګړو مزار سمود ګلانو امیلو نه د هغه سعید شهید پر مقبره کېښود ده او خپل احساسات او د احترام او قدر پیژندلو مراتب ئې څرګند کړل .

* * *

همدغه شان دعقرب په (۱۶) [illegible]

[illegible]

د خپلوانۍ د جشن په امړي ورځ همایونې اعلیحضرت
د عسکري سلامۍ اخیستل په وخت کې

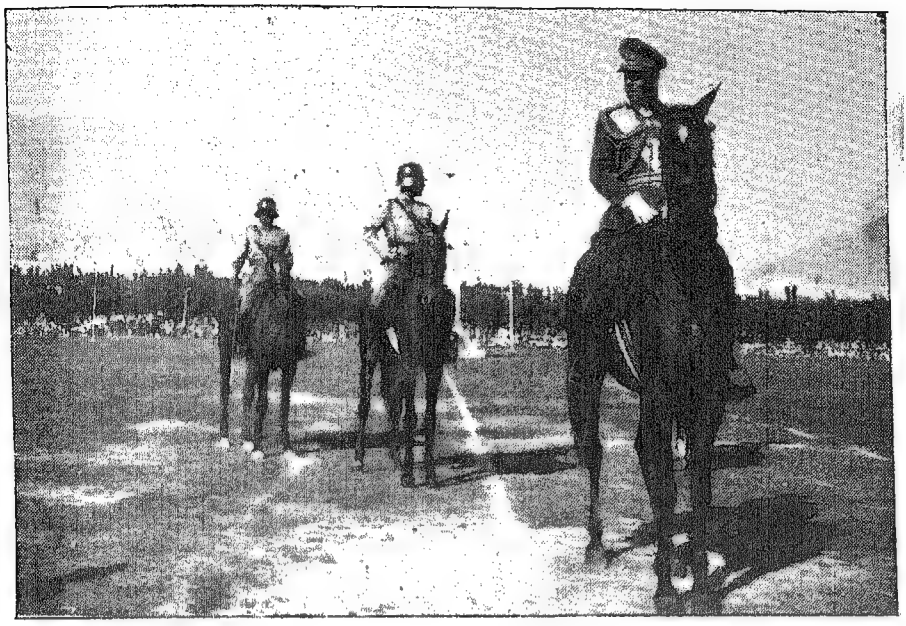

ع ، ج ، ا ، انبان غازی والاحضرت سردار شاه‌محمود خان د حرب وزیر درسم کندهار ته وخت کښې

ع ، ش ، د [illegible] والا حضرت [illegible] کندهار ته [illegible] درسم [illegible] وخت کښې

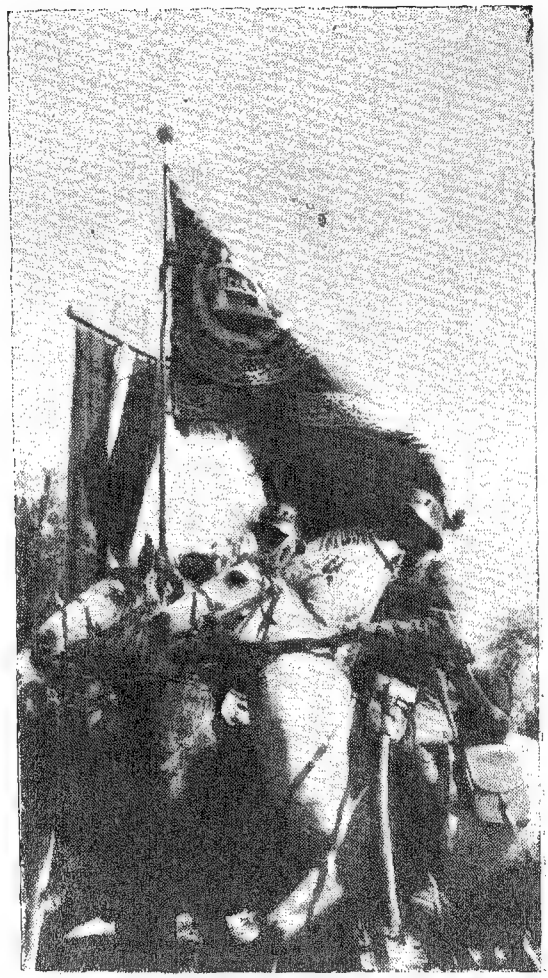

یوه قولی سپاره عسکر دعلم مبارك سره د رسم گډشت
په وخت کښې

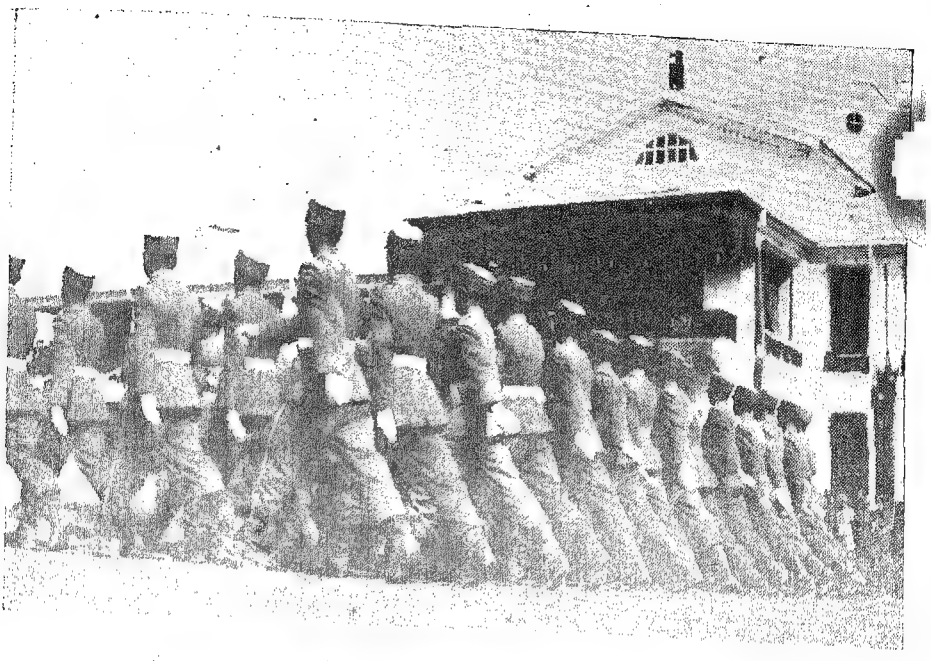

یوه ټولۍ شاګردان مکتب د معلمانو سره د درسونو ګډون کوي

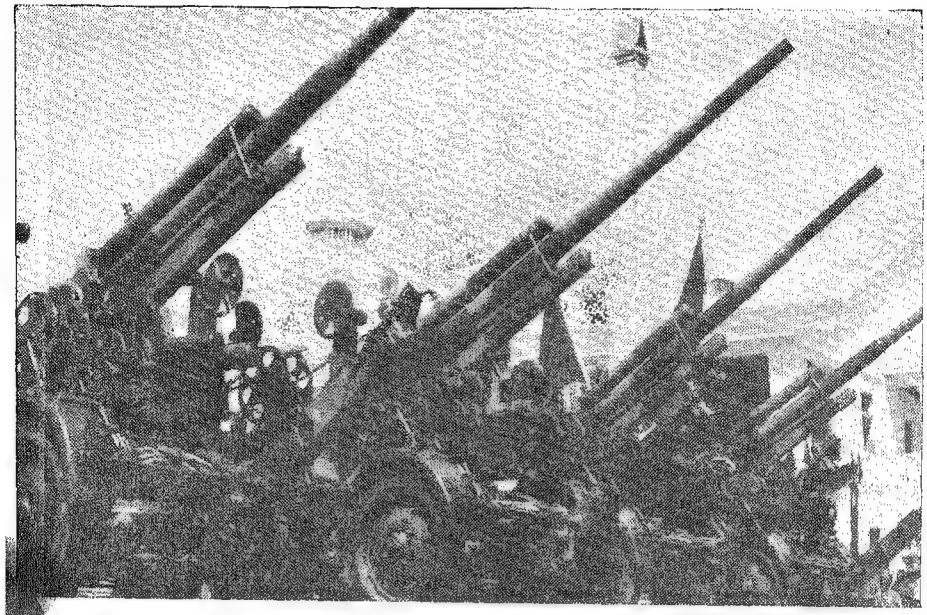

لمینی جګ خولی توپونه د رسم ګډشت په وخت کښې

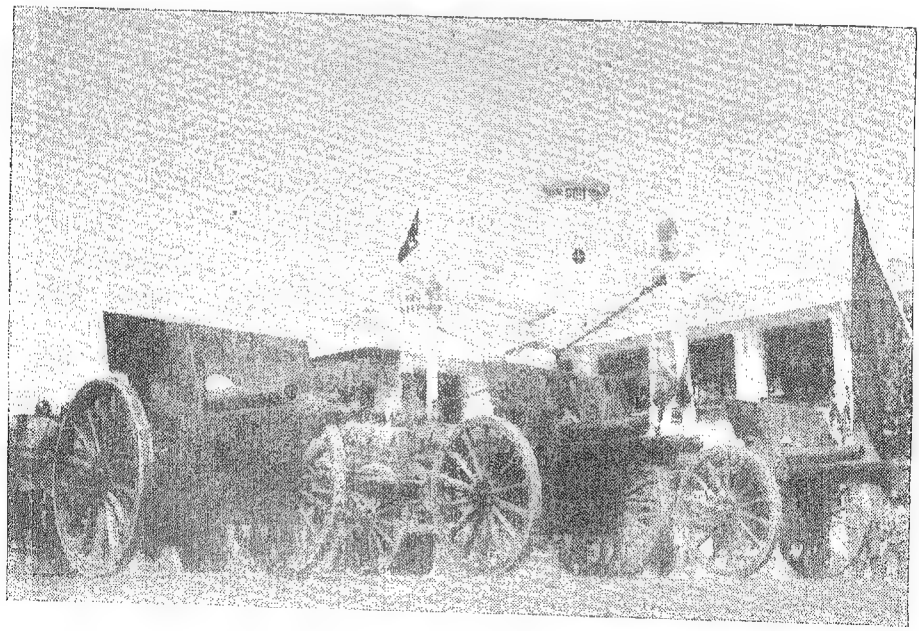

خو بطری یه توپونه د رسم ګډشت په وخت کښې

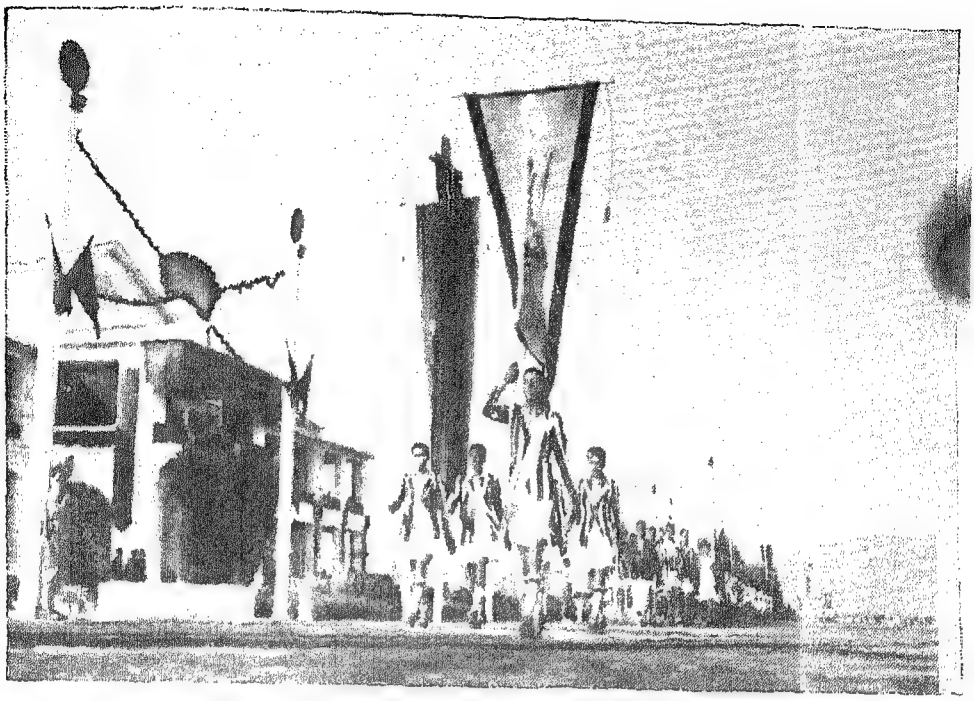

د معارف وزیر ژغګران د رسم کولو په وخت کې

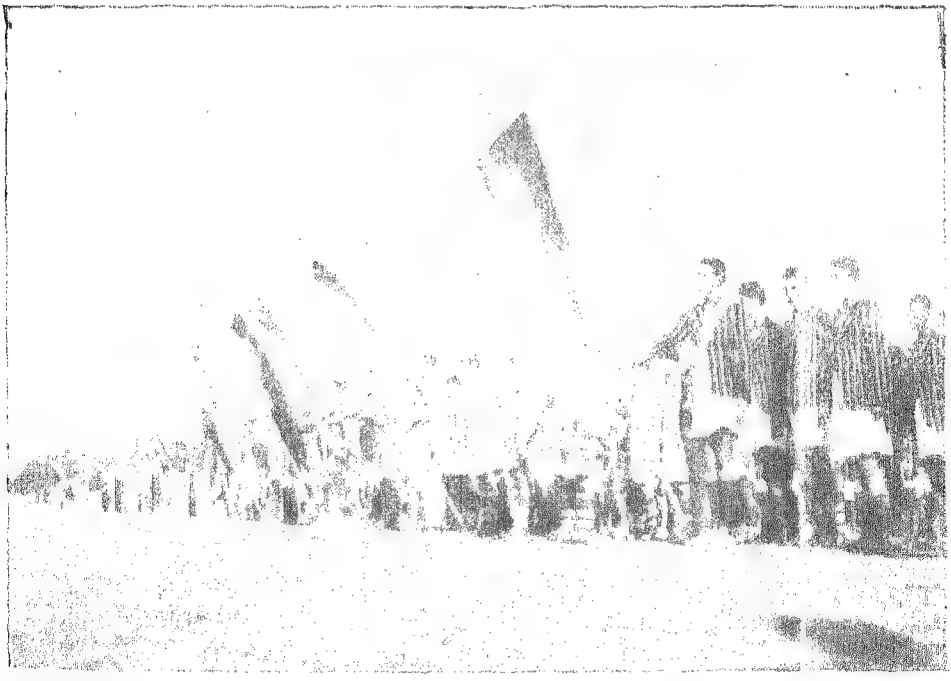

د [illegible] د رسم کولو په وخت کې

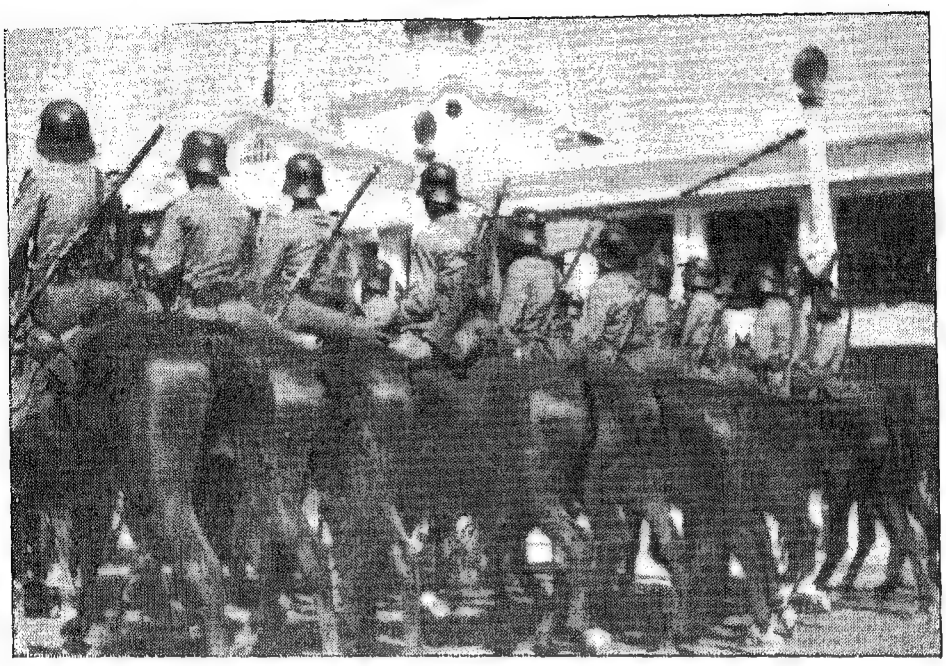

یوه ټولې سپاره عسکر د رسم ګذشت په وخت کښې

د آس ځغلو لو دمسابقې دوهم او دریم لمبر سړی

دملی شورا دخلورمي

دوري ددريم کال افتتاح

ددوشنبي په ورځ دجوزا په ۲۵ په شاهی سلامخانه کښي دملی شورا دخلورمي دوری ددريم کال دافتتاح په مناسبت يولوی مجلس منعقد شو ، په دي مجلس کښي ج ، ع ، ج ، ا ، انشان والا حضرت سردار محمدهاشم خان صدر اعظم اونورو محترمو وزيرانو او دملی شورا او مجلس اعيان جميت العلما اعضا او ملکی لوړو مامورينو ، او عسکری منصبدارانو ترغند مشرانو پوری شموليت درلود ، دملوکانه اشرف ذات موکب هم تشريف راوړی ، اوپر (۱۱) بجو همايونی اعليحضرت دراديويه ذريعه پخپله مهمه وينا دملی شورا دخلورمي دوري دريم کال افتتاح کړل .

دوالاحضرت اشرف صدر اعظم په حضور

دملی شورا دوکيلانو تشرف

دملی شورا اعضادکالنی تعطيل په مناسبت چه خپلو کورونه تللی و پسرد رخصتی دتما میدو څخه چه بيرته کابل ته راغلل ، دچهار شنبی په ورځ دامسد په (۲۸) د ع ، ج عبدالاحد خان دملی شورارئيس په مشر توب دوالا حضرت اشرف صدر اعظم حضورته دصدارت عظمی مانی ته ورغلل اوپر (٤بجو او ۱۰ دقيقو) دوالاحضرت دحضور تشرف ئی حاصل کړ .

د خپلواکی د ۲٤ کال جشن

دخپلواکی د ۲٤ کال دجشن دپاره هم دتپر وکلو په شان ښه ترتيبات نيولی شوی و او دملت اوحکومت له خوائی په خپرا مينه استقبال وشو .

د سنبلی په لمړی ورځ چه سم دتا کلی پروګرام سره د جشن افتتاحی مراسم اجرا کيدل لوړ ملکی مامورين اوعسکری منصبداران ، دملی شورا ، او مجلس اعيان اعضاء او نور مشران او سپين زيری چه دځه دوزارت در بارله خواد کارتونويه ذريعه را غوښتلی شوی و په شاهی سلامخانه کښي حاضر وو اوپر تا کلی وخت باندي داعليحضرت همايونی موکب تشريف راووړاو دتشريفاتی قولګی عسکر او موزيک او دتولو حاضرينو له خوا پاد شاهی سلام او احترام وکړشو .

اوپر (۸) بجودهمایونی اعلیحضرت په موټره اولوړه ویناسره د(نشر الصوت) په‌ذریعه‌د استقلال د(۲٤) کال جشن افتتاح کړشو اوتولو وګړو د خپل ګران تولواك لوړه ویناچه درا ډیوه ذریعه براد کاست شوه په خورا مینه او دلچسپۍ واورېدله . ور وسته اعلیحضرت اشرف دتولو حاضر ینوبه ملګرې حضوری چمن ته د عسکر دتبریدو د کتلو دپاره تشریف و بوړو او تول عسکر په خورا انتظام‌تیرشوه ، او د عسکر دتیریدلومنظره دخوښۍ او مسرت وړوه او د استقلال دمیناتو په زړو کښې ټی ژوری اغیزې وکړې ، انده ټی داچه تر(٦) ورځو پوری سم دتا کلی پروګرام سره دول دول لوبې او مسابقې ، مثلا اتڼه ، ټغ ښکل ماکی ، پهلوانی اونور ښه ښه نمایشونه و شوه او دامې جشن په ډېره خوښی اومسرت تیرشو . مونږ د همایونی اعلیحضرت ګټوره افتتاحیه وینا خپلو ښاغلو لوستونکو ته تقدیم اومونږ دپاره لاندې ایکو .

د همایونی اعلیحضرت و یناد جشن د افتتاح په ورځ

د دلوی خپښتن په نامه درڅو د استقلال د (۲٤) کال جشن افتتاح کوم او دغه ډېرې ورځې چه زمونږ په ملي ژوند کښې ډېر لوی اغیزه موږه ده ، دمسرت په ټولو برخو کښه وتاسی ګرانو هېوادوالو ته ښېرا وایم چه زمونږ د ملت لوی او تجربه د ډېرې اوږدې افغانۍ خوښۍ ګډونه لاړ ښکلې ډېره ښه ښکاره ده چه ټول ملت په ډېره خوښۍ د خپلو [illegible]

همایونی اعلیحضرت په نندار تون کښې

ع ، ج ، والاحضرت سردار محمد نعیم خان دمعارف وزیر او دصدارت عظمی لمړی معاون چه دخپل وطن له ودانۍ او سر سبزۍ سره ډیره مینه اوعشق لري ؛ سږ کال یې لکه دنورو کلونو په ورځ دمعارف ماموریتو سره د کابل په اساسي دارالمعلمین کښې تشریف لرې .

تنهایك سعادت‌است ؛ آنهم‌دروظیفه ، تنهایك تسلی‌است: آنهم‌درکار .تنهایك‌لذت‌است ؛ آنهم در زیبائی وجمال . «کارمن سیلوا»

چه زمونږ ملت له لمړی ورځی څخه دخپل شرف دژوند پاته کېدە بەدغه مقدسه کلمه پوری ترلی ګڼلی اوتینګ یقین لرم چه دیوه ملت وده اودعزت ژوندون یوازی دآزادی په فضا اود استقلال په رنا کښې تامین کېدلای شی .

زما عزیزانو ! زمونږ اراده او تصمیم ، دروغې طرفداری په روغه ژوندون ګول اوداخاوره دجنګ څخه لیری درلوول دی اودغه طرز عمل دی چه زمونږ دملت له خوا په ټینګه تائید شوی اودهغه دخوندی کولو دپاره کاملاً حاضردی . زمونږ حکومت دغه سیاست په شه تو ګه عملی کړی اودهغه دخوندی کولو دپاره ئی داډ بخښو نکی اجراآت کړی‌دی.

نورد مملکت داخله امور ددغه سیاست په اغېزه ، ترهغه ځایه چه نن ورځی مشکل وضعیت مرسته کوی په شه دول په جریان کښې دی ؛ حکومت اوملت دوطن دچارو دپرمخ بیولو دپاره لحمدلله په یوه لاس اوسره یودی .

په پای کښې داستقلال دحاصلو ونکی یعنی اعلیحضرت شهید پرپاك روح اونور وشهیدانو چه دخپلو وینو په تویولو سره ئې دوطن اوداستقلال دیرغ نوم لوړ کړی دی دعالیزم‌اوبخښنه ورته غواړم ، اودخښتن تعالی له لوړ درباره چه دخپر اوشر مقدرات دده دقدرت په لاس کښې دی التجاکړو چه زمونږ ګران وطن اوملت دی له هردول ناوړو پېښو څخه پخپله ساتنه کښې ولری اوانسانان دی دنړی ددې سولخوونکی اوره وژغوری . » (پای)

❀ ❀ ❀

هو! استقلال دبشر دهری طبقی اوملت حق‌دی‌نوهم داسبب دی‌چه دبشر هرفرد ددې‌طبیعی اومقدس حق دحاصلولو دپاره ځان ، مال ، اوځه چه دده په واك کښې وی قربانوی .

دپښتانه ملت هم دخپل طبیعی حق سره سم ځانته استقلال ګټلی اودځان په وینوئې‌هرکله ساتنه کوی . نن دپښتون قام پوهیدلی چه استقلال په‌وینو ګټل کېږی اوپه علم ، کار ، زحمت صنعت ، یووالی ساتل کېږی چه ګټل په هغه شان وی اوساتل په‌دغه شان نوویلی شو چه‌خدای به دافغنا دبدبختی په وریځو توره نکړی اوتل ترتله به دحق پلوشې زمونږ غرونه ، رغونه اوپاك زړونه روښانه ولری .

داعلیحضرت محمد ظاهرشاه دمیلاد

نه ویشتم کال

دمیزان په ۲۲ ورځ چه‌دافغانستان دګران اومحبوب پاچا اعلیحضرت همایونی میلاد ورځ

وه دتیرو کلو په شان پخواتر ماپښینه دلسو بجو څخه تردووبجو پوری دکور دیپلوماتیك هیئت اودماپښینه وروسته ددوونیمو بجو څخه تردری نیمو بجو لښکری او کشوری عالی رتبه مامورین دکتاب دامضا کولو اوداعلیحضرت همایونی دتوالد دورځی دتبریك دپاره ددالکشا مانی ته تللی وو .

۲۳ دمیزان

یا

دوطن دنجات نیکمرغه ورځ

دمیزان په ۲۳ ورځ چه داورځ دافغانستان ملت ته‌ډیره ګرانه اومسعوده ورځ ده دافغانستان ملت داورځ دخپلو ملی اخترو په شان پخپله اوقدرمنه ګڼي ، لکه چه ددې پخپلوری ورځی قدر اواهمیت دافغانستان ټول ملت ته ثابت اومعلوم دی چه‌ددې ورځ دوطن دافق توری پردې په نیك مرغی اوسعادت بدلې شوې او ددې محیط څخه نفاق اودډیو تو یوټ دوطن دصحیحو اخلاقو یعنی اعلیحضرت غازی خدایدرشه (رح) اوهغه دفا کارو وروڼو په فوری هڅو اوسعیو تدابیرو له ملګه ورك شول .

له دې کبله دافغانستان قدر پرستونکی ملت دغه ورځی دوطنګ دصلاح ننګیالو زامنو دهغه خدمتونو په یاد ګار چه هیڅکله ملی یادښت هیر نګړی ، دغی مقدسه ورځ جشن ګڼی اوله څلورو ورځ ټول رسمی اومدنی دوایر تړلی وی اوهغه ورځ ټول ملت دخپل لوی خدای له درګاه اودوطن‌دمنځ اعلیحضرت شهید (رح) ، دصلح ، دسکر ګټلو ، دنړی ، دسټر ګټلو هم لګه سوروګډو دعاګانی وکړی .

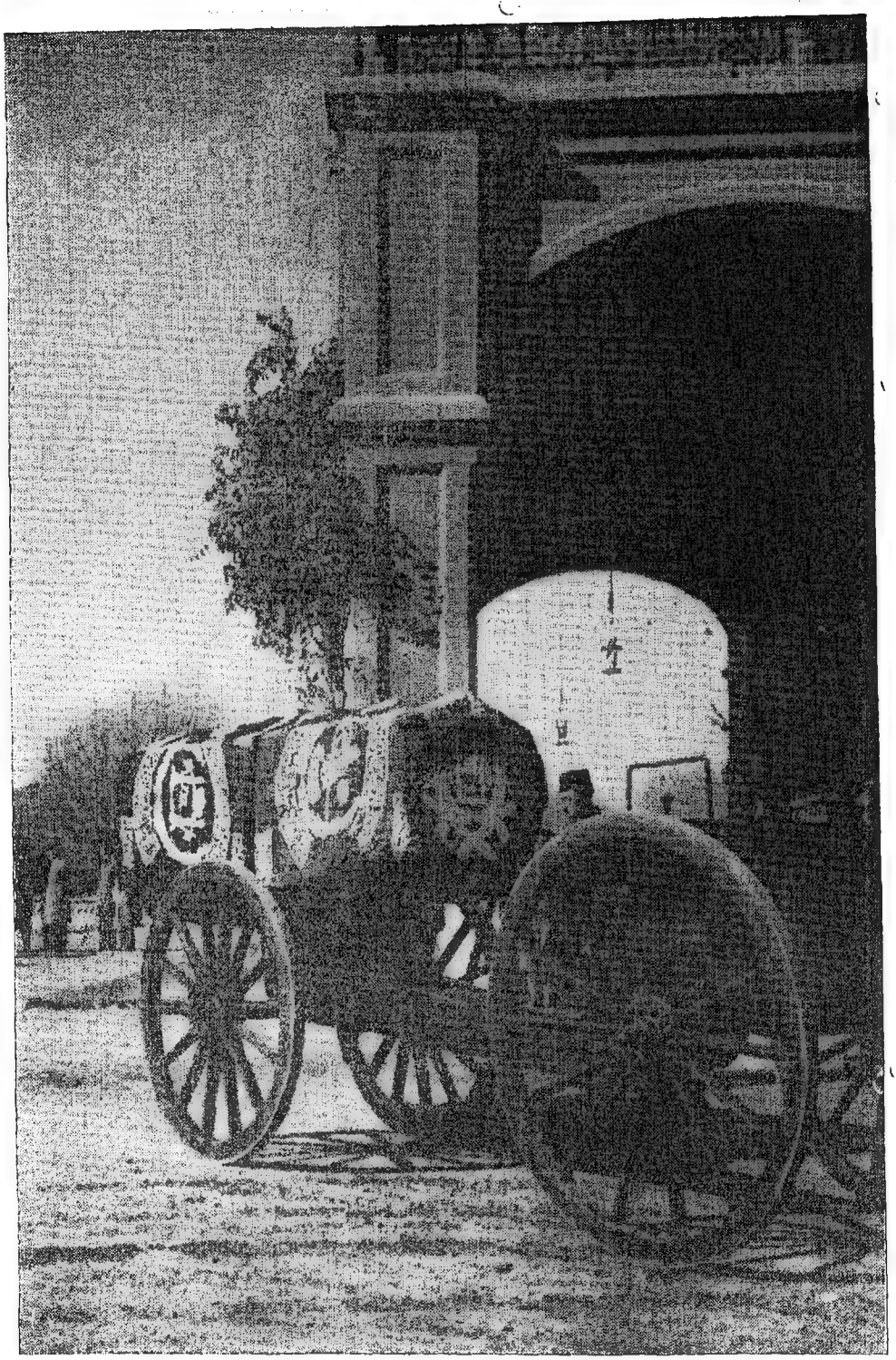

دوالاحضرت شهزاده محمداکبرخان جنازه چه دارگ د دروازی نه اوزی

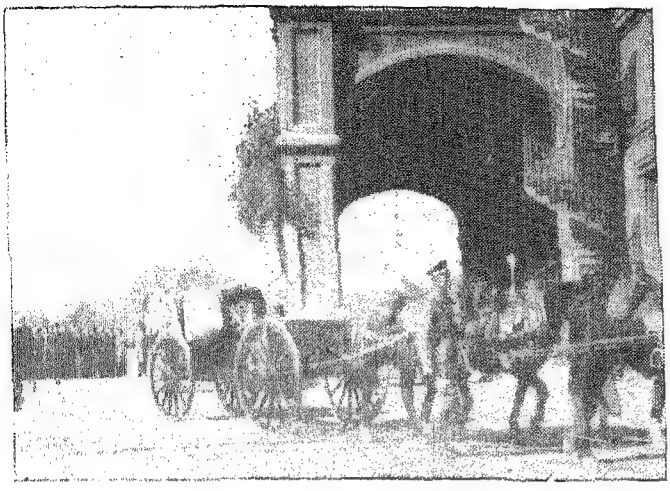

د پښتون نیمه
خوا شهزاده
جنازه چه دډوو
اوږو سر ییره
وړه کیږی

د پښتون ځوان
مرګ شهزاده
جنازه ډیره
عبدالکریم ژړی
تیریږی اوس
ملګرو ټولګیان
د غمجن وړه
زړه سره لږ

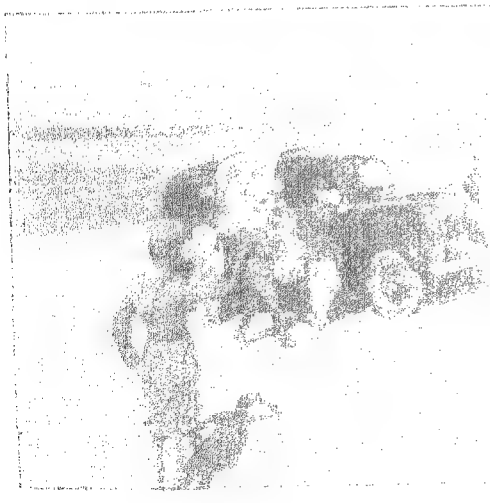

وفيات :

دوالاحضرت شهزاده محمدا كبرخان

حسرت ناك وفات

په‌دې تاسف په‌دې كالنى كښې ليكو ،چه‌والاحضرت شهزاده محمدا كبرخان‌داعليحضرت محمد ظاهر شاه د افغانستان د گران پاد شاه مشرزوى اودزړه ترټه ، اود پښتانه ملت دستر گو توردقوس په(٥)دشپې‌پرپوه‌بجه د(٩) كا لواودرومبا شتو په‌عمرد انفلوئنزا اوبرفان په نا ر و غې‌و فات شو ، اوهمايونى اعليحضرت او ملكه صاحبه او تو ل ملت ئې غمجن ا وويرجن كړه . : اناللهوانا اليه‌راجعون .

دې ويرزياتوونكى خبردتولوطبقاتوپه‌زړو كښې زور تا ثيركړى ، اودپښتانه ملت‌هر فرد ئى چه‌دخپلى شاهى كورنى سره دزړه مينه اوعلاقه لرى‌زيات‌متاثر كړه ،دفقيد شهزاده و فات دومره غمجنه پښه ده چه په ليكلو كښې پوره‌نه‌راځى .

دفقيد شهزاده‌جنازه‌پر(١١)بجواله ارگ‌راوايستل‌شوه دجنازى سره ج ع ،ج ،والاحضرت افخم سردار محمدهاشم خان صدر اعظم اووالاحضرت غازى وزير حربيه ، و ا لا حضرت سردار عالى محمدداؤدخان‌دمركزى قواؤ قوماندان‌او ،ع ،ج والاحضرت‌سردارمحمد نعيم‌خان دمعارف وزير اودصدارت عظمى معاون اونوروزيران اودكوردپلوماتيك هيئت ، اود اعيا ن اوملى‌شورادمجلسو اعضاءاووكيلان ،اولږ مامورين‌اوعسكرى‌منصبداران ،مشايخ،علماءاوسپين ږيرى په‌داسى‌حال كښې چه‌يوه مفرزه‌عسكر سره‌دخوتوپو په ماتمى دول دجنازې پردواړوخواؤ تلل پياده‌رهى‌وه،دسړك پردواړو خواؤ اهاليو په‌مغمومرخهرودجنازى سره مشايعت كاوه دجنازى لموښخ دعيد گاه په‌مسجد كښې وشو . ترلمانځه وروسته‌ئى بياجنازه په‌هغه‌لارى ترتيب دمرنجان دتپې خواته چه‌هلته‌دشاهى كورنى اديره‌ده‌يووړه، اودافقيد شهزاده خاورو ته و سپا ر ل شو چه تر(٢)ورځو‌پورى‌ئى دفاتحى‌اخپستلو مراسم چه دملت‌اوحكومت افراد و اشتراك په كښې دولودپه‌خورا ويرخاطره ومونده.

موږ په‌خپل‌نوبت داعليحضرت معظم همايونى حضور ته خپل‌دزړه له‌كومى تاثرات‌عرض كوو اودخپلن تعالى څخه دمرحوم‌غازى اعظم‌ملكى اودشاهى كورنى‌د‌مراوږ دوالى‌اوسعادت اونيكمرغى غواړو چه‌دملت‌ارزوكانى ددوى‌ترسيورى‌لاندى دسره شى.

هر کار که با شد وظیفهٔ محترم بوده وشرط مقدم سعادت حقیقی حیات شناخته میشود وسزاوار حرمت است.

ف ـ ابو همرت

غ ، خیرمحمد خان پیلوټ او ټ ـ ځلاه ربانی خان میخانیک د یکشنبی په ورځ (۷) دسرطان پر ۸ بجو چه دهوا بازی پر مهال سقوط وکړ ، مناسفانه ددوی طیاری سقوط وکړ او وریم، واخیست دې دوو تنو کاموزلمیانو دطیاری دسقوط په اثر لوی خپښتن ورحمت کړه لحانونه وسپارل ، انالله وانالیه راجعون ،

مرحوم خیرمحمدخان پیلوټ

دطیاری دقوماندانی له خوا ددوی د تکفین او تجهیز ترتیبات په رسمی دول سره وپوښل شوه .

اشرف والا حضرت سردار محمد هاشم خان صدر اعظم اوغازی والا حضرت شاه محمود خان وزیر سردار شاه محمود خان اووالا حضرت سردار محمد داؤد خان دمرکز دفواځ قوماندان چه دوی دوظیفه شناسو اوصادقو خدمتګار انو سره مینه لرې کسان ګڼل کیږي و ، اوپور د مرکز لوړ مقصدارانو اوډیرو نورو دفوماندانی مامورینو اوعساکرو اوددې فقیدوزلمیانو سره دیوې ګډې غمجنې عسکرې ټولې راګډې سوې وې ، د ډوبره ـ کابل زلمیو دهوا بازانو په همدرده ګډې چه ددوی د ټولنیزې ژوند یو ګډ ټوټه ګڼل کیږي او علم

مرحوم ـ ځلاه ربانی خان میخانیک

عزم واردهٔ تو اگر با کارهم آغوش است ، آنگاه از غلامی آلام آزاد خواهی بود .
« ولرادا یکن بروت »

دنیا واقعات

په ۱۳۲۱ کښې

بناغلی « رښتیا »

دا کمال هم لکه درې نور کلونه په جګړو او خون ریزی تېر شو او لاتر اوسه پوری هیڅ یوه داسی علامه چه دجګړې دتمامېدو ښېنه شی مینځ ته نه ده راغلې .

په دې کمال کښې دجګړې په جریان کښې څه داسی مهم تغیر چه دحرب په قیافه یامقدراتو کښې غټه اغیزه ولری ، نه دی پیښ شوی بلکه د ۱۳۲۲ کمال په پسرلی کښې دجنګ ننداره تقریبا هغسی ښکاری چه دپروسږ کال په اوله کښې معاومیده . دروسې او جرمنی جنګونه هماغسی جاری دی ـ دروسیانو دژمی جوابی حملی ګه څه هم خاتمه نه ده موندلې مګر بیا هم المانیان دپسرلی داوګی حملې د پاره جمع آوری کوی ـ انګریز او امریکه یا هم المان تهدیده وی چه ژر به په اروپا کښې ددوی عسکر ګټه شی لیکن تردې وخته پوری ددې حملې د نه دی والی اثر اوعلامه نه لیدل کېږی لکه چه پروسږ کال هم عینا دغه وضعیت و ـ کوم فرق چه راغلی هغه په شمالی افریقا کښې

بناغلی سید قاسم خان « رښتیا »

دمحورو دعسکر ګټه کیدل دی چه دتېر کال په دوهمه برخه کښې شروع شوا ولاتر اوسه پوری ډاډه قطعی افریقې په لاس ته راوستلو کښې کامیاب شوی نه دی اومحوریانو دتیونس په یوه برخه کښې خپل ځان ټینګ کړیدی .

دبلې خوا په شرق اقصی کښې هم په دې یوه کال کښې تقریبا حربی وضعیت څه مهم فرق نه سی کړی . جاپانیان بس اوهنه څنګه چه ملایا ، شرق الهند پرما ، وغیره اود هند سر حد اوداسټرالیا دروازې ته ورسیده نو قشم او کراوخیل قوائې د چین خواته متوجه کړه چه تردې وخته پوری دچینایانو سره یه جګړه بوخت دی . او کومه فیصله ډونکی ټینګه نه یا شوی . په مقابل کښې ای

دررا‌ه حصول رحمت ایزدی دست وپای خویشرا بحرکت بیاور ، کار کن ، زحمت بکش ومتقی وعاقل باش .

« فریدریش ویلهلم ویبر »

دمتحدینو قواؤ په آستریلیا اونیوزیلند اوهمدا رنګه په هندوستان کښې خپل تدافعی قوت ورځ په ورځ زیات کړی اومخصوصاً پەدې محاذ اوهمدا رنګه په مغربی محاذ کښې ئې خپل فضائي قوت تەډیره ترقي ورکړې ده .

دادی‌ددې کال دوافعاتوعمومی ننداره چه‌په‌یونظر ښکاری . یاته‌خوزمونږ ګران افغانستان اوزمونږ سیاسی‌اوبین‌المللی وضعیت پەدی کال کښې . زمونږ‌پوه‌اوخبیر غوښتونکی حکومت چه‌دخپل ملت اوخصوصاً دنړی‌دوګړوعموماً صلح او آرامی غواړی اوددنیاد قومونو اودبشریت دترقی‌دپاره صلح غوښتونکی سیاست‌غوښتی‌اودمانکو دجنګونو‌څخه‌یې متنفردی،لکه‌چه دجګړی دشروع کېدو پەوخت‌ئې خپله کامله بیطرفی فیصله اواعلان کړه [illegible] که کښې هم‌هماغه دبیطرفی سیاست تائید کړی دی، [illegible] هماغه بیطرفانه سیاست ته دوام ورکړی دی او آینده هم‌ترڅو چه‌زمونږ [illegible] استقلال [illegible] تجاوز ونشی دوام‌ورکوی . اوپه‌آرامی اوصلح آمیز‌توګه [illegible] پس‌لدې ضروری مقدمی اوس‌نو [illegible] تفصیلات [illegible]

<u>شرقي محاذ</u> : پەدې کال کښې هم دجنګو پەمحاذ [illegible] زیات اهمیت درلود . المانیانو چه د ۱۳۲۰ کال [illegible] په مقابل کښې څخه [illegible] (روستوف) تلاسه [illegible] اګرچه دڅور پەنیمائی‌پەخوراوزورشروع‌شوی‌یې [illegible] ګران پەمحاذ کښې خپل‌فتوحاته دوام ورکړی [illegible] دجنوب پەمحاذ کښې‌واجوی [illegible] مقصد کښې [illegible] غل شروع [illegible] کښې [illegible]

[illegible]

د دنیا ځینی مهم اشخاص

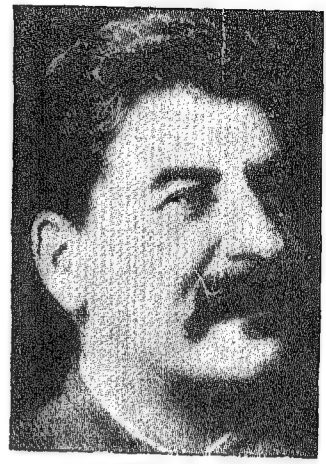

ستالین د اتحاد شوروی رئیس الوزراء

د انګلستان صدراعظم ونسټن چرچل

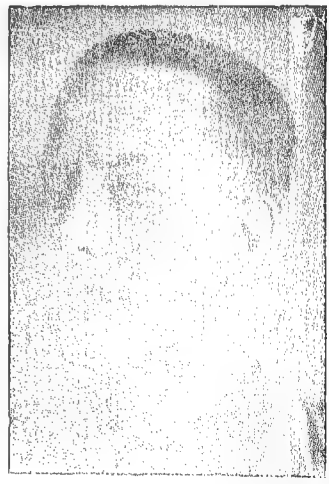

کونت چیانو د ایطالیا پخوانی
خارجه وزیر

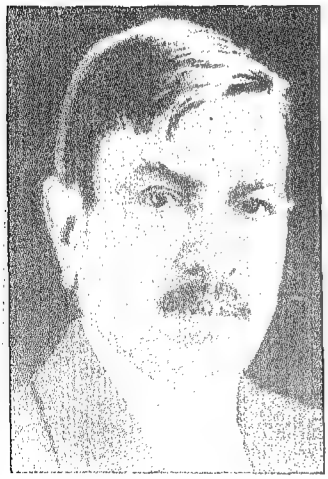

لاوال د فرانسې صدراعظم چه د المان
سره همکاري کوی

د دنیا ځینی مهم اشخاص

روزولت د امریکا د متحده ممالک
رئیس جمهور

جنرال ژوکوف
د مسکو مدافع

مارشال ټیموشنکو د سرو لښکرو
د قوماندانانو څخه

سختی‌ها وفلاکت‌های زندگی دربرابرمرد بااراده وکارکن همیشه فراری میشوند .
« ریشار دتشوسمان »

کښې خپلې متقابلې حملې شروع کړې اوجرمنیان ترشا شول او خپل ټول قوت ئې په شمالی کوبان کښې سره یوځای کړل .

دروسیانو یرغل دژمی په وخت کښې خورا پراخوالی اوشدت وموندە خه رنګه چه پله پسی په (ورونژ) او (لیننګراد) او (ولی کی ای لوکی) او (رژف) کښې هم جوابی حملات شروع شول اولیننګراد پس له ۱۸ میاشتو خنډه محاصرې نه خلاص اوپور تنی ښاروته ښېرته ونیول شول . دژمی په اخر کښې دروسیانو دیرغل په اثر د (او کراین) په محاذ کښې (روستوف) (وروشیلوفګراد) اوخارکوف اودبر نور مهم ښاروته دسر ولینکر ولاس ته را غلل . اوشوروی قواؤد (دون) او (دونتس) رودونه ترشا یرې اینې، د (دنیپر) په طرف مخ کښې روان و . په قفقاز کښې هم دالمانیانو په لاس کښې یوازی دکوبان شمال غربی برخه د (نوفوروسسك) او (کرچ) بندروسره پاته و . په دې وخت کښې المانیانو جوابی حملی شروع کړې اوپه اوکراین کښې ئې د (خارکوف) اود (پلګورود) ښاروته سره له لحینی نورو ځایو ونیول او د دونتس دسیند غاړوته ور سېدل چه لاتراوسه پورې ددې سیند په دواړو خواؤ جګړه جاری ده . له بل طرفه دژمی په آخر کښې په مرکزی اوجنوبی محاذاتو کښې دواورو دوبلی کېدو وخت راغی اوددواړو خواؤ په عملیاتو کښې لږ سکته پیښه کړه اوس چه نوی کال شروع شوی دروس دمحاذاتو عمومی وضعیت دالاندی رنګ لري : .

ددونتس په محاذ کښې المانیانو دېره قوه سره یوځای کړې ده اودهوادښه والی انتظار لري چه نوی یرغل شروع کړی . دایر غل لکه چه دالمان دنظا می تبصرې خنډه معلو مېږی دا مقصد لري چه روستوف په لاس راوړی اویا په قفقاز باندی حمله وکړی . لیکن داتراوسه پورې معلومه نه ده چه بیا به په ستالینګراد باندی یورش وکړی که نه . په مسکو او لینن ګراد اونورو محاذو کښې لکه چه دالمان دحربی نقشې خنډه څرګندېږی په دې کال کښې اغلبا فکر دادی چه المانیان په دې ځایو کښې دفاعی وضعیت ولري اوخپله توله قوه په جنوبی محاذو کښې صرف کاندی .

روسیانو هم دمدافعی دیاره پوره ترتیبات نیولی اویه هر محاذ کښې ښه مضبوط موقعیتونه په لاس لري اوخه رنګه چه دهغو داوسنی کوښښو خنډه چه په مرکزی جبهه کښې ئې د (سمولنسك) دښار درسیدلو دپاره کوی ښکاریږی چه هغوی به هم په اوکراین اوقفقاز کښې چه دالمان د نوی حملې مقابله کوی ، په مرکزی اوشمالی محاذو کښې خپل یرغل ته دوام ورکړې اودالمان دار کان حرب دیلانو دماتوا ودیاره به هېر کوښښ وکړی .

په هر صورت، اوس دروسیې دجګړو دنتیجې په شاوخوا کښې هیڅ شکوګی امکان نه لری نکه چه په دې محاذ کښې په دوو تېرو کالو کښې قولی پیش بینی ګانی غلطی ثابتی شوی. خلص دومره ویلای شو چه سږ کال دواړو خواؤ خورا ډېره تیاری کړی ده اوډېر امکان لری چه په دې کال کښې ددې محاذ جګړې سرنوشت معلوم شی.

سهیلی افریقه :

دتیر کال په آخر کښې په سهیلی افریقه کښې وضعیت داسې و : پس له هغه چه رومل په جوابی حمله شروع وکړه، انګریزان تر شاشول او تر العزالی پورې ئې چه په لیبیا کښې (تبروك) ته نژدې ده څانونه ورسول اودلته ودریدل المانیانو هم ددې لامله چه خورا او زده لاره ئې وهلې وه توقف وکړ. ددواړو خوا و ځخه تیاری بیا شروع شوه او پس له څو میاشتی تیاری رومل بیش دستی وکړه او یرغل ئې شروع کړ (۲۵ د جوزا) او دتانکو په قوت ئې انګریزانو او فرانسویانو ته شکست ورکړ او تر العلمین پورې چه په مصر کښې د اسکندریې د بندر ځخه [illegible] فاصله لری غلبه دمخ کړ او په مقصد کښې کامیاب نه شو او تبروك هم د بو شدید یرغل په اثر کښې [illegible] کښې تو لو خلقو گمان کاوه چه محورپان به په توله مصر استیلا وکړی. لیکن څرنګه چه رومل قوا ډیرستړی شوی وه او جبه خانه ئې ختمه شوې وه نو په العلمین کښې ودریدل [illegible] (۴) میاشتی ددواړو خواو تیاری جریان درلود. انګریزانو خپل قومندان ([illegible]) او جنرال (رېچی) هم تبدیل کړ او جنرال الکزاندر چه [illegible] کښې [illegible] جنرال (مونت ګومری) [illegible] ([illegible] کښې) [illegible]

[illegible]

د دنیا ځینی مهم اشخاص

دترکیې رئیس جمهور عصمت اینو چه
دوهم واربیاپه ریاست انتخاب شویدی

جنرال آیزن هاور دمتحدینو عمومی
قومندان په شمالی افریقا کښې

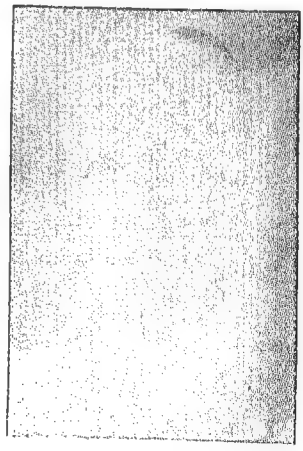

ولیم فلیس دروزولت شخصی نماینده
په هند کښې

ایمري دهند وزیر

د دنیا ځینی مهم اشخاص

جنرال ولسن دانګلیس دنوو اوفوماندان
په شرق وسطی کښې

جنرال آ ... دانګلیس ... اوفوماندان
په شرق وسطی کښې

اونورو بیړیوچه په نورو ځایو کښې وې دمتحدینو سره ملحق شول په دې وخت کښې دافریقا جنګونه بهرته شروع شول . دیوې خوا اتم لمبر اردو بیاپرر ومل باندی یرغل شروع کړ اودبلی خوا انګریزی اوامریکائی قوتونه دمراکش اوالجزائر څخه تیرشوه اوتونس ته ورسیدل دلته هم جګړه شروع شوه . لمړی محوریانو شپه مضبوط هوائی قوه تشکیل کړه اودمتحدینو په مقابل کښې مواصلاتی اوزمینی موانع اومشکلات پیښ کړه ـ بیا هم دتونس جنګونو تر اوسه پوری دا منه پیدا کړی اوفیصلې نه ځدی رسیدلی اتم لمبر اردو پس له هغه چه رومل ته په العقیله کښې ماتی ورکړه دلیبیا مرکز ترابلس ئې هم و نیواودجنوبی خوا اوپه تیونس کښې داخل شوه او دمحور اردو دتونس په جنوب شرق کښې د(مرات) په استحکاماتو کښې ځای ونیو لیکن انګلیسی اردو دهغه ځایه څخه هم دوی ترشا کړه دبلی خواد امریکا دوهم اردو اوفرانسوی قوی اودانګلیس اول لمبر اردودجنوب اومغرب اوشمال له خواد تونس پرالمانیانو او ایطالیانو باندی فشار اچولی دی . معلومه شی دمحور فوا په په دې کوچنیو ځایو کښې تر کمه وخته پوری مقابله و کړی .

دمتحدینو په محافلو کښې ویل کیږی چه زړه دتونس جنګونه فیصله شی اود متحدینو قوا به په جنوبی اروپا باندی یرغل شروع کړی محوریان هم پرله پسی دایطالیا په سواحلو اود فرانسې په جنوب کښې استحکامات جوړوی . دامسئله هغه سوال پوری ارتباط پیدا کوی چه دیو کال راهیسی دهری خولی څخه اروپدل کیږی چه کله به متحدین پراروپا باندی یرغل شروع کړی ؟

دې سوال ځواب سږ کال هم لکه پروسږ کال نامعلوم دی منګر متحدینو په افریقا او انګلستان کښې خوراډیره قوه سره یوځای کړی ده . اوددوی مهم اشکال دجهازو نو قلت دی چه دداسی یومهم اقدام دپاره لمړنی شرط بلل کیږی اودبلی خواجرمنیان هم په دی مسئله باندی پوهیدلی دی اوپه عین زمان کښې چه داروپائی غربی اوجنوبی اوشمالی سواحل ټینګوی او ښارونه دملکی وکړو څخه تخلیه کوی تحت البحری ګانو خوانه هم ډیره تو جه لری لکه چه متحدینو اعتراف کړی دی داوښتلانو خطر دمتحدینو دپاره خورا مهمه مسئله ده . داهم باید وویل شی چه په دی کال کښې دانګریز انو هوائی طاقت خورا تر قی کړې او دالمان پر خلاف اودمتصرفی اروپا پر ښارونو باندی مسلسله بمباری کوی اودالمان دفضائی قوی د مصروفیت څخه په شرقی او افریقائی محاذ انو کښې استفاده کوی اوخپل فشار پرغربی اروپا کښې زیاتوی .

لیرې شرق :

دلته لکه چه پمقدمه کښې موویل په تیر کال کښې څه مهم تغیر ندی پیدا شوی . جاپانیانو روسته له هغې چه تولې برمائې ونیولې اودبرما اوچین سرک ئې قطع کړ آسام اودبنګال په سرحدو کښې ودریدل اودبلی خوائې دفلپائن اوشرق الهند دجګړو دفیصلې کولو څخه وروسته هر کله چه په نیو ګینی کښې (چه د آسټریلیا په شمال کښې واقع دی) کښته شوی ؤ ـ په آسټریلیا

درگیتی که زندگی داریم هر کار در اجرای خود محتاج به خوشی و مسرت می باشد .
«میلتن»

یرغل ونکړ ،لیکن ټول هغه ځوانې چه ددې جزائرو داشغال څخه وروسته فالتو پاته شوی و په چین کښې واچول چه دچین مقاومت بیخی فیصله شی . منګر دلته سره له هغه چه د متحدینو د امداد لاره وچین ته بیخی بنده شوه دچینیانو له سختی مقابلی سره مخامخ شول اولاتر اوسه پوری دچین په مجاذاتو کښې خه بار زفرق نه لیدل کیږی . انګریزان چه امپری دجاپان د حملې څخه پرهغه پاندې پریشانه و وروسته له هغه چه دجاپان دخوا کوم حرکت معلوم نه شو اودبلی خوا دبرسات موسم ور سید اوبه برما کښې چکړه مشکله شوه په دفاعی ترتیباتو مصروف و. جنرال ویول ته دهند قوماندانی ورکړه چه تردې وخته پوری دعسکرواودسامانونه غوندولو اودسړحدونه استحکام بخښدنی . دبرکال په آخر کښې جنرال واول په برما کښې خپل کتنافی پیشرفت و ټ اودارا کان درغې ونیوه . هوائی جنګونو هم په دې مجاذ کښې شدت کړی اوانګلیسی اوامریکائی فضائی قوه دجاپان پر مواضعو بمباری کوی امریکائی عسکر هم هندته راغلی دی . په دې تردې ورلخوه بیا برسات شروع شی په دې حال کښې چه په ښې هوا کښې هیڅ ضرب په اساسی یرغل پیل نه کړی صرف دغو مړه وشو چه جاپانیانو ارا کان پرته ونیو . دبحرالکاهل په جنوب غرب کښې هم د جاپانیانو توقف آسټریلیا ئیانو او امریکائیانو ته موقع په لاس ورکړه چه خپل تدافعی قوه زیاته کړی . آسټریلیا د امریکې څخه امداد و غوښت او امریکه خپل مشهور جنرال (مکارتر) چه په فیلپائن کښې دډې منطقې عمومی قوماندان مقرر اویږی د هوائی نولګیونه په دې مجاذاتو کښې ورو اضافه ـ چندمه یاملر د کار په پای کښې آسټریلیائیان د کولای شی چه په پاپوئنی او سلیمان په جزائرو کښې پرسانن جونز حمور و ټپه وشنی لمبه ته دګوادال کنال جزیره ملوه و تا لاغه (په پاپوئنی ګینی) د ډیره خاته پرمونیو لوهم دا رنګه دجاپانیان دبرې مکرر حملې ټولې وتوانیدې چه ټول هغه ځایونه چه دوی په لومړی سر کښې نیولی وو بیرته ونیسی او دا رنګه هیواد په ټولیز ډول د جاپان د تسلط لاندې راوباسی .

د دنیا لحینی مهم اشخاص

د اداناکنفرانس « چرچل اوعصمت اینو »

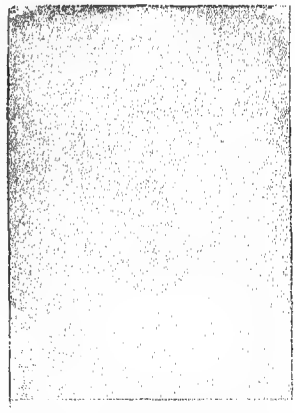

ر ال دوګول د آزادو فرانسویانو رئیس

توژو د جاپان صدر اعظم

دونیا خینی مهم اشخاص

نحاس پاشا، مصر رئیس الوزراء

سپنی دایران رئیس الوزراء

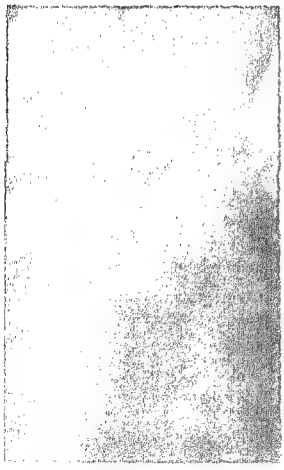

در هنگام مصیبت آنچه را سر شك تو نمیتواند حل نماید عرق ریزی تو بخوشی آن گره را بازمیکند .
« گیبل »

امریکائیانو د پری وسلې جوړی او دمتحدینو محاذ اتوته‌ئی واستولې اوقیمت‌یې هم دفرض او اجاري په صورت حسابوی ـ دامریکا عسکر هم ورځ په‌ورځ‌د‌پرېزی‌اوهری خوانه رهی کېږی داتازونی حکومت نورو امریکائی حکومتونه هم تشویق ورکړی دی چه دمحوریانو سره خپل روابط قطع کړی‌او ددوی‌سره دجګړې اعلان وکړی دارنګه چه‌اوس پوازی ارجنتائن‌اوچلی پاته دی چه‌لا تراو سه‌ئی دمحوریانو سره دجنګ اعلان‌نه‌دی کړی.امریکائی قواؤدفرانسې په‌ا کثرو مقبوضاتو کښې چه‌په بحرالکاهل یاپه افریقا کښې وپه‌ځینې ځایو کښې د انګریزانو په‌ملګرتیا اوپه ځینو کښې پوازی پخپل قوت خپل نفوذقائم کړی دی.لکه دا کار ، مارتینیک اونور.انګریزان هم دمدغا سکر جزیره چه‌دجنوبی افریقا په‌شرقی ساحل کښې‌پرته ده اشغال کړه او وی‌ویل‌چه په‌دی جزیره کښې جاپانی‌او بتلان‌خپل مرکز قائموی روسیانو دخپلو متحدینو ځخه پوازی همدغه آرزو بنکاره کړه‌چه‌هغه دزیاتی اسلحې مرسته اوددوهم محاذ جوړول دی ضمناً په تیردوبی کښې چرچل شخصاً مسکوته‌تللی‌اودستالین سره‌ئی ملاقات وکړ او هغه ته ئی دمتحدینو‌دامداداوددوهم محاذ په‌باره کښې اطمینان ورکړ چینیان هم دبرما دسرك پرته پرانیتل غواړی چه ددې لاره دوی ته بیا اسلحه په لاس ورشی او پر جاپان باندی پرغل شروع کړی ، په شمالی افریقا کښې هغو مره چه حربی وضعیت مشکلات پیدا کړه ، سیاسی حالات هم خورا مشکل شوه . لږی چه دارلان د امریکا لیانو سره موافقت کړی واوداسی معلومیده چه پخوا تردی چه دامریکا اود ویشی رو ابط سره قطع شی دامریکائی سفیر‌سره‌ئی روابط درلوده اودامریکی اقدام په‌افریقا کښې دهغه په‌مصلحت‌سره شوی ؤ،ده دافریقا اداره په‌لاس‌ونیوه او (ژیرو) چه‌دفرانسې دمهمو جنرالانو څخه دی هم‌دفرانسې څخه وتښتید اوافریقاته‌راغی اودارلان سره‌ئی همکاری شروع کړه ، دلته‌دجنرال (دوګول)اوازادفرانسې دوګړو دخواپردارلان باندی چه‌پخوادویشی دحکومت نائب ؤ،تنقیدونه وشوه‌لیکن دامریکاحکومت چه ددارلان همکاری‌ددې‌دپاره په‌دې‌وخت کښې خوراقیمت درلود د(دارلان) حمایت‌و کړ اووئې ویل چه‌ترهغو چه‌حربی اوصناع تقاضا کوی مونږ د هر چا څخه استفاده کړو ـ بیا هغه وخت‌چه‌فرانس مستقل شو‌دفرانسې‌و ګړی‌اختیارلری چه هرراز حکومت چه‌ددوی‌خوښ‌وی‌غاښته وتاکی . اوخپل حکومت‌هغه کسانوته‌وسپاری‌چه‌ددوی‌داعتمادو وړ ، بیاهم نزاع‌رفع نشوه او لکه‌چه دانګلستان په‌دارالعوام کښې‌بحث وشو ، دانګلستان وګړی ددارلان دروی کار کیدلوڅخه اوددوګول دبی اختیاری څخه په افریقا کښې ؛ نارا ض‌ؤ په‌دې ضمن کښې دارلان په الژه کښې په یو اسرار آمیز شکل‌باندی ووژل شو اوقاتلې‌یې چه

یو فرانسوی خلمي وچه مورئي ایطالوی وه . دلتهوو مخفی محاکمی په اثر اعدام شو لیکن تحقیقات یې نشر نشوه اوورېل شو چه یو حربی رازدی ددارلا ن په عوض (ژیرو) انتخاب شو اوانګلستان اوامریکادواړو سمې وکړه چه دژیرو اوددګول په منځ کښې موافقت وشی خه رنګه چه د کازابلانکا کنفرانس په وخت کښې ددووجنرالانو په منځ کښې ملاقات وشو . اودواړو اعلان وکړچه یو دبله سره په موافقت کار کوی. لیکن بیاهم تراوسه پورې دشمال افریقا اختیار یوازې دژیرو په لاس کښې دی اوچینی نورفرانسوی مقبوضات لکه سوریه اولبنان سکراو کړیان اونور . . . . ددوګول دخوا اداره کښې په دې ورځو کښې آوازه ده چه بیاژیرو او دوګول سره ملاقات کوی منګر امریکالی جنرال آیزن هاور دامشوره وکړه چه داملاقات خوورځی معطل شی چه دتونس مسئله فیصله شی - روسیانو په دې کال کښې خوراپه کوښښ کړی دی چه خپل طاقت زیات کړی او المانیان دخپل مملکت خخه وباسی . ددې دیارلسو دیوې خواخپل روحی طاقت او دخپلو عسا کرو تعلیم اوتربیې ته دپره ترقی ورکړه اودبلې خوائي په حربی توپخانو بانډی خورا زور واچاوه اونوی کارخانې ئې دمحاذانو ترشاجوړی کړی اوشپږ ویشت کوښښ کوی - دمتحد ینو خخه هم دیری غوښتنی کوی چه زیات امدادورور سوی اودوهم محاذهم ژر تر ژره ویرانیتی دشوروی او دحلیفان روابطو تراو سه پورې په مسالمت آمیز وضعیت دوام کړی او خو موده دمخه دماهیګیری قرارداد چه دهغه په فرار جاپانیانو د (لیجنګ اډاو) خخه لین بنکر کولای شی، دیو کال دپاره تمدید ورکړ شو اوجاپانیانو نیوله کړچه سو لیې یو (ین) زیات ورکړی .

مجو ریان :

[illegible]

دموسولینی او هتلر یوملاقات په‌تیرکال کښې

ادمیرال دونتس د المان نوی بحری قوماندان

مملکتو کښې دېر شدیداومضبوط ترتیبات ونیول شوه. تول وګړی دجګړې دپاره په آخری درجه مجهز شوه اوپه کار واچول شوه . ویل کیږی چه په تېر ژمی کښې المان او ایطالیا لخوا رالوی ترتیبات نیولی اوغواړی چه سږ کال یوه فیصله کوونکی جګړه وکړی. دمتحدینوهغه تهدیدات چه واګې سږ کال به پراروپا یرغل شروع کړی ددې مملکتو په نظر کښې دی او داروپا تول سواحل خصوصادفرانسې اوایطالیا په سواحلوکښې ښه ټینګار کړی دی . دمحور نور ملګری هم تراوسه پوری سره له هغو تلفاتو چه دوی ئې دشرق په محاذ کښې متحمل شوی دی اوهغه افواهات چه دفنلینداودرومانیې دصلح غوښتو نکو اقداما تو په شاوخوا کښې نشر شوی وېې اساسه ثابت شوه دنوی کال په سر کښې دبلغاریا دشاه اودرومانیې زمامدار اودمجارستان صدر اعظم په المان اوایطالیا کښې سفرونه کړی اوخپل دتینګار دهرې واقعې په مقابل کښې محورو ته بیا اطمینان ورکړی دی . منګرجاپان په دې کال کښې څه مهم حربی اقدامات نه دی کړی اوداسی معلومیږی چه جاپان په دې عرصه کښې خپلو عساکرو ته د مه ورکړی اوغواړی چه خپل حربی طاقت زیات کړاندی او ضایعات یې تلافی اونقائص یې رفع کړی. بیاهم په دې کال کښې دشمالی بحر الکاهل په علاقه کښې جاپانیان دالوشن پر جزائرو باندی چه دالاسکا (شمالی امریکا) څخه جاپان ته نزدی پراته دی ،یرغل وکړ اوځینې داسی جزایرئې ونیول چه دهغه لخوا څخه پرجاپان بمباری ممکنه وه ،همدارنګه سره دهغه فشاره چه دمتحدینو دخوا په جاپانی مواقعو په نیو ګینې اودسلیمان په جزایرو کښې په دی کال کښې راغی جاپانیانو خوراکو شښې کړی دی چه دغه مواقع پری نزدی اوپه استرالیا باندی هم خپلو تهدیداتو ته دوام ورکړی . جاپانیان هم په سیاسی زمینه کښې خپلو دلیری شرق ملګرو سره لکه منچوکو ،دملی چین حکومت، فرانسوی هندچینی ،سیام (تایلینډ) برما، اوفلیپاین خپل روابط زیات کړی اوددغو مملکتو دواک والانو کنفرانسونه ئې په توکیو اونورو ځایونو کښې قایم کړی دی دکال په آخر کښې د ملی چین حکومت د متحدینو په مقابل یعنی دانګلیس امریکا پر ضد دجګړې اعلان وکړ . دجاپان صدر اعظم هم په نانکن (ملی چین) او هسنکنګ (منچوکو) کښې مسافرت وکړ اوجاپان اعلان وکړ چه په دی کال کښې به برما اوفلیپاین ته ازادی ورکړشی پر چین اوپر هند باندی هم لاتراوسه پوری دجاپان دتعرض تهدید دوام لری لیکن کومه فیصله کوونکی نتیجه یا اقدام په دی نزدی او فاتو کښې نظر ته نه راځی.

نور ملکونه :

دارو پایطر فو ملکو تقریبا تو لوخپله بیطرفی ساتلی ده ، سویدن او سویس چه دمتحدینو سره کوم ارضی ارتباط نلری اوزیاتره دمحور سره اقتصادی روابط لری هغه شان دلیبو بین المللی مسایلو دپاره دمتحدینو په منځ کښې وساطت کوی هسپانیه اوپرتګال چه دمتحدینو

د کبیته کېږد وړه سبب په شمالي افریقا کښې ددوی موقعیت تر یوی اندازی پوری مشکل شوی و بیاهم د هغه اطمینان په اثر چه امریکا او انګلستان ددوی د بیطرفی او ددوی د منافعو د احترام او اقتصادی کمکونو په نسبت ورکړه نسبتاً خاطر جمع شول مګر سره له دی ئی هم خپلو حربی تیاریو ته ترقی ورکړه . ترکیې هم په دی کال کښې لکه پخوا خپله بیطرفی وساتله او ددواړو متحارو پوسره ئی دوستانه سیاسی ، اقتصادی ، او تهذیبی روابط ټینګ کړیدی چرچل هغه وخت چه شمالی افریقا ته راغلی ؤ له خپلو سیاسی او نظامی ملګرو سره ترکیې ته هم راغی او په ادنا (جنوبی ترکیه) کښې ئې د عصمت اینونو ، سراج اوغلو او د ترکیې نورو عسکری او سیاسی منصبدارانو سره ملاقات وکړ او دغه کنفرانس په اثر کښې اعلان وشو چه د انګلستان او ترکیې په منځ کښې هماغسې اتحاد باقی دی او انګلستان او امریکا ترکیې ته حربی سامان ورکوی او ددی امداد د امقصد دادی چه ترکیه په جګړه کښې داخله شی بلکه ترکیه به هماغسې بیطرفه وی ـ د آلمان سره هم د ترکیې روابط ښه ؤ ، او اوس چه د امقتاله لیکل کیږی اقتصادی مذاکرات په انقره کښې ددواړو مملکتو تر منځ جاری دی . د روسیې سره هم د ترکیې روابط هغه شان په دوستانه طرز دوام لری . د ترکیې حربی او مطبوعاتی هیئتو نو د محور او متحدینو هیوادو ته سفرونه وکړل [illegible] حربی پیشرفتو نه ئی لیدلی دی ـ د دغی په اثر کښې د هغو [illegible] ترکیې کښې د قانون اساسی مطابق وشو ه عصمت اینونو دوهم وار د رئیس جمهور په حیث انتخاب شو او شکر ی سراج اوغلو چه د متوفی رفیق سیدام په عوض د ترکیې صدراعظم مقرر شوی و [illegible] ماموریت او هغه هم [illegible]

[illegible]

پر ضدلی چه د کانگرسیانوله خوا پر هغه لحای کښې کېدل قوه استعمال کړه چه په دغه اثر کښې څه کمان ووژل شوه د کانگرس اغتشاش دکمال په آخر کښې تخفیف پیدا کړ په دې ځمن کښې گاندهی دیو ویشت ورځو پوری فاقه اختیار کړه اووئی ویل چه دافاقه دهغه تهمت په اثر ده چه دهند حکومت په کانگرس باندې ویلی دی چه دوینو تویول چه په هند کښې پیښ شوه مسئولیت لی د کانگرس پر ذمه دی . د گاندهی فاقې په داسې حال کښې چه خورا ضعیف شوی وخپاته وموندله اوگاندهی دهند حکومت هغه پیشنهاد چه دی دې دفاقې په وخت کښې ازادوی ونه مانه اوولی ویل چه زه مشروطه ازادی نه منم ـ دبلی خوا د مسلم لیګ حزب هم د پاکستان په مطالبه ټینګ دی اودخپلې همکاری دپاره لی داخبره لرنی شرط اعلان کړی ده ـ دلندن په پارلمان کښې دهند په باره کښې څوواره بحث وشو اوهر وار د برطانیې د حکومت نماینده وویل چه تر څو پوری چه کانگرس دنافرمانی خخه لاس وانخلی اواعلان لی نه کړی تر هغه پوری د حکومت سیاست تغیر نه خوری بیا هم د (کرپس) پیشنهاد لا تر اوسه پوری معتبر دی او که چیری دهند احزاب یو دبله سره اتفاق وکړی دهند اداره دوی ته ورکول کیږی ، اوورو سته له جګړې خخه په هر صورت هند د یو اتحادی حکومت او د دومنیون درجه ورکول کیږی د هند د نورو بیطرفو مشرانو اقدامات چه د دې سیاسي وقفې د رفع کولو دپاره لی کړیدی هم نتیجې ته نه دی رسیدلی اوس په هند کښې تقریبا فراری ده او د هند حکومت په حربی ترتیباتو بوخت دی .

سږ کال دچین او د هند روابطو ترقی کړی او چیانګ کائی شک له خیلې ماندینې سره هندته راغلی و ، اواوس هم دچین یو عرفانی هیئت په هند کښې دوره کوی د چیانګ کائی شک ماندینې امریکا ته تللی ده اوویل کیږی چه انګلستان ته به هم ولاړه شی .

هر که بشما گفت بدون کارو اقتصاد متمول شده میتوانید این چنین شخص شما را فریب میدهد
ومردخا ئنی است . «بن یامین فرانکلن»

پشتو و پشتو لوگها

بقلم امین الله خان زمریالی

علمای زبان، زبانرا باجسام واجسادحیه تشبیه نموده وگویند عوارضیکه حین حیات بهشی ذیروح واقع شدنی است زبان نیز دچار آن می‌شود زیرا هرچیز یکه بحیات اجتماعی بشر رابطهٔ مستقیم دارد مولودحیات اجتماعی بوده همیش به ناموس تطور وتکامل منقاد ومطیع است پس زبان که باحیات انسان قرابت قریب ورابطهٔ نزدیك راداراست نیز درقدرت واختیار تحول وتکامل است.

بقلم امین الله خان زمریالی

بلی ! وقتیکه ما اوراق تاریخ راورق میزنیم می بینیم طوریکه اقوام وملل امروزهٔ دنیا آن اقوام وملل است که از نژادهای بزرگ سلف نشئت نموده ودارای قومیت وملیت جداگانه شده اند بهمان اندازه زبانهای شان نیز دردوره های مختلف اززبانهای اساسی وبزرگی منشعب شده شخصیت مستقلی برای خود کسب کرده اند چه زبانیکه دردنیای امروز تحت قانون تکامل صاحب مقام شامخ وبلند ودارای ذخایر وهستی علمی وفنی است زبان دیروز نبوده وهمین فرق بارز تکامل ملیت وعدم سیر بزرگ آن محسوب بوده وبایدزبان دیروز وامروز دارای شخصیت امتیاز جداگانه باشند .

درصورتیکه معیار اعتبار تکامل وتکامل هم در تحول ظهور وموجودیت می آید پس اعتبار تمام زبان ارزنده دارای اهمیت است وبعبارت دیگر زبان سیر تکوینی آن پداشته می شود . چنانچه دلیل اهمیت واعتبار هر زبان زنده تکامل یکه اصالت وقوهٔ مقاومت زبان است نیز تحول تکاملی بسرنج دانسته می شود .

[illegible]

ولی باستعداد و اصالت خود جهان شمول و باوجود تکامل و نهضت قرن بیست بشر، درمرحلهٔ شباب اند وهنوز برای مدارج عروج ترقی و تکامل بیشتری مستعد و آمادگی نشان میدهند .

پس بقرار نتیجهٔ فوق صرف کلمهٔ قدامت نمی شود مقام آن هارا عالیتر گردانید ویا تعبیر جدید منزلت این هارا فروتر قرارداد. فقط تعبیر قدامت وقتی قابل اعتبار پنداشته می شود که با اصالت وحیات زبان توام باشد یعنی زبانیکه هم قدامت دارد وهم اصالت ا البته بر زبانیکه اصالت دارد وفاقد صفت قدامت است مرجح است .

چون درمورد زبان اصالت نسبت به قدامت وتجدد مهم تر است من هم دربحث خود که مقصد ازتشریح وتوضیح مزیت زبان ملی ما «پښتو» است ازجنبهٔ اصالت که قدامت آن طبعاً دران مضمر وقبلا بدفعات واضح شده بحث خواهم کرد زیرا طوریکه علمای زبان عقیده دارند یك زبان را ازحیث کیفیت وقتی زبان گفته می توانیم که برتمام آن کار هائیکه طبقات مختلف بداد ودهش بان محتاج باشند احاطه و دست داشته باشد یا بعبارت دیگر حیات زبان زمانیست که خواندن ونوشتن دران رواج وبه ادای هرگونه مطالب سلطهٔ کامل واقتدار تام داشته گوینده گانش ازهرگونه افهام و تفهیم مادی ومعنوی ازان مستفید گردند .

اگربلا استثنای قید وشرط بلحاظ کمیت باحصائیه زبانهای دنیا دقیق شویم ودربی جستجوی سرشمار آن برآئیم فهرست اسمای صدها زبان از نظرما خواهد گذشت مگر از حیث کیفیت تنها به عدهٔ معدودی اطلاق زبان خواهیم کرد وبس یعنی زبان هائیرا من حیث عمل زبان خواهیم گفت که دارای نفوذ شرایط فوق باشند .

بالعکس زبانهائیکه دارای ممیزات فوق نبوده گرچه در احاطهٔ محدودی برای مطالب خاصی موجود باشند نمی توان آن هارا در ردیف زبانهای دارای شرایط مذکور همقطار وهم مسلك دانست .

اگر به ریشه وارکان زبانهای دارای شرایطیکه به تعبیر فوق اطلاق زبان به آن کرده می شود نظر اندازیم نیز می بینیم که بعضی دارای اصالت ذاتی وبنیهٔ قوی وبعضی تحت نفوذ وسیطرهٔ تقلید و تلقین بعضی واقع شده اند .

گرچه تحول و تغیر زبان چنانیکه فوقاً گفته شد حتمی ولازمیست مگر بعضی زبانهائیکه از جنس وخانواده ومحیط خود تقلید نموده وتلقین گرفته اند وریشهٔ خودرا تحت قانون ارثی خود محکم وشاخ وپنجهٔ خودرا ازهمان ریشه سیراب کرده اند درعین زمان که صاحب اصالت وبنیهٔ قوی اند بصفت قدامت نیز متصف گفته می شوند چه براساس اصل نموکرده وتلقین وتقلید خانوادگی آنهارا چنان قوت بخشیده که نسبت باصل محکمتر و زیباتر بنظر می آیند ازان جمله است این همه لهجه ها وزبانهای موجوده قسمت بزرگی از اروپا که ازلاتین قدیم منبع گرفته ویا زبان عربی

که اساس آنرا عقاید قدیم بنانهاده و این شاخ های نورسته چنان می نمایند که ابداً گمان تحول و تغییر بآنها نمیرود .

شاید بعضی زبانهای دارای اصالت بنابر ارتقاء ونهضت تکامل تمدن یا احتیاج مبرم سیاسی علمی ودینی وغیره بقرابت غیر خانوادهٔ خود نیز مجبور شده باشند مگر بازهم اثر آن خانوادهٔ غیر را چنان درخود مزج وجذب نموده اند که اثر غیر دانسته نمی شود واگر آن اثر از انها سلب شود باز هم می توانند بخودی خود قیام نموده واز یابفتند ونسبت باصالت وتوانائی ذاتی خود بتوانند شکسته گی هارا جبره وخالیگا هارا پر کنند .

ولی بعضی زبانها تکیه بنیه ونیروی مقاومت شان ضعیف تر بوده وبر بعضی عوامل که در تحول وتغیر زبان دست قوی دارند و اغلباً سبب امحای زبان می شوند تحت تاثیر تقلید و القین عنصر غالبهٔ از خود وبیگانه آمده اند بالضرور یا محو شده اند و یا صورتی را اختیار کرده اند که باید آن هارا جزو همان عنصر غالب شمرد وهیچ قوتی را نمی توان در آن سراغ کرد مثلاً در وضع خزیر مازبان سگری ، ارمری ، دردی ، بساچی ، اوزی ، بتهائی ، ساکنه تراچی ، زابلی ، بلوچی که لهجه های مختلف وبالتسلسل بهاصل واحدی زبان باختری منتهی می شدند بنابر قوهٔ اصالت زبان پشتو با وجود یکه قرابت نزدیکی باو ایهم میرسانند متحمل شدند یا مثلاً زبان فارسی که مدتها فوق سیلاب مانند زبان عربی مقاومت نتوانست چنان تحت امر غرق سامی آمد که عنصر مهم آریائی عبارت از لغات وکلمات زبان عرب گردید و فهمیدنه این قوهٔ بعضی مردمانه خواهد گفت که می توان آنرا جزو عنصر غالب سامی دانست یعنی بنابر واسکیت فارسی ، زبان عربی شد واگر آن زبان قوی و مستحکم سامی این مسئله و پیدائی پیشامدی دارز گیر نمیداد ممکن بود که زبان اصلی گردد وحالا هم اگر کلمات عربی را از زبان فارسی بگیرند آنرا زبان فارسی می داند مقصد را افاده کند و این اثر تنها در فارسی دیده نمیشود بلکه در زبان سامی و آریائی نیز فارسی اسم آزرده معنی قبل الاسلام داده است و در آن نوشته و صنعه عربی در زبان فارسی دوچند بیش از زبان خود تحول معنوی عمیقی پیدا نموده است که در زبان اسلام خود (۱)

(۱) [illegible]

در دنیا هیچ قوهٔ نیست که مانند فعالیت ومشغولیت کامل در پیرامون هدف معین حیات را قابل برداشت ساخته بتواند .
« شیلر »

بواسطهٔ بی‌اعتنائی های بزرگان وخوردان سد راه این زبان گردید بازهم موجودیت خود را درمدت مدیدی حفظ ووقایه نموده واینک بدامان اولاد نجیب قرن بیست این خاک خود را پرتاب نموده است تادیده شود که آیندگان بااوچه می کنند .

آری! وقتیکه درفرانسه دورهٔ رنسانس شروع وملیت خواهان خواستند که زبان ملی خود را رسمیت وتعمیم دهند وریشلیو صدراعظم بانام آنوقت برای اولین بار اکادمی زبان فرانسه را تاسیس نمود (۱۶۳۵ع) نویسندهٔ مشهور زبان ملی ولتیر بعدتر ازان گفت (قرن ۱۸ع) این هیئت کو چکی که جمعیت نامیده میشود غنچهٔ گل بشراست زیرا اشخاص بزرگ برای نفع ومو فقیت این جمعیت کوشش میکنند وزحمت میکشند وشخص معروف دیگر فرانسه مورلیه ر(۱۶۲۲-۱۶۷۳ع) نوشت که انسان چیزی را که میخواهد آنرا حاصل کند باید محبت حضورداشتن درمجلس شاه باشد زیرا درهیچ جائی مانند این مجلس تصویب های صحیح وراست دیده نمی شود.
از جمله های مذکور چنین استنباط میشود ونتیجه بدست می آید :

(۱) برای پالش وپرورش یک زبان غمخواری وکوشش تمام افراد آن ملت ضروری ولازمی است چه زبان مال یک یادونفر یااهالی یک قریه ویک شهر نبوده بهمه افراد ملت بصورت مساوی تعلق دارد پس تمام ملت از بزرگ وکوچک ازعالم وجاهل، ازغنی وفقیر مکلف است که زبان خود را که ملکیت مشروع همهٔ آن ها است تربیه وپرورش کنند وسزاوار نخواهدبود که اینقدر بارگران وسنگین بردوش یک یادو ویاچند نفرمعدود گذاشته شودویااین وظیفهٔ مهم به امید یک جمعیت کوچک انگشت شمار مهمل ولی پالش بماند .
(۲) پالش وارادهٔ پادشاه وقت است چه نظر پادشاه خاصیت کیمیا دارد بهر چیزیکه متوجه شود زر میگردد وطوریکه نقطهٔ اخیر حل وفصل ورفع احتیاج ومشکلات، دربار ومجلس پادشاه است ویادشاه وکیل مطلق ملت واختیاراتش برتمام چیزها حاوی ومحاط است ودریای سعادت ونیکبختی ملت از حضور ومجلس پادشاه منبع میگیرد پس تمام تصویب ها وافکاراین مجلس راست وصحیح ومملو ازسعادت است وچنانکه طبعاوظیفهٔ پادشاه، خواهان سعادت ملت خوداست لهذابرهرخرابهٔ که شعاع نظرش نورافشانی کند زودلاله زار وگلستان خواهد شدوعلتش این است که بر علاوهٔ اینکه حکم وفرمان پادشاه ورئیس ملت به اثر ضابطهٔ قانون مرعی الاجراوصاحب نفوذاست خوردان ومادونها بخوشی ورضا ورغبت خوداز وپیروی وتقلید میکنند زیرا قانون طبیعی بشراست که هر صنف تحت عوامل سوق الطبیعی از کسانی تقلید میکنند که نسبت به آن ها قوی تر وبزرگ تر باشند .

گویند وقتیکه نویسندهٔ ملت دوست فرانسه ژوول تراژدی اول خود را به زبان فرانسه نوشت بحضور پادشاه وقت(هانری دویم) تقدیم کرد پادشاه هم این اثر اورا تقدیر وقبول نمود وهمین

درهر کاریکه عرق ریخته ای افتخار آن بخودت عاید میشود. توخودت زرگر سعادت خود هستی.

لیو ولد بیوهمر»

تقدیر باعث آن شد که تعداد نویسنده‌ها روز بروز زیادت پذیرفت ومحبت نویسنده‌ها و توجه پادشاه بود که بالاخر زبان فرانسه‌ها بر مقام بزرگ ورسمیت گرد ید.

همچنان فارسی را که سامانیان اساس نهادند باوجود ضعف وناتوانیش غزنوی‌ها آنرا بدرجهٔ رسانیدند که مقام عربی را باوجود پخته گی ومتانت حایز گردید.

نقل است که عنصری به صلهٔ یک رباعی که بحضور سلطان محمود انشاء وخواند سه دفعه سلطان دهن اورا پر از مروارید کرد وهمین عنصری مالک چهارصد غلام زرین کمربوده وچهارصد اشتر اثاث البیت واشیای سیمین وزرین اورا حمل ونقل می نمودند وخاقانی در قصیده گوید که عنصری صاحب دیگدان‌های نقرین وظروفش از طلا ساخته شده بود.

وهمچنان بغضائری رازی هزار دینار زر سرخ صله وجایزه داده می شد وهمین توجه وبوازش سلاطین ورؤسا بود که فارسی را از وضعیتی که همه میدانیم بحالی رسانید که همه می بینیم.

مگر پښتو که قبل ازین از هیچ رهگذری نوازش ندیده وشعری بر رخش تابیده است با زهم علاوه بر اینکه خودرا حفظ نموده در معارف متداول اینحال رولی را بازی کرد که کمتر از زبان پرورش شده نبود وعلم ودانش یک قسمت بزرگ اولاد وطن مرهون او ست وتفصیل آن چنین است که: از ظهور دین مبین اسلام تا این وقت علوم قدیمهٔ متداوله ومعقول ومنقول بزبان عربی در افغانستان متداول وعلمای با نام ونشان از همین سرچشمهٔ پر فیض وبرکت سیراب شده‌اند.

از جملهٔ این علما آنانیکه پښتو زبان بوده‌اند طبیعی این علوم را بزبان عربی ترجمهٔ زبان پښتو آموخته‌اند یا بعبارت دیگر همین زبان پښتو بود که واسطهٔ نقل وانتقال تفهیم وتفهم بین معلم ومتعلم گردید وبالاخر در نتیجه بسیاری از علوم قبیل فقه، حدیث، تفسیر، عقاید، صرف، نحو وغیره بزبان پښتو ترجمه وتحریر یافته و[illegible] زبان پښتو [illegible] که [illegible] ودارای بسی کتب دینی وعلمی ودواوین شعرا [illegible] می شمرده (۱) واگر امروز زبان پښتو [illegible] وسخت مواقف حایز بود.

[illegible]

واینکه میگوئیم پښتو زبان است [illegible] اسلامیات [illegible] بلکه [illegible] و[illegible] آثار زبانش از خود بدلیل کفایت [illegible] زبان را کمی شناسیم [illegible] زبان پښتو از همه اول [illegible] معاصر

---

(۱) فهرست کتب پښتو در رساله ۱۳۵۸ [illegible] ملاحظه شود.

اشخاص عاقل همیشه عفیف، متواضع وبیمدعا هستند واخلاق وصفای خویش را دراعمال وافعال خود ظاهر می سازند نه دورجز خوانی . «اسمایلز»

روسی برای اولین بار گولدن شتت المانی کتابی نوشته ودران یك لسته لغات پښتو را د ر ج نموده که این کتاب در ۱۷۹۱ع یعنی یکصدوپنجاه ودوسال قبل در سینت پترزبورگ طبع شد بعد ازان در ۱۸۱۰ع کلاپ روت درباب نشئت پښتو ن ها کتابی نوشته که نسبت به کتا ب اول درباب زبان پښتو تحقیقات بیشتری را حاوی بوده واین کتاب نیز درسینت پترزبورگ بطبع رسید که متاسفانه هر دو کتاب مذکور بواسطهٔ طو ل مدت طبع آن کمیاب و بدست نمی آیند واضافه ازنام این دو کتاب تفصیل بیشتری دراطراف آن داده نمی توانیم .

بعدازان برنارد دورن مستشرق روسی که درقسمت شرق شناسی ازاشخاص مشهور ومهمی بشمار میرود وآثار گران بهائی درین باب دارد واولین شخصیست که اثبات زبان پښتو را ازشعبهٔ هندواروپائی میکند یك لغات پښتو نیز نوشته که دره ۱۸٤ درپترسبورگ بطبع رسید واین کتا ب لغات چون تا هنوز بمن نرسیده درباب چگونگی آن معلومات مفصلی ندارم .

دیگر کتا ب ضخیم لغات لغتت ایچ ،جی راورتی انگلیس ا ستنت کمشنر ملتا ن است که در ۱۸۵٦ع بار اول ودر ۱۸٦۰ع باردوم درلندن طبع گر د ید. وراورتی علاوه بران در ۱۸۵٦ ع صرف ونحو مفصل پښتو را در کلکته بطبع رسا نید که در ابتدای این کتب مقد مهٔ مفصلی درباب ماهیت وچگونگی زبان وقومیت پښتونها نیز نوشته است گرچه حصهٔ تاریخی این مقدمه خالی ازغرض نبوده ومانمی توانیم آنرا درمورد پښتو نها بحیث تاریخ یك مورخ لا غرض ومحقق بشناسیم ویاآنرا ثقه بدانیم مگر در مورد جمع آوری لغات وتدوین صرف ونحو زبان پښتو مرهون این شخص زحمت کش بوده وبرا یش در این راه حق بزرگی را قایلیم .

را ورتی علا وه براین دو آثار گرانبها کتاب دیگری نیز از کتب قدیمه ودواوین شعرای نامدار باسم گلشن روه منتخب نموده ودرلندن طبع نموده است که این کتاب قیمتدار ترین نمونهٔ نثر ونظم پښتو بوده که اصل نسخه های آن نادر و کمیاب است وفقط راورتی بعضی حصهٔ آنرا از دست یغما گر زمانه به نسبت کو شش سا حرانهٔ خود حفظ وبما تقدیم کرده است برای اینکه نظریات او نسبت به اصالت پښتو وزحمتش درین راه برهمگنا ن روشن ووا ضح شود چند سطری را از مقد مهٔ کتا ب منتخبهٔ او می نگا ریم بدینقرار:

درینوقت کتب قدیمهٔ پښتو نهایت کمیاب بلکه بین خود افغان ها که گو یندگا ن این زبان اند موجود نیست چه ازیکطرف هرج ومرج وازطرف دیگر کم توجهی افغانها بدز بان شان نسبت به پیش آثار گرانبها وقدیمه را از بین بر ده وبدون بعضی کتب مشهور ونادر یکه در کتابخانهٔ سر کار انگلیس درلندن موجوداست درخود افغانستان پیدا کردن آنقسم کتب خیلی مشکل است. لهذا من تصمیم کردم که باید کتا بی ازین کتب نادره منحصر بفرد منتخب وبیا ن آ ورم اینك با ین مطلو ب کتا بی که بحر وف سر بی طبع ودرزیبائی نظیر ندارد مهیا نمودم .

مقصد کلی من از انتخاب این کتاب آسان کردن زبان پښتو است برای کسانیکه آرزوی یاد گرفتن آنرا دارند واین کتاب باعث خواهد شد که بمددرهنمائی دو کتاب دیگر من یعنی قواعد ولغت پښتو در چندروز زبان را بیاموزد وانگلیس ها می توانند که درخانه های خود در دریای زبانیکه دارای مروارید آبدار وجواهر قیمت داراست بدون مدد ملاح آب تنی نموده وذریعهٔ کشتی مطالعه خودرا بکنار مطلب برسانند .

این کتاب ، منتخب ده دیوان نظم وشش کتاب نثر است که هر کدام درحد ذات خود نسخهٔ یگانه است وصرف برای دیگران نام آن رسیده نه خود کتاب بقرارذیل : ـ تاریخ مرصع افضل خان خټك ، فوائد الشریعهٔ آخوند محمد قاسم ، ترجمهٔ کلیله ودمنه یا علم خانه دانش ، افضل خان خټك ، کتاب بابو جان ، مخزن الاسرار آخوند درویزه ، ترجمه گلستان سعدی یا گلدستهٔ عبدالقادر خان خټك ،

دیوان عبدالرحمن ، دیوان عبدالحمید ، دیوان خوشحال خان ، دیوان خواجه محمد ، دیوان میرزا خان انصاری ، دیوان کاظم خان شیدا ، دیوان اشرف خان خټك ، یوسف وزلیخای عبدالقادر خان خټك ، دیوان عبدالقادر خان خټك ، دیوان احمدشاه بابای ابدالی .

راورتی یك مجموعه اشعار انگریزی را نیز بزبان پښتو ترجمه نموده ووعدهٔ طبع آنرا داده مگر معلوم نیست که باین مقصد خود کامیاب شده است یا خیر .

راورتی درمقدمهٔ کتاب گرامر خود از چهار اثر دیگر هم در باب زبان پښتو ودوی آن گرامر پښتو است وقبل از نوشته شده معلومات میدهد ومیگوید قبل از لغت وگرامر مؤلفهٔ من یك کتابچهٔ کوچك گرامر مؤلفهٔ لیچ میجر فوج بمبئی موجود بوده ودر این اواخر ووگران نفتان فوج بنگال نیز گرامر کوچك زبان پښتو را نوشته است وشو کتاب قاموس موجود دارند که یکی از آنها موسوم بدریاض المحبت وتالیف نواب محبت خان است که درسال ۱۲۲۱ ه ۱۸۰۶ ع باستدعای سرجارج بارلو در ۷۰۰ صفحهٔ [illegible] تالیف شده موسوم به عجائب اللغات است که درسال ۱۸۰۸ ع [illegible] در ۶۲۰ صفحه [illegible] دارای ۱۷ سطر است تالیف کرده است [illegible] اشخاص دیگر [illegible] .

[illegible] داشت [illegible] اودر [illegible] ۱۸۲۷ ع [illegible] ۱۸۳۸ [illegible] مقدمه های [illegible] [illegible] انجامد [illegible] وقال [illegible]

بعداز آن بیلو ازشعرانام‌می‌برد وبرهرکدام‌تبصره‌نموده‌ازآثارشان‌ذکری می‌کند من‌صرف گفتاراورا که‌درباب‌دو نفرذیل‌نموده‌طورنمونه‌خلاصه‌میکنم‌اومیگوید «افضل‌خان پسر(خوشحالخان) چهارپسر گذاشت که‌ازجملهٔ آن‌ها کاظم‌خان‌به‌تخلص‌شیدامعروف‌است‌صاحب‌دیوان‌بوده ودیوان اصلی اوکه جابجاحاشیهٔ آن‌بخط خودمصنف‌است‌نزدمن‌موجودوسبك آن‌مثل‌عموم‌شعرای‌پښتو ساده نیست بلکه‌رتبهٔ بلندتری راداراست.

شاعردیگر قابل‌ملاحظه عبدالحمید میباشد که در زمان تیمورشاه میزیسته درغزلیات او که زیاده‌ترادبیات اخلاقی‌اند حسیات‌قابل توصیف‌رانیز دارابوده وباعث‌دلچسپی هرمصنف اروپائی میشوند ـ درپخته‌گی کلام‌حمید شیخ‌سعدی زبان پښتواست‌ووجداناً گفته‌می‌توانم غزلیات‌اونسبت بدیگر شعرای‌پښتو به‌استثنای‌خوشحالخان که‌دارای سبك جداگانه ایست دردرجهٔ اول‌قرارمیگیرد وتاامروز محسنات شعری اوحتی‌دربین شعرای فارسی‌که تعداد شان ازنقطهٔ‌نظرادبیات‌فارسی نهایت زیاداست نیزتاحال‌نامعلوم ومجهول مانده است اقتباسات زیاد اثرات اورا که بالخاصه درحصهٔ گرامراین‌کتاب درج کرده‌امتمام مزایای آنرایکایك نشان میدهد درخصوص‌غزلیات اویك فکر درست به‌ذهن مامی آورد ـ غزلیات اومسمی به درو مرجان‌اند وهمچنین اثر دیگری بنام نیرنگ عشق‌دارد که‌غالباً این‌کتاب ترجمهٔ نیرنگ عشق‌فارسی‌است که مصنف آن اصلا باشندهٔ پنجاب‌است.

وقتیکه‌من‌در پښتو تولنه‌مدیرشعبهٔ‌زبان بودم‌گرامر بیلوترجمه‌وبمدیریت‌شعبهٔ گرامرموجوداست. اثر دیگر پښتو گرامر وفرهنگ مؤلفهٔ تومانووچ است که بزبان روسی نوشته شده ودر(۱۹۰۸ع) درتاشکند به‌طبع رسیده‌است مارکن مستشرق معاصرناروپژی نیزکتابی درباب ایتمالوجی زبان پښتو به‌زبان انگلیسی نوشته که‌در پښتو تولنه موجود وکتاب‌مذکور در ۱۹۲۷ع در اسلو طبع‌شده است. ازآثار وروابطهٔ اوبا پښتو تولنه معلوم می‌شود که‌این مستشرق باپښتو دلچسپی زیادی‌داشته‌ومی خواهد تحقیقات خودرا درین زمینه ادامه داده وبغوامض وچگونگی‌زبان پښتو پی‌ببرد من نظریات اورا قبلا درسالنامهٔ ۱۳۲۱ کابل نوشته‌ام.

دیگر ازمستشرقین کلبرسن است که‌لغات محاوره پښتوراجمع وتدوین‌نموده ودرهرت‌فورد به ۱۹۲۹ع بطبع رسانیده است.

کایکر المانی نیزکه درعلوم السنه لیاقت وکفایت بسزائی داشته واز علمای السنه بشمار میرود ودرشرق‌شناسی‌ید طولائی دارد رسالهٔ درفیلولوژی‌زبان‌پښتو در۱۸۹۳ ع‌نوشته که این رساله‌درحدذات خود دارای اهمیت‌زیاداست دراین‌رساله لغات‌زیاد پښتو به‌ترتیب حروف تهجی باسنسکرت اوستاء فارسی‌قدیم‌وجدید مقابله شده است که اصالت زبان‌پښتو وقرابت آن‌با السنهٔ مذکور ثابت ومبرهن میشود وبرای کسانیکه میخواهنددرقسمت فیلولوژی زبان مطالعات کنند راهنمای خوبی شده می‌تواند.

علاوه بر نفری فوقیکه نام شان برده شد کوکس، لاریمر، واهن، وازنست ترومپ که سه نفر اول الذکر انگلیس ونفر آخرالذکر آلمانی است گرامر های مفصلی نوشته اند گرامر مولفهٔ کوکس به ۱۹۱۱ ع درلندن ونحو لاریمر به ۱۹۱۵ دراکسفوردو گرامر واهن درلندن وگرامر ارنست ترومپ به ۱۸۷۳ ع نیز در لندن بطبع رسیده اند دو اثر اول الذکر کوکس ولاریمر در پښتو تولنه موجود وحینیکه من مدیر شعبهٔ زبان بوده ترجمه شده است وگرامر ارنست ترومپ را چون تقریبا هفتادسال قبل بطبع رسیده بمشکل می توان بدست آورد مگر طوریکه دیگر مستشرقین ازارنست ترومپ نام می برند وبه نظریات اواستناد می نمایند معلوم می شود که ترومپ شخص نهایت فاضل ودر شرق شناسی وخصوصا در ایتمالوژی وفیلولوژی زبان پښتو دست قوی داشته وازنظریات او که بالواسطه تااندازهٔ بمن رسیده است تحقیقات محققانه و تبحر علمی او بخوبی ظاهر میشود واواولین کسی است که باصالت واستقلال زبان پښتو اظهار نظریه نموده ومیگوید که زبان پښتو زبان آریائی اصلی افغانستان بوده از کدام حق دیگری منشعب نشده است ودرجملهٔ کسانیکه کلمه پکښت ریگوید را پښت پښتون دانسته وتصدیق کرده اند ترومپ حق اولیت دارد، وبیز ناگفته نماند که لاریمر نیز طوریکه از آثار او دیده می شود عالم زبان پښتو بوده نحو زبان پښتوی اوقابل اعتنا است وعلاوه بران یك گرامر دیگری پښتوی لهجهٔ وزیری ها را نیز نوشته وتغیرات لهجوی آنهارا حل کرده است که این اثر او نیز در ۱۹۰۲ ع درلندن طبع شده است .

علاوه بر کتب لغت وصرف ونحویکه بالا ذکر کرده شد بسی کتب قرائتی و درسی وغیره نیز ازطرف مستشرقین نوشته وطبع شده است ازانجمله است :

منول (رسالهٔ) مولفهٔ را ورتی طبع لندن ، ومنول مولفهٔ روس [illegible] طبع لندن زبان پښتو مولفهٔ گیرس سن ۱۹۲۹ ع طبع هرت فورد ، مستشرق انگلیس [illegible] مولفهٔ هیوز [illegible] ملی گلتی [illegible] و کتاب اول پښتو مولفهٔ کرس طبع [illegible] مولفهٔ [illegible] طبع گردیده ، [illegible] ([illegible]) [illegible] Lorimer وغیره...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

سی ، ای بیدولف انگلیس که قسمتی ازاشعار خوشحال خان را منتخب نموده وبنام اشعار قرن ۱۷ تدوین وبه ۱۸۹۰ در لندن طبع کرده است این کتاب منتخب او حاوی سه قسمت بوده که قسمت اول آن دارای گرامر مختصر زبان و قسمت دوم آن مقدمهٔ مفصلی در باب چگونگی ادبیات پښتو است و قسمت سوم ترجمهٔ آثار منتخبه است و در اخیر اصل اشعار خوشحالخان را نیز بحروف زیبا و سلیقهٔ مرغوب ومخصوص طبع کرده است .

او دو قسمت عمدهٔ حماسه وعشق را اساس شعر پښتو دانسته ومیگوید دیگر قسمت های شعری از قبیل فلسفه ، اخلاق ، دیانت، حسیات ملی و غیره طوری درین دو قسمت مخلوط و مزج شده اند که بین اصل وفرع تمیز نمی شوند واینکه دوجنس متضاد را مثل غم وشادی قهرورحم دوستی و دشمنی یکجا برشتهٔ نظم میکشند ودرعین خلطیت باز هم یکی ازدیگر متمایز دیده میشود تنها قوت وقدرت شاعر پښتون است وبس .

بیدولف این مجمل را تحت عناوین حماسه وعشق تفصیل دور ودرازی میدهد که عصاره اش بقرار ذیل است :

تحت عنوان حماسه میگوید . « افغانستان مملکتی است که همیش بسی از شعرای ملی را در آغوش خود پرورید واز آنها مملواست درین مملکت کوهستانی دست قدرت شاعر انیرا تربیه کرده است که تمام اشعار اوشان پر از شور و جذبات برده و برای همیش نسخه های حظ وذوق آور اخلاقی وتاریخی دانسته میشوند .

این اشعار پر از افتخار وکامیابی اوشان نمایندهٔ عظمت و شکوه باستانی شان بوده و ممثل احساسات وعواطف هر فرد افغان شمرده میشود واز جلال سابقهٔ ایشان یاد آوری مینماید واز عشق وجنگ علی السویه حرف میزند این اشعار بقدر طبیعی ومؤثر اند که بی اختیار شنوندهٔ خود را متحسس می سازد مثلا موقعیکه از جنگ حکایت میکند چشمان شنونده پر می افروزد وحسیات جنگجویانه اش تحریک میشود و در حالیکه از عشق بیان میدارد عواطف سامعه را بحدی زیر تاثیر میگیرد وباندازهٔ رقیق می سازد که آه های پیهم قلبش ازان نمایندگی میکند چه احساسات رقیق وجنگجویانه درقلب هیچ قومی بمثل افغان ها عمیقانه ریشه ندوانیده است وباوجود یکه افغان ها دارای خون سرد ودر امور حیاتی زحمت کش و سخت سراند بازهم مادهٔ عشق و دوستی نسبت بهمه در آنها بیشتر است وقو میکه مانند افغان ها دارای ملایمت و شجاعت بوده درس اخلاق ودلاوری بدهد وجود ندارد واین قوم باحفظ حسیات عالی خود بین بشر درحیات یکدست ومتحد ویکسان زندگی میکنند .

افغان حقیقی که قدرت دارترین نوع انسان میباشد دیده میشود که ازطرف طبیعت استیلا ومحصور کرده است واین طبیعت بامناظر وتشکیلات ارضیه مقبول وسادهٔ شاعرانه، زیبا ومخلوط شده روح مردانه ازان دیده میشود که درعین زمان ازعیش وعشرت وآرامش درزندگی بحث میکند .

علم، باعفت، حلم، حجب، احتیاط وصفائی توام است . جهل، درشتی ، لاف وگزاف ، فریب کاری پستی وغش ثمر میدهد .

بعدازان تحت عنوان عشق میگوید : «غزلیات عشقی افغانها ازخوبی‌ها مملو است و بعضی پارچه‌های آن درصفت دین اسلام گفته شده وعشق ومحبت انسان واعتقاد بخداوند دران یکجا مختلط بیان شده که بسا اوقات نمی‌توان یکی را ازدیگر تمیز وتفریق کرد ویاتالیدن‌های شاعر مرین عشق را از تصوف وعقیدهٔ دینی که دربرستش خالق اقدس گفته ازهم جدانمود، فرق مخصوص شعر پښتو ازشعر گوئی که درشرق بعمل می آید درین است که دربارچه‌های اشعار پښتو موجودیت هردو نوع تخیل یعنی عشق وبندگی دیده میشود وآن قصیکه درسمع عاشق دل شکسته ، صدمهٔ وارد نماید ویاحس خوش بینی خوانندهٔ مجذوب را زائل کند وجود ندارد . اگر غزلیات غنائی وعشقی ساده وبسیط پښتو خوانده شود دیده می‌شود که تماما ازشکایتی ذاتی وفطری که درروح شاعر ملی تولید شده پرومملو است ودران حسیات وافکار ضبیعی خویش را بمحبوبه‌اش درهوای آزاد کوهستانی مملکتش اظهارداشته است.

اگر از جملهٔ غزلیات بعضا بصورت مناجات وتقرب جستن بخالق یگانه ذکر گردیده باشد دران چیزی وجودندارد که یک مرد محترم راست کاررا ازمطالعهٔ آن بازدارد نسبتهائی که درین سرودهای عشقی داخل گردیده دربسا حالات آنقدر پرازتخیل است که گوئی بحقیقت در چشمان نویسندهٔ آن تجسم کرده ملاعاشق خیالا بشبنم تشبیه گردیده وچشم معشوقه‌اش که بوی گلاب است بادل شکسته وخاطر پریش دولاش وگردش میباشد او میگوید آفتاب دریهٔ روز باحرارت خودشبنم را بخود جذب میکند بهمان صورت بمعشوق خویش نزدیک میگردد وباز مانند شبنم که در بین شعاع آفتاب می درخشد تصورا به آغوش معشوقه‌اش سرازجیب سبزه میباشد که این خیال درنظرها کمتر تجسم میکند .

یاملا : چنیکه آفتاب روشنی خویش را بر [illegible] میکند بهمان صورت روشنی حسن خوبان را [illegible] میشود وبالنتیجه [illegible] آفتاب نمود از آب شدن [illegible] دوچشم [illegible] درگردان و [illegible] معشوق [illegible] میگردد و [illegible] حرارت آفتاب [illegible] وازعشق [illegible] خود [illegible] وشعله [illegible]

[illegible] میشود از [illegible] خوش [illegible]

دیگر ازاشخاصیکه در ین راه رنج برده وگنج نهاده اند جیم دار مستتر فرا نسوی ا ست که یکی ازفضلا ی در جه اول ومقتدر بشمار رفته تحقیقات محققی نسبت به پښتو نموده اثر نفیس وگرا نبهائی در ادبیات پښتو بنام ترانه ها ی ملی افغان ازخود یاد گار گذ اشته است که این اثراو مبنی بردو قسمت مهم زبان ونژاد افغان بوده وهر قسمت مشتمل برچند فصل و دار ای ۵۲۷ صفحه به ۱۸۸۸ ع=۱۳۰۳ ه در پاریس طبع شده است .

این فاضل ومحقق علاوه بر تحقیقیکه در ریشه وماهیت زبان واصل افغان نموده نمو نه ها ئیکه از اشعار پښتو جمع وتدوین نموده هرقطعهٔ آن بذات خود در یکتا وآئینهٔ مفاخر تاریخی ما شمر ده می شود که فقط بحما یت این‌مردبز رگ ازحو ادث دهر مصئون و بمارسیده است .

دار مستتر ازان اشخاص‌محقق ومنصفی‌است که‌ماهیت وحقیقت‌افغان وافغانی‌را ازپرده‌های ظلمت بیرون کشیده ومیگوید زبان پښتو از فا رسی وپهلوی مشتق نشده بلکه درین دسته یک زبان مستقل است زبان پښتو بازند یا زبانیکه بازند شبیه است‌مشابهت بهم‌میر سا ند .

واواولین‌کسی است که‌این نظریه‌اش پابرجاماندوتاحال کسی نتوانسته‌است آنرانقض‌کند .

دارمستتر وقتیکه اصالت‌زبان‌پښتورا بیان‌میکند وازجنبه‌های مختلف آن سخن‌میراند درقسمت ادبیات آن میگوید شعر پښتو بواسطهٔ سادگی وطبیعی بودن امتیاز خاصی دارد، صنعت بدیع ونازک خیالی آن مانند طفل ، معصوم‌وبی آلایش است واز نازک خیالی واستعارات تنزل یافته وتمام شده پاک ومبراست .

درجای‌دیگر وقتی‌که‌ازقوت شعری زبان پښتو حرف میزند میگوید افغانها اخبار ندار ند غزل جای اخبار را اخذ کرده همه افکار و خیالات وواقعات روز مره در شعر گفته می‌شود وبین عوام منتشر میگردد تار یخ افغان ها ازاشعار شان می توان ترتیب وتدوین شد اگر چه این تاریخ باتاریخ اروپائیان تفاوتی خواهد داشت مگر یک‌فکر پسندیدهٔ عمومی‌به نسبت ذهنیت افغانان برای انسان حاصل می‌شود و واقعات راطوری خاطر نشان میکند،گوئی انسان در دل آنها جادارد واز مر کوز ضمیر شان مطلع است چنانچه ماخذ عمدهٔ مؤلف حیات افغا نی نسبت به‌جنگ انگلیس وافغان همین اشعار پښتو است.

دارمستتر درضمن ادبیات ازیک تعداد شعرای نامدار کلاسیک‌وشعرای‌ملی که‌آثارشانرا خود اودرکتاب خودجمع کرده است نام‌می‌برد وشرح‌حال مختصر شانرا بیان نموده وبرقوهٔ شعری‌شان قضاوت می‌نماید ازانجمله است این‌دونفر شاعرملی ویکنفر شاعر کلاسیک که‌قضاوت اورا دربارهٔ شان‌طور‌نمونه‌نشان‌میدهیم تادانسته شود که‌قوت‌شاعر افغان بچه پایه ومحققین دربارهٔ اوچه‌نظر یه‌دار ند.

دار مستتر گوید محققاً کلیه اشعار عشقی که دراین‌چهل وشش‌سرود جمع اندبی اهمیت‌نبوده غزل واشعار محمدجی شاعر دیوانه (نمبر۷۷) نه تنها در اشعار افغانی بلکه درتمام

ادبیات عشقی یگانه اثر بست که من آنرا بسبک مخلوط درین سبک (بودلیر) و قسمتی از اشعار قدیمه وباستانی که مملوازتخیلا ت واغراقات شاعرانهٔ شرقی اندیافته‌ام.

درباب شاعر دیگر ملی گوید:

میرا یک شاعر نو ومرغوب ملی است وبالاتر ازو درخون افغان شاعر می سراغ ندا ریم.

درباب شاعر کلاسیک گوید:

ا گرویکتور هوگو هم افغان می بود مانند این شعر خوشحال خان که میگوید:

(اگر شاعر نمی بودم سپاهی می شدم)

چنان شعر غرا وجذاب معنی دار گفته نمی توانست .

سرجارج ابراهام گریرسن نیز ازعلمای زبان بوده در کتاب بزرگ خود بنام رابورهیئت تحقیق زبان های هند (انگوستک سروی آف انڈیا) که در دو جلد ضخیم در ۱۹۲۷ در کلکته شعبهٔ مرکزی نشریات حکومت هند نشر شده است قسمت عمده را و قصه زبان پښتو نموده اول یک مقدمهٔ تاریخی وجغرافیائی مفصل درباب افغانها نوشته وبعدازان نمونه های مختلف زبان پښتورانشان داده است او تمام هیت واصالت زبان پښتورا درین یک جمله ادا میکند ومیگوید : هرچندزبان پښتو دارای صوت خشن وزشت گمن کرده می شود مگر یک زبان قوی ومردانه ایست که باصفائی وصحت تمام برای اندیشه وتوضیح هر نوع مطلب قابل وموافق است .

موسیو برتلز مستشرق معاصر روسی درجلد ۲ سلسلهٔ انتشارات انجمن آسیائی پطرزبورگ اند و قتیکه بروضعیت عمومی زبان پښتو بحث میکند میگوید : زبان پښتو قطع نظر به قدمت و اهمیت تاریخی وجغرافیائی خود زبان یک ملت مستقل است و این دلیل ملت افغان است که زبان خود را [illegible] مگر [illegible] چنان که در [illegible] زبان [illegible] خود [illegible] استعمال و از [illegible] فارسی [illegible] و [illegible] زبان [illegible]

[illegible]

به شاخهٔ ایرانی به شاخهٔ هندی نزدیک‌تر است و این نظریه‌ٔ تر و مپ را پروفیسر فون سپیگل و داکتر هارنل نیز تائید میکنند کریرسون و دکتور پال تیدسکوی اطریشی نیز در ینباب نظریات داشته و تحقیق کرده‌اند .

گرچه بنظر سطحی بین این دو فریق اختلاف جزئی دیده میشود مگر بر قدامت زبان پښتو همه متفق بوده و اگر دقیق شویم این اختلاف نظریه هم ناشی از قدامت پښتو است چه باهر دو شاخه نزدیکی پښتو ثابت شده و این قرابت مساوی نتیجه میدهد که با این هر دو شاخه مثل برادر و یا نسبت به آنها بمنزلهٔ کاکا و پدر است نه پسر و برادرزاده. وهمین قرابت مساویست که اختلاف نظریه مذکور شده است.

این بود تعلق و رابطهٔ بین زبان پښتو و مستشرقین که شمهٔ از آن گفته شد و نمی‌شود تعداد مستشرقین و علمائیرا که درین راه زحمت کشیده و رنج برده اند با این چند نفر منحصر نمود شاید بسا اشخاص دیگری هم باشند که هنوز از نظریات و آثارشان با اطلاعی نرسیده و از آن‌ها واقف نباشیم وهم باید این کار را خاتم شده نه پنداریم چه این موضوع مهم و دلچسب هنوز در مرحلهٔ شباب و جوانی بوده می‌تواند برای مدت درازی علما و فضلای محقق را چه از حیث تحقق علمی و چه از نقطهٔ نظر اهمیت خود موضوع بخود مشغول نماید .

وهم ممکن است این نهضت موجودهٔ زبان پښتو که درین دورهٔ درخشان شاه جوان و دیگر وطن خواهان ملت دوست ما روی کار است زیاده تر عطف توجه محققین و فضلای ملی را بخود معطوف نموده و ممد شود که هر شخصی درین راز حمت کشیده و دامنهٔ این کار را مطابق بحسیات و نیات خود وسعت دهند و بسوی پیشرفت این نهضت ملی به نهایت بی صبری نگران باشند چنانچه از یک مقالهٔ موسیو برتلز مستشرق معاصر روسی پروفیسر انجمن تحقیق زبان شناسی روسیه که در ۱۹۳۵ع بریک مقالهٔ ابتدائی وسطحی من که در سالنامهٔ ۱۳۱۱ نشر شده تبصره نموده این مطلب بخوبی ظاهر می‌شود او میگوید :

لازم است درنظر گرفته شود که افغانستان هم شروع کرده است به گذاشتن قدم اول در زمینهٔ زبان شناسی و آغاز نموده است به نشان دادن دلچسپی روز افزون به تحقیقات زبان شناسان اروپای غربی راجع زبان پښتو . درسالنامهٔ مجلهٔ کابل (۱۳۱۱) که بتازگی در لینگراد رسیده مقالهٔ مفصلی از قلم امین الله خان زمریالی درج شده که راجع زبان پښتو و در زبان پښتو میباشد درین مقاله که باید در بحث مفصلی عمیقانه تحت تدقیق گرفته شود نویسنده راجع به تحقیقات علمای اروپائی راجع زبان پښتو بحث نموده تنقیدات شدیدی بر تحقیقات مزبور کرده وتنها دورن (۱) را انتقاد نموده است راست است که نویسنده درین مقاله تنها نظریات علمی را هنمائی نکرده بلکه در بسا نقاط غرور ملیکه تحقیر شده از زبان او حرف میزند با وجود این در بسا نقاط تبصره‌ها وملاحظات او کاملاً حقیقی بوده و می‌توان با او در آن نکات متفق شد . این مقاله بدلیل دیگری است برای اینکه کار کردن درین زمینه برای ما بکلی بی فائده نبوده و نمی‌توان تحقیقات مربوط به این زبان بسیار دلچسپ را ختم شده دانست.

موسیو اولی دو لو فرانسوی وزیر مختار سابق فرانسه در کابل نیز درین تازگی‌ها کتابی

(۱) نویسندهٔ مقاله اشتباه کرده ـ بعضی تنقیدات برمارکی متوجه بوده نه بر دورن .

بنام افغانستان نوشته درصفحهٔ ۲۵۹ کتاب خود بعد از انکه بروضعیت وحالات سابقه افغان‌ها تبصره می‌نماید . از ادبیات وزبان پښتو نیز یادی نموده میگوید : « از این‌جهت اشعارخوشحال‌خان که‌تقریبا سه صد سال از ان‌میگذرد باجنبهٔ وطن خواهی ووحدت پسند یکه دارد نسبت باافغانستان دیروز بحال افغانستان امروز موافق تراست .

این احساسات ملی وغرور زبان‌مادری امروزدر اشعار امین‌الله زمریالی «عصو انجمن ادبی کابل» که ازان‌بعدهاسخن خواهیم راند دیده می شود. چون این‌اشعاربرای احیای‌افتخار پښتو وقف شده بنظر ما بوجه نیکو شرح مختصر تاریخ زبان ملی افغان‌را مکمل میکند . این بود نظریات مستشرقین که بطور مختصر یعنی مشتی ازخروار درباب اصالت واهمیت‌زبان پښتو عرضه‌شد وهم‌نا گفته نماند که‌تحقیق وجستجوی‌ما درا صالت این زبان مهمروسیعتر است نسبت به نظریات وتحقیقات مستشرقین اروپا ، واگرما بزرگان [illegible] از ما استفاده میکردند از این زمینهٔ مساعد که یکه نگاران برای ما آماده کرده اند وازین عصر طلائی و در خشانیکه بتوجه شاه جوان ما [illegible] بوجود شده و یکسلک پښتو ما فراهم است استفاده نمیکنیم گویا باطبیعت حمزه میکنیم ومن نمیگویم که طبیعت بر هرگونه مقاومت غالب است ودرنتیجه‌یقین است که‌پشیمان نبوده وخسارت خواهیم بود ازینجاست که‌شاعر حساس مامیخواهد بصریحترین کلمات‌مارا متنبه این امر نماید میگوید :

ای پښتو نه خپله زړه ستا جوهر ئی [illegible] خپل خپلوی هیرئی پرایو ئی
ولی هسی بیخبره لکه خپل دیار [illegible] چه بل خپلوی لاهو ژبلی اوو ئی
راوړئی ئی قواعد لکی دزړی [illegible] خو خپل خپلوی پرهوخوسو ئی
مستر ئی پرادبیاتو کښی گرو لړی [illegible] ستا گنجینی [illegible] ئی

دراخیر گلاه‌طور شعر شاه‌جوان و پښتو و [illegible] میدهد.

[illegible] بخبره پرلاس [illegible] [illegible]

گرانبهاترین کتب پشتو "پته خزانه"

درسالنامهٔ ۱۳۱۹ موقعیکه «تاریخچهٔ سبکهای اشعارپښتو» رامی‌نوشتم، درآنجا در قسمت اشعارقدماء بچند صفحه کتابی‌حواله داده شده بود که بنام تذکرهٔ اولیا بزبان پښتو بعد از (۶۱۲ه) از طرف سلیمان ماکو درارغسان قندهار ، همان ارا کوزی تاریخی نوشته شده واثربس مهمی بود ، که‌اشعار وسرودهای باستانی زبان را بدست ماداد ، صفحاتیکه ازکتاب مذکور بدست افتاده بود ، عیناً عکس گرفته شده ، وضمیمهٔ همان کتاب کوچك گردید .

شاید خوانندگان محترم ، وکسانیکه به‌آثار ادبیهٔ‌باستانی وطن علاقه دارند ، ازمطالعهٔ آن دریافته باشند که زبان ملی‌ما ازنقطهٔ‌نظر ادب دارای بهترین وبرجسته ترین آثار است وشعرای قدیم این زبان هم خیلی سنجیده گوی ومتین و بدرجهٔ اول نمایندگان ذوق ملی وکلتور ماانند .

درین سالنامه هم‌میخواهم ، راجع‌بیك گنجینهٔ گرانبهای‌زبان‌ملی ، که‌صفحات تاریك ادب مارا روشن ونفایس ادبی آثار گذشتگان رابه نسل جدید می‌سپارد . چیزی بنگارم ، چون دروقت کشف این کتاب قیمت‌دار اکثرصفحات سالنامهٔ کابل بطبع رسیده ، ودرشرف نشر وتعمیم است ، بنابران این مضمون من کوتاه‌تر ومختصر خواهد .

ممکن است اصل کتاب بزودی ازطبع برآید وبمطالعهٔ شوقمندان ادب ملی برسد، که اهمیت وچگونگی کتابرا عندالمطالعه تخمین کرده میتوانند .

این کتاب‌بعد ازاوراق تذکرهٔ سلیمان ماکو ، که‌چند سال‌پیش به‌کشف ونشرآن موفق گردیده بودم ، مهمترین کتب‌ادبیهٔ پښتو اشت ، که‌بنام‌پته خزانه (گنج‌پنهان) بسال ۱۱۴۱-۱۱۴۲ه درقندهار ازطرف محمدبن داؤدخان بن‌قادر خان هوتك ، بامرواشارهٔ پادشاه‌جوان ومعارف‌دوست اعلیحضرت شاه‌حسین بن‌مرحوم‌حاجی میرویس‌خان نگاشته‌شده، محمد که‌نویسندهٔ دربارو‌شخص ادیب وعالمی بود . کتاب خودرا بریك مقدمه وسه‌خزانه ویك‌خاتمه بنانهاد ، در مقدمهٔ کتاب گوید ، که ازمدتی به‌تحقیق وکنجکاوی احوال‌شعرای پښتومشغول بودم ، چون اعلیحضرت شاه حسین ازین مقصد آگهی‌یافت ، تشویقم فرمود ، وباتمام کارم ترغیب داد ، همان بود که‌در مدت‌یکسال‌کتاب خودرا درسه خزانه‌نوشتم :

خزانهٔ اول ، مشتمل برشرح حال واشعار قدما که‌بعد ازسنه (۱۰۰ه) تاسال (۱۰۰۰ه) گذشته اند .

خزانهٔ دوم : شرح حال واشعار معاصرین مؤلف .

خزانهٔ سوم : شرح حال‌واشعار نسوان شاعره .

نسخهٔ این کتاب دارای (۱۱۲) صفحه بوده ، که بسال ۱۳۰۳ه بخط محمد عباس کاسی درشهر کویته بامر مرحوم حاجی محمد اکبر تاجر قندهاری از نسخهٔ استنساخ شد که برای سردار ادیب وعلمدوست مرحوم سردار مهردل خان مشرقی درسنه ۱۲۶۵ه نوشته شده بود .

خزانهٔ اول

در خزانهٔ اول مؤلف مدقق مابحوالهٔ کتب واسنادموثوقه احوال واشعار سخنوران ذیل را آورده :

(۱) باباهو تکک ولدبارو متوفی ۷۴۰ه (۲) ملکیار ولد هوتک (۳) اسمعیل پسربیت نیکه کهدرحدود ۴۰۰ه حیات داشت واشعاروی راسلیمان ما کوهم می آورد (۴) خرشبون ولدسرین متوفی ۴۱۱ ه (۵) متی ولد عباس متوفی ۶۶۸ ه مولف کتاب دخدای مینه یعنی (عشق خدا) (۶) امیر کرور جهان پهلوان ولدامیر پولاد سوری غوری : کهبسال (۵۱۳۹) در مندیش غورپادشاه شده بود . وقدیمترین شعریشتو است کهتا کنون بدست آمده (۷) اسعد بن محمد سوری متوفی ۴۲۵ه دربلخ زمیندار ، مرثیهٔ امیرمحمد سوری را گفته . (۸) شکارند وی ولداحمد کوتوال فیروز کوه درمدح سلطان معزالدین محمدسام غوری قصیده دارد (۹) ابو محمدهاشم بن زیدالسروانی البستی متوفی ۲۹۷ه (۱۰) شیخ ایمن ولد لاکو در حدود ۵۰۰ه میزیست (۱۱) شیخ بستان مؤلف بستان الاولیاء در ۹۹۸ه (۱۲) امیر الصحه شیخ رضی لودی برادر زادهٔ شیخ حمیدلودی کهبه از ۸۰۰ه درملتان حکمرانی داشت . (۱۳) نصر بن شیخ حمید مذکور (۱۴) شیخ عیسی معاصر شیر شاه سوری (۱۵) سلطان بهلول لودی متوفی ۸۹۴ه (۱۶) خلیل خان لودی معاصر سلطان موصوف (۱۷) خوشحال خان خانکه معروف (۱۸) زرغون خان زمینداوری غوری متوفی ۹۲۱ه (۱۹) دوست محمد [illegible] (۲۰) [illegible] در ۹۲۹ه (۲۱) رحمن بابا متوفی ۱۱۱۸ه (۲۲) محمد صالح [illegible] حدود ۹۰۰ه (۲۳) علی سرور لودی حدود ۱۰۰۰ه .

خزانهٔ دوم

[illegible]

(۲۳) ملا [illegible] (۲۴) سید حسن حکمت [illegible] (۲۵) [illegible] مؤلف [illegible] (۲۶) [illegible] (۲۷) محمد گل مسعود (۲۸) عبدالقدیر خان مروت [illegible] (۲۹) [illegible] (۳۰) [illegible] (۳۱) ملا [illegible]

عالم دربار شاه محمود . (۳۲) الله یار افریدی صاحب دیوان شعر (۳۳) صدردوران بابوجان بابی ناظم قصص العاشقین . (۳٤) ریدی خان مهمند ولدغیاث خان ناظم محمودنامه درشرح حال مرحوم حاجی میرویس خان وفتوحات شاه محمود (۳۵) محمد عادل مؤلف روضهٔ ربانی (۳٦) محمد طاهر جمر یانی (۳۷) محمد عمر خان (۳۸) محمد ایاز نیازی (۳۹) محمد حافظ مؤلف تحفهٔ واعظ (٤۰) نصرالدین خان اندر صاحب دیوان اشعار (٤۱) ملا نورمحمدتو خی استاد دودمان میرویس خان مؤلف نافع مسلمین (٤۲) عبداللطیف اخکزی (٤۳) سپه سالار سیدال خان ناصر .

خزانهٔ سوم

خزانهٔ سوم شامل شرح حال واشعار شاعرات ذیل است : (٤٤) نازو توخی ، دختر سلطان بلخی معروف که درعصر خود حکمدار بوده ، ونازو درنسوان افغانی دارای شهرت ومقام بلندیست ، وی مادر قاید معروف حاجی میر ویس خان مرحوم است . (٤۵) حلیمه ، دختر خوشحال خان معروف (٤٦) بی بی نیکبخته : که کتاب ارشاد الفقراء را (۹٦۹ ه) بزبان پشتو منظوم داشت (٤۷) بی بی زینب : دخترحاجی میرویس خان ، که مرثیهٔ برادرش شاه محمود را گفته (٤۸) زرغونه : دختر دین محمدکاکړ : خطاطه وعالمهٔ خوبی بود ، که بوستان سعدی رابسال (۹۰۳ ه) ترجمه ومنظوم داشت (٤۹) رابعه : معاصره بابرشاه درقندهار .

❀ ❀ ❀

این بود نمودار مختصر مضامین کتاب که مؤلف دانشمند ، درسه خزانه بسی از جواهر زواهر زبان ملی را نگهداشته ، ودرخاتمهٔ کتاب به شرح احوال دودمان وپدرادیب و دانشمند خویش می پردازد ، وضمناً هم شرحی از گذارشات حیات خود می دهد . که بصورت مجموع درین کتاب احوال (۵۱) نفرازسخنوران زبان ملی درج است .

علاوه برانکه این کتاب نفیس شرح حال بسی ازسخنوران گمنام زبان ملی رابدست میدهد وسرودهای باستانی این زبان را بما میسپارد ، ومارابه آثار اجداد وسلف نامور خویش رهنمائی میکند ، مزایای دیگری هم دارد که بصورت مختصر دراینجا گذارش می یابد :

کتاب از نقطهٔ نثرزبان :

مؤلف کتاب محمد هوتک یکی از نویسندگان زبردست پشتو است که نثر وی درین کتاب ، سخت روان ودلچسپ وسلیس است ، درنثرهای قدیم پشتو ، قدیم ترین نثرها همان نگارش سلیمان ماکو است درتذکرهٔ اولیاء . ولی این نثربمراتب ازان روانتر وشیرین وهمچو آب زلال است . مدت دوسه صد سال پیش از عصر مؤلف در زبان پشتو سبك نگارشی موجود بود که آنرا سبك خیر البیان گوئیم ، زیرا نویسندهٔ اولین ومعروف این سبك

پیر روشن مؤلف خیرالبیان است . این سبك نیم مشور که ازطرف اخوند درویزه واتباعش اقتفا گردید ، عین تاعصر مؤلف‌ماموجود بود،ولی‌چون خالی ازتعقید وتکلف‌نبود، ذوق‌سلیم مؤلف آنرا قبول نکرد ، ودرکتاب خویش نثر روانی را مطابق به محاوره وگفتار عمومی زبان نوشت که خیلی پسندیده وروان ومحمود است .

درحقیقت نثر محمدهوتك مبدأ سبکی است که اکنون هم مادران مینویسیم ، وازنثر های سابقهٔ خوشحال‌خان وپیرمحمد کاکړ ، وافضل‌خان وعبدالقادر خان که‌درعیار دانش ،ومعرفة‌الافغانی وتاریخ مرصع وگلستان پښتو نوشته اند ، بعراتب بهتر وسلیس‌تر است .

مزایای لغوی کتاب :

گنجینهٔ ما از نقطهٔ نظر لغت پښتو هم بسیار وبسیار غنیست وقابل استفاده است ، زیرا درسرود های قدیم بسی ازلغات وکلماتی آمده ، که اکنون بمرور دهور از میدان تداول دور رفته ومرده است . این‌کتاب مراتب تغلب‌السنهٔ‌دیگررا بزبان‌ملی دوره‌بدوره نشان‌میدهد ومی‌بینیم که درهر دوره لغات وکلمات اصلیهٔ زبان ازبین میرود ، وعوض آن کلمات زبانهای دیگرمی‌آید ، وجای اصلی‌را فرعی‌میگیرد، سرودهای کتاب که‌بااقدم شعرای زبان‌منسوبست دارای بسی ازمواد غنیمتی‌است که‌درمرحلهٔ تکمیل زبان ، واکنون بس‌زنده‌گانی دادن همین کلمات احتیاج شدیدی داریم ، وباید زنده سازیم ، برای‌مثال برخی ازدرر گنجهای لغوی این خزانه را ذکر میکنیم :

چندی=شاعر	خاتیخ=مشرق	لوښیخ=مغرب
پرمل=میشتن	لرمل=نهادن‌دیگر	ترمل=خدام
نارنك=مسجد	تریخ=تیر	واکمن=شانه
هسك=آسمان	بودون=شکمبه	زلمه=جوانمرد
ښکلی=گل	خلیون=خلق	ښکلی=خوشگل
گوډ=خوب	میرمار=اده	ورځ=روز
انډ=روز	زلمه=نوکر	ټول=کل

مزایای گرامری :

از نقطهٔ گرامر وتصریف وصرف افعال بسی نکات مهم از آن بدست میآید ، که خیلی مفید وکمك آمیز است .

ازجملهٔ اشعار وآثار ملی زبان پښتو آنچه بمرور حوادث زمان ، این زبان بسی ازخواص تصریف وتحول خودرا ازدست داده ، وهم بسی از مصادر آن از بین رفته است ، ریشه‌های مصادر زیاد اکنون درشعور گذشته‌ها مصدر مختلف معنی واسمی موجود است ، امروزبان

قدیم ازخودمصدر ومشتقاتی داشت ، وهم مصادری‌درین اشعار آمده ، که‌بصورت مصادر وضعیهٔ زبان درقدیم وجود داشت ، ولی اکنون باهمان مصادر وضعی‌راطور ترکیبی استعمال میکنیم .

مثلاً گانیل (آراستن) وافعال آن‌مانند وگانیل(آراست) که اکنون گانه(زیور) موجود ، ولی مصدر ومشتقات آن ازبین‌رفته ، کذا بنکلل (تزئین) وافعال آن‌مانند و بنکلل (آراست) که اکنون ریشهٔ آن‌درصفت‌بنکلی(مزین، قشنگ)موجود،ولی‌مصدر باافعال‌خودمرده .

کذا یرغالل(تاختن) یونل(سفرکردن) رپل(اهتزاز) که‌تنهایرغل(تاخت) ویون(سفر) ورپ (تپش) مانده ولی مصادر باافعال آن ناپدید شده است .

همچنین بسی ازمواد غنیمت وکار آمد زبان را که اکنون ازمحاوره مهجور افتاده این کتاب برای‌ما حفظ کرده است .

کتاب‌از نقطهٔ‌تاریخ وطن:

علاوه برانکه سخنوران ومشاهیر ادبی وعلمی وطن را این کتاب بما نشان میدهد ازنقطهٔ‌نظرتاریخ مزایای‌مخصوصی‌دارد ، که‌بسی‌ازوقایع وقضایای مجهول‌را کشف‌وبسی‌از حقایق مشتبه‌را واضح میکند . نقاط تاریك ومجهول تاریخ‌وطن‌را ازاوایل استقرار اسلام تاعصر خود مؤلف ، بحواله وسندتشریح میکند . مثلاً

یك‌حصهٔ تاریك وحلقهٔ مفقودهٔ تاریخ دودمان سلاطین‌غوررا که‌مقارن سنهٔ(۵۱۰۰ه) است روشن می‌سازد ، وثابت میکند ، که دران عصرها زبان دودمان سلاطین‌غور پښتوبود ، چنانچه امیرکرود پسرامیرپولاد معروف بزبان‌پښتوشعر میگفته ، و مؤلف به‌حوالهٔ مصادر مهمهٔ‌تاریخی آنرا نقل کرده . ازشعر مذکور جغرافیای سلطنت آن پادشاهان نامداروطن معلوم میگردد ونقاط نفوذشانرا نشان‌میدهد، بسی‌ازمراکز مدنیت‌رادران عصرها ذکرمیکند ، درقسمت‌تاریخ شاهان لودی ملتان که مؤرخین جدید در افغانیت آنها مشتبه بودند ، این کتاب واضح میکند که‌سلاطین آل‌حمید لودی‌ملتان پښتو زبان بوده ، وافغانان صاقند چنانچه مؤلف اشعار دونفر شان‌را باوثق روایات‌نقل کرده کذا اوضاع‌دربار وحکمرانی‌شاهان‌هوتکی‌را خوب‌شرح میدهد مجهولات این‌دورهٔ نزدیك تاریخ وطن‌را که‌تاکنون بمامکشوف نبوده ، تفصیل و توضیح میدهد مثلاً شرح وتاریخ اقدامات آزادی خواهانهٔ مرحوم حاجی‌میرویس خان را مفصلاً مینگارد شرح‌حال وسوانح آن مرحوم‌را بما میدهد ، و بسی ازنامووران علمی‌وادبی وحربی دورهای متعدد تاریخ وطن‌را بما معرفی‌میکند . وبسی ازکتب نادریکه تاکنون نام‌آنرا نشنیده بودیم اسم می‌برد وازان اقتباس میکند ، حواله میدهد مثلاً :

تاریخ سوری محمدبن‌علی‌البستی . دخدای مینه مجموعهٔ سرودها ومناجات شیخ متی‌خلیل لرغونی پښتانه تالیف شیخ کته متی‌زی اخبار اللودی شیخ‌احمد بن‌سعیداللودی . غرغښت نامه

دوست‌محمد محمودنامه یاشهنامهٔ محمودی ازریدی خان مهمند . کلید کامرانی کامران خان ازسلسلهٔ اسلاف احمدشاه‌بابا وغیره کتب مهمی که درتاریخ ادب‌وعلم گرانبهاترین آثار ملیٔما شمرده میشود . کذا درخزانهٔ سوم درشرح احوال واشعارنسوان شاعره ثابت‌میکند که زنان معصوم وعفیف افغانی‌هم دارای علم بودند ، ودرتاریخ ادب‌ملی موقعی ونامی‌دارند .

وثوق روایت وعنعنه :

مؤلف دانشمندما برویهٔ اساتید واسلاف همواره سند اقوال و نگارشات خودرا نشان میدهد ، یا ازکتابی نام می‌برد ، یا روایت شخصی را مدار تحریر میگرداند یا از مشاهدهٔ خود حکایه میکند .

درجملهٔ مآخذ واسنادکتبی‌مؤلف آثاری‌است که‌مابطور نمونه دربالا بعضی ازان‌را نام بردیم وبسی ازاشعار واحوال سخنوران‌را ازپدرخود روایت‌میکند ، که‌اوهم‌شخص دانشمند و فاضل وادیبی بود .

چون مؤلف فاضل ، سخنی‌را بدون نشان‌دادن مأخذ وسند نیاورده ، واگر آورده هم مشاهدهٔ اوست ، بنابران گنجینهٔ ملیٔما ازحیث وثوق عنعنه هم‌خیلی قوی‌است ، ونگارشات مؤلف مرحوم ، مناط اعتبار شده میتواند .

این‌بود خلص معرفی کتاب که‌دربالا نموده‌شد چون فرصت کم وسالنامهٔ کابل هم نشر شدنی است ، بنابران از تفاصیل و آوردن نمونه های کلام شعراء وتشریح مفصل مزایای کتاب خود داری‌شد ، انشاءالله کتاب بزودی باحواشی وملحقات وترجمهٔ پارسی نشر ومورد استفادهٔ دوستداران ملیت قرار خواهد گرفت .

درینجابرای نمونه ، چهارصفحه ازاصل نسخهٔ کتاب ، گراوریشده تاخوانندگان محترم آنرا از ملاحظه بگذرانند .

عبدالحی « حبیبی »

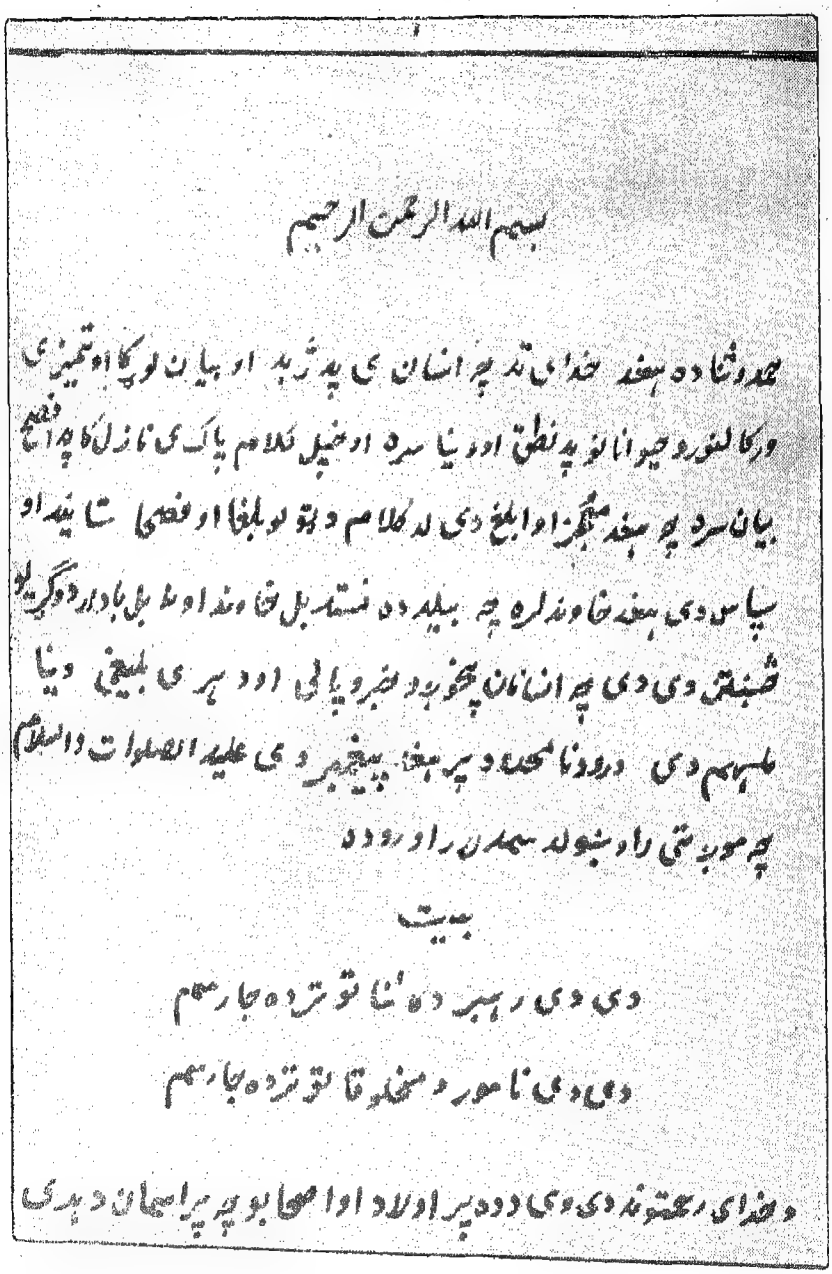

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد وثنا دده هغه خدای ته چه انسان ی پیدا کړ او بیان لوپکاوه تمیزی
ورکا لنوره حیوانانو په نطق اودینا سره اوخپل کلام پاک ی نازل کا چه افصح
بیان سره چه هغه معجزه اوابلغ دی له کلام دهغه لوبلغا اوفصحا شاید او
سپاس دی هغه خاوند لره چه بیلده دده نشته بل خاوند اوملایل بادار دوګړیلو
څښتن وی دی چه انسان پخوا بده خبره پالی اودهری بلیغی دینا
ملهم دی درود نامحمد د چه هغه پیغمبر دی علیه الصلوات والسلام
چه موږ ته راوښوله سمدن راورده

بیت

دی دی رهبر ده مونا ته تر ده جا رهم
دی دی نامور د مخلوقا ته تر ده جا رهم

وهغه ی رحمتونه دی وی دده پر اولاد اواصحابو چه پر احسان دهدی

عکس صفحهٔ اول نسخهٔ قلمی کتاب پته‌خزانه تالیف محمد هوتک درسال ۱۱٤۱ - ۱۱٤۲ه

ذکر شیخ اسعد سوری علیه الرحمة شیخ کتبه پکتاب کی د لرغونی پښتانه تاریخ سوری
سی نقل کا په اسعد سوری پښور کی اوسیدی اوهلته د سوری خاندان پاچاهانو کی ډیر عزت
و شیخ اسعد د محمد زوی و په پکال سنه ۴۲۵ هجری په بغنین کښ وفات سو شیخ اسعد
علیه الرحمة ډیر سړه اشعار ویل نقل کا په سلطان محمود غازی پرغور باندی د امیر محمد سوری رحمة الله
علیه سره جګړه وکړه او په آهنګرانو کی محصور کا پدی وخت شیخ اسعد هم د آهنګرانو په
لوټ کی و هغه په سلطان محمود علیه الرحمة امیر محمد سوری د نیو اوبندی د بوت غزنی ته
د امیر محمد سوری په خوا راوړه ور او عادل او ضابط امیر و له غیږه ته وبند مړ سو او شیخ اسعد
په دوست و د امیر محمد سوری پر مرګ ډیر ژړا سی ساندی و ویلی پدیوه بوللة کی چه قصیده
په عربی ده . ولذ فی القصیده

د نقد لچاره څه وکړم لوتا مه	زمونږ ورګل چه نه ساندی په بهار مه
هر غټول چه په پیدا یښوی ده وکا	ریښه ډیره پانی کاندی نار پنار
ډیر عزت د نفس څیښه نشته کا	ډیر سړو نه ناست خاورو راندی زار
د راکمن سره ټول پریباسی مړی	د بلی وزلو سینی ټوی کاندی خوځار
چه نصیحت زمری دپی ز نګلو کی	لاهګو به ټ داری تیږو وهباه
هم ی ځنی سکنی د ال ژوبلو	رستمان ځنی خفه کاندی کا پهلوان

عکس صفحهٔ (۵۵) پته خزانه

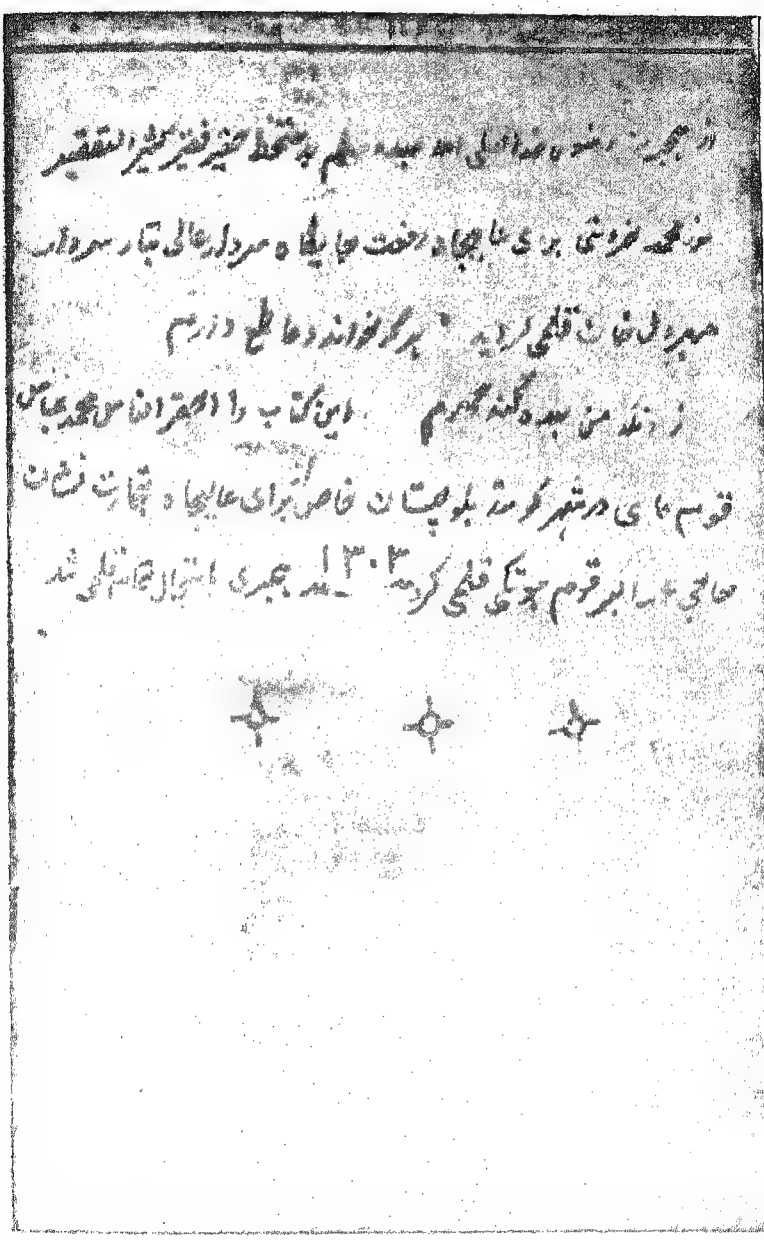

(بقیه ازصفحه ۱۲۸)

طیورخانه ها : ـ

درآخر سال ۱۳۱۸ تشکیل ودرسال ۱۳۱۹و۱۳۲۰ درصدد پیدایش طیور اقدامات وبالاخره در سال ۱۳۲۱ کار آن وسعت یافته ومتخصصین و عمله وماموربن کافی دران تعین شده است : ـ

احداث طیورخانه‌ها : ـ

۱ ـ طیورخانهٔ بینی‌حصار که سابقاً ساخته شده بود برای طیور موجوده غیر مکفی بوده وبالاخره حسب نقشهٔ تربیه‌خانه درجوار آن یك طیورخانهٔ جدید احداث وکار بزرگ آن بپایهٔ تکمیل رسیده است .

۲ ـ طیورخانهٔ چمن‌میرواعظ که سابقاً ساخته شده بود وثانی متروك وبیکار مانده و ترمیم طلب شده بود ترمیمات لازمهٔ آن تکمیل وبرای رهایش مرغ آبی ها تخصیص داده شده درامسال بمواضع مذکور نتیجهٔ خوبی گرفته شده است .

۳ ـ طیور خانهٔ عبدا لخیل مشرقی که ازحیث آب و هوای تربیوی مفیدبوده یك تعداد قازها ازمرکز درآنجا اعزام ویك طیورخانهٔ عصری مطابق نقشهٔ مرتبه تعمیر وکار آن بپایهٔ تکمیل رسیده ودرنظر است که یك اندازه فیل‌مرغ هم‌ازمرکز بموضع مذکور نقل داده نگهداشت طیوردرآنجا وسعت داده شود .

قراریکه تجویز شده درموضع باریکاب سمت مشرقی نیز نگهداشت وتربیهٔ طیور درنظر بوده بموقعش اقدامات لازمه خواهد شد .

ولایت مزار شریف

الف : قوماندانی کوتوالی

۱ : ـ حمام محبس جدید که ناتکمیل بود قرار نقشه درسال جاری اکمال گردیده .

۲ : ـ منزل اول وچهاربرج پهره‌دارخانهٔ خارج محبس طور پخته‌کاری تکمیل شده .

۳ : ـ احاطهٔ اطراف محبس که به‌حدود (۵۰) جریب مربع زمین است دیوار آن به‌ارتفاع سه‌متر بلند شده .

٤ : ـ امور صناعتی محبس ازقبیل ستر نجی‌بافی، نجاری ، سراجی، لرباس‌بافی ، آهنگری بیکار انداخته شده و کار آن رو به توسعه میباشد .

ب: مدیریت زراعت

اجراآتیکه به‌شعبهٔ زراعت درسال‌جاری بعمل آمده عبارت‌ازغرس «۵۵۲۰٤» نهال‌مثمر وغیرمثمر درباغ های ذخیره مربوط ولایت بوده .

ج: ماموریت معادن

۱ـ علاوه بر معدن های مکشوفهٔ سال گذشته چندی قبل یك معدن نمك در چهار بولك کشف شده .

۲ـ درفروش نمك نظر به سال گذشته مقدار «۱۷۶۸۲» سیر تزئید بعمل آمده .

د: ریاست بلدیه

۱ـ پخته کاری سرك دورهٔ جنوب‌غرب روضهٔ‌شریف طول ۲۰۰/۱۰ متر عرض ۲۵ متر جمله ۵۰۰۲/۵۰ مربع متر

۲ـ پخته کاری جوی دورهٔ جنوب‌غرب روضهٔ‌شریف طول ۲۰۰/۱۰ متر عرض ۱/۳۰ متر

۳ـ کانکریت پیاده روها دورهٔ جنوب‌غرب روضهٔ‌شریف طول ۸۰/۵۰ متر عرض ۱/۶۵ متر جمله ۱۳۲/۸۲ مربع متر

۴ـ ریگ اندازی جادهٔ کابل دورهٔ جنوب غرب روضهٔ شریف طول ۱۶۵/۰۰ متر عرض ۸/۰۰ متر جمله ۱۳۲۰/۰۰ مربع‌متر

۵ـ پخته‌کاری سرك سمت شمال باغ تفریحی کمتصل بجادهٔ میخانه طول ۱۲۵/۰۰ متر عرض ۱۰/۱۵ جمله ۱۲۶۸/۷۵ مربع متر

۶ـ استر وسفیده کاری ورنگمالی مقبرهٔ سلاطین ، کتابهٔ زینه‌های آن و آهنپوش بام مذکور باسطح حقت .

۷ـ ترمیمات وسفیده کاری مدرسهٔ مسجد خواجه‌خیران .

۸ـ خ[illegible] سرك جدید جاده [illegible] طول ۸۰۰/۰۰ متر عرض ۲۵/۰۰ متر جمله ۲۰۰۰۰ مربع متر .

۹ـ [illegible] سرك [illegible] طول ۱۶۵/۵۰ متر عرض ۱۰/۲۰ متر جمله ۱۶۲۷/۹۰ مربع‌متر .

۱۰ـ [illegible] .

۱۱ـ [illegible] .

۱۲ـ [illegible] .

۱۳ـ [illegible] .

ه: ریاست روضهٔ شریف:

[illegible] .

دا عکس دمزار شریف د عسکری قوماندانۍ نوی ودانۍ له امر خاته خواخخه ښئی چه د قرقی د قرارګاه لپښی ملحقات او د ارکان
د دوائرو یوه برخه ودانۍ هم دشاله خوامعلو میږی

داعکس د مزار شریف د نیکرښو موسساتو د ښوونې وزارت مقابله د شمالي اوشرقي خواڅخه ښکلی اوګلوب هم سره له لیږو ودانیو چې
له فراز ګاه سره ارتباط لري ښکاره کیږي

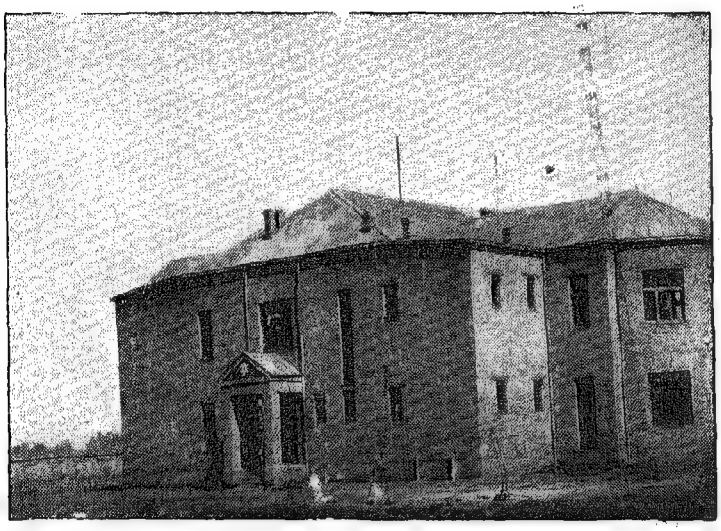

دمزار شریف دعسکری قوماندانی نوی ودانی چه ضمناً دعسکری قوما ندانی دفرار ګاه
دودانی یوه خواهم لیدل کیږي ،

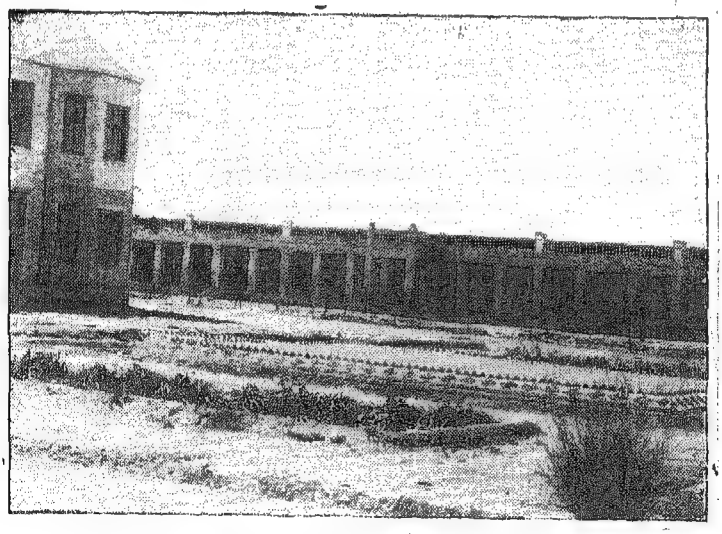

دمزارشریف دعسکری کلوب او دقوماندانی د شمالی خوا د دیو اله منظره چه ضمناً
دیوی صفی (تنګاچی) منظره هم ښکی

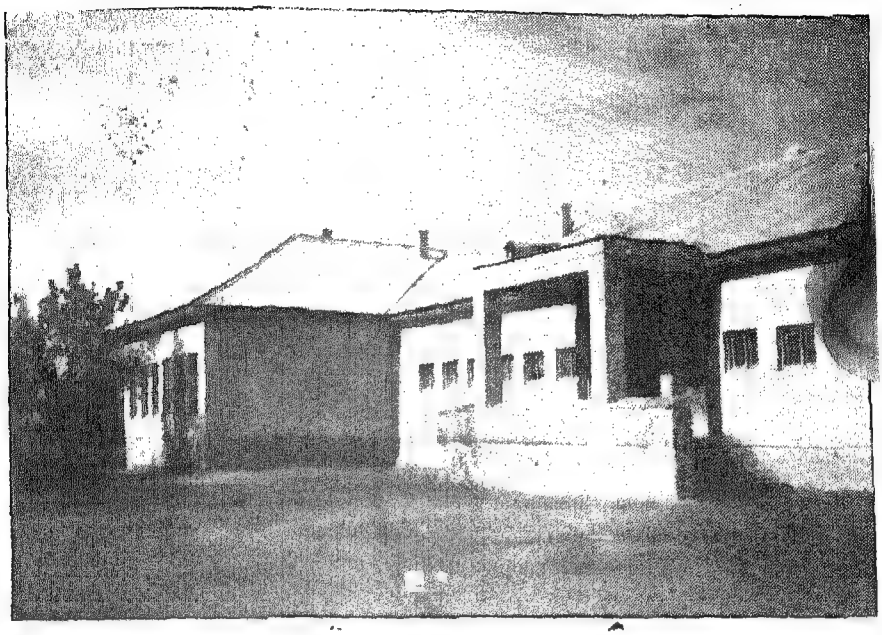

دسمت شمالی‌دنرو ودانیو خمه سرای خواجه بروانخی

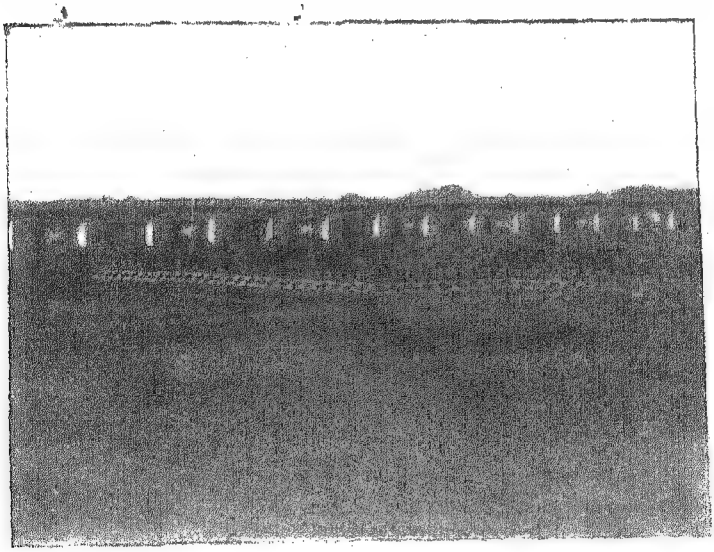

دسمت شرقی دهکری قومانی دینی ودای مقدسه بروانخی ودیدنی

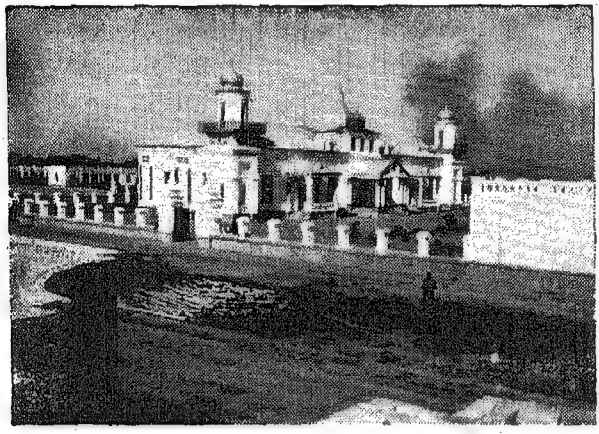

د شبر غان جامع
مسجد چې د جنوب
له خوا ګې عکس
اخیستل شویدی.

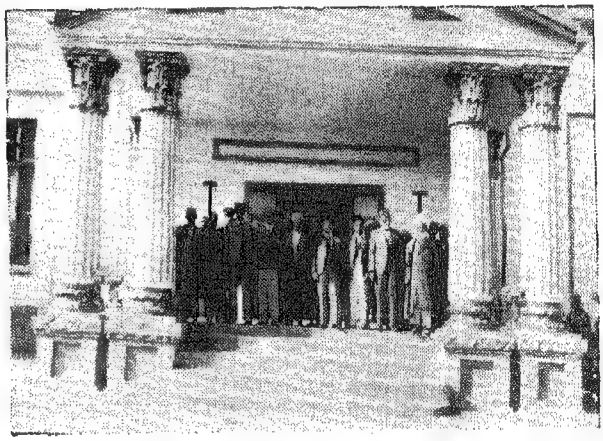

دشبر غان دجامع
مسجدمنځنی دروازه.

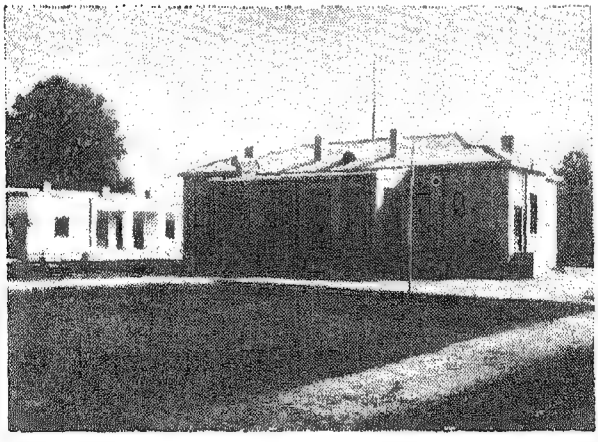

د مزار شریف
د دار الحکومګی
له نوو ودانیو څخه.

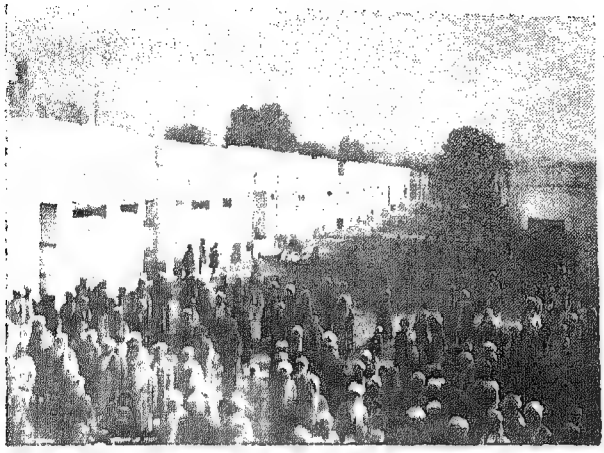

د سړیل ډنوی بازاریوه برخه

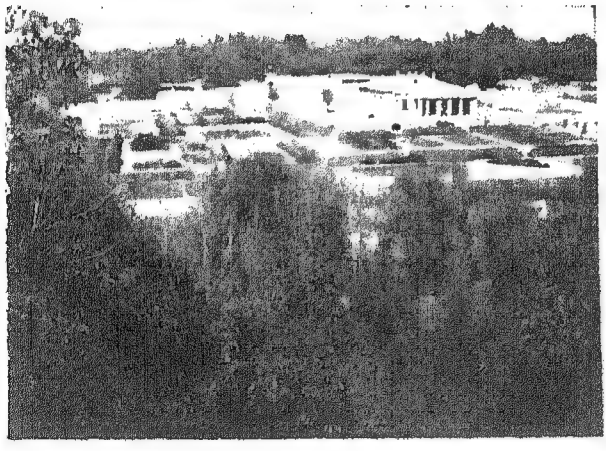

د سړیل شاخوی باغ او ودانی

۲ :ـ کار ترمیم کاشی‌کاری های‌اطراف روضهٔ‌شریف که بعضی‌حصه های‌آن که خراب شده ترمیم گردیده .

و : مدیریت فواید عامه :

۱ :ـ تعمیر هوتل جدید که امرساختمان‌آن قبلاً ازمقامات‌صلاحیت‌داربانقشهٔ مرتبه واصل ودرجادهٔ بلخ موضع آن تعیین گردیده‌بود . بتاریخ ۱۸ اسدسال جاری کارمذکور شروع وتا۱۹ قوس کارسنگ کاری آن تمام‌ونسبت‌به حلول‌زمستان باقی کارآن ملتوی گذاشته‌شده .

۲ :ـ تعمیر شفاخانهٔ مستورات نیز که یکی‌ازتعمیرات مهم وعصری بوده نقشه وبرآورد آن از مقامات ذی صلاحیت واصل وتعمیر مذکور متصل شفاخانهٔ ملکی تعین وبتاریخ ۱۰ اسد سال جاری‌امورتهداب گذاری آن افتتاح وشروع بکارشده که‌الی برج قوس‌کارسنگ کاری مذکورتمام وعلاوه‌باندازهٔ چهل‌وپنج الی پنجاه سانتی‌حصهٔ خشت کاری آن‌نیز کارکرده شده باقی کارات تعمیر مذکور بواسطهٔ حلول سرما معطل گردید .

۳ :ـ تعمیر یك گدام برای تقریباً دو هزار خروار غله که موضع آن به چهار سرك مرکز ولایت میباشد کار آن از برج اسد سال جاری شروع والی برج قوس حصهٔ کار سنگ کاری تعمیر مذکور بالکل تمام وحصهٔ خشت کاری آن تابه کرسی‌تکمیل وبعضی جا ازچهل وپنج الی شصت سانتی بالای کرسی خشت کاری هم شده متباقیهٔ کارآن از حیث رسیدن ایام سرما معطل گذاشته شده .

٤ :ـ درارض راه بین مزار وتاشقرغان ، ۱پیك هشت باب کوته های معابر نیز برحسب نقشهٔ مهندس تعمیر ومکمل گردیده .

ز : حکومت کلان شبرغان :

۱ :ـ تعمیر مسجد جامع شهرنوشبرغان که دوسال‌قبل تحت‌تعمیر گرفته شده‌بود درهذه‌السنه باتعمیر حجره های الحاقیه واحاطهٔ‌آن بپایهٔ تکمیل رسیده .

۲ :ـ درجاده های سمت‌غربی‌وشرقی‌وجنوبی‌وشمالی‌شهرجدیدشبرغان برعلاوهٔ «۱۵۵» باب دکانها‌ئیکه درسال گذشته آباد شده بود «۱۲۷» باب دکان دیگر مطابق نقشهٔ مهندسی تکمیل وآباد شده وبه تعداد پنجاه باب دیگر بدرجهٔ خرند وپرکاری رسیده بواسطهٔ حلول زمستان فعلاً کارات آن معطل است .

۳ :ـ درجادهٔ سمت غربی شهرنوشبرغان دو دربندحویلی عصری به‌مساحه مطابق نقشهٔ مهندسی که درسنهٔ گذشته تحت تعمیر گرفته شده بود در سال جاری باقیماندهٔ کارات آن تکمیل شده است .

٤ـ درجادهٔ سمت غربی شهر نوشبرغان که یك باب سرای تجارتی مطابق نقشهٔ مهندسی تحت تعمیر گرفته شده بود کارهای عمدهٔ آن باتمام رسیده بقیهٔ کارات آن بواسطهٔ سردی هوا فعلاً معطل است .

٥ـ تعمیر جدید حکومتی کلان شبرغان که برطبق نقشه مهندسی تحت ساختمان گرفته شده بود درهذه السنه ۱۳۲۱ کارات عمدهٔ آن تمام شده برخی کارات معماری آن ازقبیل استروسفیدهٔ کاری که باقیمانده بواسطهٔ سردی هوا فعلاً معطل است و کارهای نجاری آن مثل نصب دروازه ها وغیره تحت جریان است .

٦ـ درحکومتی سرپل ، تعمیر بلدیهٔ آنجا که تازه سال گذشته مطابق نقشهٔ مهندسی بطور آهن پوش تحت ساختمان گرفته شده بود بدون کارنجاری مسطح اطاق ها و دهلیز دیگر کارات آن درهذه السنه ۱۳۲۱ تمام شده است .

۷ـ تعمیر الحاقیهٔ عمارت بلدیهٔ مذکور که تازه بواسطه سردی هوا شروع شده بود الی درجهٔ خرند کارشده فعلاً کارات باقیماندهٔ آن بواسطهٔ سردی هوا معطل است .

۸ـ دربازار جدید شهر سرپل به تعداد ۵۹ باب دکان مطابق نقشهٔ مهندسی درسال جاری تحت ساختمان گرفته شده بود بالکل کارات آن تمام وموردِ استفاده واقع شده است .

۹ـ درحکومتی آقچه بموضع [illegible] بند آب تعمیر کاری ساخته شده و کار آن بالکل تمام شده که تعمیر بند مذکور باعث استفادهٔ اهالی گردیده و اکنون تقسیمات حق آبهٔ اهالی بازمین حکومتی مذکور از روی استحقاق مطابق صورت صحیح تعین و حصهٔ هر کدام درجریان افتاده وبدین رهگذر شکایات وزیاده رفع گردیده است .

۱۰ـ درحکومتی سرپل [illegible] مطابق نقشهٔ مهندسی [illegible] .

۱۱ـ درحکومتی [illegible] بلدیه آنجا [illegible] طبق نقشهٔ [illegible] شروع و پایهٔ [illegible] .

خلص امور آب بلدیهٔ بلخ

[illegible]

۱ـ [illegible]

۲ـ [illegible] الی مقابل حکومت .

۳ـ [illegible] الی سر بالا دوری .

٤ : ـ خامه وسنگ کاری سرك افقی کوتی ازسرك خان آباد الی نهر بالا دوری
٥ : ـ « « « بین « ازحدنهر الی راهروباغ هوتل .
٦ : ـ « میانه « « « « کوتی
٧ : ـ « « افقی دوم ازسرك خان آبادالی سرك میانه دوصد کوتی.
٨ : ـ « « مشرقی دوصد کوتی ازسرك بندبرق الی نهر بالادوری .
٩ : ـ سنگ کاری لب دریا ازحد صفحهٔ مزبع الی صفحهٔ مدور اخیر باغ ذخیره .

نهال شانی :

١ : ـ غرس یك تعداد نهال به خندق متصل برقی خانهٔ سابق .
٢ : ـ غرس نهال وتشکیل یك جنگل وسیع ازحدقوریه خانهٔ اشجارالی قریب کافرقلعه .
٣ : ـ احداث یك جنگل وسیع ازحدبندبرق الی سرك سابق پلخمری ومتصل باغ ذخیره .
٤ : ـ قوریهٔ اشجار مثمروغیر مثمر وبته های مختلف به اندازهٔ شش جریب زمین .
٥ : ـ زرع تر کاری به اندازهٔ کفایت .

عمرانات :

١ : ـ تعمیر یك مسجد جدید طور پخته کاری بسمت غرب جنوب فابریکه توسط شعبهٔ تعمیرات.
٢ : ـ ترمیم مسجد جامع بازار وساختمان کوته های نشیمن امام وغیره .
٣ : ـ تعمیر یك تحویلخانه وطویله جهت حیوانات .
٤ : ـ نصب پایه های سمنتی لین برق درجادهٔ بندبرق ازحدفابریکهٔ برق الی بازارودوسرك مزارشریف ازحد فابریکهٔ برق الی فابریکهٔ نساجی وسرك سمت چپ دریا وسرك های بین کوتی های سمت چپ دریا .

ریاست تنظیمهٔ ولایت جنوبی

١ : ـ در حصهٔ جنوب شرقی شهر گردیز وحدود تپهٔ بادآسیا وتپهٔ ریگ یکباغ عمومی بنام (نومودی باغ) که تقریباً (٤٠) جریب زمین میباشد احداث ودرباغ مذکور یك تعداد نهال غرس ودرآن میدانهای سپورت ومیدانهای اتن ملی وغیره ترتیب وسرکها و خیابانها به آن ساخته شده است .
٢ : ـ دربین باغ مذکور یك چشمه که بنام چشمهٔ ماران معروف بود ، چشمهٔ مذکور را بصورت یك حوض بسیار خوب برای شناوری ساخته وبنام (دکبانو چینه) مسمی شده است .
٣ : ـ دربین تپه ریگ وتپهٔ باد آسیاب طرف جنوب شرق (نومودی باغ) در سر یك تپهٔ دیگر که آثار یك مسجد قدیمی معلوم می شد در سال جاری یك مسجد پخته کاری بسیار

اعلی ساخته و بنام (سپین جماعت) موسوم شده است .

٤ : ـ طرف شمال غرب تعمیر نایب الحکومگی یك میدان سپورت اساسی با میدان تینس پخته کاری و میدان رنگ تینس احداث و هم بست شمال تعمیر مذکور یك میدان بسیار کلان برای هاکی ، فتبال ، والی بال و دیگر بازیها واتن ملی ساخته شده .

٥ : ـ تعمیر ستیشن رادیوی گردیز که طرف شمال شرق تعمیر ولایت واقع و در سالهای گذشته بنا گردیده بود درسال حاضر کار آن به پایهٔ تکمیل رسیده است .

٦ : ـ تعمیر یك حمام در گردیز که در سال گذشته بنا، و در هذه السنه کار آن قریب بپاختتام است .

٧ : ـ درحکومت ارگون یك مسجد جامع بنا، و یك حصهٔ کار آن تمام شده است .

٨ : ـ باغیکه قبلاً بدور تعمیر نایب الحکومگی احداث گردیده بود بنام (منوری باغ) مسما و یك اندازه کار آن از قبیل نهال شانی و کیل کاری و ساختن خیابانها و غیره در آن عمل آمده است .

٩ : ـ باغ ولایت که خیلی خورد و دیوار های آن نسبه معمولی ساخته شده بود درهذه السنه یکحصه زمین طرف جنوبی آن در وسعت باغ مذکور در آورده شده و دیوار های آن طور عصری تکمیل و در بین آن دو حوض پخته کاری نیز ساخته شده است که حوض های مذکور دارای فواره ها قابل بوده و خیابانهای آن درسال جاری بپایهٔ تکمیل رسیده و باغ مذکور بصورت کلی یك رونق خوبی را بخود گرفته است .

١٠ : ـ چون در ساق چهار نفقد هر گهای عمومی و مجالس ایراد و جشنها وغیره جای لازمه موجود نبود لهذا در باغ ولایت شخصی را کلان کهر آن گنجایش قریب پانصد نفری را داشته عمل می آید بصورت مرغوب تعمیر گردیده است .

١١ : ـ تعمیر جدید نایب الحکومگی که تعمیر آن در سال گذشته بود در هذه السنه تمام و افتتاح آن گردید و تعمیر مذکور دارای [illegible] و علاوه آن یك حوضچه آب انبار [illegible] حوض مذکور گردیده شده که آب آن [illegible]

١٢ : ـ [illegible] تعمیر [illegible] و [illegible] آن [illegible] تعمیر [illegible] مذکور [illegible]

١٣ : ـ [illegible] بنا شده است .

١٤ : ـ باغ عمومی خوست که در سال ١٣٣٠ احداث شده بود در هذه السنه تهداب دیوار های آن سنگ کاری و هم بعضی عمارات نیز در باغ مذکور عمل آمده است .

۱۵ :ـ دوتهانه درحصهٔ درنگ ودولت خان جهت بودوباش نفری تهانه داران تعمیر شده است .

۱۶ :ـ طرف شرق نوموری باغ ازبرای آبیاری باغ مذکور یك کاریز شروع وکار آن قریب الاختتام است .

۱۷ :ـ لین تیلفون بندر پتان ، چمکنی ، وپیواړ ، جاجی ، ومیدان خوله ، منگل جدید تمدید گردیده است .

امور حکومت اعلای میمنه

۱ :ـ از مربوطات حکومت اعلای میمنه نفری که از قلم مانده بود وداخل احصائیه شده (۲۴۰۰) نفر.

۲ :ـ در شق عدلیه : محصول وثایق محکمهٔ ابتدائیه ومرافعهٔ مرکز ومحکمهٔ ابتدائیهٔ اندخوی وپښتونکوت وبلچراغ وتگاب وقیصار الی ۱۵ برج قوس مبلغ (۷۵۲۱۲) افغانی .

۳ :ـ درشق مالیه : به نسبت عمل ۱۳۲۰ در عایدات مواشی سال جاری مبلغ ۵۵۸۹۳/۳۹ افغانی ا فزود بعمل آمده.

۴ :ـ نظر به سال گذشته درسال جاری به محصول خانواری وجوازی واصنافی مبلغ ۲۱۹۲/۹۴ افغانی تزئید بعمل آمده .

۵ :ـ شق فوائد عامه : ازسرك میمنه حدبخش مزارشریف الی سرك حدبخش ولایت هرات برای نفری معابر بیست وسه اطاق تعمیر وهفت چاه حفر گردیده .

۶ :ـ درحصهٔ حکومت پښتونکوت بسرك عمومی ده پل آباد وپخته کاری شده .

۷ :ـ شق معدن : درهذه السنه به تعداد دولك خشت نمك ازمعدن اضافه استخراج وبه عایدات آن نظر به سال گذشته از ابتدای سال جاری الی ۲۰ برج جدی مبلغ ۲۰۰۷۰۳ـ افغانی تزئید بعمل آمده .

۸ :ـ شق زراعت : دراجارهٔ زمین های لامالك اندخوی در سال جاری ۱۰۷۰۱۶ ـ افغانی افزود بعمل آمده .

۹ :ـ یك مقدار تخم پیله ازولایت هرات وارد وبرای تربیه وترویج بین اهالی تقسیم ونتیجهٔ خوبی گرفته شده.

۱۰ :ـ یك اندازه تخم بلوط وارچه که ازمرکز برای بذر فرستاده شده بود درمواضع لازمهٔ جنگلات قیصار وبلچراغ افشانده شده .

۱۱ :ـ بمواضع لازمهٔ جنگلات یکمقدار مکفی پسته بذر گردیده .

۱۲ :ـ یك مقدار تخم ناجوازهرات خواسته وجهت افشاندن بحکومات مربوطه تقسیم گردیده .

۱۳ـ باندازهٔ (٤٦١٣١) جریب زمین ژه ملخ کشف و(۳۲۱٦۱) جریب زمین تحت عملیات وخاك پوشی آورده شده .

۱٤ـ درسال جاری بمر بوطات حکومت اعلای میمنه (۱۷٦۳۷۲۹) ا صله نهال مثمر وغیر مثمر غرس گردیده .

۱۵ـ شق معارف : در مکاتیب مربوط حکومت اعلای میمنه در هذه السنه (۳۷۸) نفر طلبهٔ جدید گرفته شده

۱٦ـ تعمیر یك مکتب در حکومتی گرزیوان برای طلاب معارف .

۱۷ـ درمحصول گمرکی میمنه نسبت بسال گذشته درهذه السنه(۲۷۷۵۷)افغانی تزاید بعمل آمده .

۱۸ـ شق حمل و نقل : در عایدات محصول حمل ونقل نسبت بسال گذشته در سال جاری الی اخیر برج قوس (۳۵۱۷) افغانی تزاید بعمل آمده .

ریاست شورای ملی

الف : ـ تصویب موازنهٔ بودجهٔ سال ۱۳۳۱ .

ب ـ تصویب اصولنامه ها :

۱ـ اصولنامهٔ تجارتی .

۲ـ [illegible] تجارتی .

۳ـ [illegible] تجارت .

٤ـ [illegible] دوشیکلت .

۵ـ [illegible] .

ج [illegible] :

۱ـ [illegible] افغانی .

۲ـ [illegible] .

۳ـ [illegible] .

٤ـ [illegible] .

۵ـ [illegible] .

٦ـ [illegible] .

۷ـ [illegible] .

۸ـ ضمیمهٔ اصولنامهٔ حاضری ورخصتی مأمورین تبدیل حصهٔ (ب) اصل ۱۷ راجع برخصت تفریحی مامورین .

د :ـ مادهٔ واحده درممنوعیت صدور اتومبیل ولوازم آن ازداخل مملکت بخارج .

ه :ـ درموضوع تحت چلند گذاشتن یك‌اندازه ازنوت‌های‌رقم یکصدافغانی ، پنجاه افغانی وده افغانیگی خزینهٔ پس انداز .

ریاست اعیان

الف ـ اصولنامه ها :

۱ـ لایحهٔ اصولنامهٔ تجارت .

۲ـ « « ثبت تجارت .

۳ـ « « دفاتر تجارتی .

٤ـ « « دلالی .

٥ـ « « افلاس وورشکست .

٦ـ « راجع به‌تزئید معاش پسته ر سانها .

ب ـ ضمایم :

۱ـ ضمیمهٔ اصولنامهٔ اطاق های تجارت تبدیل حصهٔ الف اصل ۱۷ .

۲ـ « « محصولات بلدیه .

۳ـ « « حاضری ورخصتی مامورین .

٤ـ « « مکلفیت عسکری تعدیل اصل (۲۲) اصولنامهٔ مذکور .

٥ـ « « مدیریت های مامورین تبدیل اصل (۱۰) اصولنامهٔ مذکور .

٦ـ « « تعرفهٔ گمرك راجع به‌محصول پوستین و پوستینچه .

۷ـ « « « « شیرین بویه .

اعطای نشان

بموجب فرمان اعتبارنامهٔ نمبر ۲۵۳ مورخهٔ ۷ جوزای ۱۳۲۱ یکدانه‌نشان خدمت برای ب ، فضل محمد خان بلوکمشر غند سوار فرقهٔ شاهی .

بموجب فرمان اعتبارنامهٔ نمبر ۳۰۱ مورخهٔ ۱٤ جوزای ۱۳۲۱ یکدانه‌نشان دوم معارف برای داکتر گریفه مدیر سابق مکتب نجات .

بموجب فرمان اعتبارنامهٔ نمبر۱۳۱۷ مورخهٔ ۲۲ عقرب ۱۳۲۰ یکدانه نشان درجه اول استور برای ع ، ش محمد احسانخان قوماندان قوای هوائی .

بموجب فرمان اعتبارنامهٔ نمبر ۱۳۱۸ مورخهٔ ۲۳ عقرب ۱۳۲۰ یکدانه نشان درجه دوم استور برای ح ، غلام دستگیر خان مدیر مکتب هوابازی .

بموجب فرمان اعتبارنامهٔ نمبر ۱۷۵۶ مورخهٔ ۱۵ قوس ۱۳۲۱ یکدانه نشان استور درجه سوم برای مسترویست سر کردهٔ هیئت اعزامی ژوئلوژیکل سروی آف انديا در افغانستان !

اجراآت بانك ملی افغان

درجریان سال ۱۳۲۱ محاربهٔ اروپا نه تنها قطع نگردید بلکه درحصص مختلف دنیا روز بروز توسعه یافته وتقریبا شکل جنگ بین المللی رااختیار نموده . بعضی ممالک امریکای جنوبی عراق وحکومت نانکینگ نیز بتدریج داخل محاربه گردیده ملل مختلفه عالم دراین جنگ خانمانسوز اشتراك ورزیده اند . طبیعی است که وضعیت اقتصادی ممالک بیطرف خصوصا افغانستان ازاین اوضاع خیلی متأثر گردیده وبه سبب مسدود گردیدن طرق مواصلات رفت وآمد مال التجاره تقریباً مسدود ومتنع میگردد .

در مقابل این اوضاع ومشکلات روز افزون ازقبیل قلت وسایل حمل ونقل ، انسداد طرق ووضع قیود مؤکد بر واردات وصادرات درممالک مختلفه ، صادرات ما وارد افغانی وواردات ما یحتاج مملکت ازخارج بمشکلات بیشتری نسبت بسال های گذشته دچار گردید .

درعین حال درتابستان امسال بحرانی درتجارت قره قلی (که اکنون بازار آن منحصر بامریکا گردیده) رونما شد . اگرچه بانکهای دراثر تجارب حاصله ازسنه ماقبل بحرانهای قره قلی اطلاع داشته میدان کمجارهٔ خارجی آن تحلیل و انقلاب ملی چین کاملا بازار است ودراین دفعه نیز تحریر سرمایه [illegible] نبود [illegible] بحران مزبور با کساد عمومی تجارت مملکت [illegible] حال ازطرف [illegible] مواجه شده [illegible]

[illegible]

بسته کاری فابریکهٔ نساجی پلخمری درسال ۱۳۲۱ بپایهٔ تکمیل رسیده وتنها چیزیکه بکار انداختن آنرا تااین اواخر بتعویق انداخته بود قلت عمله بوده که ازطرف شعبه صناعتی بانکملی اقدامات جدی گرفته شده وهمه روزه یکعدهٔ زیادعمله باامکانات خوب وشرایط مناسبی استخدام وبه پلخمری اعزام میگردد ازقرار معلوم فابریکهٔ مذکور تکمیل وحصهٔ نختابی آن که عبارت از ۱۵۰۰۰ دوك است بکار افتاده حصهٔ بافت آن که درحدود ۵۵۰ دستگاه میشود نیز متدرجاً بکار آغاز نموده وامید میرود که قسمت مهم احتیاجات پارچهٔ نخی را که قلت آن محسوس است ازین رهگذر رفع نماید ـ تولید فابریکهٔ نساجی جبل السراج وفابریکهٔ پشمینه بافی کابل نیز درافزایش میباشد خوشبختانه مملکت ما اگر چه درین اواخر ازحیث تولید صنعتی دچار انحطاط گردیده اما درحصص مختلف مملکت یکسلسله صنایع دستی وطنی وجود دارد که برای احیاء وتوسعهٔ این صنایع سرمایهٔ کافی پنبه وافدامات جدی ازطرف وزارت اقتصادملی وبانکملی بعمل آمده وشرکت کمك صنایع دستی برای همین مقصد تشکیل گردیده ودرهذه السنه درولایات کابل وسمت مشرقی نتائج رضائیت بخشی حاصل نموده .

بانکملی دراین موقع که سرمایهٔ شرکتها باموال خریداری سنوات گذشته مصروف بوده بازهم در سال ۱۳۲۱ برای موفق ساختن شرکت ها جهت خرید مواد خام داخلی از معاونت بانها بصورت اعطای قرضه وکریدت خود داری ننموده و حتی الامکان کمك مالی با مؤسسات بعمل آورد .

تجارت : دراثر توسعهٔ محاربهٔ دنیاو مسدود گردیدن طرق ارتباطی صادرات افغانستان نسبت به سال ۱۳۲۰ تقلیل یافته چنانچه صادرات پوست قره قل نظر بمشکلات حمل ونقل وکساد بازار امریکا بسیارکم وقسمت اعظم پیداوار امساله درداخل مملکت ذخیره شده وصادرات پشم وپنبه نیز تقریباً بهمین حالت بوده تنها صادرات میوهٔ تازه وخشك ادامه داشته بنرخ های مناسب درهندبفروش میرسد ـ درمقابل این اوضاع که درتجارت صادراتی مملکت لطمهٔ سختی واردنمود بانکملی وسایر شرکتهای ملی جهت جلوگیری ازبعضی جریانات سوء دراوضاع تجارت داخلی وکمك به مولدین مواد صادراتی دراثر هدایات وارشادات حکومت (برای اینکه طبقهٔ زارع ومالدار ازاین اوضاع متأثر نشده ودرازدیاد تولید مواد خام که سرچشمهٔ فعالیت وسرمایهٔ ملی است سکتهٔ وارد نشود) ازهیچگونه فداکاری دریغ نکردند ـ شرکتها با اینکه قسمتی از اموال خریداری سال گذشتهٔ شان همانطور موجود ومعطل مانده بود درسال جاری یك حصهٔ مهم ویا تمام حاصلات قره قل ـ پنبه ـ پشم ـ تریاك وپسته را خریداری نمودند و تصمیم گرفتند که

تاموقع مساعد آنرا محفوظ نگاه‌داری نمایند ـ وطبقهٔ مستحصل کهزارع ومالدار است ازعسرت وپریشانی نجات داده شدند .

امور بانکداری : مسلم است که‌منشأ و مبدأ تولید اسعار خارجه فروش اموال صادراتی دربازارهای خارج است متأسفانه بنسبت اوضاع حاضرهٔ جهان صادرات افغانستان درهذه‌السنه تنزل نموده وحصهٔ مهم‌اموال‌سنوات گذشته‌هم‌یادرداخل‌مملکت‌عزیز ویادر بازار های‌خارج گدام وبدون فروش مانده وازطرفی چون تجارت بابول وتداول آن رابطه وپیوستگی تام داشته وتجار وارداتی مجبوراند که‌برای رفع حوائج ضروری توده اسعار خارجه خریداری نمایند طبعاً می‌بایست که‌قلت اسعار مجبوس وفارج آن بر ضعف قوهٔ خرید و تقاضا خریدی ها بنده میرفت ـ اما با وصف مشکلات مذکور بانکملی با تدابیر لازمه و سیاست اسعار را طوری اداره نمود که‌ازیکطرف نرخ گرانی‌می‌اسعار [illegible] مملکت‌بوده وتماماً سرمایهٔ‌شان باموال فروش نشده را تضمینه بادادن اعتبارات [illegible] کمک‌نموده و بکریدت شان افزوده وازطرفی تمام اسعار مازاد احتیاج حکومت و [illegible] را در حدود قوانین موضوعهٔ بانکی بهیئهٔ کامله آنها توده تعین نموده وعلاوه‌تا دراین عملیات‌خود برخلاف آنچه انتظار میرفت وضعیت [illegible] را [illegible] و از تزلزلات ممکنه جلوگیری نمود .

از آنجه درفوق گفته شد [illegible]

[illegible]

[illegible]

احصائیه خریداری اشیا، صادراتی شرکتهای اسهامی در ش

شمالی					ولا	
شرکت اقدام	شرکت نهضت	شرکت صادرات پشم	شرکت قره قل	تعاونیه ندوی میمنه	شرکت توکل	
۳۱۰۸۳	۱۵۲۶۰	-	۶۷۰۵۳۱	۱۸۱۱۳۳	۳۳۵۴۳	
-	-	۱۵۶۲۵۳۹	-	۷۳۲۹۵۷	۱۵۲۵۷۵	
-	-	-	-	۵۶۴۹	۹۸۱۶	
-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	
۱۳۴۹۳۰	-	-	-	-	-	

ماه اول سال ۱۳۲۱

شرکت توفیق	شرکت کلیمان	شرکت تریاک	شرکت خندان	شرکت وطن	ولایت قندهار	جمع کل
هرات						
۴۴۱۶۰	۵۸۰۸۷	۳۵۰۰۰	-	-		جلد ۱۱۴۲۲۰۷
۱۸۷۹۲۰	-	-	-	۲۵۰۶۵		تن ۲۶۳۹۷۸۴
	۸۹۶	-	-	-		تن ۱۶۰۴۳۱
	-	-	-	-		-
	۲۲۵۷	-	-	-		۳۲۵۷ جلد
	-	[illegible]	-	-		[illegible] کیلو
	-	-	[illegible]	-		[illegible] کیلو
	-	-	-	-		افغانی ۱۷۳۶۰۲

احصائیهٔ صادرات قره کلی و پنبه در سال های ۱۳۲۰ و ۱۳۲۱

تاریخ	صادرات قره کلی بحساب جلد		صادرات پنبه بحساب کیلو	
	۱۳۲۰	۱۳۲۱	۱۳۲۰	۱۳۲۱
حمل	۵۷۹۲۸	۵۰۰۵۶	۱۶۴۳۹۰۷	۶۷۱۹۶۸
ثور	۰	۴۳۵۰۱	۹۱۷۵۲۸	۱۰۸۲۵۶۰
جوزا	۱۲۳۲۹۹	۱۶۸۱۹۴	۱۱۹۴۳۰۸	۲۳۷۵۷۵
سرطان	۲۶۲۲۱۵	۰	۸۹۶۳۲۷	۱۳۵۰۴
اسد	۱۸۰۱۹۲	۰	۷۷۶۰۸۴	۱۱۹۷۲۳
سنبله	۳۲۲۷۷۸	۰	۰	۱۸۳۶۷
میزان	۳۴۳۱۵۰	۰	۰	۰
عقرب	۳۳۳۴۴۵	۰	۵۳۱۵۶	۰
قوس	۳۵۰۸۴	۰	۲۷۴۲۰۲	۱۹۴۰۶
جدی	۱۰۰۰۴۴	۰	۱۵۹۵۹۲	۴۷۵۳۷
دلو	۸۵۳۸۳	۰	۴۴۰۵۴۳	۰
حوت	۳۷۷۵۲	۰	۴۷۱۱۲۸	۰

احصائية قرصنة بانك ملى (بافغانى)

تاريخ	سنوات		
	١٣٢٠	١٣٢١	
حمل	١٢١٧٢١٧٥	١٦٩٥٢٤١٢	
ثور	٥٨٠١٦٢٥	٦٦٩٣٤١٠	
جوزا	٢٣٥٨٠٧٤٩	٦٤٩٧٣٢٥	
سرطان	٧٩٤٢٤٥٩	٥١٣٩٦٠٨	
اسد	١٦٣٠٢٧٤٢	٣٨٤٩١٢٨	
سنبله	٥٨٨٠٦١٣٧	٣٧٤٠٨٧٣	
ميزان	٣٢٢٤٨٢٧	٦٩٦٨٨٨٢	
عقرب	١٢٥٤٣٥٤٦	٣٨١٥٤٣	
قوس	٥٠٠٤٨٥	٠	
جدي	٢٠٥٤٧٥	٠	
دلو	٤٣٩٦٤	٠	
حوت	٥٠٠١٤١		

احصائیه حسابجاری اشخاص و مؤسسات در بانك ۱۳۲۰ بافغانی

تاریخ	نماینده گی کابل	جاری خانگه	نماینده گی قندهار	نماینده گی اندخوی	نماینده گی هرات	نماینده گی مزارشریف
حمل	٦٠٠٤٣٠٩٤	٥١٧٥٧٦	٣٩٣٤٨٩٥	١٩٥٠٠٠٠	٢٨٧١٨١٣	١٠٧٣٥٧٥٣
ثور	٥٥٢٠٧٧٢١	٥٧٣٩٠٣	١٧٧٩٠١٤	١٧٢٠٠٠٠	٢٩٦١٥٠٩	٥١٦٠٤٢٨
جوزا	٦٦٨٧٣٣٩٢	٧٦١٦٥٦	١٦٧٥٠٤٢	١٧٥٠٠٠٠	٣١٤٢٥٦٧	٤٥٢٨٧٠٧
سرطان	٨٨٣٥٦٧٨١	٦٥٨٥٩٣	٥٥٣٩٤١٥	١٩٢٣٦٦٣	٤٨٢٩٠٢٤	٧٩٥٦٤١٠
اسد	١٠٦٧٧٣٠٤٨	٥٥٨١٦٥	٣٦٦١٢٤٨	٤١٨٨١٠٨	٣٧٩٥٢٠٩	٤٠٥١٦١٧
سنبله	١٠٤٠٢٧٦٢٩	٤٨٦٩٠٦	٢٠٢٦٣٨٧	٥٣١٥٥٩٤	٤٣٣١٥١١	٤٣٣٨٥٨٧
میزان	١٠٠٨٤٢٦٠١	٥١٥٣٨٣	١٨٢١٤٢٨	١٩١٤٦٧٢	٣٠٥٧٨٣٥	٢٩٢٣٠٢٣
عقرب	٩٩٠٢٢٩٥٠	٤١٤٠١٠	٣٠٠٨٦٢٦	١١٦٧٠٢٧	٣٢٧٥٥٣٤	٣٥٤١٥٧١
قوس	١٢١٩٠٥٢٨٢	٥٧٦٤٦٢	٣٤٣٩٣٩٩	١٠٠٥٧٣٩	٢٣٥٦٧٦٤	٣١٠٨٣٩٣
جدی	٩٨٣٠٦٧٠٠	٤٨١٢٠٣	٢٦٩٥٦٤٢	١٤٠٠١٥٣	٢٢٠٨٦٢٤	٢٢٢١٨٦٣
دلو	٥٤٣٧٤٤٥٨	٤٦٣٠٧٦	٣٢٤٦٩٢٧	١٦٦٧٠٦٩	١٨٣٨٣٩٦	٤٠٦٤٤٢٦
حوت	٥٦٩٤٩٠٠٢	٣٥٥٧٢٠	١٧٠٨٧٨٩	٣٦٣٧٣٠٠	١٠١٨١٧٣	٧٤٤٣٨٤٤

احصائیهٔ حسابجاری اشخاص و مؤسسات در بانك ۱۳۲۱ بافغانی

تاریخ	نماینده گی کابل	بنداری خانگه	نماینده گی قندهار	نماینده گی هرات	نماینده گی مزار شریف	نماینده گی اندخوی
حمل	٦٧٧٠٥٤٩١	٥٢٧٠٠١	١٥٦٤٤٤	١٢٩٤٧٣٥	٢٨٥٤٩٧٧	٥٩٠٧٣٨
ثور	٦٥٥٧٩٦٣٩	٥٨١٢٦٨	٢٨٢٩١٧٦	١١١٥٦٦٠	٦٥٩٠٤٧٦	٦٧٥٠٧٤
جوزا	٧٣٥٠٧٧١٤	٦٣٨٤٤٥	١٣٤٤١٣٥	١٠٤٨٧٠٦	٤٥٩٨٩٧٤	٣٠٨٥٤٩
سرطان	٦٩٦٣٣٥٠٠	٧٩١٦٧٥	٣٠٥٨٦٢٢	١٥٥٠٥٢٠	٣٥٤٣٣٤١	٥٢٧٩٤٣
اسد	٦٧٥٨١٤١٢	٧٣٨٨٠٣	٣٥١٧٢٨٥	١١٠١٢٥٣	١٣٩٤٩٩٣	٣٢٢٥٧١
سنبله	٦٦٥٦٤٣١٨	٧٩٣٧٥٨	٣١٦٣١٥٩	١٢٢٠٤٣٤	٣٨٣٧٢٥٣	٣٣٣٥٩٧
میزان	٦١٦١٧٣١٢	٧٤٤٣١٨	٢٣٥٨٦٢٨	١٢٧٠٩٨٧	١٥٨٦٠٦٤	٨٤٤٨٦
عقرب	٥٧٩٢٣٠٩٥	٥٧٦٩٣٦	٢٠١١٥٨٨	١٤٨٩٧١٢	١٢٥٣١٩٦	٨٣١٣٨٣
قوس	٥٧١٤٣٦٤٣	٣٠٠٨١٧٩	٢١٠٩٤٦٢	١٤٠٥٧٩١	٩٦٣٣٣٤	٨٥٧٦٢٢

فهرست مندرجات سالنامه

۱۳۲۱

الف : مضامین

مضمون	صفحه
دکابل یوولسمه کالنی	۱
دافغانستان پادشاه	۲
تشکیلات مملکتی (صدارت عظمی)	۳
« وزارت حربیه	۵
« « خارجه	۱۰
« « داخله	۱۲
« « عدلیه	۱۳
« « مالیه	۱۴
« « معارف	۱۵
« « اقتصاد	۱۷
« « فوائد عامه	۱۸
« « صحیه	۱۹
« « پست وتلگراف	۲۰
« « معادن	۲۱
« ریاست زراعت	۲۲
« « مطبوعات	۲۳
ولایات وحکومات اعلی :	
تشکیلات ولایت کابل	۲۵
« « قندهار	«
« « هرات	۲۶
« « مزار شریف	۲۷
« « قطغن وبدخشان	۲۸
« « مشرقی	۲۹

مضمون	صفحه
تشکیلات ولایت جنوبی	۲۹
« حکومت اعلای میمنه	۳۰
« « « فراه	۳۱
« دوائرملی (شورای ملی)	۳۲
« مجلس اعیان	۳۷
« دوائر حضور (وزارت دربار)	۳۹
« دارالتحریر شاهی	۴۰
دافغانستان بانك	۴۱
اجراآت دوائر مملکتی :	
امور حربیه	۳۸
« خارجه	۴۵
« داخله	۴۹
« معارف	۵۴
« فوائد عامه	۷۶
« صحیه	۸۰
« پست وتلگراف	۸۹
« ولایت هرات	۹۰
« « جنوبی	۹۱
« ریاست مستقل زراعت	«
« « « مطبوعات	۱۰۱
« تفتیش عمومی محاسبات	۱۲۳
« املاك	«

مقالات :

مضمون	صفحه	تصویر
دپښتو لیك	۱۲۹	ع ، ج والاحضرت وزیر صاحب معارف مقابل
رتبیل شاهان کابلی	۱۳۸	ع ، ش سردار عالی سردار محمد داؤد خان «
نگاهی بغور	۱۵۷	د وریښمین اوغیره دسراك عکسونه
قندهار	۱۷۶	(۱۲) قطعی »
گلهای کوهی	۱۸۹	شفاخانی مستورات (۲) قطعه »
دبیان علم	۱۹۶	از مقررین ... وزارت حربیه
روش اقتصادی افغانستان	۲۱۵	(٦) قطعه
غذا هایکه میخوریم	۲۲۳	[illegible]
دپښتو پرملی افسانو یوه کتنه	۲۳۲	... (۵) قطعه
مهمترین اختراعات جدید	۲۴۸	[illegible]
آوردنی ... وقائع	۲٦٦	(۸) قطعه »
ددنیا واقعات	[illegible]	[illegible]
پښتو وپښتو لو ...	[illegible]	[illegible]
گرانبها ترین کتب ...	[illegible]	[illegible]
اجرا آت ولایت ...	[illegible]	[illegible]

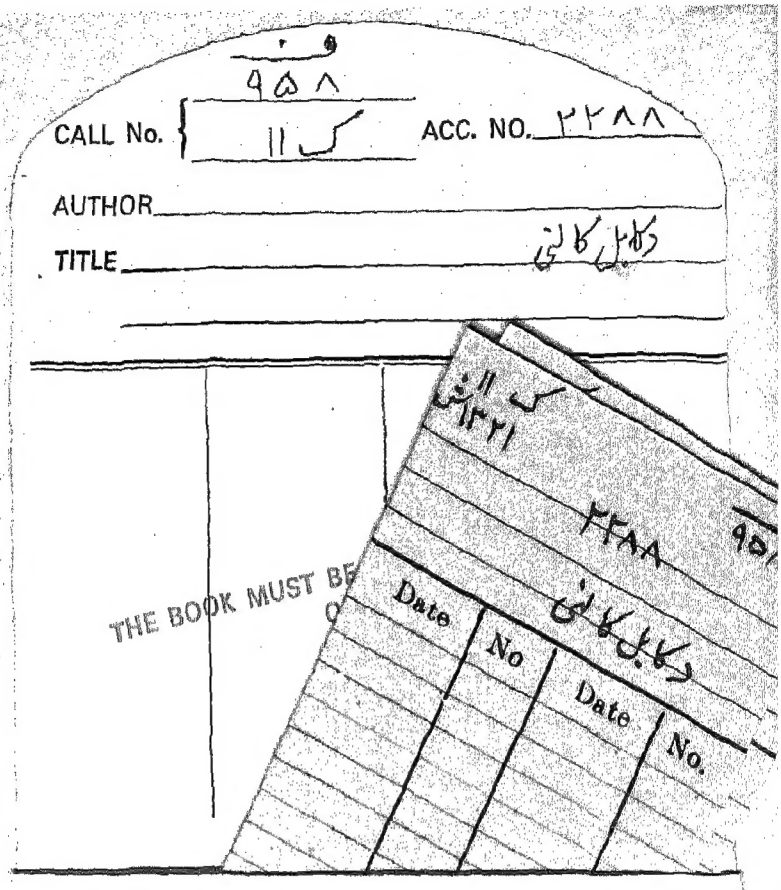

MAULANA AZAD LIBRARY
ALIGARH MUSLIM UNIVERSITY

RULES :-

1. The book must be returned on the date stamped above.
2. A fine of **Re. 1-00** per volume per day shall be charged for text-book and **10 Paise** per volume per day for general books kept over-due.